CARTEA ROMANEASCA

PETRE SALCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

PETRE SALCUDEANU

19
84

PETRE SALCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1984

PETRE SALCUDEANU

CINA CEA DE TAINĂ

roman

19
84

PETRE SALCUDEANU

CARTEA ROMÂNEASCĂ

19
84

Coperta de Al. Szatmary

De ce nu-l lăsau în pace ?! Ar fi putut să nu-i stînjenească fericirea lăuntrică de mărimea unei gărgăriţe, cu giulgiul aripilor desfăcut în evantai, gata să-şi ia zborul din culcuşul cald al unei amintiri ce se consuma aievea, de-a dreptul sub ochii lui. Voi să tragă o înjurătură. Chiar o şi trase, altfel gărgăriţa nu şi-ar fi adunat ţesătura de borangic negru sub cupele gelatinoase, pictate pe deasupra cu un roşu violent şi puncte...

Nu-i spusese că o să vină la el. N-avuseseră nici o înţelegere. Cu toate astea inima îi spunea că, după felul cum îl urîse cu o zi înainte, nu s-ar fi cuvenit să nu-l urască şi a doua zi. Se uitase prin fereastra murdară a topitoriei şi urmărise şirul de femei ieşit din secţia de miezuri, chipuri negre, mai ales la nasuri şi la guri, de atîta praf şi nisip, dar ce conta acum praful, cînd numai la doi paşi, în corpul sanitar, ferestrele începeau să se aburească din cauza duşurilor cu apa fierbinte şi poate şi a rî- sului lor de femei apucate ?! El mai avea de stat două ceasuri bune, două ceasuri şi un sfert, după cum arăta orologiul de pe turnul din mijlocul atelierelor. Un orologiu tîmpit. Unul normal ar fi mers după dorinţele lui, s-ar fi mişcat cu totul altfel, limba mare ar fi luat-o razna într-o învîrtire de titirez, iar limba mică, schiloadă şi neputincioasă, s-ar fi ţinut în spatele celeilalte. Deodată s-ar fi făcut ora trei.

Intrau în schimbul doi celelalte fete ; pe cea înaltă, cu pieptul mare, cu tocurile de la pantofi ascuţiţi ca nişte

ace... Fir-ar să fie, stătea de vorbă cu Lovica ! Lovica încă îşi mai ştergea obrazul ud şi cald cu basmaua de culoare...

De ce încetase să se mai şteargă şi rămăsese cu mina ridicată în sus, apoi la rîsul celeilalte se uitase atît de urît spre topitoria lor ? Simţi un gol la stomac, apoi îşi zise că ar săruta pămîntul dacă acel gol s-ar preface într-o durere mare, seacă- tuitoare, o durere cum mai avusese el odată în copilărie. Nici urmă de durere ! Dar golul de la stomac era gol, ceva cu totul aparte, chiar dacă nu se putea numi durere. Era o durere acolo fără să-i poată zice aşa, poate chiar ceva mai periculos decît chinurile de demult, în urma cărora fuseseră obligaţi să-i scoată bucata de maţ. îşi aduse aminte cum îi arătase doctorul cîrnatul roşu scos din el, nici nu semăna a cîrnat, a castravete, aşa îi zisese doctorul. Mai trebuiau cîteva zile şi alcătuirea ciudată tăiată din el ar fi crăpat de plină ce era de mizerie ! Exact în acel loc, unde îşi avea tăietura cicatrizată şi învîrtoşată de trecerea timpului, simţea golul ivit din senin la vederea Lovicăi şi a celeilalte. Burta avea brusc nevoie ca maţul scos odinioară să fie băgat la loc şi Aurel se pipăi la pîntec cuprins de o mare spaimă. Poate în copilărie restul de intestin să nu-i fi fost de trebuinţă, dar acum, acum s-ar fi cuvenit să fie la locul lui, altfel nu i-ar fi simţit lipsa atît de cumplit !

Doar n-oi fi îndrăgostit, ce dracu ! îşi zise el negăsind altă explicaţie pentru golul ce se umfla în el ca un balon.

— Ce-i, mă Aurele, ce-ai la mijloc, de ce te ţii aşa de curea?! Ori te-a apucat foamea, numai că pînă la masă mai sînt trei ore, că şi mie mi-e foame ! Sau poate nu mîncarea să fie de vină ! Iar nu ţi-ai făcut treburile acasă şi vrei să furi din cele opt ore de muncă o jumătate, fire-ai să fii de chiulangiu, că şi ieri te-a durut pe la ceasul ăsta !...

— Meştere, eu cred că-i ceva, adică e altceva decît ce-a fost ieri, mă spintecă aşa la mijloc ! Nu mi-e foame şi nici chestia aia nu e, de mi-ai zis-o, eu pe dumneata nu te mint, dumneata care-mi eşti şi tată şi mamă...

Achim îi făcu semn cu mîna şi, după ce lăsă în grija ajutorului de meşter cuptorul cu fiertura înroşită, îl trase pe Aurel spre cabina de sub macara, locul lui de meşter şi de veghe, de unde putea privi la tot ce se petrece în atelier. Aurel începu să tremure, acum golul se îngreuna,

intrase în el ceva pămîntos, poate chiar cîteva kilograme de nisip fin, lipicios şi greoi, nisip din care Lovica făcea miezuri pentru lagărele de la locomotive.
Da, numai nisip putea fi ! Şi gura îi mirosea a nisip umed, iar cînd îşi trecu măselele unele peste altele, auzi scrîşnetul cuar- ţului, făina de nisip, dacă ar fi vrut ar fi putut-o aduna cu limba. începu să tremure...

— Eşti galben, mă Aurele, ce-ai păţit ? se sperie Achim, paloarea de pe chipul prietenului său nu era o paloare făcută, putea să deosebească o gălbeneală mincinoasă, a unuia dornic să-şi ia la ore fixe porţia de drojdie, de a altuia, fără pofte ascunse de beţivan.

— Să nu fie apendicita, meştere, în partea asta mă doare, mă doare rău, dar de ce să te mint, nu e aşa o durere, e altceva, mă seacă pînă la inimă şi-mi vine să plîng, eu, om în toată firea!

Aurel se şterse la ochi, sub pleoapele cu genele mari, ca de femeie, apăruseră cîteva bobiţe albe şi o ureche, cea din dreapta, începu să se mişte într-un fel curios, încît Achim se întrebă dacă fostul lui ucenic nu-i într-adevăr grav bolnav. Şi pe el îl duruse odată acolo la mijloc, să tot fi fost un an de atunci, o văzuse pe Florica strînsă în braţe, la bal, de un altul, şi ei îi plăcuse strînsoarea, era clar, doar nu era prost să nu înţeleagă ! Brusc îl apucase golul acela de la stomac. îi zisese atunci celuilalt că dacă o mai strînge la dans...

O tîmpenie ! îşi spuse Achim grăbit ca să alunge asemănarea dintre durerea lui, pornită din gelozie şi a lui Aurel care era cu totul altfel de durere.

— Aurele, acu o săptămînă m-am uitat la tine cînd ai dansat cu Lovica, apoi te-am privit cînd a strîns-o de mijloc D'obrin. Te-ai înroşit ca o fată mare...

— Meştere, eu...

— Şi după două zile am auzit cu urechile mele cum fetele de la miezuri îşi rîdeau de tine, că tu erai la rînd cu nu ştiu ce listă. Lovica a zis că o să te încerce ea întîi să vadă dacă eşti bun de ceva...

. – Meştere, eu... bîigui Aurel înroşit în pomeţi.

— Tu ştii, cum să nu ştii ?! Lovica e soru-mea, dar să nu te laşi prins de ea, ascultă ce-ţi spun, e rea de muscă şi nestatornică, or eu vreau să fac din tine om, ai auzit ?

— Meştere ! şi Aurel din nou se îngălbeni.

Golul plin cu nisip de la stomac se făcu şi mai greu, începu să-l ardă, parcă avea în măruntaie fiertură din cuptor. Achim se sperie cînd îi văzu faţa năclăită de sudoare.

— Du-te acasă, stai întins o jumătate de ceas şi, dacă te ţine tot aşa, mergi la doctor. Da eu zic că n-ai nici pe dracu, îţi trece ! Mă Aurele, tu nu eşti îndrăgostit ? se trezi brusc Achim întrebîndu-l şi Aurel rămase cu gura deschisă, habar n-avea ce-i aia de i-o spusese Achim, la femei fusese, dar de îndrăgostit... Hai că m-am prostit şi eu, pun nişte întrebări... Leonte, mai aruncă nişte var în cuptorul trei, două lopeţi, nu vezi că şi-a schimbat topitura culoarea ? tună Achim prin uşa deschisă spre un om cu gît de barză, mişcător şi lung, încît îţi venea greu să crezi că nuiaua de piele e în stare să ţină un cap mare, ca o oală.

Din ceaţa Brîului Alb apăru casa cu două caturi. La ultimul, sub acoperiş, locuia Aurel. Achim îi făcuse rost de cămăruţa de la mansardă, era casa Tincuţei, bărbatul ei lucra la Aprovizionare, era mai mare ca ea cu vreo douăzeci de ani şi Achim îşi zise că n-ar fi rău ca mucosul de Aurel să-i fie sub ochi, să nu se apuce de prostii. Tincuţa era prietenă cu Florica, îi dădea zilnic raportul...

O pală albă şterse cu umezeala ei fereastra măruntă, acoperită cu o perdea de tifon. El, Aurel, legase tifonul pe-o sfoară deasupra pervazului de sus, să nu se uite vecina de pe partea cealaltă a străzii, doamne, ce curioasă mai era ! Numai că tifonul lipsea acum de la geam, căzuse sau Tincuţa, fără voia lui, îi luase perdeaua la spălat...

Ceaţa se risipi cu totul, acum casa era chiar sub ochii lui, în faţa bordeiului. Prin uşa de brad, dată în lături, văzu fereastra pe jumătate deschisă. Deci cineva nu numai că-i luase perdeaua de tifon, dar îi şi lăsase geamul dat în lături. Şi Aurel, ţinîndu-se cu mîinile de burtă, se apropie de casă ars pe dinăuntru de aceeaşi durere, poate chiar mai aprigă ca la început. De ce-i amintise Achim de Lovica şi, dacă-i amintise, de ce-i trecuse prin cap nenorocitul de bal, unde Dobrin o învăluise cu mîinile lui vînjoase, o vîrîse aproape în el ?! Trupul subţire i se pierduse între reverele hainei lui de duminecă, largă şi descheiată, ca să i se vadă nasturii de la cămaşă, nasturi albi, de sidef. Dacă pînă şi frate-său zicea despre ea că e o apucată. Se cădea să ţină seama de sfatul lui. îi zisese Achim că-i face el rost de o fată, nu bogată, dar nici lipită pămîntului de săracă, una din Dămăroaia, cu casă şi grădină. Acolo voia să-şi facă şi

el un apartament, după ce avea să se însoare cu Florica. Florica era venetică, nu putuse veni din Moldova cu casa în spate, alungată de foame şi necazuri în Bucureşti. Se jurase să-l asculte pe Achim, era mai mare ca el, şi pe urmă Achim îl adusese la ateliere, avusese grijă de el şi—1 făcuse... Numai că Lovica nu era aşa cum zisese el, de asta era sigur, poate că Achim avea în vedere pe altcineva pentru Lovica, pe unul cu casă în Dămăroaia, aşa cum spusese despre...

Tincuţa nu era acasă, lacătul mare şi uns, să nu rugineascâ,, era închis lîngă clanţă, deci nu ea îi deschisese fereastra. La început alergă pe scările de lemn ce duceau spre pod, apoi, cind auzi o uşă deschizîndu-se la primul cat, îşi zise că n-are nici un rost să alerge ca un bezmetic. Nu mai alergă. Urcă treaptă cu treaptă, încet, din ce în ce mai încet, întrebîndu-se dacă Lovica avusese timp să ajungă la el. Nu, n-avusese, cum să aibă ? ! Pe urmă, de ce să vină şi, mai ales, cum să intre, nu-i arătase locul, cu o zi înainte, unde ascunsese cheia. Ori ea-l văzuse, fără ca el să i-l arate. A fost aşa, o joacă, s-au prostit amîndoi, iar vorbele spuse nu le-a scos din suflet, numai din gură, vorbe de om care vrea într-un fel să-i mulţumească femeii iubite, fără însă să-şi ia vreo obligaţie.

Cheia era la locul ei, deasupra uşii, printre resturile de zidărie şi praf, şi faptul că era acolo îl făcu să-şi simtă gura şi mai amară şi uscată, iar golul din stomac începu să-l înjunghie în măruntaie.

O asemenea greaţă nu mai simţise decît la moşi. Se urcase cu Lovica în învîrtitoarea cu scaune, el se aşezase în scaunul din spate. Ea n-avusese cum să-şi dea seama că îl apucase un rău de moarte.

Vîrî cheia în spaţiul ei, dar nu mai apucă să o învîrtă în broască, uşa se deschise singură şi ce văzu ? ! Doamne, ce îi fu dat să vadă ! Aşezată pe marginea patului, Lovica se uita cu duşmănie la el, îmbrăcată numai în tifonul luat de la fereastră şi de la uşă, iar pe cap îşi pusese coroniţă din foi de dafin. El mesteca foi de dafin, să nu miroasă a tutun. Achim îl învăţase şmecheria. în poala tifonului, de sub care se vedea un picior dezgolit, un pantof de femeie, cu tocul cui, de culoare violetă, îl privea şi el speriat. Aurel

simţi că leşină. Dacă Lovica găsise un pantof, însemna că şi cel de-al doilea fusese dat în vileag.

Ca o adeverire, femeia îl scoase de sub pat şi pe stîngul. Lovica se încălţă în pantofii mari şi scîlciaţi ai celeilalte femei şi Aurel îşi aduse aminte cine fusese femeia. Sută la sută bănuia şi Lovica.

— îi arăt eu ei ! spuse Lovica şi rîzînd se învîrti de cîteva ori ca tifonul să-şi ridice faldurile tăiate.

îi tăiase perdeaua de la fereastră şi uşă, îşi făcuse din ele rochie de mireasă, iar coroniţa gălbuie...

— Hai, nu-ţi fie frică, nu-ţi fac nimic ! zise ea şi, după ce-i dădu cămaşa jos, se strîmbă la el. Să ştii că la ateliere sînt duşuri şi pentru bărbaţi, nu numai pentru femei. îi fi şi tu născut în luna mai, ca Achim, nici lui nu-i place să se spele...

începu din nou să se învîrtă, ca şi cum el nici n-ar fi fost de faţă. Aurel îşi reveni în fire doar în clipa cînd îi văzu glezna, cu labele mici ale picioarelor, pierzîndu-se în pantofii celeilalte, cea trasă la sorţi, aşa cum fusese tras de fete şi el. Pantofii erau mari, dacă se gîndea bine, îi veneau şi lui, nu-i trecuse prin cap să facă încercarea, nici nu-l dusese mintea să-i ascundă undeva, îi zvîrlise sub pat cu gînd ca, într-o zi, să-i dea fetei înapoi...

Uite, nu ieşise aşa ! Dar ailaltă cu ce-o fi plecat încălţată ? se întrebă el abia acum. Se pilise în seara cu pricina, puţin îi pă- sase atunci cum plecase femeia de la el din casă...

Tifonul nici nu mai era tifon, era ca o sticlă bine ştearsă, se vedea totul prin el. Mai întîi Aurel descoperi picioarele pînă la genunchi. în viaţa lui nu se uitase la picioarele unei femei, tot timpul îi umblase mintea la partea lor ascunsă de sub fuste sau rochii. Partea lăsată vederii era doar aşa, ca să fie, partea mişcătoare a trupului, n-avea în dragoste nici un amestec. Cu toate astea, acum, la partea aceea arcuită a picioarelor se uita, şi Lovica, de afurisită ce era, numai fusele şi le lăsa, prin învîrte- lile ei, vederii. Mîinile şi le ţinea ca nişte căuşe deasupra sinilor, poate de ruşine. Erau şi ei dezgoliţi sub tifonul deslînat şi rupt, dar Aurel nici nu voi să se uite spre piept, el nu privea decit pantofii ca nişte bocanci şi

picioruşele Lovicăi ce înotau în ei. Poate Lovica dinadins îi încălţase, ca el să facă, dacă era deştept, o cît de mică comparaţie. Nu compara nimic Aurel...

— La opt am întîlnire cu unul de la sculărie, spuse ea, are casă în Dămăroaia, cum vrea Achim !

Şi el tăcu, şi de-abia atunci înţelese că ghemul de la stomac făcut între timp ca un balon era gata să pleznească, iar dacă exploda însemna că între pocnetul lui şi vorbele ei era o legătură directă. Cînd înţelese că era aşa, un nod amar i se urcă în gît.

— Tu chiar plîngi, Auraş ! se miră ea rîzînd.

Şi oprindu-se din învîrtit, îşi luă mîinile de la sînii daţi în lături, ca şi cum ar fi fost certaţi între ei şi îşi duse palmele la gură, să nu i se vadă buzele întinse peste măsură şi gura mare. Aşa îi spusese unul că Lovica ar fi drăguţă, dacă n-ar avea buzele subţiri şi gura aşa de mare.

— Te ur... te urăsc să ştii, te urăsc ! reuşi el pînă la urmă să spună aprigele cuvinte.

Dar Lovica nici nu se sinchisi de spusele lui, rîse mai departe legănîndu-şi trupul, apoi, ca să-şi bată şi mai tare joc de el, se lăsă cu genunchii pe podeaua acoperită cu un preş învîr- stat. îşi luă palmele de la gură...

— Hai, urăşte-mă, peste trei ceasuri se face opt şi... Că ieri mi-ai plăcut cum m-ai urît ! şi Lovica din nou rîse, de data asta lăsîndu-şi capul pe spate, fără să-şi mai acopere gura hulpavă, cu dinţii mărunţi, de pisică.

— Te urăsc ! repetă el şi, luînd-o în braţe, o trînti pe divan.

O urî îndelung, pînă ce tavanul începu să se clatine şi numai cînd picioarele divanului pocniră în putreziciunea lor şi ei doi ajunseră pe podea, Lovica înţelese că legănatul era în ea. Se urîră mai departe pe scîndura tare cu ţepii mărunţi din pricina multului spălat cu leşie. De data asta liniştit, fără să-şi mai audă răsuflările. Numai ochii larg deschişi, înmărmuriţi, fixîndu-se unii pe alţii într-o spaimă de neînţeles, încercau să ghicească ce se petrecuse în adîncul lor şi dincolo de ei, mai departe, în suflet, deoarece acolo în suflet se petrecuse ceva...

Adormiră îmbrăţişaţi, acoperiţi cu rochia ei de mireasă, făcută în bătaie de joc din tifonul ferestrei şi al uşii, cu

ochii deschişi, de oboseală nici ochii nu-şi mai putură închide pleoapele.

Din toropeala unui nou clătinat, pornit de data asta dintr-o altă ură, nu-i scoase decît strigătul de jos, din curte. Era strigătul lui Achim şi, dacă el striga, însemna că după cîteva minute, are să fie sus să vadă ce s-a întîmplat cu el...

Aurel nu mai apucă decît să-şi tragă pantalonii în grabă şi să-şi ia cămaşa pe el, iar Lovica, înciudată şi plictisită, cedă insistenţelor lui şi se vîrî în lada în care îşi ţinea albiturile şi puţina avere. Dulap n-avea.

— Ce-i, meştere ? întrebă Aurel din pragul uşii, dar Achim nu se mulţumi să-i răspundă, îl dădu calm la o parte, intră în încăpere cercetînd-o îndelung.

— La tine nu-i nimeni ?

— Nu, meştere ! răspunse Aurel şi Achim nu se mulţumi cu atît, ridică patul şi, văzînd că are două picioare rupte şi sub el nu se află nimeni, dădu din cap fără să fie mulţumit.

— Da tu aşa dormi, pe-o rînă ? ! se auzi din nou interogaţia meşterului şi Aurel îndreptă picioarele dormezei şi, ca să fie sigur că n-are să se încline din nou, îi propti marginea cu valiza de lemn aflată lîngă fereastră.

Numai într-un tîrziu şi după o lungă tăcere observă Achim pantofii violeţi lîngă lighean. Luînd unul în mîini, îl privi îndelung.

— Văd că şcoala mea ţi-a prins bine, ai dat de gust, cred că toată secţia de sculărie a trecut prin asta ! mai zise el şi aruncă pantoful la locul de unde îl luase. Aurele, continuă Achim, peste o oră trebuie să fim amîndoi undeva, s-ar putea să ne lăsăm meseria asta de topitori şi nituitori. în vremurile astea grele se cere de la noi altceva şi, cum eu sînt comunist şi tu nu eşti, se cade să gîndesc şi pentru tine. Da ce, mă, tu dormi fără izmene ? se revoltă Achim, cînd Aurel se aşeză pe dormeză şi, prin şliţul neîncheiat al pantalonilor, meşterul îi văzu goliciunea. înţeleg că nu te mai doare nimic, înseamnă că de la burtă a pornit, ce-ai mîncat ieri de-ai făcut pe tine, izmenele din curte ale tale sînt, aşa-i ? Să nu mai mănînci la cantină cîteva zile, gestionarul e în ancheta, bandit sadea, am auzit că v-a dat să

mîncaţi...

Achim se opri, nu voia să-i spună lui Aurel ce anume mîn- case el la cantină cu o zi înainte, din moment ce acum se simţea bine, însemna că necazul trecuse.

— Aurele, eu dau o fugă pînă la Florica, ea mi-e ca şi nevastă, se cade să-i spun, cu toate că e secret, aşa mi-a zis tovarăşul cu care am vorbit. Pînă nu se aprobă dosarele trebuie să tac din gură, dar ei se cuvine să-i zic, nu-i aşa, cu ea o să mă însor într-o săptămînă, două, de casă în Dămăroaia nu mai am trebuinţă, nici tu, Aurele.

Achim avu o clipă de tristeţe în glas.

— Mă, tu eşti chiar singur ?

— Singur, meştere ! răspunse Aurel şi se ridică de pe dormeză.

îşi îmbumbă nasturii de la pantaloni, apoi îşi vîrî cămaşa ieşită de sub curea, la spate.

— Şi eu ce trebuie să fac, meştere ? ! Cu mine cum rămîne ? ! înţeleg că eu nu trebuie să ştiu nimic, ce şi cum...

— Aurele, eu la început am vrut să zic nu, da ca membru de partid nu puteam, mă băiete, şi cum mai trebuie să recrutez cîţiva, m-am gîndit la tine, la cine era să mă gîndesc ? De ce să nu te bucuri tu de viaţă şi de un salar mai bun, de ce să nu fii tu ofiţer, că dacă noi ăştia buni şi cinstiţi ne dăm deoparte, se află alţii, n-ai grijă, doritori să poarte galoane pe umeri şi cizme de piele fără tălpi de lemn ! Pe urmă duşmanul ce crezi că urmăreşte acu la o lună după naţionalizare ? Să pună el mîna pe putere... Să se vîre el în... Adică de ce el, tu-i mama care l-a făcut, că ne-a mîncat tinereţurile şi l-au împuşcat pe tata care era muncitor şi m-a făcut şi pe mine !

Era clar, Achim era ameţit...

— Tovarăşe maior, simulează ! Ascultaţi ce vă spun, ne urăşte şi simulează, e conştient şi ne prosteşte, aţi auzit adineauri, a vorbit de ură şi de mansardă şi de... Tovarăşe maior...

— Te urăsc, Aurele, te urăsc ! se auzi ca dintr-o mare depărtare vocea Lovicăi şi chipul lui Achim pieri.

Numai capul îi mai rămăsese din tot trupul şi capul vorbea singur. Adică buzele se mişcau, dar vocea îi pierise şi el înţelese după lipsa vocii că ceva s-a întîmplat. Cînd se privi şi nu se mai văzu, îşi zise că marea oboseală era de

vină, şi Giurgea, cu întrebările lui şi, mai ales, losulică, aşezat într-un colţ, cu ochii vineţi, ca hipermanganatul...

Visul nu era vis, nici coşmar nu era ; pe frunte nu i se vedea nici urmă de încordare, nici sudoarea nu-l năpădise, aşa cum se întîmplă cu cel nevoit să suporte marile încăierări ale întune- picului dinlăuntru. Vedea şi trăia aievea fiecare mişcare, fiecare gînd al celuilalt, mai bine zis ale celorlalţi, deoarece erau mulţi, şi pe unii nici măcar nu-i văzuse de luni de zile.

— Ce facem, tovarăşe căpitan ? Nicicum nu se trezeşte, şopti un ofiţer aflat alături de patul lui Aurel Rogozea.

Dar Aurel Rogozea nu-l auzise pe ofiţer, ofiţerul vorbise în capul lui, ca şi cum el şi-ar fi adresat întrebarea, deci el era în acelaşi timp şi sublocotenent şi căpitan, fără ca ambele figuri să se topească într-una ; atît căpitanul, cît şi celălalt, omul mărunt de statură, care vorbise adresîndu-se superiorului, îşi aveau chipurile lor, gîndurile lor, stările lor cu totul aparte în acea clipă în care el, Aurel Rogozea, credea că are coşmaruri. Nu, nu era vorba de aşa ceva. Căpitanul din capul lui Aurel îşi şterse transpiraţia de pe frunte şi privi la celălalt individ cu faţa tumefiată, supărat că se mai găseau oameni să piardă timpul cu un deţinut a cărui soartă era pecetluită.

— Tovarăşul colonel aşteaptă completul de judecată, tovarăşe căpitan, ştiţi, pînă şi sentinţa, mai spuse sublocotenentul, strîngînd în mînă o hîrtie care de fapt era chiar sentinţa.

Şi Rogozea, în închipuirea lui nepămînteană, citi acolo propria lui condamnare pentru trădare de ţară şi încercare de trecere la duşman...

Pe uşă intră un militar îmbrăcat în halat alb, boţit la mijloc şi cu pete roşii, cu reverele scrobite, adică numai

unul, celălalt era şi el mototolit, şi Aurel Rogozea nu înţelese de ce îşi pusese în ziua aceea halatul, ca să-şi facă sieşi o vizită. Ca să se lămurească voi să-l chestioneze pe căpitan, în vreme ce acesta îşi scotea chipiul năclăit în interior de sudoare : nu mai avu cînd.

— Putem să-i facem o injecţie dacă simulează. Părerea mea este însă că... dar tovarăşul maior zice, şi tribunalul militar nu mai poate aştepta...

Apoi Aurel Rogozea îi scoase pe cei trei din minte, cum ai scoate un dinte din gură, cu durere, cu imensă durere, fără anestezie, dinte care întruchipa pe cei trei la un loc, medic, sublocotenent şi căpitan, da, acest căpitan al cărui nume îl interesa, căpitanul Achim, Ieronim Achim... Şi pentru că îi elimină pe ei, starea lăuntrică îi aduse în faţă un alt personaj ; parcă era la un teatru în care un singur interpret trebuia, pe neştiute şi fără să se dea de gol în faţa publicului, să le dea viaţă celorlalţi, dar să-i interpreteze în aşa fel ca şi cum fiinţa lui s-ar fi topit pe deplin şi total în a celuilalt, atît de deplin, încît plîn- sul, plînsul real al lui Ieronim să nu poată fi pus sub semnul întrebării. Căpitanul, doctorul şi sublocotenentul, nervos şi nemulţumit, de parcă el, sau de el trebuia să depindă şi judecata şi condamnarea, erau acum undeva în spatele cortinei, nişte simple măşti, manechine obişnuite, lipsite de suflare, dar care, neîndoios, aveau să mai fie însufleţite, şi pe lingă cele trei manechine, abia scoase din scena închipuirii, mai erau şi altele, şi Aurel Rogozea, aruncînd trupurile inerte în dreapta şi-n stînga, se opri îndelung asupra unuia, un chip ce semăna cu al lui, chipul lui Liviu Rogozea, aşa cum era îmbrăcat în haina de piele, haină scurtă, cu trei bumbi negri, de os, cu pantaloni ţărăneşti, de fapt nişte cioareci. Li se povestise, înainte de a intra în dispozitiv, că duşmanii ce-şi făcuseră culcuş în vîrful muntelui puteau fi îmbrăcaţi şi aşa. Nu-l văzuse pe fratele lui, nu i-l arătaseră, deşi se afla nici la o mie de paşi, haina de piele şi cioarecii, albi cîndva, de dimie, acum murdari, legaţi peste bocancii cu căpută, de fabricaţie străină, i

se păreau fireşti pentru acel rol, şi Aurel Rogozea intră în hainele lui Liviu, fără strîngere de inimă, ca şi cum ar fi intrat în propriile lui haine, şi nu numai în îmbrăcăminte, dar şi în suflet, altfel n-ar fi început să dea acelor veşminte viaţă din propria-i viaţă. Ciudat, cu toate că vorbea şi se purta ca fratele său, sufletul, incapabil să se schimbe, rămînea pe mai departe al lui, deci nu avea forţa să urle că era împrumutat altcuiva, îl judeca aspru că se dăruise unui străin fie şi pentru un timp limitat, tot aşa cum şi pînă atunci se dăruise sublocotenentului bătăios şi celorlalţi doi, care, acum, tăceau şi ascultau ca nişte subalterni oarecare.

îşi trecu mîna peste ţepii bărbii şi se aşează pe scaunul de lemn cu trei picioare, unul fusese lovit de un glonţ ricoşat şi fusese rupt. Liviu Rogozea se priponi de masă, neştiind de ce scaunul voia să se aplece.pe-o parte, şi, numai după ce înţelese adevărul, îşi lăsă o fesă mai spre stînga şi astfel scaunul încălecat îşi domoli clătinările şi el îşi putu scoate din traista atîr- nată lîngă porthart bucata de pîine şi restul de slănină nemîncat de dimineaţă.

— Deci să nu-i facem o injecţie, tovarăşe...

— Tovarăşe căpitan, tovarăşul colonel mi-a zis...

— Ia mai du-te-n... cu colonelul tău cu tot, da' de unde pînă unde, băga-te-aş în..., îmi dai tu dispoziţie ? 1 se zborşi Ieronim Achim.

Dar numai pentru o clipă, atît cît Liviu Rogozea avu nevoie să-şi monteze un încărcător în automat. Vîrî un cartuş pe ţeava, trase piedica, aşează arma la îndemână, cum la îndemînă îi erau şi cuţitul şi pîinea şi bucata de slănină, şi lui Liviu îi păru rău că de lîngă bucatele vechi, cu iz ademenitor, de parcă erau din propria lui copilărie, lipsea ceapa, ceapa roşie, ca o inimă de căprioară, care umplea de primăvara pînă toamna cu mirosul ascuţit tinda şi casa mare. Lipsa acelei cepe bulbucate şi roşii îl făcu să-şi arunce o privire pe podea, spre locul unde începea să pornească din perete firul de telefon, negru ca o rîmă prelungă. Şi cînd văzu capul omului rezemat nefiresc de perete, cu un ochi închis şi cu altul deschis, făcu o asociaţie ciudată între lipsa de

ceapă şi ochiul căscat, cu corneea făcută din învelişuri subţiri, roşietice. Lăsă bucata de slănină neatinsă pe masă. Unde mai văzuse acel ochi de veghe, cu pleoapa retrasă spre margini, partea de sus, iar cea de jos vîrîtă sub rotundul ochiului, nu, n-o văzuse nicăieri, nu aparţinea acel ochi nicicui, era un ochi ca oricare altul şi, ca să nu-l mai vadă, Liviu îşi întinse vîrful bocancului şi încercă să aplece pleoapa nesupusă, obraznică, în comparaţie cu cealaltă, de la ochiul stîng, acum închisă cuminte pentru vecie. Nu reuşi. Pleoapa se lăsă cîteva secunde, atît cît îi trebui bocancului s-o aplece şi cît avu nevoie ca el să se retragă, apoi pieliţa, cu genele rare şi mîncate de conjunctivită, alunecă domol şi umed la loc, ca o şopîrlă intrată într-o hibernare definitivă. Liviu îşi răsuci scaunul spre telefon şi mîncă mai departe, de data asta mirosul de slănină dispărîndu-i cu totul, mirosul dominant şi sîcîitor al cepei roşii făcîndu-şi loc în încăperea postului de jandarmi, neschimbat din vremea adolescenţei. La aducerea-aminte a vremurilor trecute avu iarăşi o tresărire, în acest post fusese bătut taică-său pentru că în timpul războiului îl ascunsese, prin pădurile din preajmă, pe losulică Goldştein, băiatul băcanului, un roşcovan spirtos la minte, pe care şi el, Liviu, îl bătuse de cîteva ori la şcoală pentru dege

tul ridicat mereu în sus, de parcă degetul, din clipa intrării în clasă, se agăţa singur de tavan. Liviu rîse, da, era chiar înaintea plecării la armată, pentru două oi taică-său fusese în stare să-şi pună viaţa la mezat, viaţa lui şi a copiilor. Ceapa roşie ce ţinea loc de ochi nu voia să-şi unească foiţele de deasupra, decent, aşa cum le-ar fi stat bine unor pleoape, şi, ca să nu le mai vadă despicătura, Liviu, fără să ochească, trase un cartuş, unul singur, şi numai cînd auzi zgomot de sticlă spartă şi văzu bucăţi din albuşul înroşit lovind fereastra, se ridică brusc de pe scaun. Ochiul era de sticlă, acum în locul lui nu se mai vedea nimic, ochiul acela era al lui Drăghia, Ion Drăghia, fusese şi cu el coleg, numai cîţiva ani, Drăghia se lăsase de şcoală ca să se apuce de altceva şi uite că acum...

— Trezeşte-te, Auraş dragă, trezeşte-te !

Şi la aceste cuvinte, Aurel Rogozea avu o scurtă zvîcnire, ca şi cum cineva în stal îi huiduia replica celuilalt personaj, proaspăt intrat în scenă ; femeia păzită la uşa infirmeriei de un soldat cu faţa aspră de om supărat că nu îşi primise tainul în ziua aceea. Da, era ea, Lovica, nevasta lui, cum de o uitase atîta vreme ? Aurel, în închipuirea lui, voi să se mişte, să-şi apropie cotul de mîna aşezată cuminte la marginea pernei, dar Lovica se retrase uşor, mîna era de fum, nu din carne, de fapt mîna ei nu mai exista, şi Aurel fu fericit că în curînd...

— Am venit să depun mărturie, Aurel, să te condamne, uite că sînt lîngă tine, eu pot depune mărturie că tu...

— Tu eşti Drăghia, măi tovarăşe Drăghia, tu eşti ?

— Eu sînt, da’ cine dracu să fie ? ! răspunse Liviu Rogozea fără să poată înghiţi ultimul dumicat din pricina adevăratului Drăghia cu ochiul lui de sticlă spart şi împrăştiat în cele patru părţi ale încăperii.

— Se vede fum pe la voi, auzi, tovarăşe Drăghia, de ce se vede fum în partea voastră ?

— S-a aprins fînarul lui Rogozea, acum am venit de acolo, minţi Liviu şi, fără grabă, îşi băgă merindea în traistă şi îşi aşează automatul în poziţie de tragere...

— Bine, măi tovarăşe Drăghia, că tovarăşul plutonier

era... Liviu trînti receptorul în furcă. Puţin îl interesa îngrijorarea plutonierului de la centrul de comună de unde telefonase ne-

pricopsitul de soldat că peste deal se vede fum negru. Dar de ce spusese că arde şura lui Rogozea ? Şura lor, împărţită în două, o parte pentru boi şi vaci şi cealaltă pentru cai, cu adăpostul de la mijloc pentru car şi căruţă, arunca spre înalt un fum negru de parcă n-ar fi ars nişte bîrne şi fîn, ci un depozit de ţiţei. De ce era fumul aşa de negru ? se întreba Liviu şi se opri sub tulpina unui brad fără să ţină seamă că era chemat, scuturat chiar, de haina de piele. Nu auzea nici zgomotul făcut de împuşcăturile tot mai puternice, semn că urmăritorii erau undeva pe aproape ; puţin îl interesau acele împuşcături, pe el îl interesa de ce fumul era negru, şi Liviu, punîndu-şi binoclul la ochi, îşi apropie de priviri imaginea fumegîndă şi prin ea îl zări în curte, cu o găleată în mînă, pe taică-său, încer- cînd să stingă pălălaia. „Cine i-o fi dat foc ?” se întrebă Liviu ; cu siguranţă că numai unul de-al lor, imul ce nu ştia că acolo era căminul părintesc, sau unul de-al celorlalţi, care, între timp, auzise că el, Liviu, coborîse în sat. în afară de bătrîni, nimeni nu ştia de existenţa lui, şi taică-său nu era chiar atît de prost să bată toba la alţii că fiul înşcolat se ascundea în munţi, după ce tot satul aflase că era mort încă din patruzeci şi patru. Doar el cu ochii lui îşi văzuse scris numele pe cruce alături de numele mamei sale, numele mamei fiind săpat în cruce mai proaspăt. Şi pe urmă de ce-l îngropase în acelaşi mormînt, ea, care-i lăsase la vîrstă fragedă şi fugise cu un mărginean, ca, în clipa cînd îşi simţise propriul sfîrşit, să ceară să fie adusă în satul ei... Acolo îl înmormântaseră şi pe el, mai bine zis hîrtia venită de la regiment, trupul zăcîndu-i undeva printre străini. Liviu Rogozea fusese dat mort, ca exact în clipa cînd...

La un birou semioval, mai mult o masă, rotunjită înspre înăuntru, se afla losulică Goldştein, preşedintele tribunalului militar, un tribunal alcătuit în grabă, cum toate erau făcute în grabă ; la un pas de duşmanul cuibărit în munţi nici nu putea fi altfel. losulică îşi apăsa mina dreaptă cu mina stingă şi îşi privea perii roşii de pe buricele degetelor şi pistruii deşi, prea deşi ca să fie numai pistrui ; erau pete de aceeaşi culoare ca şi pistruii, dar, la o cercetare mai atentă, îţi dădeai seama că ficatul era de vină, şi nu numai ficatul era bolnav, ci şi ochii, galbeni şi ei, şi faţa învelită în aceeaşi ceară spre urechi, gal- ben-vineţie.

în faţa biroului, în cîteva bănci de şcoală, şedeau nemişcaţi şi înghesuiţi Ieronim Achim şi ceilalţi membri ai tribunalului militar ; de fapt numai el stătea ţeapăn, strîns cu de-a sila de cele două chingi de lemn, cea din faţă şi cea din spate. Şi el se uita la mîinile lui losulică, mîini de copil, galbene, că de gălbenare era bolnav losulică, deşi nu voia să recunoască în ruptul capului. Ieronim Achim zîmbi de şmecheria lui losulică cu boala, o boală pe care o vedea toată lumea, dar pe care nimeni nu voia şi nu avea curajul să i-o numească. Colonelul se încăpăţînase să judece cu toată gălbe- narea, şi ofiţerul, grăbit, cu ochii fixaţi în ochii superiorului – de teamă să nu existe în sclipirile obosite vreo dorinţă nemărturisită pe care el, sublocotenentul Dobrin, să n-o înţeleagă – agita mereu dosarul ţinut sub braţ, un dosar doldora de hîrtii, o mapă care împărţea cu dărnicie termene de viaţă. Lui Aurel Rogozea îi fu greu ca, în acelaşi timp, să se preschimbe cînd în unul, cînd în altul, dar pînă la urmă reuşi, în întunecimea minţii totul era posibil. Se miră chiar de uşurinţa cu care trecea de la biroul unde se afla losulică în banca unde sta înghesuit Achim. Apoi elimină aceste treceri grăbite ; intr-o fracţiune de secundă umbrele celor vii căpătată stabilitate şi el avu chef să se ascundă şcolăreşte în sufletul lui Achim, în sufletul lui Ieronim Achim.

Ce bine se simţise la ateliere, acolo unde se cunoscuseră, Achim meşter şi el ucenic la cazangerie, şi ce fericit fusese cînd în secţia lor venise un om îmbrăcat în

haină de piele, care, vreme îndelungată, se sfătui cu Achim şi cu alţi meşteri ca el. Şi după ce omul acela stătuse de vorbă cu Achim, Ieronim venise la el şi-i spusese că-i ordin ca de a doua zi să devină amîndoi militari, unul de-a gata căpitan, şi el, Aurel Rogozea, de-a dreptul sublocotenent, şi la gîndul epoleţilor şi al hainelor strălucitoare, socotise că propunerea era căzută din cer... Făcuse instrucţie împreună cu Achim, instrucţie de soldat, indiferent de gradele lor, şi mai mare peste ei fusese maiorul Giurgea, ofiţer de carieră, care îi muştruluise, zicînd că n-o să iasă din ei militari niciodată. Acum Giurgea se afla în spatele sublocotenentului Dobrin, posac, cu gîtul înşurubat adine între gulerul mantăii şi umăr...

— Deci, tovarăşe Achim, dumneata susţii că inculpatul Aurel Rogozea nu este vinovat de...

— De trădare de ţară şi omor armat ! aminti sublocotenentul Dobrin, intuind exact ceea ce voise să spună şi nu spusese colonelul din pricina gălbenării.

Achim se răsuci într-o parte ca să nu-l mai jeneze la stomac seîndura tăioasă a băncii şi, preocupat, îşi privi îndelung mîinile butucănoase, fără bătături, şi Ieronim nu reţinu din cuvintele colonelului şi completarea sublocotenentului decît un singur lucru : că întrebarea îi era pusă lui, altfel nu l-ar fi privit cu toţii într-un anumit fel, aşa cum sînt priviţi oamenii care trebuie neapărat, indiferent de starea lor sufletească, să dea un răspuns. în loc să răspundă, Ieronim îşi căuta fostele bătături. Găsi restul uneia chiar sub buricul degetului mic, o bătătură de mult îngropată sub epidermă, ca un bănuţ galben sau ca un început de pinten rămas nedezvoltat, şi de la pintenul galben şi de la bătătura ce încetase să mai fie bătătură gîndul îi veni iar la Aurel Rogozea şi la întrebarea pusă cuminte de losulică şi adăugită zgomotos de sublocotenentul Dobrin, emoţionat şi transpirat atunci cînd înţelese că îşi încălcase îndatoririle şi îşi permisese să întrerupă un superior.

Ieronim zîmbi, acesta era răspunsul lui, şi, ca printr-un nor de fum, trecu într-o altă vîrstă şi în altă vreme, şi în vîrsta aceea şi în vremea de demult se văzu cu

Aurel de mînă, aproape tî- rîndu-l spre un loc anume, de pierzanie, cum îi spusese tînărul meşter ca să bage frica în ucenic. Mergeau pe o stradă întunecată, cu felinare roşii din loc în loc, şi în spatele felinarelor se zăreau curţi lungi, cu case la fel de lungi şi cu uşi înguste, şi uşile se închideau şi se deschideau, şi cînd se deschideau, se auzea lichidul plescăind pe pămîntul băltit şi zgomotul făcut de apa de la cişmeaua din curte cînd începea să şiroiască spumoasă în ligheanul de tablă zincată. Spre un asemenea loc îl tîra Ieronim Achim pe Aurel Rogozea în acea vreme de demult, de demult şi nu prea din moment ce Ieronim, făcînd socoteala
pe degetele lui butucănoase de la ambele mîini, înţelese că numai două degete îi lipseau ca să numească exact numărul anilor care-i despărţeau pe ei, pe amîndoi, de acea vreme. Şi cînd Aurel ajunse în curte, începu să tremure, şi atunci Achim îl înjură şi îi spuse că nu voia să devină ca toţi ăilalţi ucenici, un... ; las', că ştia ei foarte bine ce însemna cuvîntul, să nu spună că nu ; dacă nu recunoaşte, o să-l lase acolo singur în curtea lungă şi cu toate uşile înguste deschise. în faţa fiecărei uşi Aurel văzu fete de toate vîrstele, unele chiar copile şi altele chiar femei, şi pentru că el se încăpăţîna să se smulgă din mîna lui Achim, acesta îi dădu drumul. Ca să nu fie furat, Aurel se refugie în apropierea cişmelei, şi fetele începură să rîdă, pînă ce una ocrotitoare veni lingă el şi, fără să-i adreseze nici un cuvînt, se aşează direct pe pămînt şi îşi trase cuminte fusta peste genunchii mari şi ososi. Aurel îi fu recunoscător femeii pentru blîndeţea ei...

— Cum putea Aurel să fie trădător ? spuse Achim şi zîmbi, uitîndu-se din nou la bătătura galbenă, şi în clipa aceea bătătura lui semăna cu părul acelei fete ce se aşezase lîngă cişmea, în timp ce Achim...

Aşa îl făcuse bărbat pe Aurel, şi de atunci ucenicul îl socotea pe meşter mai mult decît tată, tată care îl aruncase în lume şi care îşi legase lumea de lumea lui...

— Tovarăşe căpitan, se auzi Achim strigat de

sublocotenentul Dobrin, şi abia în clipa aceea Achim înţelese exact unde se află, dar pentru că losulică îşi apăsa cu un deget, în faţa unui ciob de oglindă, pleoapa de jos, ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă galbenul murdar nu s-a strîns şi în şănţuleţul dintre pleoapă şi cornee, rîse.

— Tovarăşe Achim, auzi de data asta vocea uşor piţigăiată a colonelului, o voce pe două voci, de parcă colonelul ar fi fost la cumpăna vîrstelor şi oscila în a-şi alege vocea şi timbrul definitiv, eu îl cunosc pe inculpatul Rogozea Aurel din copilărie, adică sînt mai mare ca el doar cu patru ani, îi cunosc şi familia ; pe Liviu Rogozea şi pe tatăl lor, pe Alixandru Rogozea, care... dar ce importanţă are... mai zise losulică şi îşi trase pleoapa de la celălalt ochi şi se tulbură de ceea ce văzu în ciobul de oglindă. Adică dumneata nu ştiai, tovarăşe Achim, că Rogozea mai are un frate ?...

— Ştiam, tovarăşe colonel, cum să nu ştiu ? ! spuse Achim şi îşi privi iar bătătura şi avu un uşor zîmbet, deoarece la vederea ei îşi reaminti de femeia aproape roşcată. Ce blînd şi înţelegător se purtase cu Aurel. în una mie nouă sute treizeci şi şapte m-am întîlnit cu el în tren, călătorea fără bilet, fugise de acasă, şi conductorul a vrut, tovarăşe colonel, să-l dea jos în gară la Teiuş, venise chiar un jandarm, fugise de acasă să vadă marea... Am plătit eu amenda şi biletul, eram cu chef, veneam de la o nuntă, ştiţi, omul la băutură se crede mai bun şi uneori chiar este, în orice caz, eu eram bun în acel ceas, şi dacă conductorul şi jandarmul nu i-ar fi dat drumul, făceam moarte de om. Cînd m-am trezit, l-am văzut că doarme pe umărul meu... Ce era să fac ? L-am luat cu mine şi l-am dus acasă. Eram neînsurat, trăiam cu Florica, dar nu mă însurasem cu ea, pentru că voiam să-mi fac casa mea în Dămăroaia, dacă aţi auzit de cartierul ăsta, tovarăşe colonel...

— Dă-l dracului de cartier ! spuse losulică plictisit şi îşi privi din nou pistruii de pe mîini şi, nemulţumit de cum arătau, îşi trase mînecile de la veston ca să-şi acopere degetele de copil, lungi, galbene şi slabe.

— Tovarăşe preşedinte, ţinu să precizeze sublocotenentul Dobrin, vreau să vă amintesc că...

— Ce să-mi aminteşti ? Sublocotenent Dobrin,

dumneata erai în obiectiv cînd s-a întîmplat să dezerteze.

— Eram, tovarăşe colonel, eu de fapt l-am prins...

— Eraţi prieteni buni, din cîte îmi amintesc, orele libere le petreceaţi împreună.

— în faţa datoriei, tovarăşe colonel, se scuză parcă Dobrin, nu există prietenie...

— înţeleg, înţeleg, în faţa datoriei, continuă după o mică pauză colonelul losulică, dar chiar în faţa datoriei nu te bucuri de trădarea unui prieten, trădarea, nu-i aşa, te întristează din partea oricui ar veni.

Aurel Rogozea zîmbi, era dat dracului acest losulică, care, în copilărie, scuipa cel mai departe, de fapt şi gălbeneala, îşi zise Aurel, cuprins brusc de o veselie pe care şi-o explica prin trecerea pentru o clipă în altă viaţă, aceea a copilăriei, tot de la scuipat i se trăgea, îi era mereu frică de microbi şi scmpa întruna, chiar în front scuipa, de teamă să nu se contamineze. îl moştenise pe taică-său, pe Samuel Goldştein. Bătrînul aşezase în faţa casei o troacă lungă în care se vedea din drum cîrpa de lînă îmbibată cu hipermanganat, ca musafirii şi, deopotrivă, muşteriii să nu-i aducă în casă şi în băcănie microbi. Şi Samuel scuipase la fel, pînă într-o zi, cînd încetase să mai scuipe. Coborâse din munţi, unde îl ascunsese Alixandru Rogozea ; trecuseră luni de zile şi el n-avusese cum să se spele, dăduse doar o fugă în sat să-şi clătească mîinile în soluţie de hipermanganat, şi cu mîinile în apa vînătă l-au prins jandarmii. Atunci Samuel, de teamă să nu fie deportat, şi-a tăiat venele de la mîini, apoi, temător, le-a vîrît în soluţia cu hipermanganat, convins pînă în ultima clipă că microbii n-au cum să-i pătrundă în sînge şi de acolo în măruntaie.

— Tovarăşe căpitan, Aurel Rogozea simulează, asta e părerea mea, spuse sublocotenentul Dobrin.

Şi atunci, Achim, aflat în infirmeria închisorii, se uită cu tristeţe la sublocotenent şi-l întrebă :

— De ce crezi, tovarăşe Dobrin, că s-ar preface ?

Achim îi făcu semn medicului, iar acesta, grăbit să îndeplinească ordinul şi, mai ales dorind să se convingă dacă sublocotenentul Dobrin avea sau nu dreptate, îl înţepă pe Aurel Rogozea în mai multe locuri, şi cînd văzu că bolnavul nu tresare, înfipse acul adînc în muşchiul dintre gît şi omoplat şi lui Achim i se păru că medicul

înfige acul cu plăcere. Nu se mai putu abţine şi smulse singur acul şi îl aruncă într-o tăviţă de pe masă.

— Ştiţi, acolo este nervul cel mai...

— Ești liber, doctore, spuse Ieronim Achim.

Şi doctorul dispăru şi dispărură şi curioşii de lîngă trupul lui Rogozea, aflat într-o stare pe care nimeni n-o putea defini, deoarece, în afară de cîteva lovituri şi urechea ruptă, n-avea nici o altă rană care să-l fi adus în halul în care era.

— Deci, tovarăşe Achim, dumneata l-ai cunoscut din...

— Din acel tren, tovarăşe colonel, cu toate că ştiu că într-o asemenea instanţă amănuntele nu contează, ele nu fac parte din...

Liviu Rogozea se uită prin binoclu spre şura părintească ce ardea în vîlvătăi, şi cînd îl văzu pe bătrîn resemnat, un nod i se puse în gît. Nu făcu nici o încercare să şi—1 alunge, cu ţoale că învăţase, ca nimeni altul, să-şi ascundă durerea şi mai ales să nu se lase, orice s-ar fi întîmplat, ademenit de ea.

Aşa cum stătea, rezemat de trunchiul copacului, Aurel se apropie de el, se apropie mult, fiind sigur că Liviu n-are cum să-l simtă, şi, cînd fu numai la un pas, trecu în fiinţa lui şi cî- tăva vreme de acolo, din proaspătul lăcaş în care abia intrase, îşi contemplă fratele şi se bucură de statura lui nu prea mare, dar vînjoasă, de umerii largi şi, mai ales, de privirile tăioase, cu uşoare adumbriri...

— Ce faci, Liviule, eu sînt fratele tău, Aurel, fratele geamăn, nu mă recunoşti, nici nu ai cum. am crescut de cînd nu ne-am văzut, spuse Aurel, voind să glumească, deoarece Liviu n-avea cum să-l vadă.

Şi nici cînd se răsuci spre cel ce-i pusese întrebarea, aflat şi el tot acolo, nu avu sentimentul că în el erau de fapt doi oameni, cu două inimi, cu bătăile alandala,

motiv pentru care le putu deosebi, una bătea repede, temătoare, cea a lui Aurei, inimă neobişnuită cu încercările greului, inimă nefăcută să moară, şi Liviu voi să-şi mîngîie fratele, dar Aurel îi refuză mîn- gîierile. Fără acea povară frăţească, Liviu se simţi infinit mai uşor. Pînă atunci, pînă în momentul cînd fratele mai mic cu două ceasuri dispăruse ca o fluturare din el, se simţise ca în pîn- tecele propriei lui mame, numai că acolo, în pîntece, nu era singur, era cu fratele lui, geamăn la răsuflare şi la dureri, la mîncarea lichidă, suptă de ei direct prin maţele buricelor, şi locul acela strimt îl făcu pe Liviu să dea din mîini şi din picioare ca şi cum după socoteala lui pîntecele umflat ar fi trebuit să fie numai al lui şi o clipă chiar voi să-l strîngă pe celălalt de gît ca să-şi cîştige de la început spaţiul dorit. Acum era din nou uşor, Aurel pierise omorît de el sau murise din naştere, în orice caz prezenţa lui nu-i mai apăsa nici tîmplele şi nici inima înghesuită pentru o vreme, acum era în largul lui, şi fiind aşa, iar se uită cu mîhnire omenească spre şura din curtea lor şi la pălălaia tot mai roşie în înserare. Avu din nou **o** strîngere de inimă, ciudată şi ea, deoarece de mult nu mai ştiuse ce-i aceea durere, durere netrupească, durere nu a oricui, numai şi numai a ta.

— Deci n-ai murit, Liviule, auzi Rogozea întrebarea venită din tufişul prin care trecuse glonţul rupînd crăcile, şi Liviu nu se temu de glonţul întîmplător, ci de acea întrebare şi mai ales de spaima că fratele lui iar va intra în el pe căile ocolite, ştiute doar de el.

Se grăbi să răspundă ca să scape de obsesia acelui sentiment dublu, de mîhnire pentru şura părintească şi de spaimă pentru intrusul de Aurel aflat undeva pe munte, în cine ştie ce tufiş, cu automatul trăgînd la întîmplare ca să scape de frica mor- ţii. Poate întrebarea venise tocmai de la glontele lui, şi Liviu răspunse că n-a murit, că e acolo şi că nu va urca la ai săi pînă nu va şti cine a pus foc şurii şi, mai ales, pînă nu va afla răspuns la întrebarea : de ce nu-i sărea nimeni bătrînului în ajutor la acest necaz ? Ştia doar din copilărie că la un foc tot satul aleargă să fie celui aflat

în izbelişte de folos, un foc pornit la unul putea foarte uşor să treacă la şura sau casa vecinului, însă iată, şura lor ardea şi nimeni nu venise în ajutor, şi atunci Liviu, cu paşi de pisică, se strecură prin pădure, dar nu spre Muntele înalt, cum se aştepta celălalt camarad, aflat în spatele lui. ci spre casa părintească. Frunzele udate de ploaia pornită de dimineaţă erau încă umede, tăiau obrazul, dar Liviu nu ţinea seamă de loviturile crengilor, nici de zgîrieturile smeurişului înalt în acea porţiune de munte dezgolită, cunoscută încă din vremea cînd tremura de frica vreunui moş martin sau din cauza vreunui şarpe cu capul colorat; nu ţinea seama decît de focul cu limbi roşii, dispărut acum aproape cu totul. Şi fuga lui Liviu se opri, înţelegînd şi el inutilitatea gestului pe care voise să-l facă. Din dreapta se auzeau împuşcături răzleţe, semn că ai lui se ascunseseră în tunelurile săpate la rădăcina trunchiurilor de copaci acoperite meşteşugit ; cei ce trăgeau cu automatele nu erau de-ai lui, din tot grupul numai el era dotat cu un automat asemănător, şi ştia după răpăit că trăgătorii făceau parte din unităţile trimise împotriva lor. Nu pierdu multă vreme ca să-şi găsească un culcuş în acel smeuriş : îl făcuse chiar el, ajutat de Folosea. Culcuşul se afla la rădăcina unui brad tăiat cu cîţiva ani în urmă ; sub ţesătura deasă şi uscată a rădăcinilor apa pătrundea greu, iar patul scobit într-o latură a grotei i se păru lui Liviu mai mult decît odihnitor. Cu o lovitură de cuţit tăie capul unei vipere apărute brusc la lumina lanternei de buzunar şi, ca să scape de priveliştea zvîrcolirilor ei Liviu călcă trupul încolăcit de convulsii de cîteva ori pînă ce din el nu mai rămase decît un bot de ţarină umedă. Capul ager mai încercă disperat să-şi înfigă colţii îndoiţi ca nişte lănci, şi Liviu, la lumina aceleiaşi lanterne, vîrî lama de-a latul în gura căscată, şi capul cu ochii larg deschişi îşi vărsă prin găurile dinţilor licoarea otrăvitoare pe lama cuţitului. Numai după aceea capul încetă să se mai mişte, dar Liviu, cu auzul lui fin, mai înregistră încă multă vreme scrâşnetul osului pe fierul pumnalului. Îndepărtă cadavrul şi înfipse de cîteva ori arma albă în pămînt, apoi o şterse ca pe un obiect oarecare de un crac al pantalonului şi o vîrî în teaca de la cingătoare. Verifică intrarea în ascunziş,

trase cîteva crăci groase deasupra, crăci de care erau legaţi meşteşugit snopi de frunze uscate, ca ochiul străin să nu poată bănui ce se ascunde în spatele lor, şi, mulţumit, se aşează în scobitura ca un sicriu a pămîntului, încercînd să adoarmă. Nu putu dormi. Şura părintească îi mai stăruia încă în minte aşa cum o văzuse din acest smeuriş ; şi acum îi trosneau în urechi lemnele rupte căzute peste strînsura de dedesubt, şi trosnetul acela al flăcărilor, treptat, se transformă într-un zgomot real ; pe deasupr a lui umbla cineva.

— Pe aici l-am văzut, pe cuvînt, tovarăşe sublocotenent, auzi Liviu o voce chiar la un pas de gura lui.

Şi cîtva timp îşi ţinu răsuflarea, nu pentru că i-ar fi fost frică, nu-i era teamă de nimic – şi ca să-şi dovedească lui însuşi că nu-şi pierduse din antrenament, se uită la ceasul fosforescent. Un minut şi optzeci de secunde, atîta ţinuse aerul în el, timp destul de bun, doar cu zece secunde mai puţin ca în perioada de antrenament intens. Cu încetineală, fără să intre în panică din pricina zgomotului de afară, dădu drumul aerului din plă- mîni. Concentrat asupra plămînilor, uită că ei îi presaseră măruntaiele. îşi auzi propriul vînt ieşit din pantaloni.

— Grigoraş, ce, nu mai poţi să-ţi ţii frica în tine, fire-ai al dracului ? ! auzi Liviu o voce ce-i amintea de cineva.

— Nu, să trăiţi, tovarăşe sublocotenent, cum mi-aş permite, cu toate că aveţi dreptate, mi-e frică... Am acasă patru copii, tovarăşe sublocotenent, sînt om bătrîn, să mă iertaţi, frică mi-e, dar cum să...

— Şi-atunci ce pute, caporal Grigoraş, ori poate m-am scăpat eu şi nu ştiu, nu mai am ţinere de minte ce fac în pantaloni [1] auzi Liviu aceeaşi voce cunoscută, de data asta arţăgoasă.

— Şi mie îmi pute, tovarăşe sublocotenent, sau poate tot frica să...

— la-o în jos, caporal, viu şi eu îndată... Vreau să aflu ce-a ars în sat, ştii doar că...

Şi Liviu simţi ceva umed la gît şi, bănuind de unde putea veni printre crengi apa caldă, se trase mai spre peretele din fundul bîrlogului şi se şterse pe faţă. Cînd urmele de paşi se pierdură în smeuriş, Liviu se ridică. Se aşează din nou pe butucul ce ţinea loc de scaun şi îşi curăţă mîinile umede de pantaloni, un dor ciudat intrîndu-i pe nesimţite în suflet. „Două mari greşeli pe ziua de azi", îşi zise Liviu şi, dacă prima putea să-l coste viaţa, a doua era mai periculoasă, era capabilă să-i supună sufletul, or, el ştia că fără suflet era în stare de orice, dar cu sufletul, mereu prezent în el ca o fiinţă vie, nu mai era bun de nimic. Nu, nu era bine să se lase subjugat de amintiri, amintirile muriseră odată cu el atunci, demult, şi, indiferent că dorise sau nu să ajungă acolo unde ajunsese, adică aici, la marginea satului său... Liviu îşi duse o mînă la nas. Mirosul era iute, miros de urină ieşită dintr-un om fricos, toată viaţa aşa fusese Aurel, fricos, gîndi Liviu despre fratele său şi se încruntă amintindu-şi anii copilăriei, cînd Aurel plîngea de fiecare dată cînd îl vedea pe Liviu scăldîndu-se în iazul de la moara de apă, de teamă să nu se înece. După asemenea spaime, Aurel adormea noaptea cu el de gît, să nu vină cineva să-l fure. Alixandru, bătrînul, era mereu pe drumuri ; nu-i păsa că pierdea o săptă- mînă cîştigînd un leu, efortul nu conta, conta numai rezultatul lui, şi foloasele acestui efort erau atît de mici, încît Liviu, nu o dată se întrebase dacă în realitate desele plecări nu aveau de fapt alt înţeles, cîştigul fiind doar motivul cu care voia să-şi împace copiii. Era aproape sigur Liviu că dacă ar fi ieşit din bîrlog, Aurel, de frică, l-ar fi putut lichida. Uite a treia greşeală, numai că această posibilă greşeală ţinea de datele hîrtiei, nu de realitate. Fricoşii sînt capabili de acte de curaj necugetate, frica este superioară raţiunii, raţiunea are nevoie de un control înainte de a întreprinde ceva. „Ar fi tras oare Aurel ?" se întrebă din nou Liviu şi, drept

răspuns, pe frunte îi apăru o perdea subţire, apoasă, la fel de urît mirositoare ca şi urina lui Aurel.

losulică Goldştein schimbă locurile ; nu-i plăcea să stea singur la biroul improvizat, cu maiorul Giurgea, căpitanul Ieronim Achim şi sublocotenentul Dobrin în faţă ; le ordonă să treacă ei la birou, şi cînd losulică se văzu singur în banca de şcoală, pe locul lui Achim, zîmbi fericit pînă în clipa cînd îşi aduse aminte că nu-i bine să te aşezi pe locul altuia, te puteai molipsi de cine ştie ce boală. Şi atunci losulică îşi mută fundul mic şi rotund alături, privindu-i ironic pe cei trei cum stăteau ca nişte berze, pe podiumul unde se afla biroul prea impunător pentru o cameră obişnuită de clasă. N-avea de unde să ştie că biroul fusese rechiziţionat pentru el, ca şi băncile. Le aduseseră pe cele mai bune, şi, într-adevăr, cea în care stătea el, preşedintele tribunalului militar, era modest scrijelită şi numai pe alocuri pătată de cerneală. Sigur, lumina de la fereastră era de vină pentru gălbeneala lui exagerată în acea zi, altfel Achim, Giurgea şi Dobrin n-ar fi fost şi ei galbeni. Cînd losulică privi prin geamul fără perdele, văzu soarele aflat într-un lan de floarea-soarelui, şi se întrebă ce-o fi căutînd astrul ceresc acolo.

— Ce crezi dumneata, tovarăşe maior ? întrebă brusc colonelul, supărat că soarele, în scurgerea lui, se apropia galben şi viclean din nou de el.

— Socotesc că sînteţi un preşedinte de paie şi un colonel de paie, tovarăşe colonel, spuse Giurgea, roşu la faţă şi cu buzele tremurînde.

— Asta o gîndeşti doar, tovarăşe maior, răspunse losulică zimbind vesel, aşa gîndeşti, dar n-ai curajul s-o spui, uite şi eu gîndesc ceva despre dumneata, şi cum o să scap de gălbenare^i asta, o să-ţi arăt eu ce înseamnă să fii ofiţer de paie, aşa cum crezi...

Dar nici losulică nu spuse deschis ceea ce gîndea ; se mulţumi doar să rîdă mărunt, arătîndu-şi dinţii mărunţi şi galbeni din pricina gălbenării.

Tovarăşe colonel, în armată sentimentele subalternilor nu contează, unde am ajunge dacă fiecare ar raţiona conform sentimentelor ? Armata s-ar duce dracului, aşa să ştiţi ! Şi, în general, nu înţeleg ce fel de tribunal este acesta, cu inculpatul lipsă, stăm şi tăifăsuim şi aşteptăm ca el să se trezească... Pentru mine este clar ! A vrut să omoare şi a trecut armat de partea duşmanului... Acesta este adevărul, restul sînt simple formalităţi.

— Stai, stai, tovarăşe maior, n-o lua chiar aşa, îi fi mătăluţă ofiţer de carieră, dar nici noi... Adică cum să condamnăm aşa ? ! Sîntem în vreme de pace, nu există nici o stare de urgenţă, aşa că vezi mata... Pe urmă, acest Aurel Rogozea a fost muncitor, uite, tovarăşul Achim poate să confirme.

— Tovarăşul Achim mai bine...

— Mai bine ce ? repetă Achim.

Era cu gîndul la curtea aceea din cartierul bucureştean, unde fusese cu Aurel cu ani în urmă, dar întrebarea o prinsese totuşi şi o repetase pe un ton autoritar...

— Din respect pentru armată n-am fost de acord cu el, tovarăşe colonel. Şi-a adus în dispozitiv şi familia şi, odată cu soţia lui Achim, a venit şi nevasta lui Aurel. Aici totuşi e front, chiar dacă sîntem în timp de pace. Am spus-o de atîtea ori, cu patru regimente am fi înconjurat munţii şi le-am fi venit de hac, şi Giurgea se scotoci prin buzunare după ţigări, dar după ce le găsi, se mulţumi să se uite la ele, brusc colonelul se prinse cu mîna de ficat la mirosul fumului imaginar, deoarece Giurgea nici măcar nu-şi aprinsese ţigara.

— Tovarăşe maior, dumneata ai copii ?

— Un adevărat militar n-are nevoie, tovarăşe Achim, uiţi că am făcut tot frontul şi într-o parte şi în alta, că am făcut şcoala de ofiţeri, că...

— Deci n-ai copii, nici regină n-ai...

— Ce fel de regină ? întrebă uluit Giurgea.

— Nevastă, că nevasta-i regină, a mea aşa a fost, şi dumneata ar fi trebuit să fii cep puţin un rege ca s-o fi putut opri pe Florica să vină în dispozitiv...

Giurgea se uită la losulică, dar acesta era cu gîndul la găl- benare, încercînd să afle cum de luase boala, că numai de la altul o putuse lua ; era vegetarian, nu avea obiceiul să consume nici un fel de băutură alcoolică. Se dusese cu cîteva zile înainte la medic, îl găsise la patul lui Aurel, şi-i propusese ca temă de cercetare ipoteza că gălbenarea lui este infecţioasă. Dar medicul îi arătă degetul mare printre arătător şi mijlociu şi atunci losulică supărat se întoarse în sala de judecată, adică aici unde se afla acum.

— Eu sînt de partea tovarăşului maior, se oţărî Dobrin,

şi losulică zîmbi în sinea lui pentru aerele pe care şi le dădea sublocotenentul, cu toate că avea aceeaşi vîrstă ca şi el, losulică, şi s-ar fi cuvenit din respect pentru grad să nu-şi manifeste neîntrebat atitudinea...

— Eu sînt pentru copii, spuse Ieronim Achim.

— Pentru ce copii ? întrebă şi losulică, surprins de remarca lui Achim.

— Adică de ce patru regimente ? Să ne macine legionarii cum vor ?

— De ce aceste patru regimente să nu facă copii, o droaie de copii, alte zece regimente de copii, care să se bucure de viaţă, să fie şi ei la rîndul lor părinţi şi bunici şi să moară împăcaţi că n-au trăit pe acest pămînt de pomană ? Care-i rostul omului dacă nu să facă copii ? mai spuse Achim şi rîse la ideea lui.

Şi zîmbi chiar losulică, deşi n-avea nici un copil şi nici n-avea de gînd să facă, avea oroare de împerecheri, sursă de microbi. Cu toate astea, rîsul sănătos şi numărul mare de copii de care vorbise Achim îl impresionară în mod plăcut, şi la el acasă fuseseră mulţi, voise Samuel să se bucure de viaţa lor şi chiar se bucurase. Şi losulică îşi aminti cum îi aşeza bătrînul la masa mare, cum le cerceta la toţi mîinile, să vadă dacă sînt spălate, şi cum îl lăsa pe cîte unul nemîncat cînd descoperea sub unghii resturi de negreală, infecţie sigură.

Şi dacă or fi existînd şi microbi neinfecţioşi, se întrebă losulică, şi îşi propuse să citească ceva articole legate de această părere a lui. Ar fi fost formidabil să poţi pune zece milioane de microbi neinfecţioşi să se lupte cu alte zece milioane de microbi infecţioşi şi, bineînţeles, primii să-i bată pe aceştia din urmă.

Da, da, Achim avea dreptate, îşi zise losulică după ce ieşiseră cu toţii din sala de şedinţe, prost aerisită şi jilavă, în mijlocul satului. Şi Achim Ieronim, ca şi cum ar fi vrut să dovedească că avea dreptate în privinţa necesităţii ca bărbaţii să facă copii, le arătă, rînduiţi ca la paradă, fiecare într-o poziţie ciudată, aşa cum îi prinsese nefiinţa, şirul de soldaţi şi de civili morţi. Şirul începea cu Drăghia, colegul de şcoală al lui Liviu. El se nimerise în ziua aceea, ca ajutor de notar, să fie de serviciu. Se întreba Drăghia, aşa cum stătea cu ochiul din dreapta căscat de glontele ce trecuse prin irisul şi corneea de sticlă, de ce acceptase să

ţină locul notarului, doar nu era rîndul lui la primărie, era rîndul notarului. Cu toate astea notarul venise decuseară să-l roage să-i ţină locul, că el are o treabă urgentă, în oraşul învecinat. Chiar, de ce venise notarul?... Ori poate notarul ştia ce avea să se întîmple a doua zi, îşi spuse Drăghia, şi, de ciudă, voi să plîngă, dar prin găvanele goale lacrimile nu puteau ieşi, îngheţaseră, şi Aurel, în somnul lui evocator, voi să-i închidă pleoapa urîtă, dar se tăie la buricul degetului în resturile de sticlă, şi atunci şi-l duse la gură să-şi sugă sîngelc, să nu-l vadă losulică şi să creadă că pe acolo pot intra microbii aducători de moarte.

— Priviţi-i, tovarăşe colonel, ăsta e caporalul Grigoraş, are acasă patru copii, îl ştiu pentru că a făcut parte din regimentul meu, pe fiecare îl cunosc, cu necazurile şi durerile lui, începu să se laude Achim.

Şi la fiecare mort se oprea, îi spunea numele, şi mortul repeta spusele căpitanului, apoi căpitanul închidea ochii mortului dacă putea, dacă nu, mortul rămînea cu ei deschişi. Şi, lucru de mirare, majorităţii bărbaţilor erau cu ochii deschişi şi cu gurile întredeschise, ca şi cum ar fi vrut în acel ceas de înserare şi pace să întrebe de ce anume trebuiseră ei să moară, de ce ei şi nu alţii.

— Da, da, repetă losulică, toţi erau foarte buni pentru a face copii, uite cel de colo, cum îl cheamă, căpitan Achim, cel cu lacrima la ochi, uite, dom’le, ăsta care parcă plînge şi acum, exact, ai arătat bine cu mîna...

— E de lîngă Sibiu, mărginean, el cunoştea cel mai bine munţii, are acasă şase fete şi patru băieţi şi mai avea de gînd...

— Ei, dă-o dracului, căpitane, nici aşa, copii, copii, înţeleg, dar nici în halul ăstă, doar mai trebuie omul să şi muncească pe ogoare, nu numai să se înmulţească, trebuie să şi construim, înţeleg, tata a făcut-o, că era habotnic, la noi cu religia nu te joci, dar el ce Dumnezeu făcea cu atîtea fete, deşi, dacă stau bine şi mă gîndesc, fără fete bărbaţii n-ar putea face nimic, adăugă losulică, retractînd în forul lui intim dezlănţuirea nefirească împotriva fetelor, mai ales că lui fetele îi erau indiferente.

în copilărie nu-i plăcuse să se înhaite cu copiii satului. Prefera să stea în coteţul iepurilor, după părerea lui iepurii reprezentau în natură puritatea şi curăţenia. Şi nu se simţise umilit cînd odată chiar fu împroşcat cu cîteva

ghiulele minuscule cu miros de iarbă jilavă. Scuipase proiectilul cum ar fi scuipat un sîmbure de cireaşă şi citise mai departe problema aceea care îl interesa, despre stafia care bîntuia în capul unora Europa. Şi el se şi vedea cu cap de stafie chemînd oamenii la o viaţă mai bună.

— Pe mine nu m-a întrebat nimeni cînd am venit în dispozitiv cîţi au dreptul să moară şi cîţi nu. O victorie nu se măsoară în morţi.

— Dar în ce se măsoară ? întrebă Achim întrerupîndu-l pe Giurgea, care mărşăluia pe lîngă capul morţilor împrăştiind, fără să vrea, peste ochii lor deschişi o perdea subţire de praf, motiv pentru care ochii celor morţi începură să semene între ei, avînd aceeaşi culoare.

— Eu am fost trimis să scap ţara de bandiţi cu orice preţ.

— Parcă eu nu vreau să scap ţara de bandiţi, dar de ce cu atîtea sacrificii ? Uităm, continuă Achim, că în locul lor puteam fi şi noi, galoanele n-au nici un drept să ne ferească de ceea ce noi nu-i ferim pe alţii, tovarăşe maior.

— Am să fac un raport la centru, eu nu mai pot conduce un batalion în condiţiile în care subordonaţii îmi răstălmăcesc ordinele şi au un punct de vedere sentimental asupra lucrurilor.

— Interesant, remarcă losulică, nu înţeleg, tovarăşe maior, de ce ţii dumneata atît de mult să ne sacrificăm, cînd pot exista şi alte metode de a pune mîna pe aceşti bandiţi înverşunaţi ?

— Poate aveţi dumneavoastră vreo soluţie, se interesă Giurgea şi rîse sarcastic şi, din greşeală, fu cît pe-aci să dea peste o babă care-şi plîngea mortul la căpătîi, şi pe care el în focul discuţiei, nu avusese vreme s-o bage de seamă.

— în orice caz, trebuie să ne gîndim, spuse losulică, şi îşi cercetă din nou ochii în ciobul de oglindă scos din buzunar şi rămase mirat cînd în locul ochilor văzu unul singur, de culoarea lunii. Cînd îşi întoarse privirile spre cer, într-adevăr, luna îl privi galbenă, cu o gălbeneală aparte încît el rămase uluit.

— Tovarăşe colonel, vreau, cu permisiunea dumneavoastră, să fac remarca, da, adică să raportez că aceşti oameni au murit, cred că nu greşesc, pentru că au fost conduşi la luptă cu neîn- demînare, aş zice, de sublocotenentul Aurel Rogozea. Camionul lui cu soldaţi a ajuns primul, eu în cel de al doilea, fiind obligat să rămîn pe drum din pricina unei pene de motor.

Am ajuns deci peste o oră, şi în loc ca sublocotenentul Rogo- zea să aştepte să ne coordonăm acţiunile, a plecat la atac singur, doar cu compania lui.

— Este ştiut, tovarăşe colonel, că în banda de legionari aflată în munţi se află şi localnici, şi aceştia cunosc toate cărările, aşa că... aşa că... i-au luat pe ai noştri ca din oală.

— Cîţi morţi din partea lor ? întrebă colonelul.

Dobrin se uită la căpitan şi căpitanul la maior, iar acesta neştiind ce să spună, ridică din umeri.

— S-au dus ţăranii să-i caute, spuse el şi îşi vîrî capul între umerii lăţi, lăsînd să-i apară pe faţă, pe lîngă galbenul lunii, o altă gălbeneală, de care îşi dădu seama numai Achim, aflat lîngă el.

— Deci şi camionul cu compania sublocotenentului Dobrin şi celelalte patru au ajuns cu o oră şi jumătate întîrziere, repetă losulică şi scuipă spre picioarele unui mort, mai mult să alunge bîzîitul unei gîngănii obraznice de culoare verde. Din anumite raţionamente, nu voi să definească culoarea muştei şi se mărgini să mai scuipe o dată. Musca pieri sub saliva gălbuie, şi losulică, uitîndu-se cum se frămîntă vietatea în ţărînă, o călcă delicat cu vîrful cizmei, temător să nu ţîşnească din burta verde, în sus, milioanele de microbi aflate acolo...

— Primul camion a avut pana la podul de peste rîu. Celelalte n-au putut trece, camioane vechi, tovarăşe colonel... Nu vreau să iau apărarea nici a tovarăşului maior, nici a sublocotenentului Dobrin, dar şi eu aş fi fost în aceeaşi situaţie dacă tovarăşul Giurgea nu m-ar fi consemnat la domiciliu, adică dacă nu mi-ar fi dat un arest la domiciliu pentru că Florica a îndrăznit să vină din proprie iniţiativă în dispozitiv... Numai cînd am auzit şuieratul gloanţelor şi al brandurilor am înţeles, tovarăşe colonel, că-i de oaie şi, trecînd peste regulament, am alergat cu o motocicletă de ocazie spre zona aceasta... La pod am dat de camioane... Sigur, eu socot că bine a făcut sublocotenentul Rogozea că a pornit la atac... dacă reuşea să-i învăluiască...

— Să mergem la şcoală, în fond treaba noastră este să-l judecăm, spuse losulică.

3 – Cina cca clc taină

Prin ferestrele satului se vedeau luminări arzînd, se auzeau bocete răzleţe, strigăte de durere ; nu începea bine un ţipăt, că de la altă casă pornea un altul. Da, asta era mama lui Dră- ghia, ea ţipa aşa de înalt, o cunoscuse de copil şi ştia că femeii îi place să cînte şi ţipătul ei şi acum semăna a cîntec. Sold aţii morţi fuseseră căraţi, nu toţi, numai un camion din cele cinci funcţiona, aşa că în piaţă, sub privirile şterse şi reci ale lunii, grămada de soldaţi care mai rămăsese era păzită de un soldat, şi viu în acel soldat era numai ţigara care ardea în gura lui încleştată. Atunci cînd voi s-o scoată ca să arunce fumul intrat în plămîni, ţigara se rupse, şi soldatul, ca să nu-şi mai descleş- teze fălcile, mestecă tutunul şi numai într-un tîrziu, din pricina greţii, aruncă din el resturile chiştocului şi nimicul mîn- cat în ziua aceea.

Liviu Rogozea privea printre ostreţele unui gard la ferestrele luminate, la cadavrele rămase în praf. Camionul valid avea să se întoarcă. Fără să vrea, simţi în măruntaie zvîrcolirea străină a celui care îl readusese acolo viu, ca la o reconstituire. Străinul din el, nefiind altul decît fratele său, îi plimbă ochii peste soldaţii morţi şi nu se mulţumi numai să-l oblige să se uite, dar într-un răgaz pe care soldatul de pază şi—1 luase ca să-şi spele la fîntînă maţele întoarse pe dos, îi ceru să se apropie de ei, să-i privească cu atenţie ; toţi erau tineri, mai mult nişte copii, asta putuse aduna armata după războiul pustiitor.

— Iată de ce n-am putut, iată pentru ce... încercă să explice omul cuibărit în sufletul lui, dorind să-şi anticipeze viitoarele purtări, şi Liviu privi calm şi fără tresăriri la trupurile nemişcate, aşezate cuminţi ca la o paradă a morţilor în ziua de apoi, cînd Dumnezeu trebuia să vie cu subalternii să oficieze învierea în funcţie de păcatele fiecăruia ; ăştia de pe urmă avuseseră păcate mai multe de vreme ce bunul Dumnezeu...

Liviu auzi zgomot de paşi, era cu siguranţă santinela. Nu se temu de ea. îşi scoase din buzunar bricheta de vînt şi aprinse la capetele morţilor luminările stinse de boarea

rece şi aspră a serii. Şi numai cînd soldatul avu o clipă de ezitare el se ridică, ca un om al locului, şi fără teamă, se îndepărtă, neînţelegînd cum putuseră ai lui să...

— De frică, de frică, zise Liviu şi, dintr-odată, înţelese că această frică, mai devreme sau mai tîrziu, avea să-i coste, şi pe ei vieţile.

Nu, nu primiseră ordin să omoare, primiseră ordin să aştepte o zi anumită, cînd... Pînă atunci, acte de sabotaj, şi omoruri doar cînd nu se putea altfel, pe cînd acum... Era la cîteva sute de metri de şura părintească. Se simţea în aer mirosul de ars şi de nă- pirlit, cu siguranţă că arsese şi porcul aflat lîngă şură, nici pe el bătrînul Alixandru nu avusese vreme să-l salveze. Vru să grăbească paşii, dar, în noapte, se auzi iar ţipătul cîntat, ţipătul mamei lui Drăghia, şi Liviu îşi simţi picioarele moleşite. Apoi o curiozitate care nu era a lui şi care însemna încă o greşeală în acea zi îl făcu să se salte pe un stîlp al porţii şi să privească în interiorul unei case. Aşezat într-un sicriu, învelit în şterguri ţesute în alb şi negru, Drăghia zîmbea din ochiul lui deschis, senin la chip, privegheat de maică-sa, singură în acea încăpere. Bocetul era un bocet lumesc, nu venea din nici un bocet ştiut, era un cîntec ritmat, născut atunci din inima îndurerată a femeii, grijulie la alegerea vorbelor, să nu semene între ele. Şi sufletul ei îi da ascultare şi la cuvinte, altfel Liviu nu şi-ar fi simţit şira spinării furnicată de bocetul-blestem, deoarece mai mult blestem era decît bocet. Saveta se oprea din cînd în cînd ca să-şi dea drumul ropotului de lacrimi, apoi blestema iar munţii, arătînd cu mîna spre ei, îl blestema şi pe notar, învoit chiar în ziua aceea. Blestemul la adresa notarului era şi mai aprig, altfel Saveta nu l-ar fi repetat de cîteva ori. Apoi cîntecul încetă, şi Liviu fu cît pe-aci să cadă de pe stîlpul nu prea gros al porţii ; femeia îşi săruta copilul pe buze : le săruta şi le ştergea cu palma, apoi iar le săruta. Ochii lui Drăghia erau plini de lacrimi, de lacrimile mamei sale, şi pînă şi găvanul gol plîngea. Umplut de lacrimi, părea omenesc acel căuş de rană, izvor lichid, prelins pe obraz, încet, cu o durere ascunsă. Femeia stinse trei luminări din patru ca să rămînă flacăra vie numai la una, şi, aşezîndu-se pe scaun lîngă mort, începu să vorbească cu el. Drăghia îi

răspundea cu vocea lui, Saveta schimbîndu-şi intonaţiile cînd la rînd se afla pentru răspuns fiul ei.

— Şi mîine cine o să ducă vacile la păşune, dragul mamii, că eu de notar nu vreau să aud ?

— Nici să nu te duci la el, mamă, că dacă nu era el, eu nu muream, du-te la vărul dumitale, la unchiul Rogozea, el e săritor şi e din neamul nostru, eu aşa gîndesc, mamă, spuse Dră- ghia pe o voce joasă, autoritară, bărbătească, şi îşi mai vărsă din găvanul-căuş o lacrimă roşietică pe obrazul şi aşa vîrstat de prea mult roşu.

— Că nu trebuia să te duci tu la şcoli, să ajungi ajutor de notar, dragul mamii, ce ţi-o trăbuit ţie şcoală, că acum n-ai fi mort !

— Acum ce să mai vorbim, mamă, asta a fost, mi-a plăcut şcoala, şi dacă mai trăiam, aş fi terminat-o, că acum copiii săraci au înlesniri la şcoală, nu e ca atunci... Da' dumneata să nu rămîi singură, mamă, că tata nu e prizonier, aşa cum crezi dumneata, tata e mort, aşa cum sînt şi eu. Eşti încă tînără şi ai nevoie de sprijin.

— Nu, dragul mamii, eu năframă albă n-am să-mi mai pun pe cap, eu numai neagră am să port, ca să vă pot jeli pe amîndoi. Că dacă ai mai fi avut fraţi... Mult aş fi dat să mai fi rămas, dar şi pe tine te-am făcut greu, şi după tine n-a fost să rămîn. Că taică-tău, de necaz, nu o dată m-a suduit, crezînd că eu nu vreau, da' eu nu puteam şi eu n-aveam cum să-i spui, că o femeie e femeie şi în faţa bărbatului nu poate zice tot ce-ar vrea. Pentru asta cred eu că s-o şi încurcat cu Floarea lui Diacu, o vrut să mai facă unul şi cu ea, o vrut adică să-mi facă în ciudă, şi aia o făcut unul, seamănă cu tine, cu toate că niciodată nu ţi-am spus şi nici ea n-a vrut să recunoască că l-a adus pe lume nu cu al ei.

— Nu cred, mamă, tata nu te putea înşela şi nici frate după tată nu cred să am.

— Ce ştii tu, dragul mamii, ce-i între bărbat şi nevastă, numai ei ştiu cum a fost, aşa că tu nu te încontra cu mine, acuma îi totuna pentru tine dacă-i aşa cum zic eu sau nu, îşi reveni femeia din acest dialog purtat pe două voci, dar rostit numai de ea. Şi cînd înţelese că vorbea cu un mort, se puse iar pe plîns, pînă ce găvanele lui Drăghia, secătuite între timp, se umplură din nou de lacrimi.

Liviu Rogozea coborî uşurel de pe pociumbul gardului,

un fost trunchi viu de salcîm cu un an înainte, rămas numai stîlp de cînd Drăghia îl tăiase de la coroană ca să fie ceea ce de fapt rămăsese acum, un simplu stîlp de gard, şi, strîngîndu-şi automatul la piept, se uită în stînga şi-n dreapta. Pe uliţă nu era nimeni. Undeva lătra un cîine a pustiu, iar din pădure cucuvelele îşi însoţeau zborurile printre trunchiuri cu chemări stranii. Sau poate erau apelurile lui Folosea, care nu ştia ce se întîm-
plase. Rogozea stătu o clipă locului, pitit în umbra deasă a unui tei, pînă ce înţelese că strigătul de pasăre răpitoare era al camaradului său. Liviu grăbi paşii ; avea sentimentul că stă pe loc, cu toate că aproape fugea. Vedea poarta mare sculptată de la casa părintească, cu şindrila deasupra roasă, şi, pe alocuri, cu capetele mîncate de putregai. Parcă nu înainta deloc ; distanţa între el şi poartă se mărea, şi atunci Liviu fugi şi mai tare, crezînd că ochii sînt de vină, şi ca să se convingă dacă are sau nu dreptate, se opri, apoi alergă din nou, dar distanţa dintre el şi casa părintească rămînea aceeaşi. Cineva luase parcă poarta de lemn de stejar în spate şi fugea în acelaşi ritm cu el, îndepărtîndu-se : asta pînă în clipa cînd îşi rezemă capul transpirat de scîndura porţii şi mîna se încleştă pe minerul zăvorului ; numai atunci înţelese că nici el, nici poarta nu se mişca- seră, fugise în locul lui şi al porţii altceva, dar ce anume nu ştia. Apăsă cu putere pe clanţă avînd sentimentul că dacă nu procedează aşa, poarta, sau el, iar o ia din loc ; nu, poarta acum stătea cuminte ; se deschise în scîrţîitul ei uniform, ştiut de cînd lumea, şi Liviu rezemă pe dinăuntru dreptunghiul de scîndură prin care intrase şi privi la şura părintească. Nu mai rămăseseră din ea decît doi porumbi, de fapt trunchiurile a doi paltini verzi, pe rădăcinile cărora bătrînul Rogozea îşi clădise grajdul : îi dăruise atîta viaţă cît le era dat paltinilor să trăiască, şi ei trăiseră mult şi ar mai fi trăit de trei ori pe atît dacă nu veneau pustiitoarele flăcări. Odată setea, de a-şi vedea de aproape casa unde se născuse şi acareturile potolită, se întrebă unde o fi taică- său, şi numai cînd se pregăti să intre în tindă, îl zări în stînga, stînd pe grămada de bălegar rînduită în pătrat, şi rămase trăznit la auzul gîlgîitului ; taică-său se cinstea de unul singur dintr-o sticlă. Numai tîrziu îl observă pe Liviu şi atunci avu impresia că acolo se află o arătare, o

umbră din fumul abia împrăştiat, altfel nu s-ar fi şters de cîteva ori la ochi cu dosul mînecii de la cămaşa de cînepă.

— De ce-ai venit ? se auzi într-un tîrziu glasul stins al bă- trînului. Alene, fără să se clatine şi fără să renunţe la sticlă, bătrînul se îndreptă spre casă, privind cu spaimă în jur.

Tinda era aceeaşi, nimic nu se schimbase, doar cuptorul de cărămidă se mai strîmbase din pricina greutăţilor de deasupra. Şi Liviu stătu cu fruntea aplecată să nu se lovească de grinzile roşcate de afumătură şi timp. De fapt nu se petrecuseră înnoiri

nici în această încăpere, se schimbase doar înţelegerea lui asupra dimensiunilor... Cînd ajunse la acest gînd, îşi înălţă fruntea şi de pe perete îl privi sever chipul mărit al maică-şi ; aceasta era noutatea, niciodată chipul ei nu fusese atîmat pe perete. Pesemne taică-său comandase desenul după o fotografie, şi portretul, de ocazie, prea roşu în obraji la lumina opaiţului ce ardea ca o candelă, îl făcu pe Liviu să-l înţeleagă altfel pe bătrîn şi nu i se mai păru ciudat că dorise ca fosta nevastă să fie îngropată în locul de veci al Rogozenilor, mai aproape de fosta ei casă şi de fostul bărbat. Nici plecările lui multe, ale bătrînului, nu-i mai păreau lui Liviu de neexplicat. Treptat, furia de odinioară că era lăsat cu Aurel i se topi cînd înţelese că taică-său nu încetase nici o clipă s-o iubească pe maică-sa, altfel portretul n-ar fi mărturisit simplu tulburarea de odinioară şi nici mormîntul n-ar fi fost proaspăt îngrijit şi cu flori de romaniţă pe el.

— De ce-ai venit ? Era mai bine să nu vii, spuse bătrînul oftînd şi-i întinse lui Liviu sticla.

Dar acesta nu bău din prima clipă. Numai după ce Alixandru insistă, Liviu duse glaja la gură şi sorbi adînc, de cîteva ori. Sticla se înjumătăţise.

— Era mai bine să te fi ştiut mort, dragul tatii, mai bine să te fi ştiut mort, şopti el cu sfială în faţa groaznicelor cuvinte abia pronunţate.

— După cum vezi, n-am murit, tată, sînt viu, un fel de viu pe care dumneata n-ai să-l înţelegi niciodată. Ţi-aş putea explica, dar ce să-ţi explic, ce mai poate fi explicat acum'?

Alixandru îşi ridică ochii de pe gîtul sticlei. Mustăţile mari, cea din dreapta pîrjolită şi mai scurtă era ridicată, aşa cum rămăseseră perii de la arsură, cea stingă lungă şi terminată în spic atîrna în jos, şi bătrînul tot dădea cu colţul buzelor să-i prindă vîrful fără să reuşească...

— Mai bine mureai, spuse din nou bătrînul. Aşa o ruşine... aşa o durere pe capul meu...

Liviu se aşează pe laviţă, în faţa tatălui său, fu nemulţumit de cum şedea şi se trase din faţa ferestrei mai spre colţul camerei şi cîtva timp îşi rezemă bărbia în ţeava automatului. înţelese ce simplu era să ajungă

acolo unde dorise taică-său. O simplă apăsare pe trăgaci, şi glontele ieşit prin ţeastă s-ar fi înfipt în grinda de deasupra. Liviu privi grinda şi se miră cînd

văzu în ea deasupra capului o gaură, probabil un fost nod căzut din lemn între timp. Gindul venise în el calm, dar tot aşa precum venise, se şi duse, ca o abureală, ca un vînt. De ce să-i facă plăcere acestui bătrîn care îi dorea moartea, şi Liviu îl privi pe Alixandru atent, de la cingătoare în sus, apoi de la cingătoare în jos, ştiind din experienţă că orice fel de ridică- tură ascundea un obiect care te putea duce la moarte.

Nu-i fusese niciodată drag acest părinte, trăind numai pentru el, trăind din greu, dar fără nici un folos, mai mult păgubaş cînd se apuca de cîte o afacere, şi toată viaţa doar de afaceri se ocupase din lipsă de pămînt. Ar fi vrut să alunge din minte ziua cînd losulică Goldştein îl povăţuise să fugă în munţi : se putea scăpa de război şi cu preţul unei vaci, dai' ceea ce îşi putea permite odrasla lui Samuel nu-şi putea permite el. losulică era ameninţat de deportare, nu de front, dar el însemna să-şi trădeze patria dacă ar fi acceptat să fugă. Or, patria era dincolo de el. Chiar, ce era patria ? se întrebă Liviu, uitînd cu desăvîrşire pentru ce venise şi, simţindu-se dintr-odată străin şi de casa în care crescuse şi de acest om ce-l adusese prin trupul maică-şi pe lume... losulică fugise în munţi, nu mai auzise de el de-atunci, nici nu mai avusese cum. El căzuse prizonier, căzuse cu greu, rămăsese singurul în viaţă din plutonul comandat de unul ce îşi dăduse duhul după primul atac ; apoi căzuseră toţi, pe rînd, şi în clipa cînd îşi răsucise capul de la puşca mitralieră spre spate, înţelese că în afară de el nu mai era nimeni viu. Măcinase cu puşca lui mulţi soldaţi, nu trebuia decît să se uite la cîţiva centimetri peste vizor ca să vadă trupurile răsucite ale celor împuş- caţi. Atunci descoperi că din frica lui de război şi de moarte nu mai rămăsese nimic, moartea era un act ce trebuia mai devreme sau mai tîrziu îndeplinit, şi cum ştia că nu-i mai era hărăzit să trăiască, îi era indiferent că moare. Auzise printr-un difuzor o voce care solicita ca unitatea să se predea, altfel vor fi trecuţi prin foc şi sabie, şi Liviu îşi înşurubă şi mai bine puşca-mitra- lieră în umăr, după ce schimbase banda cu cartuşe. Deci el era luat drept o unitate. Atunci se chema să lupte ca o unitate.

Amplasamentul era bun, greu de descoperit în tufişurile din liziera pădurii. Ca să inducă în eroare pe inamic, trăgea din cînd în cînd rafale scurte şi printre crengile arborilor să se creadă că, într-adevăr, erau mulţi.

— Tată, cine a dat foc la şură ? întrebă Liviu, dar în loc de răspuns, bătrînul îşi aplecă fruntea pînă ce atinse cu ea dopul de la sticla de ţuică, apoi pe sticlă se văzură curgînd lacrimile. Liviu nu-l mai înghesui cu întrebările.

Aurel Rogozea deschise ochii şi privi în jur. Camera albă, cu un scaun lingă pat, cu uşa de metal prin care se vedea spaţiul pentru vizor, îl făcu să înţeleagă că era singur, ca la început, că toate figurile care-i populaseră mintea fuseseră simple închipuiri, rodul sufletului bolnav şi al trupului supus la prea multe încercări ; nu, nu chiar toate muriseră, aşa cum i se arătaseră în lumea lui întunecată de dincolo, altfel uşa nu s-ar fi deschis şi înăuntru n-ar fi intrat maiorul Giurgea, galben la faţă, cu gulerul de la manta descheiat, semn că pînă şi cl, disciplina întruchipată, era măcinat de întrebări. Ce fel de întrebări ? Niciodată omul acesta nu-l iubise, nici pe el, nici pe Achim, şi, în general, socotise că cei veniţi în armata nouă nu erau decît nişte întâmplători. Giurgea avea dreptate, îşi zise Aurel Rogozea, încercînd să-şi închidă ochii şi regretînd starea de acum, de trezie. Ar fi preferat să intre în cealaltă, dar în spatele lui Giurgea îl văzu pe medicul militar, sublocotenentul cu ochii apoşi, distant şi tot timpul încrîncenat, şi cînd simţi degetele mirosind *a* alcool cercetîndu-i ochii, înţelese că nu putea să-i facă să creadă pe ceilalţi că intrase din nou în somnul adînc, de moarte.

— E conştient, tovarăşe maior, auzi Aurel.

Şi pentru că verdictul în privinţa stării de moment fusese dat, îşi întredeschise pleoapele şi-l văzu pe Giurgea aplecat deasupra patului.

— Domnule Rogozea, ştiu că nu-ţi sînt apropiat, o

ştiu de mult, dar în acest moment nu este vorba de dragoste, este vorba de adevăr, şi adevărul în privinţa dumitale îmi e necunoscut. Ştii ce-a hotărît tribunalul militar. Dacă recursul va fi respins astăzi, atunci mîine dimineaţă... Am nevoie de adevăr, domnule Rogozea, numai adevărul te mai poate salva. Nu în faţa tribanalului, în faţa lui nu te mai poate salva nimeni, în faţa conştiinţei de militar, şi această conştiinţă trează o întruchipez în acest moment critic eu. Nu l-am simpatizat nici pe Ieronim Achim, o ştii la fel de bine ca şi mine, şi asta din respect pentru ceea ce trebuie să reprezinte armata, armata noastră de totdeauna, indiferent de vremurile de restrişte prin care a trecut sau va mai trece. Armata nu este o joacă de copii, domnule Rogozea, armata este întruchiparea... dar de cinstea lui Achim nu m-am îndoit, cu toate că n-am apucat să-i spun acest, lucru niciodată... Poate faptul că v-aţi cucerit gradele de la o zi la alta să-mi fi stîrnit această neîncredere faţă de voi sau... Noi am muncit, domnule Rogozea, ca să ajungem ofiţeri, am muncit din greu, armata este o meserie, nu politică, aşa cum v-aţi închipuit, politică din pricina căreia... Unde v-a dus pe amîndoi şi mai ales pe dumneata această falsă înţelegere a ceea ce înseamnă armata ?... Unde ?...

— Cine e nevastă-mea, asta să-mi spui mie, domnule maior... ori, poate, cineva dintre ai noştri...

— Dintre ai noştri, repetă Giurgea şi îşi deschise vestonul atît cît să nu se vadă prea tare gulerul de la cămaşa aspră. Adică dumneata te socoţi dintre ai noştri... Nu te contrazic, în fond n-am să te contrazic cu nimic, dar absolut cu nimic, îmi este indiferent ce-mi spui, dar ce-o să-mi spui să ştii că va atîrna greu în judecata mea, în felul meu de a gîndi despre voi, despre aceştia care aţi intrat în armată şi aţi trădat-o.

— N-am trădat-o, domnule maior, n-am trădat-o. Şi nici să nu-ţi închipui că mi-e teamă de moarte. De ce să-mi fie teamă ? Ce mi-a mai rămas mie în viaţă ca să nu doresc să mor ?... N-am nevoie de nici o absolvire din partea nimănui. Adevărul, atît cît îl cunosc, îmi aparţine, numai pe nevastă-mea nu ştiu cine... Dacă aş şti, poate mi-ar fi mai lesne de înţeles de ce m-aţi declarat... de ce mă

credeţi... Eu care...

— Iar a intrat în comă, tovarăşe maior, v-am spus...

— Mi-ai spus, mi-ai spus, se zborşi maiorul, supărat că starea lui Aurel Rogozea nu-i permitea să afle adevărul la care el ţinea atît de mult.

— îmi pare rău, domnule Rogozea, îmi pare rău, spuse maiorul şi se retrase după ce îl salută cu o uşoară înclinare din cap.

Dar exact în clipa cînd maiorul se îndrepta spre uşă, apărură la liziera pădurii ce da spre Muntele înalt, losulică Goldştein, sublocotenentul Dobrin, maiorul Giurgea şi Achim Ieronim. Căruţa scheletică aştepta, cu ţiganul pe capră, la vreo două sute de metri depărtare de locul spre care se îndreptau, şi se îndreptau spre acel loc posomoriţi de graba sublocotenentului ce se afla mereu în frunte. losulică era plictisit de această anchetă în aer liber ; în capul lui lucrurile erau aproximativ clare şi era sigur că pe cele cîteva fapte existente un adaos de teorie pură ar fi fost suficient pentru a le clarifica definitiv. în plus, şi nenorocita de gălbenare. îşi scoase ciobul de oglindă şi, după ce ordonă pe loc repaos, de parcă ar fi avut de-a face cu nişte simpli soldaţi de trupă, se uită în oglinda de cristal şi, cu un deget în- mănuşat, ca să nu se infecteze, îşi trase pleoapa de la ochiul stîng. Era la fel de galbenă, ba parcă puţin mai vineţie spre dreapta. Ca să verifice dacă a intervenit vreo schimbare în bine sau în rău, se dădu în spatele unui boschet şi urină pe ramurile verzi ; la vederea culorii aproape roşii, transpiră şi îşi spuse că partea aceea vineţie se explica perfect prin lichidul cu mult mai tulbure ca de dimineaţă... Şi losulică în loc să se sperie, se bucură pentru diagnosticul pe care şi-l pusese singur.

— Aici, stimaţi tovarăşi, spuse el, pe aici am urcat în munţi în patruzeci şi unu. Aici, în acest loc, m-am despărţit de amicul Liviu Rogozea, care şi-a continuat drumul, pe această potecă, spre oraş, ca să fie încorporat. Mergea pe front. De multe ori m-am întrebat ce s-ar fi întîmplat dacă aş fi fost pus în situaţia de a pleca şi eu. Vă pot răspunde cu certitudine că aş fi fugit, pentru că patria, patria este un bun prescris genetic

individului, un simţământ înregimentat în sînge, ceea ce, stimaţi tovarăşi, eu... L-am sfătuit să vină cu mine. M-a refuzat, nu voia să trădeze. Pe cine să trădeze ? l-am întrebat şi, drept răspuns, a venit la mine, mi s-a uitat în ochi şi, cred că dacă nu m-aş fi îndepărtat... Nu mi-au plăcut niciodată fanaticii, cei care văd într-o abstracţie o părticică concretă a existenţei lor.

— Tovarăşe colonel, se înserează şi ar fi bine... interveni sublocotenentul Dobrin, luînd poziţie de drepţi.

— Te rog, te rog, pentru asta am şi venit, spuse losulică şi privi nu spre locul unde arăta sublocotenentul Dobrin, un luminiş ca oricare altul, înconjurat de cîteva tufe de alun, ci mai în ■spate, ferit de poala muntelui, de patru brazi dispuşi şi ei, ca la armată, într-un rînd drept.

— Tovarăşi, aici, în acest loc, l-am prins, da, aici am dat peste el prima dată... Era după atacul nereuşit, în care trei sferturi din compania lui fusese nimicită de inamic...

— Ce fel de inamic ? întrebă Achim.

— De duşmani, specifică Dobrin, de legionari.

— Aşa, aşa, ce-i tot dai cu inamicul !

—- în această poiană eram eu şi cu caporalul, cu caporalul... Ştiţi, *a* murit între timp... deci eram cu patrula în acest loc cînd am auzit în tufiş o respiraţie... Cînd m-am uitat mai atent, am văzut printre crengi un vîrf de opincă şi atunci am fost sigur că nu poate fi decît un bandit. Am îndreptat automatul spre tufiş, în timp ce oamenii mei din patrulă supravegheau liziera, ca să nu avem surprize din acea parte. Şi cînd mă uit mai bine, cine credeţi că iese din pădure îmbrăcat ţărăneşte, cu cioareci şi suman, în opinci, aşa curn v-am spus, dar cu automatul în mînă ?. Aurel Rogozea. Am rămas trăznit, stimaţi tovarăşi, şi poate acest moment de buimăceală să mă fi făcut să-mi pierd cumpătul, să-mi pierd atenţia. A început să rîdă, şi atunci, raportez respectuos, am început să rîd şi eu, pînă cînd am înţeles din felul cum era îmbrăcat altceva şi asprimea mea din priviri l-a făcut să se năpustească spre mine. Era cu mult mai puternic, m-a doborît dintr-o lovitură de pumn, iar patrula a somat-o să-şi arunce armele. în clipa aceea m-am 'ridicat şi, pe la spate, l-am

lovit cu patul automatului în cap. Deci în acest loc.

— înţeleg că din acest loc a vrut, poate, să plece în misiune, spuse Achim.

— Cum în misiune ? întrebă Dobrin, contrariat de afirmaţia căpitanului.

— Tovarăşe colonel, în ziua aceea nu eraţi aici, mi se pare eraţi plecat la un tribunal din... După întîmplarea cu plutonul, dealtfel am fost cu toţii şi am văzut morţii, Aurel n-a mai avut somn şi nici om nu mai era. Locuiam'împreună, adică în aceeaşi casă, el ocupa o cameră, eu, că fusesem însurat, două, aici în dispozitiv, ştie tovarăşul Giurgea. Am încercat să-l fac să înţeleagă că n-avea nici o vină că muriseră atîţia din pluton, şi din partea ălora muriseră, aşa că...

— Tovarăşe căpitan, iar ne oprim la sentimente, iar povestim poveşti, se amestecă Giurgea, care se uita întruna Ia cer, temător că are să se însereze şi n-aveau cu ei spre apărare decît un pistol ; şi Giurgea, ca să se convingă, se uită la cingă- tcarea lui Achim... da, pistolul era acolo.

— Principale sînt faptele, aşa cum am zis, spuse Dobrin. A vrut să fugă la duşman ? A vrut. Pentru asta sîntem aici, să reconstituim nu ceea ce spune tovarăşul căpitan, care l-a iniţiat în tinereţe... lasă, lasă, tovarăşe Achim, că noi toate le ştim... dacă ţi-ai vedea dosarul...

— Ei, nu mai spune ? ! Chiar am un dosar aşa de important încît merită să fie văzut ?

— Tovarăşi, tovarăşi, interveni losulică, care mesteca între dinţii mărunţi şi galbeni un sîmbure de alună atunci scos din carapacea verde cu ajutorul a două pietre, semn că în poieniţă cineva mai mîncase alune – se vedeau resturile lîngă pietrele verzi întrebuinţate şi de losulică. Sigur, sigur, faptele, dar faptele în sine nu înseamnă mare lucru, faptele nu pot fi rupte de întregul de simţăminte care au stat la baza trădării. Dacă inculpatul ar fi aici de faţă, ne-ar fi cu mult mai simplu, l-am pune să povestească ce s-a întîmplat. Ca să se rupă de noi, de o armată care l-a făcut gradat din prima zi trebuie că s-a petrecut ceva important. Nu-mi vine să cred. Nu-i aşa, tovarăşe Achim ? Ce, eu am fost făcut colonel pentru marile mele merite militare ? Dacă vreţi să ştiţi, nici nu ştiu să trag cu pistolul, dealtfel am şapte dioptrii, şi cum nu se

găsesc lentile... Cred că din această cauză şi gălbenarea... Dar să revin. O acţiune nu se face fără un demers interior. Aurel Rogozea era comunist, un comunist verificat şi răsverificat. De ce-a vrut să fugă ? Care a fost mobilul interior ? Sigur, faptele, pînă la urmă, îşi au partea lor de greutate, dar nu toată greutatea... Poate ne spune tovarăşul Achim ce s-a întîmplat.

losulică se întoarse, dar Achim nu mai era în poieniţă.

Partea din creierul lui Aurel ocupată să preia chipul şi personalitatea căpitanului suferise un spasm, Ieronim se înjumătăţi întîi şi, cîtăva vreme, umblă printre ceilalţi înjumătăţit, apoi, spre satisfacţia lui Dobrin, singurul care urmărea metamorfoza superiorului în nimic, dispărură picioarele cu bocancii grei şi apoşi de transpiraţie şi odată cu dispariţia bocancilor aerul se primeni şi losulică avu un moment de relaxare şi îşi spuse ca pentru sine : „Uite, nici nu mi-am dat seama ce aer curat pluteşte în jur”. Jumătatea de trup, de la mijloc în sus, se mai învîrti ca o nălucă, încercînd, cu o singură mînă, să prindă cîteva alune înfrăţite ; creanga se lăsa trasă de degetele noduroase spre piept, dar Achim nu mai avu cu ce să le rupă, cealaltă mină nu voia să iasă din nefiinţă, rămăsese mai departe invizibilă, şi, de necaz, lui Achim aproape că îi dădură lacrimile. Numai atunci, în acel moment, înţelese că rămăsese un sfert de om, restul de trei sferturi dispăruse, şi alunele, trase cu cracă cu tot, în zadar aşteptau să fie rupte. Achim de ţinut putea ţine craca cu o mînă, dar de cules alunele n-avea cu ce. Aruncă o jumătate de înjurătură, cuvintele înjumătăţite pe diagonală îşi pierdură însă sensul, şi, la acest talmeş-balmeş verbal, losulică catadicsi să se răsucească spre tufa ce-i scăpase pînă atunci vederii. Rupse cu mina dreaptă alunele ţinute de Achim cu mina stingă, şi Ieronim, supărat că era deposedat de bunul său, dădu drumul crăcii, şi losulică, uşurel, aşa cum era în greutate, fu ridicat de coarda vînjoasă în sus. Se convinse că, de fapt, nu el ţinuse craca. Se supără. îl căută pe Achim din priviri şi, cum nu-l văzu, îşi zise că lui Ieronim nu-i ardea probabil, la acea oră să dea explicaţii în legătură cu Aurel. în- tr-adevăr, se înserase

şi în plus alunele, ajunse în stomacul gol, îi făcură rău şi simţi material cum se îndreaptă durerea spre ficat, punctul slab unde îşi dădeau întîlnire suferinţele şi toate necazurile lui. Bătu aerul cu mîna şi se porni spre căruţă fără să înţeleagă de ce era şi ea costelivă şi înjumătăţită ; în afară de el şi de un cal, care trăgea de o jumătate de rudă, tăiată cu o precizie uimitoare din cealaltă, nu mai era nimeni. Luă jumătatea de hăţ şi, priponindu-şi un picior pe scîndura din faţă, îndemnă trăpaşul din dreapta la pas. Nu se miră cînd auzi fornăit şi în partea stingă a hamului ce nu se mai vedea, semn că acolo, în umbră, trebuia să fie cel de-al doilea cal, şi lîngă el, căruţaşul.

Bătrînul Rogozea mai trase un gît de ţuică, apoi împrăştie o parte din lichidul încins din gură în palmă şi cu palma îşi frecă obrazul sting prins de arşiţa focului. Alixandru se strîmbă de durere, o mustaţă, cea scurtă, i se scurtă şi mai mult din pricina usturimii şi el se mulţumi să tacă la aceeaşi întrebare pusă a doua oară de fiul său.

— Cine a dat foc la şură, tată ?...

— Cine putea să dea ? răspunse Alixandru într-un tîrziu.

Şi Liviu, privindu-l atent, mai ales zîmbetul ascuns din dosul buzelor chinuite de arsura ţuicii, întinsă peste arsura flăcărilor, intui de fapt răspunsul : „Ai voştri, cine putea să-mi dea ?”, trebuia să sune verdictul, dar Liviu citise din acel zîm- bet şi altceva, că Alixandru dăduse foc ca să poată povesti curioşilor şi propria lui pătimire, în cazul că cineva ar fi aflat de existenţa lui acolo în munţi. Pentru asta n-a luat foc nici casa, îşi mărturisi Liviu ; cînd intrase în tindă, simţise că de pe paiele acoperişului se preling pe gît picături de apă, cu toate că nu plouase în ziua aceea. Deci Alixandru, prevăzător, udase acoperişul şi singur apoi dăduse foc şurii.

— Tată, să ştii că nu eu l-am omorît pe al lui Drăghia

şi...

— Nu puteai să rămîi pe acolo pe unde-ai fost ? interveni bătrînul, nelăsîndu-l pe Liviu să-şi ducă gîndul pînă la capăt.

Şi la această repetată dorinţă care în ochii proprii însemna tot moarte, Liviu avu o uşoară încrîncenare şi nu-i lipsi mult să-l înjure pe bătrîn pentru minciuna cu şura, minciună din pricina căreia se afla aici, riscîndu-şi viaţa.

— Nu ţi-e foame ? auzi Liviu de la o mare depărtare, şi pentru că nu răspunse, Alixandru se duse în tindă şi veni de acolo, la scurt timp, cu o pită mare, cu o halcă de slănină şi cu o ceapă roşie, aşa cum o văzuse Liviu în ochiul lui Drăghia.

Mîncarea adusă, fără cuţit şi fără sare, însemna cu totul altceva, acest altceva era dorinţa ascunsă a bătrînului ca Liviu să-şi ia merindea în traistă şi să se ducă unde o vedea cu ochii.

— N-am nevoie de mîncare, tată. Aurel unde e ?. Iscoadele noastre spun că ar fi militar şi ar acţiona în zonă.

— E militar, dar...

— Ce dar ? ! insistă Liviu fără să-l slăbească din ochi.

— El nu ştie că eşti în munţi, nu i-am spus.

— Bine ai făcut. Numai dacă-l vezi, zi-i din partea mea să fugă. Altfel au să-l împuşte.

— De ce să-l împuşte, ce-a făcut el ca să-l împuşte ? Pe tine, dragul tatii...

— Şi pe el l-ar împuşca, tată, nu numai pe mine, ascultă ce-ţi spun, şi în zadar ai... dar Liviu se opri, nevoind să dea în vileag gîndul în privinţa adevăraţilor incendiatori ai şurii.

Alixandru se apucă să învelească într-o ştergură bucatele, apoi pe la jumătatea împachetatului se opri. Luă de pe perete o carte poştală în care se vedea chipul Maicii Preciste şi o aşeză cu grijă lîngă pîine, să nu se păteze de grăsime, nici să împrumute mirosul de ceapă, dar pînă la urmă renunţă la împachetat şi rămase aşa, cu mîinile întinse pe masă, cu degetele, butucănoase şi umflate spre burice, răşchirate. Apoi, ca şi cum o mînă ar fi vrut să pipăie ceva, începu să tremure încet, degetele căpătară mers pe faţa aspră de masă şi atinseră mîna lui Liviu, aflată pe ştergură albă.

— Dragul tatii, tu să ajungi să omori oameni! Pentru mine tot copilul meu ai rămas, tot Liviu cel drag, pentru care mi-am...

Se opri, voise să spună că pentru el şi-a mîncat tinereţurile, dar i se părea necuviincios să facă o asemenea mărturisire faţă de un om ce încetase de mult să mai fie tînăr. Părul albit la tîmple şi rărit la creştet, barba mai mult albă decît negrie îl făcură să înţeleagă că pruncul trecuse prin multe şi nu se cădea să pună în cumpănă dragostea părintească, pe celălalt talger fiind marile încercări prin care trecuse cel ce odinioară fusese mîndria lui. Şi, uitîndu-se pătrunzător la Liviu, îl văzu mic, mic de-o şchioapă, aşa venise cu cununa pe cap la crîşmă, ca să-i spună că luase, Doamne, nici măcai' nu-şi mai aducea aminte ce premiu ! Apoi anii de liceu, ani care-l făcuseră de fapt... Ce-l făcuseră ? şi Alixandru se opri din nou, socotind nevolnică încercarea de a se justifica mereu în faţa acestui om, trup din trupul lui, şi pentru că nu-şi putea spune durerea, strînse tare în mîna lui mîna lui Liviu.

— Ce-ar fi să te dai, Liviule dragă ? Dacă n-ai omorît pe nimeni... dacă... Te-ai întoarce, ţi-ai găta şcoala, ai fi om la casa ta... Să nu crezi că n-am dat cu nasul prin locurile voastre. Am găsit şi nişte sălaşuri mai vechi. Nu-i de tine, dragul tatii, nu-i de tine, şi pe urmă ce-am cîştiga, hai să zicem că săraci am fost, şi acum cel mai gazdău dintre tăţi a ajuns mai sărac decît mine. Atunci ce-am cîştiga ? Cel puţin a’ lui Pantea nu mai trece pe drum cu burta pe sus ca o umbrelă, să-l vadă satul cit e el de avut şi îndestulat. Cer de la mine lină de oaie, cu toate că eu n-am oi, cer ei şi altele, dar mă descurc, vînd ceapă, că de ceapă n-au nevoie, şi cartofi şi fîn, şi cumpăr ouă şi lînă şi carne şi le dau, dau şi tac, şi numai eu ştiu de ce tac. De cînd a fost omul ăla de sus la mine şi mi-a spus că eşti viu, nu mai zic nimic, dar acum, că te-ai încumetat să vii să mă vezi, sufletul de tată îmi zice că vinile tale nu-s mari, că lonu Firii din Bularca e în munte de patru ani şi niciodată n-a dat pe la ai săi. înţeleg că e nelegiuit. Dacă te-ai da legat, dragul tatii...

Liviu se ridică în picioare. Scoase dintr-un buzunar un teanc de bani şi-i lăsă pe masă.

— Nu vreau, Liviule, lumea ştie că n-am de unde... Şi

pe urmă unul o lăsat bani tăcuţi.

— Aştia nu-s tăcuţi, tată... Ascunde-i şi cheltuieşte-i cu socoteală. Şi nu uita de Aurel. Eu am făcut tot ce-am putut să nu fiu văzut, dar cine ştie, dacă se află, ascultă de la mine, pe Aurel îl împuşcă, şi dacă mă prind, nici eu nu am altă scăpare...

Alixandru îşi retrase mîna aspră de pe mîna băiatului ; aspră era şi mîna lui Liviu, şi cîtăva vreme tată şi fiu se priviră adînc în ochi, fără să-şi zică nimic, simţind, fiecare în parte, că dovezile celuilalt n-au fost convingătoare pentru a ajunge amîndoi la aceeaşi hotărîre. Dar ce dorea de fapt Liviu ? Uitase cu desăvîrşire ce-i spusese Alixandru. Cum să se dea legat ? Bătrînul era un naiv, nu înţelegea consecinţele unui asemenea comportament, şi pe urmă simţea în sinea lui, în acel adînc dat omului să fie de-a pururi numai al său, că n-avea forţă nici să se dea legat, nici să... Avu o uşoară tresărire. Parcă îşi regăsise un prieten amintindu-şi de scena abia întreruptă în memorie cine ştie de ce amănunt : da, acolo pe colină, pe front cînd mă- cinase oameni cu puşca-mitralieră şi cînd unul îl somase să se predea... Liviu nu uitase nici acum acel apel disperat al omului care le cerea să renunţe la luptă ; vocea suna însă în intonaţiile ei ascunse a îndemn să nu facă acest pas nelegiuit, nu, mai bine să lupte pînă la capăt. Acest pînă la capăt îl făcuse pe Liviu să nu ridice mîinile în sus, acel sens ascuns al limbii ce nu putea fi dezlegat de către cei ce-l puseseră pe interpret să-i anunţe ultimatumul îl determinase să ţină degetul crispat pe trăgaci, deoarece apelul anunţa că dacă în termen de o jumătate de oră nu vor arunca armele... Ei, atunci ? Pe acel atunci îl aşteptase Liviu, totdeauna fusese bucuros de întîlnirea cu acel „atunci” pe care nu voia să-l traducă în înţelesurile lui adevărate, dar pe care îl intuia foarte bine. Oare cum o fi arătînd acel „atunci” ? întrebare chinuitoare de copil, de cînd se uitase prima dată la cer şi înţelesese înaintea multora că dacă el moare, toate lucrurile aveau să rămînă aşa cum erau, el era doar trecător în această lume pe care o descoperise numai a sa. Nu, al lui nu era nimic. Acolo, pe culme, cu puşca-mitralieră trăsese glonţ cu glonţ, economicos, apoi rafale scurte, apoi altele prelungi. Văzuse cum oamenii mor de

gloanţele pornite de la el şi nici atunci nu pricepu durerea. îşi scosese capul din ascunziş şi pe dată, pe la urechi, îi trecuseră plumbii nevăzuţi şi nu-i fusese frică. De fapt niciodată nu ştiuse ce-i frica.

Se uită la Alixandru cum stătea încruntat, cu mîinile priponite pe sticla de ţuică, şi îşi aminti cum îl lăsase taică-său noaptea la sălaş, în munte, numai pe el, cîinele şi cele patruzeci de oi. Nu avea mai mult de 12 ani. Fusese aspru Alixandru cu el şi nemilos, dar poate tocmai din lipsa de sensibilitate a bă- trînului să fi moştenit lipsa de frică sau poate... da, mai mult ca sigur aşa era... Venise lupul la stînă, era o lupoaică mare, şi cîinele de frică se băgase cu coada în spuza caldă şi el ieşise cu bîta, singur, fără teamă şi nu se lăsase pînă ce nu ajunsese lupul din urmă. Din cînd în cînd lupoaica lăsa oaia din gură şi se repezea la el, întîmpinată de fiecare dată de bîta noduroasă... Liviu urcase pînă sub fuiorul alb de zăpadă, acolo unde lupoaica îşi avea culcuşul, şi pînă la urmă o biruise, lovind-o fără milă în moalele capului. îşi luase oaia şi vreme de cîteva ceasuri o tîrîse de coadă pînă ajunsese la stînă. Numai că acolo nimic nu mai era viu. Oile erau hăcuite, parte duse în pădure, altele trăgeau să moară muşcate aprig de haita ce dăduse stînei tîrcoale în lipsa lui. Pînă şi cîinele îl privea de lîngă focul stins cu ochii sticloşi ; se bătuse şi murise şi el acolo, singur şi fără stăpîn. De zeci de ori îşi adusese aminte de această scenă şi mai ales de spusele lui Alixandru cînd urcase dimineaţa la sălaş : „De ce n-ai murit tu mai bine ? !” îi zisese cînd văzuse masacrul şi pe el întreg şi nevătămat. Nici nu-i spusese vreodată cum s-au petrecut lucrurile, Alixandru nu l-ar fi crezut, şi, pe urmă, ce rost ar fi avut să se justifice... îşi terminase cartuşele, nu mai avea cu ce trage, şi, aprinzîndu-şi o ţigară, se ridicase din avanpost cu mîinile la ceafă şi se predase. Ar fi dorit să-l puşte în timp ce se îndrepta spre inamic, dar nu auzi nici un glonte şi nici nu voi să răspundă interpretului unde se afla unitatea şi, mai ales, ce avea de gînd. Un singur ofiţer înţelesese că el, Liviu Rogo- zea, ţinuse în loc cu o puşcă-mitralieră un regiment întreg pentru cîteva ore şi tot acest ofiţer îl scăpase de la moarte trimiţîndu-l sub escortă într-un sector special...

— Tată, spune-i lui Aurel ce ţi-am zis, se simţi dator Liviu să-şi repete rugămintea şi, fără să se atingă de hrană, ieşi din tindă şi păşi alene spre poartă, ca şi cum fusese trimis undeva cu de-a sila.

— Sau poate te laşi răpus, sunară din urmă cuvintele bătrânului.

Şi la aceste vorbe cu totul noi şi cu înţelesuri la care nu se gîndise pînă atunci, Liviu se întoarse mirat. îşi îndreptă automatul în aşa fel ca trăgaciul să-i fie la îndemînă şi, o clipă, se gîndi dacă n-ar fi bine să apese, aşa, în joacă, să-i dea glonte- lui o simplă sugestie. Nu-şi duse gîndul pînă la capăt. Scuipă aşa cum îşi amintea că-i plăcea lui losulică să scuipe în copilărie şi tinereţe şi ieşi în drum. Parcă fusese într-o casă străină. Satul era pustiu. încetaseră şi bocetele. Doai' luminările din fereastra lui Drăghia se vedeau strălucind, şi umbrele lor, prin fereastră, se întindeau lungi şi subţiri ca nişte trestii, tăind drumul pietruit şi plin de resturi de fîn. Sări într-o curte împrejmuită cu gard înalt, dar fără nici o construcţie pe ea, şi, de acolo, urcă spre poala muntelui, palma de loc străbătînd-o încet, fără teamă că l-ar fi putut vedea cineva. De departe, din pădure, glasul de cucuvea al lui Folosea se auzea ca de la o mare depărtare, şi Liviu se orientă după zgomot şi o luă mult la stingă pe sub liziera pădurii. Din nou avu senzaţia că pomii fug odată cu el; pînă la stejarul bătrîn de peste două sute de ani, al lui Ciocan, mai erau cîteva sute de metri ; cu toate astea trunchiul gros, ce nu putea fi cuprins de îmbrăţişarea a doi oameni, nu se lăsa vederii. Cînd apărea, cînd, viu parcă, o lua la goană, ca şi cum ar fi vrut să-l ademenească pe Liviu într-o capcană. Sub razele lunii coborî dintr-un brad o veveriţă cu coada ridicată în sus şi cîtăva vreme, săltată în două picioare, se uită spre el. Liviu se opri. Dacă veveriţa a coborît pe noapte din culcuş, ceva a minat-o de acolo, ori... Nu, de data asta nu putea fi nici un ori. Se dădu un pas înapoi. Veveriţa stătea înlemnită, ca şi cum i-ar fi cerşit ajutorul, şi Liviu, înţelegîndu-i spaima, se uită împrejur, voind să dea de duşmanul de temut al nopţii, o cucuvea, numai ea hoţea pe întuneric şi se deda la ospăţuri calde. Nu, nu era

bufniţa de vină, şi nici rîsul. O pisică sălbatică coborî unduindu-se printre crengi; vîntul bătea dinspre ea, aşa că nici motanul şi nici veveriţa nu-i simţiseră prezenţa. Numai cînd motanul voi să sară de la capătul unei crăci deasupra veveriţei, Liviu îşi reveni din consternare. Puse mîna pe automat, dar înţelese că gestul ar fi fost necugetat şi atunci aşteptă clipa supremă a saltului, şi atacul se produse înainte de a-şi termina gîndul ; pisica prinse veveriţa de gît, şi cîtva timp veveriţa încercă să se elibereze din gheare, fără să reuşească, apoi înlemni brusc cu o zvîcnire puternică a picioarelor din faţă. Liviu auzi osul rupt la ceafa veveriţei. Ultimele zvîrcoliri motanul le sa- vură încordat, ca să poată interveni în orice moment. Nu mai fu nevoie. Veveriţa se mai smuci o dată, ca şi cum ar fi vrut să sară, dar saltul ei se mistui doar în închipuirea ei de-o clipă, şi rămase lungită, cu părul cafeniu de pe burtă umbrit şi plin de sînge. Motanul încercă de cîteva ori cu laba cadavrul şi, cînd se convinse că în trupul ce începea să se răcească nu mai există viaţă, se aşeză lingă el şi căscînd obosit începu să toarcă. Brusc îşi ciuli urechile şi, apucînd veveriţa, voi să urce într-un pom. Liviu nu mai văzu decît refacerea saltului înapoi, spre pămînt, cu veveriţă cu tot, şi vag în urechi îi pocni ceva albicios şi uşor ca un balon de săpun. Nu căzu dintr-odată. Avu vreme să-l vadă în faţă pe Aurel, cu automatul îndreptat spre el, urmat îndeaproape de o făptură asemănătoare lui, dar de reţinut nu-l reţinu decît pe el, faţa lui plină de spaimă şi, dincolo de ea, bucuria ascunsă că cel ce... Liviu înţelese. Dar în acea ultimă clipă ar fi vrut să. ştie dacă Aurel îl recunoscuse înainte de a-l împuşca sau nu. Stătuse mai bine de cinci minute în luminiş, sub razele albe ale astrului nopţii, imposibil ca insul ce trăsese să nu-l fi văzut... Tocmai atunci între ei şi cel ce trimisese glonţul se interpuse motanul cu vînatul şi glontele uşor amortizat îl lovise apoi pe el în dreptul inimii. Ea încetase să mai bată. Deci acel „atunci” venise, îşi spuse el, ca o trăire de dincolo de moarte, şi se miră că între inima ce încetase să bată şi ochii deschişi diferenţa de-o clipă îi mai putuse da irisului putinţa să vadă ce se afla în faţa lui.

„Uite că mor, de fapt am murit”, îşi spuse el şi aşteptă marea întîlnire cu EA, dar în locul linţoliului negru îl văzu pe Aurel la un pas şi-i simţi ca o ultimă încercare pămîntească ţeava pistolului în piept. Atunci eăzu şi se bucură că odată cu el se năruia şi lumea în propria ei moarte.

— Tovarăşe sublocotenent, tovarăşe... auzi Aurel strigătul caporalului ce-l însoţea.

Dădură de el în spatele şopronului de scîndură din curtea crîşmei ; acolo se dusese după ce băuse, ca apa, un kilogram de monopol. Căzuse în fund şi aşa îl găsiră, chircit, pe jumătate stînd în şezut, pe jumătate rezemat de scîndură cenuşie, umedă, şi nimeni nu putea spune cu precizie dacă dîrele negre de sub ochi erau urmele unor lacrimi uscate de mult sau simple urme de degete slinoase. Mîinile îi erau pline de jeg de parcă, înainte de a cădea, Aurel Rogozea căutase ceva deosebit de important în glodul în care se prăbuşise. îl luaseră pe sus, apoi, legat de mîini şi de picioare, îl aruncaseră într-o căruţă. Automatul îi fusese smuls, şi sublocotenentul Dobrin îl ţinea acum la el, pe umăr, ca pe un trofeu cîştigat de la cine ştie ce duşman de seamă.

— De ce m-ai legat, Dobrine ? întrebă Aurel cu un singur ochi deschis, celălalt nevoind să-şi arate albul de sub pleoapele grele şi umflate.

— Aşa am primit ordin, spuse Dobrin şi, ochind însemnele decoraţiilor, murdărite şi ele, pe pieptul lui Rogozea, cu o zvîcnire a mîinii stingi le smulse şi, odată cu ele, se rupse şi bucata de stofă kaki, coaptă de transpiraţie.

— De ce mi le-ai luat, Dobrine, de ce, ce-am făcut ?

— Ştii tu ce-ai făcut, zise Dobrin şi se uită la însemnele frumos colorate.

Da, erau şase însemne, rodul a trei răni grave şi a şase lupte acolo în munţi, în alţi munţi decît aceştia unde se aflau acum. Aurel îşi închise singurul ochi, o roşeaţă îi pîlpîi în obraji ca un foc ce stătea gata să răsară dintr-o spuză cenuşie-vînătă, apoi flăcările ţîşniră din el vioaie : şi în clipa aceea, Aurel îl trase pe

Dobrin de centură, aşa cum era legat, apoi se răsuci şi-l îndesă cu picioarele în pîntece. Caporalul opri caii, sări din căruţă, încercînd în vreun fel să-i despartă pe cei doi ; coborîse la timp, pentru că un cal speriat se smuci aprig, căruţa se îndreptă spre şanţ şi, cu roata din faţă ajunsă în groapă, se răsturnă, fără însă să-i ţintuiască pe cei doi dedesubt. Aurel şi Dobrin se aflau la un metru depărtare, se băteau în faţa caporalului, care nu ştia ce să facă, să fugă după caii care tîrau căruţa sau să întreprindă ceva pentru... Nu, nu, cum o să se amestece el între ofiţeri ? Dobrin reuşi să ajungă deasupra, să-i înfrîngă puterea picioarelor şi a mîinilor legate. Cu patul automatului rezemat de gîtul lui Aurel apăsă pînă ce ochii acestuia ieşiră din orbite.

— Tovarăşe sublocotenent, îl omorîţi, tovarăşe !... striga caporalul şi, uitînd că are în faţa lui un gradat, se repezi la Dobrin şi-i luă automatul.

— De ce mi-ai luat decoraţiile, de ce ? bolmoji Aurel şi, cu ultima fărîmă de vlagă, se aruncă iar asupra lui Dobrin.

Acesta îl întîmpină cu un vîrf de cizmă aruncat cu toată forţa în stomac, şi Aurel vărsă din el tot monopolul băut cu o seară înainte.

— L-ai împuşcat ca să nu putem afla de la el legăturile tale cu... spuse Dobrin cu ură, în timp ce, împreună cu caporalul, sălta căruţa din şanţ.

— Eşti martor, caporal, că el m-a atacat... eşti martor...

— Tovarăşe sublocotenent, de ce, de ce, doar eraţi prieteni ?...

— Eşti martor că el m-a atacat primul, ceru din nou Dobrin.

Şi caporalul Grigoraş, drept răspuns, îşi şterse sudoarea de pe frunte cu cascheta, şi aşa udă de transpiraţie, cu dungi albe şi galbene în partea de jos din cauza sărăturii.

— Eşti martor, Grigoraş, dacă nu vrei să recunoşti...

— Ce să recunosc, tovarăşe sublocotenent, că, dacă nu vă luam automatul, îl omoraţi ? Şi pe urmă, tovarăşe sublocotenent, l-ai degradat, cu ce drept i-ai luat decoraţiile şi automatul ? Tovarăşul căpitan a zis să-l găsim, doar eram de faţă, băga-te-aş unde ştiu eu,

tovarăşe sublocotenent, că parcă nu mi-am dat seama că decoraţiile alea te-au scos din minţi, şi nu de ieri, de azi ? !...

— Adică mă înjuri, caporal ?

— Eu, pe dumneata ? Ce, ai martori, tovarăşe sublocotenent ? Că de cînd ai venit aici, am înţeles că eşti şmecher de Bucureşti. Adică vrei ca eu să-ţi fiu martor... Decoraţiile alea cîştigate cu cinste v-au orbit, că parcă nu vedeam cum vă bucuraţi de pana aia de motor, ce, parcă eu nu m-am bucurat ? ! Şi eu m-am bucurat, tovarăşe Dobrin, că doar am patru copii. Că dacă aş fi avut patru clase primare, acu eu eram sublocotenent. z\m să mă duc la tovarăşul căpitan şi am să-i spun că de fapt nici n-ai patru clase, ci numai trei, adică nu eu eram cu sindicatul acolo la noi, ori o fi fost mă-ta în locul meu, şi ea...

— Caporal Grigoraş, îţi ordon !

— Tu mie îmi ordoni, tu, cu ce drept, mă, şi fă numai aşa să se audă ceva, că te împuşc, auzi ? Că parcă atunci cu motorul nu ţi-am citit bucuria prostească în ochi, adică te bucurai că Rogozea era singur cu compania, în vreme ce tu ridicai din umeri că n-aveai nici o vină ? ! Şi el se bătea şi tu te bucurai, şi ca să nu te mai bucuri, m-am dus în compania lui Aurel, ca să mor, în timp ce ţie îţi era sortit să rămîi în viaţă ? ! Eu nu-s martor, Dobrine, ori tovarăşe sublocotenent, că tot aşa eşti tu tovarăş cu mine cum sînt eu cu Dumnezeu, Doamne iartă-mă... Eu nu-s martor... dar căpitanului o să-i spui că i-ai luat lui Ro- gozeâ decoraţiile şi arma fără nici un ordin scris !

Căruţa se puse în mişcare, Aurel întinse mîinile spre Do- brin, şi acesta, înţelegînd, îi desfăcu lanţul de care atîrna un lacăt greu de fierar.

— Şi picioarele ? întrebă Dobrin, opărit că se lăsase dus o clipă de porniri rele.

Aurel nu dădu din cap. îi era indiferent dacă celălalt îi desfăcea sau nu picioarele. Dobrin deznodă frînghia, şi cum Aurel era moleşit de băutură, nu numai că nu se împotrivi, dar singur îşi întinse picioarele, crezînd că Dobrin nu făcea altceva decît ceea ce primise poruncă.

— Pe frate-tău l-au aruncat sătenii în curte la voi. L-au spînzurat de un roşcovar să-l vadă lumea. De la noi or căzut... şi Dobrin tăcu.

Aurel ştia foarte bine cîţi căzuseră dintre ai lui, doar el luptase acolo pe munte, nu altul.

— S-ar putea să se trezească, tovarăşe maior, auziţi-l cum geme, ăsta e semn că...

— Eu merg la tribunal, nu se poate ţine şedinţa fără mine, spuse Giurgea şi ieşi, lăsîndu-l pe Aurel Rogozea întins pe pat, cu gemetele alea ale lui, gemete de muribund...

— Tovarăşe maior, tovarăşe maior, veniţi, vă rog ! strigă doctorul pe coridor.

Şi Giurgea se întoarse şi urmări ‘degetul medicului care arăta sub o pleoapă a bolnavului cîteva lacrimi care se scurgeau sub bărbie.

— Are o trăire puternică, tovarăşe maior, e inconştient, dar, de fapt...

— Dar, de fapt ?... repetă întrebarea Giurgea şi, scuipînd ca losulică, se grăbi să iasă din rezerva albă.

Tribunalul, în frunte cu losulică, era în faţa curţii lui Ro- gozea. Acolo se găsea şi Giurgea, cu gîtul lui de taur înfipt între umerii largi, ca o buturugă tăiată prea de jos. Mai în spate era leronim Achim, încruntat şi cu ţigara, ce nu voia să se fumeze, în gură, iar mai în spate, vînăt la ochi şi la nas, sublocotenentul Dobrin, cu nelipsita-i geantă plină de documente sub braţ. Nimeni nu băga în seamă tribunalul militar, de parcă nici n-ar fi existat, de parcă nici unul dintre gradaţii aceia n-ar fi avut chip şi înfăţişare. Oamenii, îngrămădiţi să vadă spîn- zuratul treceau peste ei, losulică, din greşeală, chiar îl scuipă pe unul, – da, era nevasta lui Niculae a lui Gogolea, cel care luase mereu pe datorie de la ei şi nu le dăduse banii înapoi niciodată, pe ea o scuipase, dar femeia nici nu văzuse udătura ce o plesnise peste bocancul plin de praf. Aflaseră că unul dintre banditi era copilul lui Alixandru, copilul cel înşcolat şi dat dispărut în timpul războiului, el înviase din morţi şi venise în sat să se răfuiască... De ce să se răfuiască, ce îi făcuse lui satul atît de rău că trebuise să-i omoare pe cei ce stătuseră pînă seara tîrziu în piaţă ? Sau nu era Liviu ? Nici nu putea fi el, lumea doar îl cunoştea, el plecase să lupte pentru patrie, ca, din- tr-odată, cum ziceau gurile ce ştiau tot, să apară din cealaltă parte de lume, sub chip de duşman. Legat cu o frînghie de cî- nepă, Liviu atîrna de un roşcovar, de craca lui cea mai

de jos şi cea mai puternică, se legăna uşor sub îndoitura crăcii, ca şi cum voia să încerce rezistenţa lemnului sădit de taică-său la naşterea lui. Trebuia să sădească un stejar sau cel puţin un tei, dar Alixandru, de bucurie că avea feciori gemeni, se pilise şi scosese de la marginea pădurii un puiet venit la îndemînă şi-l pusese lingă gard, ca la nevoie să-i poată da şi altă întrebuinţare. Uite că adevărata întrebuinţare şi-o oferise roşcovarul acum, şi Alixandru nu gemu la loviturile Savetei lui Drăghia, lovituri grele date cu o bîtă pe unde.apuca, pentru moartea copilului ei, ca şi cum moartea lui Liviu, pentru Alixandru, n-ar fi fost tot moarte.

— S-ar putea să nu fie el, doar eu l-am cunoscut, şi pe urmă nu cred, pur şi... spuse losulică şi se apropie pe nesimţite de spînzurat, ca să-l observe mai în voie.

Liviu Rogozea nici nu părea mort, faţa îi era senină, ochii albaştri larg deschişi ; streangul nu mai putuse să facă nimic după ce glontele îi intrase direct în inimă, bine ochit şi bine tras, cum constată chiar Giurgea, fascinat de găurica mică din cămaşă, abia vizibilă, cu contururile înroşite de sînge. Numai cînd vîntul îl răsuci pe Liviu cu spatele spre ei, losulică se cutremură de gaura cît pumnul pe unde ieşise plumbul, parcă nu ieşise pe acolo un simplu glonţ, ci mai multe, de o curăţenie exemplară, deoarece în afară de ruptura cămăşii şi a scurtei de piele, şi aici sîngele lipsea cu desăvîrşire. Curios, unde s-o fi dus atîta sînge, pe unde a curs, doar era normal să curgă, şopti losulică şi se apropie, convins că din pricina miopiei nu vede el ceea ce alţii, cu siguranţă, erau în stare să vadă. Nu, sîngele dispăruse, rana era spălată sau aşa fusese de la început. Atunci losulică învîrti cadavrul cu mîna ca să-i dispară din faţă priveliştea înspăimîntătoare. îl iscodi din nou pe Liviu, zăbovind asupra feţei, şi dădu din cap neconvins ; Liviu acesta spînzurat nu semăna cu Liviu de care se despărţise cînd fugise, ajutat de Alixandru, în munţi.

— Nu, nu e el, şopti losulică.

Şi la aceste cuvinte, Dobrin veni cu geanta în faţa mortului, îi desfăcu clapele printr-un clinchet aproape duios şi-i arătă colonelului legitimaţia lui Rogozea, unde se vedeau clar fotografia acestuia şi numele.

— Nici un dubiu, tovarăşe colonel, îmi permit să

raportez că nici un dubiu, permiteţi-mi...

— Ce să-ţi permit, sublocotenent Dobrin ? Ori mă crezi un tîmpit ?... Am şi eu dubiile mele, eu l-am cunoscut mai bine, dumneata l-ai cunoscut pe Aurel Rogozea la cazangerie, eu l-am cunoscut pe Liviu aici, am fost colegi, înţelegi, eu l-am învăţat cum să fumeze, ori dumneata te pomeneşti că n-ai fumat în viaţa dumitale mătase de porumb şi nici nu ştii ce...

— Tovarăşe colonel, dacă îmi permiteţi, eu nu fumez...

— Şi nici să ţi-o iei la ţară nu ştii, spuse losulică încrînce- nat, şi pentru că Dobrin nu înţelese, se apropie de urechea lui şi, stropindu-l uşurel cu ssflivă, în bătaie de joc pentru neştiinţa acestuia, îi suflă în ea ca şi cum i-ar fi spus o taină.

— Am înţeles acum, tovarăşe colonel.

— A înţeles, tovarăşe colonel, acuma în sfîrşit a înţeles, spuse Achim rîzînd.

— Seamănă, sigur că seamănă, seamănă din toate punctele de vedere, şi la înălţime, şi la... dar, cu toate astea, am dubii, sublocotenente, eu am fost educat să am dubii clare pînă la certitudine, dar certitudinea...

Sublocotenentul Dobrin împrăştie grăbit curioşii, temător că pînă la urmă Liviu Rogozea n-are să fie Liviu Rogozea, şi, ajuns în curte, îl luă pe Alixandru, aşa cum era, plin de sînge, şi-l duse în faţa colonelului...

— Tovarăşul colonel are îndoieli că fiul dumitale ar fi... Este Liviu Rogozea cel spînzurat sau nu este ? întrebă Dobrin.

Şi după ce bătrînul confirmă din cap, sublocotenentul îl împinse pe Alixandru între consătenii lui, ca aceştia să-l ciomă- gească mai departe.

— Cine se mai agaţă de el, îl împuşc pe loc, înţelegeţi, animalelor ? ! Vă stimez ura şi durerea, dar şi amărăciunea lui e durere, chiar dacă e altfel, şi pentru noi nu înseamnă... şi lo- sulică luă de la cingătoarea lui Achim pistolul şi trase un cartuş în aer.

„Ce zgomot la un simplu cartuş”, spuse losulică transpirat şi mirat de recul. Nu trăsese în viaţa lui cu un nagan.

Oamenii îl lăsară pe bătrîn uitîndu-se în stînga şi în dreapta, să vadă de unde se pornise glonţul şi cine era

omul care strigase la ei cu un accent hazliu, da, îl recunoşteau acum, era fiul lui Samuel, birtaşul şi proprietarul magazinului de coloniale, cel care dăduse bani partidului şi făcuse din casa lui... aşa ziceau oamenii. Alixandru fu adus din nou în faţa cadavrului, şi losulică îi spuse bătrînului, aşezîndu-i mîna lui pistruiată şi galbenă pe spate :

— Nene Alixandre, ăsta nu-i Liviu, pe cuvînt, doar mata trebuie să-l ştii mai bine ca mine ! Eu m-am despărţit de el acum... ce să zic, doar dumneata m-ai ascuns în munţi. Dară ce importanţă are cum şi cînd m-am despărţit, după mine are aerul lui Liviu, are tot ce avea celălalt, dar nu-i el...

— E el, domnule losulică, doar că s-a mai împlinit, e el, a fost mai acu vreo zece ore la mine, după ce mi-a ars şura, că ai lor mi-or dat foc la şură.

losulică îl privi pe Liviu din nou şi dădu din umeri cu neîncredere.

— Nu avea el vreun semn mai distinctiv, ceva mai al lui, pe care să-l ştii, un semn particular, cum ar zice sublocotenentul Dobrin, care vrea cu orice preţ ca Liviu ăsta al dumitale să fie intr-adevăr al dumitale ?

— E el, domnule losulică, acuma de ce mă băgaţi în... Mi-a vorbit de frate-său şi mi-a zis să-i zic să fugă în munţi, că altfel îl împuşcă şi...

— Vedeţi, tovarăşe colonel, dacă propriul lui tată... se amestecă grăbit sublocotenentul Dobrin, temător ca nu cumva Alixandru să se răzgîndească.

— Nene Alixandre. n-am să uit ziua aceea cînd ne-am despărţit în poiana... dar ce importanţă are ce poiană ? ! M-a înjurat de mamă cînd i-am propus să fugim amîndoi în munţi, doar dumneata ne-ai pregătit sălaşul, acolo unde îţi ţineai vara oile, sub... De ce mă-sa mă bag în asemenea amănunte, nu ştiu, se supără brusc losulică pe el însuşi. După ce m-a înjurat, a rîs şi şi-a cerut iertare, şi ţin minte că vîrful caninului îi era rupt, cum să nu ţin eu minte aşa ceva, doar eu i l-am rupt, şi n-ai venit dumneata la tata să-i ceri două găini pentru dintele...

— Am venit, domn losulică, dar el e Liviu, copilul meu. Cine să-l ştie dacă nu eu, mai zise el şi se uită cu atenţie la dintele din gura deschisă a lui Liviu. Dintele

era întreg. Ridică din umeri şi zîmbi: El e, domn losulică, acu degeaba vrei dumneata, pentru binele pe care ţi l-am făcut dumitale şi lui Sa- muel, nu trebe. că lumea-i rea şi pe urmă... Tot e mort, dacă ar mai fi viu, aş înţelege...

Dobrin îşi mută geanta din mîna dreaptă sub braţul sting, îşi scoase batista din buzunarul dinlăuntru al vestonului şi îşi şterse nasul; mirosea a ars, a porc pîrjolit şi a cîrpe carbonizate, şi gîndul că un porc putuse arde de viu îl făcu să transpire abundent şi acum sublocotenentul se ştergea temeinic sub cozorocul de culoare neagră şi în dosul gulerului de la veston.

— Tovarăşe colonel, eu îmi permit să raportez, adică vreau să vă spun o părere. Nu e bine să spuneţi aşa, faţă de toată lumea, că l-aţi cunoscut şi că aşa şi pe dincolo, că n-ar fi el. Adică de ce n-ar fi el, cine putea fi alt Rogozea venit de acolo de la duşman ? Dacă Liviu Rogozea e fratele lui Aurel, lucrurile se simplifică, au mai fost cazuri din astea. Mieluşei şi la o adică s-au dovedit... Poate prin Aurel prindem o întreagă reţea, şi dumneavoastră ştiţi mai bine decît mine ce înseamnă pentru centru dacă noi descoperim...

losulică scuipă în dreapta, în stingă scuipase în ziua aceea de peste cincizeci de ori, făcuse scurtă la gît în partea stingă de atîta întors capul; acum spre partea dreaptă se întorcea cu mult mai uşor. Nu, nu voise să-l scuipe pe Dobrin, n-avea nici cel mai elementar dispreţ pentru propunerea ca Liviu Rogozea, cel atîrnat de craca de salcîm, să fie Liviu Rogozea cel adevărat, într-adevăr lucrurile s-ar fi simplificat dacă ar fi fost aşa, dar caninul nu-i dădea linişte, era piatra lui de încercare, şi din curiozitate se duse la cadavru şi, cu vîrful galben al unghiei, deschise buzele lăsate între timp în jos. Privi cu atenţie sporită caninul din dreapta. Da, caninul era întreg. Se retrase. Oamenii, după atîta ură adunată în ei, îl priveau acum şi pe colonel fără căldură : prea se amesteca în simţămintele lor, şi pe urmă ei îl urau pe Liviu, nu-l batjocoreau, aşa cum făcea omul acela pistruiat, băiatul lui Samuel, care devenise atît de mare la partid, apoi la armată. Gestul făcut, de a ridica buza lui Liviu în sus, îi nemulţumi pe ţărani şi losulică simţi

repulsia lor cînd voi să se ducă din nou la cadavru să ridice buza în cealaltă parte a gurii, deoarece nu-şi mai amintea exact care dintre canini fusese rupt. Şi pe urmă cadavrul se învîrtise din cauza vîntului de cîteva ori şi el degeaba încerca, de acolo de unde se afla, să înţeleagă care era partea dreaptă a lui Liviu şi care stînga ; îşi luă ca punct de plecare dreapta lui, or, cadavrul avea dreapta lui pe stînga, şi pînă la urmă losulică se plictisi şi îşi zise că poate sublocotenentul Dobrin avea dreptate. Ce-ar fi făcut lumea dacă ar fi aflat că Liviu acesta nu era Liviu cel adevărat ? Nemulţumirea s-ar fi întors împotriva lor, incapabili să-l prindă pe adevăratul Rogozea. Dacă exista un Rogozea fals, de ce n-ar fi existat şi unul adevărat, şi la această încurcătură de maţe losulică se scărpină la ceafă, dar nici gestul nu-l putu convinge că Liviu cel spînzurat era cel adevărat. Ar fi trebuit să caute în dosarul lui Liviu Rogozea, acolo trebuia să scrie grupa de sînge, în cazul că i-au făcut-o înainte de a pleca pe front, şi o simplă comparaţie... De ce ţinea el ca Liviu spînzuratul să nu fie fiul lui Alixandru ? Exista un bun-simţ în toate şi el întrecea măsura cu aceste dubii care nu foloseau nimănui şi în egală măsură nici lui de vreme ce sublocotenentul Dobrin... Şi pe urmă de ce atîta tevatură. Unde să găsească dosarul lui Liviu. regimentul lui fusese distrus, iar parte din el, cu arhive cu tot, căzuse în mîna duşmanului. Poate lingă dosar va... Tot ce se poate ca dintele lipsă înspre vîrf nici să nu fi fost rupt aşa de tare, să fi fost în momentul despărţirii doar o simplă iluzie optică... Şi dacă totuşi ! Atunci Aurel... Prea se aruncase acest tinerel înainte, prea voise să fie viteaz ; uite, el, losulică Goldştein, cît e el de colonel, nici nu visase să aibă atîtea decoraţii cît... Da, mai mult ca sigur, omul atîrnat care îşi arăta mulţimii spatele cu gaura oribilă nu era altul decît Liviu cel adevărat, altfel Alixandru nu l-ar fi recunoscut.

— Tovarăşe colonel, mai stăm mult aici ? întrebă Giurgea răsucindu-şi capul în trunchiul gîtului, ca şi cum acolo ar fi existat un sistem aparte de înşurubare. Nu suport cadavrele, nu mi-au plăcut niciodată. Sfidez moartea, pot... dar cadavrele... Văd că aveţi îndoieli, vi le citesc în priviri, şi pe urmă controlul, dar în cazul acesta se pune întrebarea cum de-au aflat, cum au ştiut, cine i-a

informat, şi asemănarea, tovarăşe colonel, cu asemănarea ce facem, se vede clar, nu ?... Dacă tatăl lui, singurul în măsură să ştie ce şi cum, că doar el l-a zămislit, susţine... în acelaşi timp, îmi dau seama, tovarăşe colonel, ce ar însemna să nu fie cel adevărat, atunci condamnarea lui Aurel Rogozea, vă daţi seama în ce situaţie penibilă ne punem noi, noi, în primul rînd. Cred că din pricina gălbenării. E o boală care dă uneori... Poate ar trebui consultat medicul, un psihiatru, mie mi se pare de-a dreptul hazliu că v-aţi putut îndoi... mai ales că tatăl său...

losulică nu-l mai auzi pe Giurgea. Se tot întreba ce-l reţine să nu se ducă la mort şi să-i ridice puţin, doar cît o jumătate de deget, buza în partea stingă, să se convingă. Desigur, o tîmpenie, îşi zise el şi se întoarse grăbit, făcîndu-i pe ceilalţi componenţi ai tribunalului militar să alerge după el.

10

Degradarea se făcuse în faţa restului companiei : el se afla în mijlocul careului, în dreapta soldaţii pe care îi comandase, în stînga regimentul lui Achim Ieronim, prezent şi el la acest spectacol pregătit cu tot dichisul de Giurgea. Achim era curios să vadă cum va decurge ceremonia, pentru o clipă uitase că în joc era prietenul său. Dacă ar fi fost după el, şi ar fi fost convins de necesitatea acelui spectacol, atunci ar fi făcut-o simplu, aşa cum ar fi scos din strung o piesă de care nu mai avea nevoie, dar aici... Avea şi armata partea ei veselă, şi Achim rîse cînd îşi aduse aminte că jocul lui preferat în copilărie fusese de-a hoţii şi vardiştii, de-a războiul, el şi pe vremea aceea fiind „căpitan de oaste”.

Soldaţii aveau bocancii văcsuiţi, vestoanele călcate sub saltele ; cu o seară înainte toţi primiseră ordin să-şi pună hainele la dungă şi trupa se conformase, neştiind ce avea să se întîm- ple. Nici acum, aşezată în careu, n-avea h^oar care era scopul acelei adunări solemne ; poate

venea de la centru vreun şef mai mare sau poate începuse... Ce să înceapă ? Nu li se pomenise nimic de război, şi apoi războiul... Dar oare ceea ce făceau ei nu era tot război ? Caporalul Pintilie îşi opri gîndurile din mersul lor. îşi inspectă din priviri soldaţii, atîţia cîţi mai rămăseseră, cei mai încercaţi în lupte, cei mai rebegiţi, dar nici unul cu burtă, aşa cum arătau soldaţii lui Giurgea, plini de grăsime sub piele şi livizi de atîta stat prin dormitoare. „Uite compania... dar unde o fi sublocotenentul ?” îşi zise Pintilie, şi în aceeaşi clipă, între doi soldaţi înarmaţi, apăru Aurel, îmbrăcat fercheş, cu decoraţiile lustruite prinse pe piept, nu însemnele pe care i le smulsese Dobrin. Pînă şi galoanele fuseseră înlocuite cu altele strălucitoare, iar aţele de care erau prinse fuseseră pe jumătate tăiate, ca, la smulgere, să nu opună prea multă rezistenţă. Centura era slăbită în cataramă, cuiul din mijloc tăiat, ca descătărămarea să se poată face simplu. Repetiţia lui Giurgea se dovedise folositoare, atît galoanele, decoraţiile, cît şi centura se lăsară uşor smulse. Greşiseră puţin protocolul, sau poate îl greşiseră mai mult, Giurgea uitase să ţină mica prelegere, fără de care cei adunaţi acolo nu înţeleseseră nimic, şi atunci, chinuit de o tuse ivită din senin, citi cele cîteva rînduri pe care le migălise îndelung, ca să fie cît mai aspre şi să servească de exemplu. Deci era duşman de clasă infiltrat, frate cu banditul împuşcat, da, împuşcat chiar de el, ca să ascundă în... da, să ascundă, spusese Giurgea, şi, drept răspuns la cuvintele lui, Aurel tuşi adînc. Giurgea nu se intimidă că îl apucase tuşea şi, cu toate că Aurel se smulse dintre cei doi, îndreptîndu-se spre cazarmă ; cu toate că soldaţii de pază

alergară după el, nu mai fu chip să fie adus înapoi, dăduse strechea în el, nu se lăsă nici tîrît. Numai cînd Achim strigă la Giurgea să se termine cu acel bilei, soldaţii îl lăsară în pace, neînţelegînd ce fel de armată era aceea în care un căpitan îşi putea permite să strige la un maior, şi încă pe un asemenea ton.

— Ai să răspunzi, tovarăşe căpitan, ai să răspunzi, tribunalul militar... da, da, şi pe dumneata...

Dar Ieronim nu luă aminte la strigătele ascuţite ale maiorului. Ţinîndu-l de braţ pe Aurel, se îndreptă cu el spre beciul de unde îl scoseseră. în faţa uşii apărură, ca din senin, doi soldaţi înarmaţi, şi Achim nu ştiu dacă era arestat numai Aurel sau îl arestaseră şi pe el.

— Aurele, spune-mi mie... de ce te încăpăţînezi, de ce nu-mi spui ?... Peste mine nu pot trece, înţelegi, înţelegi, măi băiete ?

Aurel se uită la căpitan, şi acesta, intuindu-i dorinţa, îi aprinse o ţigară din ţigările lui „Naţionale", şi Aurel sorbi otrava albastră cu nesaţ şi, nesătul, se feri să arunce fumul din gură ; peste cel vechi şi înnegrit trase altul proaspăt, şi cînd îşi descleştă plămînii, ieşi un fum negru ca un nor de gudron.

— Achime, n-am ştiut că e fratele meu. Numai asta nu pot să-mi iert. Şi dacă nu mi-am tras un glonte în cap imediat, asta e pentru că n-am ştiut.

Achim se plimbă prin celula fără pat, se uită la paiele umede aşezate într-un colţ, la butoiul prea înalt dacă te gîn- deai că trebuia să te urci pe el de voiai să-l foloseşti.

— Mi-aş fi zburat creierii, Achime ! Eu, să trag în fratele meu... Cum poţi să crezi ?... în fratele meu ? ! şi Aurel se trînti într-un colţ şi de acolo îl privi cu ochii sălbăticiţi pe Achim, care continua să stea lingă butoi. Achime, dacă nu mă crezi, dă-mi pistolul tău, mă pot lichida... da, vă pot scăpa pe toţi, şi-l bag şi pe Giurgea în p... mă-şi de măgar dacă crede...

Achim se întoarse spre Aurel, îşi încătărămă şi mai bine pistolul, îl trase mai spre spate, ca să nu-i poată fi luat la un eventual atac, cu toate că Aurel n-ar fi fost în stare. „Mai ştii ce e şi ce nu în stare ?" îşi zise el, fără să priceapă de ce Aurel pune atîta pe suflet moartea unui duşman, chiar dacă acesta era fratele lui.

— Aurele, aici nu-i vorba că tu l-ai omorît, aici e vorba de cu totul altceva, măi flăcău ! Tu lucrezi unde lucrezi şi fratele

1ău făcea parte din gruparea legionară de sus. Nu pricepi legătura ?

Aurel îşi încruntă fruntea îngustă... Nu pricepea legătura.

— Ce contează, Achime, acum unde lucrez eu, vezi bine că n-am să mai lucrez, şi pe urmă... Tu m-ai convins să vin. Mă întorc înapoi, cu toate că... Cum o să mă mai uit eu la lume dat afară din armată şi cum o să se uite lumea la mine ? Tata, Achime, ce-o să zică tata ?

— Măi omule, tu eşti nebun şi nu înţelegi că te aşteaptă tribunalul militar. Nu-ţi dai seama că sentinţa nu poate fi în aceste condiţii decît una, ce ţi-a trebuit să-l scuipi pe Giurgea, ce ţi-a trebuit să te isterizezi, dacă n-ar fi existat convingerea că ai ştiut de existenţa lui Liviu şi n-ai spus, crezi că ar fi făcut circul de azi cu tine ? în ochii lor eşti un trădător, atîta tot, mai mult, consideră că de moartea lui Liviu tu eşti de vină.

— Adică eu sînt trădător, spuse Aurel fără să înţeleagă exact consecinţele acelui termen aplicat de el doar altora.

Rezemă peretele ud şi nu mai luă aminte la Achim, parcă nici n-ar fi fost.

— Aurele, tu unde eşti cu capul ?

— Tu ce crezi, Achime, tu ce crezi despre mine ? întrebă Aurel şi îl duru întârzierea cu care prietenul său îi dădu răspunsul.

— Faptele, faptele, Aurele, pentru ei faptele contează, nu părerea mea. Şi, pe urmă, chiar n-ai ştiut că e în viaţă ?...

Aurel se uită vreme îndelungată la Achim, apoi rămase nemişcat, privind undeva în gol...

— Adică aşa, Achime, şi tu...

— Ţi-am spus că nu le pasă de ce cred eu. Dar de lăsat să ştii că eu nu te las, orice s-ar întîmpla, orice-ar face cu mine. Eu pentru tine îmi pun la bătaie...

— înainte de a pleca pe front, stăteam cu frate-meu în faţa porţii, tata nu era acasă, se dusese să facă sălaşul în munţi pentru losulică şi pentru Liviu, bătrînul era convins că fiul lui are să fugă de armată. Ce bine ar fi făcut dacă fugea. Stăteam în faţa porţii şi plîngeam, aveam anii lui şi plîngeam, eram mobilizat pe loc, făceam proiectile la ateliere, da, şi ca să nu mai plîng, mi-a tras o palmă. Tot

timpul m-am gîndit la palma aceea, el niciodată nu mă bătuse, întotdeauna m-a apărat. Şi. atunci, dintr-odată... Ani de zile m-a chinuit întrebarea. De ce m-a pălmuit ? Ştii de ce m-a pălmuit, Achime ? Ca să mă despart de el mai uşor, ca să nu-mi fie greu... Am înţeles ieri acest lucru, ieri, cînd l-am văzut. Pe căi ocolite m-am dus atunci la gară, am trecut peste doi munţi ca să ajung înaintea lui, voiam să văd dacă are să fugă, aşa cum mi-a zis tata, eu nu credeam, dar voiam să mă conving. Şi cînd am dat cu ochii de el în gară, am înţeles. Am înţeles ceva ce nu pot să-ţi spun, Achime. Mi-ar mai trebui un cap ca să pot explica exact ce am simţit, şi nici acum n-am capul acela de împrumut, cu o altă minte mai înaltă, cum era a lui, numai un asemenea cap ar putea da în vileag, Achime, ce era în sufletul meu. Şi eu... Nu pot să cred că eu am tras în Liviu, cu toate că l-am văzut. Un om care putea să fugă şi n-a fugit, un om care putea să scape de front şi n-a vrut, ca să se ducă în el, în focul lui ucigător, nu putea, Achime, nu putea trăda.

— Şi, cu toate astea, Aurele, a putut. Dacă în felul acesta vrei să te aperi în faţa tribunalului, atunci n-ai nici o scăpare.

— Ce tribunal ? Dar ce-am făcut ? Spune-mi tu, ce-am făcut ? Că l-am scuipat pe Giurgea ?... De fapt, dacă vrei să ştii, nici nu l-am scuipat pe el, mi-am scuipat nenorocita mea de viaţă. Asta am scuipat-o. Şi pentru asta era nevoie de un tribunal ?

— Aurele, tu chiar nu pricepi ?

— Ce să pricep ?

— Aurel Rogozea ,adică tu, sublocotenent la Interne, ai împuşcat un legionar care era fratele tău, pe acest frate îl cheamă Liviu Rogozea, fratele geamăn. Aurel Rogozea, cînd a fost încadrat în armată şi cînd a intrat în partid, n-a spus că mai are un frate în Apus.

— Am spus că am avut unul şi-a murit în Est. Doar ştii foarte bine, şi ţie ţi-am povestit de atîtea ori, dar oare asta contează la tine, asta ? Adică e mai important decît că eu mi-am slujit ţara ? Tu aşa crezi ?... Şi pe urmă, din Est, cum a ajuns în Apus ?

— Tu eşti sănătos la minte, Aurele ? Vreau să ştiu pentru cine să-mi pun pielea la bătaie.

— Tu să nu ţi-o pui pentru nimeni, Achime, dacă nici tu n-ai încredere. Spune-i Lovicăi să se ducă la Bucureşti, atîta să-i spui.

— Am să-i spun, Aurele, numai că dacă n-ar fi sorămea, te-aş minţi dacă aş zice că are să plece. înseamnă că n-o cunoşti, Aurele, n-o cunoşti.

Achim se depărtă de butoiul de care stătuse rezemat pînă atunci şi bătu în uşa de metal cu grilajul în partea de sus lustruit şi îndoit de cîte mîini se prinseseră de el. Un soldat îi deschise şi Achim dădu din cap, adică pe el nu... Aurel îşi trase paiele ude sub şezut, tremura. Avea fără îndoială febră, altfel nu l-ar fi simţit pe doctor lîngă el fără să aibă putinţa să deschidă ochii. Chiar, de ce nu-i putea deschide ? Era pe deplin conştient, asta era senzaţia lui, auzea fiecare mişcare, fiecare şoaptă, şi, cu toate astea... De ce stătea Giurgea acolo ? Ce-l chinuia de ţinea cu orice preţ să afle adevărul, nu pentru el, pentru propria lui înţelegere despre cinste, doar, nu-i aşa, în civilie cinstea n-avea nevoie de trup pentru gîndul ce i se înfiripase atunci în creier, pentru gîndul lui nu exista nici celulă, nici infirmerie, nu exista nici pază înarmată. Gîndul e ca un fulg, şi el fulg era în răgazul de-o clipă cînd se hotărîse să se ducă să-l vadă cu ochii lui pe Liviu şi ajunsese tocmai cînd bătrînul Ali- xandru îl priponi de gard, cu ajutorul unei sfori ca să nu se mai invîrtească ca o morişcă din cauza vîntului. Liviu se opri din legănat şi din învîrtit. Doar din cînd în cînd vîntul încerca să-l smulgă acelei inerţii, dar sfoara îl ţinea ca într-un cleşte, şi atunci Liviu parcă luneca pe o gheaţă nevăzută şi se opintea să nu cadă pe spate. Nu era singur bătrînul. Lîngă el, legată sub bărbie cu broboada neagră, Saveta lui Drăghia. Se uita prostită la gaura din spate, nu-i venea să creadă că un glonte...

— Mi-o spus, Savetă, mi-o spus cînd a plecat de aici că nu el, numai ochiul i l-a spart... Că zicea losulică că-i altul, cum să nu fie el, cînd mi-o povestit, că doar aseară mi-o povestit.

— Au fost prieteni, Alixandre, doar ştii cum învăţau amîn- doi în şură şi furau ouăle de sub găini ca să le bea crude, că, de, mintea altfel trudeşte hrănită cu ouă. Numai că acum ce-o să mă fac, Alixandre, ce-o să mă fac singură ? ! strigă Saveta, şi din gîtlejul ei iar răsună acel ţipăt de spaimă, ţipăt de pasăre rănită, gata să se prăbuşească.

De data asta Saveta nu-l mai bocea pe Drăghia, pe băiatul ei cu ochi de sticlă, îl bocea pe Liviu, altfel nu s-ar fi apropiat de el şi nu şi-ar fi lipit fruntea de genunchiul lui ţeapăn, aşa cum îl prinsese moartea. Saveta îi lăuda

mortului înfăţişarea, ceea ce nu făcuse cu propriul copil, şi în glasul ei suna cumplita

g – Cina cea de taină

amărăciune că Liviu se dusese prin părţi străine de lume ca să se întoarcă apoi acasă, să-i oropsească pe ai săi.

— Nu i-a oropsit, tu, Savetă, îi răspunse grăbit Alixandru, cu ce i-o oropsit ? Că în vreme ce mă plimbam şi el era în cameră şi stătea pe scaun, m-am uitat la arma lui şi la ţeava, că doar eu sînt bărbat şi ştiu ce-i frontul, el cu arma aia n-a tras în... nu putea trage în nimeni, ţeava altfel ar fi arătat...

„Şi acum eu şi Alixandru ce ne facem, că amîndoi am rămas ai nimănui", sună mai departe bocetul Savetei, şi Alixandru n-o luă în seamă ; într-un horn de tablă înfipse o luminare, ca să n-o stingă vîntul, şi cu capul descoperit se aşează în genunchi în faţa lui Liviu şi se uită la el, în vreme ce Saveta plîngea şi ţipa strigătul ei, ţipăt ce se putea auzi pe toată valea Muntelui înalt.

Aurel nu-l lua în seamă pe Alixandru şi n-o auzea pe Saveta : ei nici nu existau, nici frânghia de care era agăţat Liviu nu exista, numai Liviu era viu, cu spărtura neomenească din coaste, şi se mira că glontele făcuse la ieşire o asemenea gaură. Chiar, de ce era gaura la ieşire aşa de mare ? Doar el trăsese cu un cartuş obişnuit. Dacă nu i-ar fi fost frică de mişcarea ciudată din luminiş, de înfruntarea dintre cele două vietăţi observate doar după ce apăsase pe trăgaci, Liviu poate n-ar fi fost mort, dar Aurel nu simţi părere de rău pentru moartea fratelui său, tot aşa cum nu simţea nici pentru el vreo durere. Numa trupul poate fi supus durerii, or, el acolo nu era cu trupul. Se uită îndelung şi adînc la Liviu, îl înconjură de cîteva ori, mirîndu-se că nu-l băga în seamă nici Alixandru, nici Saveta, peste picioarele căreia trecuse de cîteva ori, apoi se opri şi sărută mîna fratelui de cîteva ori, cerîndu-şi iertare.

— Măi Alixandre, întrebă Saveta, oprită brusc din ţipătul de pasăre, n-ai auzit oarece vorbă, parcă cineva îşi cere iertare de la răposatul ?

— Eu mi-am cerut iertare în gînd, Savetă...

— în gînd ? Dacă ai cerut în gînd, cum de am auzit, că gîn- durile nu se aud, spuse ea şi, temătoare, se dădu un pas în lături de lîngă Alixandru.

— în gînd, Savetă, repetă Alixandru, dar speriat se ridică şi el şi se dădu la o parte de lîngă mort: auzise

limpede acea iertăciune, însoţită de mişcarea mîinii lui Liviu, de parcă cineva i-ar fi mîngîiat palma...

Ce palmă mare avea Liviu, se miră Alixandru, şi, ca să mai prindă puteri, se duse în tindă şi veni de acolo cu sticla de ţuică, pe care i-o întinse Savetei.

— Bea, Savetă, şi pentru al tău, şi pentru al meu...

Bău zdravăn femeia, de cîteva ori, bău gîlgîind, încît lui Alixandru îi păru rău că nu adusese cu el şi un păhărel, ca să poată măsura ţuica, dar pînă la urmă îşi zise că măcar acum n-ar trebui să fie zgîrcit. Luă sticla şi n-o lăsă de la gură pînă ce palinca nu se înjumătăţi din ea. Aşează sticla lîngă el, la înde- mînă. Ţuica era bună, durerea parcă îi mai trecuse. Şi Saveta, în loc să bocească, o trase de pe bocet pe un cîntec lumesc, trist, dar lumesc, cu vorbe făcute atunci, şi Alixandru înţelese din spusele ei ocolite că femeia n-ar fi avut nimic împotrivă dacă ei doi, rămaşi singuri la bătrîneţe, s-ar fi împreunat, să-şi trăiască în pace anii ce le-au mai rămas.

— Nu, Savetă, zise Alixandru cu voce înceată, sînt bătrîn şi nu mai am chef de nimic.

— Da, Aurel, am uitat, şopti Saveta, spunînd parcă o rugăciune de taină.

Şi Aurel, la şoaptele ei, voi să-şi ridice fruntea, însă gaura roşie din spatele lui Liviu îi căzu iar în faţa ochilor, şi la durerea acelei găuri simţi în dreptul inimii o împunsătură nemiloasă. îşi prinse pieptul, acolo unde îi erau de obicei agăţate însemnele decoraţiilor, şi, cu un gest brutal, voi să le smulgă : toate erau rodul fricii lui, dorinţei de a omorî frica, din pricina ei pornea sau cerea să pornească primul la atac, toată viaţa se luptase cu ea, şi de această teamă nu era nimeni răspunzător decît Liviu. Căuta undeva în adîncul sufletului un motiv pornit din alt timp, cel de demult, ca să-şi justifice glontele tras cu o seară înainte, dar, în afară de firave aduceri-aminte, nu găsi nimic. îi lăsă pe Saveta şi Alixandru, ameţiţi, la picioarele mortului, şi se uni cu trupul stingher, plin de năduşeală, din încăperea infirmeriei, propriul lui trup vlăguit şi sătul de viaţă.

11

Aşteptă pînă căzu noaptea deasă, ca o ploaie de funingine, peste ferestrele cazărmii. Toată după-masa Giurgea nu-l lăsase o clipă în pace ; voia să ştie pentru ce anume şi-a ucis fratele şi, cu toate că auzise răspunsul de o sută de ori, maiorul nu se enerva că-l aude şi pentru a o suta şi una oară. Aurel se uita la maiorul echipat ca la paradă şi, o clipă, încercă să-i găsească acelei uniforme un cit de mic cusur, ar fi dorit, din tot sufletul, să dea peste o neglijenţă care să-l scadă pe maior în ochii lui, dar oricît se chinui, oricît îşi purtă privirile de la cizme pînă la chipiu, defectul nu se lăsă descoperit, şi atunci Aurel se strînse în el, temător pentru atîta perfecţiune cazonă.

Nimeni nu-i putea scoate lui Giurgea din cap că uciderea lui Liviu nu fusese un act premeditat ; dacă nu l-ar fi împuşcat Aurel, caporalul Pintilie l-ar fi rănit doar sau l-ar fi luat prizonier, da, da’ tocmai asta voia să ascundă Aurel, relaţiile cu omul paraşutat în munţi. Mort, cum se afla, Liviu nu mai valora două parale. De ce-l omorîse ? De ce nu-l prinsese viu ? Consultul sumar, dar elocvent, al medicului regimentului dovedise cu claritate că glontele percutase trupul legionarului de la c distanţă mai mică de zece metri, or, dacă ajungi la o asemenea distanţă, înseamnă că n-ai pus preţ pe viaţa celuilalt ci pe moartea lui. îl stima pe Aurel pentru felul cum reuşea să se prefacă, pentru paloarea de pe chip, pentru buzele tremu- rînde, pentru neliniştea sinceră. Avea experienţă, ştia cînd un om minte sau spune adevărul, cu singura deosebire că, în acest caz particular, sub înfăţişarea cinstită se ascundea de fapt... Nu, nu, cu vorba bună n-avea să ajungă nicăieri, numai un om călit în şcoli speciale putea să se apere atît de firesc, aproape nefiresc de firesc, şi Giurgea zîmbi la acest joc de cuvinte ce exprima de fapt sincera lui credinţă în privinţa dublului joc făcut de Aurel. Şi, ca să se convingă că era aşa, îi însoţi cîtva timp starea de semiinconştienţă, o stare ce se putea muta în moarte definitivă sau într-o trezie de moment. Dar Aurel nici măcar nu se clinti, şi atunci Giurgea, fiind sigur că e tras pe sfoară, îi pîndi pleoapele, mişcarea înceată a globurilor de sub ele ; nu se mulţumi să privească doar, la vîrsta lui vederea îl putea înşela, şi ca să nu fie surprins, se uită cîtva timp la grilajul din uşă, şi numai după ce auzi paşii santinelei spre capătul

coridorului, îşi scoase lupa din buzunar şi urmări prin dioptriile ei nervurile pleoapelor şi zbaterea vie din spatele lor. Da, globurile se mişcau încet, rotaţia lor nu era o invenţie a lui, ca militar de carieră nu-şi putea îngădui să mintă, instinctele de ordine şi disciplină trebuiau şi erau într-adevăr precise. Convins că Aurel se prefăcea, înţepă cu un ac pulpa piciorului ; în afară de muşchiul care zvîcnise singur, rupt de rest, ca o reacţie izolată, organismul nu tresări la durere, aşa cum ai' fi dorit maiorul. Părîndu-i rău că era neîncrezător, se ridică în poziţie de drepţi şi băgă ruşinat lentila ovală la locul obişnuit dinlăuntrul vestonului. Nu, aici trebuia să acţioneze altcineva, aici numai Cotoban era bun, şi Giurgea, eliberat ca de o grea povară, bătu în uşă de trei ori, aşa cum fusese consemnul, şi cînd apăru santinela, îi făcu acesteia un semn semnificativ. Soldatul, speriat, îşi muşcă buzele şi transmise ordinul sergentului aflat la celălalt capăt al subsolului. Sosi Cotoban, vechi specialist în asemenea gen de îndeletniciri, şi Giurgea, oprit iarăşi lîngă Aurel, se uită la plutonierul-major cum se dezbracă şi se sperie cînd văzu pe pielea lui sute de canari, de diferite culori, tatuaţi în poziţii ciudate. Cînd muşchii puternici tresăreau sub piele, canarii zburau unul împotriva celuilalt, se băteau sau făceau dragoste, şi era suficient ca plutonierul să-şi strîngă fălcile, ca mulţimea de vietăţi să pară vii. Cotoban scoase cîteva sunete ca să-l înveselească pe maior, apoi îşi adună instrumentele cu care venise. Giurgea se întoarse cu spatele, să nu mai vadă canarii, acum minusculi, simple păsări colibri din cauza efortului pe care îl făcea plutonierul. Nu se auzi nici un geamăt.

— Iţi arăt eu !... spuse Cotoban şi ridică din umeri, voind prin aceasta să-i dovedească maiorului că n-avea nici o putere asupra „obiectului”, pe trei sferturi mort, el era eficient împotriva „obiecţilor” vii, de la morţi nu putea scoate nimic, nu-i putea înspăimînta, nici n-avea forţa magică bună să dea rezultate imediate ca în faţa celor teferi.

Giurgea lăsă o mînă în jos. Plutonierul înţelese că fusese deranjat de pomană. Maiorul ieşi din încăpere obosit peste măsură, nereuşitele îl secătuiau, ca şi cum vitalitatea îi era hrănită numai din succese, şi nu se mai

uită în urmă, ca să-l vadă pe iubitorul de canari cum îşi adună ustensilele trebuincioase scoaterii adevărului din oameni.

— Nu v-am rupt nimic, tovarăşe locotenent, spuse plutonierul la urechea omului căzut ca un sac, sînteţi duşman de-al nostru. Giurgea, dacă ar da Dumnezeu să ajungă între roţi, l-aş face arşice, parcă numai el ştie ce-i aceea militărie, băga-l-aş... „Vino, mîndro-n deal la vie”... Să ştii că nu-ţi vorbesc ca să-mi dai vreun răspuns şi nici să te provoc, bolmoji Cotoban, şi. atîr- nîndu-şi uneltele de spate, ieşi scăpînd din gîtlej ţipătul de pasăre aflată în pericol, ca deţinuţii din celelalte celule să-l audă.

Aurel îşi reveni cu greu din toropeală ; la început îşi întinse o mînă, ca să se convingă că o poate mişca, şi cînd văzu că muşchii răspund comenzilor, că, în afară de o durere surdă la umăr, nu-l supără nimic, căpătă curaj şi repetă mişcarea şi cu cealaltă mînă, apoi cu ambele picioare. Mai ales picioarele trebuiau să-i fie tefere, gîndul lui ascuns se cuibărise în ele, picioarele preluaseră conducerea trupului, şi Aurel se pomeni umblînd prin celulă atent la fiecare zgomot.

Achim îl găsi sprijinit cu capul de butoiul-tinetă. Chipul îi era abătut şi prin pleoapele întredeschise Aurel înţelese că nici lui Ieronim nu-i era uşor.

— Ce-i, Achime, întrebă Aurel Rogozea, te-au lămurit că sînt duşman, nu-i aşa, să nu mă minţi, să nu mă... Un singur lucru te rog, orice s-ar întîmpla, ori... să ai încredere în mine, n-am fost şi nu sînt un... capul lui Aurel căzu, acum avea nevoie de odihnă, şi Aurel moţăi sub veghea lui Achim, aşezat lîngâ butoi şi fumînd în voie.

— Nu mi-e simplu nici mie, Aurele, nu mi-e simplu deloc. Cred că nici eu nu sînt făcut pentru armată. Uite, aici sub butoi îţi las un pistol. E al meu. Nu l-am furat. Să-l foloseşti numai în caz de nevoie, dacă nu poţi, trage-ţi un glonte în gură, losu- lică zice că glontele tras în gură ar fi cel mai sigur...

— înseamnă că nu-i crezi, Achime, că eşti convins de nevinovăţia mea. Nu sînt vinovat decît pentru un lucru. Pentru mulţimea de soldaţi pieriţi din dorinţa de a termina odată cu legionarii. Şi cealaltă mare vină pe care o recunosc, moartea fratelui meu. De mult ţi-aş fi ascultat

sfatul pe care mi l-ai dat. Mi l-ai dat acum, dar îl aveai în minte din clipa aflării veştii, nu mă pot despărţi de această lume aşa, oricum, pentru fapta mea se cade să plătesc; numai suferinţa e în stare să spele în faţa sufletului vina ce o port. Şi spune-i Lovicăi că orice ar fi, la o zi, două să treacă pe la sălajul bătrînului, şi dacă vrea şi crede în mine, să nu mă înşele şi să nu mă părăsească. De mine să nu-i fie ruşine...

— I le poţi spune tu singur, Aurele, zise Achim.

Şi chiar în clipa rostirii acelor vorbe se auziră pe coridorul subsolului paşi grei de bocanci cu blachiuri şi ţinte şi nişte paşi moi, şi acei paşi moi, ca o aripă ce se opinteşte în aer să se înalţe, îl făcură pe Aurel să tremure. Cheia se învîrti în broască şi Lovica, fără să fie înspăimîntată de halul în care-şi vedea bărbatul, călcă peste paie şi nu se uită la Achim cînd acesta se strecură pe lîngă ea, în coridorul întunecos. Aurel zîmbi, şi femeia îi răspunse la zîmbet atît cît putu. Bucuros de această vizită neaşteptată, Aurel o prinse pe Lovica de mînă, simţind în suflet o căldură neobişnuită. Părul femeii era strîns la spate în conci, aşa cum şi-l strîng femeile bătrîne, dar acest dichis, în loc s-o îmbătrînească, o întinerea. Aurel se miră de frumuseţea ei, neînţelegînd de ce suferinţa lui nu reuşise să o copleşească...

— Tu să nu-i spui tot lui Achim, chiar dacă ţi-e prieten şi mie frate, adevărul numai mie să mi-l spui dacă ai alt adevăr de spus în afara celui ştiut de mine. Şi adevărul meu îmi zice că... Şi Lovica nu mai continuă, restul cuvintelor se topi în mîngîierea mîinii ei. Aurel înţelese că ea singură îl crede nevinovat.

îşi dezlipi din nou pleoapele strînse una în alta. Se uită la femeia aşezată pe paie, la ochii ei verzi, la bluza umflată nefiresc spre cele două părţi ale pieptului ; ţîţele ei de capră, îşi zise Aurel zîmbind, şi ea îşi furişă privirea în privirea lui şi împreună cu privirile lui ajunse acolo unde se uitase bărbatul, şi Lovica, fără un gînd anume, îşi îndreptă spatele...

— Achim a fost obligat să mă trimită înapoi la Bucureşti, dar pe mine nu mă poate trimite unul ca el. Am să mă mut la tata-socru, cu toate că nu mi-e drag. Nu-s eu de vină că mă socoteşte orăşeancă şi că tu meritai altă soţie. Mi-a zis că. toate necazurile de la mine ţi se trag, că

dacă nu eram eu şi Achim, tu rămîneai acasă să-ţi vezi de plug. Nu-mi pasă ce crede el... Mi-am adus lucrurile şi nu le-a aruncat în stradă, aşa cum m-a ameninţat. Ăsta e semn bun. Sînt însărcinată, Aurele, zise ea, am vrut să-ţi spun alaltăieri, dar ai plecat grăbit. îţi dau vestea acum, ca să înţelegi că trebuie să trăieşti pentru copilul tău dacă nu pentru tine şi mine.

Aurel se uită la pîntecele ei, apoi îl pipăi cu mîna, şi sub palmă simţi un fior necunoscut, şi acea mişcare a pîntecului îi dădu tărie de parcă cineva i-ar fi strecurat în sînge o nouă viaţă.

— Pintilie intră la rînd, zise ea cînd auzi şoapte pe coridorul întunecos. Şi Lovica, fără să-i mai pese de nimic, se duse la grilajul uşii, atîmă de el şurţa învîrstată, apoi, dezbrăcîn- du-se din mers, se aşează lîngă el.

Vorbiră îndelung, apoi între vorbe urmară tăceri nesfîrşite, întrerupte din cînd în cînd doar de fluieratul lui Pintilie, semn că era acolo şi veghea şi cît timp veghea el tovarăşul sublocotenent putea fi liniştit. Mîinile femeii miroseau a ceapă, făcuse în ziua aceea Lovica tocană de ceapă cu mămăligă; tata-socru nu mai avea dinţi, şi mămăliga era... Ce frumos miroseau mîinile ei a ceapă, şi cu toate că Aurel ştia că multă vreme n-are să se mai poată atinge de femeia lui, o îndepărtă uşor, ca să-i poată vedea în liniştе ochii codaţi, şmechereşti, aşa cum îşi aminti că-i spusese la balul unde se cunoscuseră. După bal venise la el şi i se dăduse simplu, ca şi cum acest lucru îl făcuseră amîndoi de cînd lumea, şi acolo, în patul mansardei, pricepu că trupul firav şi fierbinte are să fie marea lui dragoste. ..Cîţi bărbaţi ai mai avut înaintea mea ?" întrebase atunci, uitînd că în aceeaşi clipă îi înflorise gîndul năstruşnic de a o lua de nevastă. Lovica se uită la mîna dreaptă, urîţită de atîta trudă; înciudată, o ascunse la spate, apoi, ridicînd mîna stîngă, numără trei degete şi arătă cu capul spre el ridicînd cel de-al patrulea deget, arătătorul, şi arătătorul era strîmb la vîrf şi cu unghia tocită pînă la carne. „Am mîini urîte, de la miezuri, nisipul şi funinginea mănîncă unghiile şi pielea". Ea îşi ascunse mîinile la spate şi se uită pe fereastra mansardei, să prindă ivirea lunii. „Să ştii că nu m-am culcat cu tine din dragoste", spuse ea. Şi, tot din plictiseală sau comoditate,

după schimbul de a doua zi, veni la el acasă neîndemnată şi nechemată şi o găsi în vîrful patului, abia acoperită, mai mult ca să-l ameţească cu ţîţele ei, cu sfîrcurile neobişnuit de mari, aşa cum nu mai văzuse. O conduse în noaptea aceea pînă la ferestrele casei lui Achim, şi acolo, în întunericul de smoală, îl trase în grajdul caprelor – caprele lui Achim – şi-l iubi, dar de data asta altfel, aşa încît Aurel ieşise de acolo nu numai cu dureri aprige în şale, dar şi stors ca o cîrpă. într-o altă zi Lovica apăruse înaintea lui, îmbrăcată mireasă ; o găteală din ceea ce găsise în camera lui Aurel, un voal dintr-o cîrpă de tifon agăţată în dreptunghiul uşii, ca vara să nu pătrundă muştele, nişte pantofi cu tocuri uitaţi de o femeie, şi Aurel n-avea de unde să ştie că tocmai pantofii aceia o făcuseră pe Lovica să-l joace între degetele ei slabe, mîncate de nisip şi substanţe corozive. „Aştia sînt ai curvei ăleia de la aprovizionare, ea s-a lăudat că pune mîna pe tine, şi ca să-mi dovedească, şi-a lăsat pantofii scîlciaţi la tine... A cîştigat monopolul... Şi eu am făcut pariu că mă mărit cu tine, şi orice ai face, tot al meu ai să fii ; şi pentru minciunile mele, am să te slujesc cu credinţă, Aurele”, spuse ea scoţîndu-şi cîte un pantof din picior, şi aruncîndu-l pe fereastra deschisă a mansardei. „Hai mai repede, că la şase ne aşteaptă popa la cununie, martoră e aia cu pantofii şi Gică de la topitorie, cu ea şi cu el am făcut pariul şi vreau să-l cîştig...” „Şi dacă?” întrebă el pierit, gîndindu-se la Achim. „Ai să vezi, nu va fi nici un dacă”, spuse ea şi Aurel pricepu din nou că femeia asta va fi prima lui dragoste şi singura iubire...

Lovica se ridică de lingă el... Pe coridor se auzi altfel de fluierat, şi femeia, netulburată de acel semnal, se duse la grilajul metalic al uşii, îşi luă şurţa privindu-l pe Aurel adînc în ochi, îşi vîrî ciorapii în buzunarul şorţului şi, încălţîndu-şi pantofii de-a-npicioarelea, se apropie din nou de el : Aurel simţi pe obraji umezeala lacrimilor pe care nu avu cum să le vadă. Becul pocni în tavan. Lovica scoase un mic strigăt de spaimă, apoi bătu în uşă de trei ori, semn că voia să iasă. Afară cerul se găurise de atîtea stele.

12

Lovica îşi duse lucrurile la tata-socru, la Alixandru Rogo- zea, îmbătrînit în cîteva zile cum nu îmbătrînise în douăzeci de ani ; bătrîneţe pe dinăuntru, nu pe dinafară. Se stingea sur- pîndu-se în el ; părul, sur pe la tîmple, în loc să albească, se înnegrise, de parcă Alixandru s-ar fi dat cu funingine. Negrul părului o făcu pe Lovica să rămînă cu puţinul bagaj în poartă, neştiind dacă socrul s-a aiurit cănindu-şi podoaba de pe creştet sau avea de-a face cu alt Alixandru, născut peste noapte, cu zbîrcituri pe obraz, mici rotocoale ce duceau undeva spre afund, cel mai adînc stăruindu-i pe frunte ; acolo se vedea limpede cum un capăt al cercului se înfigea sub piele, ca un cui de parcă voia să spargă ţeasta. Lovica se mira că nu vede ţîşnind fuiorul de sînge din gaura strecurată spre adînc. Bătrînul nu se clinti de lîngă poartă, mai bine zis de sub creanga de care fusese atîrnat Liviu ; din toată spînzurarea nu se mai vedea decît rosătura albă pe coaja maronie-verde. Alixandru se uita la ro- sătura crengii uimit, trecîndu-şi din cînd în cînd propria lui mină peste gîtul zbîrcit, cu mărul lui Adam ieşit ca un ciot.

— De acolo a fost agăţat, Lovică, de craca asta, se pomeni bătrînul povestind.

Şi Lovica ascultă curioasă ; nu avusese cînd să-l vadă pe Liviu atîrnînd de craca roşcovarului ; de la oraş pînă în satul socrului era cale lungă, şi, pe urmă, de ce să privească un om împuşcat şi spînzurat ?

— ...Rosătura îi aşa mare că o bătut vântul şi l-o tot răsucit şi degeaba l-am agăţat cu sfoară de picior, tot s-o rotit, şi numai după ce o căzut, că trupul s-o rupt de cap, numai atunci mi-or dat voie să-l iau. Atunci vîntul a încetat ca la un semn, valea n-o mai sunat, s-o desfăcut de pădure, că numai în pădure bătea vîntul, aici jos la noi nu, cu toate că de fel la noi bate şi.. Nu mi-or dat voie să-l îngrop în cimitir, l-or dus sub deal, unde aruncăm gunoaiele şi le ardem toamna şi primăvara, l-or îngropat, şi de acolo l-am scos şi l-am dus la cimitir şi l-am pus sub pămînt, alături de maică-sa care l-a făcut, că şi aleia i-a plăcut fuga de lume. Acu sînt împreună, şi cu tăte că de la miliţie or aflat ce-am făcut, nu mi-au zis nimic. Nu ţi-e foame ? întrebă brusc bătrînul

Dar de clintit nu se clinti de sub cracă şi nici nu făcu vreun gest că ar dori să-i ia femeii bagajul din mînă. Se uita la valiza din carton scorojit şi-i povestea mai departe de Liviu, ca şi cum Liviu s-ar fi aflat în valiza pe care şi-o cumpărase Aurel într-o vară cînd venise de la Bucureşti în concediu şi voise să ia ochii oamenilor cu închizătorile lucioase...

— ...Şi l-am îngropat fără cap, capul nu i l-am găsit, decît a doua zi. L-am văzut printre gunoaie, cu un lemn în mînă, pe losulică al lui Samuel, îl căuta şi el pe Liviu, adică nu-mi căuta feciorul, el voia să vadă cum arată un dinte. Cînd am aflat ce căuta, m-am bucurat că n-a... Auzi, prostul, să nu creadă că...

— Tată-socru', eu am venit să stau la dumneata, spuse Lovica şi, fără să ţină seamă că bătrînul îi stătea în faţă, îl dădu cu valiza la o parte şi intră în curte.

Se opri speriată. Curtea era plină de toate măscăriile, de la ouă clocite pînă la iepuri şi pui morţi; lîngă intrarea principală văzu chiar un cap de şarpe cu dinţii ascuţiţi săltaţi spre cerul pe care voise să-l muşte.

— Da' ce-i aici, tată-socru' ? întrebă Lovica şi simţi cum pîntecele îi tresaltă dureros de atîta greaţă.

— Oamenii... Că oamenii au dat în el în vreme ce era spîn- zurat, oamenii, că şi oamenii au suferinţa lor, Lovică, cu toate că Liviu n-o tras în nimeni, zise bătrînul, neştiind dacă Liviu a tras sau nu căci el nici ţeava automatului n-o văzuse ruginită, aşa cum încercase să-i convingă pe săteni...

Lovica intră în bucătăria de vară, îşi aşeză valiza pe cuptor, apoi se schimbă, ca să nu-şi murdărească singura rochie bună pe care o avea. Ieşi în curte. Se uită la şoprul unde altădată bătrînul îşi ţinea uneltele, dar în locul lui nu văzu decît o grămadă de bîrne arse şi nu-l întrebă pe Alixandru ce se întîm- plase, vedea doar cu ochii ei. Priveliştea neagră şi mirosind încă pe dedesubt a încins o făcu să simtă din nou fulgerarea dureroasă de la mijloc, o înţepătură care, dincolo de durere, era duioasă şi numai a ei. Ochi toporul din colţul casei şi, îmbrîn- cindu-l pe Alixandru de sub roşcovar, se aburcă pe stîlpul gardului şi de acolo, cu lama ascuţită, se înverşună să taie craca groasă de care fusese atîrnat Liviu. Bătrînul nici n-o opri, nici n-o ajută. Zdruncinat de toate cele întîmplate, voia

întîi să înţeleagă ce urmărea femeia străină de curtea şi avutul lui încer- cînd să taie craca, singura vie, singura care-i putea aduce aminte de Liviu. Şi pe urmă ce mai avea el să arate oamenilor din cel ce fusese băiatul lui dacă nu craca de roşcovar care acum pîrîi sub greutatea Lovicăi, spînzurată de ea cu mîinile, să se rupă mai iute ?

— Pune-o pe foc, tată-socru', amintirile urîte trebuie băgate pe foc, şi nu te mai holba Ia mine ! Şi de ce-l căinezi numai pe el şi nu-l căinezi şi pe Aurel ? Fără nici o vină şade la dos, ori el nu ţi-a fost copil ? Că parcă nu ştiu c-ai făcut tot ce ţi-a stat în putinţă să-şi ia lumea-n cap, să se ducă unde o vedea cu ochii ? Şi s-o dus, că Aurel nu-i omul să le înghită nemestecate... Nimeni nu l-o obligat pe Liviu să vină să omoare oameni, că dacă stau bine şi mă gîndesc, s-or purtat cu dumneata mătăsos, eu, în locul lor...

— Spurcata ! spuse sec bătrînul şi, fără să fie rugat, lovi cu toporul craca abia despicată de trunchi şi o dărăbuţi cum ar fi mărunţit un duşman.

Lovica se uită la omul care continua să muşte pămîntul cu toporul ; craca era tăiată de mult şi ea îl lăsă în plata Domnului, văzîndu-şi de-ale ei, adică de curăţatul curţii, să nu mai arate ca o ladă de gunoi... Veni la poartă al lui Culiţă, şi lui îi murise un frate, nu murise împuşcat, aşa cum striga, murise căzînd de pe pod ; voise să fugă cînd auzise primele împuşcături, dar ce importanţă avea cum murise, din vreme ce sfîrşitul îi venise tot din pricina lor. Culiţă avea un topor în mină şi, de după poartă, îl tot amenința pe Alixandru, neîndrăznind nici să intre, nici să plece, mai mult aţîţa uliţa şi oamenii. Ar fi intrat mai uşor dacă alături de el ar mai fi fost cîţiva, dar sătenii îşi vedeau de ale lor, neştiind încă bine dacă trebuie să-i plîngă mai mult pe cei omorîţi de legionari sau pe cei găsiţi în pădure, şi ei de prin comuna lor şi din satele vecine. Lovica ieşi la poartă şi, dintr-o smucitură, îi luă lui Culiţă toporul şi, fără să scoată o vorbă, ca o nebună, îl ridică în sus. Culiţă o luă la fugă, tot aşa cum o luase frate-său, şi tot ca el căzu cînd ajunse pe pod, în apa repede, cu deosebirea că el avusese noroc şi căzuse de-a latul şi nu în cap, ca celălalt...

— Hai să facem curat, tată-socru', spuse Lovica, încă

duşmănoasă faţă de tot şi de toate, şi, cu o greaţă pe care şi-o birui cu greu, adună gunoaiele.

Alixandru o ascultă şi le cără singur în valea ce trecea pe la poarta lor, învolburată. Lovica se opri ; tocmai scăpase de ultimele gunoaie rămase pe marginea podului şi privi spre coama dezgolită a muntelui, acolo unde, sub poala cerului, se vedea, ca într-o altă lume, şura de vară a lui Alixandru, şură de lemn, acoperită cu şindrilă, adăpost la vreme rea pentru oameni şi animale.

De ce o rugase Aurel să treacă în fiecare zi pe acolo ? Ce avea de gînd ? Lăsă întrebarea în plata Domnului, nici nu-şi dădu seama pentru ce o începuse. Ca după o mare oboseală, îşi luă coşul de nuiele, plin pe fund de bălegar, şi se duse în faţa porţii. Locul de unde tăiase craca era umed, roşcovarul plin de vigoare lăsa să se prelingă prin rana albă surplusul de sevă şi seva semăna a altceva. Lovica, o clipă, încercă straniul sentiment că prin locul hăcuit cu securea curgea sîngele celui mort. De ce o rugase Aurel să treacă în fiecare zi ? se întrebă din nou. Dacă el o rugase, nu mai trebuia să se întrebe, omul care o făcuse fericită – bărbatul cu care se măritase dintr-un pariu pe două sticle de bere – era acum soţul ei, şi pe soţul ei se cădea să-l asculte. Simţi cum o năpădesc sudorile, şi numai lovitura de dedesubtul pîntecelui o făcu să revină la realitate şi să se apuce de treaba începută.

— Loyică-fată, fata tatii, îşi îndulci Alixandru vocea, înainte de a muri, Liviu mi-o zis să-l întîlnesc pe Aurel şi să-i spun : dacă află ăştia că-i în munţi, îl puşcă, aşa mi-a zis...

— Adică ce ţi-o zis ? întrebă Lovica, înrăită de aduceri-aminte şi pornită pe arţag din cauza dodiilor în care vorbea Alixandru.

— Să fugă, asta o zis, şi bătrînul se uită în sus spre cer şi spre vîrful muntelui acoperit de o ceaţă neagră şi grea.

— N-are el de ce fugi, se pomeni comentînd Lovica, de ce să fugă, ce-o făcut el rău, el totdeauna a fost cu oamenii săraci, de ce să fugă acolo unde a fost Liviu, el n-are ce căuta la ei, mai spuse ea şi se mira de ce pune în zisele ei atîta înverşunare şi ură, încît o clipă îi veni să-l lovească pe bătrîn, pentru Liviu al lui, care îi stricase viaţa ei şi a lui Aurel.

Cîtăva vreme Alixandru se arătă ascultător. înţelegea din priviri porunca femeii abia intrate în viaţa şi în casa lui – niciodată n-o numise altfel decît casa lui – aşteptînd răgazul cînd ea va începe să-i spună de ce se mutase la el, de ce tocmai acum, doar prilejuri avusese şi altădată, de ce tocmai în ziua aceea grea, nespus de grea, pe care voia s-o trăiască singur. Că un gînd ascuns o îndemnase pe pirpiria de Lovica să vină la el, era limpede, altfel nu şi-ar fi luat şi valiza. Minutele treceau şi ea nu dădea nici un semn că ar fi vrut să se destăi- nuiască. Spaima că norusa se-ncvartiruise definitiv în casa lui, îl făcu să-şi încetinească mişcările, să devină mai puţin vioi şi harnic. Strînsul grăbit i se păru nelalocul lui ; de ce atîta grabă, de ce să nu vadă oamenii ce-i făcuseră şi apoi să se căineze, că ziua căinţei trebuia să sosească. Alixandru îşi luă din dosul uşii sticla de pălincă ; mai era un sfert tulbure pe fund, mici bobiţe galbene amestecate cu lichidul se spărgeau ca nişte balonaşe de săpun, dînd întregii licori o culoare gălbuie. După ce privi şi scutură tăria, Alixandru dădu pe gît o duşcă. Femeia se uită la bătrîn şi, fără să-i pese de ochii speriaţi, luă sticla şi o vărsă deasupra gunoiului, ca şi cum porţia aceea de băutură *i* s-ar fi cuvenit şi putea, ca o stăpînă, să hotărască soarta ei.

— Spurcată, mai zise bătrînul, dar mult mai încet, aproape în şoaptă, cu toate astea ea îl auzise şi nu se sfii să-l facă să înţeleagă că auzise.

— Băutura la durere nu ajută, tată-socru', prosteşte, şi prostia cere apoi altă prostie. Ţi-am spus că Aurel e la dos, că n-a ştiut că are un frate legionar, şi dumneata nici n-ai tresărit, nici nu te-ai întristat măcar, atît cit te-a întristat tăiatul crengii de care a atîrnat un mort. Uite, te întreb încă o dată, Aurel nu ţi-e copil ?

Alixandru luă sticla de pe gunoi, o şterse cu mîneca de la cămaşă ; în clipa aceea şi sticla goală i se părea un cîştig faţă de pierderea suferită. Lăsă să treacă timp lung pînă ce se hotărî să răspundă...

— Lumea zice... lumea zice... Dă-o-n foc de lume ! se pomeni el adunând spusele satului, fără să mărturisească de fapt ce zicea lumea. Lovica nu-l mai înghesui cu întrebarea, aşa cum îi era obiceiul.

Alixandru semăna cu Aurel. Nici pe el nu-l înghesuia

Lovica atunci cînd voia să spună ceva şi din motive necunoscute îşi amîna răspunsurile. După un anumit răgaz continua tot el. în- tr-adevăr, aşa procedă şi bătrînul: foindu-se în jurul roşcova- rului, îşi duse începutul de gînd pînă la capăt :

— Că Aurel... Că el adică., dar eu nu cred... Cum să Aurel... adică cum să-şi omoare el fratele, eu cred că Aurel nici din greşeală ? !...

Deci asta îl rodea pe Alixandru, pentru asta nu întrebase nimic de Aurel şi nici nu se arătase supărat pentru locul unde se afla acum !... Dumnezeu vede şi pedepseşte, îşi zisese bătrînul în sinea lui după ce aflase unde fugise copilul, apoi îi păruse rău pentru bucuria ascunsă. Tăcerea Lovicăi era un semn că ceea ce spunea satul...

— Te iei şi dumneata după toţi. Adică chiar dacă ar fi tras, Aurel ştia în cine trage ? Şi, pe urmă, tată-socru', de ce nu mă întrebi pe mine ce-aş fi făcut în locul lui ? Să zicem că Aurel a apăsat pe trăgaci, cu toate că eu în aşa ceva nu pot să cred. Adică m-aş fi lăsat omorît de un nu ştiu cine ?... Adică să fi murit el numai ca să trăiască celălalt ? El ştia că Liviu e mort, de unde să-i treacă prin minte că e viu, şi Lovica îşi şterse saliva din colţul gurii, ivită din supărare, că vorbele nu-i puteau curge ca un şuvoi, fără întreruperi, aşa cum le simţea.

Ea ar fi tras în Liviu chiar dacă ar fi ştiut cine e, asta ar fi vrut să zică, dar se opri la timp, şi pentru că nu putuse spune ce gîndea, preferase tăcerea.

— Lumea-i rea, Lovică fată... lumea asta.

— Că dacă-ţi era ficior cu adevărat, nu-i lăsa pe ai lui să-ţi ardă strînsura, zise Lovica şi arătă spre locul mistuit de pîrjol.

Bătrînul aruncă sticla din nou pe gunoi ; nu voise să-i spună Lovicăi adevărul şi-l durea că făcuse cu mina lui o prostie, o prostie cit el de mare, de vreme ce arderea şurii nu îl mai putea ajuta cu nimic.

— Lumea asta, Lovică... Lumea asta, repetă Alixandru, gîn- dind adînc despre această lume şi neputînd spune nimic despre ea. Că dacă Aurel... nu l-aş ierta niciodată, aşa să ştii, că pentru mine amîndoi...

— Amîndoi, îl îngînă Lovica, că parcă nu ştiu cum te duceai şi-i lăsai... Că ibovnicele...

— Tu să nu... auzi ? ! Că tu... Ce ibovnice ? ! se zborşi bătrînul. Ce ştii tu ? ! Stat-ai tu vreodată o noapte în ploaie s-o aştepţi, pe ea, femeia care era a mea, că de despărţit eu nu m-am despărţit. Şi ea ieşea cu el ori de la el, şi eu pîndeam şi plîngeam şi mă rugam de ea în genunchi să vină la copii. Şi tu îi dai cu ibovnicele. Că am avut şi din alea, nu zic nu. De amărăciune unde să se ducă omul ? Şi nu mă judeca tu pe mine, că nu eu am venit la averea ta, auzit-ai ?! Că eu acum... Că eu...

Alixandru se întoarse brusc, se crezu lovit la umăr, dar cînd văzu că Lovica era departe şi nu avusese cine să-l atingă, scuipă în sin şi îşi făcu o cruce mare cu faţa spre răsărit, locul de unde simţea o boare caldă, ca o răsuflare, cu toate că în faţa lui nu era nici umbră de om.

13

— Milităria, milităria, şopti Giurgea ţeapăn, încheiat regulamentar la gît, la gîtul lui scurt ca o osie de car, pe care capul rotund se învîrtea ca o roată neunsă cînd spre Ieronim, cînd spre losulică, ultimul căutînd cu plictis ceva în gunoiul de la marginea satului.

— Ce-i cu milităria ? întrebă losulică.

Urechile lui bune prinseseră din zbor cuvintele lui Giurgea, aruncate ca pe o suferinţă personală, ca pe o durere ce apăsa doar pe umerii lui mari şi pe picioarele scurt«, bine legate de trunchi.

losulică îşi duse batista la nas, apoi îşi trase şi mai bine mănuşile de piele pe degete, ca nu cumva vreun microb – şi microbi erau acolo cu miliardele – să-i ajungă La epiderma pistruiată şi păzită ca un lucru de preţ.

— Ei, ce-i cu milităria, tovarăşe maior ? Sigur, nu scrie în nici un regulament că eu, colonel, trebuie să caut, să mă conving, după dumneata milităria e doar aşa... Dacă tot ai început, îmi spui şi mie ce-i aia militărie în concepţia dumitale ? Odată mi-ai zis : faptele. Or, eu asta şi caut, faptele.

Giurgea nu răspunse, credea că e de prisos şi aproape necuviincios să vorbească despre militărie şi mai ales

despre armată – deoarece el prin militărie înţelegea armata – în acel loc de unde izuri ascunse de putreziciuni ajungeau pînă la nas într-o formă volatilizată, deci incomparabil mai puternică decît mirosurile obişnuite.

— înţelegi, tovarăşe maior, că eu am dubii., da, am dubii, şi dacă am dubii...

losulică nu mai putu suporta valul de căldură putredă ce ieşea ca o ceaţă din gunoiul adunat la marginea satului şi unde fusese îngropat Liviu Rogozea, Ceilalţi morţi adunaţi de prin pădure fuseseră duşi cu un camion şi înmormîntaţi într-o groapă comună, numai Liviu... Oamenii voiseră aşa, şi dacă satul... îşi zise losulică, neînţelegînd nici el de ce trebuise neapărat ca Liviu să fie îngropat în gunoi.

— Tovarăşe colonel, interveni sublocotenentul Dobrin, mereu în spatele superiorului, ca un grefier de nădejde, dornic să prindă din zbor fiecare ordin, chiar nerostit, îmi permit să raportez că banditul... banditul a fost îngropat mai la nord, şi subofiţerul arătă nordul ca şi cum colonelul n-ar fi ştiut unde se află. în sat se spune că noaptea a fost dezgropat, dar fără... autorizaţie şi fără... şi Dobrin îşi arătă propriul lui cap, fără el, cu toate că noi n-am verificat.

— Dintele, nu am somn din pricina acelui dinte, vă jur că numai el... Cred că şi gălbenarea asta tîmpită evoluează într-un sens cu totul nedorit din cauza lui. înţelegeţi că l-am cunoscut foarte bine, că am fumat amîndoi mătase de porumb şi am prăjit cartofi furaţi în spuza focurilor de noapte. Domnilor, aveţi habar ce înseamnă o noapte de iulie într-o căpiţă de fîn ? Cred

că în căpiţele de fîn mi-am desăvîrşit îndoctrinarea, da, da, nu zîmbiţi, vă rog. Liviu păzea cele două vaci ale lor şi cele şase ale noastre şi eu stăteam în căpiţă, mă uitam la cer şi citeam. Cind venea vremea prînzului, îi povesteam ce citisem... Domnilor... înţelegea perfect şi avea o viziune asupra lumii asemănătoare cu a mea.. Cu toate că de fiecare dată zîmbea într-un fel al lui cînd îi ceream o opţiune clară asupra fenomenelor...

— Tovarăşe colonel, acum din nou aţi luat-o spre sud, pe cînd mortul a fost... spre nord...

— Şi ce-ai cu mine, sublocotenent, dacă mie îmi place sudul ? Uite, vreau să caut spre sud, spuse losulică şi se uită la Ieronim şi Giurgea cum fumau liniştiţi, aşezaţi pe un tăpşan verde la o oarecare distanţă de imensa grămadă de gunoi strînsă de generaţii întregi de ţărani trecuţi în nefiinţă sau rămaşi în viaţă în satul ce se distingea clar din ceaţa dimineţii.

Supărat că nu găsea nimic, losulică începu să scurme resturile cu încăpăţinare; i se vedea vîrful ascuţit al bastonului cum tremura pînă ce reuşea să ia contact cu pămîntul ; nu se lăsă din căutat decît în clipa cînd dădu peste un ciob de oglindă. Atunci se opri şi, mirat, luă sticla lucioasă şi se privi în ea, mai întîi la un ochi, apoi, cu ajutorul unui deget scos din mănuşă, sub pleoapa celuilalt. Galbenul se făcuse şi mai galben, şi losulică, speriat şi convins că starea acelei zile se datora milioanelor de microbi, fugi din mijlocul grămezii şi respiră uşurat cînd ajunse lîngă Ieronim şi Giurgea. îşi desfăcu batista udă, un amestec de apă şi hipermanganat, şi ca să nu poarte cu el o posibilă sursă de infecţie, aruncă batista în gunoiul de unde abia ieşise.

— Tovarăşe colonel, eu am impresia, spuse Giurgea luînd poziţie de drepţi, că Ieronim, adică tovarăşul Achim, are o părere ciudată despre armată. Dealtfel, din discuţia pe care am avut-o şi din citirea dosarului personal, tovarăşul Achim apare ca parte subiectiv interesată în procesul numitului Aurel Ro- gozea... Ştiţi, cum să nu ştiţi, că Lovica este sora tovarăşului Ieronim ! ?

— Ştiu, ştiu, şi ce-ai vrea să fac dacă ştiu ?... Ai vreo plîn- gere pipăibilă împotriva căpitanului ? Ai sau n-ai ?

— Eu personal am, tovarăşe colonel, interveni Achim şi

se ridică de pe iarbă fără să arunce însă firul ţinut şi pînă atunci în colţul gurii. Intr-adevăr, tovarăşul maior are dreptate. Aş vrea să fiu înlocuit în acest tribunal. Sora mea este căsătorită cu el şi, pe urmă, eu nu cred că... Adică Aurel, după mine, nu este trădător. Asta-i !

— Tribunalul va hotărî ce este şi ce nu este ! se supără losu- lică şi se plezni, cu băţul, cu care căutase prin gunoaie, de ca- rîmbul cizmei. Se minună de zgomotul făcut de toba întinsă a pielii şi, ca să se convingă că zgomotul e autentic, se mai lovi o dată... Sublocotenent Dobrin, din piesele de la dosar reiese că după ce l-ai prins pe sublocotenentul Aurel Rogozea ai declarat că acesta a vrut să fugă la duşman. De unde ai tras această concluzie şi pe ce bază ţi-ai întocmit raportul ?

Sublocotenentul caută febril în mapa cu hîrtii ; lucru ciudat, toate hîrtiile erau albe, şi losulică, mirat şi el de priveliştea albă din dosar, mătură foiţele cu băţul murdar de gunoi şi hîrtiile se împrăştiată pe tăpşanul verde.

— Tovarăşe colonel... cineva... Aici era scris... Vedeţi, duşmanul este gata oricînd să compromită...

— Ţi-am pus o întrebare, tovarăşe sublocotenent, şi aştept !

— îmi permit să raportez că felul cum era îmbrăcat sublocotenentul şi arma luată de la soldatul pe care l-a lovit sînt toate la un loc probe care prin ele însele acuză, tovarăşe colonel. îmi permit să mai adaug că Aurel Rogozea nu putea evada din căruţă, căruţa cu care trebuia să fie transportat pînă la gară, dacă cineva nu-l ajuta. Eu cred că şi caporalul Pintilie este amestecat.

— După dumneata, întreaga armată este amestecată, spuse losulică, fără să-şi termine fraza, ocupat să-şi cureţe vîrful bastonului de hîrtiile albe căzute din mapă pe care, după ce le înţepa cu vîrful metalic, le introducea, pe fiecare în parte, în dosarul deschis din mîinile lui Dobrin.

— Tovarăşe colonel, eu sînt muncitor...

— Muncitor, muncitor, îl ironiză losulică dar în primul rînd eşti căpitan şi, după cîte văd prin ochelarii

ăştia beliţi, ai grade de căpitan şi eu de colonel şi te rog să stai drepţi în faţa mea. Are dreptate Giurgea, asta nu-i armată. Dacă tu eşti muncitor, eu ce sînt ? Eu, fiul lui Samuel băcanul, ce mama dracului sînt eu, că, în afară de liceu şi două semestre de facultate, n-am făcut altceva nimic ?! îi tot daţi cu muncitorii, parcă intelectualii în revoluţie ar fi nişte rahaţi ! Ştiţi voi cine au fost Lenin, Troţki, Lunacearski ? pot să vi-l dau exemplu şi pe Buharin, ştiţi voi ce-au fost ? Şi, cu toate astea, în diferite etape, au condus revoluţia bolşevică !

— Tovarăşe colonel, eu sînt muncitor, repetă cu încăpă- ţînare Achim, eu îl cunosc pe Aurel Rogozea.

— Eu, eu, numai atîta ştiţi să spuneţi, dar că a vrut să fugă este un fapt iar că a fost prins, cu un automat de la soldatul care-l escorta, iarăşi e un fapt. Cu ce probe pot eu lupta împotriva colegului vostru Dobrin, care ar împuşca-o şi pe mai- că-sa ? Dă-mi probe, tovarăşe Achim. Eu le caut, vezi bine, deocamdată fără rezultat, dar le caut, totuşi, pe cînd dumneata... îl luă losulică oficial pe Achim, care, cine ştie de ce, îşi scosese pistolul şi-l aruncase la picioarele lui Dobrin.

— Hai, trage, hai, de ce nu-l ridici să tragi, sau poate vrei să trag eu, numai ca să te conving că Aurel n-a vrut să fugă ?! Trage, repetă Achim, şi faţa lui galbenă şi pămîntie se încreţi din pricina lipsei de sînge.

— Tovarăşe colonel, sînteţi martori, tovarăşe maior... spuse Dobrin şi luă grăbit pistolul aruncat de Achim la pămînt. Eu, în afara ordinului, nu trag. Eu nu trag, aşa cum crede el. Şi nici n-am nimic cu Aurel Rogozea. Nu l-am invidiat pentru decoraţii şi nici că a fost citat pe atîtea ordine de zi... Eu l-am prins înarmat şi îmbrăcat în haine de cioban.

— Da, l-ai prins, şi cînd omul a vrut să-ţi explice, l-ai atins la mir, spuse Achim şi smulse pistolul din mîna lui Dobrin şi-l vîrî din nou la cingătoare. Nici măcar n-ai avut răbdare să spună ce avea de spus, de fapt cred că intenţiona...

— Vedeţi, vedeţi. Tovarăşul căpitan e subiectiv, nu mă poate crede pe mine, care am acţionat conform regulamentului...

— Poftim, poftim, asta-i armată ?! spuse Giurgea şi se ridică de pe iarbă, scîrbit de scena abia petrecută sub

ochii lui. Dacă ar fi după mine, v-aş scoate pe amîndoi din rîndurile armatei, imediat, ca să puteţi spune după aceea liniştiţi că sînteţi muncitori... Eu sînt militar, şi sufletul mi-e de militar, aşa să ştiţi, şi nu socot că denumirea de muncitor e mai presus de cea de soldat.

Giurgea se opri, nu voia să-i facă pe plac lui losulică, mai ales gălbenării acestuia ; era aproape convins că dacă-i face pe plac, fiul lui Samuel aré să se vindece, are să piardă culoarea aceea, şi el n-avea nici un motiv special ca losulică să şi-o piardă. Ce amestec de zarzavaturi, îşi zise în sine Giurgea, nemulţumit. Ce încredere putea avea el în losulică, după părerea lui dezertor şi acum, din moment ce fugise în munţi şi nu plecase pe front, şi, în loc să fie pus la zid, căpătase peste noapte, galoane ? Ce încredere putea avea în colonel, de unde să fie sigur că la greu nu va da din nou bir cu fugi ţii ?...

Achim se plictisi de sporovăială fără sens şi se aşează din nou pe iarbă, cu gîndurile numai la ale lui. îi venea să o dea dracului de armată, cu toate legile ei prea severe, o armată care nu înţelegea că acum, după război, tinerii sînt datori să facă copii, să nu moară prin munţi numai pentru că mintea închistată a unor comandanţi nu găsea soluţii simple şi eficace fără atîtea jertfe. Gîndul la copii îl făcu să se gîndească la propria lui soartă şi pe dată se întristă. Totul pe lume cere suferinţă, îşi zise Achim, transpirat că trebuise să iasă pentru o fărîmă de secundă din frămîntările lui obişnuite. Dar şi suferinţa aduce bucurie, continuă tot el, şi se sperie cînd se duse în dosul unui pom şi înţelese că n-avea ce prinde cu mîna. La cazangerie, cînd îi treceau prin cap fel şi fel de gînduri aiurite, lovea de cîteva ori cu barosul într-un cazan şi zgomotul asurzitor de clopot spart îl făcea să ţipe de durere şi, odată cu durerea, gîndurile o luau şi ele razna, ca un stol de vrăbii gonite de tunetul glonţului. Dar acum ce să facă, cum să lovească şi unde să lovească şi mai ales pe cine ? Dinadins îşi scosese pistolul, ca să facă ceva cu el; îl socotise un fel de baros cu care îşi putea încheia socotelile, ale lui, şi necazurile pricinuite de alţii. Odată scos, pistolul i se păru un flecuşteţ cu care n-ar fi putut face nici atît zgomot cît să sperie musca verde, uscată

pe cozorocul chipiului lui losulică. S-ar fi dus cît ar fi văzut cu ochii dacă nu l-ar fi ştiut pe Aurel acolo unde era, cu amărăciunea lui şi cu durerea lui. Ar fi dorit ca Aurel să înţeleagă că nici lui nu-i era uşor. Aşa cum pe ei îi făcuseră peste noapte ofiţeri, tot aşa se născuseră peste noapte alte înţelegeri despre relaţiile dintre oameni. O asemenea înţelegere ciudată era judecata aspră pentru faptul că Aurel nu ştiuse nimic de fratele lui, devenit între timp legionar. Adică cu ce era de vină Aurel ? Nu, nu putea să-l lase pe Aurel singur, se cădea să-l ajute, de vreme ce avea deplină încredere în cinstea lui. Se uită la losulică cum încerca cu mănuşa albă, cu vîrfurile ei vinete din pricina hipermanga- natului, să-şi încheie butonul la veston ; băiatul lui Samuel îi deveni drag pentru dubiile lui. Nu mai scuipă în dreapta, dimpotrivă, îşi înghiţi saliva dintr-un soi de respect faţă de colonelul care brusc se înjumătăţise. Achim rîse de acea privelişte a trupului rămas pe jumătate, cu musca verde atîrnată de cozorocul tăiat şi el în două. încetă să mai rîdă cînd se convinse că şi mina lui dreaptă lipsea cu desăvîrşire. Cînd se privi mai atent, se văzu pe din două, ca losulică, în timp ce Dobrin şi Giurgea erau întregi. Dar, curios, Giurgea nu-l vedea pe el aşa cum se vedea singur, îl vedea ca la început, altfel n-ar fi rămas impasibil, cu tot regulamentul cazon, ar fi căscat măcar gura de mirare. Aşa cum era, fără un picior şi fără jumătate din trup, Achim se ridică, şi abia atunci se întrebă cum are să umble, deoarece... Zîmbi şi se pierdu cu totul în imaginaţia bolnavă a celui care-l crease şi a cărui minte intra mai adînc în întuneric.

14

îl scoseseră din celulă spre seară ; Aurel se miră că aleseseră o asemenea oră pentru reconstituire, pînă la urmă îşi zise că nu e treaba lui să se lege de oră, treaba lui era să nu crîcnească şi să îndeplinească ordinele superiorilor, şi superiori erau mulţi dacă te gîndeai că el era singurul inferior. Sublocotenentul Dobrin personal

supraveghea să fie îmbrăcat la fel ca în ziua cînd îl prinsese lîngă lăstăriş. La ieşirea din celulă îl inspectă cu luare-aminte, ceva i se păru în neregulă, şi atunci îşi scoase un carnet unde avea obiceiul să-şi noteze convorbirile şi toate amănuntele dorite să nu ia calea uitării. în acel carnet cu foi în pătrăţele albastre, un fost caiet de aritmetică, redus cu foarfecă la dimensiunile buzunarului interior al vestonului, văzu scris că pe data de... Aurel Rogozea avusese legat la gît un arnici albastru ca să-i ţină cămaşa strînsă sub omuşor, or, acum sfoara colorată lipsea. Dobrin opri convoiul format din două căruţe şi căută singur o bucată de sfoară identică şi pînă la urmă găsi. I-o legă lui Aurel aproape cu dragoste la locul unde fusese cealaltă şi numai după ce înnegri o opincă albită între timp la gurgui îl lăsă să se urce în căruţa pe a cărei capră era aşezat caporalul Pintilie... „De ce l-o fi luat tocmai pe Pintilie ?” se întrebă Dobrin ; acum era tîrziu să mai schimbe ceva, căruţa din faţă o luase de mult înainte, în ea erau Achim, cine ştie de ce mai vesel în ziua aceea, maiorul Giurgea şi un alt caporal, care ţinea hăţurile cu pricepere de cunoscător. De losu- lică îi era teamă lui Dobrin, altfel l-ar fi schimbat pe caporalul Pintilie, dacă i-ar fi stat în putere ; Da, l-ar fi băgat la dos pe caporal tocmai pentru această amiciţie prea bătătoare la ochi între un ofiţer şi un subordonat, desigur motivul fiind unul şi acelaşi, legătura de sînge dintre Aurel şi fra- tele lui... Pintilie era şi soldat de pază, şi Dobrin din nou se miră pentru uşurinţa cu care Achim alcătuise echipa pentru reconstituire. Vru să-i spună lui losulică acest gînd care îl făcu să transpire ; cu siguranţă că losulică i-ar fi rîs în nas şi ar fi scuipat spre dreapta, deoarece pe stînga sta Aurel, cu mîinile legate cu o frînghie pentru cai. Noroc că îl legase singur, aşa că din acest punct de vedere nu-i era teamă de nimic. Aurel Rogo- zea nu era un luptător şi nici un sfarmă-piatră, ca să se teamă că legătura cu două noduri are să cedeze unei încercări de evadare. Chiar, de ce-i trecea lui prin cap un asemenea gînd răzvrătit? Şi pentru că n-avea timp să-l comenteze, şi—1 trecu în carnet, sub privirile lui Aurel, care cu greu putu să silabisească ce era scris acolo. Privirile deţinutului se aprinseră brusc, ceea ce scrisese sublocotenentul Dobrin nici măcar nu-i trecuse prin cap. încercase o dată, şi

încercarea rămăsese fără rezultat ; adică cu un rezultat prost, altfel nu s-ar fi aflat aici în căruţă şi dus spre o reconstituire fidelă, cum sunase ordinul clar al celor de la oraş, reconstituire după care trebuia degrabă trimis la centru, pentru cercetări minuţioase. Sublocotenentul Dobrin surprinse privirea rea din ochii lui Aurel şi, temîndu-se de propriile lui cuvinte scrise, închise carneţelul, fără însă să poată opri fulgerarea privirilor lui Aurel, brusc încreţit la faţă. Dobrin se uită din nou la noduri, la funia care trecea de două ori peste încheieturile mîinilor deţinutului, apoi la brîul de piele al acestuia : şi ceva gros ce se părea că se află sub cămaşă şi sub şerparul lui Aurel îi atrase luarea-aminte. îşi fixă privirile adine în acel loc ridicat de sub brîu, dar chiar în acel moment losulică scuipă zgomotos în stînga şi Dobrin se sperie, de parcă pe lîngă el ar fi trecut un glonţ.

— Tovarăşe Aurel, adică ce paştele mă-şi, de ce nu-ţi spun eu pe nume, simplu, Aurel, doar ne cunoaştem, mai ţii minte cînd voi vă făceaţi turte din noroi cu scuipat la mijloc şi eu veneam ca un catîr bătrîn şi vi le terciuiam cu piciorul ? Pe atunci credeam că numai enervînd oamenii îi poţi aduce în starea de revoltă din care se poate naşte revoluţia... Tu aveai vreo zece şi eu peste cincisprezece ani... Adică de ce să [illegible] pe nume, cînd... ca să nu mai vorbim de faptul că taică-tău şi-a riscat viaţa pentru un comunist ca mine şi pentru încă vreo patru derbedei izraeliţi cu care m-am ascuns în munţi ? Mă interesează să ştiu de ce ai vrut să fugi la ei, altă variantă pînă acum nu există în privinţa motivului. Eu, de exemplu, în locul tău, aş fi declarat sus şi tare că n-am vrut să fug, dimpotrivă, că am dorit să ajung deghizat la legionari, să mă încadrez în rîndurile lor, şi pe urmă... Am tot stat şi m-am gîndit, cu toate că eu nu sînt un practician al revoluţiei, ci un teoretician, cu înclinaţii pragmatice, că ai fi avut o legendă splendidă... Adică să fiu pe înţeles, fuga ta ar fi fost credibilă, deoarece fratele tău se afla sus la legionari. Cu toate astea, ai tăcut mîlc, n-ai vrut să declari nimic şi am înţeles în această tăcere a ta o motivaţie mai profundă. Nu-ţi ascund că am rămas şi eu la convingerea sublocotenentului Dobrin. Pintilie, se adresă el caporalului de pe capră, n-ai milă de caii ăia ? Nu vezi că

sînt numai o spumă ?

— Tovarăşul sublocotenent mi-a zis la plecare că... se înserează, tovarăşe colonel.

— Se vede că ai fost sărăntoc şi n-ai avut acasă cai de vreme ce pe aceştia ai regimentului îi omori. îţi ordon să mîni mai încet !

— înţeles, tovarăşe colonel, dar să ştiţi că de copil eu numai cai mi-am dorit !

— Deci, cum ziceam, Aurel, legal, sublocotenentul Dobrin are dreptate, şi losulică se uită la Dobrin, ca să-i vadă obrajii înroşiţi de plăcere. Dar dincolo de lege este tăcerea ta, şi tăcerea este tot un fel de declaraţie ; or, eu aş vrea să ştiu, în folosul cui ? Văd că n-au fost duioşi cu tine, duioşia n-are ce căuta în armată. Te-au cam şifonat. Dar să lăsăm asta, la fel de bine te puteau pune la zid, faptele, Aurele, faptele erau împotriva ta, cu toate astea te-am scăpat de glonţ, deoarece pe mine nu mă interesează să omor şaptezeci de kilograme de came fără să am certitudinea utilităţii distrugerii lor. Vreau să mă conving, înţelegi ? în locul meu, Giurgea ar fi simplificat lucrurile, dar să lăsăm asta, şi dacă poţi, spune-mi de ce-ai făcut-o, un motiv dincolo de simpla încercare de a fugi a existat, să nu-mi spui că nu-i aşa.

— Ce să vă spun, domnule colonel ? N-am ce spune. Şi, pe urmă, să zicem că aş spune ceva, după cele întîmplate, cine mi-ar da crezare ? Sublocotenentul Dobrin ? Mie acum mi-e totuna ce-o să fie cu mine. Vreau doar să vă zic că l-aş fi preferat pe Giurgea în locul dumneavoastră. Adică aş fi preferat glonţul şi pentru mine şi pentru altul dacă ar fi fost în locul meu. Şi eu concep armata ca Dobrin.

— Un rahat, asta concepi tu, tu ai făcut ce-ai făcut din disperare, de asta ai vrut să fugi, dintr-un sentiment de culpă faţă de propria ta conştiinţă ! îţi dai seama ce interesant ar fi pentru mine şi ce folositor pentru tine aflarea adevărului ? Deoarece spusele mele sînt simple supoziţii.

Caii mergeau agale, cea de a doua căruţă o luase înaintea primei, Achim avea crampe, şi caporalul de pe capră trăsese pe dreapta ca să-i facă loc căpitanului să

coboare. Nu prea departe se zărea liziera pădurii, nu marginea de care ei aveau nevoie, alta. Dar ce importanţă avea că era alta, îşi zise caporalul şi se şterse sub guler cu o batistă murdară, lui de pădure îi era frică, oriunde s-ar fi aflat această pădure. Aurel îşi duse mîinile legate la faţă, voia să se şteargă de un fir de puf venit de aiurea şi lipit de saliva din colţul drept al gurii. Reuşi, cu toate că funia îl lovi la buza de sus, şi aşa umflată şi vînătă.

— Vrei o ţigară, Aurele ?

— Vreau, domnule colonel.

— Am ajuns... spuse losulică, scoţînd din buzunar pachetul de „Naţionale", şi Rogozea se miră cînd colonelul îi vîrî în gură o ţigară eu capătul vineţiu din pricina hipermanganatului. Ştii, pentru microbi, spuse losulică, deşi în mod normal fumul i-ar omorî, dar fumul, începu el să explice, pînă ajunge la chiştoc, îşi pierde din eficienţă, or, tocmai partea introdusă în gură devine vulnerabilă. Sublocotenent Dobrin, desfă-i mîinile. Dobrin se încruntă, voi să protesteze, dar privirea calmă şi ironică a lui Aurel, care se uita la el pieziş, îl făcu să îndeplinească ordinul fără să crîcnească, spunîndu-şi însă că imediat ce va avea ocazia va consemna în carnet acest ordin tîmpit, ca să se poată vedea cine îl dăduse.

îl legase uşor şi îl dezlega greu, nodurile se umeziseră ; el le umezise cu apă, ca firul de cînepă să se înfoaie şi nodul făcut la uscat să nu mai poată fi desfăcut. De unde era să ştie că tocmai el trebuia să-l desfacă ? Prinse nodul cu dinţii...

— Dacă v-aş fi spus tovarăşe, nu mi-aţi fi permis, ce tovarăş mai pot fi eu, şi pe urmă ce tovarăş mai puteţi fi dumneavoastră cu mine după tot tratamentul la care m-aţi supus ?... zise Aurel. Stau aşa şi mă gîndesc că dacă aş avea putinţa să...

Şi Aurel rîse şi se uită ca un bezmetic spre munţi, în timp ce sublocotenentul Dobrin se opri la cel de-al doilea nod, neştiind dacă mai trebuie să continue sau nu. Focul de la brichetă dus de mina lui losulică sub ţigara lui Aurel era un semn că ordinul era ordin şi trebuia îndeplinit, şi Dobrin, aproape plîn- gind de ciudă că avea un grad atît de mizer încît era dator să îndeplinească ordinele unui colonel care tot atît era de priceput în meserie cum ar fi fost la zburat, îşi continuă treaba folosind mai mult dinţii,

lăţi şi tăioşi, decît degetele boante şi îngroşate de îndeletniciri cerute de meseria lui deloc uşoară.

— ...La asta mă gîndesc acum, după toate cele pătimite, dar în ziua aia, pe care vrem s-o întoarcem în ziua de azi, nici prin cap nu mi-a trecut să fug. Eram înnebunit, domnule colonel, de morţii din compania mea, voiam să mă răzbun, cu toate că nici nu ştiam cum... Nu-mi amintesc pe cine am dezbrăcat, că de dezbrăcat am dezbrăcat pe cineva, pare-se un cioban din satul meu, l-am ameninţat cu arma că dacă nu... trag, şi aş fi tras, atît eram de aprins la minte. Nu vedeam decît ochii morţi ai sol- daţilor, ochii plînşi ai mamelor şi nevestelor, ochii copiilor... nu-i aşa, domnule colonel, că o asemenea tulburare te poate înnebuni? Pe mine m-a înnebunit... Am luat automatul omului de gardă de la poartă, i-am ars una după ceafă şi l-am lăsat lat, şi cu automatul... Numai ajuns la marginea pădurii mi-am dat seama că planul meu de bătaie nu depăşea liziera şi acolo m-am oprit să-l continui...

— Oare numai ochii celor morţi, Aurele ? Eu nu sînt un fin psiholog, dar atît cît sînt, am sentimentul că în spatele atîtor ochi te urmăreau numai doi, cei ai fratelui tău, să nu-mi spui că nu-i aşa...

— Parcă eu v-am spus că nu-i aşa ? zise Aurel şi, privindu-şi mîinile dezlegate, rosătura ajunsă la sînge, se încruntă şi îşi scoase grăbit ţigara fumată pe sfert, cu scrumul ca un limbric mişcător răsucit în sus. Ştiu că aveţi în vedere, ştiu, poate iar vreţi să faceţi vreo legătură... numai că la mine legăturile nu ţin... Eu nu cred că am tras în el. Şi, cu toate astea, mă întreb cine a tras, doar Pintilie e aici pe capră şi el spune că nici nu şi-a scos arma de pe umăr... Atunci rămîne că eu am tras, am tras de frică, mi s-a mai întîmplat, era acolo o vietate a pădur ii şi cu ochii la ea n-am văzut ce era în spate... dar nu asta contează, domnule colonel... contează că era fratele meu şi, cu. toate că dumneata o să-mi spui că într-o revoluţie nu există fraţi... uite, eu asta n-o cred sau n-am fost născut să fiu făcut să cred. Dumneata nu ştii ce-a însemnat Liviu pentru mine. De unde să ştii, cu toate că nu puţine lucruri ţi-au ajuns la urechi, că doar în sat ai locuit cu noi, indiferent că noi credeam că nu trăieşti

decît cu cărţile dumitale... Stau şi acum şi mă gîndesc la ochii ăia aleşi de dumneata din numărul mare de ochi care m-au urmărit şi mă urmăresc şi poate să ai şi dumneata dreptate, eu de unde să ştiu ? Eu ştiu doar atît, că dacă în clipa aceea nu-mi venea gîndul să fug, îmi trăgeam un glonte în cap, şi cu siguranţă că mi l-aş fi tras dacă celălalt gînd al suferinţei, viu şi acum în mine, nu m-ar fi înghiontit să fug. Am fugit pînă la marginea pădurii... Pînă acolo ştiam că trebuie să ajung... ca să-i răzbun pe soldaţi, ca să-mi plătesc cu o alt fel de moarte vina... Sau era în mine dorinţa aia a lui Achim de a-i scăpa pe oameni de la atîtea jertfe, cînd rostul nostru este altul. Şi acum îmi aduc aminte cînd m-a dus Achim prima dată la femei ; m-a oprit în mijlocul curţii şi a întrebat-o pe una dacă e sănătoasă sau nu, că eu sînt copil şi trebuie să cresc şi să fac copii sănătoşi... Adică chestia asta cu copiii nu-i de-acum, asta la el e de mult, de după război, cînd a văzut că în fabrică apăreau tot mai multe femei, tot mai multe femei care n-aveau pe nimeni pe lume decît pe ele. Aveau ele o listă, o făcuse una de la cazangerie ; umbla cu tocuri înalte şi avea un piept cît capul sublocotenentului Dobrin, adică ce zic eu, cît două capete de-ale lui, şi un fund... Şi aia făcea lista pentru sîmbăta. cu cele doritoare de iubire şi doritoare erau multe, şi pe urmă venea la mine, la Ţîncu, că aşa-mi spunea, şi eu dădeam mia de lei ăluia care le putea face sîmbăta seara fericite după un pahar de vinars... Vezi dumneata, domnule colonel, doar tatăl dumitale a fost crîşmar, şi dumneata eşti om cu carte şi nu te-ai întrebat niciodată de ce crîşma era totdeauna seara plină şi alteori şi ziua, cu toate că ţăranul nostru nu-i beţiv. Simte omul nevoia să-şi omoare necazul, dar nu singur, asta ar fi beţie dacă o face singur, el vrea să fie cu tovarăşii lui, cre- zînd că fiind cu ei îşi poate împărţi suferinţa aia a lui pe care n-o scoate niciodată pe gură, ca şi suferinţa mea... Ce să-ţi spun eu de suferinţa mea, domnule colonel... poate e ca a fetei ăleia cu tocuri înalte, pe care o credeam o stricată ; era de-ajuns să te uiţi la ea ca să crezi că e o desfrînată. Mie mi-a venit rîndul pe listă, aşa a căzut tragerea la sorţi, eu eram de rînd şi la ţuică şi la dragoste, şi femeile m-au îndopat înainte bine cu carne şi cu delicatesuri, ca să nu mă fac de ruşine, şi

ce crezi ?... Era fată mare aia, cu tocuri înalte, domnule colonel, şi după ce n-a mai fost, a început să plîngă, proasta, că la treizeci de ani îşi pierduse cinstea pe care nu i-o ştia nimeni, că numai de cinstită n-o credeau. Ei, şi cinstea mea nu mi se citeşte pe frunte, domnule colonel, poate o am şi eu şi nu vreau s-o dau în vileag, poate fostul meu prieten Dobrin se chinuie cum să ajungă mai repede la unitate şi să scrie în carneţelul lui tot ce-a auzit de la mine şi de la dumneavoastră, deoarece el nu face deosebire, pentru el nu sînt decît prieteni şi duşmani, or, eu de-acum sînt duşman. Nu mi-au plăcut niciodată turnătorii, domnule colonel.

— Tovarăşe colonel, vă raportez respectuos...

■— Ce raportezi, sublocotenente ?

— Nu permit să fiu insultat de un duşman, de un bandit care... care, se sufocă Dobrin, negăsindu-şi cuvintele. A declarat faţă de martori că dacă ar putea, ar fugi la inamic din cauză...

— Din cauză că nu mi-am închipuit că zilele astea vor naşte nişte oameni ca tine, Dobrine. De ce nu recunoşti că ai ţinut prietenia ca să mă poţi trece în carnetul tău, fiecare discuţie ai trecut-o acolo, eu nu zic că n-ai scris-o cinstit, dar stau şi te întreb de ce, cu ce scop ? Nu zic că trebuie să ne purtam cu duşmanul cu mănuşi, dar tu încă în timp ce eram prieteni mă socoteai, în sufletul tău, duşman, şi nu numai pe mine...

— Aurel, Aurel, te previn că fiecare vorbă poate constitui un act de acuzare în faţa tribunalului.

— Şi nu-i totuna ? Mai poate acest ultim act de acuzare, cum îi zici dumneata, domnule colonel, să schimbe hotărîrea luată din pricina celuilalt act ?...

— Tovarăşe colonel, vă rog să-l legăm, eu nu-mi mai iau răspunderea pentru el.

— Cine ţi-a cerut, sublocotenent, să-ţi iei răspunderea, cine?! ţipă losulică, şi lui Aurel, care nu-l mai auzise pe colonel ţipînd pînă atunci, aproape îi veni să rîdă. Vocea colonelului, normală cînd discuta, acum, la strigăt, se subţiase, parcă losulică s-ar fi pregătit să sară pragul cunoaşterii spre bărbăţie şi vocea stătea în cumpănă, neştiind încă ce timbru să-şi aleagă. Cine, cine? se lamentă losulică în continuare şi, surprins de acel ton nou pentru coardele sale vocale, respiră adînc şi după

respiraţia profundă glasul se preschimbă. Ce mai, sîntem sentimentali, noi, fiii lui Avraam, Aurel, sentimentali... Stau uneori şi mă întreb de ce mie nu mi-e ruşine să mă numesc losulică şi altora le e, că mai acu cîteva zile tovarăşul Gruia, chiar tovarăşul Iţic, mi-a zis că nu sînt comunist şi patriot român dacă nu-mi schimb numele. Adică de ce să-mi schimb eu numele meu frumos, nu-i aşa că-i frumos, Aurele ?...

— Ştiu eu, domnule colonel, dacă e frumos ?... Eu m-am obişnuit cu el, cu toate că, drept să fiu, lumea v-a iubit în sat, deşi Samuel, după cum zicea tata, nu lungea ţuica decît cu un sfert faţă de Libermann din Bularca.

— Ei, Libermann era un mare şmecher. I-am zis tatei încă de pe atunci că dacă nu-i deştept şi n-are în vedere istoria, istoria nouă, ce are să vină, are să-l dea cu crăcii în sus, şi el m-a ascultat, pe nesimţite a devenit un comunist mai convins decît mine. Şi-atunci cum să nu fiu eu sentimental cu tine, Aurel, cu toate că tovarăşii mi-au zis clar că nu-mi dau mai mult de o săptămînă ca să lichidez afacerea asta, sînt încă atîţia duşmani ce trebuie judecaţi... Adică tu eşti o afacere, Aurel, o afacere care trebuie lichidată, spuse losulică şi-?i trase lui Aurel cu ochiul înainte de a scuipa proiectilul galben spre dreapta, adică prin stînga lui Dobrin, care se feri de pasta lipicioasă ca de un cartuş dum-dum. Eu puteam să închei afacerea de mult, adică de cîteva zile ; nu pot, simt că ceva e în neregulă, şi cînd unul ca mine simte... Stau în ultima vreme şi mă întreb, uite-aşa mă năpădeşte acest gînd al nefiinţei cu totul şi cu totul deosebit, şi încerc să-l desfac în componentele lui şi ajung la concluzia că de fapt ■moartea e ca un umblet, ca o naştere, un urlet la ieşirea definitivă din acest cerc în care ne zbatem năpăstuindu-ne ca nişte fiinţe grăbite spre involuţie, după ce cîndva, înainte cu jnilioane şi milioane de ani, oamenii au ajuns după mine la punctul suprem al dezvoltării... Că de ce adică totul să fie trecător în lume, trecător nu în sensul clipei, în cel mai profund, al întregului, adică de ce să fim numai noi, speţa umană, în evoluţie, cînd totul coboară spre punctul de plecare ?.... Deci omenirea a luat-o cu curul în jos, Aurele dragă, ascultă ce-ţi spune losulică, fiul

lui Goldştein, şi atunci mă întreb, în această lume mică şi cuprinsă de ciudăţenii, de ce să închei eu o afacere aşa de rapid cum cer cei de la centru, de parcă fără tine ciudăţeniile ar dispărea ? Crezi că dacă l-aş împuşca pe sublocotenentul Dobrin, ca să zic aşa, lumea ar scăpa de mizerii ? N-ar scăpa, te asigur. Eu ştiu şi ce a gîndit sublocotenentul Dobrin, cu toate că are să nege, a gîndit că eu sínt tot atît de bun pentru meseria asta cum sínt pentru zburat, şi dacă el o să întrebe de unde pînă unde zburatul, că prima lui părere n-o să o nege, am să-i zic că după ce s-a uitat cu scîrbă la galoanele mele, a privit barza aia care se pregăteşte să treacă munţii ca Vlaicu, şi atunci i-am ghicit şi prima părere şi comparaţia din care s-a născut. Şi mai ştiu că voia să scoată carnetul din buzunar şi să scrie ceea ce gîndeşte, i-am văzut zvîcnirea palmei şi a umărului şi privirea care însoţeşte de obicei un asemenea gest. Toată chestia este de ce, Aurele ? De ce...

— De ce vă faceţi atîtea probleme, domnule colonel... Arma vă e la îndemînă, iar din partea mea n-o să aveţi nici un regret... Ce mă întristează la nebunie, domnule colonel, auzindu-vă, este că în sinea mea sínt mai aproape de sublocotenentul Dobrin decit de dumneavoastră, cred că alergăm deasupra lucrurilor ; ceva s-a rupt în mine şi s-a rupt pentru că era ţesut slab, de ocazie, or, mama nimic n-a ţesut în viaţa ei de ocazie. Ea ţesea temeinic şi iubea temeinic. Am stat în celula aia împuţită, în care m-a băgat sublocotenentul Dobrin, zile întregi, şi mă întrebam, cînd Cotoban mă lăsa de la şmotru să mă gîndesc, ce uşor sínt de schimbat oamenii ăştia care nu mai sínt... nici una, nici alta. Eu nu sínt nici ţăran, nici muncitor, şi n-am nici adîncimea gîndului dumitale, domnule colonel... Că dacă n-o aveaţi nici dumneavoastră, m-aţi fi lichidat de mult, adică aţi fi ajuns la starea mea de negîndire, cînd îţi pierzi credinţa în ceva, la prima bătaie cumplită dată de cei în care, pînă nu te-au bătut, ai crezut. Dar oare noi n-am bătut pe alţii, parcă eu n-am bătut ? Ne lăsăm luaţi de val, domnule colonel ; dacă nu mă ducea cu valul lui căpitanul Achim, acum nu eram aici

să vă explic de ce sínt mai aproape de moartea mea, adică de sublocotenentul Dobrin, şi de ce nu sínt alături de dumneavoastră.
Pentru mine, Aurel, cel de ieri, aţi vorbit ca un duşman, pentru Aurel, cel de azi, de neînţeles...

losulică rîse, Dobrin, încruntat pînă atunci, rîse şi el, ară- tîndu-şi numai o parte de gură, partea în care dintele din faţă era mai lat şi mai strălucitor decît celălalt aflat în bătaia tutunului de „Naţionale".

— Tovarăşe colonel, aşa cum mergem, n-o să mai facem nici o reconstituire. Uitaţi-vă, vă rog, la căruţă... Căpitanul Achim s-a ascuns după o tufă de alun, adică şi dumnealui...

— Ce insinuezi, sublocotenente ?...

— Eu, nimic, numai că zic, tovarăşe colonel, dacă aveţi timp să ascultaţi pe toţi duşmanii, să mă ascultaţi şi pe mine. Simt că banditul de Aurel Rogozea musteşte ceva în capul lui, care azi, aşa cum a zis, nu mai e capul lui de ieri, capul ăsta de azi musteşte ceva, mie meseria mi-o spune. Că dinadins am scris pe carneţel ce am scris, ca să văd dacă se uită, dacă ideea mea de acolo dintre rînduri îi aprinde flacăra ideii lui aflate în cap, şi am văzut că a aprins-o. Mie mi-e dragă meseria asta, tovarăşe colonel, eu nu pot să spun nici ca dumneavoastră, nici ca banditul de Aurel, care zice că a intrat în armata asta pentru că era cu mintea nu ştiu unde. Şi pentru că mi-e dragă, nu vreau să fac greşeli care pe urmă să mă coste. Adică de ce să plătesc eu pentru prostia lui ? De ce să-mi ratez eu cariera, eu, care n-am avut norocul de la început să fiu făcut căpitan ? Că dacă mă luau numai cu o lună înainte, acum eram direct maior, şi altfel aş fi discutat şi hotărît dacă aş fi fost. De ce să-l las dezlegat şi el cu capul lui pe deasupra să facă ceva ce faceţi de fapt şi dumneavoastră în adînc, tovarăşe colonel. După mine, nici nu v-aş ţine în armată ! Fiu de băcan şi...

— Şi ce, Dobrine, dă-i drumul, dragul meu, uite, că mi-ai devenit dintr-odată drag... Zi-i, băiete, şi ce, acest şi ce mă interesează...

— Dumneavoastră v-aţi bucura pe dinlăuntru dacă aţi şti că nu-l putem lichida. Că îmi pare rău... în ziua aceea

eram în legitimă apărare şi aş fi fost cruţat de lege dacă l-aş fi împuşcat.

— Dacă împuşcai un duşman, care pînă mai ieri ţi-a fost prieten, nu-i aşa ? zise Iosulică şi îşi aprinse o ţigară vînătă la vîrf de hipermanganat.

— Un foc, tovarăşe colonel, spuse Dobrin galant şi, ridicîn- du-se în picioare, reuşi cu greu să aprindă ţigara lui Iosulică. Că vedeţi dumneavoastră, tovarăşe colonel, şi prietenia asta are o margine, ca să mă exprim cum aţi zis dumneavoastră despre viaţă, are un vîrf, şi cînd a ajuns acolo, prietenia nu mai ştie ce să facă singură, ar avea nevoie de un sprijin, şi sprijinul acesta este ideologia, zic eu. Eu am altă credinţă în ideologie decît el, şi Dobrin arătă cu capul spre Aurel, care cine ştie de ce aruncă ţigara pe jumătate nefumată şi rămase cu privirile îndreptate spre munţii umbroşi, pe vîrfurile cărora se vedeau ciuperci albe de nori. Şi prietenia asta care era între noi s-a rupt, tovarăşe colonel. S-a rupt. Eu aş putea spune şi data şi ziua cînd s-a rupt, nu mi-e ruşine să recunosc, toate le am scrise, şi cele care-mi plac la alţii şi cele care nu-mi plac, acolo e memoria mea vie, şi nici nu ştie omul cînd eu îi pot aduce aminte de lucruri pe care el le-a uitat de mult. S-a rupt, ziceam, într-o zi, mai acum un an, tot aici în văgăuna asta spre care ne îndreptăm. Atunci teoria cu copiii lui Achim nu-l măcinase atît, nu prinsese cheag, cheag fals, zic eu, de vreme ce din proprie iniţiativă – tu să spui dacă mint cu ceva, inculpat ! se adresă el lui Aurel – a pornit să înconjoare o trupă de legionari. Eram în spatele lui, am văzut totul, am văzut cu ochii spaimei, deoarece în învălmăşeala aia de atunci am tras pînă mi s-a roşit ţeava automatului şi-am rămas fără cartuşe şi, ca să fiu acoperit, am mers în spatele lui, da, aşa a fost... Şi dintr-un tufiş a ridicat unul mîinile sus, unul de-al lor, dar un ţăran de-al nostru. Automatul îl avea pe spate cu ţeava întoarsă în jos, aşa că omul nici n-apucase să tragă şi voia să se predea, şi Aurel, ăsta care acum se gîndeşte la copiii lumii, a tras, a tras fără milă, şi nu un glonte, ca să-i fie ăluia destul, a tras în el toată încărcătura, încît se vedea prin ţăran ca printr-o fe-reastră. Cînd m-am apropiat, i-am văzut duşmanului o lacrimă, tovarăşe colonel, era lacrima suferinţei cînd îşi dăduse seama că n-are nici o scăpare, şi din clipa aceea

prietenia mea cu Aurel s-a sfîrşit. Uite, eu nu-s uşă de biserică, meseria mea este grea, tovarăşe colonel, că dumneata dai ordin să aflu şi duşmanul nu se grăbeşte să spună ce-are pe suflet, are şi el ideologia lui, uneori e soldat şi el şi nu mai prost ca mine şi mai slab sufleteşte şi atunci încerc, şi de cele mai multe ori aflu, dar cu sete n-am lovit niciodată, tovarăşe colonel, n-am lovit... Că de ce credeţi că l-a ucis pe legionarul ăla ţăran care voise să ni se predea, probabil un prăpădit, da, un prăpădit de prin părţile locului, pe care l-a apucat dorul de ai lui ? Păi l-a împuşcat ca, la interogatoriul meu, ăla să nu scape o vorbuliţă despre fratele lui, Liviu... Păi i-ar fi convenit lui să aflăm noi aşa ceva ? Nu i-ar fi convenit. Ţin minte că seara m-am dus la el în cameră, tovarăşe colonel. L-am găsit plîngînd, el zicea că-i plînge pe ai lui, pe morţii din companie, şi că de răzbunare trăsese în cel ce ne putea fi de folos viu şi nu mort. Ei, mai trebuia să-l şi cred, mai trebuia să-i înţeleg şi durerea aceea a lui mare, şi poate i-aş fi înţeles-o dacă exact în ziua aceea nu l-aş fi văzut privind spărtura pe care singur o făcuse în banditul de pe munte, în vreme ce spre morţii lui nici măcar nu s-a uitat. Atunci am înţeles că Aurel Rogozea poartă în suflet îndoieli, tovarăşe colonel, şi numai de atunci am început să notez fiecare discuţie cu el, caiete întregi am dacă vreţi şi fiecare caiet e plin de remuşcările lui născute din prea marele curaj de a ucide. Că are un curaj... Şi asta nu-i o minciună, tovarăşe colonel, cu toate că după mine şi curajul ăsta al lui e fals. Dacă m-aţi fi lăsat să scot de la el tainele acestor remuşcări şi ale acestui curaj, aş fi aflat izvoarele lor, credeţi-mă, dar aşa... Nu-i e ruşine, recunoaşte faţă de dumneavoastră, faţă de mine şi ca-poralul Pintilie, care... deci recunoaşte că ceva s-a frînt în el. Vă întreb de ce ? O singură dată l-a bătut taică-său, nea Ali- xandru, care numai blînd n-a fost ? Atunci, dacă l-a bătut regimul, de ce se plînge, regimul e mai presus decît un tată, regimul e totul pentru lumea asta, care din nimic ne-a făcut oameni. Cum să mă doară pe mine bătaia de părinte, unde dă tata creşte carne, aşa ziceau ai mei. Pe el l-a durut, dumnealui şi-a pierdut credinţa. Păi el şi-a pierdut-o de mult, tovarăşe colonel, şi dacă m-aţi lăsa după reconstituire să-i fac eu felul, ar mărturisi şi ce n-a făcut. Eu am propriile mele metode, tovarăşe colonel,

spuse Dobrin, arătîndu-şi din nou dintele lat şi strălucitor, ţinîndu-l pe celălalt acoperit de buzele groase şi umede, ca să nu vadă colonelul că semăna la culoare cu dinţii lui.

Dintr-o zvîcnire Aurel fu peste el, îl strînse pe Dobrin de gît şi, cu bocancul fără şireturi, voi să-l apese la partea dureroasă dintre picioare, dar Dobrin era puternic ; ca să scape, se aruncă peste loitrea căruţei cu Aurel cu tot, şi acolo, în praful drumului, Aurel, mai slab, dar mai iute în mişcări, scoase de

la .hrîu un pistol, spre înmărmurirea lui losulică şi a lui Dobrin, care, în loc să se sperie, rîse, că intuiţia lui nu dăduse greş. Căruţa din spate, cu Achim şi Giurgea, venea grăbită în întîm- pinarea primei, oprită în mijlocul drumului, dar Aurel nu aşteptă. Trăgaciul plesni în capsă cartuşul dolofan ; nu se. auzi nici.un. urlet şi nici o detunătură şi atunci Aurel îl izbi pe Dobrin cu pistolul şi din cîţiva metri ajunse la liziera pădurii. Cîtva timp se mai văzură crengile mişcîndu-se şi cîteva alune prea coapte căzură pe iarba jilavă. Apoi totul se linişti.

— Vedeţi, tovarăşe colonel, vedeţi ? ! Acum cine-i de vină pentru... Eu odată l-am prins cînd a yrut să fugă, iar dumneavoastră acum nici n-aţi pus mîna pe pistol. Am să raportez, să ştiţi, şi poate o să-mi spuneţi ce pază mai e şi asta, cînd caporalul Pintilie, în loc să lase hăţurile... Şi poate îmi mai spuneţi cine i-a dat pistolul, că doar în celulă nu i l-am putut da eu... Şi Dobrin, apucat de o mînie turbată, se lăsă în genunchi în mijlocul drumului şi începu să plîngă lovind la intervale neregulate praful şi strigînd : L-am scăpat, l-am scăpat... duşmanul !

15

Veni acasă la Alixandru : unde să se ducă dacă nu la el, pe cine să-şi verse amarul dacă nu pe tatăl lui Aurel, vinovat că adusese pe lume un asemenea duşman ? Poarta era închisă. Dobrin îndemnă un soldat să spargă zăvorul, şi acesta, cu un cartuş bine ţintit, făcu să sară fierăria în aer şi uşa se deschise singură într-un scîrţîit uşor, de parcă asta şi aşteptase, să-l primească pe Dobrin şi pe soldat şi mai în spate pe caporalul Pintilie, adus să vadă şi să înţeleagă.

— Aş fi putut să te dau pe mîna alor mei, Pintilie ! strigă Dobrin la omul gălbejit şi cu mustăţile ţepoase, netunse de mult, ce tăcea mîlc şi-l privea doar din cînd în cînd piezişş pe puţoiul de Dobrin, cum îi zicea în gînd, şi care i-ar fi putut fi fecior. Dar insultele sublocotenentului, ca şi ameninţările nu făceau decît să-l închidă pe Pintilie şi mai mult în el. Hai, Pintilie, . hai, tovarăşe caporal, că doar ţi-a fost prieten, hai să te

7 – Cina cea de taină

văd la treabă, răscumpără-ţi prietenia asta cu un duşman, pînă nu...

— Pînă ce ? se mulţumi să întrebe Pintilie, calm, cu gura făcută pungă, de parcă ar fi fost obligat să mănînce oţetul cu lingura.

— Pînă ce am să te fac ca o scîndură, auzi ? ! spuse Dobrin cu răutate. Asta şi vreau, nu te bag la pîrnaie, nici altceva nu-ţi fac, mama cui te-a făcut de duşman, am să te frec să-ţi iasă ultimul gram de osînză din tine şi, piele şi os, am să te arăt trupei, să înveţe.

Pintilie nu zise nimic, îşi cumpăni automatul ca să-i fie la îndemînă şi păşi în urma soldatului şi a ofiţerului, cu o lene voită şi în acelaşi timp cu strîngere de inimă. Nu ştia ce are să urmeze. Din casă nu ieşi nimeni la zgomotul făcut de glonţ şi, spre surprinderea lui Dobrin, nici clinele legat lîngă bucătăria de vară nu tresări la tunetul armei, cu toate că, vreme îndelungată, pe sub coama muntelui, dus de vîntul iute şi încins al toamnei, împuşcătura hălădui în voie. Stătea dulăul pe labele din faţă şi se uita atent la noii-veniţi, asta pînă ce în tîrnaţ îşi făcu apariţia Lovica, cu un lighean de rufe aburinde; în clipa aceea cîinele începu să schiaune. La un pas în urma ei se văzu şi Alixandru ; stătea în rama uşii cu pălăria trasă pe ochi, cu şerparul descheiat la patru curele şi legat numai la una, aşa cum se trezise de zgomotul făcut de împuşcătură. Lovica se apucă să întindă rufele pe sfoara prinsă de două cîrlige de-a lungul tîmaţului; n-avea ce întreba, de vreme ce Dobrin trăsese în poarta zăvorită, însemna că el trebuia să aibă primul cuvîntul, şi, deloc înfricoşată, se ridică pe vîrful picioarelor, să ajungă la sîrma ridicată deasupra staturii ei. Printre leţele tîrnaţului, Dobrin îi văzu picioarele subţiri cum se arcuiesc în efortul de a ţine ridicat trupul greu pentru ele. Şi sublocotenentul urmări linia lor şi dincolo de genunchi, fusta subţire a Lovicăi lipindu-se de trup într-o îmbrăţişare caldă. îşi reveni din uitarea de sine, aţîţarea n-avea ce căuta în el în. ceasul acela. Poate în timpul ăsta Aurel, sculat de la căldurică, ieşise pe undeva prin spate. Dobrin, făcînd un semn soldatului s-o ia prin dos, îl dădu pe Alixandru la o parte şi, cu talpa cizmei, împinse uşa cu putere, pînă ce o înţepeni de peretele lutos. în casă nu

era nimeni, paturile erau făcute, doar o laviţă avea la unul din capete o pernă adîncită, semn că cel care stătuse acolo fusese Alixandru. Din spate se auzi un fluierat ; pe partea cealaltă a casei nu era nici o ieşire. Podul era gol, şi Dobrin se bucură că era gol, de poduri îi era cel mai frică, niciodată nu ştiai ce glonte poate porni de după o slănină, ca să nu mai vorbim de sacii mari cu puf de gîscă puşi la păstrare între căpriori. Slăninile erau mici în podul lui Alixandru, porc nu tăiase nici de doi ani, îşi zise Dobrin răsucind automatul cînd într-o parte a podului, cînd în alta, gata.pentru orice împotrivire, numai că împotrivirea nu venea de niciunde, o ştiuse de la început.

— Tămîie, spuse soldatul raportînd în felul lui că nu era de găsit cel căutat.

Şi Dobrin se mulţumi să dea din cap spre Pintilie, ca şi cum caporalul ar fi trebuit, dacă avea puţină înţelepciune, să înţeleagă că dacă ar fi pus mîna pe automat la timpul potrivit, în căruţă, acum n-ar fi trebuit să caute şi să se supună pericolului. Chiar, de ce venise Dobrin, se întrebă Pintilie, doar ştia şi el că Aurel nu era atît de prost să coboare acasă după ce fugise în munţi, şi atunci caporalul se întoarse spre picioarele ude ale Lovicăi. Nu, nu, Dobrin nu putea face aşa ceva. Ştia să-şi în- frîngă poftele, doar mai fuseseră în misiuni împreună, cum tot atît de bine le da frîu în ceasurile cînd nervii trebuiau lăsaţi în voie. Şi el înţelegea odihna nervilor.

— Afară din casă, strigă Dobrin, afară ! şi aprinzînd un chibrit, se apropie de streaşină de paie, îngrijorat că n-are să fie capabil să-şi ducă gestul pînă la capăt. Era în stare.

Pălălaia se întinse repede sub privirile molatice ale lui Alixandru, sculat prea iute din beţie ca să înţeleagă exact ce se petrece. îşi dăduse singur foc la şură, acum îi dădeau foc la casă. Lovica nu protesta. îşi strînse doar în grabă rufele puse la uscat, le aşează în lighean şi de acolo fugi în mijlocul curţii. Nu scoase o vorbă şi—1 împiedică pe Alixandru să se ducă la şopron după fusta atîrnată pe zid. N-avea nici un rost.

— De ce, Dobrine, de ce-ai făcut asta ? întrebă Lovica, sco- ţîndu-şi din gură un fir de păr rătăcit cine ştie cum din cocul bine strîns sub năframă.

— Ca să înţeleagă al tău, de acolo unde se află, că

dacă nu coboară la vale, îl obligăm noi s-o facă.

Pe uliţă se auziră vociferări şi în curte îşi făcură apariţia Giurgea şi Achim. Pînă la postul de miliţie veniseră cu o maşină. Fumul şi pălălaia îi făcură să înţeleagă restul. După ei oamenii intrară buluc, mai ales vecinii.' Aveau în mîini găleţi cu apă, doreau să ajute la stins, şi în ochii unora dintre ei se citea nedumerirea că într-o perioadă de timp aşa de scurtă asupra lui Alixandru se abătuseră atîtea necazuri...

— Adică de ce, flăcău, ce ţi-a făcut omul ăsta, sau ţi-ai pierdut ruşinea în p... mă-ti, cînd ai ieşit, ruşinea s-a lovit cu buza de... şi-a rămas acolo ? ! strigă femeia lui Drăghia. Adică de ce, mă mucosule ? ! strigă ea din nbu.

— Oameni buni, faceţi şir şi să încercăm... poate... mai strigă Achim, şi oamenii nu se aşteptară rugaţi.

Numai unul nu se lăsa dus de forfota generală. Stătea la marginea porţii mari cu găleata sub braţ şi fuma tacticos, urmărind cum oamenii îl înghionteau în mersul lor spre casă pe sublocotenentul care scăpase comanda din mînă.

— Tovarăşe căpitan, tovarăşe maior, eu răspund...

— Ce ţi-a făcut, mă, ce ţi-a făcut omul ăsta bătrîn şi ca vai de capul lui ? ! ţipă Saveta lui Drăghia.

Şi ţipătul ei se transformă în cîntec şi cîntecul în bocet şi bocetul multă vreme vui pe sub poala muntelui, purtat de vîntul cald, altfel fumul gros ce se ridica din paiele ude ale acoperişului nu s-ar fi dus tot în partea aceea răsucit ca un caier uriaş, zdrenţuit de pomii ce se iveau în cale.

— Ce-ai avut cu el, mă, ce-ai avut ? De ce sînteţi cîinoşi ? De ce sînteţi neoameni ?

— Tovarăşe căpitan, răspundeţi personal, şi Dobrin nu mai ştiu ce să spună, nici nu mai avea ce zice, deoarece înţelese că tot ce făcuse fusese din ură şi că între ura lui şi cea o lui Aurel, cînd împuşcase legionarul la marginea pădurii, nu era nici o diferenţă.

Noroc că ploaia din ajun intrase adînc în acoperiş,' pălălaia era mai mult fum decît flacără vie. Nu arsese nici jumătate din partea din faţă a acoperişului, cînd peste .vale se auzi un uruit de motor, apoi se văzu un punct ce crescu repejor şi din el se născu un avion care răspîndi peste sat sumedenie de fluturaşi albi ; afişe pe care scria că duşmanii comunişti' în ura lor faţă de oameni, omoară şi jefuiesc şi că poporul să nu aştepte, să

pună mîna pe arme.

— Tovarăşe maior, respectuos...

Giurgea trecu pe lîngă Dobrin citind manifestul şi,' sfidător, se uită la zecile de ţărani care se opriseră din treabă şi citeau sau ascultau ceea ce citeau alţii de pe hîrtiile venite din cer. în cîteva clipe curtea lui Alixandru se goli ; nu mai rămăseseră decît el şi Lovica, Dobrin şi Pintilie, Giurgea şi' Achim. Soldatul alerga ca un zănatec la ordinul lui Dobrin să strîngâ de prin uliţe şi curţi hîrtiile care propovăduiau revolta.

— Asta nu-i armată. Am să-mi dau demisia, asta-i răzbunare prostească ! mai spuse Achim, şi Dobrin se încruntă la cele auzite, dar nu-şi scoase carnetul să noteze.

— Tovarăşe căpitan, lumea trebuie să vadă că noi nu tolerăm duşmanul. Sînt sigur că Represaliile erau necesare, poate însă că metoda n-a fost cea mai bună.

— Am să ţi-o plătesc, Dobrine ! auzi sublocotenentul cuvintele şuierate ale Lovicăi, şi Achim se cutremură de încrîn- cenarea din voce, o încrîncenare pe care nu o ştiuse.

— Lovică, să-ţi faci bagajul şi să pleci din dispozitiv la Bucureşti, ai auzit ? spuse Achim, voind să facă pe autoritarul.

Dar la spusele lui, Lovica se puse pe rîs şi rîse multă vreme, încît cei rămaşi în curte nu ştiură dacă femeia rîde că a înnebunit sau că a găsit în vorbele fratelui ei înţelesuri care nu meritau altceva decît rîsul. Achim se uită încă o dată la ea, apoi, sigur în mişcări, începu să se dezbrace de hainele militare ; mai întîi îşi scoase cizmele şi pantalonii, apoi cureaua de la veston, şi numai după ce se privi îndelung, cu un zîmbet fugar, îşi lepădă mantaua şi vestonul. Cămaşa albă era cenuşie la gît, iar izmenele lungi erau legate la mijloc, în lipsa unui elastic, cu o sfoară de culoare neagră.

— la-le, Dobrine, dă-le altcuiva. Eu m-am lăsat de armată, eu nu mai vreau.

— Tovarăşe căpitan, tovarăşe căpitan, caporal, închide poarta ! îţi ordon să păzeşti poarta, să nu intre cineva. Tovarăşe căpitan, un asemenea gest...

— Auzi ? Ce armată-i asta care oropseşte... Nu mai vreau, şi gata, nu mai vreau să fac parte din ea. Am depus jurămînt împotriva duşmanilor, nu împotriva alor

noştri.

— îmbracă-te, şi ai putea să te mai speli. Ori, dacă tot te-ai dezbrăcat, dă, tată-socru', o cămaşă de-a matale şi o izmană, că frăţiorul meu pute.

Alixandru nu se mişca de la locul lui. Rezema în continuare magazia unde fugise să ia furca, şi acum, trezit de spaimă, socotea din priviri pagubele făcute de foc. Nu erau mari. Nici pe departe ca cele pricinuite de arderea şurii.

Toate rugăminţile lui Giurgea rămăseseră zadarnice. Achim nu voia să se îmbrace în haine militare şi pace, se plimba în lungul curţii în ţinuta lui caraghioasă, în timp ce Lovica întindea din nou rufele la uscat, ca şi cum nimic nu s-ar fi în- tîmplat.

— Tovarăşe Achim, asta înseamnă tribunal militar, înţeles ? strigă Giurgea, şi aceste cuvinte avură darul să-l trezească pe Achim la altă realitate.

Se privi mirat, de parcă în clipa aceea se descoperise îmbrăcat atît de sumar, şi, scuturîndu-şi hainele aruncate pe jos, se duse în casă şi, după cîtva timp, se întoarse în ogradă dichisit ca înainte. Ieşi glonţ din curtea lui Alixandru.

— Mai vin eu, şi dacă cumva îl adăpostiţi şi nu ne spuneţi nimic, să ştiţi că-i bai !

— Du-te, tată-socru, şi adă pălinca, îl sfătui Lovica, fără să ia aminte la ameninţările lui Dobrin.

Şi Alixandru grăbit veni din casă cu sticla pe jumătate goală şi femeia bău două gîturi bune şi numai după aceea întinse glaja socrului, care nici nu se mai uită la culoarea palincii, cum îi era obiceiul, înainte de a bea. Aruncă sticla goală de olanul fîntînii şi ea explodă ca o grenadă.

— Mama voastră de duşmani ! zise Dobrin şi ieşi în drum, unde lumea se adunase buluc, neştiind exact ce se petrecuse din nou în curtea lui Alixandru Rogozea.

— Cine ţi-a dat ordin ? Ordin trebuia să-ţi dau eu, ori eu nu ţi-am dat nici un ordin scris, ca să fii vandal.

— Ce să fiu ? întrebă Dobrin şi, surprins de termenul necunoscut, se opri în dreptul lui Giurgea, ca acesta să repete ofensa, deoarece ştia din proprie experienţă că de fiecare dată cînd se întîmpla să nu înţeleagă cîte un cuvînt acesta negreşit era batjocoritor.

— Ce ordin... ordin de la cine ?... Poate tovarăşul căpitan, mai adineauri dezbrăcat în izmene, să-mi dea mie ordin ce să fac, ce să fac cu cumnatu-său. Ce

încredere să am într-un asemenea căpitan ? şi Dobrin, văzînd că nimeni nu se opreşte să-i explice mai pe larg cuvîntul necunoscut, se luă după ceilalţi, ca să-i ajungă din urmă.

— Aşa ne ridicăm oamenii împotrivă, aşa facem din oameni cinstiţi duşmani şi din duşmani ascunşi duşmani făţişi.

— Eu nu mai vreau să rămîn în armată, tovarăşe maior, eu diseară iau trenul şi plec înapoi la cazangerie, eu nu mai suport.

— Nu mai suportă, interveni Dobrin cu răutate, nu mai suportă să ia măsuri împotriva duşmanilor din familie, că parcă Lovica nu e duşmancă, nu ne-ar trage un glonte în ceafă dacă ar putea ? Aţi fost martori cum m-a ameninţat. De ce nu v-aţi uitat în ochii ei dacă nu mă credeţi !

— Tovarăşe căpitan, am să discut cu tovarăşul losulică comportamentul dumitale, asta îi dă apă la moară unuia ca Dobrin, de fapt toţi sînteţi nişte, nişte...

— Adică ce sîntem, adică noi sîntem proştii şi dumnea-voastră deştepţii, deştepţi cu şcoli, păi dacă sînteţi voi atît de deştepţi, de ce n-aţi făcut voi revoluţie, de ce n-aţi pus voi mîna pe putere, nu v-a dat mîna sau n-aţi fost chiar atît de deştepţi pe cît vreţi să păreţi ? ! Adică de ce eu şi Achim sîntem proşti, sau poate îţi pute, tovarăşe maior, cuvîntul de muncitor, şi pentru asta ai aruncat altul, ăla de nu-l înţelesei.

Giurgea se opri. Pricepu că se aprinsese de pomană, că se descoperise tocmai el, care era împotriva pălăvrăgelii, şi uitase ce-i ordinea şi disciplina. Asta nu-i armată, mai zise el adre- sîndu-se sieşi, şi pentru prima dată îşi descheie gulerul de la manta, spre surprinderea lui Achim, care zîmbi la această abatere de la regulament, semn că ei, militarii făcuţi peste noapte, şi nu alţii, influenţaseră cu dezordinea lor interioară dezordinea lăuntrică a maiorului.

— Unii aruncă manifeste duşmănoase şi alţii iau apărarea duşmanului, da, a duşmanului, şi Dobrin luă o piatră de la marginea drumului şi aruncă după un dulău care îşi arăta colţii la deschizătura unei porţi.

— De unde s-a văzut fum ? întrebă losulică în timp ce venea în întîmpinarea lor cu o sticlă de hipermanganat în

mîna. Ce s-a întîmplat ?

Nimeni nu răspunse, şi atunci losulică ridică din umeri şi-i întinse sticla lui Pintilie, ca să aibă grijă de ea.

— Tovarăşul Dobrin... la Alixandru Rogozea... dar eu cred, tovarăşe colonel, că sublocotenentul Dobrin a avut dreptate, spuse Pintilie cu greu şi cu oarecare teamă şi, necitind pe faţa lui Achim nici o reacţie potrivnică, se destinse la chip şi relată pe

larg.-, Am făcut o. descindere, să trăiţi, şi ca să impresionăm, am dat foc la acoperiş, eu am dat, să trăiţi, dar ştiam că paiele sînt ude dedesubt, aşa că..., preluă vina sublocotenentului caporalul, motiv pentru care Dobrin îl privi cu bunăvoinţă.

După cîtva timp destăinuirea caporalului îi făcu plăcere, chiar p plăcere nespusă, iar Pintilie, căpătînd curaj, merse cu minciuna mai departe şi, apropiindu-se de losulică, îi raportă totul cu mîna dusă inutil la chipiu.

— Sînt gata să suport consecinţele, tovarăşe colonel, interveni Dobrin. iniţiativa descinderii îmi aparţine. Am socotit că nu pot cere aprobarea unui căpitan ale cărui rude au ucis sau au intenţionat să ucidă oameni de-ai noştri, nu puteam să cer aprobare...

— Tovarăşe colonel, eu vreau să-mi dau demisia din armată, sublocotenentul Dobrin are dreptate, chiar dacă dreptatea lui îmi face greaţă.

— Drepţi, imediat drepţi, drepţi am zis la toată lumea ! şi losulică, vînăt de mînie, se uită la fiecare în parte, să vadă dacă poziţia de drepţi e regulamentară. Numai Pintilie nu-şi putea ţine picioarele unul lîngă altul, lipite, aşa cum suna înscrisul regulamentului, şi asta pe simplul motiv că era crăcănat. Drepţi am zis, culcat, drepţi, culcat !... Caporal, de ce nu-ţi ţii...

— Sînt strîmb din născare, tovarăşe colonel, sună replica tremurată a lui Pintilie.

Şi colonelul se uită la Giurgea cum stătea culcat, cu mîinile sprijinindu-şi trunchiul greu, exact cum cerea codul militar, în timp ce Achim şi Dobrin... Achim se trîntise la ordin pe burtă în praful drumului, cu ţigara turtită în gură ; nu mai avusese timp s-o scuipe.

— Toată lumea la arest două zile, executarea ! strigă losulică, dar în timp ce oamenii se uitau unii la alţii, înţelese că acolo unde erau ei nu putea fi vorba de arest, carcere nu existau.

— Eu vreau să ies din armată, tovarăşe colonel, eu cînd zic o vorbă, eu...

— Asta în momentul cînd... Asta înseamnă dezertare, căpitane, dezertare şi tribunal militar ! şi losulică îşi scoase mănuşile şi cu două degete prinse din. buzunar ciobul de oglindă şi îşi privi ochii cu globurile galbene.

16

Giurgea se plimba prin camera dreptunghiulară ; de sute de ori o măsurase cu pasul greoi în lung şi-n lat, cînd pe la picioarele lui Aurel, cînd pe lîngă cap, aşteptînd. ca sublocotenentul să-şi revină, să se trezească din starea căreia nimeni nu-i putea da de capăt. îşi avea întrebările lui înainte de a duce la sfîrşit o poruncă venită de sus, poruncă ce suna că Aurel Rogozea, duşman al poporului... losulică, gălbejitul de losulică, îi. băgase îndoiala în suflet, numai el, cu căutările lui .absurde, cu tribunalul imaginar din care făcuse nu o dată parte şi din care mai făcea, fără voia lui,' ca o poruncă supremă venită de undeva de dincolo de el. Apelase şi la medicul regimentului, ceruse să-l ajute să scape de halucinaţiile nocturne ; acesta îi dăduse nişte hapuri, dar somnul greu nu-i împiedica sufletul s-o ia razna alături de ceilalţi, mereu aceiaşi, cu toate că vii nu mai erau dintre ei decît el, Giurgea, şi Aurel Rogozea, aşezat acum în faţa lui, într-o stare de trecere spre moarte. Visuri care-l făceau să se scoale dimineaţa palid şi transpirat, cu cearcăne sub ochi, de parcă, într-adevăr, fusese obligat noapte de noapte să umble pe urmele lui losulică şi Achim şi să cerceteze cazul lui Aurel Rogozea de mult rezolvat dealtfel. Picioarele îl dureau din cauza efortului din noaptea trecută, cînd trupul fusese tîrît sub o altă închipuire pe coclauri în căutarea unui adevăr atît de limpede demonstrat de tribunalul militar. Atunci de unde peregrinările nocturne într-o alcătuire soldăţească, din care nu lipsea nici Pintilie de mult mort la datorie, fără cruce şi din cauza asta fără stare, mînînd noapte de noapte căruţa morţii... Aurel se mişcă în pat, soldatul din spatele uşii, auzind scîrţîitul plasei ruginite de sub saltea, luă poziţie de drepţi, Giurgea aproape îi simţi încrîncenarea degetului pe trăgaciul zebeului cu care era înarmat.

— Aurele, Aurele... şopti Giurgea patern, cu o voce pe care nu şi-o recunoştea.

O clipă chiar îşi ciuli urechile să audă dacă într-adevăr timbrul rugător semăna cu al lui, şi cînd se convinse că în încăpere numai el putea vorbi, se înspăimîntă, vocea nu-i aparţinea lui Giurgea cel de acum, era altă voce, vocea

noptatică a celuilalt Giurgea, născut cine ştie din a cărui poruncă. Se şterse la frunte de transpiraţie şi îşi dădu curaj, zicîndu-şi că oboseala e de vină pentru toate aiurelile, şi ca să-şi dea o explicaţie, fu gata să accepte chiar ideea că şi această dorinţă de a afla un adevăr era tot rodul unei sminteli, al unei voinţe străine ce intrase în el sîcîindu-l pînă la nebunie. Aurel deschise ochii şi se uită lung prin cameră, ocolindu-l pe Giurgea în mod voit, şi cînd se convinâe că nu era decît cu maiorul, întrebă cu o temere vădită pe chip :

— De ce nu sînteţi la tribunal, cu losulică şi Achim, că eu acum m-am despărţit de Pintilie şi Dobrin, tribunalul şi-a amî- nat lucrările pentru altă zi.

Aurel se trezi de-a binelea, privirile nu i se mai învîrtiră buimaci prin încăpere, statura lui Giurgea se constitui reală, şi Aurel, înţelegînd că fusese pradă unui vis, întrebă calm şi cu o supuşenie de om plictisit de viaţă sau sfîrşit de prea multele ei întâmplări :

— De ce nu mă laşi în pace, domnule maior, ce mai vrei de la mine ?

— Aurele, de ce tribunal vorbeai ? Parcă ai vorbit de un tribunal din care făceam şi eu parte, doar ştii că n-am participat decît la comisia de disciplină, la ce te referi ?

Aurel căscă ochii mari, după cît îşi aducea aminte nu se referise la nici un tribunal, Giurgea era pus pe invenţii, şi pentru că nu voia să-l contrazică, se mulţumi să ridice din umeri plictisit.

— N-am vorbit de nici un tribunal, domnule maior.

— Poate ai vorbit totuşi, sau dacă n-ai vorbit, ai visat. M-ar interesa foarte mult, la ce fel de tribunal te refereai?

— Ce doreşti de la mine, domnule maior ?... De fiecare dată cînd deschid ochii, te văd aici, nu-mi laşi nici măcar o clipă de răgaz. De ce ?... Cunosc sentinţa. Uite, am să fac pe dracul în patru să mă ridic în picioare, pînă la zidul din curte nu-i o problemă, pot să fiu sprijinit, de ce ţineţi la formalităţi, adică de ce trebuie musai să merg pe picioarele mele ? Trebuie să executaţi o sentinţă, de ce nu o executaţi ?

Giurgea îşi trase scaunul bont mai aproape de pat şi, privind spre uşă, se răsuci cu gîtul scurt spre bolnav, precaut ca discuţia dintre ei doi să nu fie auzită de soldatul de pază.

— Aurel, toată noaptea am umblat pe coclauri cu losulică, Dobrin, Pintilie şi Achim, ştii, tribunalul din care fac şi eu parte şi care trebuie să cerceteze adevărul despre tine. Ceilalţi s-au dus să se culce, spuse Giurgea, şi de teamă că voia conştient să intre într-un rol pe care i-l hărăzeau doar nopţile adinei şi tulburi, privi din nou spre uşă, să se convingă că el, cel de acum, era treaz.

— Ce faci, Aurele, te-ai trezit ? îl întrebă losulică.

Giurgea, la auzul acelei voci, rămase înmărmurit, numai o clipă, pentru că Achim, văzîndu-i chipul palid, se duse grăbit la tineta din colţ şi veni de acolo cu sticla de apă, ascunsă în spatele vechiului butoi de bere.

— M-am trezit, domnule colonel, şi-mi pare nespus de rău că atunci, în ziua aceea, am fost obligat... gîndul ăla mi-a fost, să-l împuşc pe Dobrin şi să-mi trag după aceea un glonte în cap, adică în gură, aşa cum m-aţi învăţat încă de copil că... mai ţineţi minte cum ne strîngeaţi sub poala pădurii, domnule colonel, şi în schimbul ţigărilor furate ne arătaţi pistolul dumneavoastră revoluţionar, cu care voiaţi să schimbaţi lumea ? Şi aţi schimbat-o... Atunci, într-una din zilele copilăriei, ne-aţi spus că dacă vom fi mari şi ne vom dedica revoluţiei, decît să cădem pe mîna duşmanului, mai bine să ne sinucidem, şi dumneavoastră aţi dus pistolul la gură, apoi, căscînd-o, ne-aţi arătat că ţeava trebuie vîrîtă pînă aproape de omuşor, dar aşa ca să nu-l atingă, pentru că... Am încercat şi, într-âdevăr, mi-am borît nu numai maţele, dar şi ţeava pistolului s-a umplut... Mi-au rămas de atunci în minte, domnule colonel, cuvintele dumneavoastră... Nu ştiam la ce duşman vă refereaţi. Ei bine, ăsta mi-a fost gîndul, să-l împuşc pe Dobrin şi să-mi trag un glonte în gură. Pistol, aşa cum aţi văzut, aveam. Mi-l dăduse Achim şi trebuie să mărturisesc că mi-a atras atenţia să nu-l folosesc împotriva alor mei, numai că, domnule colonel, uneori omul este adus în- tr-o asemenea stare, îneît nu mai ştie care sînt ai lui şi care... N-am vrut să fug... Dar după încercarea de a-l omorî pe Dobrin, nu mă mai puteam aştepta decît la plutonul de execuţie, or, aşa ceva nu-mi doream. îmi spusese Lovica cu cîteva zile înainte că o să am un copil, se cădea să trăiesc pentru el, şi i-am promis şi ei că voi trăi. Am observat cum v-aţi dus mîna la şold după pistol, domnule colonel, omiul în momentele cheie ale vieţii observă într-o fracţiune de secundă tot ce

alţii, neaflaţi în pericol, n-au cum să bage de seamă, or, în pericol eram eu şi nu dumneavoastră, domnule colonel...

— Nu trebuia să fugi, Aurele, era a doua tentativă, de data asta reuşită, pentru prima s-ar fi găsit circumstanţe atenuante, pentru a doua, însă...

— Şi eu aş fi fugit în locul lui, se amestecă în discuţie Achim, n-avea nici un drept să se lase. Tratamentul la care a fost supus...

— Tovarăşe colonel, şi Giurgea se postă în faţa lui în poziţie de drepţi, dacă îmi permiteţi, dumneavoastră sînteţi mort, Achim la fel, singurul viu sî-nt eu şi doresc ca, înainte de a muri, să aflu adevărul, domnule colonel, să-l las scris celor ce-mi vor duce, memoria mai departe. Eu sînt militar, n-am nimic sentimental în mine în afară de oroarea de a condamna pe cineva fără probe suficiente, pr, tocmai dumneavoastră aţi pus faptele la îndoială, zise Giurgea şi se uită în urmă fiind convins că ccl ce trebuia să aibă grijă de memoria lui se afla acolo, aşteptînd. pîndind. N-am nici o vină că nesiguranţa a pus stăpînire pe mine, mai zise Giurgea şi îşi desfăcu gulerul la veston ; îl strîn- gea, cu toate că între timp slăbise şi pantalonii ajunseseră să-i cadă de pe el, altfel nu i-ar fi strîns cu cureaua la ultima gaură.

— Ce adevăr, domnule maior ? sări Aurel de la locul lui. Şi dacă pînă atunci nu se putuse mişca, acum se ridică în şezut, apoi dmtr-un salt coborî şi se cocoţă pe fostul butoi de bere.

Dobrin se înspăimîntă şi, involuntar, îşi duse mîna la centură, dar piedica armei trasă la uşă de soldatul de pază îl linişti şi se bucură că nu se.dăduse în spectacol.

Aurel era acum în mîinile lor, nu mai avea nici o scăpare, sfîrşitul lui apropiat era rodul trudei lui de nopţi şi zile în şir, se cădea să nu exagereze în temeri ce nu-şi mai aveau rost, instrucţia fusese terminată, sentinţa semnată, iar recursul făcut de Giurgea... Ce mai conta recursul lui Giurgea, cînd nici Giurgea nu mai valora. doi bani... Aurel îşi încheie cureaua. Toată vlaga se aciuise în picioarele subţiri, ca nişte fuse, şi picioarele umblau prin celula, sanitară trecînd cu repeziciune pe lîngă cei adunaţi de Giurgea, cu toate că drept la un asemenea apel nu-l avea decît Dobrin, şi apelul făcut nu ca acum, ziua, ci în orele tîrzii ale nopţii. • .

— Deci vrei să ştii, domnule maior, Adevărul ? şi Aurel rîse într-un.fel straniu. . .. •

Gingiile roşii, şi inflamate, vipete pe alocuri, cu dinţii •din faţă descărnaţi, se lăsară vederii, şi ca să nu se

întîmple

1Q8

l . . .

ceva cu dinţii şi gingiile, Aurel se duse la pat, luă de sub saltea un căţel de usturoi întrebuinţat pe jumătate şi începu să-şi frece, gingiile în văzul tuturor.

— Nu-mi prea dau mîncare, de fapt la ce mi-ar mai folosi mîncarea ? în schimb, gingiile, închipuiţi-vă că am să mor fără gingii.

Rîse din nou, ideea că putea muri fără dinţi şi gingii îl speriase pînă în clipa cînd înţelese că odată cu moartea lui vor muri şi dinţii şi gingiile. Aurel, descumpănit, se încruntă, refu- zînd lăuntric nu moartea, la care nici nu se prea gîndea, ci deteriorarea acelor părţi frecate cu usturoi. Aruncă usturoiul la tinetă şi privi cu luare-aminte cum se scufundă în zeama galbenă şi apoasă cu băşicuţe albe deasupra.

— Aţi fi putut să mă împuşcaţi, domnule colonel, Dobrin asta şi voise, să scoateţi dumneavoastră pistolul : pentru el era mai comod să poată raporta că m-a ucis altul, atunci ura s-ar fi putut linişti, ar fi adormit pentru o bucată de timp, pînă ce s-ar fi trezit din nou. Viaţa lui în afara morţii n-are nici un r-ost şi este suficient, domnule colonel, să-l priviţi ca să înţelegeţi. Niciodată nu m-am uitat la un om cu gîndul de a-i judeca lăuntrul după chipul dinafară ; cu toate astea, în ceea ce-l priveşte ,am făcut-o în momentul când am apăsat pe trăgaci ; m-am mirat că nu i-e teamă de moarte, nu i-am citit în ochi aşa ceva, apoi am înţeles că nu îi e frică de moarte pentru că n-are în el nimic viu. Uitaţi-vă la statura lui, la ochii gălbejiţi – o, domnule colonel, să nu-i comparaţi cu ai dumneavoastră, ai dumneavoastră sînt mistuiţi de boală, pe cînd ai lui se află în forma şi culoarea lor cea mai firească – la buzele mari, fără nici o linie, buze pe care nu le-a sărutat decît vreo muiere deşucheata, la urechile de liliac, şi veţi înţelege de ce nu poate fi viii ^i nici cel adevărat, cel pe care l-am ştiut era altfel de Dobriri. în consecinţă, n-are de ce să-i fie frică de moarte, moartea ci întruchipează el, şi cred şi acum, ca şi atunci cînd am fugit,- că- glontele din pistol.n-a luat foc din teamă de chipul morţii aflat în faţa'lui. Cred, domnule colonel, că sublocotenentul Dobrin n-a . avut în. viaţă nici o . femeie, nici măcar una-.plătită nu l-a făcut' fericit, hidoşenia interioară a ajuns; .să i se citească prea bine pe faţă ca să mai aibă cineva, curaj: să se apropie de. el, Ţin minte că m-a dus tata la tîrg,.,să văd minunea lumii ; un orţi

îmbrăcat elegant, cu cravată şi cămaşă, dar care avea o limbă de bou şi deasupra frunţii două coarne, în plus o ureche păroasă care atîrna cum atîrnă la vite. M-arn înspăimîntat şi am vrut să fug. Atunci m-a liniştit tata şi mi-a zis să nu fug niciodată de sufletele Domnului, el le-a hărăzit pe toate şi pedeapsa lor trebuie s-o purtăm şi noi. Era pe vremea cînd se căina adesea pentru fuga mamei şi poate că vorbele lui m-au convins că nu trebuie să-l alung de lingă mine pe cel care n-avea nici un prieten şi care a ajuns, datorită vremurilor noi, sublocotenentul Dobrin. Ştiu de unde porneşte ura lui împotriva mea şi a oamenilor, îmi aduc aminte cînd ne-am dus la o casă deocheată, mai mergeam din cînd în cînd acolo cu Achim, la salariu. Una a fugit şi s-a ascuns în casă cînd Dobrin a zis că pe ea o vrea. Am asistat la umilirea lui în faţa uşii, în genunchi a rugat-o pe aia, promiţîndu-i că dacă-l lasă, o ia de nevastă, are s-o poarte în braţe ca pe o prinţesă. Spune, Dobrine, dacă nu-i adevărat. Spune ! Şi pentru rîsul meu de atunci şi pentru batjocura mea nu m-a iertat şi nu mă iartă nici acum. Nici eu n-am vrut să-l iert ; glontele care n-a luat foc era menit în mintea mea să distrugă o închipuire urîtă a copilăriei, chipul celui de la moşi. Puterea l-a făcut om, sigur de sine, ea a fost aceea care i-a ţinut loc de prietenie, de nevastă şi de copii. Cum să înţeleagă el omenia ? Cred că noaptea, sub pătură, simpla citire a carneţelelor îl face să simtă plăcerea pe care orice om sănătos şi zdravăn la cap şi la trup o are la întîlnirea cu femeia iubită. Carneţelele sînt iubirea lui. Hai, Dobrine, aburcă-ţi peste butoi, peste tineta asta spurcată, monstrul cu care te-a dăruit natura, ca să vă convingeţi că în meserii de răspundere n-au ce căuta decît oameni sănătoşi la minte şi la trup, capabili să iubească, să bea un şpriţ şi să cînte. N-am să te iert; dacă glontele pornea, aveam satisfacţia că mor cu conştiinţa împăcată. Ce-i trebuie lui copii dacă poate lăsa copiii altora pe drumuri, plăcerea lui e să distrugă, nu să construiască, el nu poate zămisli nici în pîntecul femeii, nici în sufletele oamenilor. De ce credeţi că s-a dus, după fuga mea, la tata şi la Lovica, gîndul ascuns l-a dus, invidia şi dorinţa să pună mîna pe Lovica, poate, poate în marea ei durere o va umili siluind-o, mai ales că ştia cît de mult o iubesc. De ce era nevoie să fie batjocoriţi tata şi nevasta mea, cui i-a folosit această batjocură dacă nu

mie ? Trebuie să vă mărturisesc că după ce am văzut acoperişul arzînd şi pe nevastă-mea şi pe tata în curte, asta a fost dorinţa ce m-a ţinut în viaţă, să-l suprim, să omor moartea din acest om care din milă şi nu din altceva mi-a fost prieten.

— Deci te-ai dus la ăia din dorinţa de răzbunare, nu-i aşa ? întrebă Giurgea, uşor satisfăcut de ultimele destăinuiri ale lui Aurel Rogozea.

Dar Aurel nu răspunse la întrebare. Se ridică din pat şi, cînd îl văzu pe Giurgea stînd lîngă el pe marginea tăioasă de metal, îşi lăsă capul pe perna năclăită de sudoare.

— Ce vrei de la mine, domnule colonel ?

— Voiam să ştiu dacă în clipa cînd ai fugit doreai să te răzbuni pe cei de jos. Doar singur ai mărturisit că intenţionai să-l omori pe sublocotenentul Dobrin.

— Cine v-a spus asta, domnule maior ?

— Cum cine ? întrebă Giurgea şi, scuturîndu-se din toropeală, înţelese că de fapt în încăpere nu era nici urmă de colonel şi, cu toate astea, era sigur că numai cu o clipă înainte losulică Goldştein fusese acolo, împreună cu ceilalţi.

— Soldat, adu-mi, te rog, un pahar cu apă, spuse Giurgea şi, abia ţinîndu-se pe picioare, se îndreptă spre fereastra dreptunghiulară tăiată în uşa de metal.

17

Rătăcise zile în şir prin pădurea de foioase, fără mîncare ; doar apa băută la cîte un izvor îi mai întărea puterile să poată umbla pe colinele şi cărările de noapte ale vînatului, ştiute atît de bine. Nu voise să depăşească zona stejarului ; înălţimea de brazi falnici, de lariţe şi molizi, cu trunchiurile groase şi mirosind a tămîie, îl înspăimînta, i se părea că adevărata trădare începe de la acea despărţire firească dintre păduri, marcată de Brîul Alb de piatră unde se opreau fagii mişcători şi de unde porneau spre înalt brazii cu întunecimea lor iscoditoare.

Refuzase să urce între brazi ; ca un lup ce nu voia să încalce teritorii străine, se preumbla prin preajma Brîului Alb, apoi cobora din nou la stejarii bătrîni, ca şi cum avea cu ei o înţelegere de apărare şi numai sub bolta lor foşnitoare se simţea bine şi în siguranţă. Văzuse focul pus de cineva la casa bătrînească ; ograda se afla chiar în dreptul coamei pe care se afla, şi de acolo privise ca în palmă mişcarea de oameni veniţi să stingă pă- lălaia născută din ura lui Dobrin. Avusese de gînd să coboare, să se răfuiască odată pentru totdeauna cu el; pînă la urmă renunţase dintr-un sentiment de neînţeles. îi era străină ograda aceea, parcă aparţinea unui duşman, îi era indiferentă, totul i se păru altfel pînă ce o văzu ieşind din casă pe Lovica. Atunci nu mai avu ochi decît pentru ea. Stomacul parcă îi sări în sus, lovit de cineva cu ciomagul; nu-l lovise nimeni, era propria lui mişcare din pricina foamei şi mai ales a durerii la vederea singurului om apropiat. Nu se putea ca Achim să nu le fi spus nimic, nu se putea ca losulică... Şi cînd înţelese că se putea foarte bine, o jale cumplită îl cuprinse şi spaima că dacă moare nimeni n-o să ştie nimic. Nimic din ce ? Chiar, de ce se gîndise la acest nimic, acum, cînd casa lor ardea şi ai lui erau în pericol ? Din cauza amărăciunii trecu Brîul Alb, trecu de fagi şi, odată ajuns între brazi, se simţi cu desăvîrşire într-o altă lume. Erau brazii lui, îi ştia şi pe ei din copilărie, le dăduse chiar nume, nume de fete. Cine ştie de ce, pe vremea aceea numai numele de fete se potriveau, în înţelegerea lui, falnicelor arătări verzi. Şi Aurel se opri lîngă Saveta. Era un brad de peste o sută de ani. Rogozea zîmbi cînd îşi aduse aminte că de fapt el dăduse pomilor numele celor mai cunoscute femei din sat, şi cum Saveta lui Drăghia le era vecină... Vîntul începu să bată dinspre dreapta şi, pe măsură ce urca muntele se făcea tot mai puternic. Aurel văzu trunchiurile groase cum se îndoiau la mijloc, semn că dacă vîntul avea să se înteţească, bradul are să se clatine şi de la mijloc în jos şi atunci nu mai avea nici o scăpare. Văzu vinele groase ale rădăcinilor cum tresăreau înspăimântate sub verdele muşchiului aflat la încrengătura cu pămîntul. Aurel se ruga pentru Saveta să nu se prăbuşească. Nimeni n-ascultă de el. Molidul se răsuci în rădăcini, pocni din cele două frînghii groase cît un mijloc de om

cu care era ancorat în- pămînt, apoi liniştit şi trist se culcă pe-o parte, scoţînd un muget stins. Pămîntul ţîşni de la rădăcină ca în urma unei explozii mute, şi Aurel abiă.avu timp să se dea la o parte, să nu fie prins sub,crengile umbroase. Se salvă în ultima clipă, fără să intre în panică. Dacă i-ar fi fost teamă, ar fi fost mort, clipa de nesiguranţă i-ar fi fost fatală.-Din cîţiva paşi bine măsuraţi ieşi din îmbrăţişarea morţii şi nu se bucură. O vulpe fugi speriată din culcuşul aflat în apropiere şi Aurel ; instinctiv duse mîna la brîu. Numai tîrziu înţelese că n-avea pistol şi că vulpile nu sînt bune de mîncat. Şi pe urmă ce căuta vulpea la o asemenea altitudine ? Poate să fi fost altceva, cu toate că o văzuse bine : da, era ea, vulpea, alerga cu coada intre picioare, ca şi cum i-ar fi fost teamă. Pînă la sălaş să tot fi rămas o oră de mers.;.-se îndreptă spre el socotind că dacă îl căutaseră acolo cei de jos o făcuseră cel puţin cu două zile înainte. Găsi un zmeuriş şi faţa i se împurpură de bucurie. Se aşează între lujerii plini de ţepi şi îşi potoli foamea. Drumul i se părea acum o nimica toată. Ajunse spre seară ; soarele era ascuns după vîrful muntelui, dar razele roşietice împurpurau încă poiana, dîndu-i o aureolă aparte. Aurel pierdu minute în şir contemplînd minunea. Sălaşul era aşa cum îl ştiuse, ceva mai negru pe dinafară, cu acoperişul cîrpit în cîteva locuri cu şindrilă proaspătă, cu podul plin cu fîn. Ce se mişca în fînul aşezat din belşug în tîmaţul singurei încăperi meşterite de tatăl său ? Aurel se apropie cu paşi de pisică. Poziţia nu i se păru convenabilă. Ca să nu fie observat, coborî cîteva sute de metri şi învălui poiana din cealaltă parte. De aici se vedea tîrnaţul ca în palmă şi Aurel privi la mişcările bărbatului cu pantalonii traşi de pe el pînă la cizme şi cu un picior dezgolit, ridicat spre tavan. Rezemat de perete, automatul îşi căsca ţeava spre cer. Aurel nu mai avu ochi pentru zgomotele ce se auzeau din fîn, tot mai gîfîite şi mai aprinse, ochii lui nu vedeau decît automatul. Ca şi cum ar fi fost propria lui armă. Se îndreptă spre ea neînţelegînd de ce nu fuge, de ce nu face un gest ca să grăbească apropierea de armă. Se trezi cu automatul în mînă. Cei doi îşi reveniră din toropeală numai cînd Aurel scoase un „hei” domol, deloc sperios, mai mult o hîrjoneală

verbală acum, cînd averea ce şi-o dorise era în mîinile sale.

8 – Cina cea de taină

„Cineva”, auzi el o voce melodioasă, şi Aurel abia În clipa aceea văzu capul ieşind din fin al femeii ce ţinuse pînă atunci în gură o batistă, ca să nu strige şi să se dea de gol. Bărbatul sări în lături ca muşcat de glonţ, uitînd să-şi încheie pantalonii, şi, ţinîndu-şi mîinile în sus, şopti cu spaimă:

— Cine eşti ?

— Mai nimenea, răspunse Aurel fără să-şi poată lua privirile de la fata care îşi trăgea fustele cu greu peste picioarele dolofane şi roşii.

Bărbatul îşi lăsă mîinile în jos, nedumerit de răspunsul omului aflat la marginea treptelor, şi se miră şi mai tare cînd Aurel îi aruncă automatul în braţe.

— Leagă-mă la ochi şi du-mă la ai tăi.

— Folosea, să nu tragi în el, Folosea ! zise femeia poruncitoare, şi Aurel, fără să ia aminte la ţeava îndreptată spre el, se aşează pe ultima scară.

— N-aveţi ceva de mîncare ? întrebă el, şi cînd se răsuci spre femeie, n-o mai recunoscu.

Peste fusta cu care o văzuse şi peste bluza albă care-i omora pieptul în strînsoare descoperi o leveleandră neagră de maică, iar în cap, peste coada ce pînă atunci se vînturase prin aer plină de fîn, Aurel zări un conci, iar deasupra lui, un potcap. Undeva departe se auzi toaca de vecernie a mînăstirii, şi Aurel, cînd văzu traista cu merindele aduse de maică, nu mai zise nimic. „La urma urmei...” îşi zise el, dar vorbele lunecară înăuntru, împreună cu bucata mare de slănină şi cu felia de pîine şi ceapă, toate înghiţite deodată.

— Cine eşti ? întrebă din nou cel pe care maica îl numise Folosea.

Aurel, după ce înghiţi greu, de parcă în gură ar fi avut o cîrpă gloduroasă, răspunse rîgîind din cauza bucăţilor de pîine prea mari, proaspete şi nemestecate :

— Fratele lui Liviu Rogozea...

Folosea abia schiţă un zîmbet.

— Ofiţerul ? întrebă el, şi Aurel dădu din cap că da, ofiţerul, şi ca Folosea să fie convins că-i aşa, mai repetă o dată numele.

Folosea băgă un cartuş pe ţeavă, dar Aurel nu se sperie ; puse pîinea şi creasta de slănină deoparte şi, scoţîndu-şi cămaşa de sub pantalonii legaţi cu o curea

făcută din coajă de alun, îi

arătă celuilalt dungile, ceea ce mai rămăsese din truda lui Co- toban. Folosea se încruntă. îşi puse automatul sub braţ şi-i făcu semn maicii cu capul.

— Dacă era altul şi mă prindeau ?... Dacă mai urcai o sută de metri, îţi rupeai fundul, voiai pe moale... Dacă mă prindea, dacă era unul de-al lor. Că mai ieri am văzut pe-aici patru.

— Poate mă căutau pe mine, spuse încet Aurel, şi îşi reluă m încă tul, de data asta fără pofta de la început.

Bucatele înghiţite în grabă îl făcură să transpire şi durerea din beregată, unde coltucul de pîine refuza să lunece, îl chirci de mijloc.

— Bea, spuse maica şi-i întinse clondirul scos de deasupra uşii.

Lichidul dublu rafinat împinse dopul de mîncare şi Aurel respiră în voie.

— Şi dacă nu eşti fratele lui Liviu ? întrebă Folosea, şi la această neîncredere Aurel ridică din umeri ; nu-i păsa dacă celălalt credea sau nia credea cine este. Dacă nu spui adevărul, au să te împuşte. De fapt, oricine ai fi, eu zic mai bine să nu vii la noi, mai acu o lună...

— în altă parte n-am unde să mă duc, spuse Aurel şi, strîn- gînd baierele traistei, i-o întinse maicii.

— I-am adus-o lui, şi făcu cîţiva paşi spre Folosea.

— Dacă nu vrei să mă duci, împuşcă-mă... jos nu mă mai pot întoarce, spuse Aurel şi se ridică în picioare.

Femeia îl privi pe Aurel, apoi pe Folosea şi, luîndu-şi coşu- leţul în care avea cîteva ciuperci şi cam o oliţă de afine negre, ca nişte ochi de şoareci, se îndreptă spre umbra brazilor. Folosea n-o conduse şi nici nu-i adresă vreun cuvînt. Aurel ridică iar din umeri şi, fiînt de oboseală, se duse în tîrnaţ. De acolo se prinse cu mina de o grindă şi alunecă în podul plin cu fîn. în curînd se văzură în acoperiş cîteva şindrile desfăcute şi Aurel privi zarea deschisă a poienii prin ochiul de lumină.

— Dacă nu mă iei, călătorie sprîncenată ! strigă Aurel din pod şi peste cîteva minute se auzi sforăitul de om sfîrşit de oboseală.

Cînd se trezi, era întuneric beznă. Prin ochiul făcut în acoperiş cerul se vedea spuzit de stele, şi Aurel, speriat că rămăsese atîta vreme Singur şi putea să fie prins, coborî în tîrnaţ. Nu era nimeni. Nici urmă de Folosea.

Traista cu merindele aduse de maică era însă.prinsă de uşă, şi Aurel, neavînd ce face, încercă din nou să mănînce. Nu putu. îi atrase luarea-aminte luminiţa îndepărtată ce se vedea în locul ştiut de demult şi acel loc nu era altceva decît casa părintească. Ce făcea acum Lovica ? Cúm aveau să se poarte cei de jos cu ea şi cu taică-său ? Gîndul îi fugi de la ai lui la el, la tot ce se întîmplase cu viaţa lui pînă atunci şi dacă pînă în clipa aceea îşi putea aminti de tot, ce avea să urmeze îi era cu desăvîrşire necunoscut. Parcă se afla în faţa unei prăpăstii imense şi el obligat să se arunce în hăul negru. Aoesta îi era viitorul, hăul cu adîncimea şi lipsa de speranţă. Gîndul îi pieri în aceeaşi clipă. O lovitură îi săgeta ceafa şi căzu moale. Se trezi spre ziuă şi cind privi în sus nu văzu altceva decît nişte bîrne negre de fum. încăperea semăna a bîrlog de vietate sălbatică. Doar vatra aşezată sub rădăcinile mari ale unui arbore ce nu se vedea aducea cît de cît a civilizaţie şi scîndura bătută pe două picioare în mijlocul bordeiului şi de ambele părţi laviţe prinse pe pari înfipţi în podeaua de lut. O mînă îi era legată de stîlpul priciului şi Aurel privi îndelung lanţul auriu, mai mult o bijuterie decît un lanţ, rezistent de vreme ce la încercările lui de a-şi smulge mîna nu, făcu altceva decît să-şi zdrelească pînă aproape de os pielea şi carnea încheieturii. în bordei nu era nimeni. Simţi la gît ceva rigid, şi cînd se pipăi cu cealaltă mînă, înţelese că coaja groasă lipită de ţepii bărbii era sînge închegat. „De la lovitură”, îşi spuse Aurel şi regretă că nu-i aplicase el lui Folosea acel tratament, deoarece era sigur că numai Folosea putuse fi, el şi cu cineva dintre ai lui... îl loviseră ca să fie siguri, să nu vadă drumul pe care îl duceau. N-aveau încredere în el. Cum să aibă ? Chiar, ,ce prostie să-i treacă aşa ceva prin cap. El ar fi avut ? Deci drumul lui era încheiat, cei de la care fugise şi -pe care intim-îi ura rămăseseră în urmă, acum se afla în cealaltă parte, cum•' s-ar zice, la ai lui, şi, cu toate astea... Deodată se înspăimîhtă'. Dacă cei de sus au aflat că el şi-a omorît fratele ? Fugise dé jos nu atît pentru tratamentul la care fusese supus... Nu, nu pentru aceste dureri fugise. Fugise pentru Liviu, el’îl mínase diri unnăj moartea lui îi ceruse acest sacrificiu lipsit de limpezime de vreme ce pînă în ultimul moment zăbovise între cele două păduri. Voia să se răzbune pe moartea fratelui său,

pricinuita de el s’au voia să piară altfel decît doreau oei de jos ?.Mai mult ca. sigur/că 'aici trebuia căutat adevărul, îşi spuse Aurel...

În partea din faţă a bordeiului se deschise o uşă, un fel de chepeng, şi zări chipul zîmbăreţ al lui Folosea.

— Eşti viu ? întrebă el şi intră în încăpere, curbat de spate, să nu se lovească cu capul de tavan. N-am avut încotro. Trebuia întîi să anunţ şi apoi. Nu prea avem alimente şi fiecare bucată împărţită... Pe urmă, ţi-am mai spus, nu toţi vin cu gîndurile cele mai curate. De unde să ştiu ?... Eu am fost camaradul lui Liviu, îl ajutam şi-l păzeam în acelaşi timp. Ţi-aş da un sfat, spre binele tău, mai bine să fim prieteni decît duşmani şi pentru asta îţi cer doar un singur lucru. în împuţiciunea de viaţă, maica Lucreţia este singura mea mîngîiere. Nu te lega de viaţa mea şi nici de a ei. în schimb, nu-ţi pot promite nimic, dar absolut nimic. Aş vrea să înţelegi că dacă îmi vor zice să trag în tine, am să trag. Mi-am plătit datoria pentru automat atunci cînd ţi-am zis să nu vii. Aş fi preferat de o mie de ori să nu te mai găsesc. N-ai vrut să fie aşa.

— Unde era să mă duc ?... După ce l-au împuşcat pe Liviu ai noştri, adăugă Aurel, mi-a trecut prin cap să fug la voi. Am fost prins şi aşteptam condamnarea. Acum... Acum n-aveţi decît să mă condamnaţi voi,pentru mine e totuna...

— Adă-l sus, se auzi de afară o voce, şi Folosea, cu o cheiţă ţinută într-un buzunar al curelii late de la brîu, deschise închi- zătoarea cătuşelor aurii.

' Aurel se ridică întîi în şezut, apoi privi cerul ce se vedea prin dreptunghiul bîrlogului. în poieniţă nu se zărea nimic, în afară de o pînză uşoară de fum ce ieşea prin trunchiul unui brad imens, fum ce, odată ajuns la primele crengi, se împrăştia sub bolta verde, fără ca cineva să-şi poată da seama, din orice parte s-ar fi uitat, că acolo în poieniţă sau sub ea se afla un adăpost.

—, Leagă?! la ochi ! sună o voce bărbătească, melodioasă, şi Folosea scoase din buzunar o batistă mare de culoare neagră şi-l legă pe Aurel strîns, încît durerea de la ceafă începu să-l săgete din nou.

— Aurel Rogozeă, ai cinci minute ca să spui tot, cine te-a trimis aici, cu ce ordine ! Peste cinci minute, dacă nu vei mărturisi adevărul, te vom împuşca.

Folosea îl duse pe Aurel la marginea unui trunchi de brad tînăr curăţat anume de crăci pînă la un stat de om, ca Aurel să poată fi legat de el ; şi într-adevăr Folosea îi trecu mîinile . pe la spatele trunchiului şi-l legă strîns cu o frînghie subţire, atît de subţire încît o simţi cum pătrunde în carne. Nu strigă de durere. Durerea era alta, mai mare şi mai adîncă, şi ea îl făcu să nu-şi trădeze slăbiciunea.

— Aurel Rogozea, mai ai patru minute ca să spui adevărul, se auzi aceeaşi voce dublată la puţin timp de şuşoteala lui Folosea, care îl implora să vorbească, altfel...

— Sînt fratele lui Liviu Rogozea, împuşcat acum două săp- tămîni. Am fugit în timp ce eram dus la reconstituire pentru... şi dintr-odată Aurel se încăpăţînă. Doresc să mor, mai spuse el şoptit şi nu-şi dădu seama dacă ţeava pistolului băgat în gură era opera lui Folosea sau a altcuiva, destul doar că simţi exact cum simţise în copilărie gîdilitura rece a metalului ajuns în preajma omuşorului şi impulsul de la stomac îşi făcu repede datoria. Aurel se încovrigă de spate.

— Dezlegaţi-l la ochi, se auzi aceeaşi voce.

Pistolul se retrase din deschizătura gurii şi Aurel văzu în faţa lui patru bărbaţi, ţinîndu-l sub observaţia lacomă a automatelor. Ar mai fi vrut să adauge ceva la cele spuse pînă atunci, dar în- căpăţînarea îl domina şi Aurel se întrebă de unde această împotrivire mocnită cînd de fapt era vorba de viaţa lui, cînd mai rămăseseră doar cel mult trei minute şi jumătate pînă la fluierul final. Aproape îi veni să rîdă cînd îşi aminti de ultimele cuvinte care de fapt semnificau mai mult încheierea unui meci decît sfîrşitul unei vieţi, dar vorbele nespuse porniseră de la sine şi el le mărturisise tot fără glas şi acum se minuna de forma lor vioaie, total în contradicţie cu acel moment ce, prin firea lucrurilor, trebuia să fie solemn. Ei, şi ce-i dacă el îl desolemnizase ? Dar după veselia copilărească, trează doar într-o parte a creierului, cealaltă realitate deveni şi mai evidentă. Voinţa nu-l ascultă, gura, cu toate că bolborosea în interior fapte şi amănunte de viaţă despre el şi Liviu, despre cum se purtaseră cu el cei de jos, refuza să se deschidă, şi atunci Aurel neauzindu-se ridică din umeri, dorind să dovedească prin aceasta că de

fapt... Că de fapt, ce ? Ceva se prăbuşi în el. Ceva mai puternic şi decît fuga de jos şi dorinţa de a trăi ; o indiferenţă vecină cu moartea, soră bună cu ea, şi Aurel, cînd auzi primul glonte, îşi zise că nu acesta este ultimul, altfel, înainte de a-l auzi, n-ar fi simţit arsura la tîmplă, şi nici al doilea nu era ultimul, deoarece aceeaşi fierbinţeală o simţise şi la tîmpla stingă. Al treilea avea să fie... şi Aurel avu răgazul să şi-l comande interior ; da, cel de-al treilea glonte avea să-l lovească în frunte, ca învelişul metalic al proiectilului să-i dezghioace creştetul şi să lase luminii masa însîn- gerată care pînă atunci se numise creier. Nu mai auzi nici glontele şi nici nu-l duru arsura lui; se prelungi, atîta cit îi îngăduia legătura de la mîini, în josul pomului, simţind cum vine glontele spre el, cu încetinitorul, cum se apropie^ înroşit la capăt de fruntea albă, cum el nu-şi mai poate stăpîni picioarele în tremurul lor ascuns...

18

Lovica îşi luă traista de pe masă. După o clipă de tăcere, îi zise supărată lui Alixandru :

— Nu mai bea, tată-socru', şi mai ales nu arunca vina pe morţi ca să poţi să te îmbeţi în fiecare zi. Aurel mi-a împuiat capul cu altfel de tată-socru şi-mi pare rău că dumneata nu eşti cum mi-a zis el.

Alixandru abia îşi ridică privirile, apoi le înmormîntă din nou în paharul nebăut ; de fapt se îmbăta din te miri ce şi Lo- vicăi pînă la urmă îi păru rău că-l certase pe bătrîn mai aspru decît s-ar fi cuvenit. Alixandru nu mîncase nimic de patru zile, nu reuşise să-l convingă nicicum, parcă voia să moară mai iute otrăvindu-se cu pălinca aspră de prună şi care chiorlăia ucigaşă în stomacul gol. Da, asta voia bătrînul, să moară, îşi spuse Lovica, şi dacă asta era voinţa lui, ea nu-l putea ajuta cu nimic, mai rău i-ar fi făcut oprindu-l ; cunoştea încăpăţînarea bătrî- nului, aşa cum îşi cunoştea propria ei încăpăţînare, şi ştia din proprie experienţă că

încăpăţînaţii... Ea de cîte ori nu se încon- trase din te miri ce ? Graba cu care ieşise din casă se domoli la vederea muntelui îmbrăcat în nori; vîrful stîncos îşi ridicase poalele albe în cap şi Lovica zîmbi unei tăinuiri nedezvăluite.

— De ce vrei să mori, tată-socru ? întrebă ea ca şi cum l-ar fi întrebat despre starea vremii.

Şi Alixandru, după ce se uită la ea cu ochii urduroşi şi înroşiţi, îşi arătă gura ştirbă.

— De ce să mai trăiesc, tu fată ?... Numai că mă bate un gînd, de ce feciorul lui Samuel o tot căutat în gunoi, ştii tu ce. Adică el a crezut şi crede că Li viu nu era Liviu... Uite, tot stau şi mă gîndesc şi gîndindu-mă mă întreb cu ce drept pune el la îndoială... N-ai simţit nimic ? întrebă brusc Alixandru şi spaima îl făcu să se îngălbenească.

— Ce să simt, tată-socru' ?

— Aşa ca o trecere rece prin piele şi oase, am mai simţit aşa ceva cînd Liviu era spînzurat. Nu mă lăsa singur, Lovică dragă...

Era pentru prima dată că bătrînul Alixandru o numea „dragă" şi femeia avu un moment de bucurie tîrzie pentru acel cuvînt cald venit din partea socrului după atîţia ani de cînd îşi înfrăţise viaţa cu băiatul lui. Se aşează din nou pe laviţa curată, galbenă de atîta şurluit cu leşie, şi se întrebă cum de reuşea Alixandru să-şi înlocuiască nevasta, deoarece ştia din auzite şi se convinsese de cînd locuia acolo că tatăl lui Aurel singur îşi deretica, singur îşi spăla rufele... Asta pînă cînd se mutase ea ; un soi de ruşine bărbătească îl făcuse să nu mai puie tot atîta rîvnă, apoi, la cîteva zile după ce Lovica îşi legase o margine a rochiei de brîu, apucîndu-se să trebăluiască prin casă, Alixandru respirase ca după o mare încercare şi nu-l mai zărise nimeni să pună mîna pe mătură.

— Iar a trecut umbra, eu zic să nu fie sufletul lui...

— Sufletul cui ? întrebă Lovica mirată de tresărirea bătrî- nului exact în clipa cînd şi ea simţi la umărul şi mîna dreaptă o trecere rece, da, o trecere umbroasă fusese, altfel pielea dezgolită a mîinii de la cot în jos nu s-ar fi umplut cu buburuze...

— Liviu mă cheamă la el, mai spuse Alixandru, şi Lovica, deşi voise să rîdă, se mulţumi să se ridice şi să se

îndrepte spre uşă.

— Băutura, tată-socru', ea te ia cu răcoare şi cu cald, mai ales că de atîtea zile n-ai băgat nimic în gură. Tot la Liviu ţi-e capul, uitînd că din pricina lui am ajuns cu toţii unde am ajuns.

— Unde am ajuns ? întrebă Alixandru încet, minunat şi el că a ajuns undeva unde nu ştia.

— Faci pe prostul, asta faci mata cu mine, tată-socru', şi nu-i frumos... dacă vrei să mori pentru Liviu, n-ai decît, eu oprelişti nu-ţi pun, dar de ce uiţi că mai ai un copil, de ce uiţi că la acest ceas Aurel ar putea fi la grea încercare, ori durerea lui văd că nu te doare ?...

Alixandru cumpăni sticla în mînă, voi s-o ducă la gură, dar, cine ştie de ce, renunţă.

Ce ştii tu, fată... Tu ai trăit cu ei ? Au fost copiii tăi ? Ştii tu cum era unul şi cum era altul ? Nu ştii... Atunci de ce vorbeşti, poate o să ai şi tu copii, nu unul, mai mulţi, şi ai să vezi singură,..

— Ştii ce, tată-socru', pe mine nu mă duci şi pe urmă nu uita că şi Aurel mi-a povestit despre viaţa de aici. Liviu semăna cu răposata, asta nu vrei să recunoşti, din pricina asta ai ţinut mai mult la el, l-ai cocoloşit cu de toate, în vreme ce din Aurel ai vrut să-ţi faci o slugă. Crezi că de florile mărului Aurel şi-a luat lumea în cap ? Am tot respectul pentru dragostea dumi- tale, asta ţi-o spun pentru că mi-a fost dat şi mie să ştiu ce-i aia.

— Tu să taci şi să nu te amesteci, tu eşti o venetică în viaţa noastră, că nu te-am avut dragă niciodată !....

— Păi sigur, tată-socru', pentru dumneata era mai simplu să scoţi la lumină nedragostea faţă de Aurel, ca prin asta să rupi cu el şi cu mine, dar în toţi anii ăştia în care Liviu a lipsit...

— Am zis că tu să nu te amesteci. Ce-o făcut Aurel în toţi anii ăştia, spune-mi, ce-o făcut ? De sute de ori au venit la mine pentru el şi pentru' Liviu, oamenii lui, şi m-au întrebat fel şi fel, de parcă eu eram vinovat pentru viaţa lor. Tu nu ştii nimic despre dragostea părintelui faţă de copil... Că eu nu zic că Aurel nu lucra, dar o vorbă bună el n-a avut niciodată pentru mine, el nu era ca Liviu, cu toate că erau fraţi gemeni.

Lovica îşi atîmă traista de un umăr, apoi iar o coborî, nemulţumită de cele auzite de la bătrîn...

— Pe Liviu l-ai trimis la şcoli, îl îmbrăcai cînd era mic ca pe o fată, cu panglici în păr, el era icoana mamei fugite de acasă cu altul, cu el ai vrut să-ţi ostoieşti necazurile şi durerea, în timp ce Aurel... Nici nu ţi-a păsat de el...

— Aurel o venit şi o zis... Liviu n-ar fi făcut asta în vecii vecilor, să mă puie pe mine mai prejos numa ca să ajungă el acolo unde voia. Uite unde a ajuns... Cît de tare l-or iubit ai lui/s-a văzut, altfel nu şi-ar fi luat... şi nu s-ar fi dus la... Eu, Lovică, aproape îngînă Alixandru, nu mai am de ce trăi, şi chiar dacă aş avea... Vor veni într-o zi să mă ridice, aşa cum or făcut cu Neculai a' lui Gogolea, pentru că a ascuns o gîscă, o mai auzit cineva de atunci despre Nicolae ? N-a mai auzit nimeni... Aşa[1] n-o să mai auzi nici de mine. Şi pe urmă socot că n-am de ce plăti pentru Aurel. E copilul meu, mă doare de ce s-o întîmplat, dar mă crezi că nu mai am puterea să-l am drag ? Ieri .s-au jucat cu aprinderea casei, mîine n-au să se mai joace. Şi pe urmă eu ţi-aş da un sfat, nu te mai amesteca în trebile lui. El e dus dintre noi, ascultă ce-ţi spune tatăl lui, şi chiar dacă n-ar fi aşa... Du-te la oraşul tău şi vezi-ţi de ale tale, n-ai să-l mai poţi ajuta cu nimic, mai mult, ai să pătimeşti şi tu, aşa cum pătimesc eu...

— Şi dacă mie-mi spune inima că n-are nici o vină, dacă eu cred că nu e mort ? Adică cum poţi dumneata ca tată să-mi dai un asemenea sfat... sau poate nu-ţi convine că te opresc să bei şi să... Ce nevastă aş fi eu dacă în ceasul ăsta greu l-aş lăsa de unul singur, aşa cum de fapt l-ai lăsat toată viaţa dumneata ? Păi dumneata, tată-socru', dumneata nu eşti...

Lovica nu mai adăugă nimic. Picioarele subţiri dar muş- chiuloase, încălţate în bocanci cu ţinte, se văzură cîtva timp păşind grăbite, apoi poarta fu trîntită şi Alixandru avu o scuturare la zgomotul făcut de clanţa mare, stricată, lovită în suportul de metal de glonte. „Uite că nici nu l-am întrebat care-i drumul cel mai scurt", îşi spuse Lovica, dar nu se întoarse să-i ceară bătrînului sfat pe unde s-o apuce ca să ajungă mai degrabă la sălaşul ce se zărea ca o jucărie în dreapta potecii ce şerpuia printre coroanele rare ale cerilor şi frasinilor. „O să merg tot în sus", îşi spuse Lovica, susul n-are decît un singur capăt, şi de acest capăt are să dea, dar pe măsură ce se afunda

în pădure şi poteca devenea umedă şi abruptă, teama începu să-i dea tîrcoale ca o viperă pregătită să sară şi să muşte. îşi încetini mersul, ştia de la Aurel că muntele cere pas molcom, altfel te doboară, nu-i bine să mergi nici prea repede şi nici prea încet, înaltul cere de la om mers ca în urma unui mort, mers cucernic, cu capul aplecat, muntelui nu-i place să-l iei în derîdere. Lovica, la aducerea-aminte a acestor sfaturi, zîmbi şi îşi pipăi pîntecul supt la mijloc... Urcuşul aşezat o linişti. Treptat, oboseala îi dispăru. Se opri o clipă într-un luminiş şi de acolo privi în jos spre sat, dar ridicătura pe care se afla era prea mică să observe casa de unde plecase. Nu se zărea decît turla bisericii şi mai la dreapta moara de apă. Lovica se uită tulburată la răsucirile mari şi uniforme ale roţii de lemn, la şuvoiul de apă ce curgea deasupra. De la distanţa de la care se aña apa, din pricina soarelui, i se părea ca o ruptură de oglindă şi oglindirile strălucitoare o abătură de la frica de codrul tot mai umbros şi sălbatic.

Se miră de împărţirea pădurilor, de fîşia goală trasă parcă împrejurul muntelui cu linia, şi zăbovi să privească stejarii falnici, apoi la Brîul gol de piatră pictat cu iarbă aţoasă şi tufe pipernicite de troscoţel. Văzu în spate un jnepeniş mărunt, o ciută sau capră, şi se încruntă cînd înţelese că vieţuitoarea, cu toate că era speriată, cînd ajunse în dreptul brazilor, se feri să intre sub crengile lor. Lovica urmări animalul ce alerga bezmetic pe drumul dezgolit dintre păduri. Dacă ar fi avut o armă, îşi zise Lovica, dar gîndul îi zbură precum îi venise, şi, cumpănindu-şi mai bine traista cu de-ale gurii, se ridică de pe lespedea caldă de calcar cu părere de rău... Se îmbăiase înainte de plecare şi îşi strînsese părul în coc, aşa cum îi plăcea lui Aurel, dar acum părul o strîngea şi o clipă Lovica vru să-l sloboadă din împletitură. Uită de el. Se înroşi la gîndul că nu-şi schimbase albiturile ; obicei vechi, aceasta era marea ei plăcere, să şi le schimbe în fiecare zi în taină, ca o avere ce-i aparţinea numai ei. Zîmbi din nou cînd îşi aduse aminte cît de mîndră şi înţepată era ori de cîte ori stătea de vorbă cu cîte o suratăla turnătorie, cînd ştia că în ziua aceea, spre deosebire de altele, ea era curată şi primenită.

„Două beri", spuse pentru sine Lovica, rîzînd acum de-a binelea, şi îşi pipăi pîntecul. Nici nu-şi dădu seama cum

trecuse Brîul Alb şi cum o luase pe loc neumblat, fără poteci, cu suişuri abrupte şi cu brazi căzuţi la pămînt din pricina vîntoaselor aspre. Acum văzduhul era calm, un calm neobişnuit, şi cînd Lovica se opri să privească în vale, văzu la poale cum stejarii se clatină cumplit sub bătaia aprigă şi se sperie cînd înţelese că mai devreme sau mai tîrziu curentul puternic, iscat ca de obicei în văgăună, după ce avea să înconjoare muntele prin Brîul gol, avea să vină şi pe partea unde se afla acum ; ca o adeverire, molizii fremătară uşor în unduirea lor înaltă. Acum sălaşul se vedea bine, norul cenuşiu, rar ca un tifon, fu luat de o pală de vînt, şi cabana apăru în faţa privirilor albă pentru o clipă şi cenuşie apoi. Numai atunci înţelese cît de frică îi era cînd îşi pipăi fruntea fierbinte şi udă şi nu plecă mai departe pînă nu-şi răcori faţa cu batista proaspătă şi mirosind a levănţică, ţinută sub mîneca dreaptă de la bluză. Ceva pîrîi în spatele ei. Lovica privi speriată în jos, dar norul de puf de păpădie trecu peste trucul ei şi din pricina aburelii de leşie nu mai văzu nimic. O simplă părere, îşi spuse. Cine putea fi ? Vreo veveriţă rătăcită sau un popîndău a călcat peste vreun vreasc de grosimea unui pai şi urechile ei... îşi băgă batista la loc şi urcă mai departe, aşezat, aşa cum o făcuse şi pînă atunci, cu grijă să nu-şi prici

nuiască vreun rău. îşi simţi mina atinsă de ceva şi Lovica tresări. Nu, în jur nu era nimeni, dar, cu toate astea, sărutul rece îi stăruia în continuare pe dosul mîinii, ca şi cum braţul i-ar fi fost atins de un giulgiu umed. Nu era pentru prima dată cînd i se întîmplase aşa ceva ; de cînd Aurel al ei fusese închis şi Liviu omorît. Chiar, cine putea trece aşa pe lîngă ea ? Nu mai mult decît de dimineaţă, tata-socru o întrebase dacă n-a simţit... Simţise, cum să nu simtă, dar nu putea şti de unde venea acea atingere.

Numai acum pricepu de ce Aurel o rugase să urce în fiecare zi la sălaş ; adică el de-atunci ştia că are să dezerteze. Lovica se încruntă şi, o clipă, iar rămase locului, neînţelegînd de ce a fugit el de la ai lui. Un om nevinovat nu fuge, îşi zise ea, apoi aruncă din minte îndoielile şi străfulgerările de mînie. Ar fi vrut să stea de vorbă cu Ieronim, el ar fi putut să-i spună mai mult, dar după ce aflase de fuga de sub escortă a lui Aurel, Ieronim nu voise să se întîlnească cu ea. îl aşteptase la poarta cazărmii ore în şir, dar sergentul de serviciu, în afară de nişte- mormăituri, nu era în stare să-i dea alte lămuriri. De ce-o făcuse Aurel, de ce fugise, atît doar voia să afle de la Ieronim sau de la altcineva, dar nici fratele ei nu se înghesuia s-o liniştească.

Acum cînd se gîndea la Aurel, nesăbuitele amănunte cu îmbrăcatul şi pieptănatul, ce-i fulguiseră prin minte, i se părură ruşinoase, nu numai nelalocul lor. Lovica înghiţi în gol, cu amărăciune. Poate că Aurel nici nu mai era, poate în clipa aceea sufletul lui s-a topit, făcîndu-se una cu aerul şi cerul, ducîn- du-se acolo de unde a venit, pe aceleaşi căi neînţelese de ea şi- de nimeni. Şi Lovica, la această părere, îşi învîrtoşă mersul, nevoind să creadă un asemenea adevăr. Dacă el îi zisese să urce, datoria ei de nevastă era să-i îndeplinească porunca, pentru asta îl iubea, să se supună voinţei lui, pe urmă n-avea decît să-l judece de ce făcuse un asemenea pas sau de ce nu făcuse altul. Avu din nou senzaţia că pe urmele ei se strecoară cineva, şi cînd văzu un brăduleţ cu coroana nu prea mare tresărind din tulpină, fără ca vîntul să dea semne de înteţire în celelalte coroane, tresări. Din instinct se prefăcu strîngînd afine, chiar în faţa ei era o tufă cu crenguţele încărcate, şi în timp ce culegea boabele negre cu miros acrişor, trase cu coada ochiului. Cum stătea

aplecată, se uită printre propriile ei picioare, spaţiu avea destul, urcuşul era abrupt şi în spatele ei vedea ca în palmă. 'Nu, nu se zărea nimeni, dar, cu toate astea, Lovica, fără s-o fi învăţat cineva, începu să fluiere, ca să ca- Pfte curaj, şî în acelaşi timp să dea omului aflat la pîndă de gîndit că eî nici prin minte nu-i trece că cineva o urmăreşte. Că era om, nu se mai îndoia. Nu mai urcă. O luă spre dreapta, spre tufele dese de afine, atentă în acelaşi timp la fiecare mişcare din jur, şi numai într-un tîrziu înţelese că spaima îi nălucise că era urmărită. Făcu un ocol mare, aproape că îi plăcu acest joc de-a v-aţi-ascUnselea de una singură, şi ajunse într-o altă poiană. în dreapta era sălaşul lui Alixandru, şi Lovica îşi spuse că dacă bătrîriul ar avea un binoclu, acum s-ar putea uita spre ea şi chiar îi păru rău că atunci cînd plecase nu-i spusese bătrânului să mai privească din cînd în cînd poienile mari pe unde avea să treacă, s-o vadă şi la nevoie s-o păzească. Tot aşa de bine omul cu binoclul o putea zări şi de sus, de pe pisc, şi Lovica îşi zise că dacă Aurel a ajuns acolo atunci cu siguranţă că el îi veghează urcuşul şi la o adică îi poate sări în ajutor. Se mai linişti. Simţi nevoia să îmbuce ceva şi scoase din traistă cîteva bucăţi de' zahăr cubic ; nici ea nu ştia de unde pînă unde plăcerea de a mînca zahăr cu pîine ; de cînd rămăsese gravidă, aceasta îi fusese mîncarea pe care o poftise. Ce bună era bucata pătrată de zahăr ; dacă i-ar fi oferit cineva zahăr tos sau pudră, nici, nu s-ar fi uitat la el, pentru ea numai zahărul pătrat avea valoare. îşi cumpărase un kilogram de zahăr cenuşiu, tăiat egal. Lovica prinse bucata zgrunţuroasă şi rupse din ea un sfert, apoi purtă zahărul spre ultimele măsele din partea dreaptă, spre cele bune, întregi, şi cînd topea dulcele, rupea şi cîte-o bucată de pîine, pe care o mesteca ca o rumegătoare, mult şi liniştit, avînd cine ştie de.ce convingerea că fătul (numai făt putea să fie) are neapărat nevoie de dulce. Picioarele îi erau uşor crăcănate, cu tocurile bocancilor înfipte în iarba aţoasă, nu cumva să alunece la vale, şi cînd auzi gîfîitul şi plescăitul din buze, înainte de a-şi da seama de unde vine, se uită spre golul lăsat de picioarele răşchirate şi brusc le strînse ca şi cum între genunchii adunaţi şi zgomotul auzit ar fi fost vreo legătură ; într-adevăr, cînd îşi ridică privirile de la

picioarele strînse ca într-o menghină, văzu în faţa ei doi bărbaţi, unul îmbrăcat în civil şi altul militar, şi civilul, deghizat în ţăran, nu era altul decît Dobrin. De data asta Dobrin nu era cu Pin- tilie, aşa cum îi lăsase jos, soldatul avea o mutră speriată, tot aşa cum o avea şi Dobrin, numai că nici pe departe soldatul nu
era aşa urît ca sublocotenentul. Privirile tinere ale soldatului o arseseră, acum îşi dădea perfect de bine seama. Şi Lovica dintr-un salt fu în picioare, dar tot dintr-un salt Dobrin fu lingă ea şi-o trînti la pămînt. îi desfăcu picioarele cu forţa braţelor, în timp ce cu gura o apăsa peste buzele încă dulci ; n-o săruta, o apăsa numai, şi Lovica se miră de ce Dobrin, cu toată forţa lui nu ajungea niciunde, stătea pe loc, se hîrjonea de unul singur, nevoind să pună stăpînire pe locul cuvenit unui bărbat, fără însă să-i dea drumul din cleştele de oţel al braţelor şi picioarelor. îşi vîrîse opincile pe sub picioarele ei, într-o răsucire de frânghie : nici vorbă să se poată desprinde, în timp ce ochii tulburi o priveau lacom. Ce voia omul ăsta ? se întrebă Lovica şi într-o scăpărare văzu chipul soldatului cum se uita la ea cu gura căscată, sluţit de dorinţă. Numai că Dobrin, în afară de vînzoleală, nu dădea semne că are alte intenţii. îşi trase un picior de sub ea şi o obligă în felul acesta să şi-l salte pe al ei în sus, şi atunci el rîse bucuros. Rîse mult şi tîmp, cu un înţeles pe care nu-l pricepu.

Dobrin se ridică, îşi încheie cureaua de la pantaloni, apoi nasturii, îşi ridică cioarecii, făcînd mişcări largi din coapse, apoi se şterse la ceafă cu o batistă scoasă din buzunar. Lovica se ridică trăgîndu-şi în jos fusta groasă de lînă, învîrstată cu maron la tiv şi cu verde la brîu.

— Să-i spui, dacă te duci la al tău, ce ţi-am făcut, zise el şi rîse împreună cu soldatul şi numai în clipa aceea Lovica văzu că tot timpul soldatul rămăsese în umbra unui trunchi de molid, neputînd fi văzut nici dinspre sat, nici de deasupra.

— Ce mi-ai făcut, porcule ? ! zise ea, ştiindu-se datoare cu un răspuns şi topind în el făgăduinţa faptului neîmplinit.

— Parcă el o să te creadă ?... Uite, eu nu te-aş crede dacă ai fi nevasta mea şi unul mi-ar spune ce-a văzut.

Lovica se uită primprejur, ochi o piatră ascuţită şi, furioasă, voi să lovească în Dobrin, dar mîna lui o prinse

pe a ei în strîn- soare şi printr-o răsucire înceată, dar sigură, dureroasă, încît ea chiţcăi, obligînd-o să lase piatra din mînă. Din pricina chinului, se întoarse mult spre el, într-o poziţie în care gura se afla la cîţiva centimetri de gura lui. Lovica se înspăimîntă cînd îi văzu buzele tremurînde sub mustaţa umedă şi galbenă de tutun şi mai ales ochii adunaţi de încordare şi poftă spre rădăcina nasului, dîndu-i feţei o privelişte neomenească. Şi o clipă avu credinţa că omul din faţa ei nu era Dobrin.

— Să nu dai în mine, tîrfă, auzi ? În mine să nu dai... parcă nu ştiu...

Dobrin îi lăsă mîna din care piatra căzuse şi coborî lîngă soldatul care stătea cu arma în poziţie de tragere. De undeva de sus se pomi spre vale un bolovan scăpat cine ştie cum din culcuşul de pămînt, şi Dobrin, după ce privi piscul ştiut, se trase grăbit în umbra pădurii, apoi în salturi mari şi încrucişate dispăru cu totul. Bolovanul în rostogolire trecu pe lîngă Lovica şi izbi într-un zgomot surd bradul unde stătuse pînă atunci soldatul tînăr, ars de priveliştea oferită de picioarele ei desfăcute, şi trunchiul se rupse în două, tăiat parcă de un obuz. Bolovanul spart din cauza buşelii se împrăştie stîmind un praf alb, şi pădurea care înregistrase lovitura continua să plîngă, trimiţîndu-şi în vale şi spre înalt ecoul. Lovica privi în sus. Nu văzu decît o strălucire oarecare şi, doborîtă sufleteşte de cele prin care trecuse, stătu locului îngîndurată. Nu pricepea ce voise Dobrin, ori încercase să o iubească şi pînă la urmă înţelese că nu-i în stare, ori urmărise un gînd ascuns, de nedezlegat pentru ea... Acum ce-o să-i spună lui Aurel dacă l-o întîlni ? N-o să-i spună nimic sau o să-i spună rîzînd că piticul încercase dar nu l-au ţinut puterile ; la acest ultim gînd Lovica se mai lumină, îşi culese de jos traista şi puloverul. Transpirase de emoţie şi nervi şi i se făcuse frig. Pomi din nou spre sălaş aşa cum îi poruncise Aurel, dar nu făcu zece paşi cînd vîntul auzit în vale ajunse pînă la Brîul Alb şi Lovica văzu cum prin acel cordon furtuna năvăleşte cu o furie nebună ; îşi duse mîna la ochi cre- zînd că praful şi restul de ierburi şi crengi uscate au să ajungă pînă la ea, dar furtuna nu depăşi Brîul prin care alerga ca o herghelie de cai.

19

■— Nu, domnule Giurgea, gloanţele nu m-au omorît, dacă m-ar fi omorît, nu mai eram aici, nu m-aţi fi supus, din curiozitate, la acest ultim interogatoriu, după ce sentinţa a fost dată. Nici nu ştiu de ce vă povestesc, poate am intrat şi eu în jocul dumneavoastră, poate acel adevăr de care aţi amintit să mă fi determinat să privesc lucrurile altfel... Poate, lumeacîndva are să aibă totuşi nevoie de adevăr, de acel adevăr care-l face.pe om să trăiască chiar şi după moarte... Nu m-au omprît... Uite semnele gloanţelor, din cei patru, doar trei au tras,, şi au tras la mustaţă, cum s-ar zice, al patrulea stătea cu arma. întinsă, aşa l-am văzut cînd m-am trezit din leşin, în urma unei găleţi cu apă aruncată în faţă. Voiau de la mine adevărul, dacă nu cumva eram trimis de jos să-i spionez şi apoi să-i dau gata legaţi organelor... şi multă vreme, în urma refuzului meu de a recunoaşte ceea ce doreau ei, am urmărit ţeava armei celui de-al patrulea legionar cum îmi fixează ochiul ; da, domnule Giurgea, în ochi voia să mă împuşte, nu ştiu de ce nu i-a convenit ochiul stîng, poate pentru că, aşa cum puteţi constata şi dumneavoastră, este mai mic, poate pentru asta şi-a îndreptat ţeava spre dreptul ; sínt militar, am urmat şi eu cursuri de tragere specială, şi eu îl puteam nimeri în acelaşi loc, la firul de iarbă, cum zicem noi, dar de tras, n-a tras, ordinul de tragere n-a venit din boschetul de unde porneau comenzile, fără să văd chipul celui ce le rostea. Mă credeţi sau nu mă credeţi, niciodată n-am văzut acel chip.

— Deci dumneata laşi să se înţeleagă că ai avut o înţelegere cu Achim, ai avut acordul lor... Mie poţi să-mi spui orice, numai un asemenea lucru să nu-mi ceri, să te cred... Nu te-a crezut şi nu te poate crede nimeni.

— Atunci de ce vreţi să ştiţi adevărul dacă adevărul meu nu vă interesează ?... Pe ce bază vreţi să ajungeţi la acel adevăr dacă eu, singurul rămas în viaţă...

Aurel voi să continue, dar încăpăţînarea îl făcu să tacă ; trăia interior ceea ce voia să povestească, mai ales partea de fapte la care nu asistase, dar adevărul acelei părţi numai unul putea fi, motivul în urma căruia fugise la

cei de sus. I se părea plictisitoare încrîncenarea maiorului Giurgea de a încerca să-l disculpe în faţa viitorului dacă pentru prezent nu avea nici o înţelegere. Simţi o durere mare în dreptul inimii şi îşi zise că numai sufletul poate fi acolo, numai el poate durea într-o asemenea măsură, şi instinctiv îşi duse mîna în partea stîngă. Nu-i fu dat nici să-şi atingă sufletul, aşa cum dorise, nici să-l lege mai strîns de frîntura de viaţă, şi atunci se linişti ; o .linişte plăcută, în faţa lui se iviră din nou losulică şi Ieronim. Nu-l vedeau şi n-aveau cum să-l vadă, cu toate că era acolo, cu ei şi în ei, închipuirea bolnavă îi zămislise din nou, încercînd să scoată ceea ce nu ştia de la ei, ce nu aflase încă şi trebuia, aflat..

— Uite ce, Achime, spuse losulică în timp ce-şi privea în ciobul de oglindă ochii deveniţi aproape negri din pricina găl- benării, nimeni pe lume n-o să-l creadă că n-a vrut să fugă ’a duşman. Aş putea să mă duc să intervin pentru el dar oriunde m-aş duce, în această vreme, de dragul meu nimeni n-are să-l ajute.

Achim se încheie la centura mantalei, o deschisese doar de decor, toată discuţia lor se ducea în pisoarul cazărmii, pe betonul ud şi cu mirosuri amestecate lîngă o ţeava din care şiroiau prin zeci de găuri firişoarele de apă. Ei doi stăteau undeva la mijloc, să nu poată fi auziţi din orice parte s-ar fi aflat vreunul doritor să tragă cu urechea...

— Soarta lui e pecetluită, ascultă-mă pe mine, Achime...

— Tovarăşe colonel, eu nu cred, uite, eu nu cred, poţi să mă omori, eu pot să-ţi spun de unde i-a venit gîndul cel slab de a fugi, nu, nu pentru că a vrut să trădeze, un om ca Aurel nu poate trăda, el a vrut să ia pe cont propriu o acţiune pentru a salva... Nu-i pot găsi altă explicaţie, continuă Achim şi, neavînd ce face, îşi descheie centura la manta şi apoi o închise la loc, automat, de cîteva ori.

— Achime, ce spui ţine pentru tine, nu-ţi înrăutăţi propria situaţie. Nu există decît o singură verificare în stare să-l absolve ; fuga lui, de data asta o fugă reală, în folosul aceleiaşi cauze pe care tu o susţii... Deci el a vrut să treacă la duşman ca să-i poată pe urmă prinde mai uşor. Bine, fie cum zici... N-a reuşit, a fost prins, şi condamnarea lui... îi înlesnim trecerea, aşa încît nimeni să nu ştie şi nimeni să nu afle ce gîndim noi acum... Am stat şi m-am frămîntat în fel şi chip, nu pot merge nicăieri să raportez, şi mă îndoiesc că dacă i-aş cere lui Aurel să se sacrifice, ar face-o.

Achim tuşi de cîteva ori, pe scările de beton se auziră paşi grăbiţi, şi cîtva timp soldatul intrat rămase năuc că în latrina rezervată trupei apăruseră două feţe atît de alese... Luă poziţie de drepţi şi alergă înapoi pe scări, sărind cîte trei trepte deodată.

— Am ajuns să speriem oamenii...

— Se pare, Achime, că oricît am lupta pentru democraţie... Ai văzut cum a fugit ? Şi asta pentru că eu sînt gradat şi el nu. Toată noaptea am stat şi m-am gîndit

la Aurel, la noi şi la cei ce se află în munţi.

9 – Cina cca <*e taină

— Ce vreţi să spuneţi, tovarăşe colonel ?...

— Nimic, nimic, gîndeam aşa cu voce tare...

Ieşiră amîndoi în curtea cazărmii. Era cald, soarele se trecea încet, umbrele celor cîţiva pomi deveniseră albe, şi losulică, care privea umbrele, se întrebă de ce numai ele sînt albe în viziunea lui bolnavă, de ce oamenii...

— Noi îl putem verifica... continuă losulică agitat. Eşti rudă cu el, vag ai să-i dai de înţeles că-l poţi ajuta. La nevoie, fă-i rost şi de un pistol, bineînţeles cu gloanţe oarbe. Să nu-l faci să tragă concluzia că dorim asta, nici că am ales un moment favorabil fugii lui, un asemenea moment o să creăm însă şi pe urmă vom vedea dacă intră în planul nostru sau nu, dacă preferă să moară eroic sau să moară trădînd. Mă înţelegi, Achime ? Ştiu că-ţi cer un lucru foarte greu, dar eşti în stare în momentul de faţă să găseşti o altă soluţie din care ulterior el să rămînă, prin serviciul imens pe care îl va aduce patriei, un erou ? Sau te îndoieşti că poate fi loial, şi te temi că pînă la urmă se va înfrăţi cu ceilalţi ? Tu singur ai zis că nu crezi să fie trădător. N-ai zis aşa ?... Sau acum nu mai eşti convins ?

Achim îşi scoase o ţigară. losulică, grăbit, i-o udă la un capăt cu soluţie de hipermanganat ; Ieronim şi-o aprinse cu bricheta de vînt.

> — înţeleg din tăcerea ta că ai dubii, că nu mai eşti chiar

atît de sigur de cinstea lui. Vezi, tovarăşe căpitan, în ce dilemă te-am pus ?... Eu, o simplă cunoştinţă de-a lui Aurel, fost prieten cu un duşman, Liviu Rogozea, îndatorat bătrînului Alixandru, a.ş zice, cu viaţa, eu am încredere în el.

— Aici nu-i vorba de încredere, tovarăşe colonel...

— De ce e vorba ? întrebă losulică şi aruncă scobitoarea albăstruie.

— Dacă trece, totuşi, la ei...

— Dacă trece la ei, spuse losulică zîmibind, înseamnă că conştiinţa noastră, a celor de aici, care l-am condamnat, este curată, iar el, oricum, acolo, sus, şanse prea mari de supravieţuire nu are. Totul este să-i creăm impresia că poate fugi şi pe urmă vedem în ce fel

foloseşte fuga, iar dacă nu va trăda şi, la orice încercări l-ar supune cei de sus, va lupta pentru cauză, înseamnă că intuiţia noastră n-a dat greş.

— Adică dumneavoastră sincer credeţi că el e nevinovat ?

— Faptele, Achime, faptele, eu în afara faptelor n-am altă posibilitate de verificare, aici nu pot să nu fiu de acord cu Dobrin... îţi dau şi ţie şi lui Aurel posibilitatea să vă susţineţi părerile pînă la capăt, sigur, în condiţiile discutate. Nu pot să-l acopăr, şi nici tu, pe faţă. Dacă se află sau face vreun gest care ne demască, sîntem pierduţi, Achime, şi pentru aşa ceva nu vreau să pier... înţeles ?

Se plimbară încă multă vreme în tăcere, Achim avînd din ce în ce mai mult convingerea că propunerea lui Iosulică era şmecherească ; voia neapărat să se convingă dacă Aurel e cinstit sau nu, şi cum nu avea în acel moment altă posibilitate, apelase la vicleşugul ingenios din care cel ce trebuia să aleagă între trădare şi dragoste de patrie nu putea fi decît cel în cauză. Ştia că soluţii intermediare existau ; transferarea lui Aurel la Bucureşti, pe lîngă necazurile legate de viitoarele interogatorii, ar fi putut aduce şi lumină, scoţîndu-i la iveală nevinovăţia. Iosulică îşi privi capătul de ţigară vînăt, apoi capătul căzu de la sine, lovit parcă de cineva, şi colonelul se uită în urmă, să vadă cine-i stinsese chiştocul. în urma lui nu era nimeni, nimeni nu trecuse pe lîngă el, chiştocul căzuse singur sau mîinile prea nervoase nu fuseseră în stare să ţină restul de ţigară.

— Ciudat, spuse Iosulică, şi îl privi pe Achim mimînd indi-. ferenţa.

— Ce e ciudat, tovarăşe colonel ?...

Iosulică tăcu, din moment ce căpitanul îi punea o asemenea întrebare, însemna că alte gînduri îl măcinau şi i se părea în acel moment de cumpănă jenant să-i vorbească de chiştoc, cînd în realitate era vorba de viaţa sau moartea unui om.

— Ştiu ce ţi-a trecut, Achime, prin cap. Vrei să-i mai oferi o şansă înainte de a fi de acord cu şansa pe care i-o acord eu, uitînd că nu i-o oferi tu, iar cei ce ar trebui să scoată la lumină adevărul de care tu nu te îndoieşti n-au

în dosar alte fapte decît cele pe care le are Dobrin. Degeaba îi facem atîtea zile fripte sublocotenentului, dincolo de simpatia sau lipsa noastră de simpatie pentru el, rămîn tot faptele, şi ele, fără chipul urît al lui Dobrin, sînt imbatabile. Eu ştiu mai bine cine se ocupă astăzi de serviciul special, cine îl dirijează şi cine îl influenţează total. Dacă el m-a făcut pe mine colonel într-o seară, mai mult în glumă, ca să-şi bată joc de mine, să ştii că tot atît de bine poate pune pe un colţ de hîrtie un verdict în urma căruia nici de numele lui Aurel n-ai să mai auzi.

— Tovarăşe losulică, eu vreau să ies din armată, nu-i pentru mine, eu am o meserie.

— Parcă eu nu am ? Nu-ţi dai seama că a-ţi da demisia dintr-un asemenea post este echivalent cu o trădare ? Primul aş fi demisionat eu, eu, care am fost făcut pentru generalizări teoretice, nu pentru bătut munţii. Şi pe urmă gălbenarea asta de unde crezi că mi-a venit ? A apărut din senin, ea este rodul efortului fizic, şi losulică se opri, plictisit de argumentele pe care ar fi trebuit să le aducă.

Grăbit, îşi trase mănuşile subţiri din piele de căprioară peste palmele de domnişoară ; tocmai treceau din nou pe lîngă lăzile de gunoi, şi mirosul dur l-ar fi putut îmbolnăvi şi mai rău. îşi scoase batista şi şi-o duse la gură, dar transpiraţia îşi făcuse apariţia pe frunte, şi losulică avu din nou sentimentul că din neglijenţă a inhalat o porţie zdravănă de microbi. Ajunseră lîngă cei doi pomi, acum deveniţi roşii, de un roşu-vînăt, ca o prelungire a unui amestec de hipermanganat şi vopsea violetă, şi losulică respiră mai calm, albastrul îi mai tăie lipsa de dispoziţie, şi, grăbit, îşi luă batista de la nas.

— N-avem altă şansă, Achime, şi nu-ţi ascund că simt şi o plăcere lăuntrică la felul cum va reacţiona Aurel în faţa propriilor noastre dileme.

— De ce s-a îmbrăcat ţăran, de ce a luat automatul cu el ?

— De ce, de ce !... îl ironiză losulică. Răspunsul nici într-un caz nu-l vom căpăta acum, lasă-l să-şi mai revină, şi apoi...

— Şi dacă va fugi la ei ? întrebă simplu Achim, cuprins brusc de o neliniştе care-l făcu să-şi poarte paşii mai iute prin curtea cazărmii.

— Atunci sufleteşte vei fi liniştit şi tu, şi eu... Nu vreau să-ţi ascund un adevăr, cîteva zile l-am trecut sub tăcere, nu pot însă la infinit să fac abstracţie de el. Acum patru zile am primit dispoziţii să găsesc în dosarul tău legătura cu duşmanii poporului, cu fraţii Rogozea. Nu-i aşa, este inadmisibil în concepţia unora ca, din moment ce ei sînt duşmani, tu să nu fii. Două, trei săptă- mîni Dobrin va munci din greu pentru alcătuirea pieselor, dar pot să-ţi spun de pe acum că va lucra atît de bine, încît se vor găsi nenumăraţi martori care să ateste şi lucruri pe care nu le-ai

visat. Dragul meu, spuse losulică familiar, nu crezi că ar fi cazul să mergem şi să facem o baie cu o concentraţie modestă de hiper- manganat ? Am certitudinea că aerul acestei cazărmi este plin de microbi.

— Domnule Rogozea, domnule Rogozea, îl imploră Giurgea pe Aurel, stînd pe marginea patului, eşti dator să spui adevărul, în situaţia în care te afli, nimic nu se mai poate schimba, numai eu pot întîrzia actul solemn. De ce te încăpăţînezi să nu vorbeşti ?... Dacă losulică şi Achim ar fi luat singuri o asemenea hotărîre, nu văd în ce scop te-ar fi trimis în ghearele lupului.

Aurel deschise ochii. Pe faţa maiorului putea citi un interes sincer faţă de soarta lui, cu toate că această soartă, aşa cum singur Giurgea recunoscuse, nu mai putea fi schimbată. Neîndoios, acest ofiţer de carieră, tăiat parcă din afeturi de tun, cu capul construit din cărămizi teutonice de cazarmă, simţea nevoia ca armata lui, draga lui armată, nici acum, nici în vecii vecilor să nu fie întinată cu fapte care s-o dezonoreze în vreun fel. Aurel zîmbi în sinea lui şi dintr-odată aprigul ofiţer care-i măcinase în vremea instrucţiei cu autoritatea exagerată îi deveni incomparabil mai apropiat.

— N-am de unde să ştiu exact, domnule maior... Achim mi-a adus soţia în celulă, şi înainte de a o aduce, mi-a lăsat, sub butoiul care ţinea loc de tinetă, pistolul. Mi-a zis să nu-l întrebuinţez decît la nevoie, atîta mi-a zis.

Giurgea nu mai ştia ce să creadă. Ce motiv ar fi avut

Aurel Rogozea să mintă ? După părerea lui, nici unul ; doar în cazul că voia să lase despre el o părere mai bună decît au avut-o cei care l-au cunoscut. Cine erau ei ? în afară de el, puţini mai trăiau, regimentul trecuse]a alte unităţi, se dislocase, ca un nor după o furtună. Furtuna se consumase şi ea, în munţi se putea respira liber, munţii, pădurile, dealurile şi văile reveniseră celor ce le stăpîneau. Medicul regimentului rămas cu ei îi spusese că există cazuri, rare, ce-i drept, dar există, cînd oamenii trecuţi prin încercări crîncene îşi imaginează o viaţă pe care nu au dus-o şi fapte întîmplate cu ei doar în închipuire. Oare Aurel să fi fost într-o asemenea stare ?... Şi pe urmă cum se poate ca losulică să-şi fi luat o răspundere pe care n-a transmis-o mai departe ?

Giurgea se scărpina la bărbia colţoasă sub care pielea nu voia să îmbătrînească. Doctorul era cel care avea dreptate, îşi zise el. Aurel îşi închipuia din motive necunoscute o viaţă pe care n-o trăise aievea.

20

O găleată cu apă rece aruncată peste el îl trezi. Deschise ochii şi văzu deasupra coroana bogată a lariţei. Avu un zvîcnet din picioare şi, aşa cum era legat şi căzut, cu spatele rezemat de partea de jos a trunchiului de brad, începu să tremure ; retrăirea momentului ce-l aruncase în nefiinţă îl zdruncinase şi arma îndreptată spre ochiul drept... Dacă arma n-ar fi fost cu cătarea aţintită spre pupila mărită de groază, n-ar fi avut credinţa inevitabilului sfîrşit. Ţeava neagră, cu punctul de la mijloc gol, prin care, la o simplă apăsare pe trăgaci, trebuia să iasă cartuşul, îl făcu să-şi închidă pleoapa dreaptă ca şi cum armura ei firavă ar fi fost suficientă să oprească plumbul ; glontele s-ar fi lovit de pleoapă şi s-ar fi dislocat în miliarde de unităţi invizibile, scăpîndu-l de la moarte. închipuirea salvatoare era rodul încercării prin care trecuse ; n-avea nici o scăpare şi, neavînd, se

cuvenea să-şi înfrîngă spaima. Fricos fusese întotdeauna, şi îşi stăpînise teama făcînd sforţări nesăbuite de curaj. Avea nevoie de curaj să se domine, să fie din nou stăpîn pe simţămintele sale, şi, uitîndu-se la cătarea fixă, îndreptată spre el, se înălţă încet cu spatele sprijinit de trunchi, şi cînd ajunse în poziţia de la început, respiră adînc, ca şi cum îşi dusese trupul la o mare victorie. Nu-i păsa de dîrele de sînge devenite din nou calde după ce apa rece se scursese de pe faţă. Căldura, în cele trei puncte ale capului, unde pielea fusese atinsă, îi făcu bine, erau mîngîieri apropiate înaintea marii iubiri, şi iubirea era moartea. Numai pe ea o dorea, numai voinţei ei i se supunea. Moartea înstăpînită în el făcuse să nu-i fie groază de ea. Ar fi vrut să spună ceva, să înjure sau să-i scuipe, dar înţelese că gesturile erau de prisos ; organismul ar fi dorit o descătuşare în faţa acelui prea plin, şi Aurel înţelese că nu acolo era scăparea lui.

— N-am încredere în el, camarade Folosea, auzi Aurel trecîndu-i pe la ureche vorbele şoptite de cineva ; voi să se uite spre locul de unde porniseră, dar ţeava ţintuia ochiul, şi ochiul, înfipt în gaura neagră, brumărie, nu se putea miŞca, aşa că Aurel nu-şi dădu seama cine pronunţase verdictul de neîncredere... Simţi că-l cuprinde ameţeala, apoi ameţeala îi trecu odată cu raza de soare intrată sub un nor ; şi pentru că nu mai văzu în apropierea lui decît un om, pe Folosea, îi ceru acestuia apă... Folosea intră într-un bordei. Veni de acolo cu o cană de aluminiu şi aşează buza cănii pe buza lui inferioară şi Aurel simţi un gust răcoritor de borş.

— Ţine-te tare, nu te lăsa, auzi Aurel la ureche şi nu înţelese de ce neapărat trebuie să se ţină tare, pentru ce şi mai ales în folosul cui.

Ii intrase în cap, în scurta pauză dintre cele trei gloanţe trase măiestrit, că Achim îi dăduse de înţeles că are încredere în el, încredere pînă la capăt, şi în milionimile de secundă pînă la al patrulea glonţ îşi întări convingerea că nici Lovica nu venise în închisoare fără ştirea lui losulică. Nu, aici nu era vorba de losulică şi nici de Achim, nu era vorba nici măcar de Lovica, drumul şi— 1 alesese singur, fără să-şi dea seama, subconştientul se dovedise mai puternic, tot timpul se aflase sub puterea şi înrîurirea lui. Cu el fuseseră neomenoşi... Aşa ar fi

procedat şi el, trădarea alor tăi doare incomparabil mai tare şi mai adînc şi durerea nu poate fi alinată decît tot prin durere. Şi drept răsplată, această trăire subconştientă a evadării acolo unde evadarea se putea transforma într-o adevărată trădare sau într-o adevărată iubire. Şi uitîndu-se prin ţeava strălucitoare prin care glontele avea să iasă învingător din ghintuiala de oţel, Aurel înţelese că există ceva deasupra oamenilor, că cei ce se nasc şi mor se nasc şi mor nu pentru a da neapărat răspuns semenilor, ci lor înşişi, omul rămînînd pînă şi în credinţa lui singur. Avea dreptate Achim. oamenii s-ar fi cuvenit să facă copii, iată rostul bărbaţilor, şi gîndul că Lovica purta în pîntece o altă faţă a existentei lui îl făcu să regrete şi mai puţin ţeava îndreptată spre el. îşi deschise pleoapa grea, umflată de sîngele scorojit, şi, desprin- zîndu-şi buzele uscate, zise ca pentru el :

— N-am spus decît adevărul...

Nu-i ceruse nimeni în mod deosebit ca atunci, tocmai atunci, să scoată acele vorbe, dar ele avură menirea ca o mînă nevăzută să nu se ridice în sus şi, neridicîndu-se, ţeava puştii se lăsă în jos şi Aurel simţi duhoarea de usturoi aproape de nas şi cu greu înţelese că Folosea îi desfăcea mîinile din jurul trunchiului.

— Ai scăpat ca prin urechile acului, nici o clipă n-am crezut că au să te lase... Ţi-am spus că e mai bine să nu vii... Prin asta datoria faţă de tine mi-am făcut-o, ţi-am salvat viaţa, aşa cum n-ai vrut tu să mi-o iei... De ce nu m-ai omorît, îţi stătea la îndemînă ? mai zise Folosea în timp ce-l ducea pe Aurel la bordei, tîrîndu-l de lănţugul aurit.

Aurel tăcu, stătea întins pe patul acoperit cu frunze de stejar şi cu crengi de brad.

— Faptul că n-ai tras, că m-ai lăsat viu, că, după o zi, te-am găsit tot acolo i-a făcut să vadă în încăpăţînarea ta de a veni sus o cursă. Cu toate astea, nu-l înţeleg pe camaradul Blendea, de ce te-a lăsat în viaţă ?...

Folosea îşi mirosi mîinile mînjite de iod şi, după ce îşi şterse palmele de crăcii pantalonilor din lînă de capră, se duse la priciul lui aşezat pe partea cealaltă a bordeiului. Puse bandajul cu care îl pansase pe Aurel pe o lădiţă şi, scoţînd de sub pat o traistă, înşiră pe princi o sumedenie de figurine. Numai tîrziu Aurel înţelese că închipuirile din lut încă nears o reprezentau pe maica Lucreţia în diferite

poziţii, cînd cucernică, cînd cu picioarele dezgolite. Folosea, arătîndu-i-le pe rînd, îi dădu explicaţii bucuros de uluirea lui, apoi săpă cu briceagul sub prici şi, scoţînd o bucată de lut cleios, se apucă să fabrice o altă maică. Principiile generale ale desenului fiindu-i cunoscute, mîinile modelau cu iuţeală coca, pînă în clipa cînd trebuia să-i dea sensul mişcării dorite, şi atunci maica brusc căpăta expresie, viaţă şi, ca să fie şi mai elocventă, Folosea îi ridica un picior în sus. La atingerea acelui picior moale, Folosea nu mai rîse ; dimpotrivă, fruntea se umplu treptat de bobiţe de sudoare, apoi bobiţele se înfrăţiră şi, din zece, se făcu una, ca apoi apa să se prăvale la vale peste obrajii înroşiţi de o plăcere pe care o consuma nervos, singur, în contact cu acel lut ce luase formele şi căldura unei femei. Buza de jos începu să-i tremure, apoi dinţii i se dezveliră, ochii din umbriţi căpătară luciri stranii şi, sub privirile aiurite ale lui Aurel, Folosea se descheie grăbit la cămaşă ; nu-i mai păsa că nu era singur, plăcerea ajunsese la apogeu, şi, uşor dat pe spate, cu ochii întredeschişi, tremură îndelung în faţa acelui miez de pămînt. Aurel se uită cu o curiozitate copilărească la omul din faţa lui, transportat pe alte tărîmuri, apoi se întoarse, încet şi fără zgomot, cu spatele, voind să-i ofere lui Folosea, la trezirea din beţie, senzaţia că n-a avut martori la actul disperării lăuntrice. Aurel auzi cîtva timp respiraţia reţinută a bărbatului aşezat pe celălalt prici şi stătu în aceeaşi poziţie, cu spatele întors, pînă cînd intui, mai mult după fîşîitul cîrpei, că Folosea îşi împacheta figurinele, inclusiv ultima, în umezeala ţesăturii unde le păstra prospeţimea, şi numai cînd rîsul, un rîs în cascade, se auzi de pe priciul vecin, se întoarse. Folosea scuipa în scîndura de deasupra lui în acelaşi loc cu o precizie uluitoare...

— Ne abrutizăm în anumite privinţe, dar acuitatea simţurilor creşte în proporţie inversă, şi un simţ al meu, rod probabil al instinctului de conservare, mi-a spus de atunci, de cînd te-am întîlnit, că trişezi. Nu ştiu cum o fi acolo la voi, jos, acolo de unde ai venit, în acea instituţie faimoasă din cîte am auzit, cu siguranţă sînteţi nişte simpli executanţi. Bieţi oropsiţi ai soartei, obligaţi prin însăşi menirea voastră la răfuieli, uitînd că noi purtăm treaz funcţia vitală a naţiunii. Adevărul trăieşte din

opoziţie şi deosebirea dintre voi, cei de jos, şi noi, cei de sus stă în capacitatea de sacrificiu, nu din ordinul nu ştiu cui, ci dintr-o necesitate ce înseamnă convingere. Cu ce dracu să ne ocupăm aici dacă nu cu jocuri ale minţii, în acest joc intrînd şi tu pentru mine ? Şi am să cîştig, chiar dacă acest cîştig m-ar putea costa foarte mult. Numai că bătrînul Folosea ştie sâ-şi achite nota la timp, odată verificată valabilitatea teoriei mele, pe urmă, o simplă apăsare pe trăgaci... Sînt suspicios, domnule Aurel Rogozea, să ştii însă că suspiciunea mea nu va influenţa cîtuşi de puţin suspiciunea celorlalţi ; la ei pur şi simplu este vorba de neîncredere şi ei o rezolvă aşa cum ai văzut, cu cruzimea necesară, cu forţă, fără să-şi pună inteligenţa la contribuţie, ca şi cum inteligenţa ar fi apendicele creierului şi nu cea mai importantă calitate a lui. Procedeele lor sînt barbare... Suspiciunea are alte legi, ea îţi poate provoca bucurii multiple, şi dacă îţi spun asta, e pentru că spatele întors a fost prima lecţie pe care mi-ai dat-o, primul răspuns la o întrebare capitală, şi dincolo de propria-mi plăcere, gestul reprezenta un test la care ai răspuns excelent. înregimentarea acestui prim răspuns în clasificatorul meu duce de pe acum la succes sigur. Vrei să ne înşeli, domnule Aurel Rogozea, aşa cum ne-a înşelat fratele dumitale, sau, ca să fiu mai precis, cum a vrut să ne înşele. Nu se poate ca acolo jos să nu fi învăţat cum să trageţi simultan, adică din două gloanţe să nu se audă decît unul; apăsarea pe trăgaci nu mai aparţine de acum calculului, ci gestului reflex, educat admirabil în noi la o şcoală de antrenament de un prestigiu, în lumea celor de teapa noastră, nemaipomenit. Ştiu să trag intuind din priviri secunda cînd celălalt vrea să-şi descarce sufletul cu primul plumb, pentru asta n-am putut fi lovit niciodată. Totdeauna, datorită acestei însuşiri, am tras primul, şi dacă îmi va fi dat să mor, numai un glonte rătăcit, venit la întîmplare, îmi poate încheia un destin ce nu-mi aparţine mie decît prin înscrisul lui pe propria mea frunte. Am simţit acum cîteva săptămîni în ochii lui Liviu sentimentalismul care erodează voinţa. He, he, hî, hî, hî, poveste lungă !... şi Folosea se ridică de pe prici.

Scoţînd de sub el o raniţă confecţionată din aceeaşi lînă de capră, se uită în interiorul ei. înghiţi bucăţile de

slănină cu poftă şi numai la urmă mestecă îndelung felia de pîine, şi Aurel se uită cu curiozitate la pîinea tăiată cu briceagul şi înţelese că era de oraş, coaja subţire lăsa să se vadă dedesubt arsura uniformă pe care cuptoarele ţărăneşti n-o lăsau de obicei. Deci cei de sus sau coborau ei înşişi pînă în oraşul aflat la vreo douăzeci de kilometri, sau aveau susţinători şi acolo, şi Aurel înregistră acest amănunt nu fără mirare, deoarece însemna că legăturile celor de sus erau mai mari decît îşi închipuiau cei de jos. Aurel se opri din iscodit, nu mai avea ce face cu propriile descoperiri, cu toate astea, urmări şi bucata de slănină scoasă cu iuţeală din traistă şi tot cu iuţeală vîrîtă înapoi, de parcă Folosea s-ar fi temut să fie văzută. Felia tăiată o băgă grăbit în gură. Aurel se ridică. îi intrase un ac de brad între gulerul cămăşii şi piele, acum se străduia cu mîna liberă să-l scoată. Acul depăşise partea de ceafă asudată, moale, se strecurase spre şira spinării odată cu transpiraţia, şi Folosea, văzîndu-l cum se chinuie fără să ceară ajutorul, se duse la el şi, neştiind ce caută, îi scoase cămaşa din pantaloni. Se uită la pielea cu mulţi negi de culoare neagră, alţii gălbui, şi într-un tîrziu zări acul de brad.

— Pîinea e de la oraş, slănina ţărănească, dar, după cum e dispus ţesutul de carne, pot să-ţi spun şi numele celui care v-a dat-o ; numai ai lui Gogolea fac asemenea slănină. Pe cîţiva dintre ei i-am arestat, sînt o turmă, nu m-aş mira ca unii să fi fugit aici.

— Faci din nou o greşeală crezînd că sinceritatea şi spiritul de observaţie îţi pot fi de folos. Nu, acum nimic nu-ţi poate fi de folos. Aş putea să continui zicîndu-ţi că şi felul cum am mîncat şi ce am mîncat intra în verificare, dar dacă aş susţine aşa ceva, ar însemna să te mint. Şi pentru că la voi libertatea n-are decît un singur mod de manifestare, este şi mai evident că trimiterea ta aici are scopuri ascunse.

— Nu m-a trimis nimeni, spuse Aurel şi se lăsă pe spate, avînd grijă să-şi mute creanga de brad din locul unde s-ar fi cuvenit să fie perna. De fapt, puţin îmi pasă ce crezi, mai spuse Aurel, şi nu-l refuză pe Folosea cînd acesta îi întinse o ţigară gata aprinsă.

— Adică ai venit de bunăvoie şi nesilit... dar de ce, te-am mai întrebat, de ce ?

— Ca să fiu sincer, nu ştiu de ce am ales această cale, în orice caz, dacă aş fi ştiut ce mă aşteaptă, n-aş fi venit aici, locuri de ascunziş sînt în ţara asta destule, şi pe urmă puteam, dacă tot mi-ar fi ars să lupt, să caut bîrlogul nemulţumiţilor plecaţi de jos, nemulţumiţi! noştri, în orice caz mai aproape de noi decât nemulţumiţi! de genul vostru, care arborează libertatea, dar de fapt sînt simple instrumente ale nevoii de...

Folosea rîse şi, culcat pe prici, se apucă să scuipe în tavan...

— Acum înţeleg de ce nu se prea înghesuie cei de jos să vină la voi, metodele de aici sînt incomparabil mai dure decît ale noastre, cu toate că nici ale noastre nu sînt scoase din cine ştie ce cărţi bisericeşti. Credeam că sînteţi cu miile, acolo jos deseori ne făceam probleme cu numărul vostru, socoteam că numai încercuirea cu cîteva regimente ar fi dus la nimicirea voastră totală.

— Şi de unde ai putut să tragi concluzia că nu sîntem atîţia cîţi ai crezut ?

— Simplu, spuse Aurel trăgînd cu nesaţ fumul acriu din ţigara umedă şi stătută. După ţigară, dacă te interesează. Asta e ţigară de cel puţin un an, de unde deduc sau că nu aveţi prea mulţi fumători, cu toate că mira-m-aş ca la o asemenea călugărie să nu fie toţi fumători, sau sînteţi aprovizionaţi în' dorul lelii. Cînd şi cînd. Ce minunate ar fi ştirile astea pentru cei de jos, spuse Aurel, şi Folosea îşi schimbă înfăţişarea, pielea feţei se aspri şi în colţurile buzelor îi apărură cîteva cute adînci. Ţi le spun toate astea ca să nu mă crezi nici prost, nici un novice în meserie. Aş vrea chiar să-ţi mărturisesc că mi-a fost dragă îndeletnicirea de a prinde bandiţi pînă în clipa cînd am fost socotit eu însumi unul dintre ei... Atunci...

— Ce-a fost atunci ?

— Nimic deosebit, spuse Aurel ţintuind cu privirile priciul de deasupra lui. Nu-mi dau seama ce s-a petrecut, dar de petrecut s-a petrecut ceva. Poate într-o zi am să adun în mine motivele acestei plecări... Trebuie să înţelegi că nu mai aveam acolo nici o şansă... Aş fi dorit să mă întorc la uzină, dar drumul îmi era tăiat... Liviu mă condamna şi dincolo de moarte, în două feluri, adică nu

numai pentru că îmi era frate şi fusese paraşutat, iar eu, neştiind am tras în el... cu toate că...

— Şi ai venit aici să-l răzbuni şi să scapi de imensul păcat de a-l fi omorît ! spuse Folosea şi, cu un tăciune luat de jos, îşi făcu cercul ţintei pe lemnul priciului de sus şi se apucă cu osîrdie să-l împuşte din nou cu ghiulele de salivă albă.

21

— Vedeţi, stimaţi colegi ? spuse losulicâ, arătînd spre capul lui Liviu Rogozea şi spre o fotografie mărită, aşezată alături, o fotografie din copilărie, în care Liviu rîdea arătîndu-şi dinţii albi. Vedeţi dintele acesta, din pricina căruia n-am avut somn atîtea zile ? Caninul mi-a torturat visele, dar nu mi le-a torturat în zadar. Eu am avut dreptate... caninul, după cum se vede din fotografie, a fost rupt, numai vîrful. Deci, caninul găsit de mine cu cap cu tot prin gunoaiele de la marginea văii atestă un dinte întreg, fără urmă de elemente străine... Adică, stimaţi tovarăşi, ca să mă înţelegeţi mai bine, ceea ce cu timpul ar fi putut deveni o carie n-a devenit, realitatea dovedeşte că nici nu poate fi vorba de aşa ceva... Priviţi şi convin- geţi-vă.

Discuţia avea loc într-o despărţitură a grajdului comunal, o încăpere zidită din piatră, unde pînă în urmă cu cîţiva ani îşi avea adăpost taurul obştii ; acum încăperea, rămasă goală, fusese transformată, prin grija lui Pintilie, într-un fel de morgă, unde colonelul losulică Goldştein îşi expunea descoperirile maiorului Giurgea, căpitanului Achim şi sublocotenentului Dobrin. Pintilie stătea cuminte la uşă, pe dinafară, şi păzea de privitorii indiscreţi, ce s-ar fi putut apropia de grajd, discuţiile pe care nu le înţelegea ale celor dinăuntru. I se părea lui Pintilie cam zdruncinat la minte băiatul mic al lui Samuel Goldş- tcin, ajuns colonel Dumnezeu ştie cum ; odată îl surprinsese la poligon : losulică trăsese nu în ţintă, ci la vreo zece metri de ea, într-un gard... fusese cît pe-aci să-l

ţintească pe el. Plecase de după gard, să nu-l vadă colonelul; nu l-ar fi iertat pentru nimic în lume dacă ar fi ştiut că cineva străin îl asistă şi de atunci Pintilie îi dăduse dreptate lui Giurgea, armata nu e o jucărie, armata e...

Pintilie îşi trecu dosul unei mîneci peste fruntea înfierbîntată şi se mulţumi să-şi macine răspunsul nedat în el, la urma urmei de ce trebuia să ştie ce-i armata, armata era pentru el glasul superiorului, ordinul lui, asta era armata, şi Pintilie respiră uşurat cînd îşi putu însuşi adevărul şi formula cea mai simplă în privinţa definiţiei instituţiei pe care o slujea. Pintilie îşi văzu mai departe de plimbat prin faţa uşii grajdului, fără să ia aminte la vorbele auzite.

— Deci este limpede, repetă losulică pentru a nu ştiu cita oară, cu acelaşi gabarit vocal reţinut, din care Pintilie nu auzi decît vocalele rostite mai cîntat, că putem să avem de-a face cu o dublură, un individ care şi-a însuşit perfect datele exterioare şi interioare ale lui Liviu Rogozea cel adevărat.

— Tovarăşe colonel... întră în discuţie, roşu la obraz, Dobrin. De ce vreţi dumneavoastră să-l scăpaţi cu orice preţ pe Aurel Rogozea, la ce ne foloseşte acest craniu care pute, tovarăşe colonel, dacă îmi spuneaţi mie, îl spălam şi pe dinăuntru şi pe dinafară, pe dinafară cu peria de haine, pe dinăuntru cu pompa de la bicicletă, numai o pompă cu apă poate intra prin miile de găurele... Adică de ce aveţi nevoie de un alt adevăr în locul celui la îndemînă oricui, simplu şi de neatacat ? Ne pierdem vremea, pur şi simplu, spuse sublocotenentul Dobrin şi-i întinse hîrtia colonelului s-o semneze. Constatările dumneavoastră, tovarăşe colonel... spuse Dobrin.

losulică dădu din cap, nu-i ardea să semneze nimic, semnarea ar fi însemnat încheierea unei constatări, or, el această constatare n-o încheiase. losulică se posomori. Ar fi dorit ca îndoiala lui să stîrnească simpatie, să fie luată în seamă, fără a cheltui atîta energie să explice de ce era nevoie să se stabilească adevărul, dar sublocotenentul nu numai că nu se înfiora de gradul ce-l purta pe umăr, era în stare să-i pună la îndoială propriile lui păreri, rodul unor nopţi întregi de veghe.

Giurgea se apropie de craniul descărnat, intrat pe

jumătate în putrefacţie, bine dezinfectat în formol, apoi, la cererea expresă a lui losulică, injectat în părţile moi cu o soluţie puternică de hipermanganat... Şi numai cînd colonelul văzu capul lui Liviu vînăt, aşa cum arăta sticluţa lui în care îşi ţinea medicamentele, încetă să-i mai fie frică de contaminare. într-adevăr, ce-i trebuia acest craniu şi adevărul legat de el, de ce se expu- * nea feluritelor infecţii, cînd era mult mai simplu să lase lucrurile să meargă de la sine ? Giurgea îşi apropie ochii de dintele aflat în discuţie, apoi, nemulţumit că pierdea cîteva detalii ale caninului rupt la vîrf pe vremea copilăriei, îşi scoase ochelarii din buzunar ; îi era ruşine să se afle că a ajuns la vîrsta ochelarilor şi, pentru că un militar în concepţia lui nu mai putea fi un adevărat militar cu ochelarii pe nas, refuza să-i folosească. Acum era însă cu totul altceva şi, cu dioptriile puternice, urmări striaţiile danturii şi clătină din cap... Da, din acest punct de vedere, losulică avea dreptate sau, în sfîrşit, o dreptate parţială ; în orice caz, ceva s-a întîmplat între timp cu dintele lui Liviu, se vedea clar ca la lumina zilei că în copilărie caninul fusese scurtat cine ştie datorită cărui fapt... Poate Liviu căzuse sau îl lovise cineva cu o piatră şi dintele se rupsese decupînd o bucată de smalţ cu pulpă cu tot, smalţ şi pulpă care acum, pe craniul cu un ochi deschis, parcă nemulţumit că nu era lăsat în pace să se odihnească în linişte, arăta întreg, deşi o analiză, chiar şi superficială, dovedea că nu fusese vorba de vreo plombă şi nici de un dinte fals. Intre caninul încriminat şi celălalt nu era nici o diferenţă de culoare, iar sub gingia mîncată de putreziciune albul se continua în maxilar.

„Ce dracu îmi trebuie bătaia asta de cap *!” se întrebă losulică. Nu pricepea nici el de unde nevoia imperioasă de a stabili un adevăr care, în ultimă instanţă, nu valora mare lucru. Liviu Rogozea, dat dispărut în patruzeci şi patru, murise cu adevărat acum, adică cu cîteva zile în urmă. Fratele lui se afla, după o încercare nereuşită de a trece la duşman, închis într-o celulă şi cu acte în regulă pentru a fi trimis mai departe la Bucureşti, cu toate că sentinţa fără apel fusese dată de tribunalul militar al regimentului ; un fel de recurs nescris de nimeni şi necerut de nimeni se insinuase singur în destinul lui Aurel, şi cînd centrul aflase că deţinutul n-a făcut cerere

de graţiere, imediat i s-a scris una din oficiu. Nu poţi omorî un om dacă nu-i respingi şi cererea de graţiere, or, respingerea nu se putea face oriunde. losulică se întrebă dacă nu cumva era şi el subiectiv ; şi aşa cum nu se îndoia nici o clipă că Achim, rudă prin alianţă, participa vădit sentimental la reconstituiri, tot aşa, fiind vorba de rudele celui care-i salvase lui viaţa, se putea ca să dea şi el dovadă de... lipsă de obiectivitate. Se uita la Achim Ieronim cum stătea pe marginea unei mese şi privea la restul de cadavru, scîrbit de mirosul de formol şi stupefiat că cineva putuse să aducă acolo, indiferent de motiv, capul desprins de trup, pe jumătate macerat de descompunere. Achim nu voia însă sâ-l contrazică pe losulică, încercarea lui de a stabili adevărul despre Liviu Rogozea era lăudabilă şi adevărul putea pînă la urmă să aibă repercusiuni nu numai asupra lui Aurel. Ce nevoie avea ca adevărul descoperit de losulică să se răsfrîngă asupra lui ? se întrebă Achim ; nu se temea că are să fie dat afară din armată, mai devreme sau mai tîrziu oricum va fi dat, această dare afară şi-o ceruse singur, şi Ieronim se miră că, în ciuda morţii, se afla aici, cu acest tribunal din care nu putea să fugă. 11 privi pe losulică îndelung, ca pe un prieten, cine ştie din ce cauză pierdut, cu toate că mai era încă de faţă, şi fiul lui Samuel Goldştein îi deveni mai puţin indiferent pentru strădania de a descoperi un adevăr de care nimeni nu avea nevoie. Cu toate astea, losulică era încăpăţînat, nu voia să cedeze, adevărul în concepţia lui trebuia aflat indiferent dacă cel în cauză era mort sau nu, adevărul şi pămîntul au apărut odată, oamenii doar s-au reflectat în ele. losulică avu impresia că ochelarii rotunzi cu rama de fier unsuroasă pe lîngă urechi, cu cromul căzut spre rădăcina nasului, s-au aburit, semn al emoţiei. Numai că losulică nu plîngea ; nici n-avea cum să plîngă, ochii erau doar o copie a ochilor de altădată, o copie fidelă, atîta tot. Lui Achim îi păru rău pentru colonelul pirpiriu, măcinat de teama microbilor şi incapabil să se teamă altfel de ceva, mereu cu o carte ferfeniţită în buzunare, nemulţumit că trebuia să se ocupe de morţi. Mult ar fi dat Achim să ştie dacă losulică avusese de-a face cu vreo femeie ; cu siguranţă

că avusese, se zvonise chiar că ar fi fost căsătorit.

— Tovarăşe colonel, tovarăşe colonel, strigă Achim cînd înţelese că losulică se străduia să plîngă fără să reuşească, de ce vă chinuiţi, tovarăşe colonel ?... Mă iertaţi, nu mi-am permis să vă contrazic, dar dacă cercetarea asta este fără rost ? La început, cînd nu mi-am dat seama că sînt mort, mă ciugulea în carne un fel de teamă, noi nu mai sîntem, domnule colonel ; existăm doar datorită conştiinţei altuia sau altora, atîta cît a mai rămas din noi în ei, şi fără noi, ei nici n-ar şti cum ne cheamă. De ce nu ne-am odihni, domnule colonel, am avea dreptul, am trăit şi am murit cinstit. Nu mai vreau să-mi aduc aminte de nevastă-mea, cum m-a lăsat. Domnule colonel, şi pe urmă, dacă nu mai sîntem vii, mă întreb şi nu înţeleg, de ce vedem şi de ce simţim, de ce ne mai interesează cazul cumnatului meu, noi tot nu-i mai putem fi de folos.

— Te înşeli, căpitane, şi încheie-ţi gulerul, are dreptate Giurgea, n-am fost şi nu sînt un bun militar, şi în urma apostrofării, Achim luă poziţie de drepţi şi îşi încheie regulamentar gulerul cămăşii şi reverul prea răsfrânt al vestonului. Căpitane, de ce crezi că mă chinui să aflu acest nenorocit de adevăr ? îţi închipui că numai el mă determină să bat coclaurile astea împuţite, umblînd după capete de cadavre şi alte mizerii omeneşti ? Mort fiind, nu pot scăpa de imaginea adevărului viu... Adineaori am simţit cum a trecut ceva pe lingă mine ; o fluturare de viaţă mi-a atins mîna şi am tresărit, sînt sigur că între mine, cel mort, şi spiritul viu nedreptăţit al lui Liviu există o corelaţie perfectă. În cazul meu, sufletul s-a detaşat de trup, dar nu vrea să-şi disloce forma pînă ce nu-mi plătesc datoriile faţă de cei vii, şi pentru asta mă chinui şi ne vom chinui... Numai adevărul ne va da posibilitatea să ne topim în neantul în care am intrat doar cu trupul, uite, uite cum suflu, dacă suflarea mea ar fi moartă, nu s-ar vedea aburirea aerului în această lună de toamnă tîrzie, şi aburul cald al răsuflării este o dovadă că existăm şi atîta vreme cît sufletul nu vrea să se despartă de forma întruchipată, sîntem datori să căutăm şi să n-avem linişte. Ştiu, mi-ai surprins tristeţea din privirile

oarbe, dacă ai fi fost mai inteligent, ţi-ai fi dat seama de ce sínt în această stare. Am ajuns la concluzia, dragul meu, că, mai presus de orice pe această lume, sîntem noi, totul este trecător, în afara principiilor de bază care l-au deosebit pe om în evoluţia lui de celelalte specii... Tot nu înţelegi ; ca să fiu mai concret, am să-ţi mărturisesc că aseară m-am dus la fosta nevastă. S-a

recăsătorit. Aş fi vrut să-i spun cîteva cuvinte, şi i le-am spus ; mi-am dat seama că este conştientă de prezenţa mea, dar nu avea puterea nici să mă vadă, nici să mă pipăie. Am fost martor apoi, fără voia mea şi fără voia ei, la o scenă firească între soţ şi soţie, numai că ea nu se culca cu el, ci cu mine, pot jura. Am făcut încercări disperate de a-l face pe Işcu Zolti să înţeleagă că femeia, în clipa aceea, mă îmbrăţişa pe mine, dar el, tîmpi- tul, n-a înţeles. Cine ştie de ce am retrăit scena şi am avut sentimentul înfiorător al singurătăţii omului în marea lui dragoste, dragostea fiind la fel de unică şi de neîmpărţit ca şi moartea.

— Astea sînt copilării, tovarăşe colonel... Şi, pe urmă, dumneata vrei să fii şi mort şi în acelaşi timp să fii şi viu, vrei să ai şi simţurile omului trăitor, nu numai înţelegerea despre cei rămaşi pe pămînt... Eu n-am acest orgoliu, tovarăşe colonel... Dacă n-ar fi fost adevărul ăsta de care ne-ai lipit pe toţi, îmi vedeam liniştit de somn, pentru mine viaţa s-a încheiat, indiferent de micile mele zbuciumări legate de ea.

— Nu eu te-am legat de acest adevăr, căpitane, de adevăr te-au legat însuşi adevărul şi cel care are nevoie cel mai mult de el, Aurel Rogozea. Uiţi ca n-am intervenit la timp. Ştiu, crezi că aducerea acestui craniu şi amănuntele legate de el reprezintă o fixaţie de-a mea, da, am asemenea fixaţii. De tînăr nu fac altceva decît să mă întreb dacă adevărul nu este superior existenţei omeneşti şi mai ales de ce omul nu poate trăi fără el. în afara adevărului omul nu mai e om, e un suflet umblător, cum umblăm noi, într-o continuă tristeţe, şi asta pentru că am pierdut adevărul pe drum, l-am înghesuit ca pe un şcolar obraznic în colţ, am mers mai departe fără el, socotind legile întîmplătoare ale societăţii superioare lui. Uite că nu-i aşa, adevărul este veşnic, societăţile, trecătoare, ca şi omul, şi tihna noastră nu poate fi tihnă pînă ce acest adevăr nu iese la iveală... Aveam nevoie, dragul meu căpitan, de acest craniu, în el se află o parte din speranţa mea despre lume...

— Tovarăşe colonel, ce facem, începe să plouă ?! spuse Dobrin. Este al şaselea guturai pe care îl fac în treizeci de zile, de ce nu mergem la cazarmă, de ce aveţi nevoie să găsiţi un alt adevăr ? Mîine mama vine la

parastasul meu şi nu vreau să fiu răcit.

io

22

Urcase şi a doua şi a treia zi ; sălaşul o întîmpinase gol, cu zăvorul pus de fiecare dată, firesc, aşa cum se pun zăvoarele de lemn. A patra zi, Lovica nu se mulţumi să se odihnească pe finul cu miros de şoareci de cîmp, aşează otava infoiată şi înmiresmată ca şi cum ar fi aşezat-o pe un pat şi, vreme îndelungată, zăcu pe moalele afinat ţintuind tavanul printre bîr- nele căruia se zărea acoperişul şi, prin şiţele crăpate, cerul de un albastru întunecat. Aurel nu venise la întîlnire ; de fapt, nici nu-i dăduse în vreun fel întîlnire, o rugase doar să urce, şi ea îl ascultase. De ce plecase Aurel ? îşi mai pusese întrebarea, şi tot de atîtea ori rămăsese fără răspuns, adevărul o ocolea, şi poate nici nu avea nevoie de acest adevăr, avea nevoie de omul ei, sufletul îi spunea că bărbatul se află la necaz, şi o nevastă trebuie să fie lîngă soţ în asemenea clipe. Stătu în cumpănă, neştiind ce să facă. Era pentru a patra oară la sălaş şi, tot aşa cum venise, avea să se întoarcă, simţind pe urmele ei paşi de om ; pînă la Brîul Alb dintre păduri, de acolo paşii ce i se părea că o urmăresc se opreau. Cine ştie, poate le era şi lor teamă de Brîul care lega pădurea de stejar de cea de brazi sau poate teama nu era numai de pădure, ci de cei ce se aflau în ea, şi Lovica se întrebă ce l-o fi apucat pe Do- brin să se poarte atît de amestecat. Trîntită pe fîn. îşi reaminti de scena petrecută cu cîteva zile înainte, la forfoteala bărbatului deasupra ei, la minciuna pantalonilor deschişi, şi Lovica îşi mărturisi că la mijloc nu putuse fi decît netemeinicia masculului din el, ori poate ruşinea că era cu soldatul în- soţitor să-l fi oprit de la dorinţa ascunsă. Seara, la întoarcere, se dusese la Achim, se dusese cu gînd să-i spună ce se întîm- plase, dar la poarta cazărmii îl văzuse pe Dobrin, zîmbăreţ la început, temător mai apoi, şi poate i-ar fi spus lui Achim încercarea de siluire a sublocotenentului dacă Dobrin n-ar fi oprit-o din drum, prinzînd-o cu mîna de cot. îi ceruse pe un ton aspru să nu-i spună căpitanului ce-i făcuse ; Aurel n-avea de cîştigat dacă avea să se plîngă, şi Lovica, după ce se

smuci din strînsoare, înţelese că sfatul lui Dobrin nu era cel mai rău sfat de pe lume. Decît să nască îndoieli în Achim cu un lucru neîntîmplat, mai bine să tacă, şi tăcuse, cu toate că o pornire

femeiască şi nimic altceva o îndemnase să mărturisească. Pentru asta şi venise, să zică. Tăcuse totuşi. Achim o primise în cămăruţa ofiţerului de serviciu, el era de gardă în ziua aceea. Faţa lui Achim era pămîntie, pometii obrajilor, ascunşi altădată în rotundul obrazului, se ascuţiseră, şi Lovica înţelese că fratele ei suferă nu mai puţin decît ea. Se schimbase Achim, iar de cînd Aurel fugise, obrazul i se făcuse de pămînt şi ochii îi erau pămîntii. Pînă la urmă Lovica înţelese că fratele ei în întregime era de pămînt, mîinile zdravene şi butucănoase, cu pielea albă, se scorojiseră, lepădînd mătreaţa pămîntoasă ca o pulbere de făină asemănătoare prafului ridicat în urma mersului aşezat al roţilor de care. Venise la el să-l întrebe despre Aurel şi pricepuse că Achim ar fi dorit din partea ei alte noutăţi şi ea n-avea alte noutăţi să-i dea.

— De ce nu te duci acasă, Lovică ? întrebă ochind cu privirile ochiul de fereastră al camerei de gardă şi uşa nu prea bine închisă. Şi, pe urmă, ce cauţi la sălaş, de ce te duci în fiecare zi ? Dobrin e pe urmele tale, şi dacă el e pe urmele tale...

— Achime, tu l-ai îndemnat să fugă ? întrebă Lovica, şi întrebarea ei îl făcu pe Achim să-şi înnegureze uitătura şi mîinile ce se scămoşau stîrniră o perdea de fum în jurul lor. Parcă atunci le-ar fi scos dintr-o făină neagră. Poate i-ai zis tu ceva, din ziua cînd mi-ai dat poruncă să merg la el, am înţeles că puneţi ceva la cale, şi eu, ca nevastă, se cade să ştiu, lero- nime... Ieronim era numele de botez şi rar se întîmpla ca Lovica să-l numească aşa. Prefera să-l cheme pe numele de familie, aşa îl chemase, cît trăiseră şi bătrînii, Dumnezeu să-i ierte, ei dăduseră tonul şi firescul şi numele lucrurilor în casa lor. Atunci de ce m-ai făcut să mă duc la el, Ieronime, dacă ştiai ceva ce eu n-am ştiut şi nu ştiu, şi pe urmă de ce mi-a zis el în ziua aceea să urc la sălaş dacă între voi n-a existat o înţelegere anume ? Eu sînt nevasta lui, Ieronime, eu înaintea voastră se cuvine să ştiu.

— Ar fi bine să te duci acasă, Lovică, sau, dacă rămîi...

— Adică cum să mă duc acasă şi cum să rămîn ? întrebă femeia nedumerită de amestecul de cuvinte din care nu înţelegea mare lucru. Cum să merg şi în acelaşi

timp să rămîn?

io*

Adică de ce să plec, nu înţeleg, de vreme ce el mi-a zis să rănim la tata-socru ?

— Nu ştiu nimic, Lovică, nimic nu ştiu, şopti Achim fără să se uite în ochii ei, cum s-ar fi cuvenit într-un moment de destăinuire ; privirile lui alergau cînd la fereastră, cînd la uşă, nemulţumite că cineva l-ar fi putut asculta.

Cine să-i asculte şi de ce ? se întrebă Lovica şi mătură aerul cu mîna, mîna trecută prin aer fiind pavăza împotriva propriului răspuns pe care nu şi-l dase. îi era milă de fratele ei, de namila de om ajuns dintr-odată în sufletul ei atît de mic. Lumea de pe strada cazangeriei aşa şi vorbea, că nu-i era frate bun, se deosebeau în toate, de la statură pînă la culoarea ochilor şi alcătuirea urechilor, după unii semn de preţ. Lumea... Lumea era liberă să vorbească, de atunci de cînd vorbise lumea trecuse timp, muriseră ăl bătrîn şi aia bătrînă, rămăseseră ei doi. La ce bun să descopere dacă erau sau nu fraţi buni, dacă mamă-sa călcase pe de lături, şi pe urmă ce mare păcat era să calce pe de lături ?... Lovica ar fi băgat mîna în foc pentru cinstea maică-şi, ar fi băgat-o oricînd, mamă-sa rămăsese pentru ea o neprihănită, chiar dacă Achim arăta ca o namilă străină înfăţişării neamului ei. La urma urmelor, e treaba lui că a crescut ca un plop, şi Lovica întinse mîna mică peste masă şi, fără să-i fie teamă de butucul de came pămîntiu, cu oasele strînse ca în fiare, îi mîngîie degetul mare de la mîna dreaptă şi le-ronim tresări, de parcă cineva l-ar fi atins cu o sîrmă încărcată cu curent.

— Nu ştiu nimic, Lovică, spuse el, dar Lovica nu se lăsă convinsă, buzele tremurînde şi spaima din priviri, îl dădeau de gol, şi Lovica îşi retrase degetele transpirate de emoţie sub masă. Adică tu te duci la sălaş pentru Aurel, murmură ca pentru sine Achim, şi găuri din nou ferestrele cu privirile întunecate, parcă atunci scoase dintr-o mare mocirlă.

— Pentru ce crezi că mă duc ? se interesă Lovica.

Şi după ce Achim o ţintui cu pupilele reci şi băltoase, ea roşi, aşa roşea întotdeauna, numai pe jumătate, pe jumătate roşi şi de data asta, fără un motiv anume. Nu

roşise de ruşine, roşise pentru altceva, pentru ce se putuse întîmpla cu Dobrin şi nu se întîmplase, pentru ce nu se petrecuse n-avea rost să roşească, cu toate astea, para din pometi îi dădea de veste că Achim la obrajii aprinşi se uită. Lovica simţi nevoia să se pi- păie şi, după ce se pipăi, Achim strînse din buze şi ridică palma grea asupra ei.

— Să nu dai, auzi el şoapta vorbelor ei.

Şi poate dacă ea ar fi ţipat sau l-ar fi rugat, el ar fi dat fără milă, o mai bătuse în tinereţe pentru apucăturile deşucheate, ea însă şoptise acum cuvintele, şi le şoptise atît de rece şi convinsă că n-are să lovească, încît palma ridicată rămăsese la jumătatea obrazului şi de acolo căzu pe masă ca o aripă ruptă din umăr. Masa subţire pîrîi sub căzătura de carne moale şi pă- mîntie la culoare.

— Credeam că vii să-mi spui, să te plîngi că ţi-a... şi cînd colo vrei să mă tragi pe mine de limbă, nu te-ai gîndit că poate bărbatul tău atunci era supus la caznele iadului, ori poate era omorît ori poate...

— Ori poate ce ? întrebă Lovica şi un gînd îi răsări în mintea înrăită de purtarea fratelui ei. Adică şi ţie îţi pare rău de ce s-a putut întîmpla cu el, şi dacă-ţi pare rău, înseamnă că ştiai ceva, Achime, ori poate ştii mai multe şi, în loc să-mi zici, vrei-să dai în mine pentru ce n-a făcut Dobrin...

— Ce n-a făcut ? întrebă Achim abia mestecînd cuvintele cleioase, ce n-a făcut ? Adică recunoşti că tu ai vrut şi el n-a făcut, recunoşti, ai, căzătură ? !...

Lovica îl privi neştiind dacă trebuie să se teamă sau nu, o clipă teama îi înflori în ochi, Achim se montă şi mai mult simţind de partea cealaltă slăbiciune...

— Nu numai că m-ai făcut pe mine de rîs, l-ai făcut întîi pe el, cu toate că...

— Cu toate că ce ? repetă Lovica în felul ei de a repeta întrebările, nu atît de dragul lor sau pentru că n-ar fi priceput, întrebările îi dădeau răgaz să se gîndească la ce ar putea inventa Achim în continuare. Şi Lovica aproape că-i ghici gîn- durile... Adică pentru că m-am culcat cu el înseamnă că sînt mai puţin duşmancă, nu-i aşa, dragă frate, şi tu eşti fericit că, întinzîndu-mă cu un neculcat,

te-am scăpat, cît am putut, şi pe tine de necazuri... Numai azi ai aflat, numai azi ţi-ai găsit timp pentru mine, altfel n-ai fi stat de vorbă, altfel eram numai o duşmancă, numai nevasta bărbatului meu, încurcîndu-mă cu neîncurcatul ăla de Dobrin, sînt puţin şi a lui, şi a lui fiind, înseamnă că pavăza mea te acoperă şi pe tine... La ceva nu te-ai gîndit, Ieronime, de ce a vrut să se păteze el pe el, de vreme ce tu socoteşti că prin el pedeapsa ce ar putea cădea asupra ta ar fi mai mică, de ce crezi oare că a ţinut să se ştie ce n-a făcut, dar a încercat cu gîndul şi cu mîinile să facă, pentru că, pînă la faptă, de la mîini şi gînd, e cale lungă ? Nu te uita pe fereastră, nu mi-e teamă nici de vorbele mele, nici de faptele mele, şi mîna asupra mea să n-o ridici, că ar putea să ţi se usuce, că orice mînă care dă fără dreptate...

— La toată lumea s-a lăudat, spumegă Achim, şi dacă el spune că tu l-ai tras cu de-a sila, eu asta o cred, pe el pot să nu-l cred în stare, dar că tu eşti capabilă... Doamne, cu cine ăi fi semănînd, că mama era o sfîntă...

— Şi tu eşti un monah, Achime, mi-a spus nevastă-ta înainte de a te lăsa, că ei tot i-ai povestit, mi-a spus şi de cîte ori ai dat pe de lături, numai de ce te-a lăsat nu mi-a spus, adică aşa ai cucerit-o pe ea în tinereţe, cu cinstea ; eu l-am cucerit pe Aurel cu altceva, el pe mine tot aşa, şi Lovica îşi ridică pe sub masă ciorapul la un picior ; îi plesnise guma, abia se mai ţinea în cîteva fire, şi ciorapul lucios şi alunecos o lua mereu la vale, dezgolindu-i pulpele subţiri şi vînjoase.

— Dacă află Aurel, te omoară, Lovică, aşa să ştii ! De mîna mea poţi să scapi, de a lui...

Lovica se uită adînc la Ieronim, la ochii lui pămîntoşi şi reci, şi bruma de simpatie că era fratele ei, sprijin şi reazem la nevoie, îi pieri, însuşi numele de frate îi suna străin, ca şi cum între ei n-ar fi fost decît masa pătrată de lemn, fără suflet. Simţea că Ieronim are ceva pe inimă, o simţea fără ca acesta să i-o spună, şi teama lui o ghici Lovica ; nu era altceva decît frica pentru propria lui poziţie acolo în armată, a lui şi numai a lui. Nu putea să creadă că Aurel e un duşman, nicicum nu putea s-o creadă, dar nici n-avea siguranţa că n-ar putea fi, şi din această amestecare de sentimente biruitor rămăsese cel

care-l măcina acum şi care-i zicea că, deşi dorise să iasă din armată, armata se dovedea mai tare decît dorinţa lui.

— Adică tu vrei să spui că el a încercat să te violeze ? întrebă în şoaptă Achim, şi pentru că Lovica simţi că un răspuns legat de adevărul petrecut între Brîiele de pădure nu i-ar fi convenit, se mulţumi să zîmbească şi să tacă. Deci nu el a vrut să te aibă, nu el. Lovică, dacă el a încercat, să ştii că-i spun tovarăşului colonel, numai că şi colonelul...

— Numai că şi colonelul s-ar putea întreba ce am căutat eu acolo, între păduri, şi ar putea şi el să creadă că drumul meu avea alt rost decît cel firesc, la care l-aţi împins tu şi losulică pe Aurel, şi prin el pe mine... Nu ştiţi... Oare de ce-mi răcesc gura de pomană, Ieronime, tu n-ai încredere în el cum n-ai încredere în mine, şi din două neîncrederi vrei să scoţi altceva, şi acest altceva nu înseamnă linişte... Atunci la ce bun încercarea ta de a şti un adevăr care te întristează, pentru că dacă eu ţi-aş spune că Dobrin nu numai că nu mi-a făcut nimic, dar de* la început nu i-a trecut prin cap să-mi facă, tu tot nu m-ai crede... A făcut ce-a făcut de ochii lumii, pentru asta a făcut, dar care lume, n-am de unde să ştiu, între cele două Brîie nu prea a fost lume, în afară de un soldat, care mi-ar fi făcut felul, nici o grijă, ăla nu era un neputincios, ca Dobrin, şi Lovica avu în priviri o scurtă strălucire, ca şi cum în verdele irisului o coadă verde de şarpe ar fi pleznit cu înfrigurare luciul orbitor şi lucios al ochiului.

Afară se văzu agitîndu-se un soldat, soldatul de pază la intrarea în cazarmă, şi la puţin timp uşa se deschise şi în prag apăru întîi o cîrpă cîndva albă, vînătă acum din pricina hiper- manganatului, şi Lovica se miră cînd îl observă pe losulică ştergîndu-şi cizmele, cu căputa subţire ca o mănuşă şi cu pingelele la fel de subţiri. Cine ştie de ce-i rămăseseră Lovicăi ochii la cizmele de copil, prin lipsa lor de bărbăţie, parcă erau nişte cizme de femeie. Unde, Doamne, mai văzuse aşa cizme ? Şi pînă la urmă îşi aduse aminte şi rîse în sine, altfel nu-i dădea mîna : la circ. Acolo un călăreţ avusese cizmele la fel, poate puţin mai încreţite ; ale călăreţului semănau la încheietură cu nişte armonici, pe cînd cizmele lui losulică erau ca o dantelă. Şi la acest cuvînt Lovica îşi opri rîsul

dinlăuntru ; dantelele... losulică nici n-o băgă în seamă ; cu grabă scoase din buzunar un plic roz, din el o bucată de hîrtie şi un praf de cuibare albă, şi atît hîrtia cît şi praful zăcură neatinse cîtva timp, pînă ce losulică se încumetă să zică ceva. De fapt, tăcerea de pînă atunci pornea de la confirmarea unui adevăr bănuit de mult; încă de la vederea pentru întîiaşi dată a cadavrului, aşa cum fusese găsit lingă cele două fiare ale pădurii, ucise şi ele de acelaşi glonţ năpăstuitor ; deci bănuiala era confirmată, un tehnician dentar şi un laborant îşi dăduseră pe petecul de hîrtie avizul că vîrful caninului nu era adăugat, nu era o plombă meşteşugit pusă de cei de unde venise Liviu, era smalţ şi pulpă din caninul adevărat, ori, caninul adevărat, cel din fotografie, era rupt la vîrf.

— Atunci al cui e ? întrebă Ieronim, şi faţa lui pămîntie deveni şi mai neagră, ca şi cum această descoperire ultimă a colonelului nu i-ar fi plăcut.

— Asta mă întreb şi eu, dragul meu căpitan... şi cuvîntul „dragă”, cuvînt de împrumut şi utilizat doar pentru a-şi manifesta marea bucurie, sună străin în gura lui, aproape ca o glumă. Foarte mult aş da să ştiu şi eu şi mai ales să ştiu de ce l-au ales tocmai pe Liviu... în orice caz, paraşutarea lor în această zonă nu mai e întîmplătoare.

— Şi dacă este o simplă părere, domnule colonel ?... Vedeţi, nici Alixandru nu crede în ceea ce spuneţi, nimeni nu crede, pînă şi Saveta lui Drăghia, după ce l-a căutat pe Liviu într-un anumit loc, a spus că e el, singură a declarat şi a confirmat, doar eraţi de faţă... Adică, domnule colonel, dacă în materie de dinţi mai pot exista dubii...

Colonelul bătu aerul cu mîna, argumentul lui Achim, vesel, pentru că îl încurcase pe colonel, nu putea să nu fie luat în seamă şi, cu toate astea, nici celălalt, al Savetei, nu era de lepădat, cu toate că era convins de adevărul lui şi nu de celelalte. Analiza nu putea greşi, analiza se baza pe date ştiinţifice, pe cînd celălalt

adevăr... losulică îşi ţuguie buzele şi, numai după ce îşi strînse precipitat praful şi odată cu el hîrtia şi plicul, o zări pe Lovica. O clipă rămase înmărmurit că era acolo. Chiar se temu cînd o văzu şi numai după ce mirarea îi trecu o recunoscu pe deplin ; pînă atunci o confundase nici el nu ştia cu cine...

— Nu vrea să-mi spună dacă a ştiut, deşi cred că el n-a fost străin, cum n-aţi fost nici dumneavoastră, spuse Lovica.

— Adevărul, Lovică, adevărul, numai el contează, restul sînt simple speculaţii... Şi dacă acest adevăr, descoperit de mine, este cel real, atunci înseamnă că cei aflaţi în munţi şi cei care i-au trimis aici sînt incomparabil mai bine pregătiţi decît credeam, înseamnă că au crescut un Liviu Rogozea nou, şi l-au crescut atît de bine, încît numai întîmplarea, această mică în- tîmplare, amintirea mea, nebăgată în seamă de alţii, l-a putut identifica. îţi dai seama ? Puteau să trimită pe altcineva, cu toate astea, l-au trimis pe el... Pentru asta cineva a trebuit să culeagă date exacte despre adevăratul Liviu Rogozea şi despre familia lui. Aflînd unde lucrează unul din fraţi, înţelegi raţionamentul meu, Lovică, numai după ce-au aflat unde lucrează fratele lui, l-au creat pe Liviu cel fals cu scopuri nu lesne de înţeles. înseamnă că, mai devreme sau mai tîrziu, tot ar fi luat legătură cu Aurel, dacă cumva n-au şi luat-o, şi poate acesta să fie motivul adevărat al fugii lui. Atunci ce mai contează dacă eu ştiam sau nu ştiam despre intenţiile lui, cu toate că aş vrea să te asigur că n-am ştiut nici eu, nici Achim. Aurel Rogozea se află singur cu conştiinţa lui şi numai singur poate hotărî dacă ne e prieten sau duşman...

— Duşman, Aurel... şi Lovica îşi bătu palmele mici cu degetele umede, de parcă atunci şi-ar fi scos mîinile din albia de rufe. Aţi ştiut, aţi ştiut, anume l-aţi trimis, şi vă e frică să recunoaşteţi, şi vă e frică să recunoaşteţi, pentru că n-aveţi încredere în el, nu ştiţi dacă a rămas cel ce-a fost sau între timp a devenit altul. Dar oricum ar fi, el tot al meu rămîne, şi tu, Achime, să nu te mai temi că am să

te caut, n-am să te mai caut, tu rămîi cu hipermanganatul ăsta, uită-te la faţa ta, a căpătat culoarea ştergătorului de picioare. Lovica se ridică, îşi luă traista de pe marginea scaunului şi plecă mototolind în bătaie de joc cîrpa vînătă de pe prag cu ghetele, pînă ce văzu faţa lui losulică învineţindu-se.

îl găsi pe Alixandru bătîndu-şi geamurile în scînduri ; cu o noapte în urmă un geam dinspre stradă fusese spart, iar a doua zi văzu scris pe gard cu păcură : „Aici stă familia unui duşman”. Ca să şteargă scrisul, Alixandru trebui să vopsească tot gardul cu catran, şi gardul arăta acum mai frumos şi mai negru ca oricînd... Sticla de ţuică nu lipsea de pe pragul tinzii, şi Lovica nu se sfii s-o ducă la gură ; era adevărat, deci, cînd bea de unul singur, bătrînul bea ţuică mai bună, ţuica din sticlă de asemeni era o dovadă, şi cînd Lovica bău al doilea gît,

Alixandru nemulţumit se dădu jos de pe scară şi veni la femeie cu ochii aprinşi.

— Ce-ai făcut, Lovică, ai dat de vreo urmă, schimbă el vorba molatec cînd văzu că noru-sa nu făcuse prăpăd aşa cum crezuse. Lovica aşează cuminte sticla la un pas, şi bătrînul, ca un cîine credincios, se aşează lingă ea, trăgînd cu ochiul la dunga mărgelată dinlăuntru. Apoi bătrînul tremură şi i se păru nefiresc să tremure; ziua de toamnă era dulceagă, cu soarele destul de cald. Alixandru, cu privirile spre pîntecul femeii, se duse fără grabă în tindă. Luă de pe sfoară, pus la aerisit, un cojoc înflorat, cojocul neveste-şi ; de două ori pe an îl întindea la soare, în tinda largă, să nu se coşcovească pielea şi mai ales să-i vadă cusăturile ce-i aduceau aminte de atîtea. Aşează cojocelul cusut cu arnici roşu, verde, negru şi galben pe spatele femeii, şi Lovica privi adînc în ochii bărbatului, neînţelegînd de unde la el atîta duioşie, doar ştia din spusele lui Aurel că Alixandru nu fusese duios decît cu amintirea fostei neveste, cu mormîntul, singurul de care avea grijă, cum nu avusese vreodată grijă de cineva viu. Alixandru îşi mută scara pe partea tîrna- ţului din lemn înflorat ; nişte inimi de lemn decupate în scîn- dură, tăiate simetric şi într-o ordine descrescîndă dădeau balconului lung ceva aparte, căldură tainică ce nu se prea potrivea cu inima lui Alixandru, aşa credea lumea. Lumea... ce ştia lumea ce-i în sufletul lui ?... Pînă în ziua cînd aflase de la Saveta lui Drăghia că noru-sa e grea, în fiecare zi se ducea la grinda din grajd, pusă de la început ţeapănă, ca la nevoie să se poată folosi de ea, şi Alixandru cu trecerea anilor vedea în grindă mai mult un prieten. De cînd îi murise nevasta, o unsese cu ulei de în, ca lemnul să nu se fărîmiţeze de cari şi să rămînă cornos şi puternic. Se petrecuse în lumea drepţilor şi Liviu, şi Alixandru pregătise frînghia, aceeaşi cu care fusese atîrnat fiul lui ; o păstra la loc umbros, cum o dezlegase atunci, după ce capul fiului său se rupsese de trup. Şi iată că Saveta, cu semnele ei, îi spusese că nu-i nici o îndoială că Lovica e dospită, şi din clipa aceea bătrînul Rogozea nu se mai simţi singur şi al nimănui, din acea clipă îşi zise că frînghia şi grinda mai au de aşteptat, un om ca el era în stare să crească un nepot, să-l facă mare şi să fie linişţit de pe urma muncii dacă părinţii nu fu-

seseră în stare să-l crească. Nu putea fi vorba ca Dobrin să aibă vreun amestec ; Dobrin, dacă era adevărat ce se auzea prin sat, nu putea aşa de iute să-i facă mijlocul să se ridice, poate că şi vorbele despre noru-sa erau simple vorbe, cu toate că de cînd o văzuse la început, înţelesese de ce s-a topit copilul lui după ea şi de ce se puteau îndrăgosti şi alţii. Ochii de culoarea ierbii cu umbriri ascunse şi cu sclipiri jucăuşe, nestatornici şi înneguraţi spre margini de pînza deasă a genelor, erau ochi nestăpîniţi, aşa îi avusese şi nevastă-sa, şi nestăpînită fusese şi ea, cu toate astea... Alixandru se apuca să bată o altă scîndură la geamul de lîngă tîrnaţ, şi Lovica, urmărind mişcarea ciocanului, văzu în faţa şurii sau i se păru că vede un pat de copil cioplit grosolan. Nu-l văzuse pînă atunci sau nu-l băgase în seamă, mai mult ca sigur nu-l băgase în scamă, de unde pînă unde să fi scos Alixandru patul şi mai ales de ce, doar el n-avea de unde să ştie ?... Lovica se uită spre mijlocul ei şi rămase liniştită, singurul nasture neîncheiat la spate n-avusese cum să fie observat, şi pe urmă avea şi ea dreptul să se îngraşe, ca tot omul, şi uite că se îngrăşase. Patul era făcut de Alixandru, nu-l răbdase inima şi se semnase pe o spetează de-a lui, şi Lovica, mîngîind netedul lemnului în care fuseseră legănaţi Liviu şi Aurel, se gîndi cine ştie la ce şi un nod amar i se opri în gît. Dar nodul îi fu alungat de altceva, de o umbră rece care-i trecu pe lîngă pîntece, o umbră de gheaţă, altfel înăuntru n-ar fi simţit o zbatere grăbită şi dureroasă, zbaterea copilului înfrigurat de trecerea străină prin preajma culcuşului său. Lovica privi în jur ; nu se vedea nimeni, loviturile ciocanului se răriseră pentru un timp, acum porniseră din nou şi mai grăbite. „Doamne, ce-o fi ?” spuse Lovica şi o înfiorare necunoscută, alta decît cele ştiute pînă atunci, o făcu să tremure. Fugi de lîngă pat şi nu se opri decît la marginea tîrnaţului, pe scări, adică exact pe locul unde stătuse pînă atunci bătrînul, şi Alixandru, îngrijorat pentru paloarea de pe obraz şi mai ales pentru fuga neînţeleasă de lîngă patul anume scos ca să dezlege ghicitoarea Savetei, se aşează lîngă Lovica.

— Nu-i mort, Lovică, mie-mi spune inima că nu-i mort, şi pentru prima dată în viaţa ei femeia îşi lăsă capul pe umărul socrului şi-i simţi mirosul de fîn amestecat cu cel de transpiraţie, aşa cum transpira şi Aurel cînd nu putea să-şi alunge frica din suflet.

23

Zgomotul şi vocile repezite veneau de pe coridor ; la început Aurel crezuse că voiau să-l ridice pe sîmbetistul de caraulă, Lungea, cel care refuzase să ia arma în mînă şi să pornească la atac, pînă la urmă înţelese că nu despre el era vorba, ultima dată cînd se trezise, tot aşa auzise zgomote ciudate şi avusese impresia că motivul era tot soldatul Lungea, ca mai apoi să se convingă că Giurgea se opunea ca Rogozea să fie scos din în- firmeria-celulă unde zăcea, nici el nu ştia de cînd... Giurgea nu se putu răţoi multă vreme, uşa fu dată în lături cu forţă, aşa cum o dăduse şi el, Aurel, nu o dată la percheziţiile de noapte ; la fel fusese trîntită acum de un ofiţer spătos, străin de regimentul lui după glas, altfel şi-ar fi dat seama cine e. Auzea perfect ce se petrece în jur, dar de văzut nu vedea nimic, uneori şi urechile refuzau să ia aminte la forfota de afară ; secunde în şir, urechea stîngă nu înregistra decît un ţiuit prelung de lăcustă, parcă era în toiul verii, şi pe o cracă din creier lăcusta verde îşi freca aripioarele transparente de nervurile de fierăstrău ale picioarelor şi în ureche zgomotul metalic îi spărgea timpanul, în timp ce urechea dreaptă era invadată de gîlgîituri întrerupte. Ofiţerul solid, speriat de privelişte, îşi înghiţi saliva la vederea trupului aflat în nemişcare pe patul de campanie, cu un ochi orb, deschis spre el, ca o interogare inutilă.

— Poftiţi, luaţi-l ! strigă Giurgea, pregătindu-se să semneze hîrtia, dar ofiţerul dădu din cap, îşi permise chiar să scoată chipiul şi să-şi şteargă fruntea transpirată.

Era limpede, Aurel Rogozea nu putea fi transportat, era inuman să duci un om cu un ochi deschis spre curtea interioară, să-l legi de stîlpul de care urma să fie executat. Nu, era imposibil să-l poţi lega, şi ofiţerul, ca să fie sigur că nu poate fi înşelat, se duse la pat, îl luă în braţe pe Aurel şi încercă să-l ţină în picioare, proptindu-l de

propriul său trup, devenit stîlp de încercare, dar Aurel se învălui în jurul gradatului spătos ; neavînd conştiinţa trează, nu putea avea nici forţa să-şi comande reflexele. Se săturase şi el de atîta stat în pat, de atîtea întrebări inutile, ar fi vrut să se încheie odată acel capitol neînţeles al vieţii şi, cu o voce pe care nu şi-o auzi, îşi comandă forţă şi tărie să stea pentru un minut pe picioarele lui, ca ofiţerul să

poată spune că e bun de dus în curtea interioară. Cu toate că îşi auzi în creierul devenit coroană de prun cuvintele şoptite în urechea dreaptă, creierul nu voi să reacţioneze şi în locul ordinului pe care ar fi trebuit să-l dea muşchilor, lăcusta îşi frecă mai departe fierăstraiele picioarelor, şi atunci ofiţerul zări sub ochiul muribundului, roşu ca un amurg de soare, cu corneea învineţită de sînge, cum curg lacrimi de neputinţă, în timp ce celălalt ochi, închis, părea un ochi mort, tovarăşe maior, cum îşi permise să spună ofiţerul, adresîndu-se lui Giurgea, convins că nu putea fi vorba de nici o execuţie în ziua aceea, indiferent de insistenţele centrului. Renunţaseră să-l mai ducă la Bucureşti pentru interogatorii suplimentare, ceva se schimbase şi pe acolo pe la centru, nu mai aveau timp pentru orice, or, el, Aurel Rogozea, era un „orice” în graba de a lichida dosarele vechi. Ofiţerul şi cei doi soldaţi veniţi în ajutor dispărură pe uşa deschisă, şi Giurgea, transpirat, cu ceafa groasă şi roşie, albă doar în adîncul cutelor păroase, se mulţumi să se şteargă pe faţă cu o cîrpă luată de lingă chiuvetă ; în ultimul timp nu mai avusese vreme să meargă acasă să se schimbe, să-şi ia batiste, dormise mai mult pe apucate, pe unde putuse.- împreună cu Pintilie şi alţi doi caporali, răsfoise întreaga arhivă a ultimelor luni, arhiva secretă a regimentului, în speranţa că va da de o hîrtie care să ateste adevărul celor susţinute de Aurel, anume că losulică şi Ieronim ştiuseră de fuga lui de-a doua, dar căutările se dovediră zadarnice, aşa că Giurgea puse din nou mărturisirile lui Aurel pe seama stării lui grave. Giurgea nu se lăsă intimidat de neşansa de a găsi hîrtiile pe care losulică şi Achim ar fi trebuit să le scrie, dacă într-adevăr avuseseră de gînd să-l trimită de bunăvoie pe Aurel acolo sus, în schimb, dădu de o hîrtie pătată cu sînge şi spartă de un cartuş, o hîrtie prin care Achim era solicitat să vină între Brîie, la piatra albă, să se întîlnească cu Folosea, pentru a stabili condiţiile de predare, cei de sus nemaivoind să lupte şi să îndure necazurile izolării şi hărţuielii celor de jos. Nu ştiuse niciodată de această hîrtie, cu toate că era cazul să ştie ; hîrtia probabil fusese primită de Achim după ce-l scoseseră din armată, deci nici el şi nici armata nu mai aveau unul faţă de altul obligaţii reciproce, cu toate astea,

hîrtia fusese găsită de Pintilie în arhiva lui Dobrin şi pe ea era scris *ultrasecret.* De ce *ultrasecret* din moment ce Achim nu mai era căpitan şi moartea lui se produsese în timp ce era civil ? Ce era cu hîrtia aceea, cine o seri-

sese şi de ce voiseră să-l ademenească acolo între Brîie pe Achim, loc unde mai apoi fusese descoperit mort. Şi mai găsise Giurgea un raport, un raport nesemnat, mai mult o notiţă, cum că Achim, după a doua rănire gravă, fusese operat şi... O glumă a cuiva, îşi zise Giurgea mototolind raportul scris ca o informare anonimă de weme ce nimeni nu-şi lua răspunderea sub semnătură. De ce se dusese Achim la locul de întîlnire ? reveni Giurgea la problema fundamentală. Dacă losulică ştia de scrisoarea primită de Achim, de ce-l lăsase să se urce la moarte sigură ? Ochiul deschis, înroşit din pricina vaselor de sînge sparte, tremură ca în urma unei adieri molcome de vînt, şi Giurgea, temător că are să piardă momentul de luciditate al muribundului, se grăbi să-şi tragă scaunul lingă pat şi să-şi apropie urechea de răsuflarea caldă a lui Aurel.

— îţi mulţumesc, domnule maior, îţi mulţumesc că nu m-ai lăsat... Am auzit totul prin urechea stingă, urechea dreaptă are ceva în ea, un bîzîit de avion îmi sparge tot timpul timpanul, dar prin cealaltă am auzit cum m-aţi apărat, cu toate că de văzut n-am putut vedea nimic... Ştiu că trebuie să mor şi aş dori din tot sufletul să se termine odată acest calvar, dar înainte aş vrea să ştiu ce s-a întîmplat cu Lovica, poate cineva a omorît-o. Cine, domnule maior ? întrebă Aurel, dar Giurgea se mulţumi să ridice din umeri. Sînt sigur că au omorît-o, domnule maior, ştiu cu precizie, altfel mama lui Dobrin n-ar fi venit la mine să-mi spună că totul se plăteşte pe lumea asta...

Urmă o pauză lungă, poate prea lungă pentru nerăbdarea lui Aurel, dar Giurgea nu cunoştea amănunte şi pe urmă el trebuia să afle veştile de care avea nevoie, nu-şi putea pierde vremea cu adevăruri mărunte. Cînd te duci pe front, ştii pentru ce te duci, adică fiecare individ conştient, dincolo de ordin, are întipărit în memorie motivul temeinic care-l face să se deosebească de un simplu combatant : fiecare soldat se dăruie altfel dacă dincolo de voinţa superiorilor lucrează şi propria conştiinţă, or, în virtutea acestui patriotism etern, care-l face pe om să fie superior ordinelor, ar fi vrut să ştie ce se petrecuse cu Aurel, şi numai povestea întreagă putea să facă lumină în dezordinea faptelor din cauza cărora

trebuia să fie împuşcat.

— N-am găsit nici un document care să ateste, domnule Ro- gozea, că losulică sau Achim ar fi premeditat în vreun fel fuga... Crcde-mă, am căutat cu disperare, cu sincera dorinţa de a găsi un indiciu cit de mic în folosul dumitale... N-am găsit... Nici din acest punct de vedere armata nu e pusă la punct. în armată, cuvântul scris ar trebui să fie singura lege. Vezi, domnule Rogozea, organic, simt nevoia să-ţi iau apărarea, dar nu pot... Un asemenea document în arhivă nu există sau a dispărut, stau însă şi mă întreb de ce să dispară, cine ar fi avut vreun interes ? încearcă şi concentrează-te, adu-ţi bine aminte, ura de moment şi nemulţumirea pentru tot ce s-a întîmplat, nu ele te-au determinat să fugi ? Poate losulică nici n-a fost amestecat, şi în egală măsură, Achim. Şi conştiinţa lor are nevoie de adevăr, domnule Rogozea, chiar dacă conştiinţa lor a părăsit de mult trupurile... în curînd are să-l părăsească şi pe al dumitale şi ar fi cazul să-ţi aduci aminte.

— De ce, domnule maior ?... vorbi Aurel ca dintr-un mare adînc. V-am povestit credinţa mea despre domnul colonel şi Achim. în credinţa mea ştiau că trebuie să fug. Or, credinţa nu are nevoie de acte, cum eu n-am nevoie de adevărul dumitale, şi te-aş sfătui să nu mai pierzi timpul cu hîrţoagele regimentului. Ce rost au ele ? Pot mărturisi prin ce-am trecut ?. Pot reconstitui suferinţa unui om, nu atît legată de ei, de felul cum s-au purtat, nici de dumneavoastră, ci de mine, pentru că omul, oriunde ar fi, este singur, domnule maior. Şi pe urmă ce importanţă ar fi avut nişte hîrtii ? Ce importanţă putea avea pentru mine ordinul lor, în cazul că ar fi existat un asemenea ordin ? M-ar fi putut împiedica ordinele astea să nu fac ce vreau, să nu acţionez aşa cum mi-ar fi dictat sufletul ? Puteam să plec cu ele cu tot în altă parte sau puteam foarte bine să le zic la amîndoi, bine, mulţumesc, pentru sfaturile rostite sau nerostite, şi să-mi iau tălpăşiţa. Viaţa omului este dată o singură dată şi omul trebuie să ştie ce să facă cu ea. Mai ales în timp de pace... Domnule maior, ca să fiu sincer, cînd am ajuns între Brîie, cum zicem noi locului aceluia de despărţire dintre păduri, un loc unde se

desparte nu pădurea, ci viaţa, nu m-am gîndit nici la patriotism, nici la copiii lui Achim, copiii ţării, cum le zicea el. N-aveam în mine decît ură şi venin şi o durere mare că pistolul lăsat sub butoi era un pistol măsluit, nu se putea face cu el nimic. Dacă în clipa aceea aş fi avut la mine un tun, cu tunul aş fi tras în cazarmă şi în dumneavoastră toţi, domnule maior, şi asta nu pentru suferinţele fizice la care am fost supus, pot să jur că nu, ci pentru cu totul altceva, pentru lipsa de încredere, pentru uşurinţa cu care dintr-un prieten tăcem un duşman, şi durerea asta a neîncrederii m-a durut cel mai rău dintre toate... Ai să rîzi, domnule maior, sînt sigur că ai să rîzi, în adevărul acela despre mine, la care dumneata ţii aşa de mult, povestea mea are să arunce un bob de neghină şi nu unul de grîu curat, aşa cum ai fi vrut, deoarece oamenii totdeauna vor altceva de la semenii lor... Simt în dumneata nevoia de a mă reabilita moral, de a mă reabilita în faţa dumitale, asta vrei, mai uşor m-ai trimite la moarte dacă ai şti că în conştiinţa mea au trudit lucruri împotriva acestei condamnări pe care eu o socot dreaptă, domnule maior, mă auzi ? dreaptă... Eu nu mă plîng şi nici nu protestez. La noi lucrurile sînt făcute din bucăţi, or, aceste bucăţi, pe care nici dumneata, nici altcineva nu le poate lega, mă condamnă. A avut grijă de mine unul Folosea, cu el locuiam în bordei, el mă ducea afară să-mi fac treburile, el îmi aducea de mîncare, într-un cuvînt, el era stăpînul şi servitoarea mea, domnule maior, pentru că şi servitoare a fost. Era om cu carte, avea două facultăţi şi nici o avere, deci n-avea ce să cîştige, nici ce apăra, în afara idealului său, şi idealul ăsta al lui era să nu-i fure nimeni borşul... da, domnule maior, borşul...

Aurel Rogozea se opri, se întîmplase ceva cu propria lui gură ; nu-şi dădea seama de ce limba, întreagă pînă atunci, se micşorase, îşi putea da seama după cealaltă jumătate, rămasă întreagă. Dealtfel, şi gura se înjumătăţise şi Aurel privea la propria lui mutilare oglindită în ochelarii lui Giurgea. Maiorul nu-şi dădea seama de această schimbare, stătea liniştit pe scaunul de lîngă pat, aşteptînd să audă de la Aurel de ce lupta Folosea. Era dornic să afle acest adevăr, legat de celălalt, nu atît pentru că îl interesa cazul Folosea, Folosea nu-l interesa deloc, legionarul se topise în neant, de parcă nici

n-ar fi fost, putrezea undeva, rătăcit de restul cadavrelor cine ştie pe unde prin pădure, pierdut sau ţinînd încă de cald fiarelor nopţii. îl interesa pentru ceea ce ar fi putut explica propriei lui conştiinţe despre adevăratele motive ce-l îndemnaseră pe Aurel să se poarte cum se purtase, pentru asta ar fi vrut ceva din viaţa celuilalt, dar Aurel încetase să mai vorbească. Imaginile însă despre Folosea şi despre viaţa lor îi stăruiau nu numai în minte, ci şi în ochi, şi o clipă Aurel avu sentimentul că maiorul, privindu-le, este în stare să înţeleagă şi se cruci cînd îl văzu aprobînd din cap spuse pe care el, Aurel, nu le rostise.

Folosea se aşezase pe prici, aşa cum era, încălţat, cu cizme cu talpa groasă, de cauciuc, zimţată, să nu lunece, gîndi Aurel, dorindu-şi rapid o explicaţie, şi, cu capul pe ramura de brad deasupra căreia se afla un prosop în loc de pernă, privi mănunchiul de chei adus de mîna dreaptă în faţă, şi după ce Folosea căută una anume, se uită în colţul bordeiului unde se vedea o canistră albă de aluminiu închisă cu două lacăte de mărimi şi culori diferite. Se linişti cînd văzu încuietorile intacte şi îşi aşeză cheile lîngă el. Aurel urmări multă vreme cheile lucioase, cu osebire una de dimensiuni minuscule, cheia de la cuietoarea lui aurită. Nu înţelese imediat de ce urmărise cheia cu pricina, în fond nu avea de gînd să evadeze, dar mîna lui dreaptă, legată de unul din stîlpii priciului cu lanţul aurit, fără acea cheie, era o mînă inutilă ; cheia şi belciugul reprezentau un tot de care depindea starea lui de acum sau o alta în care se putea socoti liber. Or, din moment ce cheia era la Folosea şi belciugul prins de mîna lui, n-avea de înţeles decît un singur lucru, soarta încă nu îi era pecetluită.

— Ai suportat destul de bine încercarea... aşa îi spunem noi aici, încercarea lui Blendea. Eram obligat să-ţi spun dinainte ce au de gînd cu tine, şi dacă vrei să mă crezi, le-am dat de înţeles că eşti la curent cu toate amănuntele. Poate te întrebi de ce anume se cădea să-ţi spun, cînd, în mod normal, trebuia scontat pe surpriză, pe surpriza în faţa acelui pluton de execuţie, un pluton real, după cum ţi-ai putut da seama, şi Folosea zîmbind privi spre rănile adînci de pe fruntea lui Aurel – urmele gloanţelor ce trecuseră şi muşcaseră din carne vie. Ştii de ce rîd ?... Mă uit la semnele de bună purtare, da, într-adevăr, de bună purtare, şi mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă te-aş fi anunţat ce are să te aştepte... Atunci, cu siguranţă ai fi făcut tot ce ţi-ar fi stat în putinţă să te păstrezi calm, să nu te mişti de la locul supliciului nici cu un centimetru ; încercarea lui Blendea vă este doar cunoscută, să nu-mi spui că nu ştiai despre ea, evident, fără să cunoşti curiozităţile ei, nu puţini de la voi au primit cel de-al patrulea glonţ pentru că erau educaţi să rabde şi făceau la locul execuţiei eforturi supraomeneşti să se domine, neştiind că autodominarea îi ducea la moarte. N-am vrut să te pun în gardă, cu toate că, aşa cum ţi-am spus, i-am anunţat că te informasem despre ce va urma, nu-i aşa, ce frumos sună cuvîntul

informat !

11 – **Cina cea de taină**

Aurel auzise vag, jos, de ,,încercarea” la care erau supuşi cei ce erau trimişi să se infiltreze sau cei ce urcaseră munţii din proprie iniţiativă ; odată dăduse peste unul de-al lor cu „încercarea lui Blendea” înscrisă pe chipul îngrozit; trei cartuşe dispuse în cruce, cum erau şi ale lui, şi al patrulea, ca un obuz, lăsînd să se vadă locul inimii, prin care puteai băga pumnul.

— Şi eu m-am dominat, spuse calm Aurel, după cum vezi, gloanţele n-au luat-o pe de lături, zise el, neînţelegînd de ce Folosea nu se supusese unui ordin, iar dacă nu i-l transmisese, de ce ţinea acum să-i facă pustiul de bine să-i reediteze spaima peste care trecuse.

— Tu nu te-ai dominat, tu voiai să mori, asta era limpede pentru oricine, altfel, te păştea cel de-al patrulea glonte, un cartuş cu încărcătură specială, de asemenea cartuşe mă ocup eu, şi Folosea scoase de sub pat un coş de papură şi răsturnă pe lutul bătătorit al podelii conţinutul : cartuşe gata fabricate, prese şi cutii cu alice grele şi praf de puşcă. La prima vedere ţi se pare că-i un simplu cartuş de vînătoare, continuă Folosea, umezindu-şi abundent buzele cu limba. Poftim, ia-l şi uită-te !

Şi Aurel prinse cu mîna stîngă cartuşul, dar neputîndu-l cerceta ca lumea, Folosea se simţi obligat să-i desfacă legătura aurită de la mîini, şi atunci Aurel demontă cartuşul în părţile lui componente ; rămase mirat nedescoperind nimic deosebit faţă de un proiectil d<? vînătoare obişnuit.

— Nu-i aşa că n-ai priceput nimic ? Fiecare alice explodează, aproape patruzeci de proiectile dum-dum, de calibru şi forţă diferite, se sparg în acelaşi timp. Gaura pe care o lasă este impresionantă. Trebuie să-ţi mărturisesc că de la primele experienţe numărul curioşilor, dornici să ne tragă pe sfoară, s-a micşorat simţitor. Cînd te-am urmărit legat de stîlp, am pus- un pariu cu mine însumi, un pariu pe care l-^m pierdut ; mi-am trecut din această cauză un pachet de ţigări din buzunarul drept în buzunarul stîng şi te asigur că timp de o săptămînă n-am să bag ţigară în gură, eu, care sînt un fumător înrăit... Eram convins cum sînt şi acum că te-au trimis cei de sub platou ; am şi acum în minte această convingere, cu toate

că Blendea a fost de altă părere. El rămîne cu părerea lui, eu cu a mea, deşi a mea nu i-o poate în nici un fel influenţa pe a lui.

— Ce s-ar fi întâmplat cu mine dacă mă mişcăm, dacă nu cădeam ? spuse Aurel şi strînse din buze dureros, voind să renască acel moment de pierdere cînd lunecase în josul stîlpului.

— Nu e greu în faţa morţii să-l judeci pe cel ce se desparte de viaţă, mai ales cînd ştii că o simplă greşeală îl poate costa totul. Acum o lună a venit unul de la voi, strecurat, cum îi zicem aici, avea o legendă admirabilă, cu toate că nici pe departe nu semăna cu a ta, dar în faţa încercării lui Blendea, n-a rezistat, se vedea de la o poştă cum se strofloacă să nu se mişte, semn pentru noi că era instruit în acest sens. Nici n-a clipit, nici n-a închis ochii la primele trei cartuşe, iar forţa celui de-al patrulea, pe care nu-l mai aştepta, i-a rămas întipărită în ochii prea rapid înveseliţi de încheierea, după credinţa lui, cu succes a acelei încercări. Ochii căscaţi au fost semnul convingerii noastre în privinţa adevăratului motiv al venirii lui pe munte.

— De ce nu mi-ai spus, dacă aveai ordin ? întrebă Aurel, •curios de răspunsul lui Folosea şi Folosea, în loc să-i răspundă imediat, rîse, apoi, după ce se potoli, îl legă pe Aurel la loc de pociumbul priciului cu lanţul aurit. Verifică închizătoarea.

— E de aur veritabil, spuse Folosea, fără să dea curs primei întrebări. Un moft de-al lui Blendea, aici toţi au mofturi, dacă l-ai vedea îmbrăcat şi te-ai uita la nasturii şi cuietorile lui de la cizme, vei înţelege de ce şi acest lănţug e de aur. Crezi că acum doarme ?... Nu, te-ai înşela amarnic, stă şi se gîndeşte ce să facă cu tine, pentru el era mult mai bine dacă nu răspundeai la apelul interior, numai de morţi nu-i e frică, şi n-ar primi pe nimeni aici sus dacă n-ar avea instrucţiuni clare în acest sens. Tremură de groază că cineva străin ar putea să-l omoare fără să se poată apăra.

— Te-am întrebat ceva, insistă Aurel.

Şi Folosea, culegînd de pe jos o grămadă de alice răsturnate din cutie, îl fixă brutal, fără nici un motiv aparent.

— Ţi-am spus că am pus un pariu cu mine, un pariu pe

care mu ţi-l pot explica în detalii, el există dincolo de celălalt, rezumat la valoarea unui pachet de ţigări. Pe acela l-am pierdut, pe celălalt, însă, nu.

Folosea, supărat, luă o alice de mărimea unui ochi de şoarece •şi o aruncă sub scorbura unui stejar de afară. Întîi se cutremurară rădăcinile puternice ale stejarului, apoi tulpina însăşi se înfioră de suflu, şi numai la urmă Aurel înţelese că nu mai aude din pricina exploziei. Folosea căscă gura de cîteva ori, îşi învîrti cu forţa muşchilor maxilarul inferior, apoi cel superior, pînă ce auzul îi reveni la normal. Aurel îl imită. Nu mai rămăsese în urechi decît o durere surdă. Treptat, auzi rîsul curat al lui Folosea...

— Pentru asta am făcut-o, ca să nu aud în tine patruzeci de bubuituri asemănătoare, spuse el. Ţi-am citit şi eu în ochi dorinţa de a muri, şi ştiu şi de ce trăieşti cu credinţa reală că tu l-ai ucis pe Liviu. în clipa aceea n-am fost sigur că dorinţa de moarte porneşte de aici, ea era superioară ordinelor primite de jos, de la ai tăi... Şi pe urmă puteai la sălaş să mă omori cînd m-ai surprins cu superba mea maică şi faptul că nu m-ai omorît iar a fost pentru Folosea un semn. Vezi cîte semne deodată ? Dar, dincolo de aceste semne, aş vrea să-mi explici un alt semn, timp pentru ce trebuia să se întîmple şi nu s-a întîmplat mai există, n-au intrat zilele în sac, mai putem discuta... Nu te duci la Blendea să mă torni că nu te-am pus la curent cu amănuntele invenţiei lui ? Un adevărat trimis, după cele aflate, s-ar duce, ar primi nota zece pentru loialitate. Nu te-aş sfătui să te duci... în primul rînd, nu te-ar crede, în al doilea, prea deschisul tău devotament ar suna în urechile lui ca o sentinţă, şi atunci n-ai mai avea scăpare.

Folosea luă din traistă unul din cartuşele faimoase şi i-l arătă din nou lui Aurel...

— Nici nu mi-a trecut prin cap să mă duc, şi asta nu pentru că vreau să primesc nota zece de la tine, nu doream, simplu, aşa cum în clipa de faţă nu doresc nimic. îmi dau seama că fiecare cuvînt pe care-l scot capătă în capul tău fel şi fel de înţelesuri. Fac ceva pe înţelesurile date vorbelor mele, mi-e egal ce crezi despre ele şi mai ales despre mine. Ca să fiu drept, nici nu ştiu de ce am

venit aici, că de plecat, era clar, trebuia să plec... Poate teama de moarte, moartea lor, cu mult mai apropiată de mine şi mai neîndurătoare decît moartea voastră, deşi omul numai cu o moarte este dator. Dacă rămîneam cuminte la locul meu, aş fi făcut nişte ani de închisoare, legile jos sînt la fel de severe ca şi aici, şi, culmea, am crezut în necesitatea lor, numai legile severe ne pot păzi de fel şi fel de surprize. Poate aş fi rămas, ţi-am mai spus, sau dacă nu ţi-am spus, m-am gîndit ; nu tratamentul aspru m-a făcut să-mi iau lumea în cap, ci pră
pastia care s-a căscat brusc în mintea mea simplă. Atîta vreme cit m-am ştiut curat ca lacrima, cu dosarul fără nici o pată, puteam acţiona şi acţionam în voie, convins că purtările dure nu cereau în vreun fel explicaţie ; simplul *ţel,* cuvînt miraculos pe care ni-l aruncam deseori în obraz, acolo, jos, era suficient pentru a-mi justifica faţă de duşman orice purtare. Apoi, dintr- odată, Liviu, sentimentul că l-am împuşcat. Nici nu-ţi dai seama ce vîlvă a făcut cazul în cazarmă, mai apoi în orăşel, de-venisem, după cum vezi, un caz complicat de duşman, cu care ortacii de luptă n-avuseseră de-a face pînă atunci. Le-am dat un pretext pentru o nouă exigenţă şi, te asigur, această exigenţă lucrează jos cu o forţă înzecită.

Folosea se puse din nou pe rîs. Aurel se întrerupse brusc din povestit. Nu spusese nimic demn de luat în răspăr, cu toate astea, Folosea se hlizea, ridicat pe prici în capul oaselor, şi nu se întrerupse decît în clipa cînd deschise cele două lacăte de la bidonul de aluminiu. Luă de pe o poliţă o cană de tablă şi, cu ajutorul ei, scoase din canistră un lichid albicios, ce se prelinse în două şuviţe pe margine, şi-l bău cu poftă, în sorbituri mărunte. Din cînd în cînd Folosea îşi închidea ochii, plăcerea acelei băuturi părea a fi deosebită, pînă şi culoarea feţei i se schimbă, din arămie se făcu galben-violetă. Privi în interiorul cănii, şi cînd se convinse că a mai rămas ceva pe fund, îşi înfrînă pofta de a înghiţi şi ultimele picături. Ca şi cum i-ar fi făcut lui Aurel un favor deosebit, se apropie şi-i întinse cana de campanie. Aurel se uită în cană, lichidul tulbure nu putea fi decît o băutură alcoolică fermentată

rudimentar, aici sus, la altitudinea de aproape o mie cinci sute de metri. Gustul oţeţit îi schimbă însă părerea şi, pentru că Folosea băuse înaintea lui, nu se temu şi dădu peste cap puţinul lichid aflat acolo. Rămase uluit. Băutura nu era altceva decît o bragă obişnuită, aşa cum băuse pe străzile Bucureştiului, nu, nu era bragă, era borş, şi încă un borş de calitate îndoielnică. Folosea se uita la el cu ochii măriţi, aş- teptînd verdictul, îşi scotea mereu vîrful limbii printre buzele devenite şi mai palide şi mai subţiri, dar Aurel nu ştia ce trebuia să spună.

— Nu-i aşa că e formidabil ? se lansă Folosea în aprecieri.

Şi Aurel, paralizat de remarcă, înclină din cap, desigur, borşul nu putea fi decît formidabil. închise lacătele, le verifică minuţios şi, aprinzîndu-şi o ţigară, rîse din nou.

— Tu ştii ce e dorul de ţară ? Te asigur că nu ştii... Tu nu ştii, ca dealtfel toţi ai voştri, decît nişte precepte, vorbe pe care vă munciţi să le transformaţi în fapte, fără să reuşiţi. Nu-ţi vine să crezi, nu-i aşa ? Nu te obligă nimeni. Nici în pariu nu intră această parte de povestire, reală ca şi existenţa ta aici, ca şi moartea care, mai devreme sau mai tîrziu, ne va paşte inevitabil pe amîndoi. Sau tu eşti nemuritor ? Ei bine, borşul, borşul mi-a ostoit dorul. Tu n-ai de unde să ştii ce înseamnă dorul, tu nu ştii şi n-ai decît vagi sentimente despre o orînduire pe care, dacă ai fi cunoscut-o, n-ai fi ajuns în acest rai montan unde, din cînd în cînd, trebuie să suporţi şi „ţeapa” lui Blendea dacă vrei să nu-l apuce brusc melancolia şi istericalele. De ce-ai fugit ? Sau de ce-ai venit aici ? Iţi citesc pe chip haosul sentimentelor din tine, ele ţi-au fă- cut din cap baniţă, baniţă goală, evident, deoarece materia cu care ai umplut-o îţi era străină, şi asta ai dovedit-o singur ale- gînd subconştient această cale a protestului, deoarece, dragul meu, numai protestul intim te-a aruncat în braţele noastre. Nu-i aşa că mă crezi ? Că acest sentimentalism şi credinţa în cinstea ta îţi fac bine... dar să lăsăm explicaţiile pentru mai tîrziu, cu toate că marea zi se apropie, de trei ani ne spune Blendea că această zi se apropie, şi simte şi el cum simt şi eu că, dimpotrivă, se îndepărtează. Vino cu mine, spuse Folosea.

Şi, cu cheiţa de aceeaşi culoare ca şi cătuşele, desfăcu lanţul galben de la mîna lui Aurel. îl trase aproape cu forţa spre el, apoi, cum ar fi dus un animal la adăpat, ieşi din bordeiul întunecos. Numai ajuns la aer curat Aurel înţelese cîtă putreziciune era în încăperea din care abia ieşiseră, dar nu avu prea multă vreme de meditat. Folosea îl tîra într-un loc anume, temător să nu dea cu ochii de altcineva.

— Nu ne vede nimeni... Bordeiele trupei se schimbă în fiecare zi. Blendea, din acest punct de vedere, e un mare strateg, spuse Folosea.

Cînd ajunseră în apropierea unui stejar uriaş, pe o scăriţă bătută direct în trunchi, Folosea începu să urce, şi Aurel, automat, după el. între crengi se aflau cîteva scînduri ancorate solid, şi Aurel, numai cînd ajunse cu picioarele pe ele, înţelese că observatorul era folosit pentru a se privi în vale. Valea se deschidea în faţa ochilor ca o pînză cenuşie, ca un lac uriaş din care răsăreau, din loc în loc, vîrfurile răzleţe ale pinilor...

— Spune-mi ce vezi acolo, arătă Folosea cu mîna spre un loc anume, şi Aurel, oricît se aplecă spre acel loc, nu văzu mare lucru.

Brîul lat, ca o cingătoare uriaşă ce despărţea muntele în două, se vedea clar ; Aurel putu observa chiar un iepure cocoţat pe un vîrf de muşuroi, dar tot ce era dincolo de Brîu plutea într-o ceaţă deasă, compactă, pastă de gelatină.

— Nu vezi nimic, nu-i aşa, sau poate tu vezi, tu, care abia ai venit de acolo, vezi, pe tine natura te-a înzestrat cu o dragoste superioară, pe care ţi-o poţi manifesta şi vizual ! glumi cinic Folosea şi îşi muşcă buza de jos, pe care şi aşa se vedeau lăcaşurile lipsite de sînge ale dinţilor din faţă... De ani de zile nu văd nimic, deşi sînt în ţara mea, de ani de zile urc aici cu convingerea că într-o zi am să zăresc ce e dincolo... Am trecut cu piciorul peste Brîu nu o dată, am putut delimita cele două părţi ale muntelui cu piciorul, dar nu cu piciorul vrea omul să vadă, natura l-a înzestrat pe individ cu cele mai sensibile şi reale organe de percepere, şi aceste organe sînt ăştia, spuse el şi aproape îi vîrî lui Aurel două degete în ochii larg deschişi.

„Nu, nu e normal”, îşi spuse Aurel şi transpiră, cuprins de teamă. Ochii lui Folosea se holbau spre valea inaccesibilă vederii, cu toate că aproape o putea pipăi cu mîna, atît era de aproape ; n-ar fi trebuit decât să sară din acel stejar falnic, ca după cîţiva zeci de metri de prăpastie să nimerească în linţoliul de gelatină sub care se ascundea... Oare ce se ascundea ? Tot pădurea se ascundea, acea pădure pe care o văzuse şi el cînd se strecurase pe acolo temător să depăşească Brîul Alb, unde speciile de arbori începeau să se mai împreune din pricina unei ciudăţenii a naturii... „Cu toate că natura era de vină”, îşi zise Aurel trăgînd cu coada ochiului spre Brîul prin care fîşii groase de ceaţă se plimbau agale într-o încercare molcomă de a împrejmui muntele.

— Vezi, acolo undeva m-am născut eu, spuse Folosea simplu şi, fără să mai piardă timpul, îl împinse pe Aurel spre scăriţa solidă prinsă cu piroane în stejar. Am omorit doi oameni pentru că au vrut să-mi fure tărîţa pentru borş, spuse Folosea cînd ajunseră sub coroana uriaşă a stejarului. Aşa că te previn, să nu încerci nici tu să furi.

24

în peştera de sub munte îşi instalase Dobrin noua arhivă de dosare, dosare active, cum le zicea el, mişcate continuu de zeci de soldaţi după nişte legi cunoscute numai sublocotenentului. Peştera avea cîţiva kilometri sub muntele de calcar : de fapt, nimeni nu ştia prea bine unde se termină şi nici nu exista vreun înscris în privinţa distanţei ce trebuia adăugată la lungimea reală din cauza potecilor ce plecau din galeria principală şi se pierdeau undeva sub grotele uriaşe, stăpînite doar de lilieci. Dosarele erau rînduite frumos pe suporturi de metal ; Dobrin personal făcuse planurile cu cîţiva ingineri genişti şi, cu toate că rămăsese la acel grad umilitor, importanţa în faţa trupei şi a ofiţerilor îi crescuse considerabil de cînd centrul aprobase propunerea lui scrisă de a constitui un creier al dosarelor atît de necesar compartimentului special al armatei. Da, „special”, asta era noua titulatură dată de Dobrin serviciului constituit de el, nomenclatură răspîndită rapid, cuvîntul în sine avînd dulceţuri aparte.

Pentru a-i face pe alţii să memoreze definitiv noul serviciu şi menirea lui, la fiecare secundă Dobrin utiliza cuvîntul „special”, ca un adaos creat anume spre a-i însoţi celelalte cuvinte din care îşi alcătuia propoziţiile. îi invitase pe Achim, Giurgea şi losulică în noul sediu, să le citească consternarea faţă de ordinea instaurată în peştera uriaşă, din care stalactitele şi stalagmitele fuseseră tăiate, ca rafturile să poată fi înălţate cît mai sus. Achim rămase perplex cînd văzu în grota mare, cine ştie de ce denumită de Dobrin „grota proceselor”, dosarele legate cu şnururi şi aranjate de zeci de soldaţi, fiecare avînd în mîini mănuşi albe ca să nu păteze în vreun fel cartonul aflat pe inventar şi a cărui valoare se ridica... „Numai dosarele costa...” ţinu Dobrin să explice celor trei, ca să-i intimideze, voind în acelaşi timp, printr-o simplă comparaţie, să lase să se înţeleagă celelalte valori cu mult mai importante aflate în interiorul cartoanelor. Un stol de lilieci dădu năvală în grota mare, luminată feeric, şi speriat se răspîndi spre interior, prin galeriile tot mai obscure. Două generatoare de curent se auzeau duduind în interiorul muntelui, şi Dobrin, ca să şteargă uluiala de pe chipul lui losulică, strigă aproape :

— Lumina, de acolo vine lumina, şi clipi complice, frecîndu-şi mîinile de bucurie.

La ieşirea din grota mare se deschideau cinci galerii de dimensiuni reduse ca lăţime, dar impresionante ca înălţime ; probabil un rîu subteran, cu milioane de ani în urmă, săpase pe tăcute în calcarul moale şi croise acele văi rămase acum ca nişte culoare înalte. Ca drumul prin ele să nu fie alunecos şi oaspeţii să păţească ceva, Dobrin dădu ordin ca sub rafturi să se construiască un trotuar de lemn. Achim, la început temător să nu lunece, înţelese că teama era de prisos. Scîndurile pe care călca erau groase şi ridurile lăsate în ele de circular ajutau talpa cizmelor să se proptească bine în şanţurile lor umede. Mici cărucioare de metal, acţionate manual pe nişte şine luate de la o linie ferată forestieră, treceau fără zgomot, purtînd în ele dosarele aflate pe rol sau altele ieşite din circuit. Soldaţi instruiţi de Dobrin împingeau cărucioarele într-o solemnitate de preoţi.

— Aici, aici, spuse Dobrin zîmbind vag, se află, dar nu se pierdu în explicaţii, dîndu-şi seama că însoţitorii lui, la

vederea stîlpilor înfipţi în calcarul betonat, vor înţelege singuri că de ei aveau să fie legaţi cei ce trebuiau să plătească cu propria lor piele trădarea, intenţia sau chiar gîndul trădării. Iar aici, poftiţi la stînga, mai bine cu vagonetul, vom parcurge exact opt sute nouăzeci şi cinci de metri, spuse Dobrin şi, ca să arate celorlalţi ce aveau de făcut, se urcă primul, chemîndu-i pe musafiri să se aşeze pe cele două scînduri dispuse paralel.

Doi soldaţi încovoiaţi de spate împinseră de vagonet, la început cu opinteli, apoi mai uşor, semn că linia cobora într-o pantă lină, apoi gîfîielile soldaţilor se auziră din nou, spre insatisfacţia lui losulică, care le simţea respiraţia şi îi era teamă de microbii ce se puteau răspîndi în culoarul îngust prin care treceau spre o ţintă necunoscută. După o jumătate de oră ajunseră la o altă bifurcaţie de galerii şi spectacolul ce se deschidea în faţa privirilor se dovedi impresionant. Sute de oameni, pe scări de lemn, se roteau în jurul bolţii uriaşe ce se pierdea în înalt ; urcau cu nişte coşuri de papură, în timp ce prin mijlocul galeriei, pe nişte scripeţi ce scîrţîiau molcom, coborau şi se ridicau găleţi din care se putea lesne vedea sterilul scos din galeria laterală a muntelui.

— Aşa vom ajunge la ei... S-a cercetat şi măsurat înălţimea grotei pe verticală ; aproape opt sute de metri, ceea ce înseamnă că dacă săpăm în ritmul ăsta trei luni... şi Dobrin rîse gros, lă- sînd să se înţeleagă ce se întîmplă dacă se face un mic tunel lateral. Ajungem direct în cuibul lor, evitînd capcanele şi cursele de tot felul... Spărgînd muntele, dăm şi de tunelurile ascunse, şi Dobrin îşi duse un deget la buze, ca şi cum i-ar fi fost teamă de ceea ce spusese cu propria lui gură. Achime, îl numi el simplu pe căpitan, de acum oamenii noştri vor face copii, nu vor mai muri ca proştii, numai că pînă am ajuns la această soluţie simplă şi ingenioasă, ne-au trebuit timp şi bani. Dobrin îşi luă degetul de la gură şi-l înşurubă la una din tîmple, marcînd în acest fel locul ce trebuia să semnifice uriaşa cantitate de creier necesară pentru a putea izvorî din el o asemenea idee.

Achim îşi şterse fruntea transpirată cu dosul mînecii de la veston, spre nemulţumirea lui Giurgea, care se

încruntă fără succes însă ; Achim, deşi îi văzu cutele de la frunte, nu se sfii să-şi continue ştersul cu palma butucănoasă...

— Şi cînd le-aţi făcut pe toate astea, Dobrine ? se minună sincer Achim, privind roată, ca şi cum ar fi vrut cu privirile să marcheze acel spaţiu uriaş, plin de cotloane, de galerii mai mari şi mai mici, maldărele de dosare, aflate toate sub împărăţia unui singur om.

— în timp ce voi eraţi morţi, numai tovarăşul Giurgea mai e încă viu, şi Dobrin apăsă pe cuvîntul *încă* într-un anumit fel, cu convingerea că acea graniţă între viaţă şi moarte poate lesne fi trecută de maior.

— Tovarăşe colonel... spuse Achim şi se opri, nemaiştiind cum şi cu ce să continue.

Nici colonelul losulică nu era în apele lui, era consternat de tot ceea ce se lăsa vederii şi i-ar fi părut rău să rămînă acolo, în pămîntul cleios şi plin de apă al mormîntului, fără să vadă cum evoluaseră lucrurile în lipsa lui, şi ele evoluaseră spectaculos...

— Vreau să ştiţi, tovarăşe colonel, că eu n-am fost de acord cu aceste investiţii uriaşe... vedeţi şi dumneavoastră ce sume... Eu sînt pentru armată, ordine şi disciplină, dar pe căile convingerii, eu nu...

— Ce nu, tovarăşe Giurgea, că multă vreme n-o să-ţi mai spun tovarăşe... Adică parcă eu nu ştiu că n-ai fost de acord ?... Mai bine zis de ce nu spui dumneata, tovarăşe maior, că ai fost împotrivă şi ai făcut zeci de memorii, şi Dobrin, brutal, apăsă pe două butoane dispuse unul lingă altul pe masa de beton cenuşiu aflată între el şi ceilalţi trei.

Nici nu-şi dăduse seama Achim cum şi cînd ajunseseră în faţa acelei mese uriaşe, luminată de jos, ca simpla hîrtie a dosarului, aşezată pe luciul sticlei, să poată fi văzută în acelaşi timp şi de deasupra şi de dedesubt. Pe galeria cu numărul patru înscris pe frontispiciu apăru un coş purtat cu repeziciune de un mecanism şi Dobrin nu avu altceva de făcut decît să oprească liftul minuscul din care scoase un dosar voluminos şi grăbit împrăştie pe masă multele memorii scrise de Giurgea şi trimise la superiori pentru a împiedica construcţia subpămîn- teană,

„hidoasă şi păgubitoare prin menirea ei”, cum suna o propoziţiune, citată cu vădită plăcere de Dobrin.

— Poftim, tovarăşe maior, ori dumneata ţi-ai închipuit că hîrtiile nu ajung la mine, că ai putinţa să comunici cu superiorii prin intermediul altora ? ! De acum înainte totul va trece pe aici, prin acest laborator al purificării... mai ţii minte, Achime, la topitorie, şobolanul ăla pe care l-a prins Aurel şi pe care eu l-am azvîrlit în oala cu fontă topită, bucata aia de metal care purta pe ea grăsimea de forma unui animal ?

— Ce vrei să zici, sublocotenent ? se amestecă în discuţie losulică şi, spre deosebire de felul lui obişnuit de a vorbi pe două voci, nici una dintre ele maturizată, acum vocea îi era gravă şi adîncă, încît Dobrin pentru prima oară realiză cu adevărat că se iţea în faţa superiorului său.

Şi atunci se sperie... Nu pentru mult timp, deoarece lîngă el auzi vocea maică-şi, care-l ruga să se scoale, că e bătrînă s» n-are cine s-o ajute să împartă coliva. Dobrin, cuprins de o dragoste uitată undeva în fosta lui tinereţe, făcu eforturi supraomeneşti să se ridice. Era conştient, era limpede, toată povestea cu peştera, ţinută în el ca o supremă dorinţă, se făcuse nevăzută, fusese un vis, trează era doar mama lui stînd acolo, lîngă mormîntul ostăşesc, şi efortul lui de a reînvia, ca femeia să se bucure de sprijinul lui. Era doar tînăr, dacă făcea o socoteală sumară, nici nu împlinise încă patruzeci de ani, era în depline forţe, putea trudi pentru el şi ea, pentru binele ţării, dar ce nu poate face un om la patruzeci de ani... Pămîntul de deasupra se mişcă, şi Amalia simţi forfota dinlăuntru. îşi. făcu cruce, era gata-gata să scape coliva din mînă. Şi pentru că nu putea ieşi, Dobrin îşi zise că are să facă acest efort altă dată, acum era mai bine să se uite la maică-sa şi la puţinele bătrîne care o însoţeau la parastasul de patruzeci de zile. Ar fi vrut să-i spună femeii aceleia puţintele la trup, ca o pasăre, că asemenea obiceiuri lui îi erau străine, dar de teamă să nu fie auzit, privi cu atenţie pe după copacii cimitirului, cre- zînd că se află ascuns cineva dintre ai lui, venit cu însărcinare anume să vadă şi să audă, dar pomii erau pleoştiţi de căldură, în spatele lor nu se vedea nimeni, şi atunci Dobrin se întrebă, nu fără o oarecare mirare, de ce dintre

cei mulţi cu care trudise nici unul nu-şi dorise la acel ceas de grea cumpănă pentru mama lui s-o însoţească la locul lui de veşnică odihnă.

— Dragul mamei, ce frumos erai tu şi cum te-ai dus, auzi Dobrin vocea limpede a mamei sale şi, de jenă, îşi duse o mînă la ochi ; el, şi frumuseţea !

Rîse înfundat, să nu strice momentul solemn al împărţirii colivei peste mormînt, colivă stropită cu vin roşu, da, căpşu- nică, se simţea de la o poştă mirosul puternic şi ademenitor al vinului amestecat cu nuca şi praful de vanilie. Niciodată n-o privise pe mama lui cu atîta atenţie şi se întrebă, nu fără oarecare pizmă, cum putuse femeia aceea frumoasă, înjumătăţită acum de bătrîneţe şi necazuri, să facă o pocitanie de băiat ca el, că doar pocitanie fusese, asta era limpede. „Te pomeneşti că nici nu eram atît de urît, poate eram în felul meu atrăgător şi nu mi-am dat seama”. Şi amintindu-şi cum îl căutase Lovica acasă, se înroşi de adevărul posibil rostit de femeia slabă, ca o arătare, cu ochii ei neobişnuit de mari şi frumoşi. Dobrin se încruntă. N-ar fi stricat să se intereseze mai îndeaproape, doar posibilităţile îi erau la îndemînă, poate că mama lui greşise, din ea şi din tatăl lui, cam băutor, ce-i drept, dar chipeş altfel, ieşise el. Şi cum ieşise ? Observă ciorapul negru de la piciorul stîng răsucit, maică-sa nu avusese probabil timp de ciorapi, trecuse de vîrsta cînd o mai puteau interesa amănuntele, pe ea o interesa acum plînsul acelei femei, aproape necunoscută, îmbrăcată în negru ; stătea undeva lîngă crucea de lemn de stejar, în picioare avea nişte tenişi daţi în grabă cu negru, şi negrul de cretă îi murdărise într-o parte pulpa frumoasă. Era o străină, numai o clipă avusese senzaţia că o ştie, că o mai văzuse undeva, şi mama lui Dobrin, liniştită, îi întinse credincioasei, pe o bucată de hîrtie, o lingură de colivă. Dobrin o recunoscuse într-un tîrziu, îi simţise prin pămînt căldura picioarelor, şi de acolo, din locul unde se afla, văzu şi altceva decît ceea ce puteau observa cei ce mestecau boabele de grîu bine fierte ; priveliştea de sub picioarele uşor desfăcute : înlemni, era ea, o cunoscuse la paisprezece ani, locuia la capătul străzii, era cu douăzeci de ani mai mare ca el şi măritată cu unul în vîrstă, de la aprovizionare. Ea îl învăţase să iubească, îşi luase aproape rolul de mamă în

dragoste, şi tot ea îi dăduse de înţeles că la sărutat trebuie să-ţi apropii buzele cu încetineală de melc... Uite că nu uitase această povaţă de care nu prea ţinuse seamă, femeile cu care avusese de-a face mai apoi nu prea avuseseră timp de sărutat. De ce venise Ţinea la parastas, doar trecuse de la ultima lor întâlnire atîta vreme şi Dobrin, începu să transpire abundent; un miros dulce de nefiinţă se împrăştie în jur şi se cutremură la ideea că Ţinea îl iubise cu adevărat. Cu siguranţă numai acesta putea fi motivul, fusese deci iubit fără să-şi dea seama, cum nu pricepuse pe vremea aceea nici plînsul ei după fiecare prăbuşire, da, aşa-i zicea ea dragostei, prăbuşire. Dobrin încercă să-i facă un semn, ar fi dorit-o mai la dreapta lui, să-i simtă căldura piciorului pe mîna dată într-o parte, aşa cum i se răsturnase cînd îl în- gropaseră în ziua aceea cînd plouase torenţial. Degetele lui Dobrin încercau să se prindă de coşciugul de stejar, dar nu reuşi s-o facă pe Ţinea atentă la dorinţa lui. îşi răsuci capul greu spre stingă, din partea stingă îi putea vedea cel puţin o parte din faţă, şi Ţinea nu arăta nici bătrînă şi nici urîtă. Cum de nu-l uitase, cum de venise la parastas, un om străin dacă nu iubeşte nu vine atît de departe la o simplă aducere-aminte, ori poate ea tocmai la această întîlnire cu amintirile venise? Simţi pe pămîntul zgrun-ţuros, în care erau înfipte cîteva rădăcini de flori pe jumătate uscate, lacrima fierbinte a femeii şi surprinse uităturа rece a mamei lui ; Amalia nu ştia de ce plînge Ţinea şi ei nu-i convenea să-i spună celeilalte că nu era doritoare să verse lacrimi. Umezeala îi ajunse pe obraz şi Dobrin se topi acolo, în adînc, de atîta tristeţe şi bucurie totodată. Fusese iubit, el Dobrin, fusese iubit, nu mai era nici o îndoială. Voi să alunge năluca îmbrăcată în negru, ea venise acolo trimisă de cine ştie ce duşman, venise cu gînduri ascunse, să-i topească sufletul şi să-l învrăjbească prin neliniştea ce avea de acum să-l urmărească tot timpul.

— Pleacă, femeie, de aici, ce-ai dumneata cu pruncul meu ? auzi Dobrin vocea Amaliei, care intuise pericolul şi-i lua apărarea.

Aşa ar fi spus şi el dacă era sus, dacă ar fi fost în viaţă, faptul însă că în locul său maică-sa rostise aceleaşi cuvinte nu-i plăcu, ar fi vrut ca de acolo să plece femeia

care-l făcuse, nu dragostea nebăgată nici de el în seamă. Ar fi vrut s-o implore pe fiinţa mică la trup, cu ciorapii traşi, peste picioarele subţiri, cu neglijenţă, să-l lase cu Ţinea şi, ca să se facă auzit, lovi în capacul coşciugului. Doamne, cum îi mai bubuia lemnul lovit în urechi ! Apoi uită de toate. Nu-şi mai aminti decît de seara de iarnă, da, iarnă fusese atunci, n-avea cum să uite anotimpul, îngheţase de frig pînă la Tincuţa. Plecase la ea proaspăt îmbăiat, maică-sa îl făcuse să se spele şi nici nu-l întrebase unde se duce, cu toate că ar fi fost cazul să-i spună că în cămaşă şi pulover ar fi putut să răcească. Nu-l întrebase şi nici nu răcise, pînă la colţul străzii nu erau decît cel mult două sute de metri, şi după frigul de afară, căldura din patul Tincăi i se păru un frig şi mai mare, şi femeia nu rîse de el, de spaima lui, de fiecare dată altă, mai adîncă şi mai neomenoasă şi prin asta cu atît mai atrăgătoare. Femeia era spaimă pentru el şi el venise acolo ca s-o înfrîngă în patul cu miros de coada-şoricelului şi mentă. Cît de bine îi făcuse caldul Tincăi, pînă în clipa cînd mîngîierile i se părură dinainte gîndite, şi atunci Dobrin o întrebă de unde învăţase toate lucrurile minunate, şi în loc de răspuns, Ţinea rîse şi-i muşcă cu iuţeală de şo- pîrlă colţul buzei, acolo unde ele se pierd una în alta. De ce o gonea mama lui pe Ţinea, îşi zise el, uitînd unde se află. Voi să ridice capacul de deasupra ; simţi prin deschizătura dintre cele două lăzi de lemn, cum pătrund în interior mărunte firişoare de ţărînă umedă, şi numai atunci realiză că sufletul lui încremenit undeva în neant, despărţit cu greu de lume, îi mai dădea trăiri pe care trupul nu le putea îndeplini. Plînse fără lacrimi ; înţelese că şi lacrimile nu mai erau posibile la un suflet ce nu se mai putea uni cu trupul din care plecase, şi în momentul cînd ajunse la această convingere, se linişti, sufletul zbură în sus, spre necunoscutele lui căi, în timp ce mama lui Dobrin nu numai că nu mai insistă ca Ţinea să părăsească cimitirul, dar îşi scoase inelul de aur şi i-l întinse femeii, cu înţelegerea omului cu păreri de rău că nu-i niciodată prea tîrziu să-ţi plăteşti o datorie.

— Te-ai măritat, Tincă ? întrebă Amalia, ungîndu-şi cu salivă locul de unde scosese cu greu verigheta.

— Nu m-am măritat, madam Dobrin... După ce-a murit Ilie... cine să mă ia...

25

Iosulică Goldştein ieşi din camera în care îşi avea dormitorul ; ura acea încăpere cît o sală de spital şi de fiecare dată cînd o părăsea avea sentimentul că-i făcea încăperii în ciudă. „Iată, eu ies şi tu rămîi, tu rămîi mai departe”... cu patul acesta nenorocit de campanie, cu noptiera fără un picior, cu ligheanul albastru de atîta praf de hipermanganat, intrat în porii smalţului, cu oala de noapte, parte integrantă din inventarul acelei hardughii în care ar fi putut să doarmă o sută de soldaţi. Ordinul sunase însă precis ca în acea hardughie să doarmă el, şeful unităţii speciale şi preşedintele tribunalului militar, cadru preţios, aşa cum preţioase erau şi dosarele lui Dobrin, încuiate în dulapurile de metal cu şapte lacăte. Iosulică nu ieşise din încăperea atît de dispreţuită singur, ieşise cu o valijoară de carton, jupuită pe la colţuri, legată la mijloc cu două curele noi, curele cu catarame de bronz lustruit. Era fericit Iosulică în ziua aceea. Părăsi dormitorul fără sentimentul obişnuit de puşcăriaş scăpat dintr-o celulă a morţii ; îl părăsi cu bunăvoinţă şi, ca să marcheze această nouă stare, scuipă spre stînga, exact în locul unde se afla oala de noapte, la piciorul din spate al patului, şi vă- zînd precizia cu care ţintise mijlocul oalei, mai scuipă o dată, şi rezultatul, spre satisfacţia lui, fu acelaşi. Avea dubii Iosulică, din pricina lor era atît de fericit. Certitudinile prea mari sau definitive îi dădeau o senzaţie de spaimă, nu credea în adevăruri absolute, şi de fiecare dată cînd îl auzea pe Dobrin sau pe Giurgea rostindu-şi judecăţile, fără pic de îndoială, simţea că pămîntul se clatină sub el, îndoiala lăuntrică luînd în acele clipe proporţii cosmice. Fusese nefericit din ziua cînd fusese obligat să conducă ancheta lui Aurel Rogozea ; nefericirea venise din rapoartele prea clare, prea sigure de ele. Din copilărie îl enervase tabla înmulţirii pentru că nu se găsise nimeni s-o conteste. Ştia foarte bine că doi ori doi fac patru, dar aproape vedea verde în faţa ochilor că nu fac opt ; adică de ce neapărat să facă patru, din pricina unei convenţii, cînd cealaltă convenţie, nedescope- rită încă, dar de a cărei existenţă era sigur, putea să ducă la alt rezultat. Şi nemulţumirea că lumea se supunea

orbeşte unei reguli care, dincolo de accepţiunea generală, putea fi de o falsi- tate fără margini, îl determina să ridice degetele în sus, şi învăţătorul, ştiindu-i meteahna, îl lăsa să plece. Şi acum losulică

pleca, de data asta cu o valiză strînsă sub braţ ; pleca parcă din ora de matematică, fără să ceară voie cuiva, voia era în el, el îşi era pînă la un punct singur stăpîn. Ar fi putut să se bucure de îndoiala lui în dormitorul aflat în exclusivitate la dispoziţia sa, dar oficierea bucuriei acolo unde zeci de ochi l-ar fi putut vedea prin ferestrele mari, i-ar fi stricat intim secunda supremă de linişte şi reculegere, da, secunda aceea dumnezeiască ce-i lumina sufletul şi deopotrivă mintea. Obişnuinţa era mai mare decît teama de a fi suspectat, şi cum odinioară la orele de matematică se ducea în grădina şcolii, aflată în spatele magaziei de lemne, şi acum se îndreptă spre colţul din dreapta al cazărmii. Curtea era pustie, santinelele de gardă luau poziţie de drepţi la vederea lui, semn pentru losulică Goldştein că trebuie să calce cît mai firesc spre acel loc de refugiu şi cît mai calm cu putinţă. îşi micşoră paşii dominat de aceeaşi bucurie a îndoielii. îşi găsi cămăruţa de sub popotă neatinsă. losulică se simţea în siguranţă între pereţii strîmţi, cum fusese şi în camera unde se născuse şi trăise atîţia ani, dormind în paturile suprapuse zece copii, claie peste grămadă, fete şi băieţi laolaltă. Ducea dorul unei asemenea încăperi, şi pînă la urmă acest colţ liniştit, această încăpere de unu pe unu cu zăvor pe dinăuntru, pus de Pintilie la ordinul său, îi dădea plăcerea cea mare ; aici venea să-şi adune gîndurile, aici medita adînc asupra mişcării lumii în neorînduiala ei socială şi tot aici îşi lua marile hotărîri ale vieţii. De data asta era vorba de o bucurie. De mult nu mai avusese revelaţia îndoielii, tot timpul trăise în certitudini peri- culoase în care nu credea deloc, şi un asemenea dubiu copleşitor pentru minte se cerea înconjurat cu toată smerenia de care era în stare. Pînă la uşa verde merse calm, ca şi cînd scopul acelui drum nu putea să fie decît unul obişnuit. Febra începu în momentul cînd se văzu singur. Trase zăvorul cu grijă, ţinîndu-şi limba scoasă şi prinsă pentru mai mare siguranţă între dinţi, şi numai cînd se văzu închis din toate părţile, se descălţă, îşi dezbrăcă vestonul, scoase cravata, cizmele femeieşti,

lăsînd să se vadă ciorapii rupţi la vîrf şi la călcîie, şi, galben ca un mort, se aşează în genunchi în faţa valizei. Desfăcu curelele, apoi, cu o- cheiţă introdusă în broască, provocă un mic ţipăt metalic în fierul broaştei. Cu religiozitate ridică încet capacul. Din vali- joară scoase cu grijă un covor lat de cîteva palme, cu o inimă la mijloc. îl atîrnă de perete în cuiele bătute de demult, apoi îşi lipi fruntea de cartea de rugăciuni, cu coperţile negre. Umerii ŞL pieptul lui losulică tremurau caraghios ; avea nişte umeri mici şi un piept scofîlcit, intrat între coaste, iar golurile dintre clavicule se lăsau şi se ridicau la intervale egale, de parcă înăuntru ar fi avut nişte pungi cu aer ce doreau să scape de apăsarea toracelui. Se lamentă mult losulică din cauza acelei bucurii a îndoielii. Aşa cum stătea aplecat peste valijoară, un soi de altar al unei sinagogi în miniatură, părea nu un colonel de care putea depinde viaţa sau moartea cuiva, ci un copil neajutorat, dezbrăcat de orgolii şi galoane, un suflet chinuit, dăruit acelei credinţe a îndoielii adînc înstăpînită în el. îndoiala îi venise de la cercetarea caninului alb. Din prima clipă înţelese că plutea un semn de întrebare în privinţa adevăratei identităţi a lui Liviu Rogozea şi tot din acel moment avusese bucuria lăuntrică a nesiguranţei. în cele cîteva zile de cînd începuse să aibă îndoieli se schimbase aproape cu desăvîrşire ; nu mai trecea încruntat pe lîngă oameni. Se pomenise cu o zi înainte, de amiază, cînd căldura soarelui, puternică, îl lovise în moalele capului, salutînd un sergent, şi nu numai că nu se supără de această, falsă subordonare, dar îl linişti cu propria lui mînă pe subofiţerul năucit de spaimă ; da, el, losulică, de cîteva zile era altfel. Simţise nevoia în acea dimineaţă să se ducă la duşul comun şi să se spele, obicei rar întîlnit la el ; era născut în mai şi reţinuse de la Rachela, maică-sa, că cei veniţi pe lume într-o asemenea lună fac alergie la apă, şi cu toate că nu prea ştia atunci ce înseamnă alergia, pricepuse exact sensul bolii şi încetase să. mai facă baie. Organismul îi ceruse în ziua aceea să se supună, unei îngrijiri trupeşti aparte ; se frecă zdravăn cu peria de curăţat cizmele, aspră, din păr de mistreţ, confecţionată de unul din fraţii lui, devenit peste noapte director la o cooperativă de perii. La picioare propria lui forţă nu-i fu suficientă, şi Pintilie, înghiţindu-şi scuipatul,

îi frecă labele pînă. ce le aduse la o stare convenabilă. Nemaipomenită era îndoiala, şi ce legi ciudate o guvernează, îşi zise losulică, cuprins de o pioşenie aparte, şi, în timp ce-şi rostea rugăciunea ca semn de- mulţumire pentru noua sa stare, se gîndi dacă totuşi n-a fost prea blînd cu ciobanul judecat cu o zi înainte, a cărui legătură cu. banditii era aproape dovedită. îi dăduse numai douăzeci şi cinci de ani de puşcărie. „ Ar fi timpul să-mi nuanţez şi sentinţele,, îşi spuse losulică cu voce tare, în timp ce săruta cu fruntea, covorul. între cifrele zece şi douăzeci şi cinci, pot exista la fel

de bine şi alte cifre, să zicem nouă ani şi trei ani, în fond oamenii nu pot fi grupaţi atît de perfect după vina lor incit să merite aceeaşi pedeapsă.” îndoiala îl făcuse fericit şi mai bun. Era aproape om, întregit şi purificat datorită acelei moşteniri adînci reintrate în drepturile ei ; îndoiala, sfînta îndoială. Şi pentru că era dominat de ea, începu să fabuleze cu repeziciune, cu toate că vorbele ce-i ieşeau din gură n-aveau nimic comun cu gîndurile lui, deoarece gîndea cu totul altceva, gîndurile erau la Liviu şi Aurel Rogozea, iar vorbele erau simple verseturi pe care mai mult le batjocorea în loc să le cînte. Deci Liviu Rogozea cel împuşcat putea foarte bine să nu fie Liviu Rogozea cel adevărat, iar în acest caz soarta lui Aurel... Nu, nu, Aurel trebuia să afle acest adevăr dacă era real şi nu o simplă presupunere, trebuia să afle neapărat, atunci sufletul lui s-ar fi simţit altfel. losulică se auzi strigat. „Cineva a avut nevoie de mine, îşi mărturisi el, tot aşa cum acum în clipa aceasta şi eu am nevoie de mine, îşi zise, şi cum eu sînt mai important decît cel care mă caută şi decît rugăciunile mele, n-am să mă mişc de aici, din acest loc binecuvîntat”, şi losulică se aplecă şi mai mult spre cartea de rugăciuni. Uitase un cuvînt din cîntecul talmudic, iar o lentilă a ochelarilor era înfiorător de pătată, aşa că, neînţelegînd cuvîntul, preferă să-şi scoată ochelarii şi să-şi apropie tiparul aproape şters cît mai la îndemîna ochilor. Cînd îl citi, sări în sus de bucurie, cuvîntul uitat şi redescoperit nu era altul decît cel pe care îl înnobila în acel loc strimt, de reculegere : *îndoiala.* Şi *îndoială* era scris cu litere mari, cu toate că în verset nu el avea importanţa covîrşitoare, ci altul, *adevărul,* scris însă cu literă obişnuită, ca şi cum sensul lui era departe ca valoare de celălalt.

începu să se încalţe, zicîndu-şi că în ziua aceea, deşi erau prevăzute... Se auzi din nou strigat, şi, gîndindu-se că putea fi vreun mesaj din partea mai-marelui cazărmii, îşi strînse covoraşul, nu înainte de a-i săruta într-un colţ mătasea ; şi numai după ce legă valiza la loc cu curelele, numai după ce prinse cuietorile şi băgă cheiţa în broască, îşi luă vestonul. Ieşi cu valiza sub braţ, cu acelaşi pas măsurat, lăuntric purificat de propriile îndoieli, întoarse la locul de baştină de unde plecaseră din pricina prea multelor certitudini. Era Dobrin, el îl strigase ; îl căuta şi acum din priviri undeva în partea depozitelor de furaje. „De ce m-o fi căutînd acolo, tîmpitul, doar ştie foarte bine că fac alergie la fîn !” şi losulică, temător, îşi scoase din buzunar

batista impregnată cu hipermanganat, dar cînd o văzu, în loc să se folosească de ea, rîse. Era o copilărie pînă la urmă şi hi- permanganatul. Şi Dobrin i se păru mai altfel în acea zi, urîţenia chipului era mai puţin accentuată ; losulică zîmbi cînd îi ghici, sub marginile vestonului, pantalonii ridicaţi nefiresc în dreptul nasturilor. Dobrin se apropie mai puţin curbat de spate ca de obicei, aproape obraznic de drept, într-un pas trufaş, şi nici nu luă poziţie în faţa colonelului. Altădată ar fi tăcut pur şi simplu, lăsînd nasul, un admirabil barometru al stărilor lăuntrice, să se înroşească la vîrf, semn pentru interlocutor că este cazul sau să devină umil sau să se care, în caz contrar, cu tonul cel mai calm din lume, losulică... Ştiau cu toţii ce însemna ro- şeala nasului, şi Dobrin se infatuase tocmai din cauza lui ; în clipa aceea vedea nasul colonelului alb, cu vinişoarele gălbui nedilatate, adică un nas ca toate nasurile, calm şi plin de bunătate pînă la concesie, concluzie care-l făcu să uite că nasul lui losulică avea şi obiceiul să se schimbe la culoare şi cu repeziciune încă. De data asta organul olfactiv nici nu se umflă, nici nu-şi schimbă galbenul-murdar, doar ochii deveniră mai lumi- noşi, şi peste galbenul de totdeauna se aşează altul, plin de compasiune. Lui losulică îi era milă de Dobrin. Nu încercase de mult acest sentiment faţă de oameni, îi era milă doar de animale, faţă de ele avea o înţelegere adîncă ; erau necuvîntătoare, or ca o ne- cuvîntătoare să te priceapă, se cade să-i oferi un plus de afecţiune. Un om este om chiar şi atunci cînd se află pe scara evoluţiei aproape de un patruped, şi losulică se întrebă dacă mila ascunsă şi totuşi afişată pe chip nu e rezultatul asimilării înfăţişării lui Dobrin cu a altcuiva, cu a unui cîine hăituit, de exemplu... da, da, aşa şi semăna Dobrin în clipa aceea, cu toate că se străduia să pară mai sigur pe el ca de obicei.

— Tovarăşe colonel, începu Dobrin confidenţial, răsucin- du-şi capul spre stînga, spre urechea galbenă, enormă.

Dar în aceeaşi clipă văzu valijoara şi strălucirea cuietorilor, care îi înăspriră privirile şi îl puseră pe gînduri. într-o secundă, timp în care losulică nici nu bănuia ce-i putea trece sublocotenentului prin cap, analiză zece variante posibile şi rămase la una singură,

cea mai apropiată de adevăr ; losulică păstra în interior cine ştie ce hîrtii secrete, scoase din arhiva specială, cu scopul de a distruge acuzaţiile adunate cu atîta trudă împotriva mulţilor duşmani din familia Rogozea. Da, cu siguranţă, numai despre documentele secrete, legate de Liviu şi Aurel, putea fi vorba, losulică doar i le ceruse. Ce putea să facă în faţa unui colonel el ca simplu subordonat ? Numai în clipa cînd losulică, bănuindu-i suspiciunea, îi întinse valijoara, Dobrin, fîstîcit, se înroşi ; dacă losulică avusese intenţia să facă dispărute nişte documente, atunci lucrurile erau grave. Deveni brusc umil, nasul lui losulică dădea semne vădite de înroşire, şi nu oriunde, ci în zona cea mai periculoasă. Dacă i-ar fi aprobat centrul memoriul privind importanţa arhivelor şi a depozitelor secrete, alta ar fi fost situaţia, o asemenea iniţiativă nu putea să nu-l proiecteze în faţa superiorilor într-o altă lumină, altul i-ar fi fost destinul dacă s-ar fi înţeles, sus, valoarea propunerii lui ; găsise chiar peştera, cheltuise destulă energie, el şi cîţiva deţinuţi, ingineri topografi, ca să întocmească planurile pe care apoi le semnase singur... Din moment ce losulică îi dădea valiza...

— Tovarăşe colonel... spuse Dobrin.

Şi paşii îi deveniră şi ei subalterni, călcau copilăreşte pe lîngă cei ai colonelului, şi Dobrin aproape icni de ciudă că trebuie să se poarte atît de mieros cu acest împuţit ; da, aşa şi era, aflase totul despre el şi ai lui, şi tocmai pentru că aflase, îl ura pe losulică cu sinceritate. losulică era însă curat pe linie de dosar, cu toată crîşma pe care o avuseseră părinţii lui.

— Ce-i, Dobrine ? întrebă losulică, degajat, şi buna dispoziţie îi reveni, nasul îşi pierdu culoarea de turnesol.

— Tovarăşe colonel... şi Dobrin, neştiind ce să facă cu valijoara, ca să-şi poată deschide dosarul de carton, se fîstîci, şi pentru că îi era jenă să aşeze valiza jos, dînd în acest fel în- tîietate dosarului, şi cum nici să nu deschidă mapa nu putea, transpiră abundent şi vorbi cu repeziciune. Anume îi pusese losulică valijoara sub braţ, să-l umilească, să nu-şi poată arăta documentele lui. A patra oară a urcat muntele, tovarăşe colonel, de două ori am urmărit-o personal, de alte două dăţi o patrulă. La cine

se ducea ea pe munte, orăşancă get-beget, tovarăşe colonel, dacă nu să se întîlnească cu Aurel Rogozea, cu numitul Aurel Rogozea, vă rog să mă iertaţi, tovarăşe colonel ? ! Dobrin suferea vizibil pentru lucrurile afirmate : Nu e nici o îndoială că Lovica e 6 duşmancă înrăită, o vîndută... şi cînd rosti cu- vîntul vîndută, Dobrin tremură de plăcere.

losulică păşea repede, alerga aproape, şi Dobrin, mic de -statură,, fulgerîndu-l din priviri pe un subofiţer de gardă care zîmbea prirtr-o fereastră din pricina călcatului său caraghios, se ţinea după colonel în acelaşi ritm.

— ...Poftiţi, tovarăşe colonel, poftiţi... spuse Dobrin, ară- tînd spre o uşă dată în lături, dublată de o alta de metal, făcută din bare groase de fier, uşă pe care Dobrin voi s-o împingă cu piciorul, fără însă să reuşească.

Şi pentru că nu reuşi, izbi cu cizma în ea pînă ce un soldat înarmat veni cu un vraf de chei şi deschise pe dinăuntru cele trei lacăte enorme şi un belciug de siguranţă prins deasupra, acolo unde nimeni nu şi-ar fi putut închipui că se mai află o închizătoare. Uşa se dădu în lături scîrţîind, şi numai după ce losulică se văzu pe coridorul întunecos, cu uşi de fier la tot pasul, cu inscripţii din ce în ce mai severe şi cu grilajuri tot mai groase, înţelese de unde venea certitudinea lui Dobrin. Deschiseră o uşă spre stînga, şi Dobrin, fericit, aşează valijoara pe birou...

— Parca aţi avea o avere înăuntru, tovarăşe colonel, he, he, he ! rîse el alb, exact pe porţiunea buzelor, deoarece nici un muşchi al feţei nu-i însoţi rîsul.

— Sublocotenent, de ce m-ai adus aici ? întrebă losulică şi. îşi scoase chipiul de pe cap, aiurit de zecile de dosare legate cu şnururi negre, rînduite pe nişte rafturi sărăcăcioase şi pline de praf.

— Dumneavoastră m-aţi condus aici, zise Dobrin şi, ca să nu piardă prilejul, deschise dosarul ce-l purtase tot timpul cu el. Iată dovezile, tovarăşe colonel, declaraţiile şi harta cu drumurile pe unde a urcat şi locurile unde a poposit... în condiţiile acestea, căpitanul Achim, tovarăşe colonel...

----Ce-i cu căpitanul Achim ? întrebă losulică şi trase valijoara mai aproape şi o şterse, ca şi cum mîinile şi vestonul lui Dobrin o pîngăriseră prin atingere.

— De fapt, el a vrut să plece din armată, avem martori că şi-a aruncat haina militară şi a venit în civil în faţa dumneavoastră, adică a venit în izmene, tovarăşe colonel. Eu nu pot să nu-i dau dreptate maiorului Giurgea, sîntem o armată, şi încă una specială, şi la ultimul cuvînt Dobrin îşi linse, buzele. Vă miraţi, mai spuse tot el cînd observă curiozitatea de pe faţa lui losulică la tot ce vedea în jur. Singur am făcut, tovarăşe colonel, poate puneţi o vorbă bună la tovarăşul ministru, am auzit, he, he, he, că sînteţi cunoştinţe apropiate, şi Dobrin nu-şi duse gîndul mai departe, ştiind că losulică va înţelege exact la ce anume se referă el.

Nu mai fusese losulică în acel loc ; cînd avea nevoie de un dosar, îl cerea pur şi simplu în dormitorul lui urias, şi nu uita, ba chiar îşi aducea perfect de bine aminte, Dobrin îl refuzase o dată elegant să-l ducă în sanctuarul lui, loc unde de cele mai multe ori se trăgea o linie şi se încheia un destin.

— Şi pe urmă, tovarăşe colonel, cercetările dumneavoastră... Nici nu ştiţi ce atmosferă lasă asupra cadrelor, cînd trupa vede că ditamai un colonel are îndoieli... Adică dumneavoastră vă îndoiţi de documentele noastre, de munca noastră ? Nu-i bine, tovarăşe colonel, nu-i bine deloc... Dumneavoastră ar trebui să ne daţi exemplu de fermitate, un colonel, nu-i aşa, trebuie să fie cu mult mai ferm decît un sublocotenent.

— Poate am să pun o vorbă bună pentru proiectul ăla, Do- brine, răspunse la un loc pentru toate întrebările şi convingerile sublocotenentului.

Şi Dobrin, brusc, căzu într-o adoraţie totală, şi numai o forţă interioară curioasă îl reţinu să nu meargă la fiul lui Samuel şi să-i sărute mîna. Gestul şi primise comanda, dar Dobrin, tot atît de repede, pe cît voise să apară de umil, se opri ; cu siguranţă că lui losulică îi era frică de el, numai aşa se putea explica generozitatea lui de moment. Mijindu-şi ochii, se uită la valijoara pe care losulică o luă strîns sub braţ.

„Ce-o fi cu el ? se întrebă Dobrin, sau vrea să-l scape pe Achim, sau i s-a întîmplat ceva în viaţa personală. Oricum, e cazul să cercetez”, îşi zise el şi se bucură dinainte la gîndul că, odată cu plecarea lui losulică, are să pună patru oameni să-l urmărească. Da, nu-i era drag

colonelul, nici nu avea de ce, era limpede acum, mai mult ca oricînd, că nu era străin de a doua evadare a lui Aurel Rogozea. Tot el luase măsurile de urgenţă pentru a-l apăra ţinîndu-l în celula-infirmerie, îşi zise şi se uită la un raft cu destule locuri goale printre dosarele învelite în negru, unde se afla recolta de cînd exista secţia lui „specială”. în- tr-un asemenea raft l-ar fi dorit pe losulică, legat într-un dosar, înjumătăţit, din cea mai proastă hîrtie, cu un şnur învechit, poate chiar cu şireturile negre şi murdare de la bocancii scîlciaţi cu care umbla ; da, cel mai bine cu şireturile, îşi zise Dobrin satisfăcut şi se uită insistent la raftul cu dosare negre, căutînd un loc jignitor, cît mai jignitor cu putinţă, unde să-l aşeze pe vecie pe fiul lui Samuel. Dar pînă atunci, pînă în ziua aceea memorabilă, se cerea să adune dovezi, hîrtii şi hîrtioare. Şi Dobrin, după ce ochise locul gol, strimt şi insignifiant, dintre două dosare rezolvate, un loc cu osebire ruşinos, îl obligă pe losulică să privească şi el acel spaţiu degradant, şi losulică se uită fără să înţeleagă de ce subloconentul insistase cu privirile în acel perimetru. Privind şi neînţelegînd nimic, losulică pricepu pînă la urmă altceva. Şi o clipă, în locul bucuriei provocate de îndoiala dobîndită în acea zi, o nouă certitudine îi batea la poarta minţii, şi pentru o secundă fu obligat să o accepte. Numai pentru o clipă, deoarece, trăgînd apoi aer în piept, îşi reveni şi, cu un glas cînd glumeţ, cînd serios, îi spuse lui Dobrin :

— Două zile arest în carcera numărul doi, pentru insubordonare !

Şi Dobrin, după ce auzi sentinţa, rîse, neştiind dacă losulică glumea sau nu, pînă ce nasul colonelului îşi căpătă culoarea de rac ; în clipa aceea înţelese că ordinul era ordin.

— De ce, tovarăşe colonel, de ce ? întrebă pe jumătate subaltern şi pe jumătate furios Dobrin.

Dar răsounsul vădit aspru îl făcu să rămînă cu gura deschisă şi să ia poziţia de drepţi :

— Patru zile de arest, continuă losulică după o oarecare reflecţie, şi Dobrin îşi strînse buzele groase într-un clămpănit lipicios, înţelegînd că sărise peste cal şi îşi dăduse importanţă. Dar în acelaşi timp fu fericit,

colonelului îi era frică, pronunţase o sentinţă ca să se convingă că era mai mare în grad. Şi Dobrin îşi mărturisi că losulică are să plătească cele patru zile de carceră din plin. Ar trebui să te dau definitiv afară ! se opri brusc losulică, neştiind nici el de ce, într-o asemenea zi importantă, sărbătorită cu tot dichisul, îşi pierdea firea. Nu sîntem serviciu special în serviciu special, ar fi cazul să înţelegi şi, pînă nu-i prea tîrziu, să-ţi intre bine în cap că nici un dosar nu poate fi •rezolvat fără mine.

— Uitaţi, tovarăşe colonel, că serviciul operativ primeşte indicaţii şi sarcini de la o vreme pe o altă linie, şi numai din respect pentru dumneavoastră mă duc la carceră, dar insubordonarea de care vorbiţi şi pe care n-am înţeles-o... Ştiu ce v-a supărat, atitudinea mea intransigentă faţă de Achim şi sora lui, soţia duşmanului Aurel Rogozea, ea v-a făcut să-mi daţi zilele amintite de arest. Bine, fie, aş putea să mă adresez generalului. Nu, n-am s-o fac...

— Şase zile carceră ! tună pe un timbru de bas losulică şi privi în jur, să se convingă dacă vocea altuia nu rostise prin a lui aceleaşi cuvinte.

Pînă şi Dobrin se sperie de vocea incomparabil mai dură decît de numărul de zile ordonate să fie executate la carceră, fără o bucată de pîine. Bine că losulică nu amintise nimic de apă, are să-i spună lui Pintilie cîte zile are voie să bea şi cîte nu ; în fond era obligat singur, cum suna ordinul, să-şi comande pedeapsa, şi avea să şi-o comande cu toată asprimea. losulică îşi luă valijoara sub braţ şi ieşi. Pintilie se înfăţişă grăbit şi rămase năuc cînd îl văzu pe sublocotenent că-şi aşază centura şi pistolul pe masă.

— Şase zile arest, carcera numărul unu, executarea ! strigă, şi Pintilie nu numai că se postă în spatele sublocotenentului, dar îl şi împinse cu vîrful baionetei spre ieşire, loc unde doi soldaţi barau uşa, neştiind dacă se cuvine să-l lase pe şeful lor arestat sau nu.

Dobrin înclină din cap, semn că totul era în ordine, şi ieşi în soarele orbitor al acelei amiezi, privind cu bucurie fereastra dormitorului lui losulică. Da, colonelul era acolo şi îşi zicea în sinea lui, stînd în spatele perdelei şi

urmărindu-l nu fără teamă pe Dobrin, că şi îndoielile prea mari sînt la fel de tiranice ca şi certitudinile.

26

Prin uşa deschisă a bordeiului, Aurel se uita la stejarul uriaş unde Folosea îşi avea observatorul. Era spre seară. Prin Brîul dintre cele două păduri se auzea vîntul şuierînd. Se întrebă de ce în copilărie, şi mai apoi în tinereţe, nu auzise niciodată strigătul disperat al muntelui ce-şi chema palele de vînt în jurul piscului. Deasupra erau ei, rupţi de rest, de acel gol, ca o centură albă între două trupuri ce nu se mai pot lega între ele. Trecuse şi altădată prin acel spaţiu lipsit de vegetaţie ; existase şi pe vremea copilăriei, dar atunci îl trecea sigur de el, fără dureri de cap, era un Brîu ciudat şi atîta tot. Vîntul îl născuse din iureşul lui, măcinînd tot ce-i ieşise în cale, la început brazii şi stejarii falnici, pe urmă jne- penii ce se încăpăţînau să-şi ţină rădăcinile adînc înfipte între stîncile golaşe. Vîntul desăvîrşise pustiul. Pe o porţiune de cîteva sute de metri lăţime, între păduri, se înstăpîni golul alb prin care vîntoasa se prăbuşea în linsuri mari, ocolind muntele, luînd-o apoi razna, mai departe, în vîrtecuşuri din ce în ce mai mici. Din locul unde se afla, cocoţat pe prici, putea privi în vale nestingherit. Adăpostul era tăiat la rădăcina unui stejar, se afla în pantă abruptă, şi prin tăietura uşii Brîul se zărea ca o rană largă, legat de marginea celeilalte păduri ce ducea în jos. Oricît se căzni Aurel să vadă primii arbori din celălalt ţinut al muntelui, nu văzu decît o ceaţă deasă, aceeaşi ceaţă ce-l întîmpinase şi înainte, cînd Folosea îl dusese pe craca cea mai de sus a observatorului, voind să-i arate ceea ce nu se lăsa vederii. în observator Folosea se răsucea purtîndu-şi ocheanul în direcţii diferite. Ocheanul se mişca încet, cu plictiseala vădită a celui ce se uita prin el, pînă cînd

Folosea îi stabili claritatea într-un anumit punct, şi Aurel, curios, privi spre partea dreaptă a povîrnişului, voind să observe ceea ce părea că-l interesează atît de mult pe Folosea. Coborîşul era însă prea abrupt şi nu putea să-şi dea seama ce descoperise camaradul său de bordei. Brusc, Folosea lăsă binoclul să-i atîrne în curele de grumazul trunchios, de alături luă un aparat de fotografiat cu un sistem complicat de lentile dispuse pe o ţeavă şi de cîteva ori apăsă pe declanşator. Ce fotografiase ? De multe ori încercase Aurel să surprindă componentele aparatului, atunci cînd pe prici Folosea îl demonta ca să-l cureţe ; pînă la urmă curiozitatea se măcinase în sine, era de prisos, socotea inutil să memoreze un mecanism pentru *ai lui,* cînd de fapt *ai lui* nu mai existau. Din spatele uşii se văzu mai întîi o mînă, apoi un picior, la scurt timp Aurel zări o jumătate de trup, apoi trupul întreg al unui om scund, temător, în acelaşi timp cu sclipiri ciudate în priviri. Şi cînd voi să protesteze că era brutalizat lacătul mare de la cazanul de borş, omul îmbrăcat ţărăneşte, cu un calm desăvîrşit, scoase din buzunarul de la piept un cuţit cu lama îngustă, şi Aurel, înainte de a auzi vîjîitul aerului, simţi în lemnul de care îi era legată mîna tremurul fibrei. Lama de oţel intrase adînc în stîlp. Aurel amuţi. Cîteva clipe nu făcu altceva decît să privească cuţitul de o formă ciudată, asemănător unei baionete căreia o mină îi cioplise măiestrit prăsele de lemn, bătute în nituri de aramă roşie. La marginea minerului Aurel zări o inimioară şi în mijloc încrustată litera I, tăiată incomparabil mai fără talent în lemn decît liniile inimii. Lacătul era deschis, şi cel mare şi cel mic, şi omul, după ce privi o dată spre observator, spre clătinările crengilor din pricina greutăţii lui Folosea, ridică cu iuţeală capacul, apoi, îndelung, mirosi interiorul canistrei în care Folosea îţi ţinea borşul. Privirile hoţului nu erau simple priviri ; cînd omul scund dar vînjos, cu nişte umeri lăţi făcuţi parcă dintr-un trunchi, veni grăbit să-şi smulgă cuţitul, Aurel îi privi ochii, şi ochii aveau căutări hămesite, de lup înfometat, ori de nebun. Vîrî

dintr-o mişcare lama în tocul de lemn al prăselelor, privi iar la lichidul din interior, în timp ce fruntea i se încărca de broboane mari de sudoare. S-ar fi cuvenit ca măcar acum cana să fie afundată cu iuţeală în butoiaşul de aluminiu ; nimic din graba aşteptată nu se petrecu, cana de deasupra lădiţei fu luată cu grijă, ştearsă la buze, şi numai după aceea fu lăsată în canistră încet, de parcă cel ce voia să se înfrupte din lichidul mîlos, acrişor, cu gust de fructă ameţită de putregai, avea tot timpul la dispoziţie, nu era un simplu hoţ, prin firea meseriei obligat să fie precis în mişcări. Mîinile omului tremurau, nu mai aveau nimic din mîinile de la început, simple labe de răufăcător, aşa cum îşi închipuise Aurel. Păreau atît de comune, încît semănau cu mîinile tatălui său, chiar mai mari şi mai bătucite decît ale lui Alixandru. Cana fu scoasă cu grabă, însă graba mişcării se frînse cînd cutia de aluminiu se opri la gura omului. Şi, cu ochii adunaţi la rădăcina nasului, hoţul privi îndelung şi numai pe urmă îşi închise pleoapele. Sorbi prelung fără să respire, lăsă lichidul să intre în stomac fără înghiţituri şi gîtul îi rămase neted, cu osul lui Adam cutremurat de spaima nemişcării la care era supus. Numai în- tr-un tîrziu îşi deschise ochii.

— Domnule, să ştii că...

— P... mă-ti-i domn, se auzi o voce de bas, şi Aurel, înţe- legînd că a greşit, se corectă rapid, trăgîndu-şi involuntar mîna dreaptă sprijinită pînă atunci cu lanţ cu tot de parul de lemn de care era legată.

— Camarade, borşul...

— Cu p... mă-ti eşti camarad, răspunse omul de data asta ceva mai calm, poate şi pentru că rodul furtului se afla de acum în pîntecul supt.

— Atunci cum p... mă-ti să-ţi spun ? se pomeni întrebînd Aurel aproape jovial şi îi fu imediat frică.

La întrebarea injurioasă hoţul aproape luă poziţie de drepţi, devenind dintr-odată subaltern.

— îo sînt lonu Firii din Bularca, spuse el şi, voind să ducă iar aluminiul la gură, se opri, gestul fiind anulat de un alt gînd.

Veni la priciul pe care se afla Aurel, îi întinse acestuia

cana cu restul de lichid şi-l îndemnă din priviri. Aurel bău. Ochii i se înceţoşară fără nici un motiv, sau motivul fusese în înghiţitura aceea acrişoară cu miros de poamă coaptă. îşi aduse aminte cum pregătea Saveta lui Drăghia borşul, cum ducea tot satul tărîţe la ea, nu orice fel de tărîţe, tărîţe mari, de la moara de apă, ferească Dumnezeu să-i fi dus cineva tărîţe de la moara cu valţuri, Saveta le arunca în drum, nici măcar la găini nu le dădea, pas să mai mergi atunci la ea după borş. Cumpărau borş prin interpuşi cele care voiseră s-o păcălească pe Saveta cu moara lor domnească. Pe-atunci borşul era simplu borş, acum... Acum ce-o fi cu borşul ăsta, şi Aurel sorbi ultimele picături, apoi îşi şterse ochii împăienjeniţi. De ce se moleşise ? De frică, îi fusese frică de vorbele injurioase şi de posibila reacţie a ţăranului de lîngă el, cu faţa cioplită la fel de grosolan ca şi litera din mijlocul inimii de la prăselele cuţitului. lonu Firii nu-i făcu nimic, îl privi cu respect pentru starea aceea omenească.

— Adică şi voi aveţi slăbiciuni, adică şi voi... spuse el.

Şi, grăbit, cînd văzu în ciobul de oglindă, prins pe perete, observatorul lui Folosea mişcîndu-se, închise lacătele, şterse cu mîneca hainei capacul, linse marginile cănii de aluminiu, apoi, scoţînd încă o dată cuţitul, i-l arătă lui Aurel, în timp ce gura, înfiorător de roşie şi de ştirbă, îl sfredeli cu gaura ei ca o rană. Aurel simţi că-l apucă greaţa amintindu-şi că băuse după acea gură putredă, în urma căreia mirosul mai persista încă. Putreziciunea nu venise deci de la încălţările arătoase ale omului, încălţări pe la dungi umede de asudătura dinlăuntru. Uşa bordeiului, alcătuită din scînduri grosolane, de mărimea unei jumătăţi de om, ca la nevoie să poată fi repede ascunsă de privirile dinafară cu cîteva crengi aşezate în faţă, se lovi de pămîntul din spate cu putere. O ţîţînă plesni lovita parcă de glonţ, şî. Aurel, cu urechile aduse înainte, voi să . prindă în copăile lor zumzetul ce se pornise în pădure. îi fu frică.

Frica îl făcuse, de copil, să-şi mişte urechile, să le comande unghiul şi înclinarea. Cu timpul urechile începură să facă parte din meserie. Avea un auz fin de lup, aşa îi spusese Achim odată, şi el se simţi fericit, ca şi cum aprecierea venise cine ştie de la cine. Din clipa aceea nu se mai feri să-şi arate jocul urechilor, spre hazul

colegilor de dormitor. Un haz repede curmat cînd ei înţeleseră că Aurel poate auzi cea mai mică şoaptă. Făcuseră şi pariuri. Cei ce avuseseră dubii pierduseră. Nimeni nu mai îndrăznea în dormitorul ofiţerilor să vorbească.

Zumzetul pornit din partea cealaltă a muntelui fusese mai mic decît o şoaptă. Nu era singurul care-l auzise. Spre buza prăpastiei, văzu un pîlc de oameni îmbrăcaţi în sumane. Şedeau pe tăpşanul îngust aflat între două colţuri de stînci. Semănau între ei. Sumanele groase de dimie aveau aceeaşi culoare, şi Aurel înţelese că cei adunaţi acolo erau ţărani ! Bun cunoscător al locurilor, îi localiză într-un anumit spaţiu geografic, doar în patru sate existînd obiceiul ca bărbaţii să poarte sumane de lînă groasă de oaie, dată la piuă, de culoare maron, cu brîie negre la poale. Ce căutau acolo ? Acum îşi aducea şi mai bine aminte. Erau mocani. După împroprietărire, jumătate din satul Bularca, socotit sat de chiaburi, fusese mutat în ţinuturile netede din sudul ţării şi în loc fuseseră aduşi şi împroprietăriţi din pămînturile rămase fără stăpîn mocani cu straiele lor aparte. Veniseră şi înainte, an de an, de prin munţi, să lucreze la stîne sau la recoltatul griului şi porumbului ori la alte munci,, satul Bularca fiind sat de oameni avuţi. De ce fugiseră aici mocanii ? Mînia se stinse în Aurel. Nici ea nu mai avea sens. Adică de ce să-i urască acum pe aceşti mocani ? în numele cărui adevăr ? Zumzetul se prefăcu în vînt, şi atunci lonu Firii, aflat între ţăranii aşezaţi pe tăpşan, se uită scurt spre uşă şi îşi arătă din nou gura ca o rană. Zîmbiră şi ceilalţi privind spre acelaşi loc ; parcă erau fraţi gemeni aşa cum erau îmbrăcaţi, cu pometii obrajilor ridicaţi în afară şi cu bărbiile puternice ca nişte muchii de topor. De ce priveau spre el ? Zumzetul era de fapt vîntul, vîntul pornit brusc între cele două părţi de munte. Vîntul îi bucurase pe acei răzvrătiţi. Vîntul care începuse să cînte, şi acum, prinşi doi cîte doi, săreau în sus, tăcuţi, atingîndu-şi în zbor opincile sau izmenele largi, ţesute- din acelaşi material gros de lină. Jucau, cu zîmbetele tîmpe, cusute anapoda pe gurile ştirbe, cu dinţii măcinaţi de boli ascunse. Şi cu cit vîntul batea mai tare, cu atît ţopăiau mai nervos şi mai solemn, de data asta pe chipurile lor fiind împietrită orice mişcare a feţei. Doar lonu Firii continua să zîmbească,

ascunzînd în el cine ştie ce taină. Jocul în doi se sparse. Cu mîi- nile în brîu, unul după altul, mocanii făcură o roată şi cîtva timp ţopăiră uniform, din ce în ce mai sălbatic, strîngînd roata şi desfăcînd-o. Cine era ţăranul mic de statură, tînăr, cu mustaţa abia mijită ? se întrebă Aurel pentru a nu ştiu cîta oară, cu toate că de la început voise să alunge întrebarea venită în minte ca o simplă curiozitate. Ca s-o alunge, Aurel se întoarse cu spatele, oferindu-şi privirilor doar peretele de lut, prin care rădăcinile stejarului continuau să crească neprietenos în căutare de hrană umedă. Un păianjen cu burta şi spatele negre, cu o cruce albă pe partea bombată, îşi ţesea cu repeziciune plasa strălucitoare în lumina difuză ce răzbătea de afară. Aurel îi urmări truda exactă cu înfiorare. Mai avea un fir de dus în sus, şi agăţat, ca un alpinist, de un fir de rezervă, urca cu celălalt dibaci spre rădăcinile de care voia să-l lege. Aurel îi rupse firul cu degetul, şi atunci păianjenul, stînd o clipă locului şi neînţelegînd ce se petrecuse cu mătasea ruptă, îşi reluă ţruda de la capăt, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Încăpăţînarea vietăţii îl enervă. Cu o opinteală a aceluiaşi deget strică jumătate din plasă, curios să vadă ce va face insecta. Păianjenul încercă să repare stricăciunea. Numai că plasa, de data asta, nu mai arăta atît de perfectă. Pe alocuri ţesătura era spartă, iar cîteva fire rămăseseră nelegate. Aurel mai strică o dată împletitura fină, acum dezordonat închegată, şi păianjenul, parcă înţelegînd inutilitatea muncii, se duse spre un fir rămas intact, se prinse de el şi nu făcu nici un gest de apărare cînd un alt păianjen de dimensiuni mult mai mici, cu spatele alb, veni şi îşi înfipse alcătuirea în formă de gură în pîntecul său mare şi negru. în cîteva minute din păianjenul victimă nu mai rămăseseră decît picioarele atîrnate inutil de firul de care fuseseră prinse.

— Ha, ha, ha ! auzi Aurel în spatele lui şi, speriat de priveliştea la care asistase, se întoarse spre uşă.

Erau mocanii. Cine ştie de cînd veniseră acolo, la uşa bordeiului, şi-l priveau, sfioşi, stînd turceşte pe picioarele puternice ascunse sub rochiile de dimie. Tînărul blond cu mustaţa
abia mijită stătea lingă lonu Firii din Bularca, şi meşterea, cu ajutorul unui briceag, din lemn alb de paltin,^ un jug

pentru vite, cum observă Aurel mirat de îndeletnicirea tînărului, acolo unde nu erau vite şi nici pămînt de arat.

— Dacă nu vă e cu supărare, domnişorule, nu-i aşa că dumneavoastră m-aţi bătut şi pe mine şi pe tata ? spuse tînărul roşu la faţă de nesiguranţa cu care îl întrebase pe Aurel. Ori poate n-ai fost dumneata, şi atunci să-mi fie cu iertăciune, mai spuse -el şi se opri din cioplit.

— Nu, n-am fost eu, răspunse mecanic Aurel, şi în timp ce cuvintele ieşeau bolborosite, faţa i se încruntă, voind parcă să dea tînărului altfel de răspuns.

— Ba dumneata ai fost, nu te supăra, domnişorule, că tăt aşa, acolo în pivniţă, v-am văzut cum vi se mişcau urechile, că eu tot la urechi m-am uitat, cu tăte că dumneata mă băteai cu guma aia ca un cîrnat, şi mocanul rîse satisfăcut de comparaţia lui şi grăbit îşi reluă îndeletnicirea.

Ceilalţi, găsind gluma reuşită, rîseră şi mai tare.

— lo-s Vasîlie a’ lui Gogolea, mai spuse ţăranul.

Şi văzînd că Aurel Rogozea tace, îşi strînse buzele, nemulţumit. Poate dăduse greş cu întrebarea...

— N-o fi dumnealui, Vasîlie.

— Ba dumnealui e, urechile îmi spun, că eu rîdeam de urechi şi dumnealui mă bătea, spuse Vasîlie, dar de data asta chipul lui nu mai avea nimic sfios, nici nu i se mai putea citi pe buzele uscate vreun zîmbet. Faţa îi era colţuroasă şi rea.

— Da’ di ci ti-o bătut, mă, al lui Gogolea, că voi de totdeauna aţi fost suciţi, că şi la munte eraţi la fel, mai ai dracului ca ■ăilalţi ? !

— Poate o fluierat în biserică, spuse lonu Firii şi, vesel că reuşise să pronunţe o propoziţiune întreagă, rîse cu poftă, ară- tîndu-şi gaura vînătă a gurii.

— O murit Lionel, fratele ăl mai mic, că noi sîntem mulţi, •că eu îs aici, şi Lionel a murit atunci, şi dumnealui domnişorul, spuse Vasîlie arătînd cu bărbia spre Aurel, o venit cu primarul, cu Căcălici Spiridon, şi preceptorul, ori cum îi zîce acum, după cota de carne, şi noi eram la pomană, că pe Lionel numa că l-am dus la groapă, şi tata şi fraţii n-au vrut să se ridice de la masă, şi nici să le dea cota n-au vrut, că nu .aveau de unde, şi dumnealui, domnişorul, cu cîrnatul ăla de gumă, o umblat prin cratiţă şi o văzut că la pomană am avut carne şi s-o făcut foc pe

noi şi o zis că sîntem duşmani. Dumnealui, domnişorul, l-o prins pe tata de guler şi o vrut să-l ia cu el, şi eu am sărit să-i iau apărarea, că eram cel mai mic, adică sub optsprezece eram pe-atunci, că amu am nouăsprezece, şi ştiam că de ăi mici nu se prea leagă. Da' de mine s-o legat dumnealui, şi poate că de aia m-o bătut, că eu mă uitam ca prostul la urechi şi rîdeam şi dumnealui nu pricepea de ce rid. Pînă dimineaţa pe tăţi ne-o luat... Da' o fost bun cu noi, că mama ne-o putut aduce mîncarea de la pomană şi am avut ce băga în burtă două zile, că după aia, pe drum spre oraş eu am fugit, adică am vrut să mă duc acasă, că mama era singură, şi numa cînd dumnealui, domnişorul, o tras cu puşca şi am auzit glonţul pe la urechi, am înţeles că la o adică trag şi în ăia care n-au optsprezece. Mama m-o învăţat să nu-l las pe tata la ceartă, să mă bag eu, că-s mic şi pe mine nu mă ia nimeni în seamă... Uite că m-o luat, mai spuse Vasîlie şi rîse. M-am ascuns în căpiţa cu fîn, şi cînd am văzut că mă caută vreo zece soldaţi, am fugit în munţi şi o dat de mine lonu Firii din Bu- larca, dumnealui, aşa-i, Ioane ? şi m-o adus aici mai mult mort decît viu. Aşa-i, domnişorule ?

Aurel nu mai avu timp să răspundă. Cineva în spatele bordeiului fluierase şi mocanii se ridicară brusc şi părăsiră uşa. Vasîlie se întoarse după cîtva timp şi zise :

— Apăi dacă dumneata l-ai omorît pe tata, cu mîna mea te spintec, domnişorule, rogu-te să nu-ţi fie cu supărare, comentă tînărul şi se duse undeva în pădure, cu jugul din lemn de paltin ţinut în spate.

Vasîlie a' lui Gogolea venise parcă din altă lume, dintr-o lume pe care Aurel nu voia să şi-o mai amintească. Cu siguranţă nici n-ar fi urcat dacă ar fi avut cel mai mic indiciu că aici are să dea de Vasîlie sau de alţii ca el. îşi aducea perfect de bine aminte de tînărul abia plecat, în ochii căruia citise, pe lîngă domoalele vorbe, şi dorinţa de a ucide, de a-l ucide pe el. Povestea lui Vasîlie era adevărată şi nu tocmai, adică moartea lui Lionel fusese reală, ca şi pomana, dar cel mai tînăr din familia lui Gogo-lea uitase să spună că sub căpiţa de fîn găsiseră două gîşte tăiate şi patru saci de grîu. Ascunse de cine ? Şi pentru cine ? Aurel Rogozea vru să-şi ducă argumentele mai departe, voind să justifice prin ele măsura aspră, dar

ceea ce atunci i se păruse o uneltire împotriva regimului, acum vina se subţiase simţitor, şi Aurel înţelese că adevărul cu arma în mînă este un adevăr grăbit. Fuseseră transferaţi de la închisoarea raională undeva în Deltă, la stuf, parte din ei la canal, şi tîrziu, prin Dobrin, dus în delegaţie pentru nişte dosare în acelaşi loc, aflase că trei fraţi încercaseră să fugă; era spre iarnă şi organele de ordine îi găsiseră pe cei trei îmbrăţişaţi şi îngheţaţi în apele lucioase ale unui canal. Se pierduseră în imensitatea albă şi îi apucase îngheţul. Rîsese atunci cînd Dobrin îi povestise că de fapt sub gheaţă cei trei nu mai aveau decît oasele dezgolite, carnea fiind mîncată de răpitorii bălţii. Rîsese pentru o clipă, era la cantină, aşa-i zicea acum la popotă, cantină, şi în faţă, pe o farfurie, avusese o bucată de ştiucă.

27

Timp de o săptămînă pe Alixandru Rogozea nu reuşise nimeni să-l mişte de pe prispă. La început, Lovica refuzase să coboare în pivniţa de sub şopron, să-i aducă ţuică, apoi, cînd văzuse că bătrînul nici nu mănîncă, nici nu bea, trecuse peste firea ei şi coborî la butoiul de dud, unde bătrînul îşi ţinea pălinca ; butoiul suna a gol şi, oricît îl răsuci, nu reuşi să scoată din el nimic. Se golise butoiul şi, odată cu el, ceva se golise şi în bătrînul Alixandru. Din grajd, singura vacă se uita prin uşa deschisă spre tîrnaţul unde şedea stăpînul ; de trei zile nimeni nu-i dăduse de mîncare, şi cînd Lovica o văzu ca dintr-o întîmplare, avu credinţa că nu vaca gemea, ci viţelul dinlăuntrul ei, lăsat ca o desagă grea aproape de podeaua grajdului. Lovica se năpusti asupra bătrînului cu vorbe de ocară, dar, văzînd că nici aşa nu-l scoate din muţenia lui, luă biciul, împletit în opt, prins de peretele tîrnaţului într-un cui, şi începu să dea în bă- trîn, la început numai pe spate, ca în joacă, apoi, văzînd că Alixandru nu protestează, lovi orbeşte pe unde apucă. Nici sub ploaia de lovituri bătrînul nu se clinti. Parcă era bătut în cuie.

— Ce-i, socrule, ce-i cu dumneata ? se pomeni

întrebînd Lovica, cuprinsă de neliniște – ultimele lovituri fusese încredinţată că-l loviseră pe Alixandru peste ochi şi îi fu teamă că-i luase, cu plesnitura, lumina, altfel ochii n-ar fi sîngerat.

Nici la apelul duios bătrînul nu vru să vorbească. Se mulţumi doar să-şi şteargă fruntea de sudoare cu mîneca largă a cămăşii şi nu se învioră decît în clipa cînd pe poartă apăru Saveta lui Drăghia cu sticla de ţuică ; o ţuică ca un abur, albicioasă şi cu bobiţe negre la fund. Alixandru se dezmetici din toropeală, bău zdravăn de cîteva ori, se strîmbă din pricina puturoşeniei ţuicii şi se puse pe cîntat, cu o voce egală, ca un martir împăcat cu cele lumeşti, aflat înaintea clipei celei de pe urmă. Saveta lui Drăghia se aşează şi ea pe pragul de lemn şi-i ţinu isonul, mai scăpînd din cînd în cînd printre cuvintele popeşti şi „curva dracului”, ultimele vorbe adresate Lovicăi, aiurită de tot ce vedea. Abia acum înţelese că-şi bătuse socrul, nici ea nu ştia cum de ajunsese la acel gest socotit acum umilitor. Dacă bătrînul ar fi reacţionat în vreun fel, s-ar fi oprit, n-ar fi dat ca o apucată ; de fapt dăduse pentru privirile vacii din grajd, ea o făcuse furioasă. Aducîndu-şi aminte de vacă, Lovica îi lăsă pe cei doi în plata Domnului şi se duse în fînar. Luă un braţ de otavă rămasă din mai an şi intră cu ea pe uşa larg deschisă, dar, speriată, scăpă paiele din mînă. Culcată pe-o parte, vaca lăsa să se scurgă din ea, îmbrăcat într-o spumă de sînge, o vietate roşie. Făta. Lovica începu să plîngă. Cu o smucitură, Saveta lui Drăghia voi s-o dea deoparte. Nu reuşi, era beată, cum beat era şi Alixandru, altfel n-ar fi rîs amîndoi de ceea ce vedeau, ducînd cînd unul, cînd altul sticla la gură.

— Uite, Dumnezeu ţi-o luat doi copii şi ţi-o dat un viţel ! spuse Saveta bătrînului, şi Lovica, nemaiputînd suporta rîsul lor, îi împinse pe uşă afară.

Nu-i păsă că cei doi căzură unul peste altul şi, după ce închise uşa cu zăvorul de lemn, se aşeză în genunchi, prinse vietatea pe jumătate ieşită din pîntecul vacii cu mîinile şi trase de ea, aşa cum o văzuse pe ţaţa Irina din Grand, moaşa, trăgînd de copii cînd se încăpăţînau să nu iasă la lumina zilei. Vaca mugi de cîteva ori cînd se văzu eliberată de durere. Lovica luă un şomoiog de paie, şterse viţelul pe coapse ; viţelul părea mort, Nu dădu nici un semn de viaţă, pînă cînd vaca, răsucită, începu să-l lingă pe burtă, la locul buricului, – atunci viţelul intră în lumea vie printr-un căscat şi, după căscat, se ridică pe picioarele de gumă şi căută cu gura umedă ugerul plin de lapte al mamei. Sfîrşită, Lovica se aşează pe braţul de fîn adus dinainte şi privi la viţel. Fără să vrea îşi duse mîna la pîntecul rotunjit nu îndeajuns faţă de cît ar fi dorit.

Simţi lăuntric ceva cald şi plăcut

13 – Cina cea de taină

şi, închizîndu-şi ochii, se rezemă de uşă desfăcîndu-şi picioarele. Vîntul care se lovea de ea, trecînd pe sub scîndurile tăiate neuniform în partea de jos, era ca o palmă caldă, mîngîietoare. Nu-şi dădu seama cît zăcuse în acea stare aparte. Cînd se ridică şi deschise uşa grajdului, nu-l mai văzu nici pe Alixandru, nici pe Saveta. Aşează finul în iesle, ajută viţelul să prindă ţîţa grea de lapte şi ieşi în curte. De la poartă se auzea acelaşi cîntec îngînat de cei doi mai înainte şi Lovica mirată se îndreptă într-acolo. Nu văzuse pînă atunci scîndura albă, geluită frumos, bătută în salcîmul de care fusese atîrnat Liviu. Poate n-o văzuse din pricina înălţimii la care era bătută sau bătrînul o prinsese acolo cu sîrmă în vreme ce era închisă în grajd, acum nu mai conta cine şi cînd bătuse scîndura, conta ce scria pe ea cu dohot negru. Lovica se luă cu mîinile de cap cînd dădu cu privirile de rîndurile mîzgălite ca trecătorii să vadă şi să se minuneze : „Aici a fost omorît Liviu de duşmani, şi Drăghia a fost omorît”. Nu mai fusese loc pe scîndura şi pentru alte vorbe, aşa se putea înţelege că şi Drăghia fusese, ca şi Liviu, omorît de aceiaşi răufăcători, dar asta nu-i supăra pe cei doi îndrăgostiţi ce stăteau pe banca de sub roşcovar, cîntînd cuprinşi de o cumplită beţie. Lovica, cu un topor, dădu scîndura jos. Saveta şi Alixandru nu protestară, erau cu totul absenţi, sau poate nici nu înţelegeau ce se petrece deasupra capului lor. Se întoarse în casă. îşi puse apă la încălzit, se spălă bine pînă la jumătatea trupului, masîndu-şi îndelung sînii dolofani şi dureroşi, şi, în sinea ei, se bucură pentru cei doi pepenaşi grei pînă şi la mers, nişte pere ca vai de capul lor înainte de a fi însărcinată. Numai după ce îşi schimbă şi albiturile, se întrebă de unde pînă unde graba aceea a primenelii ; n-avea de mers nicăieri şi, cu toate astea, cineva o îndemnase să se spele şi să se facă frumoasă, altfel acest gînd n-ar fi prins-o cu un chibrit în mînă pe care se vedeau resturile unui ruj. Capacul galben al rujului era acolo, lîngă ea, pe masă. Dacă se îmbrăcase, însemna că trebuie să se gate pînă la capăt, gîndul lăuntric are s-o îndemne apoi pe ce cale să umble şi pe cine să caute, nu o dată în tinereţe i se întîmplase aşa şi se trezea bătînd la uşa lui Aurel fără ca înainte cu o clipă să fi ştiut încotro o apucă. Zîmbi la aducerea-aminte. Pînă şi bătrînul, în beţia lui, nu scrisese pe tăbliţă că Aurel era

mort, scrisese numai despre Liviu, deci nici el nu credea în zvonul răspîndit prin comună şi nici sufletul ei nu era măcinat de asemenea temeri. Mirosul de ruj îi plăcu, cu toate că avea în el ceva rînced, şi, ca să-i simtă şi mai bine aromele, îşi trecu o buză peste alta. Culoarea se uniformizase, un roşu care dădea spre vînăt; Lovica ar fi dorit să fie numai roşu, dar alt ruj nu avea, şi atunci, doritoare să se convingă de adevărata culoare, suflă în oglinda de pe perete, apoi o şterse cu o batistă. Vînătul aproape dispăruse.

Numai cînd trecu de poteca şerpuitoare, printre copacii cu semne tot mai vădite de toamnă, înţelese că nu se îmbrăcase pentru Aurel. S-ar fi cuvenit să urce muntele şi azi, era zi de duminică, poate că într-o asemenea zi bărbatul ei ar fi văzut-o urcînd agale poteca dintre cele două Brîie şi i-ar fi dat un semn. Dar semnul îi spusese altceva sau poate nici nu era semnul lui, era semnul dinlăuntru, ca o adiere rece şi cutremurătoare, semnul acela bănuit de oameni în clipele de mari emoţii, şi nu orice fel de emoţii. Lovica îşi simţi obrajii calzi. Nu era un gînd de ruşine, gîndul ascuns, un mic ghem cu puteri nebănuite, ce-i obliga picioarele să se mişte iute şi inima să bată anapoda. O simţea la ceafă şi-n creştet, numai cînd bătea aşa socotea că inima o lua razna. Lovica se înfricoşă de atîta plăcere. Se opri şi privi printre doi stejari porniţi din aceeaşi rădăcină ca un crac de praştie, dar de fapt complet separaţi, supăraţi în adînc unul pe altul de vreme ce de la creştere începuseră să se despartă, luînd-o unul spre dreapta şi altul spre stînga, într-o duşmănie nemărturisită ; în depărtare, pe suişul muntelui, se vedea Brîul Alb, ca un chimir curat, de duminică, legînd strîns mijlocul muntelui, adunîndu-l la un loc şi despărţindu-l în acelaşi timp. Pe Brîu nu se zărea nici o arătare. De fapt, se oprise nu atît să vadă, pînă acolo sus, numai cu ochii liberi, tot n-ar fi văzut nimic. Atunci de ce se oprise ? Ridică din umeri. N-avea să coboare Aurel la sălaş tocmai în acea zi, duminica era duminica şi pentru el şi pentru cei unde se afla, şi numai după ce se linişti, înţelese că de fapt depăşise şi schitul maicilor, unde un popă bătrîn, după glas nu putea fi decît Ambrozie, ţinea slujbă mîrîită, în vreme ce doi soldaţi, mîncînd seminţe, cu capetele descoperite, păzeau intrarea. Deci nici biserica nu era de vină pentru graba ei

şi, mai ales, pentru rochia albă cu volănaşe şi cu gulerul; dantelat. Nu, strigătul dinlăuntru nu spre biserică îi pornise paşii. Ieşise soarele de sub un nor, şi razele lui puternice, strecurate printre două crăci umbroase, o loviră în pîntece cu căldura lor, şi Lovica tresări, scoţînd un ţipăt. Numai că ţipătul nu era de spaimă, nici vorbă, o altă înfiorare, şi mai adîncă, o
făcu să se oprească, apoi să pornească mai departe la drum şi mai sigură pe ea, ca şi cînd de mult ar fi ştiut unde avea de mers. Nu ştia. Se lăsa dusă, călăuza fiind în ea, o ducea de mînă. Lovica îşi văzu mina depărtată de trup, semn că cineva o ţinea de palmă, altfel n-ar fi observat în căuşul cu liniile atît de amestecate urme de sudoare ; ea nu asuda oricînd, asuda numai cînd o ţinea cineva de mînă şi cînd acel cineva îi plăcea. Se şterse cu batista scoasă dintr-o mînecă, pînă ce liniile palmei, închise la culoare, deveniră mai puţin strălucitoare, şi numai după aceea porni mai departe. îl zări, la nici o sută de paşi, pe Achim, fratele ei, îmbrăcat civil, nebărbierit ; ce caraghios i se părea matahala de om îmbrăcat în albastru, ea, care fusese obişnuită să-l vadă ani de zile numai în kaki. Dar nu se grăbi să-l ajungă şi nici el nu se îndemnă să-i alerge în întîmpinare. Poate nici n-o văzuse, şi Lovica se înfurie, ca şi cum Achim dinadins voise să n-o vadă. Auzise despre el în ultimele zile că îşi împrăştia agoniseala pe la creşele de copii, la orfelinatul din tîrgul apropiat, şi Lovica se întrebă dacă atunci, cu doi ani în urmă, zvonurile legate de el nu erau adevărate... Nu, nu puteau să fie adevărate, Florica îl lăsase şi se încurcase cu altul, nu pornea de la zvon, despărţirea lor pornea de la slujba lui ; femeia se măritase cu Achim să trăiască în doi, nu de una singură. De fapt, Florica nici nu era pentru el, o cunoscuse foarte bine, lucraseră împreună, era o mironosiţă... Atunci... Nimerise tot aşa, fără să-şi dea seama, în casa lor, la acel început de toamnă, uite că toate lucrurile importante din viaţă se petrecuseră toamna, acum tot toamnă era... Şi spre acel sfîrşit de august nimerise în casa lui Achim şi, în timp ce el stătea în pat, palid la faţă, învăluit în aburii fumului de ţigară, Florica, cu o încetineală voită, îşi făcea bagajul, şi el, Achim, nu scosese o vorbă s-o oprească. încercase de atunci nu o dată să-l întrebe pe fratele ei de ce o lăsase pe Florica să plece, de ce nu făcuse un gest de împotrivire,

nevasta lui, după mişcări, asta aşteptase, dar Achim preferase să-şi mai aprindă o ţigară, să fie ocupat şi cu mîinile şi cu gura, să nu poată bolborosi acel cuvînt atît de aşteptat de femeia cu care îşi petrecuse atîţia ani din viaţă... Ce se întîmplase după ce Achim fusese rănit pe munte, pentru că după rana aceea se schimbase atît de mult şi începuse să iubească copiii într-un fel aparte. Şi tot de atunci începuse să bea, pe furate, nu ca omul doritor să-şi vorbească bucuria sau supărarea, el îşi vorbea alături de băutură numai
durerea, altfel nu s-ar fi ferit, n-ar fi băut în singurătate. Oare de ce acum şi nu într-o altă zi, într-o zi de lucru, să zicem, îşi amintea de metehnele ascunse ale lui Ieronim Achim, şi, mai ales, de ce simţea c-o fură o undă de duioşie, aproape de dragoste maternă ? Nu se ştiuse niciodată slabă de suflet şi nici n-o aruncau duioşiile din casă, cum zicea deseori moaşa, uite, iarăşi îşi aduse aminte de moaşă... O luă la stînga, cu toate că dorinţa ei ar fi fost ca pe ulicioara din dreptul casei Savetei lui Drăghia să-i iasă înainte lui Achim, dar în loc să o poarte paşii într-acolo, picioarele se învîrtiră în loc ca la militărie şi porniră cu de la sine putere în partea opusă... La ce se gîndise ? Da, la Achim, la fratele ei... Auzise că l-au dat afară din armată, dar nu întrebase, să se convingă dacă este adevărat sau nu, preferase să nu întrebe pe nimeni şi cu atît mai puţin pe el, pe Achim. De ce să-l întrebe ? Ca să arunce vina pe ea, din cauza măritişului cu Aurel îl dăduseră, dacă într-adevăr îl dăduseră afară din armată... Din cînd în cînd oamenii întorceau capul ; devenise mai interesantă cu Aurel al ei fugit, înainte nimeni nu-i dăduse vreo importanţă, cu toate că din prima clipă dorise să nu treacă neobservată prin orăşelul de zonă, orăşel închis, consemnat, cum îi spusese Aurel, ca nimeni să nu-l poată părăsi şi nimeni să nu poată intra în el fără hîrtie... Totdeauna îi plăcuse să fie băgată în seamă, asta era plăcerea ei, să-i facă pe bărbaţi să întoarcă cu grabă capul, ea, care nu era o frumoasă în comparaţie cu altele. Şi acum se uitau, dar în privirile oamenilor nu citi admiraţie, ci altceva, un soi de mulţumire tăinuită, ca atunci cînd ai aflat că duşmanului tău cel mai apropiat i s-au curmat zilele. Asta era durerea oamenilor, moartea lui Aurel, şi o clipă Lovica, turbată de această descoperire, se opri cu mîinile în şolduri şi, pentru că bărbatul care

trecuse pe lîngă ea cu zîmbetul ascuns sub buzele strînse se îndepărtase între timp, se legă de o femeie care o privise în trecere, aşa cum se privesc femeile între ele...

— Ce te uiţi aşa, ori ţi-am luat ciorba din blid, fire-ai a dracului să fii, că acum îmi bag mîinile în capul tău ? !... Tu, ce rău ţi-a făcut Aurel de mă usturi cu ochii, de parcă ţi-aş fi omorît iubirea, dacă ai ştiut vreodată ce înseamnă a iubi, că mă uit la tine şi se vede de la o poştă că de culcat te-ai culcat ca o vacă dusă la montă, dar de iubit n-ai iubit niciodată...

Femeia certată se uită în urmă, neştiind la cine strigă străina, şi, cînd înţelese că în uliţa pustie nu erau decît ele două, îşi făcu o cruce grăbită. Ducîndu-şi mîinile la urechi, fugi spre curtea bisericii. N-o văzuse în viaţa ei, credea ca are de-a face cu o smintită, şi se puse din nou pe fugă văzînd că în spatele ei slăbănoaga, sulemenită, face încercări s-o ajungă din urmă. Lovica se desprinse de gardul bisericii unde se oprise să spună cuvintele veninoase şi îşi văzu de drum, nu înainte de a se bucura de un gînd năstruşnic. Ce ar fi fost să se ducă la biserică şi, dîndu-l pe popă la o parte, să strige lumii adunate acolo că Aurel nu fugise la duşman, că Aurel al ei a fost toată viaţa cinstit... Ultimul cuvînt o făcu însă să înghită în gol, cinstea cea mai de preţ era în capul ei aceea nespusă nimănui, dar gîndită ; ce bărbat e ăla care nu mai dă pe de lături ? Chiar, o înşelase vreodată Aurel ? se întrebă şi nu avu deloc convingerea că n-o înşelase. Ce făcuse el vreme de aproape doi ani de cînd se afla aici, mereu acoperit de misiuni care mai de care de speriat, făcînd o meserie despre care nu-i spusese niciodată o vorbă, în locuri unde prin puterea lui ar fi putut duce la pat orice muiere ? ,,Doamne, Doamne, se certă Lovica, el, poate acolo unde se află... şi eu... Adică asta trebuie să-mi treacă mie prin cap acuma, gînduri de înşelătorie din partea lui, cînd, săracul, poate nici nu mai e în viaţă ? Ba cum să nu fie ? !'' o întoarse tot ea, imediat, ca să nu-i dea putinţă celuilalt gînd să se înfiripe şi să ajungă singură la concluzia că, într-adevăr, Aurel putea fi mort. Nici nu-şi dădu seama cum ajunse pe strada lăturalnică unde nu mai fusese decît o singură dată cu Aurel şi, cu toate că atunci fusese seara şi nu putuse vedea prea multe amănunte, dintr-o ochire înţelese că faţada cu două ochiuri rotunde la pod şi cu o singură fereastră zăbrelită la drum era casa

unde locuia Dobrin cu maică-sa. Bătrîna venise la el, trecînd peste lege, aşa cum venise şi ea, Lovica, cu toate că şi ei îi era interzis să-şi urmeze bărbatul, numai că mama lui Dobrin îi era mamă şi nu nevastă şi pe urmă ea nu mai voise cu nici un preţ să rămînă departe de el. Prin fereastră se vedea o lumină pîlpîindă ; era candela prinsă de peretele din dreapta, ea lumina cu mici întreruperi, dar Lovica, după ce se convinse că, într-adevăr, era vorba de candelă, o lăsă în plata Domnului şi intră în curte ca şi cum ar fi intrat la ea acasă. Un cîine-lup, mare şi negru, cu belciugul lunecînd pe o sîrmă de trecere prin faţa ambelor uşi ale casei, sări din coteţ cu gînduri rele ; nu se născuse însă dihania de care Lovicăi să-i fie frică şi zîmbi cînd, uitîndu-se mai atent, înţelese că era vorba de o căţea. Dobrin totdeauna îşi lua căţele, erau mai deştepte, aşa îi spusese la prima lor vizită, trăgînd-o pe Didi după el înspre şură, ca nu cumva să-i muşte. Lovica o gîdilă fără teamă între urechi, ca şi cum n-ar fi fost vorba de un cîine străin. în ziua cînd fusese scoasă la reformă, Dobrin trecuse întîmplător prin spatele cazărmii. Didi, bănuind ce-o aşteaptă, se gudură la picioarele lui. Pistolul îndreptat spre ceafa animalului intră, la cererea lui Dobrin, în teaca de piele, şi patrupedul hărăzit morţii redeveni liber, în curtea lui Dobrin, singurul de la care primea de mîncare. De două ori o găsise Dobrin mai mult moartă decît vie ; fusese în misiune şi lipsise de acasă două săptămîni ; Didi îl aşteptase, cu carnea putrezită lîngă coteţ, i-o aruncase mama lui Dobrin, dar Didi nu se atinsese de ea. Avea Didi faţă de stăpîn aceeaşi dragoste pe care o avea el faţă de maică-sa, o dragoste fără oprelişti din moment ce şi acum Dobrin, aşezat în genunchi pe podea, îi spăla maică-şi cu grijă picioarele în lighean ; i se umflaseră femeii picioarele de bătrîneţe. Lovica zîmbi la scena aceea de familie. Bărbatul nici n-o băgă în seamă, dacă ar fi lătrat cîinele, ar fi fost altceva, dar cîinele îi lingea acum mîna la încheietură, acolo unde crerna cu care se unsese din belşug nu intrase toată în piele, şi Lovica se cutremură la atingerea limbii aspre şi calde. Uşa camerei din faţă era deschisă. Toacă casa nu avea decît două camere, o curte nu prea mare şi un gard înalt de doi metri, cu sîrmă ghimpată pe deasupra, ca străinii ori trecătorii întîmplători să nu poată sări înăuntru, în uşă se vedeau prinse patru zăvoare ; Lovica

îşi duse o mînă la gură, neştiind că Dobrin e atît de fricos. Cînd fusese prima dată, uşa nu avusese decît două, celelalte, de dată mai recentă, erau nichelate şi mai groase, încă o dată mai groase ca primele închizători. Trecu pragul. Didi se aşează cu labele dinainte pe prima treaptă, urmărind mişcările femeii. Cine ştie de ce n-o lătrase şi se purtase cu ea cum numai cu stăpînul avea obiceiul. Lovica, după ce păşi în încăpere, rămase surprinsă de ordinea din locuinţă. Deci acel cineva necunoscut din conştiinţa ei aici îi mînase paşii ; nu ştiuse exact unde are de mers, sau ştiuse de la început şi nu voise să recunoască, sau nu fusese altceva decît gîndul adevărat, ascuns într-o tainiţă a sufletului de unde o diriguia ce să facă. Nu se miră şi nici nu roşi că se afla acolo. Ruşinea de pe munte, atunci cînd prin felul de a se purta Dobrin o batjocorise mai rău decît dacă i-ar fi făcut ceva, o îndemnase la acest drum încheiat acum, în cămăruţă domnea un dichis feminin. Lovica inventarle rapid patul acoperit cu o cuvertură cu broderie la margini, peste care se odihneau cîteva perne albe, avînd fiecare cîte un monogram de altă culoare, roz peste alb ; D-ul stîngaci fiind cusut cu aţă roz. Un dulap scund era aşezat într-un colţ, şi la o trecere grăbită, Lovica observă că toată mobila avea dimensiuni mai mici decît cea normală ; poate mobilierul să fi fost făcut după statura lui Dobrin, înghesuită şi ea, îşi zise Lovica şi îşi duse o palmă la gură, să nu rîdă. Pînă şi cele două scaune aveau spătarele mai joase decît scaunele văzute în camera din faţă, unde fuseseră invitaţi prima oară. Atunci Dobrin le arătase încăperea de afară, fără să-i poftească înăuntru.

Se auzi apa aruncată din lighean în curte, Dobrin o aruncase, dar nu-i trecu prin cap să se uite spre pragul încălecat de cîine, dacă s-ar fi uitat... Lovica auzi cum Dobrin îi citea mamei lui dintr-o carte de rugăciuni, numai de rugăciuni putea fi după cuvinte : „Şi în noaptea aceea voi trece prin ţara Egipe- tului şi voi ucide pe toţi întîi-născuţii, de la om pînă la dobitoc, şi voi judeca pe toţi dumnezeii Egipetului, căci eu sînt domnul”..- Lovica auzi o respiraţie şuierătoare, deseori întreruptă, apoi aproape continuă, semn că mama lui Dobrin adormise. Nu se feri ; curiozitatea era mai mare decît teama că are să fie văzută şi, făcînd un pas spre pragul încăperii, îl văzu pe Dobrin stînd tot în genunchi, chinuindu-se să tragă ciorapii groşi

de lînă de pe picioarele descărnate.

— Dragă mamă, dragă mamă... se auzi de undeva de departe, şi Lovica se retrase în cea de a doua cameră, cuprinsă de nelinişte.

Becul chior de la marginea patului tremură de cîteva ori, apoi sclipi puternic şi, în fracţiunea de secundă cînd lumina deveni orbitoare, Lovica zări sub pat ceva ce aducea a picior de om şi, cu greu, îşi înăbuşi un ţipăt. Primul impuls fu acela de a fugi. întoarse capul şi, văzînd ochii fosforescenţi ai căţelei îndreptaţi spre acelaşi spaţiu unde făcuse descoperirea, prinse curaj şi ridică cuvertura. Acum se vedea bine, arătarea de sub pat nu era om, numai forma lui migălită în lut arăta aşa, şi, după prima spaimă, Lovica privi mai cu atenţie. Era fără îndoială un corp de femeie sculptat la dimensiunile reale, cu pîntecul supt şi cu coastele vizibile, cu braţele subţiri şi prelungi sprijinite de pămînt, ca şi cum femeia de sub pat ar fi aşteptat ceva, altfel n-ar fi stat într-o rugăciune a chemării. Lovica din nou îşi simţi vinele de la cap zvîcnind, şi arătarea de lut, cu degetele de la picioare înroşite, acolo unde ar fi trebuit să fie unghiile, nu i se mai păru hidoasă ca la început. Apoi înlemni. Urmări din nou linia picioarelor curbate şi, instinctiv, îşi prinse propriile picioare în palmele calde şi, fără să vrea, urmări cu ele linia pulpelor, în timp ce privirile făceau acelaşi lucru pe lutul de sub pat. Erau picioarele ei şi într-o parte şi în alta. Ochii i se măriră cînd se uită la sîni. în locul lor nu se vedeau decît două găuri, bine rotunjite în interior, şi Lovica, ducîndu-şi mîinile la piept, se cutremură. Căţeaua o lăsă să se strecoare pe lîngă ea, lingîndu-i în trecere încheietura unui picior, şi Lovica nici nu-l mai văzu pe Dobrin cum o poartă pe maică-sa adormită spre patul desfăcut.

28

Iosulică Goldştein era beat, îşi permisese să vină la serviciu în acea zi ameţit de-a binelea, el care nu se cherchelise în viaţa lui. Giurgea îşi făcea cruci după cruci,

roşu la faţă şi cu tensiunea ajunsă la punctul critic, şi ca să se convingă că este aşa, şi-o luă singur, privind cu atenţie sîngele cum se zbate prin vena groasă şi noduroasă, obturată de elasticul roşu, necruţător. Maxima depăşise douăzeci şi patru, şi cum să nu depăşească această cifră, cînd losulică, tovarăşul losulică, cum îi plăcea să i se spună, cînta bezmetic, ceva mai mult decît încîlcit, un cîntec ce nu avea nimic comun cu armata. Puţin îi păsa lui losulică de părerea maiorului, el cînta mai departe, ridicînd o mînă înmănuşată în sus, ca şi cum voia să arate soarelui acelei zile că degetele pline de hipermanganat nu-l mai înspăimîntau şi nici de microbi nu mai avea teamă... „Dacă am îndoieli, înseamnă că gîndesc, că mintea mea împuţită încă n-a murit, vino, fată, să te...", şi losulică cu toată ameţeala, înţelese că gîndea infinit mai poetic decît îşi închipuise, gîndea chiar prostii, altfel fata ce se strecurase printre ei, fără să-şi dea seama de existenţa lor, n-ar fi tresărit; un fior ascuns şi rece îi atinse mîna şi pulpa piciorului şi, cu toate că se uita speriată în jur, nu văzu ţipenie de om, şi atunci, crezînd că pişcătura se datora cine ştie cărei gîze, îşi permise să-şi ridice fusta groasă de lînă şi losulică se minună de piciorul alb, un alb de porţelan, cu vinişoare şi mai albe peste albul pielii. Fata nu văzu nici urmă de insectă şi atunci îşi ridică fusta şi mai sus, şi Giurgea simţi că i se urcă tot sîngele la cap. Achim nici nu-i băga în seamă, era cu gîndul la ale lui, nu-i păsa nici de cîntecul lui losulică, nici de tensiunea maiorului Giurgea, lui îi păsa de Pintilie, de amărîtul de Pintilie, obligat prin gradul lui jnărunt să îndeplinească ordinele sublocotenentului, în ziua aceea mai tăcut şi mai îngîndurat ca de obicei. Făcuse Dobrin un memoriu de aproape o sută de pagini, prin care argumenta superiorilor necesitatea înfiinţării în peştera de sub munte a unei arhive model, unică în felul ci, şi construirea unui tunel pe verticală, de unde apoi să se mineze partea superioară a muntelui. Prin aruncarea în aer a acestei părţi...

„Dacă am îndoieli multiple, gîndurile or să zburde..." „Ce idiot, îşi zise Dobrin, uite pe cine fac ăştia colonei, pe toţi neno- rociţii, dar Dobrin se opri la timp şi, trecînd prin faţa lui losulică, îşi bombă pieptul, ca să fie cît mai milităros şi ţinuta să pară cît mai impecabilă. losulică nici

nu-l băgă în seamă, nu vedea decît dosarul voluminos de sub braţul lui Dobrin, Dobrin exista prin acel dosar, el nu cunoştea bucuria îndoielii, el nu ştia decît tristeţea certitudinii. Giurgea era amărît, acum, după ce tensiunea îi scăzuse cu două linii bune, şi, ca să se convingă că nu se autoliniştise de pomană, îşi jugulă din nou vena, de data asta şi mai necruţător, cu degetul mare, butucănos. Exact cu trei linii îi scăzuse, şi Giurgea, după ce se însenină, deveni brusc supărat ; îl lăsase pe Aurel singur în celulă tocmai cînd avusese senzaţia că bolnavul era dispus să-i comunice lucruri importante. Nu se putea trăi în lume fără adevărul militar, numai adevărul militar îl interesa pe el, celelalte se subordonau meseriei grele şi pline de neajunsuri, el nu era un losulică, pus în grad peste noapte, el reprezenta armata de totdeauna, şi Giurgea, îmbătoşat că era reprezentantul ei, se uită la Dobrin şi nu se simţi în apele lui cînd văzu dosarul mişcîndu-se spre stînga, semn că ceafa groasă se rotise spre dreapta, împreună cu capul, adică exact spre locul unde se găsea eL Deci adevărul trebuia aflat pentru buna rînduială a armatei, nu pentru persoana lui; el nu era decît un militar de carieră oricînd posibil de înlăturat, aşa cum dealtfel auzise, da. aşa se zvonea, că vor fi scoşi, nu peste mult timp, din regimentul lui, toţi militarii de carieră. „De ce n-au făcut-o pînă acum ?” îşi zise Giurgea, dar renunţă să-şi dea singur răspunsul, în armată orice era posibil, şi un adevărat militar, odată ce a depus jurămîntul de credinţă, trebuie să asculte şi să se supună la ordin, chiar la ordinul propriei sale destituiri. Era limpede ca lumina zilei că săptămînile, din acest punct de vedere, îi erau numărate, şi tocmai pentru că erau aşa, se cuvenea să-şi pună definitiv la punct hîrtiile legate de Aurel Rogozea, hîrtii ce aveau să constituie peste timp actul hotărîtor al comportamentului său. Pentru asta îi păruse rău că părăsise spitalul, de fapt nici nu era spital, nici infirmerie nu puteau fi socotite cele două celule aflate la subsolul unde era încarcerat Aurel dintr-o teamă superstiţioasă a lui Dobrin ca deţinutul să nu fugă. El, Giurgea, nu se temea de fuga lui Rogozea, el se temea de altceva ; Dobrin, cu toate că nu era decît sublocotenent, îşi permitea să întreprindă acţiuni pe cont propriu, ceea ce lui, ca vechi ostaş, i se părea strigător la cer. Uite cum îl priveşte cu coada ochiului pe superiorul său, pe

losulică, şi dacă losulică nu era militar, în orice caz era un intelectual, de asta Giurgea era convins, altfel n-ar fi pronunţat din nou propoziţiunea aceea în latină peste care el, în şcoala militară, trecuse cu uşurinţă, aşa cum cu uşurinţă treceau istoricii peste daci, diminuîndu-le importanţa în formarea poporului român. *„Dubito, ergo cogito,* auzi, domnule, ce-i trece hipermanganatului prin cap !... Sigur, îi convine, îşi zise Giurgea şi simţi din nou tensiunea ridicîn- du-se, lui îi convine, repetă, respirînd adînc, ca să împingă sîngele de la cap spre picioare, în timp ce eu mărşăluiam pe front, el stătea ascuns şi a învăţat, s-a instruit, băga-l-aş în du- bitoul lui !" Giurgea, ruşinat de pornirea plină de invidie, simţi nevoia să se apropie de losulică.

— îmi cer scuze, domnule colonel, raportează maiorul Giurgea Traian, şi numai cînd losulică îşi închise pleoapele, Giurgea se încumetă să-şi lase mîna de la chipiu.

— Pentru ce îţi ceri scuze, tovarăşe maior, după cîte îmi amintesc... şi losulică^ ridică o mînă în sus şi rămase cu ea aşa, nefiind în stare să-şi ducă fraza pînă la capăt.

— Am gîndit necuviincios, domnule colonel, mi-am permis... şi Giurgea, pătruns de cuvintele mărturisite, simţi cum tensiunea i-a scăzut aproape la normal. Da, domnule colonel, v-am înjurat în gînd pentru *dubito* şi ceaţi mai zis după aceea...

Dobrin se opri locului numai ochi şi urechi, cu mîna apăsîn- du-şi creionul de la buzunarul vestonului, în timp ce Achim scuipă într-o parte, scîrbit de atîta cinste. losulică înclină din cap, ducîndu-şi mîinile la spate, era surprins de mărturisirea lui Giurgea şi ar fi comentat-o mai profund dacă nu i-ar fi fost teamă că vorbele au să i se împleticească. îşi scoase gîtul lung şi subţire din gulerul vestonului larg şi, prieteneşte, îl bătu pe Giurgea pe umăr, cu mîna ridicată în sus, cea cu care nu ştiuse ce să facă pînă atunci.

— Şi dacă-mi permiteţi, domnule colonel, să am o atitudine... cum să spun, aş vrea să vă întreb de ce nu mă ajutaţi... să stabilim... Aurel Rogozea pe dumneavoastră vă interesează mai puţin decît celălalt Rogozea, Liviu, dacă îmi permiteţi, şi Giurgea din nou avu impresia că ceva îi plesneşte la tîmpla dreaptă.

— Adevărul, adevărul este relativ, tovarăşe maior, relativ ca hipermanganatul, şi losulică, văzînd în apropiere un cot al pîrîului ce venea din sat, cu partea din mijloc destul de curată, se opri şi, ca şi cînd ar fi primit un ordin interior, se îndreptă spre o mică ieşitură din albie şi se spălă abundent pe faţă şi gît, mai ales pe ceafă, uitînd cu desăvîrşire de posibilitatea infestării. Adevărul, deci, adevărul, şopti el după ce îşi scutură părul galben-roşcat, subţire şi bolnăvicios, cu rădăcinile vinete, adevărul vă interesează, adevărul lui Aurel Rogozea... Crezi că pe mine nu mă interesează, tovarăşe maior ? Cum să nu mă intereseze ? şi losulică înţelese că jumătate din plăcerea vinului băut cu cîteva ore înainte s-a topit, o grea luciditate fă- cîndu-l să se încrunte şi să miroasă aerul greu în care se simţea fumul focurilor de toamnă, fum dens, cu iz putred.

Numai Achim simţea fumul altfel, pentru el fumul era o plăcere, şi Pintilie îi văzu nările cum freamătă ca la roibii care simt după un drum lung apropierea de casă.

— Nu există adevăr, tovarăşe maior, nu există, totul este relativ pe lumea asta, cum relativi sîntem şi noi... Umblăm după adevăr şi—1 silim să se apropie de noi din nevoia de liniştire sufletească, din credinţa că, punînd mîna pe unul, ne absolvim de vina altui adevăr mai puternic nerezolvat. Cîţi oameni ai omorît pe front ? Să nu-mi spui că n-ai omorît, suma tuturor gloanţelor îndreptate spre inamic, împărţite în mod egal între cei ce execută operaţiunea şi cei ce o comandă, tot moarte se cheamă, deci te întreb cîţi oameni ai omorît, altfel n-ai fi primit atîtea decoraţii, ale căror însemne văd că le porţi cu mîndrie pe piept... Deci morţii te-au făcut erou, nu-i aşa, n-ai remuş- cări ca ostaş şi nici nu trebuie să ai... în schimb, cum te-ai simţit acum o lună, cînd am asistat împreună la... cum îl chema, căpitane Achim ? strigă losulică, simţind că ultimii aburi de beţie se topesc ; aproape îi simţea cum ies fuior după fuior prin ochi şi urechi. Avu chiar senzaţia reală a existenţei lor cînd în faţa privirilor apăru o pîclă cu miros de vin oţeţit.

— Gavrilă Generalu, tovarăşe colonel, răspunse Dobrin bucuros, după ce, cu iuţeală de cunoscător, deschise dosarul şi privi cîtva timp în interiorul lui.

— De ce a fost înlăturat, sublocotenent Dobrin ?

interogă mai departe colonelul losulică şi ţintui un deget vînăt spre sublocotenent, oprindu-l în felul acesta din mers.

— A susţinut cauza duşmănoasă a unor mocani care n-au vrut să dea cote, tovarăşe colonel, mai bine zis, după ce a făcut toate încercările să-i ajute şi n-a putut, într-o noapte, cu de la sine putere, le-a dat drumul, şi ei, bineînţeles... ca nişte duşmani ce erau, au fugit. Dobrin arătă spre muntele al cărui vîrf de la Brîu în sus nu se vedea din pricina norului alb, ca o căciulă de puf.

— Şi care este adevărul, au fost sau nu duşmani ? întrebă losulică. Şi dacă nu, de ce Gavrilă Generalu a fost socotit duşman ?

Dobrin se uită la Giurgea, şi pentru că maiorul tăcea şi nu voia să dea nici o explicaţie, îşi închise cu precauţie dosarul şi răspunse :

— Unor duşmani numai un duşman le putea da drumul, spuse Dobrin şi luă poziţie de drepţi.

— Vezi, tovarăşe maior, aceşta este adevărul lui Dobrin, un adevăr posibil în această perioadă grea în care trăim. Un fals adevăr, după mine. A plecat proslăvind partidul, dar nu cuvintele m-au impresionat, tovarăşe maior, deşi n-am întîlnit în cariera mea decît doi farseuri în faţa morţii, Gavrilă nu era unul dintre aceştia, cum am zis, nu cuvintele mi-au dat credinţa greşelii, ci tonul lor, el a strigat acele cuvinte ca un stăpîn, tovarăşe maior, nu ca o victimă, nu ca un condamnat, a strigat ca şi cum şi-ar fi chemat familia la masă sau la somn. Ei bine, ce făceam dacă strigam „stai”, ce făceam cu adevărul lui Dobrin, real şi el pînă la un punct, ce mă făceam cu sentinţa, doar sentinţa n-a dat-o nici Dobrin, nici eu, ci un întreg complet de judecată. Intr-o lume relativă, tovarăşe maior, considerată de noi veşnică în neprefacerile ei, totul este relativ, chiar şi adevărurile mari. Lumea, de cînd există, se zbate pentru adevăr, şi tot de cînd există lumea, adevărul a fost de partea victorioşilor... Or, noi sîntem victorioşi.

Giurgea luă din nou poziţie de drepţi. losulică se temu că mintea maiorului din nou a gîndit ceva nepermis, şi colonelul se întrebă ce s-ar întîmpla dacă omenirea ar descoperi un aparat cu ajutorul căruia s-ar putea afla ce gîndeşte fiecare dintre supuşii unei ordini ; cu siguranţă

s-ar institui o dictatură asupra ceea ce natura a creat mai sublim, raţiunea, totul s-ar întoarce la starea primară sau, cine ştie...

— Tovarăşe maior, vă scuz de la început, nu mai e nevoie, spuse losulică şi simţi în aer că plutesc mii de microbi, aveau un gust ciudat, un amestec de acru şi dulce, ceva în orice caz ce semăna a putrefacţie. O clipă avu sentimentul că ei toţi la un loc constituie fermentul acelei descompuneri şi că hiper- manganatul folosit nu avea asupra acestui ferment nici o putere.

— Nu, domnule colonel, acum nu despre scuze este vorba, n-am gîndit nimic jignitor la adresa superiorului meu, dimpotrivă, dacă mi-aţi permite, aş spune că am toată stima şi consideraţia pentru dumneavoastră, adică pentru mintea cu care v-a dăruit natura, dar tocmai pornind de la această stimă, am sentimentul că nu vorbiţi ca un victorios, n-aveţi credinţa deţinerii acelui adevăr relativ al victoriosului, dacă sînteţi un victorios, atunci vă număraţi printre cei care judecă victoria ca pe o înfrîngere.

losulică se opri. Se răsuci de cîteva ori, ca şi cum ar fi fost un titirez şi cineva îi dirijase prin efortul degetelor rotaţiile în jurul axei, da, fusese o simplă axă, altfel ar fi ameţit rotindu-se fără sens, căutînd un punct de sprijin de care să se agaţe. îl surprinsese afirmaţia lui Giurgea, îl crezuse rudimentar, în ciuda impozanţei lui militare, îl crezuse un mecanism grosolan al unei necesităţi istorice, şi, cînd colo, maiorul se dovedea şi un fin psiholog. Auzi, calitatea adevărurilor legate de...

— Desigur, desigur, rosti losulică cu voce tare. Pentru că nu ştia ce să mai spună, îşi scoase ciobul de oglindă şi îşi privi pleoapa de la ochiul stîng. Se înfioră cînd o văzu atît de galbenă, un galben ce se transforma în albastru.

— Vedeţi, domnule colonel, simţi nevoia Giurgea să continue, noi nu trăim numai pentru azi, trăim pentru totdeauna în memoria celor care vin după noi... cazul lui Gavrilă Generalu nu m-a impresionat, nu era cazul meu, nu eu l-am judecat şi condamnat. Pe cînd Aurel Rogozea.. Mîine cineva ne-ar putea întreba, desigur eu mă refer la acel mîine istoric, ei bine, faţă de acest viitor vreau să am responsabilităţile mele, să nu le duc în mormînt pe ale altora, mai ales că eu cred în lumea de dincolo, domnule colonel, eu m-am născut cu credinţa în suflet şi am să mor

cu ea. Nu pot fi de acord cu procedeul sublocotenentului Dobrin, care îşi închipuie că răspunderea celui mai puternic este şi cea mai dreaptă. A ars dosarul inculpatului Gavrilă Generalu pentru simplul motiv că nu mai are spaţiu de depozitare... Ei bine, mîine cine va mai şti despre acest dosar ? Cine va mai putea pleda la tribunalul viitorului acest caz, să presupunem, nu îndeajuns de elucidat de tribunalul militar al zilelor noastre ? La judecata de apoi nu vreau să fiu decît cu păcatele mele...

losulică privi la maior costiş. Era pentru prima dată cînd Giurgea îşi permitea să fie atît de deschis, să abordeze chestiuni ce ieşeau din sfera strict cazonă. Ce se întîmplase cu maiorul, a cărui cameră – i-o spusese sublocotenentul Dobrin – mai purta pe un perete portretul regelui, cu toate că regele abdicase, îl chestionase atunci pe Giurgea, şi acesta îi spusese că nu-l dezlegase nimeni de acel jurămînt şi că între jurămîntul vechi şi cel nou nu erau deosebiri esenţiale din moment ce patria era aceeaşi şi limba pe care o vorbeau semenii născuţi în ea nu se schimbase cu nimic. losulică nu voise să intre în amănunte, în acele amănunte... Giurgea n-ar fi priceput, şi pentru că tot trebuia să scape de aceşti militari de carieră, losulică îşi zise că era lipsit de sens să-i ţină lecţii despre clasa muncitoare, despre menirea ei istorică, despre legile universale care guvernează dialectic mişcarea lumii, mişcare în care intrau şi forţele primordiale, printre care se afla şi Giurgea, cu primitivismul lui cu tot. Un om la peste cincizeci de ani nu mai putea fi schimbat... dar uite... Cu toate acestea, firea lui, a lui losulică, mereu întrebătoare, deschisese canale şi spre gîndirea celuilalt, şi colonelul strîmbă din buze cînd se gîndi că unui adevărat colonel, unui colonel de carieră, Giurgea n-ar fi îndrăznit niciodată să-i spună asemenea adevăruri relative, da, da, se prea putea ca Giurgea să aibă dreptate, milităria era o profesie.

— Tovarăşe maior, îşi adună losulică gîndurile, ziceai mai adineauri că nu rostesc adevărul ca un învingător... Mă crezi că de atunci numai la această formulă mă gîndesc, la sensul ei adînc, cu toate că dumneata nu i-ai dat decît valoarea de suprafaţă ? Ştii de ce mi-am permis să fiu fericit azi, tovarăşe maior ? O fericire copilărească, recunosc, sporită cu mijloace jenante pentru un om ca mine, dar, ce să-i faci, omul recurge în momentele de

interes maxim ale vieţii la mijloacele aflate cel mai la îndemînă ; de ce să nu recunosc că vinul adus de căpitanul Achim a avut un gust dumnezeiesc... Mă macină îndoielile, tovarăşe maior, îndoieli adînci şi amare... Stăteam pe tăpşan, pe tăpşan şedeam, Achime, nu-i aşa ? îl chestionă el pe omul în civil, cu pungi vineţii sub ochii apoşi şi întrebători.

Şi numai într-un tîrziu Achim înţelese că întrebarea îi fusese pusă lui. înclină din cap.

— Lucrurile nu sînt chiar aşa de clare nici în privinţa lui Liviu Rogozea, nici a lui Aurel, continuă losulică, ca să nu mai vorbesc de alţii, uite, de Generalu, să zicem. Cred că, în goana de-a ajunge ţelul spre care tindem, nu ne uităm la trepte şi mai ales la ce se află pe ele, călcăm, mergem înainte, cu fruntea sus, fără umilinţa ţăranului care calcă uitîndu-se în pămînt, pămîn- tul care-i dă hrana cea de toate zilele...

— Adică ce vrei să spui, losulică ? îl luă Achim pe colonel direct, fără nici un apelativ, era civil, hainele militare le predase de mult, aşa că n-avea nici un rost să-şi ducă mîna la un chipiu ce nu-l mai avea. Adică vrei să spui, mă, al lui Goldştein, că Liviu nu era vinovat, că Generalu era uşă de biserică ?... Eu l-am arestat pe Gavrilă Generalu, doar ştii foarte bine, eu l-am arestat, cu Aurel... de ce nu spui asta, că doar pe-aici te tot în-vîrţi ?... Gavrilă era cumnatul unuia dintre mocani, da, asta era, al lui Vasîlie Gogolea, dacă nu mă înşel, şi cum să mă înşel, că doar de la casa lui Neculae Gogolea l-am ridicat.

Dobrin se puse pe rîs, apoi, brusc, amuţi. Rîsul i se păru straniu, nu rîsese în viaţa lui decît o singură dată, în şcoală, toată viaţa umblase încruntat. După ce oamenii începuseră să-l întrebe de ce nu rîde, îşi făcuse din a nu rîde o lege. Acum uitase consemnul interior, îşi întinsese nepermis de mult buzele peste dinţii mari şi puternici, şi losulică se minună la vederea albului imaculat ; cu dinţii rînjiţi, Dobrin era incomparabil mai agreabil. Albul dispăru sub negrul buzelor ; Dobrin se uită în dosar, ca şi cum şi-ar fi acordat singur, pentru gestul necugetat de a rîde, pedeapsa maximă pe ziua aceea.

— Cînd e vorba de altul, chestia cu cumnăţia merge, dar Achim uită că şi el e cumnat cu Aurel... Adică de ce

Generalu să fie duşman numai că era cumnat cu... şi el, Achim, să nu fie duşman, eu de mult am zis că şi Achim e duşman, că şi el a

procedat tot ca Generalu, că doar nu eu şi nici tovarăşul colonel nu i-am dat drumul lui Aurel, numai Achim l-a putut ajuta...

— Poftim, tovarăşe maior, poftim, poftim de te înţelege cu el... facem ce facem şi tot la scări ajungem, şi noi tot cu capul pe sus... Sublocotenent Dobrin, vreau să-ţi pun o întrebare, te rog să-mi răspunzi deschis şi cinstit, dealtfel sînt convins că ai să procedezi aşa, de ce îl tîrîi pe căpitanul Achim după noi, cu paza la spate, doar căpitanul Achim nu-i duşman.

Dobrin se încruntă, privi cîteva secunde în şir la Achim, apoi duritatea trăsăturilor se înmuie şi în locul ridurilor multe de pe frunte se scobi unul singur, adînc şi apos din pricina transpiraţiei.

— Dracul ştie, tovarăşe colonel, ce-i şi cu mine şi în general ce-i cu noi ! Dacă e să fiu sincer, mai cu plăcere îi suspectez pe oamenii cu care am muncit şi lîngă care am fost gata să-mi dau viaţa, că uneori mă întreb şi eu de unde această patimă, dacă vreţi să mă credeţi, acum, că Generalu este mort, milă mi-a fost de el cînd l-am văzut lîngă zid, uitîndu-se la unghia de la degetul mic, ştiţi, avea o unghie mai lungă la degetul ăla, cu unghia aia ne dispreţuia pe noi cînd se scobea în ureche şi în nas. Dobrin privi şi el la unghia lui de la degetul mic şi se bucură cînd văzu că se ridicase peste buric mai bine de o jumătate de centimetru. îmi era milă de unghia aia a lui, şi dacă vreţi să ştiţi, am închis ochii cînd a tras plutonul în el, dar 3e căpitanul Achim, care mi-a fost meşter, adică am lucrat împreună şi m-a ajutat... Cît am lucrat, Achime, împreună ?

— Patru ani, răspunse automat Achim, prieteneşte, ca şi cum spusele sublocotenentului nu-l deranjaseră nici pînă atunci şi n-aveau să-l deranjeze nici în continuare.

— Uite, pe căpitanul Achim aş avea plăcerea să-l împuşc eu, de unde plăcerea asta, tovarăşe colonel, nici să mă omo- rîţi nu ştiu ! Că nu-i port ranchiună, în atelier doar de cîteva ori m-a bătut, dar de bătut îl bătea şi pe Aurel, aşa că... De ce te-oi fi urînd eu, Achime, dar aşa, din tot sufletul ? Poate spui tu, că eu habar nu am !

— De prost ce eşti, d-asta ! răspunse Achim jovial. Crezi că tot socialismul se sprijină pe picioarele tale strîmbe şi pe fruntea ta teşită...

— Vedeţi, tovarăşe colonel, şi aşa, civil, fără nici o

putere, mă dispreţuieşte, păi cum să nu-l urăsc, cum să nu fie el pentru mine şi pentru regim un duşman înrăit ? Păi din cauza asta îl port după noi, tovarăşe colonel, că fiind un timp în tribunal cu noi, a aflat prea multe secrete. După mine, toţi cei care au făcut parte din tribunal, odată ieşiţi din el, ar trebui lichidaţi ca să nu ne toarne. Păi nu ? Uite aşa am să-l port după noi, unde mergem îl tîrăsc, să vadă duşmanul din el că noi mergem înainte. Vrei, Achime, o ţigară ? întrebă Dobrin.

Şi, cu ciudă, îi întinse tarţa. Achim luă din tarţa o „Naţională” şi văzu tarţa cum tremură, semn că sublocotenentul n-a uitat că a fost ucenic şi că meseria de ciocănar obligă la respect.

— Măi, Dobrine, tot am vrut să te întreb, după ce-ai plecat de la ateliere, pe front, ai lipsit mai bine de patru ani, pe unde ai umblat, mă, de nu ne-ai dat nici o veste ? Uiţi, fire-ai al dracului, că maică-ta pe la poartea mea şi-a făcut veacul, n-avea o bucată de pîine, şi acum mă faci duşman pe mine ? Păi eu îţi sucesc gîtul, fire-ai să fii de neom – şi Achim, fără să ţină cont de baioneta lui Pintilie, se repezi la Dobrin şi-l buşi la pămînt, apoi, încet, îl strînse de gît, pînă ce acesta îşi scoase limba vînătă printre dinţii mari şi apoşi, înspumaţi la vîrfuri.

— Poftim militărie, asta-i militărie ? ! zise Giurgea şi, prin- zîndu-l pe Achim de gulerul hainei, îl ridică de pe trupul chircit şi asudat al lui Dobrin.

— N-a fost aşa, losulică, mă jur pe tata şi pe mama, ăsta nu-i caracterul lui Dobrin cel adevărat, tovarăşe colonel, îşi reveni Achim şi aproape luă poziţie de drepţi, speriat că putuse să-l sugrume pe sublocotenent, doar am lucrat cu el, avea caş la gură, dacă dumneata zici că Liviu nu e Liviu, atunci şi eu pot pune rămăşag că pe Dobrin ăsta l-a trimis printre noi nu Partidul, l-a trimis un duşman mai înrăit. Cine te-a trimis, Dobrine ? S-a întîmplat ceva cu el, tovarăşe colonel, poate te-ai prostit, Dobrine, şi nu-ţi dai seama, poate... Numai un doctor ar putea zice ce are, tovarăşe colonel, omul ăsta ar fi în stare s-o omoare şi pe maică-sa, băga-l-aş unde ştiu eu...

Dobrin se ridică de la pămînt, totul putea concepe, numai să nu se lege cineva de maică-sa : scoase pistolul de la cingătoare, acolo îl ţinea, fără teacă, fără înveliş, se simţea bine cu răceala lui lingă şira spinării, unde mîna

stingă, neînchipuit de iute, putea să dea de el. într-o secundă pistolul fu îndreptat împotriva lui Achim.

— Mă, tu să nu mă înjuri de mamă, că fac moarte de om, şi să nu mă tot iscodeşti unde am fost, ce-am făcut, numai un duşman întreabă atît, or, tu eşti duşman pînă în măduva oaselor !

losulică voi să-i ia pistolul, dar cînd încercă să pună mîna pe armă, observă că mîinile i-au dispărut din cot, apoi, treptat, se făcură nevăzute şi de acolo în sus.

— Poftim militărie, se joacă de-a v-aţi-ascunselea ! mormăi stupefiat de tot ce văzuse Giurgea, Işră să-şi dea seama că numai o jumătate de gură rostea cuvintele, cealaltă jumătate dispăruse cu cap cu tot.

Lui Achim i se făcu rău cînd înţelese că maiorul, de neputinţă, plînge cu un singur ochi.

29

Erau stabiliţi de mult şi mai aveau de gînd să stea, de vreme ce şi-au ridicat şi closet din scîndură, gîndi Aurel, aflat dincolo de uşa ce închipuia veceul aşezat între două buze de piatră. Ridicîndu-se o clipă, privi prin gaura în formă de inimă, tăiată în scîndurile-scaun, şi se cutremură cînd văzu adîncimea prăpastie! de dedesubt. Folosea îl păzea de la cîţiva metri, de data asta nu avea automatul cu el, doar pistolul îl ţinea la îndemînă. înfipt lîngă cataramă. Dacă ar fi stat mai aproape, l-ar fi putut lovi cu uşa grosolană de stejar, o singură izbitură ar fi fost în stare să dărîme pe cel mai puternic om, dar la acest gînd, Aurel zîmbi, unde să fugă şi, mai ales, de ce ? Cele două su- • porturi din buşteni groşi, pe care era aşezat closetul, aveau capetele abia îngropate în pămînt, Aurel înţelese că la nevoie toată şandramaua putea fi cu uşurinţă răsturnată în prăpastie, fără ca cineva să-şi dea seama ce a fost înainte acolo. Şi, gîn- dindu-se din nou la prăpastie, se ridică, îşi încheie brăcinarii, fixînd gaura în formă de inimă. După inimioara de pe cuţitul zvîrlit de Ionul Firii din Bularca în bordei era sigur că numai el putea fi autorul ei. Şi aici se vedea un I sculptat grosolan spre

capătul de sus al capacului. Privi îndelung la orificiul sub care se deschidea un adevărat abis, şi la ideea venită în minte se linişti dintr-o dată. La cazangerie, cu ocazia unei greve, vreo cinci fuseseră închişi într-o cămăruţă a direcţiei, era şi el printre cei înghesuiţi de jandarmi acolo. Achim îi sugerase ca el, prîslea, să fugă pe fereastră şi Aurel reuşise să fugă. îşi cîntări trupul subţire cu muşchii flexibili şi duri, rod al zecilor de antrenamente din care mila dispăruse de mult, şi înţelese că ar putea evada, de data asta nu era vorba de fuga de atunci, atunci se strecurase prin fereastră, să anunţe muncitorii de la secţia scu- lărie, acum voia să plece definitiv din viaţă ; fundul prăpastiei se zărea doar ca o umbră întunecată. Se lăsă copleşit de această speranţă a evadării, îl cuprinse, cum te cuprinde somnul, pe nesimţite ; Aurel nu făcu nimic să i se împotrivească.

— Ce faci, Aurele ? îl întrebă de afară, pe un ton blajin, Folosea.

Aurel se trezi din starea lui, avu chiar timpul să privească printre ostreţele uşii, şi-l văzu pe Folosea cioplind. Nu, nu cioplea, amesteca pămînt galben cu mîinile puternice iar din cînd în cînd, scuipa în el, ca să-i dea mai multă elasticitate.

— Hai, ajunge pe ziua de azi, zise el, nu fă prostii, gaura e prea mică. Aurel ieşi docil, amîndoi urmăriţi prin binoclu de omul de pază de la observator.

Ajunşi în bordei, Aurel se trînti pe prici. Prin uşa deschisă privi în vale ; Brîul Alb era acoperit de ceaţă, în jos nu se mai vedea nimic, nici măcar turla bisericii, zărită de atîtea ori de aici în anii copilăriei. Pînă şi prăpastia unde voise să moară şi-o amintea Aurel, trecuse cu oile pe lîngă ea, şi de fiecare dată o ocolise ; într-o primăvară îi căzuse acolo o mioară. Numai după cîteva minute auzise trupul buşindu-se de stîncile ascuţite, trapezuri de granit, ca nişte furci ieşite din alte stînci pe fundul prăpastiei uriaşe.

— Vrei să te speli ? îl întrebă Folosea, şi Aurel îşi închise pleoapele.

în partea dreaptă, dincolo de observator, se deschidea un fel de poiană cu o scobitură înăuntru. Numai cînd văzu cum ţîş- neşte apa dintr-un scoc de lemn, înţelese că acolo sus, în vîr- ful muntelui, în căldarea secată altădată, se

afla un iaz, altfel lichidul vijelios nu s-ar fi vărsat din abundenţă printre stînci, ca o mică cascadă de care nu ştiuse în anii de demult. Deci aici îşi aveau ascunzătoarea principală, îşi zise Aurel, cu toate că în afară de mocani şi de bordeiul în care zăcea, în afară de cei cîţiva oameni care se perindau la observator, nu văzuse pe nimeni. Sau poate sălaşul era în altă parte, şi aici, în această zonă, erau doar depozitele sau... Niciodată cît fusese jos nu-şi închipuise că în acel loc s-ar fi putut ascunde ei, era ¡mai mult ca
sigur că adăposturile se găseau în partea stingă a muntelui, acolo unde intrările şi ieşirile de pe coamă se puteau face din ambele părţi ale versantului prin peşteri adinei, pe cînd aici... Se dezbrăcă din nou, gol puşcă. Dintr-un portmoneu, de la buzunarul din spate al pantalonilor, Folosea scoase, învelit în ziar, o bucăţică de săpun, şi Aurel, înţelegînd că săpunul era rar nu se dădu cu el decît pe faţă şi la subţiori ; în rest, se spălă cu pămînt argilos, nu era prima dată cînd se curăţa aşa. Nu se sinchisea de goliciune în faţa omului ce-l păzea. Lipsa de jenă o înregistră firesc ; slăbiciunea şi decăderea erau de vină, încercarea de renunţare definitivă la luptă ce putea însemna dacă nu decădere, i-ar fi spus Achim dacă s-ar fi aflat de faţă, şi Aurel scuipă la gîndul bătăii pe care i-ar fi tras-o fostul maistru la încercarea laşă de a ieşi din viaţă pe uşa din dos. De ce zîmbea Folosea cînd se uita la el, cînd îi măsura coapsele şi linia alungită a picioarelor ? Lănţişorul de aur zornăria cu un sunet de clopoţel lovindu-se mereu de pietre în timp ce se spăla. Un clinchet ce-i revenea obsesiv în urechi. De ce acum, mai mult ca altădată, îi auzea clinchetul, se întrebă Aurel şi, ca să alunge privirile întrebătoare ale lui Folosea, se băgă sub cascada înspumată. în apa densă nu se mai zări decît umbra lui.

— Să nu-ţi treacă prin minte să te îneci, spuse mai mult în glumă Folosea, în vreme ce mîinile încălzeau mai departe pasta tot mai moale de pămînt.

Aurel îl auzi ca prin vis. Nu rîse. Fusese învăţat, la nevoie, să se suprime şi într-un lighean cu apă. îl învăţaseră de toate. Cel puţin douăzeci de posibilităţi de a-şi lua viaţa fără armă de foc. Era suficient să inspire apă în plămîni de cîteva ori, cu o voinţă de fier, apă rece de munte ; Folosea nu l-ar fi putut salva, sau Folosea era la

fel de bine instruit şi cunoştea antidotul acelei posibile asfixieri...

— Dacă voiai cu adevărat să te sinucizi, să ştii că nu era nevoie să te ascunzi în closet. Nu-mi vine să cred că nu cunoştea! locurile, că nu ştiai de această prăpastie folosită de noi pentru ca, la nevoie, să ne putem ascunde în afundurile ei. Dedesubt, la vreo două sute de metri, curge un pîrîiaş. El taie versantul. Cred că nu e cazul să-ţi dau lecţii de topografie. Cunoşti geografia muntelui mai bine ca mine, cu toate că mă îndoiesc că i-aţi judecat, aşa cum am făcut-o noi, toate şansele şi neşansele. Pentru noi muntele înseamnă casă. Trebuie să ştii cîte ferestre şi intrări are. Pentru voi muntele este doar un lăcaş pentru duşman, ha, ha... ha... uite, mă feresc să explic cuvîntul care v-a scos pe voi, acolo jos, de atîtea ori din minţi... Deci, dacă voiai cu adevărat să-ţi curmi zilele, puteai foarte bine să alergi de lingă mine direct în prăpastie, n-aş fi avut timp să scot pistolul, şi pe urmă la ce bun să-l scot ? N-aş fi făcut altceva decît să-ţi uşurez alunecarea în gol. De ce să te fi oprit ? Nu o dată m-am uitat şi eu în prăpastie. La început m-a apucat ameţeala, apoi curiozitatea, pînă la urmă am încercat un soi de plăcere privind hăul fără fund. Ai văzut ce-a fost în stare să facă un firicel de apă ? Oare în cit timp ? se întrebă Folosea, uitîndu-se peste versant. O clipă lutul rămase nemişcat în mîi- nile păroase. Şterge-te cu cămaşa, n-am altceva, spuse el şi se apucă din nou să amestece lutul, cînd Aurel ieşi de sub jetul de apă. Şi pe urmă, dacă doreşti sincer să te suprimi, să ştii că te pot ajuta ; Folosea îşi scoase pistolul de la brîu. Uneori şi mie mi-a trecut prin cap, şi te-aş minţi dacă aş zice că nu-mi mai trece. Are şi rezistenţa umană o limită, dar de fiecare dată trec peste această limită. Ştii de ce ? Vreau să văd ce-i dincolo de acest Brîu Alb, după cum vezi, sînt destul de modest... Se pare că omul are, dintre toate animalele, instinctul de conservare cel mai dezvoltat. Ţi-aş putea da zeci de exemple din lumea simplă a vieţuitoarelor care se suprimă fără a-şi supune conştiinţa la siluiri metafizice. Ajunse la constrîngere, preferă moartea decît o detenţie oarecare. Actul constrîngerii le repugnă infinit mai puternic decît oamenilor. Noi suportăm orice. Nu-i aşa ?... Deci înţeleg că ai vrut să mă duci... Sau m-ai crezut un

prost gata să alerge imediat la şef, să-i spună că Aurel Rogozea este de-al nostru pentru simplul motiv că a intenţionat în forul lui intim să se ducă în lumea drepţilor. Nu, Folosea n-are să facă asta. Am făcut un rămăşag cu mine însumi, nu cu ei, şi Folosea arătă cu capul spre observator, că n-ai venit aici cu gînduri cinstite. N-am să întreprind nimic nici ca să-mi dovedeşti contrariul şi nici să-ţi uşurez sarcina venirii tale.

Aurel se îmbrăcă. Ce putea să-i răspundă lui Folosea ? Că voise sincer să moară ? Că ideea morţii îi venise atunci pe loc, la acel amestec de imagini : prăpastie, inimioară, closet, toate legate la un loc şi imposibil de înlăturat vreuna din ele, ca întregul gîndit, privind dorinţa de a muri, să nu se spulbere ?

— Te macini, te macini, remarcă Folosea şi, plictisit de lutul lui, acum moale ca o cocă, îl înveli într-o batistă udă, apoi îl vîrî într-o taşcă de piele atîrnată de spate. Nu eşti în stare să-ţi aduni gîndurile, nici să-ţi judeci intenţia, intenţie prostească şi incredibilă, fireşte... Doar e la mintea cocoşului că prin gaura tăiată de lonu Firii poate cădea în prăpastie un copil, nu un om... ori, noi aici n-avem copii. Mi-aş permite să-ţi acord un dram de încredere ca să-ţi poţi echilibra şubrezenia la care ţi-a ajuns cumpătul, căci de cumpăt e vorba pînă la urmă... Nu ştii exact încă de partea cui eşti, şi pentru că n-ai fost în stare să-ţi oferi cu claritate una din părţi, ţi-a trecut prin cap să mori degradant, şi ca să nu fie obligat să amintească încă o dată locul unde voise Aurel să moară, arătă cu degetul bont într-a- colo... Pentru mine, este limpede că trişezi, nu în aşa măsură încît să nu-ţi acord şi circumstanţe atenuante... E clar, jos s-a petrecut ceva cu tine, dincolo de simpla moarte a lui Liviu. Dealtfel, la momentul cuvenit, am să-ţi vorbesc despre el, îl cunosc. în orice caz, cu mult mai bine decît l-ai cunoscut tu, cu toate că i-ai fost frate. Fraţii în general se ştiu puţin între ei. Un soi de răzvrătire a hormonilor porniţi din aceeaşi tabără îi determină pe fraţi nu o dată să se aibă ca duşmanii... Natura, dragul meu, natura şi aici luptă împotriva greşelii ei iniţiale de a ne fi adus pe lume... Că ne-a adus din greşeală, pentru mine e limpede.

Undeva la înălţime, dincolo de pătura groasă de nori, se auzi un uruit de avion, întîi îl auzi Aurel, apoi Folosea ;

cîtva timp amîndoi priviră cerul, ca şi cum ar fi vrut să străpungă dunele negre de nori.

— E pentru noi, spuse Folosea după un timp, cînd se convinse că avionul se rotea în jurul muntelui. Primim semnale pe verticală într-un careu cunoscut dinainte, pentru asta nici nu ne-aţi putut localiza, nici pe ei, nici pe noi.

— Eu nu sînt de la transmisiuni, zise Aurel şi ridică din umeri.

— Ştiu că nu eşti, dar nu mă îndoiesc că eşti familiarizat cu aparatura de diversiune ; dacă în tehnică sînt slabi, în schimb cunoştinţele instructorilor voştri sînt bine puse la punct, le ştiu din proprie experienţă... Nu ne-aţi putut prinde şi nici n-o să puteţi, .pentru că ştiinţa acestor şcoli pe care le-aţi urmat şi voi a evoluat între timp. Destinul a dorit ca drumurile noastre să se despartă. Pînă unde, nu ţi-aş putea spune. Hai să-ţi dau un borş... dacă mureai, aş fi avut o cană în plus, aşa... De fapt, cineva mă fură, mi-am dat seama după semnul pus pe lacăt, mâ fură, ai văzut şi nu mi-ai spus nimic.... Ţi-a fost teamă de represalii, şi pe urmă, ţi-ai făcut socoteala că, tăcînd, îi poţi avea de partea ta iar, la nevoie, cu ajutorul lor, vei putea fugi. Dacă am să-l prind pe unul că-mi fură din borş, îl omor, spuse Folosea urcînd dealul.

Aurel văzu cum din pădure se înalţă printre stejari o antenă telescopică cu vîrful în formă de stea. Avionul continua să se rotească deasupra norilor.

— Poate te întrebi de ce-ţi spun toate astea, de ce am încredere în tine ? Oare chiar din pricina încrederii ţi le spun ?... Sîntem două animale de pradă, incapabile să se suporte decît în această stare ostilă... Dar nu ostilitatea mă face să fiu vorbăreţ cu lucruri pe care ai voştri le-ar considera mari secrete. Rahat ! Nu-i nici un secret... Aparatura de emisie-recepţie este atît de perfecţionată, încît v-ar trebui luni de zile să o puteţi descifra. Or, la cîteva luni o schimbăm cu alta mai pusă la punct...

— Nemţii v-au trimis ? întrebă copilăreşte Aurel şi îşi muşcă buza, dîndu-şi seama că la o asemenea întrebare numai un răspuns loial nu putea primi.

— Naivi, naivi, răspunse Folosea şi deschise larg uşa bordeiului, ca interiorul să se primenească cu aer.

Lacătele de la bidonul de aluminiu fură desfăcute cu două cheiţe diferite ; Folosea, cu un beţişor, măsură adîncimea lichidului, apoi se uită la însemnul alb de pe scoarţă.

— Azi n-au furat... Vor fura mîine, mîine am să-i prind, şi dacă-i prind... Folosea îşi strînse fălcile puternice, încît muşchii duri ai feţei se întinseră de la ureche pînă sub bărbie. Un mit şi borşul ăsta. De fapt, nici nu ştiu de ce mi-a trebuit. Mi se pare că sînt mai puţin străin, sînt mai acasă cu el. Mă deranjează pînă şi sentimentul tău ascuns că sînt un trădător. Adică voi aşa credeţi, că nemţii ne-au trimis... Cald, cald, dar numai atît... îţi mai aduci aminte de joc ? Pînă la fierbinte e o cale atît de lungă... Am trecut linia frontului pentru că n-am vrut să lupt, motivul adevărat acesta a fost, cu toate că motivul l-am împănat ulterior cu substraturi politice... Nu, nu, să nu te temi, nu le-am spus că sînt din tabăra fascistă... M-a salvat de glonte statura mea, faptul că ştiam la perfecţie limba germană şi o rupeam binişor în englezeşte, într-o jumătate de an, urmînd un curs intensiv de paisprezece ore pe zi, am învăţat-o pe asta din urmă în aşa fel, încît, supus la o seamă de teste, în faţa unor englezi care nu ştiau cine sîn- tem, n-au bănuit că nu mă născusem în scumpa şi adorata lor insulă... Aveam de mîncare, tot ce doream, tot ce pofteam, şi asta în perioada cînd sute de mii de oameni mureau de foame... Văd că te miri... Chiar că ai de ce te mira... N-ai să ştii niciodată de cine-am fost trimişi. Nu ştiu nici eu. Sînt convins că jos, la voi, lumea se împarte numai în fraţi şi duşmani... dar oare fraţii sînt întotdeauna fraţi şi duşmanii numai duşmani ?... N-ai avut niciodată ocazia să vezi cum fraternizează duşmanii împotriva fraţilor şi cum ise dezbină fraţii din interese superioare pentru a ataca un duşman invizibil ?... Dorinţa de dominaţie face uneori din cel mai apropiat prieten cel mai înverşunat ticălos. Deci cine sînt eu ? Trebuie să recunoşti că te-am încurcat într-o »asemenea măsură, încît abia acum ar fi timpul să te sinucizi... Numai că acest gest n-ai să-l mai faci, te asigur... Nu pentru că aş fi -eu mai atent cu tine. Ai să fii singur atent... Deci ghici ghicitoarea mea, cine m-a trimis şi ce urmăresc ? Ţi-am cunoscut fratele, am fost paraşutat fără să ştiu unde, plicul cu sarcina ce o aveam .de îndeplinit se afla la

comandantul nostru, care a fost împuşcat imediat ce am atins pămîntul. De unde ştiau cei ce ne-au prins că el e comandantul ? Poate îmi spui tu, eu n-am de unde şti. Ceilalţi, am fost duşi la un centru unde ne-am bucurat de aceeaşi îngrijire din toate punctele de vedere... Ne aflam într-o altă ţară, dar metodele de instruire, cu unele deosebiri, erau aceleaşi... Atît doar că instructorii vorbeau nemţeşte... Contactul cu lumea dinafară era tăiat. După un alt an, am fost din nou duşi pe un aerodrom, un avion fără nici un însemn ne-a băgat în burta lui şî am ajuns aici. Mi-am dat seama că mă aflam în România numai după cum erau trase clopotele la mănăstirea din vale; au ortodocşii noştri un stil aparte de a bate clopotele. După intensitatea şi melodila lor, am înţeles că e o mănăstire de maici: Din clipa aceea mi-am pus în gînd să trăiesc cu o maică... Şi-acum fii tare, vreau să-ţi dau lovitura de graţie ! Numai eu şi Liviu am fost paraşutaţi, iar misiunea mea a fost ca după ce ia primul contact cu ai săi, să-l împuşc, l-am şi împuşcat după două săptămîni. Bea din borş, el este patria mea pierdută, dacă am avut cîndva o patrie. Bea, nu-ţi da ochii peste cap, n-ajută la nimic.

30

De cînd plecase Florica de la el, Achim încetase să mai doarmă la gazdă ; plătea chiria ca şi înainte, o chirie de formă, femeia era bună-bucuroasă că putea spune că locuieşte la ea un ofiţer, o lăsau în pace şi cu cotele şi cu altele. Prefera cazarma, se simţea în apele lui în patul din încăperea mare rezervată trupei ; nimeni nu reuşise să-l mute de acolo cu toate insistenţele lui losulică. Nu era prima insubordonare, îşi zise Achim, în ultima vreme tot mai mult îşi simţea nervii fierbînd cu toate că nu numai nervii erau de vină pentru prostiile pe care le făcea. Uite, chestia cu Dobrin, ce era dacă nu prostie ? Şi ce-i trebuise în ziua aceea să se dezbrace ca un beţiv oarecare în curtea lui Alixandru, să ţipe în gura mare că nu mai are nevoie de armată, că putea trăi şi fără ea !

Aşa cum stătea în pat, întins pe pătura cazonă, cu bocancii murdari de multele drumuri făcute în ultimul timp, Achim scoase un oftat adînc – mai mult un răget,

altfel fereastra din apropiere n-ar fi tremurat la timbrul puternic al vocii sale. Pintilie, aflat lîngă uşă, îşi vîrî capul să vadă ce s-a întîmplat, apoi, speriat, şi-l retrase.

— Măi Pintilie, caporal Pintilie ! tună Achim fără să-şi scoată mîinile de sub ceafă şi Pintilie intră grăbit şi se opri în faţa uşii închise pe dinăuntru cu grijă.

— Să trăiţi, tovarăşe căpitan, eu pot să aştept. Văd că sîn- teţi în gînduri şi cînd omul nu e în apele lui nu-i bine să...

— Ai o ţigară, Pintilie ? întrebă mai dulceag Achim.

îi era lene să se caute în veston, pe urmă ţigările lui Pintilie erau mai bune, le fabrica singur ; foi de tutun rupte cu mîna şi apoi răsucite în foiţă gălbuie de degetele sale butucănoase, pricepute atunci cînd era vorba de o asemenea îndeletnicire.

Pintilie alergă în trap pînă la patul căpitanului, bucuros că era chemat ; îşi scoase tarţa şi, ca Achim să nu mai piardă vremea, aprinse el ţigara şi o vîrî între buzele celui aflat într-o grea supărare pe patul de campanie.

— De ce-ai venit, Pintilie, că dacă ai deschis uşa, ai venit pentru ceva, nu ? îl chestiona el blînd, după ce trase cîteva fumuri, unul după altul, fără să atingă ţigara cu degetele aflate în continuare încleştate sub ceafa groasă, plină cu noduri.

Pintilie se fîstîci, se uită în stînga şi-n dreapta, voi să ocolească patul, apoi figura i se înăspri ca şi cum un gînd anume pusese stăpînire pe celelalte, ieşind biruitor. Faţa, congestionată, îşi reveni la normal ; doar o pleoapă se zbatea încă neputincioasă sub ochiul drept, semn că teama era încă în trup, nu murise cu desăvîrşire. Se aşează pe celălalt pat, aflat, ca să nu se confunde cu celelalte ale trupei, la o oarecare distanţă. Calm, îşi aprinse şi el o ţigară.

— Tovarăşe căpitan, să ştiţi că pentru ce-aţi făcut cu sublocotenentul Dobrin eu v-aş fi pus în discuţie... Numai că Gri- goraş a murit, atunci cu atacul cotei... şi mie mi-e frică să vă pun.

Şi Pintilie luă din nou temător poziţia de drepţi, fără să-şi lase ţigara din mînă.

— Culcat, drepţi, culcat, drepţi ! tună Achim şi,

scuipînd ţigara pînă în mijlocul încăperii, sări în sus şi privi la caporalul care în aplecările lui îşi atingea fruntea de chiştocul cu jarul roz. Pe loc repaus ! comandă Achim şi Pintilie rămase culcat în aceeaşi poziţie incomodă în care îl surprinsese ultimul ordin.

— Nici cotizaţia nu v-aţi mai plătit-o de un an jumătate...

— Şi tu ţi-ai plătit-o, caporal ?

— Nu mi-am plătit-o, tovarăşe căpitan, spuse Pintilie în- cercînd să-şi ferească obrazul de fumul ce se ridica de pe podeaua de lemn direct spre ochii lui. Că dumneavoastră eraţi cu cotizaţia, nu eu, eu eram mai mare, că eu îl ajutam pe Grigoraş, care era secretar...

— Bine, mă, şi nu puteai să spui ca omul, de la început, pentru ce-ai venit ? Scoală, ia-ţi ţigara, păcat să se piardă asemenea chiştoc, faci nişte ţigări dumnezeieşti ! şi Achim se duse singur şi-şi ridică jumătatea de „personală", cum îşi denumea Pintilie marca ţigărilor lui. Deci, mă Pintilie, pe linie de partid tu eşti mai mare ca mine în grad, după cîte înţeleg. După Grigoraş, tu ai rămas un fel de secretar...

— Sînt mai mare, tovarăşe căpitan, şi tocmai asta e că sînt mai mare şi nu pot face nimic, că uite, cum deschisei gura, cum m-aţi pus la podea... Că pe mine nu asta mă doare cu drepţi, culcaţi, omului nu-i strică să se mai mişte, dar camera care ţinea loc de sediu ne-a fost luată peste noapte, tovarăşul Dobrin şi-a pus în ea o parte din arhivă, carnetele stau închise în seif ca nu cumva în timpul vreunei acţiuni să cadă la duşmani şi să le multiplice, şi-atunci facem ce ne taie capul, cum aţi făcut dumneavoastră şi în curtea lui Alixandru şi cu sublocotenentul Dobrin... Numai el îşi plăteşte cotizaţia, tovarăşe căpitan, fără să vreau am fost martor cum a deschis dulapul de fier şi a căutat printre carnetele roşii şi, după ce şi l-a luat pe al lui, a pus banii în dulap, apoi a semnat în carnet, cu toate că după Grigoraş numai eu aveam dreptul să semnez sau dumneavoastră, cînd eu eram în misiune... Se cade că el e la punct şi noi nu, şi pe urmă, tovarăşe căpitan, spuse Pintilie pe nerăsuflate, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu fie oprit, înainte, cînd se lua o

hotărîre pe cine să... sau pe cine nu... ne adunam, cu toate că tovarăşul colonel de fiecare dată cînd îl convocam scuipa pe lîngă mine şi zicea că dacă în faţa fiecărei acţiuni stăm şi ho- tărîm în şedinţe... Adică dacă partidul ne-a pus aici, tovarăşe căpitan, de ce uităm că sîntem membrii de partid ? !...

Pintilie trase puternic aer pe nări, îşi încheiase discursul, ce avusese de zis spusese, fără ocolişuri prea mari, cu Achim se putea vorbi, numai de formă era aspru, altfel...

Achim căută în lada de sub pat, numai o mînă o vîrî în ea, ştia locul unde se află obiectul căutat şi obiectul ieşi la lumină sub forma unei sticle, nu orice fel de sticlă, una cu trei laturi, cu dop de metal ; o primise de ziua lui de la Aurel, plină cu o ţuică de prună ce-ţi ardea gura, nu alta ! Achim se strîmbă numai cînd mirosi aerul, el era pentru o băutură mai moale, – ţuică de vorbit ! Asta primită de la Aurel nu se putea bea cu ţîrîita, ori o rădeai dintr-odată, ori te lăsai păgubaş. Achim bău singur, două înghiţituri bune, apoi încă una, ca să fie fără soţ, de sufletul celor duşi, şi numai pe urmă îl îmbie pe Pintilie.

— Eu nu-mi permit să beau în faţa unui căpitan, tovarăşe Achim, eu...

— Dar să mă pui la punct ca pe un mucos oarecare din pricina cotizaţiei, mă pui, ai ? îţi ordon, bea, trei gîturi, două pentru tine şi unul pentru Aurel, aşa am băut şi eu, pentru el şi ăilalţi care nu vor mai bea în vecii vecilor...

Pintilie duse sticla la gură, pentru el palinca era un lichid oarecare, nu se strîmba şi nici nu-l ardea la măruntaie, el era învăţat cu tăria de copil, cînd îl ducea maică-sa la arat îi băga într-o cîrpă pîine înmuiată în pălincă, să doarmă şi s-o lase pe ea să trudească ; şi el dormea şi ea lucra. Pintilie mai dădu o duşcă şi pentru femeia care-l adusese pe lume.

— Ce şedinţe făceam altădată, Pintilie, ce şedinţe ! Tu n-ai de unde să ştii, tu eşti caporal şi în materie de vechime în partid, după vechime eu ar trebui să fiu mareşal ; ce şedinţe. Schimbam patru tramvaie şi pe urmă luam două înapoi, spre drumul de unde plecasem, să nu ne ia cineva urma. într-o pivniţă din Dămăroaia ţineam

şedinţele de partid şi hotărâm cum să schimbăm lumea şi ce să facem cu ea. N-aveam carnete, Pintilie, carnetele ne erau în inimă, cu toate că plăteam şi atunci cotizaţii şi unul a fost filat pe drumul de întoarcere, după şedinţă, şi pentru că era fricos şi ştia că dacă au să-l prindă n-are să poată suporta chinurile şi-a zburat creierii, a înţeles că e încercuit şi n-are scăpare. Dă sticla încoace să beau şi pentru Ilarie, că aşa l-a chemat pe ortacul de şi-a luat viaţa, că era fricos.

Achim luă sticla şi bău îndelung în gîlgîituri mărunte, se vedea că ţuica era tare pentru el. Se îngălbeni la chip şi limba îi deveni cleioasă, nu se mai mişca la fel ca înainte şi nici vorbele nu-i mai erau curgătoare.

— Stai lîngă mine, Pintilie, uite aici să stai, lîngă căpitanul Achim, că şi mie mi-a trecut prin cap să-i spun lui losulică ce mi-ai zis tu, dar ori am uitat ori n-am avut putere sau mi-a fost frică, una din trei, eu cred că mi-a fost frică de gradul lui, de aia nu i-am cerut cotizaţia... Doamne, ce şedinţe am mai făcut după eliberare, prima a durat treizeci şi cinci de ore, atît eram de fericiţi încît nu ne venea să ne mai despărţim, inventam mereu cîte altceva la ordinea de zi. încăperea unde eram adunaţi se înnegrise de fum de ţigară, chipurile ne pluteau ca prin ceaţă şi, cînd au vrut să-l facă pe unul dintre noi ministru, ne-am opus, Pintilie, noi membrii de partid, şi partidul n-a avut ce face, a pus pe altul, că organizaţia era o forţă, nu un... Acum... Acuma la un membru de partid mai mic în grad îi e frică de un membru de partid mai mare, cum de exemplu ţi-a fost ţie frică de mine. Spune drept, ţi-a fost frică ?

Şi Achim îi întinse sticla şi nu se supără cînd Pintilie întîi bău şi abia pe urmă îi răspunse :

Frică, tovarăşe căpitan, frică mare, că înainte de a veni aici am tras patru porţii din sticla mea, că şi eu am una, tot din asta, şi tot Aurel mi-a dat-o, că el a găsit sticlele goale sub un brad, sticle de la duşman, dar frumoase sticle... Numai că eu zic, tovarăşe Achim, că e rău dacă trebuie să bem ca să ne spunem ce avem pe suflet, înseamnă că o să ajungem nişte beţivi, vă daţi seama cît ar fi trebuit să beau dacă mă duceam direct la

tovarăşul colonel, care are patru grade peste dumneavoastră. Că am ajuns de fiecare face ce vrea, nimeni nu mai controlează pe nimeni, cel mare hotărăşte şi noi executăm orbeşte, am început să închidem comunişti, tovarăşe Achim...

Pintilie aşează respectuos sticla între el şi căpitan ; Achim se încruntase, semn că ultimele spuse ale caporalului nu-i erau pe plac.

— Pintilie, să ştii că şi printre comunişti sînt duşmani strecuraţi, strecuraţi da... se dau comunişti şi ei de fapt... Eu am o teorie, Pintilie, decît să scape un duşman alături de un nevinovat, mai bine să crape şi nevinovatul şi duşmanul, şi atunci te întreb eu ce facem cu teoria asta care nu-i a mea şi nici a lui losulică, deşi el mi-a vîrît-o în cap, aşa a auzit-o şi el de la alţii mai mari ca el, cum ziceam, atunci ce facem cu teoria asta în şedinţa de partid, că acolo eu de acord cu ea n-aş putea fi ? !... Că în şedinţă există o democraţie, nu, există o disciplină, tu singur ai venit şi m-ai certat, cu toate că am să plătesc pentru ce-am făcut în curtea lui Alixandru şi cu nenorocitul ăla de Dobrin... Pintilie, eu l-am cunoscut pe Dobrin, degeaba zice losulică Goldştein că Liviu nu e Liviu, după mine Liviu cel mort a fost Liviu cel viu, şi Aurel mi-a zis asta, dar Dobrin, bag mîna în foc, Dobrin ăsta de la noi nu e Dobrin cu care am lucrat în fabrică, eu pot să pun pariu, numai că n-am cu cine pune... Ăsta e rău, Pintilie, rău şi ranchiunos, parcă anume se luptă să bage zîzanie între noi, să ne facă să ne duşmănim şi să ne omorîm ca proştii...

Pintilie înghiţi în gol, nodul lui Adam lunecă greoi în sus ; ceea ce-i spunea căpitanul i se părea o glumă de om ameţit, acum îi părea rău că acceptase să bea ; dacă n-ar fi băut, nici căpitanul nu şi-ar fi luat avînt; sticla se înjumătăţise...

— Cum să nu fie el cel adevărat, tovarăşe căpitan ? ! Păi dacă n-ar fi adevărat, şi-ar plăti el cotizaţia de unul singur ? Că de plătit şi-a plătit-o, am văzut cu ochii mei... Adică cine să fie dacă nu el...

Achim ridică din umeri, se ameţise, nu-i mai păsa nici cine era Dobrin, nici cine era Pintilie, altfel n-ar fi ridicat o mină în sus în semn că, la urma urmei, îi era indiferent de toţi şi de toate.

— Buba e în altă parte, Pintilie, buba e acolo că ceva nu mai e în ordine, asta e, că am început să ne frecăm între noi ca roţile de moară, numai că roţile de la moară fărîmiţează porumb sau grîu, iar roţile noastre ne fărîmiţează sufletele, că eu în suflet tot ce-am fost am rămas, Pintilie...

Uşa de la dormitor se dădu puternic de perete şi în rama ei se văzu statura muntoasă a lui Giurgea ; sub braţ avea nelipsita-! geantă jerpelită în care îşi ţinea hîrtiile. De cînd cineva îi umblase în dulap nu mai avea încredere decît în servieta lui, pe care o purta cu el chiar şi în misiune. Giurgea rămase perplex cînd îi văzu pe cei doi aşezaţi unul lîngă altul, nici caporalul şi nici căpitanul nedînd vreun semn că ar intenţiona să-l salute.

— Ce-i asta, domnule căpitan, caporal, drepţi ! se auzi vocea lui Giurgea şi gîtul i se îndesă şi mai tare între omoplaţii largi cînd văzu că Achim îşi aşează o mînă pe umărul lui Pintilie, ca acesta să nu îndeplinească ordinul abia primit.

— Tovarăşe maior, dumneavoastră sînteţi membru de partid ? Nu sînteţi, doar eu ştiu. Noi doi sîntem şi ţinem o şedinţă importantă, or partidul este mai presus de gradul dumneavoastră. Dacă vreţi, noi n-avem nimic împotrivă, vă putem invita, noi ţinem şedinţe şi cu invitaţi, dacă vrem, aşa-i, Pintilie? Pintilie înclină din cap, el nu se ameţise şi îi era teamă de ce avea să se întîmple ; pînă la urmă purtarea lui Achim avea s-o plătească el, de asta era sigur, gradele mari ştiau să se împace între ele.

— Poftiţi, poftiţi ! îl chemă Achim pe maior făcîndu-i semn cu mîna. Pintilie, adică tovarăşul Pintilie, îl înlocuieşte pe Gri- goraş, care a murit. Grigoraş era secretar şi Pintilie adjunct, şi acum adjunctul... El pe linie de partid e mai mare şi decît mine şi decît dumneata, tovarăşe maior, să trăiţi, şi Achim, trezit la altă realitate, se ridică şi luă poziţie de drepţi.

— Caporal, trei zile carceră şi dumneata, domnule căpitan, să ieşi imediat la raport, vă arăt eu şedinţe...

— Ce ţi-am spus, Pintilie, uite şi tu cît valorează o şedinţă, cit preţuieşte în ochii tovarăşului maior, cu toate că dumnealui, dacă n-o preţuieşte, ar trebui s-o respecte, dar nici de respectat n-o respectă, că...

Pintilie ieşi spăşit, bătînd podeaua cu piciorul cînd trecu prin faţa maiorului. Banii de cotizaţie îi zornăiau în buzunar – cincizeci de bani era cotizaţia, avea solda mică – şi aproape că-i veni să plîngă din pricina umilinţei la care fusese supus. Nu se duse la ofiţerul de servici ca să fie încarcerat, aşa cum sunase ordinul, se îndreptă grăbit spre clădirea în care se afla poşta regimentului. Luă un mandat poştal şi scrise pe el apăsat, cu litere citeţe, să se înţeleagă : Comitetului Central, cotizaţie cincizeci de bani de la caporalul Pintilie Dudău. Puse banii pe tejgheaua aflată la înălţimea coaielor şi, fără să mai privească în urmă, fără să mai răspundă chemărilor subofiţerului aflat pe post de funcţionar poştal, se duse la Dobrin şi-i transmise ordinul de încarcerare transmis de maiorul Giurgea.

— N-am timp, Pintilie, nu auzi că sînt chemat la tribunalul militar ? Chiar losulică în persoană mă cheamă.

într-adevăr, Pintilie auzi ca dintr-o mare depărtare chemările repetate ale colonelului.

— Eu zic să vii şi tu cu mine, lasă-l pe Giurgea în măsa, tot îl scoatem noi în cîteva săptămîni la reformă, cu toate că nu ţi-ar strica nici ţie douăzeci de zile arest la carceră, fără pîine, numai cu apă, mama ta de duşman, că uneori ca un duşman te porţi...

Pintilie luă poziţie de drepţi, vorbele lui Dobrin sunaseră mai mult decît o ameninţare. Dar cînd Pintilie privi spre sublocotenent, nu-i mai văzu decît bombeul unei cizme ; apoi dispăru şi acest amănunt. Caporalul, speriat, luă parte la propria lui dispariţie ; mai întîi nu-şi mai văzu picioarele, pe urmă mîna stingă, viu în el nu mai rămăsese decît o monedă de cinci bani, singura aflată în buzunarul mantalei, singura ce nu voise să dispară odată cu el în somnul său adînc.

31

Cotoban îşi făcea treaba calm, meticulos, cu încetineală, ca şi cum ar fi fost nevoit să scrie o epistolă complicată şi trebuia ,să-şi cumpănească cit mai bine cuvintele ; cu singura deosebire că hîrtia era acum ,un om, creionul, un instrument metalic, numai el rămăsese acelaşi slujitor devotat, obligat să scoată de la „obiect” adevărul şi numai adevărul. Treaba lui era să mişte acest adevăr în capul inculpatului cum ai mişca un car împotmolit pînă la osii în noroi, forţa şi mijloacele lui erau datoare să uimească acest car singur, rareori cu ajutorul „obiectului” nesimţitor. Canarii de pe pielea asudată şi învîrtoşată de colacii de muşchi zburau răsfiraţi pe spatele arcuit, pînă cînd Cotoban se apleca, atunci stolul se strîngea pe pîntece, dispărea sub cuiburile de muşchi într-o înlănţuire erotică, şi cînd le vedea ciocurile galbene prinzîndu-se ca într-o îmbrăţişare, trăgea cu cleştele pînă ce canarii de pe burtă începeau să transpire. Din dragoste pentru canari îşi alesese meseria, altfel se iubeau pe pîntecul lui păsările cînd „obiectul” ţipa.

Nu putea lucra oriunde, de cîteva ori refuzase să se supună ordinelor din pricina condiţiilor necorespunzătoare ; ura beciurile şi camerele improvizate, îi plăceau spaţiile largi, îmbrăcate în faianţă albă, şi neapărat într-un colţ al camerei să se afle un arbust exotic, atunci era sigur că nu va fi părăsit de canarii tatuaţi pe toate părţile trupului. Şi acum avea un lămîi pe partea dreaptă a încăperii albe. Deasupra chiuvetei se vedeau două flori de ochiul boului, una avea cîteva petale rupte, şi ochiul cu bumbul din mijloc auriu îţi lăsa impresia că strecoară pe sub petalele lipsă lacrimi albastre. Un scaun se afla la cîţiva paşi de Cotoban, scaunul era gol, doar chipiul era prins de o margine, şi după cozorocul vineţiu din pricina hipermanganatului, era lesne de presupus că stăpînul nu putea fi decît losulică. Zăbovise o clipă şi plecase. „Obiectul” lui Cotoban nu era încălzit, iar losulică nu putea suporta pregătirile minuţioase sub ochii speriaţi ai omului, care

habar n-avea ce are să se întîmple cu el.

15 – **Cina cea de taină**

— Daţi-mi carnetul de partid, daţi-mi carnetul de partid! auzi losulică pe omul care se încrîncenase pînă atunci să nu strige.

Cotoban, neînţelegînd de ce „obiectul” dorea atît de tare carnetul de carton de culoare roşie, ridică din umeri şi se uită spre uşa cu geamul acoperit cu perdeluţe, pe unde abia ieşise comandantul. losulică reapăru în încăperea mare şi abia acum o descoperi cu adevărat; sentimentul cu care părăsise camera de „stors” dispăruse cu desăvîrşire, cearceaful alb aruncat peste omul legat de scaunul de stejar ascunsese imaginea chinuită de suferinţă şi, fără privirea aiurită, losulică putu respira în voie. Era tot un obicei al lui Cotoban să-şi acopere „obiectele” în timpul cînd cel ce lua interogatoriul intra în stabilimentul lui : „Obiectul” nu trebuia să vadă chipul cu care avea să vorbească şi, neştiind ce se putea petrece în continuare cu el, era dispus mai uşor să spună adevărul. Pe losulică îl interesa acest Piper Vasile după numele înscris în dosarul pe care îl ţinea pe genunchi. Dosarul venise din arhiva lui Dobrin, or, era ştiut că Dobrin, cu toate că era tipicar în materie de ordine, avea şi lipsuri grave. I-adevărat, lega fiecare dosar în panglici de culori diferite, uşor de găsit şi recunoscut, în schimb, în arhiva lui mişunau şoarecii, mai nou, o specie albă de şobolani. losulică ura aceste animale purtătoare de microbi. Ştersese cu vată îmbibată în hipermanganat faţa dosarului, şi din această pricină murdărise panglica albă cu care fusese legat cartonul în cruce, semn, după acel alb, secret intim al lui Dobrin, că sufletul aflat între coperţi nu fusese pînă atunci condamnat şi nici cercetat de mîinile dibace ale lui Cotoban. Deci Piper era pacient nou, îşi zise losulică şi, aşa cum era acoperit cu cearceaful bine călcat, cu urmele fierului vizibile încă, deţinutul, aflat sub albul imaculat, i se păru mai puţin chinuit. O pată, ba nu, două, roşii, ca nişte mici năsturei, apăruseră prin albul de în. Cotoban îşi muşcă buza supărat pe „obiectul” care nu-şi putuse ţine mîinile cu grijă, ascunse, să nu murdărească truda lui atît de dificilă. Singur îşi spăla cearceafurile, cu leşie de cenuşă şi apă de ploaie.

Sub cearceaful alb se văzu o mişcare înceată a capului şi în partea de sus apăru o altă mică pată roşie, semn că „obiectul” îşi dusese unul din degete la fruntea năclăită de sudoare. Se auzi un sughiţ, apoi altul. Iosulică desprinse pînă la urmă un zgomot a cărui provenienţă n-o putu descifra şi atunci Co- toban, ca să se facă înţeles, îşi udă un deget în gură, apoi îşi făcu cu el două dungi umede sub ochi... da, într-adevăr, deţinutul plîngea într-un fel reţinut, plîngea cu ruşine că trebuia să plîngă.

— Nu se poate să nu-l fi cunoscut pe Liviu Rogozea şi mai ales nu se poate ca duşmanul să nu te fi ajutat de vreme ce ai ajuns activist de partid. Poate voiai să devii chiar secretar şi, la nevoie, cu alţi duşmani, să pui mina pe putere, să distrugi statul nostru...

— Tovarăşe... se auzi vocea stinsă de sub cearceaf... Vreau carnetul de partid, e carnetul meu, vă rog, daţi-mi-l, numai carnetul îl vreau...

Iosulică se uită la Cotoban şi ridică din umeri. Pluto- nierul nu avea obiceiul să se amestece dincolo de simplele şi importantele lui atribuţii ; la ridicarea din umeri a colonelului îşi aplecă fruntea urmărind pata ce se întindea pe cearceaf în sus, acolo unde se afla fruntea deţinutului...

— Vrei carnetul, bine, ţi-JL dau, dar nu înainte de a spune adevărul, numai adevărul îţi poate da bucuria de a avea în mîini, în mîinile dumitale murdare...

Iosulică se opri. Tot mai mult înţelegea că pledoaria lui cobora în materie de interogatoriu la nivelul lui Dobrin ; într-adevăr cele cîteva adjective folosite nu-i aparţineau şi nici stilul topicii nu era al lui, era de împrumut. Iosulică îşi şterse fruntea la fel de transpirată ca a deţinutului... Simţi că i se face din nou rău, de data asta răul nu venea de la stomac, crampele în partea stîngă îi încetaseră, răul îi venea dintr-o zonă nedefinită a organismului, un rău ce aducea mai mult a tristeţe, şi nu orice fel de tristeţe, ci una adîncă. Ce avea el cu acest Piper Vasile ? Deschise dosarul cu coperta vînătă şi se uită la multele hîrtii adunate, un întreg roman, şi Iosulică se minună de cîtă trudă se pierduse pentru alcătuirea acelor hîrtii care,

dintr-odată, încetaseră să mai aibă pentru el importanţă. Deschise carnetul de partid, prins de un referat oarecare, şi losulică cerceta cu amănunţime chipul de pe poza carnetului. Cine ştie de ce zăbovi asupra ochilor, ochi întrebători, purtînd în ei o stranie mirare. Piper Vasile era membru de partid din treizeci şi nouă. Ar fi dorit să închidă acel carnet, să nu mai vadă fotografia din care doi ochi blînzi continuau să-l cerceteze într-un fel aparte. losulică, recapitu- lînd cuvintele folosite, înţelese încă o dată că nu era făcut pentru aşa ceva. Stătuse pînă dimineaţa şi citise *Critica raţiunii pure,* se desfătase înţelegînd cît de adînci pot fi cuvintele cînd sînt alcătuite de minţi mari, şi iată că de la altitudinea acelei plăceri coborîse în laboratorul lui Cotoban, obligat să-l interogheze pe Piper Vasile. Singurul motiv adevărat, aşa cum reieşea din dosar, motiv verificabil, era acela că Piper stătuse de două ori de vorbă cu Alixandru Rogozea, o dată la sediul judeţenei şi a doua oară pe stradă, argument suficient pentru oamenii lui Dobrin să pună mîna pe el. Hotărît, se spunea în dosar, Piper era duşman, un duşman înrăit, strecurat în partid... Şi dacă nu era duşman ? se întrebă losulică şi, ridi- cîndu-se de pe scaun, se apropie de cearceaful alb. Cu o smucitură, îl trase de pe chipul omului. Ochii bulbucaţi ai lui Piper îl priveau cu aceeaşi mirare văzută pe fotografia din carnet, cu singura deosebire că aceşti ochi holbaţi erau nişte ochi de mort. losulică se uită la Cotoban. Nici el nu putu descleşta mîna omului ale cărei degete pline de sînge se în- fipseseră adînc în beregată, atît de adînc, încît degetul mare străpunsese cu unghia teafără cartilajul prin care ultimele resturi de aer ieşeau făcînd bulbuci roşii, ca nişte baloane de săpun colorate.

— S-a omorît, spuse simplu Cotoban, în timp ce citeaţi dosarul, el şi-a dus mîna la gît... Era duşman, tovarăşe colonel, pot pune mîna în foc, înainte de război am avut un caz similar. Poftiţi, uitaţi-vă la muşchiul mîinii, nu acolo, aici, tovarăşe colonel, muşchi de fier, cu un asemenea muşchi putea doborî şi un bou, aşa că moartea

a survenit la comandă. Chestia cu carnetul de partid era, aşa, o chestie de sanchi, să ne atragă atenţia, să vă cîştige cu sufletul de partea lui, timp în care şi-a făcut felul.

Cotoban, dezolat, îşi strînse uneltele. După buzele aflate într-o continuă mişcare, losulică intui că printre ele plutonierul a scos una din acele înjurături neverosimil de lungi, un soi de injurie autocritică, din care reieşea toată nemulţumirea lui pentru cele întîmplate. Iată încă o dovadă că nu era pregătit pentru o asemenea meserie, îşi zise losulică, şi privi plin de admiraţie la Piper, la mîna puternică înfiptă ca o gheară de pradă în beregata stîlcită din pricina strînsorii.

— Cotoban, spuse losulică calm şi se aşează pe scaunul alăturat, lîngă scaunul lui Piper.

îşi scoase mantaua, cu migala omului gata să se ducă la culcare, şi cu aceeaşi încetineală îşi aşează vestonul pe spătar. îşi descheie nasturele de la mîneca dreaptă a cămăşii, o suflecă cu greutate mirat că nu era prea curată la manşetă, apoi îşi cercetă unghiile de la mînă. O alese pe cea de la degetul arătător, pe ea o considera cea mai importantă, cea mai vinovată, deci singura care trebuia să suporte împreună cu el pedeapsa acelei nereuşite, deoarece şi losulică era acum convins că Piper se sinucisese nu din teamă, nici în semn de protest, ci din nevoia de a păstra şi duce cu el în nefiinţă nu numai ceea ce putea şti despre Rogozea, ci, mai ales, ceea ce ştia despre el. Cotoban înţelese ce voia colonelul doar în clipa cînd acesta îşi stropi degetul cu hipermanganat şi îl întinse apoi spre el. Pentru că era incapabil să-şi maltrateze superiorul, făcu un pas înapoi, dînd din cap ca un copil gata să-şi ceară iertare. losulică nu-i dădu însă timp să-şi îmbrace cămaşa. Scoase pistolul din toc, şi Cotoban, după glontele care îi trecu pe la ureche, înţelese că fiul lui Goldş- tein nu glumeşte. După ce îşi masă vîrful urechii atins mai mult de suflu şi de căldura glontelui decît de proiectil, cînd se convinse că picătura de sînge era rodul unei zgîrieturi, se bucură copilăreşte şi, cu toate că nu-şi afişă bucuria pentru îndeletnicirea ce avea să urmeze, simţi cum canarii prin ciripitul lor îl dau de gol. îl văzuse pe colonel cum ieşise de două ori pe coridor

nesuportînd durerile lui Piper, îi auzise icnetul din gît. După zgomot, ar fi putut inventaria şi ce mîncase în ziua aceea la cantina ofiţerilor ; fasole albă, auzise cum boabele nedigerate se loviseră de pardoseala dură de gresie, şi acum acelaşi colonel, cu perciunii roşii, tunşi scurt, înfricoşat de moarte pentru hotărîrea luată, făcea cu pistolul minuscul pe grozavul, în aşteptarea durerii. Refuza să-şi recunoască intim teama, dar tot intim Cotoban îl dispreţuia pe losulică şi era sigur că după primele încercări are să-l vadă leşinînd. Ca să fie sigur că-l va putea deştepta la timp, îşi luă lîngă el o căldare cu apă rece, şi buzele lui losulică se strînseră la vederea lichidului, neînţelegînd, în starea de emoţie, la ce-i putea fi de folos plutonierului apa. losulică nici nu simţi cum i se leagă mîinile şi nu înţelese că i-a fost luat pistolul decît în clipa cînd îl văzu pe masă, lîngă dosarul lui Piper ; îşi pierdu în acel moment din siguranţă şi chiar voi să suspende ordinul, era de-a dreptul caraghios să se supună cu de la sine dorinţă unui tratament barbar. Buzele i se deschiseră pentru a rosti acel „stai” autoritar, dar doi canari, unul de culoare albastră şi altul roz, îi atraseră brusc atenţia, apoi, cuprins de un soi de nebunie, începu să-i numere şi pe ceilalţi, îsi făcu repede o socoteală, la ce suferinţe se supusese plutonierul lăsîndu-se înţepat de zeci de mi de ori, ca amestecul de culori să se difuzeze sub piele ; uită să mai ordone... Nici nu mai avea cînd, o durere ascuţită îi trecu din deget spre cot şi de acolo direct în umăr. Inima începu să-i bată nebuneşte iar degetul mic de la piciorul stîng îl chinui îndelung, ca şi cum toată ura lui Cotoban şi toată durerea s-ar fi concentrat acolo, la picior. Cei doi canari îşi uniseră ciocurile, împinşi de muşchii pectorali, losulică nu mai avea ochi decît pentru ei ; degetul nu-l mai durea, durerea era undeva dincolo de durere, un alt spaţiu, necunoscut pînă atunci, al durerii, îi răscolea trupul, şi losulică înţelese că Piper se putuse sinucide nu numai pentru că ar fi avut ceva de ascuns, ci şi din groaza de a suporta năpustindu-se asupra lui forţa uriaşă a durerii. Nu se mai gîndea la ce face Cotoban, avea sentimentul că i se smulge nu o unghie, ci o sută, fiecare în parte, cu cantitatea de

suferinţă cîntărită separat, apoi adunată toată la un loc. Din nou îi veni în minte *Critica raţiunii pure* şi nu înţelese de ce lămuririle la tot chinul, ordonat de pro- pria-i raţiune, trebuia, din nevoia de echilibru, să-l găsească într-o carte. Nu i se scotea de fapt o unghie, i se scoteau măruntaiele, losulică avu impresia că în acel moment prin degetul însîngerat îi iese intestinul gros, neînchipuit de lung, altfel durerea n-ar fi fost continuă şi cu atît mai chinuitoare cu cît se simţea incapabil în numele rămăşagului intim s-o suporte. Nu, Piper nu se sinucisese pentru că era duşman, acum era sigur, certitudinea că voise să moară ca să ducă cu el în nefiinţă marile secrete pe care le deţinea dispăruse, în locul ei venind, ca un tăvălug, îndoiala. Nu făcuse nici o şcoală de spionaj, nici nu-l cunoscuse pe Liviu Rogozea, cu atît mai puţin îl salvase pe acesta de la moarte, toate înscrisurile din dosar erau opera lui Dobrin. De ce trebuise să sufere ca un animal ca să ajungă la această convingere simplă, era de-ajuns să se uite la stilul referatului, la punctuaţie, cu toate că textul era bătut la maşină, ca să înţeleagă că pentru sublocotenent fuseseră suficiente cele două întîlniri ale lui Piper cu Alixandru Rogozea, ca mintea plină de ură a lui Dobrin să inventeze restul. Ultimul măruntai ieşise odată cu capătul însîngerat al unghiei ; nu ştiuse că o unghie se ascunde atît de adînc în trup. O privi ca pe un corp apropiat şi drag, niciodată nu dăduse vreo importanţă unghiilor, de cele mai multe ori le rodea fără să-şi dea seama, era un rău necesar al mîinilor şi al corpului omenesc, de abia acum căpătaseră valoare prin suferinţa la care fusese supus. losulică lăcrimă cînd văzu că acea parte intimă este aruncată ca o murdărie oarecare la coşul de gunoi, lîngă celelalte două unghii, cu mult mai curate şi îngrijite, ade lui Piper Vasile. Canarii lui Cotoban se potoliseră, nu se mai agitau ; erau şi ei consternaţi de calmul lui losulică, alb ca varul la faţă, dar mulţumit că suferinţa nu-i scosese pe gură nici un strigăt, tot aşa cum nu strigase nici Piper. Oare de ce plînsese Piper înainte de a se sugruma ? se întrebă losulică şi, grăbit, îşi vîrî degetul într-o soluţie de hipermanganat, de teamă ca rana deschisă şi înfiorătoare la vedere să nu se infecteze.

— Tovarăşe colonel, aveţi toată stima mea, toată, tovarăşe colonel, spuse Cotoban, într-o poziţie de drepţi caraghioasă, de subaltern dărîmat sufleteşte de forţa mult prea mare a celuilalt, forţă în care nu crezuse deloc. Aveţi toată stima mea, tovarăş^ colonel... toată, şi n-am să spun la nimeni, vă promit, spuse Cotoban în momentul cînd losulică îşi luă pis- toiul de pe masă şi ochii măriţi de durere fugiseră spre unul din canarii de pe pîntecele lui Cotoban ; cel albastru, masculul, tatuat sub burtă cu însemnul omenesc al bărbăţiei, să nu existe nici un dubiu în privinţa sexului. Dar ochii rătăciţi ai lui losu- lică îşi reveniră la normal, pistolul pe care degetul bont se cris- pase pe trăgaci fu vîrît în tocul de piele.

— Am toată stima pentru dumneavoastră, tovarăşe colonel, şi Cotoban se lăsă în genunchi. Voi să sărute mîna pe care singur o maltratase cu plăcere, cu încetineala cinicului ce ştie incomparabil mai multe despre victimă, despre părţile lui slabe, aşteptînd clipă de clipă ca şubrezenia ascunsă să iasă la lumină.

Uite că nu ieşise nimic din losulică în afară de unghia vî- nătă, cu vîrful murdar pe dedesubt, şi Cotoban, într-un moment de neatenţie, se uită în coşul de gunoi ca să se convingă că nu era vorba la mijloc de o minciună, unghia era unghie, în toată legea, lipită de carne pe toate porţiunile, nu era o unghie bolnavă, lovită cîndva cu un obiect dur, acum legata de ţesut superficial. Nu, unghia lui losulică, după membrana sîngerie şi mai ales după aţele albe, resturi de carne încă abu- rinde, era o unghie adevărată şi, cînd nu mai avu nici o îndoială, simţi cum canarii de pe spate, cei aşezaţi simetric pe lîngă şira spinării, bat din aripi, temători pentru propriul lor viitor. losulică îşi scoase sticla de hipermanganat din buzunar fără un scop precis ; scopul era ascuns, scoaterea sticlei fiind acum doar o obişnuinţă, dar nu de hipermanganat avea nevoie, de cu totul altceva : cuprins de furie, aruncă sticla de perete şi urmări nu atît spaima de pe chipul cu nas de cioc ăl lui Cotoban, ci propria repulsie faţă de acel lichid, prieten nedespărţit pînă atunci, obişnuinţa vîrîtă în

suflet de Samuel bătrînul, din teamă nu atît pentru boală, cît pentru viaţa copiilor lui. Ochi pe masă sticla de spirt medicinal, cu lichidul violet. losulică, de durere, puse mîna stîngă pe ea şi bău jumătate de conţinut fără greaţă şi fără opinteli, cu convingerea că bea un lichid izbăvitor. Cotoban începu să tremure privind mereu acea mînă stîngă tot mai aproape de tocul pistolului, tot mai jucăuşă acum după ce nebunul de colonel băgase în el jumătate de litru de otravă, otravă cu care el îşi dezinfecta instrumentele la care ţinea mai mult decît la canarul galben, al doilea ca reuşită dintre sutele de vietăţi înaripate tatuate pe corp. losulică ieşi din încăpere. Spirtul, în afara unei călduri oarecare, nu-l ameţise. Călca drept ca un învingător şi, o clipă, losulică se întrebă dacă era totuşi anormal, dacă aburii unei nebunii dulci nu puseseră mai demult stăpînire pe el, acum nebunia nefăcînd altceva decît să intre statornic în drepturile ei. Trecu prin curtea cazărmii, mai milităros ca de obicei, îşi încheie ultimul nasture de la manta, îşi îndreptă chipiul ca să stea rigid, ca pe un cap de manechin, aşa cum stătea pe scăfîrlia lui Dobrin, ultimul urmărindu-i acum mersul, din dosul perdelelor negre ale arhivei. losulică ajunse pe coridorul unde se afla încăperea transformată în dormitor. Paşii sunau zgomotos pe cimentul grosolan, dar el nu-i auzea, aşa cum nu răspundea la saluturile milităroase ale ofiţerilor cu care se încrucişa. Mîna cu degetul bandajat şi-o ţinea în buzunar, în timp ce cu cealaltă deschise uşa zăvorită. O închise cu cheia pe dinăuntru şi, fără să mai ia drumul locului obişnuit, cum făcea de fiecare dată cînd voia să se roage, îşi dez- făcu valijoara scoasă din lada de campanie – lemn masiv de stejar, legat în corniere de metal – şi, fără să-i pese de durere, îşi prinse covoraşul de capacul lăzii mari. Cu cartea în mîinile tremurînde începu să se roage.

— îţi mulţumesc, tată, în supuşenia ta de martir ai sădit, de fapt, suflete tari, spuse losulică după ce cîntă în gînd un verset talmudic. Numai după ce închise cartea, cuprins de o forţă lăuntrică şi mai mare, descoperi că

cineva îi umblase în valijoară.

Fotografia tatălui său şi a Rachelei, ţinută cu sfinţenie în carte, era acum pe fundul valizei, întoarsă cu spatele spre el. losulică fu sigur că acel cartonaş nu-i scăpase lui dintre filele cărţii sfinte. Se încruntă. închise valijoara la loc, nu înainte de a săruta covoraşul şi volumul cu coperţile slinoase, închise şi capacul lăzii mari şi abia apoi privi la praful de lîngă ladă, praf de pămînt cenuşiu, pe care îl cernea în fiecare zi lîngă pat ori de cîte ori părăsea încăperea. Da, se vedea clar, un bocanc îşi lăsase amprentele în colbul de ceramică, un bocanc al cărui blacheu căzuse la vîrf, lăsînd să se vadă doar urmele proeminente a două capete de cuie. losulică se aşează pe pat, îşi descălţă cizma şi măsură cu ea urma de pe podea. Nu, nu era vorba de cizma lui, cu toate că şi lui blacheul îi căzuse cu vreo două zile în urmă. Ei şi, îşi zise el. Abia în clipa cînd îşi băgă piciorul în cizmă, simţi durerea neomenească a degetului maltratat ; trîntit pe spate, îmbrăcat cum era, intră cu toată fruntea într-un stol de canari, şi canarii se repezeau ca nişte păsări de pradă să-i devoreze trupul firav.

32

Era înspăimîntată Lovica. Ultimele două nopţi nici nu putuse dormi, cu toate că trupul îi era cuprins de o oboseală neobişnuită. Simţea fizic cum oasele coapselor se lărgesc, cum ceva nevăzut din adîncul pîntecelui se propteşte cu forţă neomenească în şolduri. Acea întindere de carne şi oase o sperie la început, apoi, după ce înţelese, urmări închipuirea din capul ei ca şi cum s-ar fi petrecut aievea ; nu se mai sperie. Era pradă unui coşmar treaz ; şoldurile erau la locul lor, unduitoare, nu se lăţise, dimpotrivă, aşa cum stătea goală în faţa oglinzii, cu rochia ridicată pînă sub gît, să se poată vedea mai bine, avu senzaţia că se subţiase, numai pîntecele se ridicase, nu mult, atît cît să-i scoată în relief fîşiile de piele întinsă,

trudă a măruntei făpturi dinlăuntru. Se blestema pentru curiozitatea de a se fi dus la Dobrin, numai un gînd rău, nebunesc o putuse mîna într-acolo, şi orgoliul de femeie rănită ; uite că plata era incomparabil mai mare decît îşi închipuise. Pămîntul roşcat, aşezat sub pat şi care, nu mai avea nici o îndoială, înfăţişa trupul ei, aşa cum rămăsese pe munte, mirată de felul ciudat cum se purtase Dobrin, da, acel trup îl migălise el în pămînt, dar nu trupul de humă o făcea să asude noaptea, ci locurile goale unde ar fi trebuit să fie sînii. Lovica, lăsîndu-şi rochia în jos, îşi prinse în căuşul palmelor ridicăturile împietrite de sarcină, cu sfîrcurile mărite şi calde, şi, atingînd un loc dureros, scoase un ţipăt, nici ea nu ştia, de mirare sau durere. Se spălă pe obraz cu apă neîncepută, îşi vîrî sub tăietura rochiei, între sini, un fir de busuioc, scos de la grindă, busuioc sfinţit, acolo la grinda afumată îşi ţinea Alixandru busuiocul trecut prin apa celui din urmă botezat, Aurel Rogozea. întărită de gîndul bun îşi schimbă încălţările şi ieşi în curte. Undeva, pe uliţă, se auzea cîntecul Savetei lui Drăghia şi behăitul de om beat al lui Alixandru ; aproape că nu mai umblau decît aşa, împreună, nu se sfiau să primească cîte un ban sau o bucată de pîine de la cei care mai ieri voiseră să-l omoare pe Alixandru pentru tot ce făcuseră feciorii lui. Uitarea îşi intrase în drepturile ei, şi necazurile vieţii îi făcuseră pe oameni mai îngăduitori ; Alixandru deseori lăcrima cînd vedea în palmă odihnindu-se cîte o monedă asudată, dată de cîte unul ce se jurase nu cu mult timp în urmă să-i fie duşman pînă la moarte. Lovica îşi legă broboada sub bărbie, aşa cum făceau femeile locului ; bărbatul îi era dat dispărut, cum sînt daţi dispăruţi ostaşii pe front, şi femeile lor, fără a-i boci, se pregătesc de o aşteptare lungă, uneori pentru totdeauna. Era aproape sigură că acest dar al beţiei şi nebuneala lui Alixandru sînt făcute, nu porneau dintr-o scrîntează a durerii, mai mult dintr-o durere calculată, aşa voia să scape de răfuiala lumii şi mai ales de răfuiala celor unde, pînă nu demult, lucrase Aurel. Nu-l iubise satul nici pînă la ailarea veştii despre Liviu, iar după moartea lui, ura se îndoi, apoi se fărîmiţă, ca pînă la urmă să nu mai rămînă din ea decît o mirare. Şi el profită de această mirare, îşi spuse Lovica, iar ca scrînteala să

pară şi mai adevărată, o luase de partea lui şi pe Saveta, ori, Saveta îl luase pe el, Dumnezeu să ştie, îşi mărturisi Lovica, şi cu traista în care îşi puse cîteva merinde trecu podeţul din faţa porţii. în loc să meargă pe drumul mare, tăie poiana din faţă şi pe o potecă ştiută numai de ea se afundă în pădure. Nu, n-avea de gînd acum, la apusul soarelui, să urce muntele ceţos, cu Brîul lui Alb, plin de vînturi nemiloase, pe acest drum ascuns avea de gînd să se ducă în altă parte, să-şi ogoiască sufletul, să-l spele de păcate mai vechi şi să-l cureţe de altele mai noi ce-i trecuseră prin minte. Era limpede, îl avea pe dracul în sînge, nu o dată îi spusese maică-sa că vai de omul care avea să-şi încurce zilele cu ea, ajunsese să-i dea dreptate, îşi dorise un bărbat şi, avîndu-l, mintea nu i se cuminţise, cu toate că trupul, martor îi era Dumnezeu, nu călcase niciodată pînă acolo unde o purtase dorinţa. Se întunecă brusc ; soarele se ascunse după munte şi spatele masivului sălbatic îşi trimisese umbra, grăbit, ca un potop de ploaie cernită ; Lovica iuţi paşii. De cînd tot umbla singură, se obişnuise să nu-i mai fie frică, copilul aflat în pîntece o însoţea pretutindeni, şi ea vedea în el nu un făt oarecare, ci un adevărat flăcău, capabil oricînd să iasă din culcuşul cald, să se avînte, să o apere pe cea care se pregătea să-i dea viaţă. Lovica se simţi prinsă de mînă ; la început se înspăi- mîntă de acea strînsoare jilavă, lichidă aproape, apoi îşi zise că atingerea de aripă nu poate fi decît sufletul celui aflat sub coaste, sufletul copilului ce se pregătea pentru viaţă, acum, cînd ea trăia mai mult în frici şi dureri nemărturisite. Oare cum are să fie copilul ei, mereu supus la caznele gîndurilor celor de afară ? Avea să fie ori un copil cu prea mult suflet, ori cu un bolovan în loc de inimă, străin de cea mai mică alinare. Se auzi clopotul mînăstirii din apropiere ; o singură bătaie, ca un semn, ca o prevestire, un dangăt scurt, şoptit şi înfrigurat, şi Lovica îşi strînse pe ea zăbunul lui Alixandru, luat anume ca să pară pentru trecătorii întîmplători mai puţin femeie. Păsările serii îşi începură zborul spre cuiburi ; numai mierla cu penele negre, strălucitoare, cu ciocul galben întîrzia să se afunde în adîn- cul întunecat al codrului ; cîntecul ei avea nu numai unduirile obişnuite, ci şi altele noi, se apropia plecarea înaintea anotimpului alb şi păreri

de rău că rămîne locului îi încercau glasul şi o obligau la rămasuri de bine întîrziate, acolo pe poteca pustie de munte. Se zăreau luminările prin uşa deschisă a bisericii şi umbletul fără zgomot al femeilor în negru, cele mai multe dintre ele bătrîne ; mînăstirea nu mai avea decît paisprezece maici, opt dintre ele abia îşi purtau paşii, în frunte cu maica stareţă. Nu era prima oară cînd Lovica venea la mînăstire, în ultima vreme, de cînd Aurel plecase dintre ai lui, cam tot la două zile, sub umbra serii, îşi făcea apariţia la poarta mare de stejar, prinsă în drugi grei de fier ; în afară de zilele de rugăciune, poarta era închisa ; Lovica lovi cu o piatră în întăritura de fier, ca maica de zi s-o audă din lăcaşul de lingă zid, s-o lase înlăuntru. Numai că de data asta nu-i deschise nimeni ; poate n-o auzise maica de serviciu ori cine ştie ce treburi or fi purtat-o prin alte părţi, şi Lovica, supărată că era lăsată să aştepte, bătu cu piatra în zăvor. Zăvorul zdrăngăni ca un clopot. O uşiţă m poartă se deschise, atît cît să se poată vedea prin ea un obraz, şi un chip aspru o privi cu ochi umbriţi de nemulţumire. N-o mai văzuse Lovica pe maica aceea tînără, încruntată, niciodată şi ochii ei de tăciune, nemiloşi şi totodată iscoditori, erau departe de ochii blînzi aşteptaţi să apară în rama ferestruicii. Era limpede, n-o lăsau să intre. Făcuse tot drumul de pomană. Maica stareţă trăgea să moară, părintele Ambrozie se ruga în bisericuţa bolniţei pentru ea, şi Lovica, într-o clipă de linişte, cînd viersul mierlelor se stinse în pădure, auzi glasul răguşit şi sîsîit al părintelui, singurul în drept să slujească la altar. De ce se uitase femeia din spatele porţii atît de insistent şi aparte totodată, ca şi cum ar fi cunoscut-o ? Clipitul grăbit din ochi şi mirarea pleoapelor o încredinţară pe Lovica de ceea ce bănuise pînă atunci ; maica ştia că e nevasta lui Aurel. Unde o văzuse, o văzuse poate la rugăciunile de seară, dar atunci de unde aflase cine e ? Zîmbi în-depărtîndu-se, nu puţine erau femeile din sat care veneau la mînăstire pentru spovedanie ; nu mai aveau încredere în preotul sătesc, un duhovnic tînăr, din zisele oamenilor, aflat bine cu puterea, altfel nu s-ar fi dus la şedinţele de la sfat. Mînăsti- rea păstra mai bine păcatele altora decît preotul Dionis, uneori el nu le păstra deloc, dovada era că

într-o noapte oamenii de ordine, în frunte cu Aurelul ei, răscoliseră o claie de fîn şi găsiseră îngropat sub ea un vagon de grîu, or, Ghicu lui Onofrei se jurase că nu vorbise cu nimeni în afară de nevastă-sa, iar nevastă-sa, temătoare de Cel-de-Sus, nu se spovedise în acea zi decît lui Dionis. De atunci mînăstirea era plină de mireni veniţi nu numai din satul apropiat, ci şi de peste şapte sate. Ea, Lovica, venise din apropiere. Uite, îşi zise ea... şi încrîncenată se duse sub un brad uriaş, cu gînd să se odihnească, drumul fusese nu atît de lung, pe cît de spăimos. Acum supărarea o făcuse să nu-i mai fie teamă de sunetele greu de desluşit ale pădurii şi nici nu-şi dădu seama cum adormise strînsă în zăbunul lui Alixandru, cu traista în care avea puţinele bucate sub cap. Întîi o sperie un licurici, apoi, cînd îi văzu perechea în iarba înaltă, le urmări mersul încet, sclipirea domoală şi o apucă un dor nemăsurat de Aurel. Nu ştiuse că ţine atît la el, că era gata să se ducă pînă la capătul pămîntului numai să afle o veste. Nu-i păsa că veştile puteau s-o întristeze, numai veşti să afle, că e viu, că odată şi odată tot se va întoarce acasă. Nici n-o mai interesa că fugise sau nu, era totuna de vreme ce nu mai răsufla lîngă ea, lipsa lui era ca plecarea într-o altă lume. Mierla se puse din nou pe cîntat şi, în adîncul codrului, luminat ca ziua de razele unei luni pline, îi răspunse o privighetoare. Lovica sări ca arsă la trilurile neînchipuit de frumoase. Cine se mai oprise s-o asculte, că de oprit se oprise, auzise doar paşi, aşa cum îşi auzise inima speriată de acel mers prin pădure la vreme tîrzie. Numai cîntecul înfrînase acel mers şi, ca dovadă că era aşa, Lovica auzi din nou picioarele furişate. După călcătură înţelese că era vorba de o femeie, învăţase multe de la Aurel. îl speriase într-o seară, îi spusese că dacă nu stă de vorbă cu ea, să nu-şi facă nici o problemă, îl va înşela sigur, şi Aurel, neavînd alt subiect la îndemînă, îi dăduse poveţe din meseria lui ; una din aceste învăţături fu deosebirea dintre un mers de bărbat şi altul de femeie, dintre un mers firesc şi altul furişat, şi cînd avea s-audă un mers furişat, însemna că cel în cauză n-avea sufletul curat. Cine n-avea sufletul curat de data asta ? se întrebă Lovica, şi numai după cîteva secunde dezlegă taina. Pe lîngă cărăruia pe care venise se strecura printre pomi o

femeie în negru, cu o traistă cumpănită pe umăr ca o desagă. Mierla cîntă din nou şi din nou privighetoarea îi răspunse în felul ei. Da. Era maica de la uşă, cea care se uitase pieziş, şi atunci Lovica îşi zise că Aurel al ei avea dreptate ; nu-i fu greu s-o urmărească. Maica era cu mult mai înaltă, avea în picioare bocanci cu talpă de gumă, talpă din roţi de cauciuc. Pentru Lovica fu al doilea semn că femeia în negru se pregătise pentru drum lung şi noroios, că avea de gînd să urce printre stînci, numai la stînci erau bum bocancii cu talpa groasă şi zimţată. Aronu lui Clop făcea în sat asemenea pingeli. Lovica îşi zise că n-ar strica să-şi pingelească şi ea bocancii, poate Aronu lui Clop putea să-i spună cîte ceva de maica ce îşi purta cu grabă picioarele în faţa ei, la vreo cincizeci de metri. Călugăriţa se opri. Lovica înlemni, apoi, cînd maica porni, făcu pasul stîng în acelaşi timp cu stîn- gul femeii din faţă şi se bucură pentru toate lucrurile învăţate de la Aurel, de mare folos acum. Trecu pe lîngă o livadă cu nuci; cîndva fusese livada lui Rogozea, lui îi plăceau nucii, apoi livada o luase statul cu pădure cu tot, oamenii tăiaseră din. nuci pentru foc, ori pentru mobilă ; de vreme ce averea era a statului şi statul zicea că e al oamenilor nevoiaşi, nevoiaşii intraseră cu topoarele, şi numai Rogozea, înfuriat pentru paguba mare, îi oprise venind seară de seară cu arma la pîndă. Nu prinsese pe nimeni, iar de cînd Aurel începuse să-şi facă veacul prin împrejurimi, Rogozea nu mai avu de ce să păzească frumuseţe de pomi. Despre pomii ăştia îi povestise Aurel în serile lor, acolo, în mansarda bucureşteană, unde intrase peste el mai mult dintr-o joacă şi unde rămăsese nu numai cu trupul, ci cu sufletul ; sufletul şi-l vînduse lui pentru vecie. Mîncau nuci, nuci trimise în traistă de cînepă de Rogozea, el făcea şi pe mama şi pe tata, el cosea străiţile pentru „pochete”, şi Lovica îşi amintea de nucile sparte de Aurel în pat, de miezul uleios vîrît în gura încinsă de dragoste şi potolită apoi, ca o apă ajunsă în vîrtecuşuri şi căderi adînci la un liman calm şi întins. în calmul acela el îi spărgea nuci iar ea le mînca nu pentru că îi plăceau, le mînca pentru poveştile lui despre nuci, pe unii îi sădise chiar el cu mîna lui. Sigur, nucii lui Aurel din poveste erau mai puţin falnici decît cei văzuţi acum, pentru ea nucii erau simpli nuci,

toţi pe-o potrivă, or, nucii lui Aurel erau altfel de nuci, cu fructul tare, nuci costelive, înveliş de piatră şi miez de miere, cu ulei gros ca păcura. Nucile lui Aurel se spărgeau greu şi trebuia să le strîngi într-un anumit fel, şi Aurel şi pe ea o strîngea într-un anumit fel, iar ea la rîndu-i în felul ei neştiut de nimeni. Dar felul ei de-a strînge lui îi plăcea, mai ales cînd batea cineva la uşă, de cele mai multe ori proprie tă- reasa. Aşa-l strîngea cum strîngea nucile între degete, îi zisese el, după prima spaimă cu proprietăreasa, apoi spaimele începură să-i placă şi ar fi dat oricît să mai vină zgripţuroaica după chirie, dar proprietăreasa nu mai venea sau venea la orele de calm, ca acum, calmul urcuşului de munte, fără opinteli şi fără dureri ameţitoare. Nucii lui Rogozea, cei care mai rămăseseră, semănau cu nişte stejari, poate chiar mai mari şi mai răsfiraţi în crengi decît cei mai falnici stejari. Lovica le simţi umbra rece pe gît, cu toate că era rece şi întuneric, dar răceala lor era altfel de răceală. Trăiau mult nucii lui Rogozea şi nu-şi dădeau drumul la mugure decît după o lege ascunsă a lor, după ce toţi mugurii pădurii ieşeau la lumină, îşi fereau viaţa şi vîrsta, doreau să ajungă la adinei bătrîneţe. Această grijă nemăsurată faţă de traiul lor îl făcuse pe unul, uite pe acesta, cu tulpina groasă ca un trunchi de taur, cu coarnele pornite în două părţi, sădit de bătrînul Rogozea Pamfil, bunicul lui Alixandru, să ajungă la două sute de ani, şi copleşea prin frumuseţea lui nu numai locurile din preajmă, ci întregul munte. De unde te uitai, de pe coamă ori din sat, întîi şi înlîi nucul gros, de forma unui taur, se lăsa vederii, cu rămurişul iarna ca o pînză uriaşă de păianjen şi vara ca o lună verde, rotundă şi imensă, cine ştie cum ajunsă pe pămînt, acolo, în poala de munte. Voiseră să-l taie de cîteva ori ; topoarele se frînseră în lemnul tare ; Lovica văzu şi acum fierul spintecat în locul unde fusese coada toporului, fier rămas de ani şi ani în lemnul ca piatra. Nimeni nu putuse să scoată scoaba, şi neputînd-o, uitaseră că e fier şi trecătorii o mîngîiau ca pe o icoană. De atîta mîngîiat, icoana începuse să strălucească nefiresc.

Trecuse de mult de fosta livadă a lui Rogozea, de unde mîncase nuci costelive, şi, după paşii maicii din faţă,

Lovica înţelese că femeia e obişnuită cu drumurile de munte, nu se auzea de pe potecă nici un gîfîit. Cînd se convinse că cea de dinaintea ei ţine cărarea care duce la sălaş, Lovica nu se mai grăbi să n-o piardă, îşi domoli mersul cu gîndul la nuci şi nicicum nu-i putu alunga din minte, cu toate că i se părea o copilărie să-şi mai piardă vremea cu ei. Cu toate astea, îi venea să se întoarcă, să stea sub coroana nucului bătrîn cu trupul bubos, cu fierul de topor intrat adînc în carne : Fierul nu mai era simplu fier, era parcă un cuţit înfipt în propriul ei trup. Dacă n-ar fi trecut pe lîngă nuci, nu şi-ar fi adus aminte de Aurel într-un anumit fel, şi felul acela i se păru nu numai o amintire, mai mult un vis, şi, după ce se gîndi la nucile trimise în traistă de Alixandru, îşi zise că totul a fost într-adevăr o poveste. Auzi un plînset în ea şi Lovica se opri. îşi puse mîinile pe pîntece ca şi cum cu ele ar fi putut înţelege mai bine zgomotul străin şi atît de apropiat totodată ; zgomotul era al ei, nu-i fu greu să-i ghicească proveniența cînd îşi duse două degete sub pleoapa dreaptă ; plîngea, cu toate că plînsul venea parcă şi el dintr-o mare depărtare. Ce scurtă îi fusese viaţa, şi

în viaţa aceasta scurtă cum se schimbaseră toate ! Pînă şi Aurel se schimbase, omul ei bun şi cald, mai mult copilăros decît înverşunat cînd voia să facă pe aprigul cu ea. Cu ea nimeni nu putea face pe~ aprigul. Şi-apoi cearta lor. Întîrziase să vie acasă, cu toate că ştia de la Achim că sosise în seara aceea cu trenul, ştiuse şi nu se grăbise să-i vină în întîmpinare, şi pentru că nu venise, se înfurie pe bărbatul ei. Cu nişte tîrlici în picioare o luă pe uliţă în sus şi după glas dădu de el în curtea lui Onuţu Roşior. îi găsiseră lui Onuţ două gîşte tăiate şi o sută de ouă, le găsiseră din şmecheria lui Aurel şi prostia lui Onuţ, altfel cui i-ar fi trecut prin cap că gîştele şi ouăle sînt sub co-teţul cîinelui ; cîinele, sătul să plesnească, nu numai că nu mirosea carnea, dormea dus deasupra ei ? Aurel îşi scosese ceasul din buzunar, un ceas mare cu limbile aurite, şi, chemîn- du-l pe Onuţ lîngă el, îi spusese că ceasul e trimis de americani şi arată cu limba oriunde s-ar afla carne ascunsă, şi Onuţ înlemni şi asudă, mai ales sub nas îl potopiră picăturile de apă. „Uite, bade Onuţ, în partea asta arată că ai ascuns carnea”, şi Onuţ lovi cu căciula de pămînt şi singur se dusese spre locul unde arăta limba ceasului ; dînd coteţul cîinelui la o parte, scoase cele două gîşte ce trebuiau date, aşa cum zicea legea, la cote. Roşioara lui Roşior se dădu de ceasul morţii, nu lăsă nici gîştele şi nu-l lăsa nici pe Onuţ să fie luat din curte, gîştele le ţinuse pentru fata aflată la şcoală, îi trebuiau ba de unele, ba de altele, cum striga în gura mare să afle satul şi să-i sară în ajutor, dar în ajutor nu-i sări nimeni, numai Lovica veni la ea. Aruncînd gîştele în braţele femeii, îl prinse pe Aurel de centură şi-l trase la poartă. Aurel, ştiind-o, nu se împotrivi. în seara aceea nici nu-l lăsă să se apropie de ea, iar noaptea, cînd Pintilie veni cu un ordin, Lovica, trează şi înfuriată, luă pistolul aflat lîngă pat, aşa dormea Aurel, cu pistolul lîngă pat, şi-l trînti în uşa grea de stejar. Un cartuş porni pe ţeavă, şi Aurel, de frică, îşi trase pătura peste cap, nu ştiuse de unde pornise glonţul, înţelese numai după ce auzi rîsul din care n-o mai putea opri. Doamne, de ce-şi aducea aminte de toate astea ? Se înrăise Aurel, viaţa şi meseria îl

înrăiseră şi înţelese schimbarea lui numai cînd văzu că oamenii cunoscuţi o ocolesc sau o salută cu o spaimă grăbită.

Pădurea se rărea, de acum Lovica ştia exact unde se află şi cit mai e pînă la sălaşul lor. Se opri înfrigurată. Se opri odată cu paşii celeilalte, călugăriţa poposise lingă un stejar unduios cu o ramură fragedă pornită orizontal spre potecă ; şi acolo maica începu să se dezbrace. Traista în formă de desagă se odihnea la cîţiva paşi, în ea îşi ascunse cu grabă veşmintele întunecate şi tot de acolo scoase o cămaşă albă, desfăcută larg la grumaz ; după felul cum îi săltau sînii, după cum îi intrase cămaşa între picioare, Lovica înţelese că femeia nu avea nimic pe dedesubt. Din desaga mare scoase o traistă şi, după ce ascunse într-o scorbură ce avea de ascuns, numai cu traista pe umăr, călugăriţa plecă mai departe ; mersul ei desculţ, în ciorapi, o sperie şi mai mult. Curiozitatea n-o lăsă multă vreme în pace. Arătarea albă dispăru după un cot ; Lovica se duse la scorbură şi scoase una după alta straiele femeii. Pînă şi chi- loţii şi-i lăsase maica împachetaţi cu grijă în furoul alb de mătase, mirosind a parfum. Lovica pricepu că femeia care se uitase cruciş prin deschizătura porţii mînăstirii nu era o maică de rînd. Chiloţii nu erau ca ai ei, de bumbac grosolan, erau ca o mîngîiere dacă puneai buricele degetelor pe ei ; Lovica îi atinse, apoi îi aşează la loc cu o imensă invidie. Era ¡maica Lucreţia, aşa scria pe hîrtia ţinută între două coperţi, hîrtie cu fotografie. Nu tresări cînd se convinse că Lucreţia se dusese la sălaşul lor să se întîlnească cu un bărbat, şi numai o pizmă surdă, nelalocul ei o făcu să-i treacă prin minte numele lui Aureli. Ce să caute Aurel acolo, la sălaş, cînd la sălaş îi spusese să vină în fiecare zi ei ? Aşează lucrurile în desagă şi desaga în scorbură. Urcă poteca gîfîind. Nu mai luă aminte dacă se afla cineva în faţă sau în spate, gîndul că poate acolo în fîn o aşteaptă Aurel o făcu să alerge. Numai cînd simţi o durere puternică în pîntece se dumiri că alerga la deal şi sub coaste greutatea vie îi dădea de ştire că dorea să trăiască. Sălaşul se distingea clar sub lima galbenă, de unt ; pînă şi umbra arătării în alb, aflată la cîţiva paşi de sălaş, avea

strălucirea soarelui, nu a lunii. Lovica se opri, o oprise nu maica Lucreţia, intrată în pridvorul barăcii de munte, o oprise altceva şi, cuprinsă de nelinişte, se feri din drum şi întoarse privirile înapoi. De la marginea luminişului cărarea se deschidea mai puţin clară, era ca un tunel, cu partea de deasupra întărită de crengi vînjoase de stejar, cer şi paltin. înapoi, acum, după ce dăduse de luminişul potopit de lună, i se păru că bîn- tuie un întuneric de funingine, dar nu întunericul o făcuse să-şi tragă broboada de la urechea dreaptă, să audă mai bine. Nu putea greşi, aşa cum nu greşise nici maica Lucreţia, cineva se mişcase în spatele ei, era mers nu de animal sălbatic, ci de om, de om care învăţase şi el că trebuie să se oprească atunci cînd cel din faţă face acelaşi lucru. Poate o fi Dobrin cu ai lui, îşi zise Lovica şi, dintr-odată, teama pentru ea dispăru din pricina altei spaime mai mari, spaima de maica Lucreţia, de bărbatul ce trebuia să se întîlnească cu ea, oricine ar fi fost. Luna intră pentru cîteva secunde într-o pîclă de ceaţă trecută dinspre un versant al muntelui spre altul şi în cîteva clipe adăpostul acoperit cu şindrilă dispăru cu totul. Lovica se simţi singură şi neajutorată fără lumina din poiană, a nimănui. Acoperişul sălaşului se zări din nou şi Lovica o văzu pe maică cum scoate capul printre şindrilele ce ţineau loc de fereastră ; deci femeia continua să fie acolo singură, cel cu care trebuise să se întîlnească nu venise sau se afla în întîrziere. Cum de nu-i trecuse prin minte că sălaşul era supravegheat, şi era sub observaţie nu de la primul ei urcuş, ci de atunci cînd se întîl- nise cu Dobrin ? De sub acoperişul de şindrilă se auzi un ţipăt de bufniţă, apoi altul şi, la un interval nu prea mare, din pădure, o cucuvea îşi făcu auzit glasul. Glasul ei era un strigăt de ajutor, un ţipăt de moarte. Din dosul sălaşului, prin cele două scînduri ce ţineau loc de uşă, Lovica ghici o umbră sub lumina înşelătoare a lunii, părea un corp de femeie gol sau era o simplă vedenie şi, cuprinsă de emoţie, i se păru ei că-i femeie. Tot ce se poate ca strigătele de bufniţă să fi fost simple semnale, un mesaj, altfel Lucreţia nu şi-ar fi lepădat îmbrăcămintea, n-ar fi alergat spre celălalt capăt al pădurii, să se ascundă de eventuali urmăritori. Dacă

maica Lucreţia se dezbrăcase de cămeşoiul de noapte şi o luase în partea dreaptă, înseamnă că era o bună cunoscătoare a muntelui, deoarece cărăruia ce despica pădurea în două în spatele sălaşului se pierdea într-un şuvoi năpraznic de apă. Puţini erau aceia care ştiau că apa venea de sub munte şi că un om aplecat de spate putea intra în peştera de unde torentul năvălea în jos. îi explicase Aurel întk’-o zi cînd venise cu el în plimbare că muntele calcaros e plin de burţi şi duşmanii cunoşteau ca pe propriile buzunare aceste pivniţe ce puteau ascunde... Tot el îi spusese că la interogatoriu un ţăran fugit peste Brîu şi apoi cine ştie de ce cobo- rît la ai săi, sătul de traiul de sus, le spusese că bandiţii descoperiseră o peşteră necunoscută, cu ieşiri în toate versantele, aşa că orice atac, din oricare parte, era în zadar, fugarii erau oricînd la adăpost. îl lăudase atunci Aurel pe Cotoban pentru uşurinţa cu care îl făcuse pe ţăran să spună tot şi, un an de zile după aceea, întîmplător, văzură omul care le dăduse vestea ; era liber.

— Aurele, dacă ajungi şi tu într-o zi pe mîna lui Co-toban ?! glumi Lovica.

Aurel se încruntă, nu dădu nici un răspuns. Lovicăi îi păru rău apoi că-şi pusese bărbatul pe gînduri. Uite, avusese gura spurcată, dacă Aurel avea să coboare cum coborîse ţăranul acela...

Luna sclipi din nou, arătarea goală, despletită, se făcuse una cu codrul întunecat, şi Lovica, mai mult pentru a-şi da seama dacă e urmărită sau nu, urcă agale spre locul de unde plecase femeia. Uşa era deschisă, de un cui era legată traista cu care maica suise, şi după miros Lovica îşi dădu seama că în traistă se află slănină şi brînză, amestecul de mirosuri în care domnea cel de brînză şi ceapă făcînd-o pe Lovica să înghită în gol. Se urcă pe fînul din pod. privi locul de unde venise, dar nu văzu mare lucru. Cuprinsă de oboseală, se întinse pe fînul moale, acoperit cu un strat gros de otavă. Simţi ceva tare sub mijloc, o părere, dar şocul acelei păreri îl avu cu mult mai tîr- ziu, cînd înţelese că în lutul roşcat, de sub patul lui Dobrin, cineva meşterise trupul ei, trupul din ziua cînd

el se urcase peste ea fără să-i facă nimic. Asudă din belşug, o sudoare rece, cum nu mai avusese. îşi pipăi sînii ; erau la locul lor, uşor ridicaţi, unul într-o parte, şi Lovica se întrebă de unde o ştiuse cel ce o tipărise în pămînt atît de bine, ori migăleala formelor ei era o simplă întîmplare. Se întoarse pe aceeaşi potecă, tîrziu, după ce luna îşi lovise lumina de ultimul brad de pe cornişă. în depărtare se auzi un foc de armă, apoi o răpăială scurtă, şi din nou bufniţa de la început scoase ţipete de fiară rănită. Desaga

maicii Lucreţia dispăruse de la locul ei, nu mai era ascunsă în scorbură ; degeaba o căută Lovica în jurul stejarului, stejarul era şi el mutilat, craca tînără întinsă spre potecă era tăiată, cineva făcîndu-şi din ea în noapte toiag de drum.

33

— E suficient să faci un compromis capital, celelalte urmează de la sine, legate unele de altele, mai mari sau mai mici, nici nu mai contează gravitatea celor din urmă din moment ce compromisul iniţial, oricum, le-ar fi înglobat pe toate.

Folosea migălea lutul ; migălea nu după închipuire, cum modelase altădată, migălea după nişte fotografii aruncate în scobitura ce ţinea, împreună cu cetina de brad, loc de pat. Numai cînd se auzea în pădure un semnal anume, Folosea, fără grabă, cu o plictiseală vădită, se îndrepta spre priciul lui Aurel, îl lega cu lanţul aurit de parul bătut adînc în pămînt şi ieşea pe prag. Cernea o ploaie măruntă de toamnă, o ploaie plumbuită, şi greutatea ei se aşeza nu numai pe copacii cu crengile atîrnate de pămînt, ci şi în suflet, şi ca sufletul să nu o ia

razna, omul era nevoit să se despovăreze ; asta făcea acum Folosea, dăduse un cep propriului suflet şi se citea pe faţa lui că povestitul îl uşurează. în pădure nu se auzise nici un semnal, Aurel era dezlegat, Folosea îi dăduse o ţigară, şi Aurel, grăbit, o luă şi o aprinse de la bricheta celuilalt. Erau „Naţionale”, moi cu tutunul proaspăt, semn că ţigările erau primite de curînd. Erau din dota militară, un mic semn albastru de pe pachet îi spunea limpede acest lucru. Folosea se aşează pe scăunelul de lîngă prici şi, după ce ochi o fotografie de pe pătură, schimbă ceva în mişcarea omuleţului zămislit acolo, sub ochii lui, din lut; trăgînd un fum adînc, zîmbi la un gînd numai al său. Povesti mai departe, ferindu-se să privească prin sita ploii, cenuşie, tot mai deasă.

— Marele compromis l-am făcut atunci cînd mi-am zis că ajunge cu lupta, să mai moară şi alţii, eu voiam să trăiesc. Eram servant la un tun, trăgeam tunul cu patru cai ; poate n-ai să mă crezi, nu atît moartea camarazilor m-a îngrozit, m-a îngrozit moartea cailor, nu puteau să strige, nici să spună unde-i doare. Trăgeam cu tunul uneori în gol, trăgeam cîte patru-cinci ore, inamicul se retrăsese de mult, în prima lor linie nu mai era nimeni, în afară de cadavrele puse deasupra tranşeelor, ca să-i ţină pe ai noştri în loc, şi ca să alungăm morţii, trăgeam obuz după obuz, ca bezmeticii, dar morţii nu voiau să fugă, morţii sînt cei mai vajnici luptători, au curajul în propria lor nefiinţă, or, noi cu nefiinţa lor ne luptam. Nu te tot uita la ţigară, să nu crezi că nu mi-am dat seama că ai înţeles, le avem de la ai voştri, dar în acelaşi timp nu ţi se pare ciudat că sînt lansate din avion, cu paraşuta ? Mie mi se pare, cu toate că, sincer, mi se rupe în paisprezece... Mi se rupe şi nu prea, poate într-o zi o să termin cu povestitul şi ai să înţelegi şi tu de ce...

Se tutuiau ; într-o zi, în urma unei căni de borş, Folosea îl rugase să-i spună pe nume şi-şi spuseseră de atunci ; el, Aurel Rogozea, lui Folosea pe numele mic, Iscander.

— Să nu mă iau cu vorba şi să pierd firul principal, adică acel compromis pe care l-am făcut şi de la care au pornit ulterior celelalte... Cum ziceam, trăgeam cu

tunurile în morţi şi morţii ne-au ţinut pe poziţii patru zile, ştiu asta pentru că abia după patru zile am ajuns inamicul din urmă, furgoanele cu răniţi şi cu morţi, că vreme de cîteva luni numai cu răniţii şi morţii am avut de-a face... Am primit ordin să tîrîm tunul după un deal şi l-am tîrît cu cei patru căluţi de munte ; un cal avea scris pe copită cu fierul înroşit Abrud, adică de acolo fusese rechiziţionat, şi stăpînul, dintr-o superstiţie naivă, îi scrisese localitatea de origine, crezînd că poate îşi va primi animalul înapoi... Sînt plecat de la ţară, dar cai n-am avut niciodată, oameni săraci, o vacă şi un bou aveam, cu bietele animale ne făceam treaba ; n-am să uit niciodată cum într-o iarnă tata ne-a ţinut flămînzi cîteva zile, n-avusese ce da la vite de mîn- care, eram mulţi şi, în durerea lui, îi citeam în priviri dragostea incomparabil mai mare pentru animale decît pentru noi. Fusese o iarnă cumplită şi lungă, nici noi nu mai aveam de nici unele, o dublă de făină de mălai pe fundul lăzii, din ea ne făcea cîte o mămăligă subţire pentru toate gurile şi băgăm terciul în zeama de prune uscate, două prune la o farfurie de zeamă, apoi n-a rămas decît zeama, mămăliga a dispărut. Ca să-mi dau seama de ce a dispărut, a trebuit să mă duc în grajd. Acolo l-am văzut pe tata cum dădea din palmă vacii gata de-a făta cîte un pumn de făină, şi boului de-alături porţia lui nemîncată în seara aceea, de zeamă de prune. L-am urît în sinea mea, l-am urît pentru că nu l-am înţeles, nu l-am înţeles atunci, în ziua aceea, cînd socoteam că făcusem o mare descoperire. Mai tîr- ziu am priceput calculul de o integritate ţărănească perfectă, dar ca să înţeleg, a trebuit să sufăr şi eu, ani şi ani, să trec prin stări greu de închipuit. Dacă n-ar fi hrănit vaca ea ar fi murit, odată cu ea ar fi pierit şi viţelul, aşa, vaca a scăpat, a murit doar unul din fraţii mei, cel mic, născut şi cu o malformaţie la şold. La două săptămîni după ce vaca a fătat, tata a vîndut viţelul, cu banii luaţi a cumpărat făină, lapte aveam. Ce-a pierdut ? A pierdut un viţel şi un copil, un copil ce nu era nici prea sănătos. Că dorea ca acest frate să moară, mi-am dat seama după cum îi făcea porţia de mîncare, mai mică decît la ceilalţi, în zeama lui nu punea decît o prună...

Voiam să-ţi spun că dragostea nefirească pentru animale poate am moştenit-o de la el ; plecase în război cu un cal luat împrumut, visul vieţii lui să aibă un cal, cu acelaşi cal s-a întors după patru ani. După spusele martorilor nu o dată era să-şi piardă viaţa numai să-şi salveze calul... Toată mîndria lui asta era, calul, şi calul îşi îndeplinise menirea, îl adusese teafăr acasă şi după cîteva zile muri. Tata l-a luat pe popă la bătaie că n-a vrut să-i facă animalului slujbă de îngropăciune ; pe cal îl chema Omul şi tata îi zicea Omule, şi-i murise Omul, şi tata voia să-l însoţească pe drumul de veci cu tot dichisul cu care erau însoţiţi oamenii. Comandantul bateriei noastre era un sublocotenent, un învăţător, patriot nevoie mare, dornic să învingă cît mai repede, altfel nu ne-ar fi luat după el cu întreaga baterie fără să aibă un ordin precis, de fapt niciodată n-am ştiut dacă primise ordin sau nu să părăsească poziţia şi să înainteze acel kilometru care ne-a fost fatal. Am instalat tunul în spatele unei cornişe cu deschidere perfectă spre tranşeele unde se vedeau soldaţi inamici, unul lîngă altul, cu puştile lîngă ei, soldaţi morţi, dar chiar în clipa cînd a ordonat foc, un obuz ne-a orbit, după şuierat am înţeles că ne ţintesc din spate, un avion de vînă- toare nemţesc ne semnalase prezenţa la alte cote decît cele stabilite, şi am fost loviţi în plin, după cum am aflat mai apoi, erau ai noştri, ei primiseră ordinul de la nemţi să tragă în bateria străină. M-am trezit simţind o năclăială caldă, picioarele îmi fuseseră prinse sub murgul din Abrud, nu puteam să le scot şi nici el nu putea să se mişte. Eram vlăguit, nu auzeam decît inima murgului, inima pe care o vedeam sub ochii mei, pîntecele calului era deschis, coastele secţionate, dar nu atît de adine ca să atingă şi organul vital, inima bătea spasmodic sub ochii mei înspăimîntaţi şi plini de groază. Din toată bateria n-am scăpat decît eu şi unul Piper Vasile. La început am crezut că valul de pămînt căzut peste el îl orbise, pînă la urmă s-a dezmeticit şi a spus că vede. A vrut să împuşte calul ; nu l-am lăsat, am pus mîna pe inima lui, am prins-o în palmă şi inima s-a lăsat moale în mîna mea, mi s-a dăruit fără să mai bată, şi n-am să uit privirea acelui cal

din Abrud, cum se holba la mine în clipa cînd i-am oprit inima cu mîna. Şi-a ridicat capul în sus, ochiul mare, omenesc, m-a privit rugător şi, după ce inima s-a domolit, capul s-a lăsat lin, lin de tot, pe pămînt, ca o frunză ce dorea să ierneze. Multă vreme i-am mai citit în ochiul deasupra căruia pleoapa se zbătea, viaţa, cu toate că inima nu mai bătea de mult. I-am cerut lui Piper Vasile să-mi dea pistolul, voiam să mă împuşc, în spaima de atunci credeam că am rămas fără picioare, dar nu picioarele voiau să-mi dicteze gestul, gestul venise dintr-o altă dorinţă, argumentat de cu totul altceva, şi dacă Piper nu mi-ar fi intuit hotărîrea, m-aş fi împuşcat pe loc, nu în gură sau în tîmplă, cum spun unii că ar fi mai uşor de murit, direct în inimă, doream să prind în priviri trecerea în nefiinţă, scurgerea de o clipă a timpului, de la încetarea inimii pînă la moartea definitivă a creierului. M-a scos de sub cal, n-aveam decît o fractură, Piper m-a luat în braţe şi pînă în liniile noastre m-a înjurat de mamă, înţelesese că voiam să mă omor pentru un cal, în vreme ce atîtea milioane de oameni mor de foame şi mizerie fără să-i ajute nimeni... Tot drumul m-a îndoctrinat vorbindu-mi de clasa muncitoare, despre ţărănime nu-mi vorbea, ca şi cum ţărănimea ar fi fost pleava societăţii, cu toate că şi el plecase de la ţară, era prima generaţie în papuci. Aşa cum am avut eu grijă înainte de-a muri de calul din Abrud, aşa a avut el grijă de mine, nu era zi să nu vină în spitatul de campanie să vadă ce fac şi nu s-a lăsat pînă ce n-am citit o broşură soioasă, o păstra în buzunarul de la piept ca pe o carte de rugăciuni, o carte fascinantă în felul ei, utopică în acelaşi timp. Pentru un om ca mine, fugit de acasă, socotit de ai mei un taie-frunză-la-cîini, pentru simplul motiv că-mi plăcea cartea şi voiam să învăţ, pentru un om care a îndurat cele mai incredibile lipsuri numai ca să se poată cultiva, alinierea la o inteligenţă comună, pe care mi-o băga în suflet Piper Vasile, din dorinţa de a deveni unul de-ai lor, m-a făcut să nu stau prea mult în cumpănă atunci cînd am fost chemat de serviciul secret al batalionului ca să dau relaţii despre salvatorul meu. Să fii pe front şi să propagi comunismul printre soldaţi era egal

cu condamnarea la moarte. M-am convins de acest lucru la scurt timp, cînd am fost dus într-o celulă şi obligat să asist la cele mai cumplite torturi ; Piper Vasile n-a scos o vorbă, n-a dat un nume, nega şi faptul că mi-ar fi oferit broşura soioasă s-o citesc, cu toate că broşura era la mine şi pe prima pagină era trecut numele lui. Nu ştiu nici acum de ce am procedat aşa, cred că nu din teamă faţă de zbirii siguranţei militare, nici din opoziţie faţă de o orînduire cunoscută superficial, în goana tancurilor, ceea ce văzusem cu propriii mei ochi, dincolo de ravagiile războiului, nu era suficient pentru a fi convins, în rău sau în bine, despre viaţa lor. De ce-am făcut-o ? Dacă m-ar fi înjurat sau dacă s-ar fi uitat urît la mine, mai treacă-meargă, aş fi avut un motiv de care să mă leg, dar în afară de tristeţea privirilor, de sentimentul durerii că se înşelase atît de crunt în privinţa mea, n-am citit pe chipul lui nimic, adică nimic deosebit ca să mă contrarieze. într-un moment de răgaz, probabil moment calculat de cei de la siguranţă, am rămas singuri, şi clipele acelea au fost cele mai grele, n-aveam unde să-mi întorc ochii, trebuia să-l privesc, indiferent dacă voiam sau nu, şi l-am privit cu un soi de insolenţă de care ulterior mi-a părut şi mai rău… „Pentru un cal, da, pentru el, am avut încredere în tine, pentru Abrud, da, şi pentru inima lui”, a rostit Piper ştergîndu-şi buzele umflate şi crăpate de lovituri – „şi să ştii că nu sînt supărat pe tine”, a continuat el, „nu eşti un trădător, n-ai stofă, eşti pur şi simplu un rătăcit, numai eu sînt de vină că n-am avut timp şi răbdare să stăm mai serios de vorbă. Pruncii care învaţă prea repede să umble întotdeauna cad”, îşi încheie el puţinele cuvinte, absolvindu-mă de vina datorată, din punctul lui de vedere, greşelilor sale. Am înţeles, fără voia mea am trădat, nu o cauză, care, sincer să fiu, nu mă interesa, nu un om, pe Piper Vasile, am trădat o posibilitate de existenţă din mine, acesta a fost marele compromis, şi i-am înţeles resorturile intime mai tîrziu, pentru că povestea cu Piper m-a obsedat şi mă obsedează.

Se auziră din spatele bordeiului două fluierături scurte, ecoul aduse alte două, din altă parte a muntelui, şi Aurel

nu mai avu nici o îndoială că aici unde se afla nu putea fi cartierul general, fluierăturile veniseră de undeva de departe, dintr-un loc pe care nu-l putu localiza. După iuţeala zgomotului, ordinul venise de dincolo de munte, de pe partea stingă a versantului, acolo se stinseseră ultimele vibraţii ale fluierăturilor, sau totul era doar o părere că se stinseseră, puteau foarte bine să vină din altă zonă a masivului, cele patru vîrfuri putînd ascunde pe coastele lor nenumărate adăposturi... Avea dreptate Achim, să înconjori întinderea uriaşă, goală pe dinăuntru ca un şvaiţer, era un lucru posibil, dar în acelaşi timp şi inutil, muntele i-ar fi înghiţit pe duşmani pe o parte şi i-ar fi vărsat întregi şi sănătoşi prin alta, în timp ce soldaţii expuşi automatelor şi mitralierelor n-ar fi fost altceva decît o pradă uşoară.

Folosea îi prinse mijirea ochilor la fluierăturile-semnal ; aşteptă cîteva secunde, apoi scoase din spatele priciului, de pe o poliţă de pămînt, ascunsă privirilor de cetina de brad, un aparat nu mai mare decît întinderea unei palme şi, numai cînd auzi în el un zumzet de albine, îşi lăsă vechea îndeletnicire la o parte. Nu scoase nici un cuvînt, vîrî aparatul la loc, îl legă pe Aurel de lanţul prins de priciul de lemn, apoi, cu grijă, ca şi cum cel mai preţios material era lutul galben, îşi luă figurina la care lucrase în timp ce povestise şi, învelind-o în batista udă, o făcu nevăzută, cu fotografii cu tot, în valiza de sub pat.

— Nu-ţi mai bate mintea de pomană, tot n-ai să ghiceşti unde se află comandamentul şi nici grosul rezistenţei noastre. Sau poate nici nu avem vreun şef şi nici o rezistenţă, cum vă închipuiţi acolo jos, poate sîntem o mînă de adunaţi uniţi de soartă în aceeaşi însingurare, Dumnezeu ştie... Nu mă crezi, îmi dau seama, nici nu trebuie, aşa cum nu te cred nici eu că în momentul cînd ai auzit fluierăturile nu te-ai gîndit la ceea ce te-au învăţat cei de unde ai fugit; ai da orice să afli dispozitivele noastre, poziţiile şi depozitele, ţi-ai spăla îngrozitoarea jenă faţă de ai tăi pentru faptul că ai venit la noi. Nici n-ai venit, te pot asigura că n-ai venit să lupţi de partea noastră, ci împotriva noastră, felul cum ai ascultat semnalele este o dovadă, dar mie îmi este indiferent ce-ţi

trece prin minte, vei mai avea de stat aici dacă şeful nu va găsi o soluţie mai rapidă să te încerce. O fi avînd el multe cusururi, – Iscander Folosea se puse pe rîs – dar are şi o mare calitate, nu ştie ce-i mila, şi trebuie să recunosc că numai datorită lui supravieţuim şi pierderile noastre, în comparaţie cu ale voastre, sînt minime.

— Avionul care s-a rotit acum cîteva zile n-a fost un avion nemţesc, spuse ca pentru sine Aurel.

Folosea se încruntă la această remarcă, îşi vîrî două degete în gură, inelarul şi arătătorul de la mîna dreaptă, şi scoase un fluierat scurt. Nu peste mult timp în faţa bordeiului se ivi Vasîlie Gogolea, şi lui Aurel nu-i făcu nici o plăcere cînd înţelese că acesta avea să-l păzească pînă la întoarcerea celuilalt.

— Te las pe mîini bune... spuse Folosea rîzînd. Deşi i-am spus de zeci de ori că voi i-aţi omorît tatăl, ciopleşte la un jug, nu-i vine să creadă, cu toate că a fost martor cînd l-aţi arestat. Nu-i aşa, Vasile, că el l-a arestat pe taică-tău ? întrebă Folosea. Mocanul dădu din cap, mai mult din vîrful căciulii, şi zîmbi tîmp, ca şi cum şi-ar fi cerut scuze că întărise o asemenea părere despre omul ce stătea cu o mînă legată de prici.

Folosea ieşi. Abia acum Aurel observă că sub genunchi cizmele îi erau prinse de o parte şi de alta cu două curele, îmbră- ţişînd pulpa neînchipuit de groasă a picioarelor.

— îi supărat dumnealui, zise Vasîlie, şi numai după ce Folosea se pierdu în stînga bordeiului îşi scoase căciula miţoasă şi îşi şterse fruntea brobonită de sudoare. îi supărat că mai amu cîteva zile avea întîlnire la sălaş cu o femeie...

Vasîlie tăcu, nu mai spuse al cui era sălaşul, s-ar fi dat de gol, el nu voia să-i pricinuiască vreun rău domnişorului Aurel, aşa cum îi spusese în seara cînd, voind să ia părinţilor săi apărarea, sfîrşise prin a le face mai mult rău.

— Acolo acum ară şi seamănă, trecu Vasîlie de la una ia alta, şi Vasîlie, după ce ciopli o vreme la un ic de lemn, îşi strînse căciula în mîinile butucănoase de om bătrîn. Noi toamna punem griul, tata aşa zicea, că griul de toamnă e mai bun, dacă primăvara e secetoasă ori

ploioasă şi nu poţi semăna, dacă... Griul de toamnă altfel se înfrăţeşte, altfel dă rod, şi primăvara, cînd se duce zăpada, odată-l vezi de-o palmă, şi atunci nici ploaia, nici seceta nu-i mai pot face nimic... Numa că acum Căcălici Spiridon dă dispoziţii în sat cum să se are şi cum să se semene, el, care n-a avut în viaţa lui o palmă de pămînt... îl ştii, domnişorule, pe Căcălici, doară cu el ai venit la noi, el căra gunoiul, asta îi plăcea lui, să mine vitele şi să-l vadă fetele... Că eu ştiu că din pricina lui aţi venit atunci, el ne-o pîrît. Că acum ăia mari şi tari numai cu pîrîtu se ţin... Că badea Rogozea Alixandru a fost om harnic şi n-a făcut niciodată satul de rîs, şi dumneavoastră aţi fost om al satului, ca să nu mai zic de domnişorul Liviu, că tata avea mare dragoste faţă de el...

Vasîlie tăcu brusc, tot atît de brusc pe cît începuse, lăsă cioplitul în plata domnului, se uită la Aurel cu reproş şi îşi puse căciula pe cap... Apoi scoase de la chimirul peticit un alt cuţit, un cuţit asemănător cu cel făcut de Ionu Firii din Rularea, cu o inimioară identică pe prăseaua de lemn. începu să-şi taie unghiile cu lama ascuţită ca briciul.

— Că eu ştiu de ce ne-a urît şi ne urăşte Căcălici, că toate relele de la el ni s-au tras, şi Vasîlie îşi şterse fruntea înaltă de două degete, cu pielea groasă şi aspră, la mijlocul căreia îşi făcuse jgheab o cută timpurie, adîncă şi plină de praf. Era tot o toamnă ca asta, toamnă tare frumoasă, aram cu Joiana şi Bondi, ale dracului animale, vaca nu voia să tragă decît cu boul, boul nici că se mişca fără ea, acum de unde ştia el, că doar nu era taur, să-l ajute mirosul, că ea e vacă, el era aşa, un taur jugănit, doar cu urma bărbăţiei sub burtă, cum de ghicise Bondi că ea, Joiana, e vacă, nu-i aşa, domnişorule, doar animalele n-au minte ca omul, şi Vasîlie se uită cîtva timp la Aurel, ca şi cum el ar fi fost capabil să le dezlege pe toate, inclusiv întrebările lui.

Dădu din cap, semn că pricepuse că nu trebuie să se aştepte la vreun răspuns ; continuă povestitul, nu înainte de a încerca vîrful cuţitului pe cele cîteva fire de barbă răzleţe, galbene şi pufoase. Firele căzură tăiate ; Vasîlie

arăta caraghios aşa, cu jumătate de barbă nerasă.

— Căcălici era lingă noi, între pămîntul lui şi al nostru era un răzor din care tăia mereu, tata se făcea că nu vede, cu toate că vedea. Căcălici ara ca pişatul boului, îl ducea calul de împrumut cum voia el ; Căcălici după cal, şi calul oprea în acelaşi loc, cam pe la mijlocul răzorului. Atunci Căcălici se odihnea, că mai mult se odihnea decît lucra. Primise Căcălici la împroprietărire pămînt, da' lui îi ardea de putere, nu de pă- mînt, că de la început i-au plăcut şedinţele, altfel nu l-ar fi poreclit lumea Căcălici-Şedinţă. Şi ce crezi dumneata că făcea el, domnişorule, de ce se luptase să primească anume lotul de lîngă noi, cu răzorul lat şi plin de buruieniş, că dacă îşi făcea omul nevoile într-o parte, din partea cealaltă nu se vedea, aşa era zmeurişul şi iarba de mare ! De multă vreme sub răzor o iepuroaică îşi săpase culcuş, acolo se împerechea şi acolo scotea pui, el se împrietenise cu iepuroaica şi cu puii, le aducea de mîncare, stătea ceasuri întregi zăludul şi vorbea cu iepurii. Acum el, ca mai mare peste sat, mai avea de unele,de altele, multe n-avea, că puterea nu se mănîncă dacă nimeni nu-ţi dă sau nu furi, or, de dat nu-i dădeau, iar de furat Căcălici nu fura, asta o ştia toată lumea. Nu-i plăcea să muncească, lui îi plăcea să care cu căruţa gunoi şi seara se uita ca prostul la stele şi tot vorbea el că lumea nu se termină acolo unde se opreşte ochiul cu puterea lui, că dincolo de ce vede ochiul e altă lume şi tot aşa numai lumi şi lumi. Eu ştiam de iepuri, eu îi descoperisem, şi, cu toate că-mi înflorise un gînd, am tăcut şi am înghiţit în gol, eu iubeam iepurii, nu l-aş fi trădat pe Căcălici pentru nimic în lume, mai ales că avea cinci copii şi cu toate astea nu se atinsese de urechiaţii lui. într-o duminică ne cheamă mama mai devreme la prînz ; spre mirarea noastră carnea aburea pe masă din belşug, am mîncat două feluri, zamă cu carne şi carne cu varză murată, că ne rămăsese pînă primăvara varza din iarnă. Numai cînd am zărit uitin- du-se din varză un ochi roşu, ca un nasture, am îngheţat, că doar numai iepurii lui Căcălici aveau ochii roşii. Pe uşa porţii a năvălit Căcălici cu căciula în mîini, plîngînd, şi i-a zis tatii că are să-i plătească el pentru fiecare iepure înzecit şi de-atunci numai necazuri ne-a

făcut... Că, domnişorule, într-o zi, dar
dumneata trebuie să ştii, că doar erai de-al lui, a venit cu perceptorul şi a zis să dăm cotă de fazani, doi fazani să dăm, că pe judeţ era aşa o cotă şi el s-a gîndit bine că dacă tot ne plăcea vînatul, de ce să nu dăm noi cotă de fazani ? De unde să dea tata fazani ? Cîtăva vreme în pădurea grofului au fost fazani, pînă ce pădurea a devenit a poporului, poporul n-a iertat-o şi, odată cu ea, nici vieţuitoarele ce-şi făcuseră sălaş acolo. A umblat tata hăbăuc după carne de fazan, a fost şi la Sibiu să caute şi lumea îi rîdea în nas şi pînă la urmă tata a făcut două săptămîni de arest în primăria lui Căcălici pentru că n-a putut să-i ducă fazanii. Acum, dacă stau bine şi mă gîndesc ce vină a avut tata pentru nenorociţi! de iepuri, nu erau iepurii lui Căcălici, erau iepuri sălbatici, erau pe răzorul comun, aşa că puteau foarte bine să fie şi ai noştri, şi era vreme grea, domnişorule, şi noi eram la masă atîtea guri flămînde. Şi dumneata ai fost de partea lui, de partea puterii, va să zică, numai el ţi-a zis de gîşte şi de ouă, numai el ne-a pîrît. Un copil de-al lui, Lelu, mai mic ca mine cu doi ani, nu făcea altceva decît stătea pe gardul dinspre uliţa mare şi se uita în curtea noastră şi seara dădea raportul lui tai- că-său în privinţa gîştelor.

Vasîlie tăcu şi privi spre soare. Făcu cu briceagul o gaură într-o bucată de lemn, înfipse în gaură un vreasc uscat, apoi, legînd de capătul băţului o sfoară, trase cu vîrful briceagului un cerc în jurul lemnişorului...

— E trecut de şase, spuse el şi, voind să se verifice, se uită la ceasul lui Aurel, era într-adevăr şase şi zece minute. Numa cu cinci minute am greşit, că totdeauna mă grăbesc să fac cercul, şi uite că şi acum l-am strîmbat... Seara boii trag cel mai bine, simt că se apropie mersul acasă, că îi aşteaptă mîncarea... Că Joiana noastră, cînd eram cu ea, pe la ceasul ăsta lăsa să-i picure din uger bobiţe de lapte, aşa ştiam că pînă se înnoptează nu e mai mult de un ceas ; ştia şi ea, săraca, şi trăgea la jug, de tata abia-abia se mai ţinea pe urma plugului, că nu o dată i-au scăpat cormanele din mînă. Noi sîntem făcuţi pentru pămînt, domnişorule, şi eu nu înţeleg un lucru, de ce vor să ne strice rînduielîle noastre de demult ? Dar, oricum ar

fi de rău, tot acolo jos e de noi, jos se ară şi noi stăm aici şi învăţăm fruntul şi să ne batem, parcă nu ne-am bătut destul, adică cei mari, noi ăştia mai mici ne-am bătut altfel, ne-am bătut cu nevoile, cu grijile celor rămaşi acasă. Că eu de copil am pus mina pe plug, nici nu puteam apăsa ca lumea pe cor- mană, şi Joiana şi Bondi simţeau că-s puţin în puteri şi nu mergeau iute, mergeau încet, cu înţelegere omenească pentru mine, mă lăsau să apăs şi din cînd în cînd întorceau capul şi-mi dădeau curaj. Atunci nu mai plîngeam de dor după tata şi de ruşine pentru puţinele mele puteri... Şi dumneata l-ai dus pe tata, noi am venit aici, şi dumneata, în loc să ne iei apărarea... Că dacă aş şti că tata trăieşte şi s-ar întoarce acasă, eu ţi-aş tăia lanţul ăsta, că tata fără mine poate face treabă, dar fără el ce se face biata mama care mîine-poimîine mai naşte un copil ?

Pe stejarul din apropiere zburară două coţofene ; Vasîlie, ca şi cum ar fi uitat de întrebare, privi într-acolo şi, mirat de sporovăială lor, uită de Aurel. Acum parcă nu mai avea nici cei optsprezece ani, acum avea cu mult mai puţin, şi Aurel, făcînd anumite socoteli, înţelese că cel mai mic dintre copiii lui Gogolea n-avea decît paisprezece împliniţi, minţise atunci cînd jurase că are mai mult, îi împlinise primăvara iar acum era toamnă, deci o ţinea pe cincisprezece şi vorbise cu el sfătos, ca un om în toată firea. Reproşurile negîndite, spuse în felul lor, nu erau reproşuri de copil, ci de ţăran necăjit, trecut de la vîrsta copilăriei la cea a bătrîneţii. Se întîlniseră şi jos, nu o dată, se întîlniseră şi aici, dar parcă aici sus înţelegea cu adevărat ceea ce ar fi trebuit să priceapă acolo ; uite, acolo nu voise sau nu putuse să înţeleagă. Cuţitul cu lama licărindă în geana de soare strecurată printre crengile dese ca o perie ale stejarului îl obligă să-şi micşoreze pupila unui ochi şi ochiul stîng se temu la vederea mîinilor butucănoase şi a lamei late, ascuţite ca un brici, într-adevăr, Căcălici îl pîrîse pe Gogolea cu gîştele, dar în afară de pîră, nu-i ceruse nici să-l aresteze, nici să-l ţină închis în beciul primăriei, nici să-l trimită mai departe cu ordin scris de mînă : că înaintează spre cercetare la

centru un duşman înrăit. Chiar aşa scrisese, *duşman înrăit.* Atunci n-avusese vreme să-şi judece gestul, fiecare hotărîre pe care o lua i se părea bună de vreme ce o lua în numele poporului, uitînd că şi Vasîlie era tot popor, tot carnea lui îl plămădise. Ce putea să-i spună despre bătrîn ? îl trimisese însoţit pînă la centru. Aurel voi să se liniştească socotindu-şi responsabilitatea încheiată prin această ultimă hotărîre, dar Vasîlie, care zîmbea uitîndu-se la cele două coţofene jucăuşe, îl făcu să nu fie mulţumit de acea linişte din care voise să-şi alunge răspunderea. De ce s-o fi simţind omul atît de puternic cînd are arma în mînă ? se întrebă Aurel şi îşi aduse aminte de răspunsul lui Achim pe care-l întrebase o dată la un pahar de vin exact acelaşi lucru. Achim ridicase din umeri şi numai într-un tîrziu îi răspunse, aşa cum putuse, şi-i zisese Achim că şi acolo la ei, la cazangerie, cuptoarele pline de topitură ar sări în aer şi tonele de oţel s-ar revărsa potopind totul în calea lor dacă n-ar fi omul care să vegheze puterea cuptorului. Or, pe-a omului cu arma, cine o supraveghează ? Se gîndise mult la ceea ce îi zisese atunci Achim, dar trebuise să ajungă aici, deasupra Brîului Alb, să înţeleagă că acolo jos puterea trezită din umilinţă şi controlată tot cu umilinţă nu era dreptatea şi cinstea cea mai mare. El socotise că de vreme ce puterea era de partea lui şi se lupta pentru ordinea noii puteri, adevărul nu putea fi decît al puterii. Şi după ce-i arestase tatăl şi încă şase fraţi, iată-l aici, în faţa lui Vasîlie, gata să-i taie lanţul de la mînă şi să-l ajute să fugă, să-l ajute pe el, care-i oropsise familia celuilalt. Da, acolo era locul lui Vasîlie, la pămînt, la jug, dar al lui, al lui Aurel unde era ? Aflase că bătrînul Gogolea murise la canal, murise de tifos, bătrînul îi îngrijise pe ceilalţi, şi pentru că era ultimul dintre vii şi ştia că nu mai are scăpare, aruncase pe paie spirtul medicinal din canistră dînd singur foc barăcii şi morţilor aflaţi în ea. Nu-i venea lui Aurel să creadă că cel mai tînăr Gogolea nu ştia de moartea bătrînului, ori ştia şi voia să-l joace cum poftea, judecîndu-i fiecare cuvînt, fiecare spusă.

Coţofenele zburară. Vasîlie se întoarse spre Aurel ;

zîm- betul îi pieri, copilul se transformă din nou în tînăr, tînărul în bătrîn, şi Aurel se înfioră de acea scurgere brutală a timpului prin om, de acele schimbări ivite sub ochi ca una din marile minuni ale lumii. Se simţi golit, nu mai rămăsese în el decît pielea întinsă pe nişte oase subţiri, găurite pe dinăuntru ca nişte paie, simţea aproape că pluteşte, şi se simţi fericit cînd înţelese că lanţul de la mînă, atît de temut, reprezenta salvarea

lui, fără el ar fi plutit în afară, curentul l-ar fi dus spre Brîul Alb, spre ceaţa lăptoasă pe care iureşul aerului o învîrtea bezmetic în jurul muntelui. Cu siguranţă furtuna l-ar fi purtat şi pe el, drept pedeapsă, la nesfîrşit, în jurul masivului muntos, înainte de a-l izbi de stîncile golaşe. Nu, nu trebuia să se lase, fusese de totdeauna un fricos, de mic îi spusese Liviu că e un fricos, făcuse totul ca să-şi învingă spaima ; o învinsese mă- cinîndu-şi teama din el prin zămislirea alteia, mai adîncă, în alţii. N-ar fi trebuit să facă decît un gest, vorbele le avea în gît, capul de mult le pregătise pentru rostire ; ce l-ar fi costat să-l mintă pe Vasîlie spunîndu-i că nu-l omorîse pe taică-său ; de fapt nu-l omorîse direct nimeni şi Vasîlie în schimbul acelei veşti l-ar fi eliberat, şi el, pe căile ştiute, ar fi ajuns la ai lui, le-ar fi explicat... Ce să le explice ?... Cine l-ar fi crezut, cine i-ar fi dat ascultare ? Aurel simţi că-i crapă capul din pricina întrebărilor, nu era omul să-şi pună întrebări despre lumea asta mare, întrebările lui erau totdeauna legate de lucrurile mici ale vieţii, şi iată că dintr-odată se trezise în faţa unui zid uriaş, gata să se năpustească pe el dacă ar fi refuzat să-şi pună acele întrebări. Acum era sigur, el îl împuşcase şi pe Liviu, auzise de existenţa lui, deşi nu voise să spună la nimeni, chiar Achim îi dăduse de înţeles ceva şi în sinea lui dorise să-l întîlnească şi să-i facă felul pentru a-şi apăra... Ce voise să-şi apere ? Gradul, puterea, puterea şi arma, sau liniştea de a nu-şi pune întrebări ? De ce zisese Folosea că primise ordin să-l suprime pe Liviu ? Ar fi trebuit să întrebe, era dreptul lui să întrebe, de vreme ce Iscander adusese în discuţie numele fratelui său. Nu-l întrebase, tăcuse, să nu creadă celălalt că e interesat mai mult decît se cuvine, şi Folosea sau uitase sau nu voise să continue...

— La ce te gîndeşti, domnişorule, că de gîndit, se vede cît de colo că te gîndeşti... Dacă îi adevărat ce se zice, că lonu Firii din Bularca a zis că dumneata n-ai fugit ca noi, de bunăvoie, ci silit de ai dumitale, ca să ne prinzi de vii, eu îţi/giq să fugim ; lonu Firii s-a înrăit, de cînd a căpătat automat, ni&imai vrea să ştie de jug, şi mi-e teamă, domnişorule, să nu-mi deie şi mie oarece armă ca să-mi fie

mai dragă puterea decît casa, vitele şi pămîntul, că dacă toţi sîntem cu puterea, cu pita cine mai e, că pita fără dragoste nu se face, iar arma nu-i meşterită să aducă omului linişte şi dor de sămănat. Uite... se aud la posturi fluierături, semn că vine oarece ordin... Numa să nu te împuşte, domnişorule.

34

Aurel nu se trezise de cîteva zile, poate zilele erau săptămîni, n-avea de unde să ştie cînd îşi căpătase cunoştinţa ultima dată, şi nici cei ce treceau din cînd în cînd prin celula-infirmerie nu-şi aminteau de ultima lui revenire. Oricum, sigur era că nu se vorbise cu el de mult şi tot de mult viaţa lui nu mai interesa în mod deosebit pe nimeni ; pe noptiera de la marginea patului praful se ridicase de un deget, perna îi era murdară de scursorile galbene-roşcate ale salivei, de multele transpiraţii neşterse, iar în încăpere duhnea a oţet şi aburi de spirt. îi lăsase cineva pe marginea noptierei un pistol cu butoi şi cu gloanţe oarbe, fusese ideea unui adjunct de-al lui Dobrin, aşa Aurel se putea da de gol, praful de pe noptieră l-ar fi trădat dacă s-ar fi repezit la arma de foc cu gînd să-şi curme zilele sau să omoare pe cineva. Nu, Aurel nu voise nici să se sinucidă, nici să omoare, martore erau cartuşele, toate la locul lor, praful adunat pe pistol şi noptieră, semn că jucăria metalică nu fusese atinsă. Giurgea aştepta pe un scaun, de cîteva ore, trezirea bolnavului ; aşteptare zadarnică. O ştia prea bine, cu toate astea, nu se mişca de pe taburetul incomod pentru trupul din- tr-o bucată, îndesat şi în ultima vreme mai buhăit. Pierduse Giurgea nu numai din supleţea mişcărilor ; barba îi era nerasă, cizmele lucioase ca oglinda aveau la tocurile zdravene urme de noroi, cîteva numai, dar urme, totuşi, de mizerie, şi, după ce îşi privi cu propriii lui ochii decăderea, după ce îşi masă cu o palmă lată şi aspră

barba, ţepoasă, îşi descheie gulerul de la manta şi nu se sfii să facă acelaşi lucru şi cu nasturii de la, vestonul devenit incomod. Toate îi deveniseră prea strimte. Oglinda cercetată cu o zi înainte îi reproşase pungile de st>b ochi, guşa adunată sub gulerul aspru de postav. îl poftise în- tr-o zi Dobrin în noul lui sediu ; era departe de ceea ce îşi visase, dar toate la timpul lor, îi spusese sublocotenentul mulţumit pentru clădirea impunătoare, cea mai impunătoare din celelalte existente în cazarmă, unde îşi instalase cu subordonaţii arhiva atît de dragă. în ziua inaugurării noului sediu totul strălucea de curăţenie, însuşi Dobrin îşi schimbase îmbrăcămintea, noua uniformă era subţire, elegantă, de o ţesătură aparte. Pînă şi pistolul minuscul se odihnea într-un toc nou de piele de căprioară, vopsit în culoarea uniformei şi, spre surprinderea lui Giurgea, losulică fusese obligat la intrare să se legitimeze, să înţeleagă că noua instituţie îşi avea rolul ei, de departe cel mai important. losulică, emoţionat de impozanta clădirii îl salutase primul pe Dobrin la intrare, la fel căpitanii şi maiorii, grade simandicoase în ierarhia militară ; brusc, aceste grade îşi pierduseră din importanţă de vreme ce posesorii lor îşi duceau primii mîna la chipiu. Dobrin era şi el uluit de această nouă scară a valorilor, parcă înnebuniseră cu toţii. După cîteva zile nu numai că nu se mai mira de întorsătura lucrurilor, dar cînd Giurgea, trecînd prin curtea cazărmii, la un pas de noul sediu, se întretăie cu Dobrin, tocmai apărut pe scări, sublocotenentul nu numai că nu-şi duse mîna la chipiu : cu degetele vîrîte ostentativ în lăcaşul dintre cu- reaua lată şi haină, îl întrebă ironic dacă nu doreşte să-l urmeze. Giurgea îl urmă. Dobrin îl purtă aproape o jumătate de oră prin coridoarele tuturor etajelor, ca şi cum ar fi vrut să-i arate celuilalt mărimea împărăţiei lui ; se opri cu Giurgea în apropierea unei uşi nici măcar păzită şi, printr-o izbitură de picior, o deschise. Uşa ascundea o cameră minusculă, mizeră, ticsită de dosare proaspăt cercetate, altfel bentiţele, albe şi albastre, galbene şi roşii, mov şi verzi, n-ar fi fost prinse într-un cui, aşteptînd fiecare să-şi schimbe destinaţia în funcţie de mişcarea hîrtiilor dintr-o mapă în alta.

— Astea toate se referă la dumneata, atît îi spuse Dobrin cu ochii micşoraţi, aşteptînd să citească pe chipul maiorului spaima.

Dar Giurgea nu numai că nu se temu, dimpotrivă, strigă la Dobrin cum ar fi strigat la un simplu soldat :

— Drepţi !

Dobrin, îngălbenit, se execută, avusese chiar cîteva momente de îndoială că ordinul putea fi adevărat, dar cuvîntul rostit imperativ lovise direct. Dobrin luă poziţia cerută de superior, spre surprinderea soldaţilor de pază, înlemniţi, ca şi şeful lor.

— Culcat, drepţi, culcat, drepţi ! urmară asprele ordine.

Şi un coridor întreg de soldaţi, în frunte cu sublocotenentul, executară fără crîcnire înjositoarele mişcări, fireşti pentru recruţi nu pentru oameni aflaţi, prin noua lor menire, în fruntea unei instituţii atît de importante.

— Pe loc repaos ! tună Giurgea şi, după ce Dobrin, transpirat şi cu lacrimi de umilinţă în ochi, luă poziţia indicată, maiorul se îndepărtă fără să ia aminte la salutul sublocotenentului, fără să citească în privirile umilite ale celuilalt propria lui decădere.

De atunci, în fiecare zi, era chemat în termenii cei mai poli- ticoşi cu putinţă de subofiţeri obscuri să răspundă la fel şi fel de întrebări, cea mai importantă şi persistentă dintre ele fiind legată de activitatea pe frontul din Est şi de un văr care îşi făcuse studiile în medicină într-o ţară capitalistă. Ştia, nu mai avea de stat mult în armată, poate tocmai din acest motiv se încăpăţîna să-şi ducă cercetările la bun sfîrşit, cercetări legate de propria lui conştiinţă, de nimic altceva. Nimeni nu-i ceruse vreun dosar privind activitatea lui Aurel, nimeni nu-i dăduse de înţeles că strădania lui de zile şi nopţi i-ar fi fost cuiva de folos, cu toate acestea, Giurgea dorea să afle adevărul, şi acest adevăr îl obseda mai mult decît propriul viitor. N-avea copii, nici nevastă, în afară de o mamă în vîrstă, aflată la un azil al militarilor, nu păstra nici o altă legătură în afara

cazărmii, temerile de acest gen erau de prisos, teama era alta, că s-ar fi putut să-l deblocheze înainte de a fi în posesia tuturor datelor menite să-i lumineze, pentru viitorul armatei, faptele, toate faptele legate de activitatea lui Aurel. Credea sincer într-o revenire la adevărata armată, nesupusă capriciilor, unde ordinul să fie ordin, unde gradul să fie grad, unde valoarea să fie indiscutabilă, din proprie experienţă ştiind ce înseamnă incapacitatea în armată ; se convinsese pe ambele fronturi, cînd mii de oameni fuseseră sacrificaţi prosteşte, unii comandanţi socotind
că nu mintea duce la victorie, ci crezul, un crez egal cu cel de dincolo de moarte, capabil să se destrame la primul glonte, singurul real şi obiectiv într-o luptă. Nu mîncase nimic în ziua aceea, fusese sculat de la masă şi chemat să dea o declaraţie oarecare, o declaraţie pe care nici n-o scrisese, un caporal considerase pînă la urmă că nu mai e necesară pentru investigaţii, cele existente erau suficiente, plusul de dovezi era inutil, după cum îi spusese caporalul, salutîndu-l regulamentar. între timp, mîncarea i se răcise, Giurgea refuzase să se întoarcă în sala de mese. Venise la infirmerie, unde Aurel, uitat, fără nici un fei de îngrijire, începuse să miroasă îngrozitor. Noua stare a lui Aurel i se păru nefirească maiorului, ea reprezenta tot o degradare a armatei şi, cu o energie pe care şi-o credea adormită, strigă cu toată foarţa plămînilor să vină subofiţerul de gardă. Uşa se deschise în cîteva secunde, semn că pe coridor îl păzeau mai mulţi soldaţi. Cînd sosise, coridorul fusese cu desă- vîrşire pustiu, pînă şi stratul gros de praf fusese neatins, aşa că apariţia neaşteptată a oamenilor de pază îl miră.

— Apă, prosoape, săpun, cearceafuri ! ordonă el unui sergent, cel mai mare în grad. Nu după mult timp sergentul se întoarse, adusese cu el absolut tot ce i se ceruse. Giurgea dădu cearceaful cu pătura zdrenţuită la o parte şi cu greu se menţinu pe picioarele solide din pricina damfului ieşit de sub învelitoare. Cu toată greaţa, îşi dezbrăcă mantaua şi vestonul, îşi suflecă mînecile de la

cămaşa albă de în şi, ca o mamă grijulie, îl apucă pe Aurel de subţiori şi—1 întinse pe podea. Biruin- du-şi starea de vomă, trăi impresia unei izbînzi în faţa propriului trup. Aurel nu i se mai păru un sublocotenent oarecare, degradat şi condamnat, ci o rudă... Se simţi învăluit de un sentiment de duioşie cînd băgă săpunul în apa călduţă şi începu să-l frece vîrtos pe omul ce încetase, prin halul în care arăta, să mai fie om.

— Tovarăşe maior, de ce nu lăsaţi, că eu... spuse caporalul şi, cu toate că maiorul se uita la el pieziş, Pintilie îşi rezemă automatul de zid, se dezbrăcă pînă la brîu, şi amîndoi, el şi maiorul, îl spălară pe Aurel cum ai fi spălat un prunc.

Abia acum se vedeau ravagiile făcute de răni, Giurgea înţelese că numai o forţă supraomenească îl ţinea în viaţă, poate o forţă egală cu dorinţa lui de a afla adevărul, forţa de supravieţuire a muribundului stînd în cealaltă dorinţă de a da adevărul în vileag.

„Ar trebui împuşcat, îşi zise sieşi Giurgea şi îşi simţi pleoapele alunecînd peste ochii reci şi metalici, de ce este lăsat să se chinuie, doar există un ordin în acest sens ?” Un simplu glonte la tîmplă, tras în starea de inconştienţă, ar fi repus trupul mu* ribundului în drepturile lui de linişte. Giurgea înţelese că era în stare să facă acest gest pentru omul purtat în braţe spre patul înfăţat şi aerisit. Cu restul de apă Pintilie spălă podelele încăperii şi cu mătura alungă puzderia de şoareci mărunţi, aciuiaţi sub pat şi prin salteaua de paie. Geamul cît o palmă, nedeschis de ani de zile, fu spart, rama era prea veche şi încrîncenată în cuietorile ei ruginite ; prin sticla spartă năvăli în cameră aerul răcoros al muntelui, şi Giurgea văzu prin ferestruică Brîul Alb deasupra căruia nu se mai zărea nimic din pricina ceţii, ca şi cum deasupra acelui Brîu era o altă lume, cu taine nedezlegate încă.

— De ce plîngi, caporal ? ! Drepţi, culcat, drepţi ! tună Giurgea cînd îl văzu pe Pintilie ştergîndu-şi ochii, şi ordinul lui era dat mai mult pentru a-şi înfrînge sieşi starea de slăbiciune, îmbrăcarea, şi mîine dimineaţă la raport ! mai spuse maiorul şi se întoarse cu spatele la

caporal, ca acesta să se poată şterge la ochi.

— Am înţeles, tovarăşe maior ! spuse Pintilie. Giurgea îl fulgeră din priviri.

— Eu nu-s tovarăş, tovarăşii de luptă mi-i aleg eu...

Giurgea voi să se ridice de pe scaun, era inutil să mai stea acolo, Aurel nu era în stare să vorbească, pierdea timpul de pomană, dar cînd voi să plece, înţelese că numai o parte se ridica din el, trupul continua să rămînă pe scaun lîngă muribund. Partea înălţată se lovi în spaţiu de ceva şi mai uşor. Cînd se uită mai bine, înţelese că era numai el cu Aurel, că mergeau amîndoi, atingîndu-se cu paşi de fum ; Giurgea se miră pentru starea aceasta. în ultima vreme se mişca tot mai dificil, trupul i se îngreunase, multele nemulţumiri îl făcuseră mai puţin aspru cu propriul trup, superiorii neavînd o preocupare deosebită pentru ţinută, îl uitaseră şi pe el în paragină. Giurgea se întrista pentru decăderea generală, după el ţinuta ostaşului reflectînd în direct starea lăuntrică a armatei. Se ciupi de ureche, desigur aţipise pentru o clipă, visase, nu era mort, şi nici Aurel nu era încă, n-avea de ce sufletul lui să se detaşeze de trup, să zboare deasupra resturilor pămînteşti, da, era adevărat, într-adevăr, aţipise şi visase desprinderea de real. Maiorul se întristă cînd pricepu că se afla pe acelaşi scaun şi lingă el era Aurel, cu ochii larg deschişi şi întrebători. Cit dormise ? Nu-şi putu da seama.

— Domnule maior, din nou dumneata ? Ce-aveţi cu mine? şopti Aurel. Cuvintele lui se legau cursiv, fără greutate, ca şi cum n-ar fi ieşit dintr-un trup vlăguit. Cui foloseşte adevărul după care tînjeşti dumneata, lumea n-are nevoie de adevăr, n-am avut multă vreme nevoie de el nici eu, şi am trăit, te rog să mă crezi, foarte bine. Este cu mult mai uşor să nu judeci şi să execuţi orbeşte, să nu-ţi pui întrebări şi să arunci responsabilitatea nu pe propriul tău suflet, ci pe sufletul altora...

— E nevoie de adevăr, fără adevăr, neadevărul n-ar mai putea fi judecat, adevărul, de cele mai multe ori, ca bun cîş- tigat de omenire, se transformă în judecătorul suprem... în numele lui străduieşte-te să trăieşti, să pot

afla tot ce-i de aflat. Nu va trece mult, te asigur, şi adevărul şi dreapta judecată vor învinge, chiar dacă acest *nu mult* va însemna ani, numai adevărul şi minciuna nu mor, ele coexistă ca să se poată confrunta în faţa omenirii de azi şi de mîine, numai ele nu pot fi înfrînte, indiferent de dosarele care se ard cu scopul de a le ascunde. Dobrin... n-ai avut cum să vezi, lîngă noua lui clădire, şi-a construit un crematoriu, în fiecare zi sute de dosare sînt arse sub pază, de curiozitate într-o seară m-am dus şi m-am apropiat de coşul disimulat între alte două clădiri, şi am simţit miros de carne arsă, dosarele nu erau simple dosare, erau suflete, şi unul dintre ele m-a luat de mînă şi mi-a spus : „Să nu uiţi niciodată, *domnule maior...”*

Aurel rîse ca de o glumă bună, tot ce-i povestea maiorul erau închipuiri de om care crede în viaţa de dincolo de moarte, din acest punct de vedere el nu avea păreri de rău, îi spusese losulică că lumea de apoi nu există decît pentru proşti; cu toate că odată colonelul voise să-şi limpezească afirmaţia, Aurel rămăsese la prima lui credinţă şi refuză să-şi bată capul cu ceea ce nimeni nu reuşise să dovedească. Făcu un efort supraomenesc să-şi ridice perna, aşa cum stătea, nu-l putea vedea pe maior, şi Giurgea, intuindu-i dorinţa, îi prinse ceafa cu o palmă iar cu mina cealaltă ridică perna proaspăt înfăţată.

— Nici nu ştiţi cum v-am dispreţuit, domnule maior, împreună cu Dobrin şi Achim, nu o dată v-am imitat, ne băteam joc de asprimea nefirească pentru noi, de ordinele dumneavoastră severe, de temnicer. Mi se părea că aţi venit de pe alt pămînt şi întîmplător aţi poposit cu un grad de maior printre noi. poate de aceea nu s-au luat măsuri atît de rapide împotriva dumneavoastră, eraţi un reper pentru ce nu trebuia să fim noi, ceilalţi. Fină la un punct sincer am crezut în tot ce ne spunea losulică despre noul militar, al cărui crez şi abnegaţie sînt suficiente pentru a putea lupta împotriva duşmanului. Nu cu aceste mărunte mărturisiri voiam de fapt să vă reţin, mi-am dat seama că staţi de mult şi înţeleg că numai datorită dumneavoastră arăt acum aşa cum arăt... Am considerat, domnule maior, în orgoliul nemăsurat în care trăim, că ideea de putere

poate suplini adevărurile mici din care este făcută viaţa, că noua ordine, cu marile ei principii, poate îngloba întîmplătoarele greşeli, chiar atunci cînd printre aceste greşeli se strecura şi viaţa unui om. Mă cunoaşteţi, n-am făcut nimănui rău dintr-o convingere personală, nu pornirile mele m-au făcut dur, ci dorinţa de a scăpa ţara de duşmani. Mă credeţi că mă bucuram că, pe zi ce trece, în locul celor vechi, apăreau alţi duşmani noi ? Pentru prima dată m-am întrebat de ce ? Mulţi dintre cei arestaţi erau oameni cunoscuţi de mine, fetei lui Nicolae Gogolea i-am făcut curte înainte de a fi însurat şi ţin minte că pe drum, pînă la judeţ, cînd mi-a cerut voie s-o las să-şi facă nevoile, nici n-am vrut să aud, şi nu s-a jenat să şi le facă, domnule maior, lîngă mine, pe scîndurile căruţei, şi eu, intransigent, nu mă uitam într-acolo. După ce-am văzut cum mă sfidează, pentru că eu sfidare am înţeles din purtarea ei, am fost şi mai convins că numai forţa îi va pune pe toţi aceşti duşmani cu botul pe labe. Sincer am crezut asta, domnule maior... V-am povestit, credinţa că Achim şi losulică m-au trimis sus, să mă infiltrez şi să-i aduc pe cei de acolo legaţi, fără jertfe inutile ; mi-aţi spus că aţi cercetat, că aţi răscolit dosarele şi n-aţi dat de nici un document în acest sens, de nici o hartă. Parcă pentru mine documentele au valoare ? Pentru mine n-au, orice document poate fi măsluit, o ştiu din proprie experienţă ; la acest punct v-am dat întotdeauna dreptate, indiferent că losulică a zis că totul este admis cînd se face în numele revoluţiei şi că revoluţia suportă orice fel de justificare dacă ea duce la victoria maselor. Ajuns sus, am înţeles de ce apăreau aici jos atîţia duşmani. Am întîl- nit nişte ţărani, plecaţi de la noi din sat, printre ei pe Vasîlie Gogolea, prin felul de a se purta am înţeles că acest copil de ţăran oropsit de noi avea mai mare încredere în mine decît losulică şi Achim, deoarece, domnule maior, sînt sigur că m-au lăsat să fug ca să se verifice pe ei, să-mi încerce credinţa în noua ordine şi sufletul să mi-l încerce dacă e în folosul ei... N-au avut curajul să-mi spună deschis, sublocotenent Rogo- zea, cu toate că ai avut un frate legionar, avem încredere în tine, du-te sus, dar nu ca

un om ce trebuie să-şi plătească o vină, ca un tovarăş de-al nostru pe care-l stimăm şi în care credem... M-au trimis să mă scape de o pedeapsă capitală, dar şi cu convingerea că n-am să-i trădez. Şi în acest caz nu numai că nu le-ar fi fost judecat gestul de a mă fi ajutat, dar ar fi binemeritat laurii cîştigaţi din acest gest... De ce n-au fost deschişi cu mine ?... De ce într-o lume pentru care mi-am pus viaţa nu o dată la bătaie să n-am dreptul la încredere, doar e lumea mea, de ce n-au recunoscut că harta adusă de mine i-a ajutat să limpezească ceaţa de pe munte ?

Aurel se opri din povestit, perna îl deranja din nou, acum i se părea că e prea sus şi mijlocul slăbit se frîngea sub greutatea trupului îndoit. Giurgea îl ajută să coboare, îi trase pătura pînă sub bărbie, apoi, cu marginea cearceafului îi şterse transpiraţia de pe frunte, o transpiraţie roşie, ca şi cum prin porii larg deschişi ar fi curs sînge.

— Vasîlie'Gogolea, trebuie să-l ştiţi, stă la capătul satului, mai la margine, casa aceea lungă aflată între cîmpuri, înconjurată de roşcovari, m-a păzit mai multe zile la rînd şi era măcinat de o singură întrebare, dacă l-am ucis sau nu pe tatăl lui. Voia să-mi dea drumul, voia adică să mă ajute să fug; sînt convins că ar fi plecat cu mine şi s-ar fi întors la ai săi, fără să înţeleagă că în aceeaşi clipă ar fi fost arestat pentru că stătuse vreme îndelungată printre legionari. Mi-am pus întrebarea, domnule maior, cum a ajuns la duşman, de vreme ce era sus, numai duşman putea fi ; răspunsul, oricum o aduceam din condei, nu era decît unul singur, noi l-am făcut duşman. Ştiţi cum a murit bătrînul Gogolea, nu ştiţi însă un lucru, nu o dată acolo sus m-am întrebat ce m-a făcut să nu-i îndeplinesc o rugăminte şi ce l-a împins pe el să mi-o ceară mie. Dacă mi-a cerut-o mie, înseamnă că nu mă socotea duşmanul lui, dimpotrivă... în gară, cînd l-am dat în primire celor de la judeţ, care l-au dus la canal, mi-a vîrît în mînă un bilet, un bilet pe care-l scrisese în căruţă, doar l-am văzut; m-a rugat să i-l dau soţiei lui. La întoarcere i-am citit biletul şi ce crezi că scria în el, domnule maior ? îi

spunea nevestei lui, Maria : numai pe ea a iubit-o, că în afara ei n-a cunoscut o altă femeie că, orice s-ar întîmpla, să nu arunce vina pe mine, pe fiul lui Rogozea, chiar aşa a scris, că eu sînt om de omenie şi n-am nici o vină. Am rupt biletul şi nu i-am spus femeii nimic, l-am rupt de teamă să nu ajungă cele scrise la superiorii mei, aceştia să vadă că eu, Aurel Rogozea, eram un om de treabă şi duceam de la un duşman de clasă un bilet în care se afla şi o vorbă bună despre mine. Şi acest băiat al lui Gogolea voia să-mi dea drumul, să-mi taie lanţul şi să fugă cu mine, aici, la pămîntul lui, la rosturile lui.

Chiar în faţa uşii, pe coridor, se auzi un fornăit de cal şi nişte copite potcovite lovind zgomotos podeaua de beton. Aurel se bucură, recunoscu în apelul blînd al căruţaşului vocea lui Pintilie, el îndemna armăsarul să se oprească, şi o făcuse pe un asemenea ton, încît parcă s-ar fi adresat omului celui mai apropiat. Peretele celulei-infirmerie dispăruse, se vedea căruţa cu coviltirul deşirat, şi Aurel, ridicîndu-se în şezut, rîse cînd prin coastele calului zări de cealaltă parte a coridorului o santinelă înlemnită de spaimă. îşi făcea cruci santinela, apoi crucile nu-i dădură liniştea de care avea nevoie, şi omul, stăpînit de frigurile spaimei, se aşează în genunchi şi făcu mătănii după mătănii doar-doar vedenia din faţa lui va dispare. Vedenia nu era vedenie, era o căruţă ca toate căruţele, cu roţile mari din spate învelite în cîrpe groase, să nu facă zgomot, iar cele din faţă în vată, iar soldatul de caraulă nu se minuna atît de căruţa ciudată, în instituţia în care lucra văzuse el destule lucruri nevăzute în altă parte, frica venise de la cal, care mînca acum dintr-o traistă de campanie ovăz şi prin gît se vedea cum alunecă grăunţele din esofag în stomac iar din stomac cum cad pe sub ciotul de coadă. Toată viaţa visase Pin- tilie să aibă un cal şi căruţă, se înscrisese în partid în ziua în care Căcălici îi dase o declaraţie că are să primească negreşit de la noua orînduire o căruţă proprietate personală, ziua aceea fusese cea mai fericită zi pentru Pintilie, om gospodar şi sărac, intrat în armată s-o slujească cu abnegaţie

ostăşească.

— Sînt gata, tovarăşe maior, spuse Pintilie mîndru de pe capră.

Transpiraţia îi năvălise pe frunte, o transpiraţie de plăcere, ţinea hăţurile cu amîndouă mîinile uitîndu-se mereu la ceasul de la mînă, un ceas pe care i-l dăduse în dar Cotoban, îl sechestrase de la Piper, ceas „Doxa”, cu minutar, şi minutarul, ca şi cele două limbi, se oprise la ora douăsprezece. Cu toate acestea, Pintilie se uita mereu la cadran, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie în întîrziere. Acum era cu calul şi căruţa lui, îl înlocuise pe căruţaş, un ţigan, la ora scrisă pe orologiul încă- tărămat la mîna dreaptă ; prea fusese fericit ţiganul, cu funcţia lui. Slujise vreme de zece ani, fără înlocuitor, uite, înlocuitorul venise, nu orice fel de înlocuitor, unul de seamă, militar, şi ţiganul se despărţi de hăţuri şi de biciuşcă cu păreri de rău, cu toate că era timpul să se odihnească. Obosise colin- dînd cu căruţa şuie şi calul costeliv tărîmurile lumii. înainte de a lua în primire căruţa, Pintilie semnase un bon în paişpe exemplare, i-l dăduse direct Dobrin, de la două exemplare acum se ajunsese la mai multe, pentru siguranţă, să nu existe vreo îndoială că pînă la schimbul cuvenit căruţaşul avea să fie caporalul Pintilie. Primise un glonte în frunte, pe munte, pe Muntele înalt unde se aflaseră Aurel şi ai lui ; îl trimisese sublocotenentul Dobrin s-o urmărească pe Lovica. El o urmărise, pînă în clipa cînd în faţa lui apăru o femeie îmbrăcată în negru, maica Lucreţia, şi ea îl împuşcase de la distanţă de-o palmă ; îi făcu apoi cruce, aşa cum stătea întins pe pajiştea verde ; nici nu auzise glonţul cum pornise pe ţeavă, nu auzise decît zgomotul căruţei neunse, butucii negri de atîta umblet, pe ei îi auzise, şi nechezatul calului ce se apropia. Atunci frica de glonte îi pieri şi săruta mîna maicii, neştiind că de la ea pornise glonţul aducător de moarte. Cînd se trezise, era tîrziu, se apropia de miezul nopţii, nu era o noapte ca oricare alta, era noaptea de

Anul nou, şi el dorea să moară la ceasul dintre ani, să capete, aşa cum îi spusese colonelul, căruţa. Dorinţa îi fusese împlinită, exact la ora dorită clopotele începură să bată peste comună şi împrejurimi ; el se linişti, nu mai avea de ce să se ţină cu dinţii de viaţă de vreme ce în lumea fără de sfîrşit va fi căruţaşul mult visat, va fi şi el proprietar ca atîţia alţii. îl înlocuise pe ţigan. îmbrăcat regulamentar, îşi luă locul pe capră şi moartea îl chema mereu spre cazarma de unde plecase, acolo îşi instalase sediul principal. în căruţă erau Achim, losulică şi sublocotenentul Dobrin, cu nelipsitu-i dosar negru sub braţ. Colonelul era supărat, se aflau în mare întîrziere, şi Giurgea nu se grăbea să iasă din subsolul urît mirositor. Aurel era treaz, atît cît putea fi după istoveala la care fusese supus de maior, povestitul îl obosise peste măsură, era livid şi nu înţelegea de unde zgomotul îndepărtat de căruţă neunsă şi nechezatul calului, mai ales de unde vocea cunoscută a lui Pintilie, care murise cu aproape un an înainte, de un an nou, acolo pe munte. Tot acalo pe munte îi spusese Folosea că cine moare de Anul nou va ajunge căruţaşul morţilor, al tuturor morţilor, pînă la venirea altuia, stins şi el la cumpăna dintre vremi. Crezu că are vedenii, se ridică în şezut şi, cînd îl văzu pe Giurgea că pluteşte spre căruţă, înţelese că era singur în acel beci-infirmerie, stătuse pînă atunci de vorbă cu alt Giurgea, unul mai tînăr cu un an, un Giurgea doritor să afle adevărul cu orice preţ. Numai de adevăr putea fi vorba, altfel acel tribunal militar nu l-ar fi luat cu el să dezlege cine ştie ce taine necunoscute lui ca om viu şi numai cînd începu să plutească văzu aievea căruţa şi calul descărnat, pe Pintilie pe capră, pe ceilalţi trei sub coviltir. De teamă să nu moară cumva la ceasul acela nemernic, se strînse în el şi chemă cu glasul stins numele mamei, singura care-l putea ajuta în acea clipă de grea cumpănă. Se trezi în căruţă şi, curios lucru, nimeni nu-l băgă în seamă, stătea pe o bancă în spate, locul rezervat celor

pregătiţi să moară la o anumită oră, gata să ocupe locul lui Pintilie, Pintilie cel mîndru nevoie mare de noua lui avuţie ; deci pe bancheta din spate Aurel nu era singur, se mai afla un om. I se păru că acel om era Liviu, fratele lui, apoi Aurel rîse, ce să caute Liviu acolo, doar îl împuşcase el, şi îl împuşcase cu un an şi ceva în urmă, n-avea ce căuta în căruţa lor. Cu toate astea, cel de lîngă el era Liviu, îi fu destul să-i audă vocea şi să-i vadă ochii.

— Tu eşti, Liviule ?

— Eu sînt, Aurele, îi răspunse Liviu zîmbind şi caninul rupt la vîrf îşi arătă despicătura ca atunci, demult, în copilărie... Sînt bolnav, Aurele, s-ar putea să mor, vin acum din_ prizonierat, să ştii că cel pe care l-a împuşcat Folosea n-am fost eu, acela era alt Liviu, şi dacă voi muri, am să-ţi povestesc cum s-au petrecut lucrurile. Numai să nu murim amîndoi la acelaşi ceas de noapte în răscrucea anilor, nu vreau să fim învrăjbiţi şi dincolo, ar însemna să ne batem pînă ce vom muri a doua oară, iar eu nu mai vreau să mă bat şi nici nu mai vreau să mor, o singură viaţă şi o singură moarte îmi sînt destule.

— N-o să murim, Liviule, nu putem muri aşa uşor, noi, neamul Rogozea, sîntem făcuţi să trăim.

35

Achim se mutase din cazarmă, mai bine zis i se pusese în vedere s-o părăsească în două ore ; îşi adunase puţinele lucruri în valiza de lemn, singura valiză lăsată de Florica, fosta lui nevastă, valiza de recrut, Achim rîse cînd se văzu cu ea în mină, toată averea lui. îl chemase losulică la el în birou, ridicase neputincios din mîini şi-i zise să se dezbrace într-un colţ al camerei, şi Achim se dezbrăcă, în vreme ce fiul lui Samuel închise uşa cu cheia. Fusese iubit Achim în cazarmă, era printre primii veniţi acolo, sosise cu valiza lui de lemn vopsită în roşu, aşa i se spusese, din

verde s-o schimbe în roşu ; el o mîz- găli cu minium de plumb, singura vopsea avută la îndemînă.

Generalul fusese aspru cu losulică. Achim putea antrena trupa la insubordonare, putea să provoace o răzmeriţă, gradul lui ar fi impus, or, fără grad Achim în faţa militarilor nu mai era militar, era un simplu civil. losulică se uită atent la fiecare lucru de care se debarasa Ieronim, să poată raporta că ordinul a fost îndeplinit întocmai. losulică nu mai purta mănuşile cu degetele vinete de hipermanganat, Cotoban îl lecuise de teama inofensivelor vieţuitoare, nu mai căra după el nici sticla cu lichidul violet, în locul soluţiei diluate losulică turnase alt-ceva şi, ori de cîte ori simţea o sfîrşeală la stomac, ducea sticluţa la gură şi în sticlă făcea mărgele ţuica de pere ; dintre toate ţuicile, i se părea cea mai bună. Numai Achim era vinovat, nu trebuia să-şi fi aruncat hainele militare, ori poate nu hainele erau de vină, adevărata cauză putea fi Aurel, şi Achim ştia foarte bine că aşa era. în chiloţi, Achim părea caraghios, chiar foarte caraghios. losulică, în timp ce sorbea o înghiţitură de pară, se străduia să nu rîdă, namila de Achim fără uniformă, redus la vestimentaţia intimă, trecuse de faza ruşinoasă, intrase în alta, umilitoare ; losulică, supărat, se simţi el jignit de felul în care ajunsese unul din colegii săi. Colonelul îi scoase din valiza mînjită cu miniul de plumb costumul civil, şi Achim se îmbrăcă, la început cu încetineală, cu un soi de curiozitate pentru noua lui ţinută, apoi se obişnui odată intrat în pantaloni şi nu-şi mai făcu probleme cînd trebui să-şi pună puloverul cîrpit la coate, haina în carouri, haina pe care o iubise cel mai mult în civilie.

— Nu trebuia, tovarăşe colonel, ştiţi doar, eu, începu să vorbească Achim, referindu-se la acel mod de a i se schimba uniforma, eu nu mi-am trădat niciodată patria, nici n-am de gînd, nu înţeleg de ce sînt supus la un asemenea tratament.

— Parcă eu le înţeleg pe toate, Achime, crezi că eu. le înţeleg ?... Nu le înţeleg nici eu... Ordinul mi-a fost transmis printr-un sergent, sergentul l-a primit de la Dobrin, iar Dobrin cine ştie de unde... Nici generalul nu e

în apele lui, se ascunde de trupă, parcă i-ar fi ruşine că e superiorul ei, dacă mă crezi, am vrut să stau de vorbă cu el, nu o singură dată, martor mi-e cerul că n-am putut; atunci am invocat organizaţia de bază ca ultim argument, i-am zis că întâi ar trebui să te discutăm acolo, comuniştii să hotărască ce şi cum. S-a uitat la mine ca la un idiot arătînd cu degetul în sus, spre cer. Mi-a mărturisit că organizaţia n-are nici o cădere să se amestece, că nu e treaba ei. Are dreptate Pintilie cu cotizaţia lui, nu ne-am plătit-o la timp şi acum cînd apelăm la sensurile ei, ea ne zice : V-aţi sustras obligaţiilor mele, acum adio şi-un praz verde, prea tîrziu. Uneori cred că Giurgea cu căutările lui să ne fi încurcat, poate şi eu cu căutările mele, nu trebuia să pun la îndoială identitatea lui Liviu. Aş fi putut pune mîna pe pistol la a doua plecare a lui Aurel. Pentru prima ar fi încasat o pedeapsă, ar fi fost scos din armată, ar fi făcut închisoare, în schimb, situaţia ta şi a mea ar fi fost alta – n-am fi dat apă la moara lui Dobrin, apa curge în ultima vreme mai mult pe acolo... Ştii la ce concluzie am ajuns, Achime ?... Că sînt laş... Nu este vorba de laşitatea de care mă acuză fără să mi-o spună Dobrin, laşitatea naţiei, e un prost dacă îşi închipuie aşa ceva, sînt laş că nu mă duc la general să-mi impun punctul de vedere în privinţa ta, cine te cunoaşte mai bine ca mine ?... Nu m-am dus şi n-am să mă duc... Culmea este că pot explica aproape •exact traiectoria destinului tău şi al meu, destine într-un fel asemănătoare ; ceva s-a deteriorat pe parcurs în existenţa noastră, şi deteriorarea nu face altceva decît să confirme, pe propria noastră piele, greşelile săvîrşite în destinul altora. Vezi, în numele idealului pentru lumea asta ţi-ai sacrificat viaţa, în numele aceluiaşi ideal trebuie să părăseşti cazarma şi poate tot în numele lui, într-o zi... Bea, e de pere, mi-o face un ţăran nevoiaş pentru mine.

— Nu beau, losulică, în ultima vreme am băut cam mult, am băut nu din plăcere, nici ca să-mi ascund dureri netămăduite, am băut ca să beau, aşa cum tu îţi ungeai degetele cu hipermanganat... Acum bei tu, nu mai beau

eu, şi Achim îşi măsură lărgimea pălăriei cu borurile mari în timp ce şi-o punea pe cap... De fapt, tovarăşe colonel, dintre toţi eu sînt cel mai fericit, pe cinstitelea, aşa mă simt, am fost scos la vreme, nu-mi ■mai pot încărca sufletul cu nimic... Ştii de cînd începe omul să-şi pună probleme de conştiinţă ? Din clipa cînd în moara de suflete intră el, cum am intrat eu, pînă n-am intrat, am crezut că nu există decît conştiinţa ordinului care nu mă privea pe mine ca executant, acum mă preocupă, tot ce am să fac de aici înainte fac din proprie răspundere...

— Tocmai aici e, Achime, tocmai aici, şi nu mă mai tovă- răşi, zi-mi pe nume, una pentru că nu-ţi mai sînt superior, a doua oară pentru că ne ştim de atîta amar de vreme. Sentimentele, cînd sînt sincere, n-au nevoie de apelative, or, eu îţi vorbesc sincer... Că nu sînt făcut pentru meseria asta, e clar, în acelaşi timp nimeni nu m-a obligat s-o aleg ; am ales-o cu dragă inimă. La centru am fost întrebat tot de un Goldştein ca mine, îţi jur, nu sîntem rude, în ce domeniu vreau să lucrez... Tocmai citisem o carte despre Felix Dzerdjinski Edmundovici, nu se poate să nu fi auzit de el, omul ăsta a trimis în lumea drepţilor nu puţine suflete, şi cu toate astea poporul l-a iubit. Sigur, înţeleg, revoluţia e revoluţie, dar tocmai aici am îndoieli, în privinţa felului nostru de a ne comporta... Nu-mi dau seama ce s-a întîmplat la noi, cercetez dosarele din diferite etape, le primim goale... şi după cîteva luni... parcă necăjitul ăla de ţăran sau activist ar fi fost cel puţin un Troţki.

Achim îşi netezi reverul hainei, nu purtase haina de cîţiva ani, era singurul costum lăsat de Florica, restul de haine îi fuseseră luate ; Achim nu numai că nu protestase, îşi zisese că bine a făcut fosta lui femeie că le-a luat, tot n-ar fi avut ce să facă cu ele. Nu se gîndise niciodată că armata şi cazarma au să se dezbare de el atît de repede.

— Ştii ce, losulică, te-am ascultat, pe mine să nu mă bagi în teorii, eu tot nu mă pricep... în uzină mă pricepeam la cazane, cazane nituiam, nu făceam locomotive, locomotive făceau alţii, că se pricepeau la ele, aşa că mie nu-mi spune de revoluţie şi de Troţki, un

duşman înrăit, după cîte am auzit, eu mi-am slujit ţara aşa cum mi-aţi cerut-o voi, superiorii, pe cei ce mi-au fost în subordine tot aşa i-am învăţat, s-o slujească... Numai cu Aurel am greşit ; n-am să-mi iert niciodată că te-am ascultat şi am fost de acord să nu-i spun atunci nimic. De ce ne-a fost teamă ? Să nu trădeze cumva, avînd dezlegarea noastră, adică de fapt ne-a fost teamă de noi, nu de el, cînd tot greul el l-a dus şi-l mai duce dacă o fi viu... Nu te-am pri- cepul, pentru ce ai procedat aşa ? Şi dacă ai procedat aşa, nu va mai trece mult şi-ţi vei pierde definitiv încrederea în tine şi de aici pînă la trădare nu-i decît un pas.. Cînd eram de vîrsta liceului, ţin minte, aş fi vrut să mă duc şi eu mai departe la şcoală, nu eram coada clasei şi tata mi-a zis că de ce să merg să-mi stric mintea ? Sigur că a spus o prostie, dar în prostia asta a lui era şi un dram de adevăr, cartea îl face pe om mai deştept, dar şi mai fricos, losulică. Şi să ştii că orînduirea asta s-ar fi dus dracului fără noi, fără noi ăştia fără şcoală.

losulică se încruntă, la început voi să rîdă, dar apoi înţelese că Achim nu glumise, se duse la birou şi se aşează pe scaun...

— Achime, dacă-i aşa cum spui, înseamnă că mai devreme sau mai tîrziu ori noi o să ne tragem un glonte ori alţii au să ne facă felul. Credinţa asta a ta am mai auzit-o, mi-a spus-o şi Do- brin nu o dată, o asemenea convingere a făcut posibilă apariţia clădirii impunătoare pe care o diriguieşte el şi a scoaterii controlului de partid pe uşa din dos. Pînă acum trecea cu actele la semnat pe la mine, îi sînt superior direct, acum mă ocoleşte şi nimeni nu-i cere socoteală pentru asta... De bine, de rău, mai este controlat de general, dar nu va trece mult timp, ascultă ce-ţi spun, are să se mulţumească şi fără semnătura lui, se va crede suficient de puternic să răspundă de toate... Eşti un om cinstit, Achime, de asta m-am convins, dar cinstea ta şi a altora ca tine este capabilă să ducă lumea la mari necazuri, ascultă ce-ţi spun...

Achim rîse, frica întipărită pe chipul lui losulică îl făcu să fie sigur pe rîsul lui, se înclină de spate atît de sincer rîdea de spaima de care se lăsase cuprins fiul lui Samuel...

— Rîd de ce mi-am adus aminte, mi-a povestit Aurel, şi Aurel o ştia de la Liviu, poate îmi spui dacă este adevărat sau nu, că zicea Aurel că la şcoală băiatul morarului şi alţi cîţiva derbedei te-au obligat să mănînci găinaţ, altfel te-ar fi aruncat în copca de la roata mare. E adevărat ? întrebă Achim şi se căută prin buzunare după ţigări.

Ţigările erau în veston. Achim se duse la cuier şi goli buzunarul hainei, în timp ce losulică se uita undeva în gol cu gîndul la timpul acela cînd într-adevăr mîncase găinaţ de găină ca fiul morarului să nu-l arunce în copca de la roată.

— E adevărat, Achime, spuse losulică şoptit. Achim se opri din rîs, nu se aşteptase ca losulică să recunoască atît de uşor, crezuse că băiatul lui Samuel băcanul avea să nege cele spuse despre el şi tocmai sinceritatea şi răspunsul fără ocolişuri îi tăie pofta să mai fumeze. Aruncă ţigara golită de tutun în scrumiera de pe masă, îşi strînse cravata cu nodul mic sub guler, o strînse mult, încît nodul semăna cu un buric de deget şi buricul sub nodul lui Adam se mişca hazliu.

— Ştiam că e adevărat şi n-am înţeles de ce nu i-ai plătit-o, trebuia să i-o plăteşti ; cînd i-am găsit griul, l-am întrebat de povestea cu găinaţul. Pentru că n-a vrut să recunoască, l-am făcut să-şi mănînce propriile scîrnăvii, eu l-am băgat cu capul în ele, să nu uite batjocura pe care ţi-a adus-o...

losulică era cu mintea în altă parte, vag auzise şi înţelesese sensul celor povestite, şi durerea ce i se întipări pe muşchii feţei, adunaţi toţi spre rădăcina nasului, nu pornea numai de la felul cum îl răzbunase Achim, ci de la altceva...

— Achime, ştii ce cred, Liviu, fratele lui Aurel, Liviu cel împuşcat, nu era fratele lui, Aurel a împuşcat o dublură. Şi mai cred ceva, Achime, că adevărat legionar era Liviu cel împuşcat, dacă nu l-ar fi omorît Aurel, l-ar fi omorît altcineva.

Achim voi să rîdă din nou, buzele elastice pînă atunci nu voiră să se întindă, se adunară la un loc într-o strîmbătură de neputinţă.

— Nu cred... adică cum să cred... De unde ştii ?... Şi de

ce vrei să-mi bagi în suflet îndoieli de care nu am nevoie ?...

losulică îşi aprinse o jumătate de ţigară, ţigara mai avea la un capăt culoarea vînătă a hipermanganatului, şi tocmai culoarea îl enerva pe colonel. losulică aruncă „Naţionala” la coşul de gunoi şi se lăsă servit de Achim cu una nemurdărită de soluţia violetă. Achim se aşează şi el pe scaun, cele auzite i se păreau în afara oricărei logici.

— De ce mi le spui mie pe toate astea, losulică ? De ce ?...

— N-am cui, Achime, sînt gînduri intime, numai ale mele, nu izvorîte din nişte vise urîte, ci din nişte date, incomplete, este adevărat, dar date, totuşi. închipuieţi că^sintem la o şedinţă în doi, ca nişte comunişti, oare mai sîntem noi doi comunişti, Achime ? Poate nu ţi-aş fi spus dacă nu aş fi auzit zicînd că

armele noastre ţin în picioare puterea. Ăsta este ţelul final pe care îl urmăresc duşmanii. Mă pricepi, Achime, ce vreau să spun ?... Mă pricepi sau nu mă pricepi ? Atît cit pricepi, ţine în tine, dacă îţi vor lăsa răgazul... Fără imunitatea militară te poţi aştepta la orice.

— Nu înţeleg, losulică, nici ce-ai spus înainte, nici ce-ai zis mai pe urmă, adică ce-ai spus mai pe urmă am înţeles într-un fel... Adică de ce nu m-ar lăsa în pace, vreau să mă întorc la cazangerie, asta vreau, cu toate rănile primite aici, în munţi, mai pot lucra, mai am vlagă în mine ; Achim îşi încordă braţele ca şi cum ar fi vrut să demonstreze forţa muşchilor.

Şi în timp ce îşi ţinea mîinile încordate, ochii lui Achim străluciră vioi ca la o aducere-aminte, aşa îi ceruse şi lui meşterul cu ani şi ani în urmă, cînd intrase pe porţile cazangeriei, să-şi încoarde braţele şi să-şi zvîcnească muşchii, era testul cel mai bun şi mai eficace. Tot aşa, după ce devenise submaistru, apoi maistru plin, procedă cu noii angajaţi, şi nici Aurel nu scăpase de această încercare la care asista sub formă de comisie întreaga secţie. Muşchii nu mai erau ca piatra, haina în dreptul lor stătea fleşcăită, nici urmă de ghem adunat din miile de frînghioare ale unei îndeletniciri altădată zilnice ; pistolul era o jucărie în comparaţie cu baroasele uriaşe de nituit şi muşchii...

— S-au dus în mă-sa, losulică, se pronunţă Achim cu părere de rău şi, neconvins că numai în cîţiva ani se terminase în asemenea hal, îşi dădu haina jos, îşi suflecă mînecile de la cămaşă, apoi, în faţa lui losulică, îşi încordă mîna dreaptă din nou.

losulică se ridică în picioare, el era cel solicitat să măsoare stratul dens de carne oţelită, să-şi dea seama de adunătura vî- noasă de sub piele, dar losulică, cu toate că era impresionat de tot ce vedea, nu putu să nu remarce că degetul încă vînăt de hipermanganat intrase în ridicătura antebraţului ca într-o mămăligă. Tot Achim dădu din gîtlej drumul unui „fîs”, semn categoric al stării deplorabile în care se afla. Acest joc de moment îl făcu pe losulică să uite situaţia în care era fostul tovarăş de uniformă, situaţie deloc de invidiat, proastă, mai bine zis, altfel cel

puţin un sfert din echipa tot mai numeroasă a lui Dobrin nu s-ar fi grăbit să adune de la colegii de arme dovezi peste dovezi, rupîndu-se cele neconcludente şi determinind în locul lor altele ce puteau fi luate în considerare, ca, apoi, aceste

ultime hîrtii să fie retumate celor ce le scriseseră, cu indicaţia să mediteze asupra lor, să le readucă rescrise, nesiliţi de nimeni, la secţia specială. losulică era la curent, cu toate astea, nu dăduse prea mare importanţă cazului în sine, era evident că Achim fusese muncitor, membru de partid, şi simpla alianţă a lui Aurel cu sora lui era insuficientă pentru epurarea din armată. La scurt timp se convinsese că nu-i aşa ; cuprins de furie, pusese mîna pe telefon să sune centrul în legătură cu acest abuz ; se răzgîndi, dacă existau totuşi şi alte relaţii între Achim şi Aurel, dacă Aurel acolo sus trădase ?

losulică se ruşină pentru felul de a gîndi ; după trecerea unei nopţi de meditaţie, ajunse la concluzia că dorinţa de a nu acţiona era mai puternică în el decît cealaltă, însemna că acestei dorinţe ultime se cuvenea să-i dea dreptate, ea era singura în măsură s-o judece cum se cuvenea pe prima nepusă în aplicare... Judecata i se păru nefundamentată, dar era o judecată, şi cu toate că losulică îi intuia inconsistenţa, se felicită pentru hotărîrea lui, se felicită fără însă să se bucure. Nu se bucura losulică şi pentru altceva, avusese probe concrete ; tovarăşii de arme nesuspectaţi tot mai rar întindeau o mînă de ajutor colegilor de luptă puşi sub semnul întrebării, deşi pînă atunci ar fi fost în stare să jure unul pentru cinstea revoluţionară şi integritatea politică a celuilalt...

— losulică, hai cu mine la cazangerie, îţi găsesc un loc de conţopist.

losulică nu numai că nu se supără, din pricina propunerii, se bucură, îi strînse mîna lui Achim cu o căldură de care nu se ştiuse în stare altădată.

— Ce s-a întîmplat, tovarăşe colonel, întrebă Achim ? mirat de această amiciţie necunoscută.

N-o înţelesese decît în clipa cînd uşa se deschise încet şi în rama ei, de o parte şi de alta, văzu doi militari, pe

Pintilie, cu cearcăne vinete la ochi, şi pe un tînăr cu mustaţă, ochios, sub bărbia căruia se vedea ciocul unui canar de culoare roşie de o tinereţe incredibilă...

Căruţa, cu Pintilie pe capră, opri în subsolul clădirii noi ; drumul de la infirmerie pînă la clădirea vecină fusese neînchipuit de lung şi de greu, coridoarele erau întortocheate, apoi Pintilie nu condusese niciodată o căruţă decît pe drumuri obişnuite ; spaţiile erau înguste şi înfiorător de greu de ocolit. La intrarea în clădire, un ofiţer de serviciu îl legitimă şi pe Dobrin, acesta îşi scoase hîrtiile din buzunarul lăuntric al vestonului cu dificultate ; din teamă să nu-i fie sustrase, în loc de nasture pusese un mic lacăt, şi cheiţa manipulată cu emoţie nu voia să intre în spaţiul rezervat.. Achim începu să tremure, ştia că îl vor lăsa acolo, nu era prima dată cînd fusese obiectul de cercetare direct al lui Cotoban.

Cu greu îşi putu înfrîna umezeala de la ochii tot mai uscaţi, tot mai urduroşi. Rămase fascinat de noutăţile din laboratorul lui Cotoban; sala nu mai era o încăpere oarecare, îmbrăcată în faianţă albă, cu cîteva scaune desperecheate, sala era un salon, tapisat în alb, bine izolat fonic, să nu pătrundă în afară nici cel mai mic zgomot.

Albise Cotoban, anii lăsaseră urme pe chip, urme adînci, de om care trudeşte, chinuit de perfecţiunea muncii lui ; această scurgere a timpului se observa în penajul canarilor, pe alocuri albiseră şi ei, cum albise şi părul des, ca peria, al patronului. Părul, treacă-meargă, nu-i dădea prea multă importanţă, nici cutele adunate ca nişte labe de gîşte la marginea ochilor nu-l deranjau peste măsură, era normal ca timpul să se scurgă nu numai în afara lucrurilor, ci şi în interiorul lor, ca să nu mai vorbim de suflet. Cum sufletul nu era altceva decît un „obiect”, conştiinţa existenţei lui îl lăsa aproape rece ; altceva îl mîhnea peste măsură pe Cotoban, o mîhnire ce-l făcea de multe ori să se trezească noaptea şi să-şi privească tatuajul cu o lupă specială, canarii nu numai că albiseră, dar unii îşi pierduseră, din pricina multelor transpiraţii, cozile, iar ceea ce nu făcuse nici truda şi nici sudoarea desăvîrşise o nefericită de rîie contractată de la un

duşman înrăit; scărpinatul, ca şi alifiile sulfuroase şi acide schimbaseră culorile vii ale sufleţelelor înaripate. Cotoban, în ciuda diminutivelor întrebuinţate la adresa lor, în ciuda mişcărilor arcuite făcute cu braţele şi cu pîntecul, pricepea că tinereţea canarilor era pe cale să apună. Şi atunci înţelese că viaţa nu era dată omului de mai multe ori, că a lui trebuia să se supună aceloraşi legi ale existenţei. Cînd ajunse la această concluzie, rămase pe gînduri mai bine de o jumătate de oră. Atunci, în clipa aceea, fu pătruns de însemnătatea continuităţii ; toate trebuiau să se continue în lume, inclusiv meseria grea şi, mai ales, canarii. După un riguros examen, îşi alese ucenicii meniţi să-i urmeze cariera. Sub impresia acestei supărări îl primi pe Achim în camera oficială de lîngă salonul de „instrucţie”, cameră aranjată cu dichis, cu gust. Cotoban de fiecare dată, înainte de a pune mina pe toc, se uita în ochii inculpatului şi, în funcţie de ceea ce vedea acolo, diriguia dinainte asprimea sau blîndeţea tratamentului. Achim, însoţit de Pintilie şi de celălalt caporal, era uimit; ferestruica apărată de gratii avea o perdeluţă albă cu doi canari cusuţi migălit, unul alb, altul negru, perdeluţă era legată la mijloc cu o fundiţă, iar pe un perete, deasupra unei chiuvete curate ca lacrima, odihnea, prinsă în patru cuie, o ţesătură pe care scria: „Buna gospodină seamănă cu o albină”. Pe podelele spălate proaspăt un preş din cîrpe multicolore înveselea atmosfera, îi dădea ceva aparte, şi Achim se bucură pentru ordinea feminină, fără îndoială, întreţinută de nevasta lui Cotoban.

— Nevastă-mea, Achime, ea, săraca, vine şi mă ajută, am îmbătrînit, cu toate că n-ar trebui să mă plîng, cu ce cîştigă ea la spălătoria cazărmii, cu ce mai cîştig eu, plus gratificaţiile, ne descurcăm, copii din pricina revoluţiei nu ne-am învrednicit să avem şi pe urmă nici n-am avut timp de ei. Mă crezi, Achime, la început sarcinile acestea speciale mă goleau de vlagă, mă duceam acasă şi nu mai eram bun de nimic, într-o vreme am fost chiar în prag de divorţ... O cunoşti pe nevastă-mea, nu-i o femeie s-o

mulţumeşti cu sferturi de măsură, muncea săraca toată ziua, se cuvenea măcar seara, aşa frînţi de oboseală, să ne aducem şi noi aminte că sîntem vii. Am îmbătrînit dacă am ajuns să vînd castraveţi grădinarului, ştii doar foarte bine ce viaţă ducem noi, nici a ta n-a fost uşoară. A trebuit să treacă timp, nu glumă, ca să-mi revin şi, te rog să mă crezi, fără ea întoarcerea la viaţă mi-ar fi fost al dracului de grea. M-o înţeles, dragă. Toate necazurile îmi veneau de acolo că nu puteam, dom’le. Cînd dădeam de cîte unul din clasa muncitoare, mi se tăiau picioarele şi toată ştiinţa mea se ducea dracului. Pînă la urmă m-am obişnuit. Omul se obişnuieşte cel mai uşor atunci cînd ştie că o face în numele unui crez, şi cînd am văzut că tot mai mulţi erau din tagma revoluţionarilor, mi-am dat seama ; se cuvenea să-mi ridic moralul şi să înţeleg ceea ce mi-a spus tovarăşul Dobrin ; că dacă la mine intră un prieten, trebuie să iasă... Numele ! strigă Cotoban.

Şi Achim se uită în jur, neştiind dacă e vorba de el sau nu şi, nevăzînd pe nimeni, îşi spuse numele şi răspunse şi la celelalte date cerute pe un ton aspru.

— Poftim, spuse Cotoban, şi se lăsă cu spatele uriaş pe spetează, muncitor cazangiu... Acum cîţiva ani aş fi lăsat-o pe nevastă-mea fără bărbat patru săptămîni, asta a fost perioada din care a trebuit să mă dezmeticesc. Perioadă grea, dar interesantă dintr-un anumit punct de vedere, spuse Cotoban în timp ce trăgea pe hîrtia imaculată, cu o riglă uzată, cîteva linii pentru noi căsuţe ce dorea să le completeze... ulterior... Un capitalist înrăit mi-a spus că dacă o să fiu blind cu el, îmi ţine lecţii despre economia mondială şi, trebuie să recunosc, am cedat rugăminţii, totdeauna mi-au plăcut cărţile, mai ales conferinţele. La conferinţe numai urechile sînt datoare să trudească... pe cînd să citeşti...

îi părea rău lui Cotoban pentru tratamentul la care era dator să-l supună pe fostul căpitan Achim, mai ales că acesta nu o dată îi adusese de la Bucureşti pentru nevastă-sa plăcerea vieţii ei, halviţă cu alune.

36

Ceva nu era totuşi în ordine, îşi spuse Cotoban, şi, supărat, se sculă de pe scăunel şi se plimbă prin încăperea poate prea mică pentru stări asemănătoare celei de acum; cei cîţiva metri liniari din faţa biroului încropit dintr-o masă obişnuită erau insuficienţi pentru paşii lui mari şi apăsaţi. în sala de instrucţie se auzea un geamăt slab, era geamătul lui Achim, ziua fusese săracă în muşterii, cu el în încăpere nu se mai afla nimeni, şi acel geamăt reţinut, de om puternic ajuns la capătul suferinţei, îl făcu pe Cotoban să fie nemulţumit, o nemulţumire ce nu şi-o putea explica. Nemulţumirea era însă reală şi în ultima vreme tot mai des se simţea cuprins de ea, mai ales de cînd erau obligaţi să facă cunoştinţă cu metodele lui oameni pînă mai ieri superiori în grad ; nu atît numărul treselor îi mărea amărăciunea, ci faptul că ofiţerii erau oameni de treabă, devotaţi, îi cunoştea nu de ieri, de azi, îşi consolidase cariera cu ei, ca acum... Cotoban auzi nechezatul unui cal, un nechezat venit parcă de pe altă lume. Se întrebă cum de putea să răzbată în subsolul armat cu zeci de uşi, şi uşile apărate de zeci de santinele, un asemenea zgomot, sau era o simplă halucinaţie ; în ultima vreme îl vizitau coşmarurile tot mai des, semn că îmbătrînirea era ascunsă în el şi la ore neaşteptate îşi scotea capul, dîndu-i de veste, ca acum, că e trează şi-l pîndeşte. Nechezatul era însă nechezat, căruţa cu roţile neunse scîrţîind aproape de urechile lui era un semn al neîndoioasei ei existenţe pe meleaguri aflate în totala lui subordine. Voi să alunge scîr- ţîitul din minte, se putea printr-un geam deschis să răzbată pînă în cămăruţă şi un asemenea zgomot, de ce trebuia neapărat să se gîndească la visul înfiorător în care se făcea că murea la ora douăsprezece din noaptea Anului nou, motiv pentru care era hărăzit de un tribunal suprem, ce nu avea nimic de-a face cu tribunalele lumeşti, să fie căruţaşul morţii ? Nu numai că nu dorea să ocupe o asemenea funcţie, el se

obişnuise să aibă de-a face cu oamenii vii, nicidecum să culeagă de pe toate drumurile pe cei care se săturaseră de viaţă. Simţea nevoia s-o roage pe nevastă-sa să-i facă un ceai întăritor, el nu visase niciodată, faptul că visul nerod, avut cu mai bine de o săptămînă în urmă, îl încerca şi în stare de trezie, îl făcu să transpire la tîmplele încărunţite. Nu, nu proceda bine, îşi zise Cotoban, gîndindu-se la Achim. S-ar fi cuvenit ca fostului său tovarăş să-i aplice un tratament deosebit, să nu-l lase pe mîna unor neştiutori, învăţăcei, desigur, cu multe lipsuri şi poticneli în arta „storsului”, mai ales că era sigur că Achim n-avea ce să divulge, nu era primul din această categorie care, în locul răspunsurilor aşteptate, preamărea patria şi deopotrivă instituţia care îi supunea la cumplitele necazuri. în zadar trăsese liniile cu creion mic pe hîrtia albă, căsuţele aveau să rămînă goale, Achim nu era duşman, era tot aşa de sigur de acest adevăr cum era de visul lui afurisit, sîcîitor. Se opri din plimbat şi se uită la rubricile menite să fie umplute cu scrisul mărunt ; cînd şi cum a luat legătura cu duşmanul, cărei ţări se vînduse, ce complici avea în activitatea criminală etc., etc... Cotoban se îmbufnă şi mai tare, întrebările i se păreau fără sens ; nu-i lipsi mult să ia hîrtia, s-o rupă şi s-o arunce la coş. Se pregătise pentru acest gest nebunesc ; numai smintit putea fi din moment ce voia să rupă o hîrtie oficială, avusese degetul arătător cu unghia ascuţită pe marginea colii albe, cînd din sala învecinată, în locul ţipătului care l-ar fi făcut să creadă în vinovăţia lui Achim, se pomi un rîs în cascade, rîdeau ucenicii şi calfele lui şi nu numai ei rîdeau, se hlizea şi Remeşan. Dacă îşi permitea să rîdă mîna lui dreaptă, însemna că, într-adevăr, era ceva de rîs. Mai stătu cîteva clipe, încercînd să distingă după rîsete pe autorii lor, într-o asemenea instituţie şi în subordinea lui rîsul era cu desăvîrşire interzis, deci rîsetele acelea se cereau puse la punct, amendate cu dispreţ şi brutalitate. Da, da, putea numi de pe acum vreo patruzeci şi cinci din cei care îşi permiseseră să ia în derîdere un lăcaş ce se cuvenea tratat cu mai multă pioşenie decît o biserică, în

biserică erau aduşi oameni morţi, pe cînd suferinţa se cerea respectată. Nu o dată le spusese elevilor săi că n-aveau nici un viitor dacă îşi închipuiau că puteau trata cu superficialitate o disciplină grea şi plină de neprevăzut. Se obligase să facă o nouă selecţie şi o făcuse cu rigurozitate extremă ; rezultatul? Acest rîs incredibil, rîsete de copii certaţi cu orice fel de bună-cuviinţă. îşi luă vîna de bou şi, înainte de a ieşi val-vîrtej din încăperea prea caldă şi neaerisită, deschise geamul. Sala de instrucţie era la nici cincisprezece metri. Rîsul nu încetă nici în clipa cînd îşi făcu apariţia. Această lipsă de disciplină îl făcu să roşească, iar cei doi canari, cel galben şi cel albastru, se dublară din cauza încordării nemiloase a muşchilor pectorali.

— Cum vă permiteţi să rîdeţi de un om care suferă, de ce rîdeţi ? Remeşan, imediat la raport !

Se opri însă tîmpit şi el, nu, nu era nici o glumă, băieţii lui nu glumeau cu „obiectele”, Achim era cel care stîrnise hazul, şi pînă şi Cotoban cu greu îşi putu înfrîna veselia. Aşezat pe un scaun de frizerie, cineva îi trăsese lui Achim izmenele lungi pînă aproape de genunchi şi ce rămăsese dezgolit în partea intimă te mira şi te îmbia la veselie. Terminaţia genitală lipsea cu desăvîrşire, în locul ei se vedea introdus în abdomen un tub de cauciuc de culoare rozalie, nu mai gros şi nu mai lung ca un creion oarecare. Aceasta era priveliştea pe care soldatul o dezgolise în faţa asistenţei. Un caporal voi, în glumă, să smulgă tubul din pîntece şi ar fi făcut-o dacă Gotoban nu s-ar fi pus pe un rîs isteric, degenerat apoi în plîns. Mult timp nu se putu opri, spre nedumerirea trupei, incapabilă să înţeleagă ce se petrecea cu şeful lor. Primul care înţelese deteriorarea adîncă a şefului fu Remeşan şi cu greu îşi înfrînă bucuria la gîndul că nu peste mult timp va prelua conducerea secţiei. Cotoban îşi scoase batista din buzunar, tună un „drepţi” asurzitor şi tot ce era viu în încăpere înlemni într-o clipă. Chiar şi becul de la capul lui Achim pocni, se arsese filamentul ; această subordonare a materiei în faţa strigătului omenesc îl determină pe Remeşan să-şi

schimbe opinia despre apropiata avansare.

— Cine a fost de serviciu azi? întrebă Cotoban.

Şi, supuşi şi mai ales smeriţi, dar mereu în aceeaşi poziţie de mecanisme umblătoare, se înfăţişară în dreptul lui cinci tineri, în frunte cu o vicecalfă, omul lui Remeşan, cum îşi mărturisi Cotoban, atent de cîtva timp la felul cum încerca pe ascuns Remeşan să-şi alcătuiască o echipă.

— Arest patruzeci şi opt de ore la carcera numărul doi.

Carcera numărul doi însemna aproape o condamnare la moarte. Cei pedepsiţi în acest fel trebuiau să se călească în apa ce trecea printr-un refrigerator, o apă rece ca gheaţa. Nu se auzi nici un murmur, nici o obiecţie, şi cînd Cotoban îl privi îndelung pe Remeşan, acesta îşi lăsă privirile, înţelegînd perfect aluzia acelor ochi iscoditori. Cotoban îl ierta şi îi lăsa pe soldaţi să facă baie în locul lui, cu toate că el fusese acela care dăduse ordinul ca Achim să fie dezbrăcat pînă la piele. Cotoban aduse singur cearceaful alb, abolit de multă vreme, şi cînd îl acoperi pe Achim, înţelese că vremile acelea fuseseră vremi de aur, că n-aveau să se mai întoarcă pentru el nici-odată. îl scoase pe Achim din încăpere cu ajutorul unui cărucior cu roţi de cauciuc şi singur se îngriji de rezerva în care fusese dus ; o rezervă curată, cu perdeluţe la fereastra zăbrelită, avînd un singur mare inconvenient, patul era de beton, ca şi masa şi scaunul, beton brut, turnat direct din podea, ca deţinutul să n-aibă nici o posibilitate să-şi pună capăt zilelor. în loc de saltea, Cotoban îşi întinse propria lui manta, pînă în clipa cînd un subordonat veni cu cele de trebuinţă. Tot Cotoban, fără să-şi pună întrebări, se duse în încăperea lui şi veni de acolo cu ceainicul aburind, ceainic al cărui miros aducea a rom.

— Orice aţi spune, domnilor, nu cred că noi am fost capabili să creăm în acest orăşel o asemenea maşinărie, spuse losulică de sub coviltirul de în, cîrpit grosolan spre părţile laterale şi acoperiş, am merita să fim puşi la zid. Nu mi-ai spus nimic de această încăpere, sublocotenent Dobrin, îl apostrofă colonelul pe omul de lingă el, permanent cu ochii la ceas, deoarece era vineri şi maică-

sa vinerea avea obiceiul să-l viziteze la cimitir.

— Tovarăşe colonel, de ce uitaţi şi de ce nu recunoaşteţi că instituţia noastră n-a fost şi nu este o instituţie de caritate, ci organ de represiune, cu ce-aţi fi vrut să punem la punct duşmanul de clasă dacă nu cu forţa ?

— Adică eu am fost duşman de clasă ? se auzi vocea stinsă a lui Achim. Adică de ce-am fost eu duşman de clasă, Dobrine ? şi Achim îl prinse pe sublocotenent de gulerul vestonului, pe trei sferturi putred. Ai consemnat, domnule maior, ai consemnat, am ajuns să-ţi dau dreptate, atîtea lucruri n-am ştiut despre noi, îneît ieşirea adevărului la lumină... Pintilie, de cînd nu ţi-am plătit cotizaţia... Doamne, doamne, ce uituc.

— Adevăr, adevăr, cotizaţie, cotizaţie, spuse şoptit Giurgea. Cînd ai fost lovit acolo, în sfîrşit... De ce n-ai spus nimănui, omule ? îl întrebă Giurgea prietenos şi, contrar obiceiului, îşi desfăcu nasturele ultim de la veston, ca să poată respira în voie.

— Eram sub comanda dumneavoastră, domnule maior, ştiţi, sub Rîpa-Dracului, eram în avangardă cu Dobrin şi Aurel, dumneavoastră cu trupa aţi rămas mai în urmă, să ne acoperiţi la nevoie. Am văzut cum unul deasupra prăpastie! aruncă o legătură de grenade şi noi eram jos şi nu puteam face nimic. Noroc cu Dobrin, cu prezenţa lui de spirit, el a luat ghemotoacele rotunde şi le-a aruncat la vreo douăzeci de metri mai departe. O schijă m-a lovit între picioare şi alta la cap. Dobrin m-a scos şi Aurel m-a dus în aceeaşi noapte la Bucureşti. Cui să povestească aşa ceva un bărbat ?... Povestea n-ar fi fost deloc plăcută, că aţi fi rîs şi dumneavoastră, cum au rîs şi ei. Mai bine nu m-ar fi salvat Dobrin... Cînd am dus mina la pantaloni, simţind acolo o căldură mare, mi-am dat seama că mina nu putea apuca nimic... Mi-au propus să mă pensionez ! I-am spus medicului că dacă mă scoate la pensie, îl lichidez întîi pe el, apoi îmi iau zilele.

— Tovarăşe colonel, ar trebui schimbată căruţa asta, să trăiţi, spuse Pintilie de pe capră, încercînd, din poziţia aceea incomodă, să şi salute şi să se şi ridice în picioare, poate n-ar strica să avem în loc de cal şi căruţă un tractor cu cîteva remorci, ar merge mai repede şi nu ne-am mai

măcina rinichii cu toate hîrtoapele astea, să trăiţi, doar acum fabricăm tractoare.

Pintilie se lăsă în şezut, îşi luă mîna de la chipiu, ceea ce ceruse era o tîmpenie, el era un căruţaş mort, era suficient să-şi ducă mîna la frunte, să pună un deget exact în mijlocul cutei adînci, ca să simtă gaura lăsată de glontele maicii Lucreţia. La ce-i trebuia lui tractor, tractorul ar fi fost potrivit la arat, ce n-ar fi dat el să aibă un tractor, să iasă dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, la semănat... I-ar fi destăinuit colonelului această dorinţă a lui, dar cum să i-o spună, colonelul, cu toate că trăise în sat, habar n-avea de arat şi semănat, nici ceilalţi nu ştiau prea multe despre munca pămîntului. Poate Aurel să mai fi avut în el vechi aduceri-aminte, dar Aurel era cu gîndul în altă parte, oricînd putea muri şi se vedea după chipul palid că nu voia nicidecum să ajungă căruţaşul morţii.

— Hai, tovarăşe, trezeşte-te, ne-au adus zeama de hrişcă, auzi Achim o voce.

Şi cînd deschise ochii, căruţa dispăruse din priviri, intrase în zid, cu oameni cu tot, deşi în timpane îi mai sunau încă vorbele lui Pintilie despre nevoia unui tractor în acest sezon cind moartea răpunea atîtea suflete. Era aşezat pe pat, simţea sub el salteaua umplută cu coji de nucă. Numai cînd se uită spre stînga, acolo unde se afla masa, îl văzu pe omul care-l strigase ; şedea cu fundul direct pe rotundul de beton şi într-o margine abureau cele două castroane de aluminiu pline cu o zeamă neagră.

— Tovarăşe Achim, sînt eu, Căcălici, Căcălici-Şedinţă, hai, adu-ţi aminte, nu se poate să nu-ţi aminteşti de mine, am fost primar în satul lui Aurel şi al lui Liviu, de cîte ori nu v-am ajutat cu cotele şi cu altele, spuse Căcălici-Şedinţă, pe numele adevărat, Spiridon Cătăligi, nume căpătat de la picioroan- gele de lemn ; cu ele îi plăcea să meargă la şedinţe, ca să nu-şi murdărească ghetele date de nevastă-sa cu seu. în- tr-o zi un flăcău făcuse pe poteca pe unde-i plăcea lui Spiridon să umble o groapă, o umpluse cu noroi ; Spiridon, trecînd ţanţoş cu cătăligile, habar n-avea ce-l aşteaptă. Abia cînd se trezi cu fundul în groapă, Buculete, gîngăvitul satului, strigă la cine voia să-l asculte că a lui Căcălici căzuse în şedinţă... Căcălici-

Şedinţă îi rămăsese numele, cu toate că Spiridon plătise pe cîţiva din sat să-l numească aşa cum îl numiseră înainte. Cum să nu-şi aducă aminte Achim de el ? Voi să se ridice, reuşi numai după eforturi supraomeneşti. Căcălici se uita la el prostit, neştiind ce păţise Achim de se afla acolo, cu obrazul vînăt şi stors de vlagă, tot aşa cum nu înţelegea nici el cum ajunsese în aceeaşi încăpere. I se spusese că trebuia să mai zăbovească cîteva zile şi iată-l ajuns într-o cazemată şi numai vederea lui Achim îl linişti de la spaima de moarte.

— Cum ai ajuns, nea Spiridoane, aici ? bolmoji Achim, simţind cum zîmbeşte pe dinăuntru, deoarece fusese cît pe-aci să-i zică în loc de cum îl numise altfel, pe numele poreclei, şi abia în ultima clipă înţelese că omul s-ar fi supărat dacă i-ar fi zis cum îl numea toată lumea.

— Probabil tovarăşii... Probabil n-au avut unde să mă cazeze, probabil că erau foarte ocupaţi, zise Căcălici, pronunţînd cuvîntul „probabil” cu mare plăcere ; îl auzise în acea zi într-un moment de spaimă, îl rostise cineva la etajul de sus, cînd zisese despre el că *probabil e duşman de clasă.* Spiridon nu reţinuse decît cuvîntul străin şi legat de numele lui, cuvîntul părea mai mult decît salvator. Că nu mi-au explicat exact de ce m-au adus aici, probabil că... îi ştii pe ăia lui Gogolea, fraţii ăia mulţi, cum să nu-i ştii, doar Aurel i-a dus pe bătrîn şi pe ăilalţi la judeţ.

Achim se strîmbă de durere, nu ştia nici el ce anume îl doare, îşi simţea trupul cu saci de nisip în el.

— Te doare ceva, tovarăşe căpitan ? întrebă Spiridon, şi pentru că văzu că Achim se caută în buzunare, se căută şi el de
ţigări şi-i aprinse una lui Achim cu vădită plăcere. Ei... continuă el după ce frecă îndelung chibritul stins pe podeaua de beton.

Fu nemulţumit de acel gest negospodăresc şi coborî de pe masă să arunce chibritul în gaura din colţul celulei prin care se vedea fuiorul de apă curgînd cu o iuţeală incredibilă şi chiar zăbovi cu degetul în apa rece ca gheaţa, minunîndu-se cum de putea fi aşa rece... Reveni la masă, gustă din supa de hrişcă, o scuipă grăbit, cu ochii

holbaţi ; abia pe urmă se întristă că i se putuse da o asemenea zeamă, pe care nici necuvîntătoarele n-ar fi mîncat-o...

— Păi asta-i probabil mîncare de puşcărie, ce dracu ? ! îşi permise el să zică. Şi cum îţi spuneam, tovarăşe căpitan, de la întîmplarea cu ai lui Gogolea a trecut ceva vreme, dacă stau şi mă gîndesc bine, vreo doi ani şi jumătate, între timp eu am fost avansat, am plecat de la primărie şi am ajuns instructor cu agricultura... leafă de două ori atît, în plus, probabil, am primit şi o casă mai mare şi probabil am avut şi baie, bucuria copiilor că se puteau spăla, că ştiţi cum e la ţară cu apa... Oraşul, altceva... Am plîns de fericire, credeţi-mă, un copil sărac ca mine să ajungă instructor, probabil... în primul an n-a prea fost recoltă agricolă, revoluţia n-a lăsat oamenii să-şi vadă de treburile lor, oamenii nu ştiau cum să-şi ascundă ce aveau, de unde tu lucru la cîmp şi altele, probabil... Hai, Spiridoane, pe ogoarele patriei, să vedem ce se poate face, şi am umblat, tovarăşe căpitan, de dimineaţa pînă seara, nemîncat, ca să nu zică lumea care n-avea ce băga în gură că instructorul probabil are, că grîul nu creştea nici el fără dragoste şi aplecare şi cu atît mai puţin porumbul... Cinci perechi de încălţări a stricat Spiri- don, le ţin şi acum acasă, să vadă copiii mei cînd vor fi mari ce-a făcut taică-său în viaţă, să nu le fie ruşine cu el, care, probabil, a făcut colectivizarea... Şi după cîteva luni am înţeles de ce n-au fost recolte... Acum eu nu mă laud, mare agricultor n-am fost, probabil tocmai că din cauza asta, că nu eram aşa direct legat de pămînt, m-au pus mai mare peste pămînt, şi, cum ziceam, probabil, am înţeles de ce nu sînt recolte, păi cum să fie dacă la noi grîul n-a crescut niciodată, la noi creştea ceapa, porumbul şi sfecla, or, ei voiau probabil, tovarăşii, grîu în primul rînd, că am auzit pe unul spunînd că a’ dracului de prieteni grîu vreau de la noi... Parcă am prins pe Dumnezeu de picior... M-am dus la Alixandru Rogozea, că el a fost om al pămîntului, şi am vrut să-i cer un sfat, pas de-i cere, e beat măr de dimi-neaţa pînă seara, cu nevasta lui Drăghia cu tot. Şi la

nevasta lui Gogolea am fost, şi la alţii, care s-au dovedit mari gospodari pe vremuri şi acum probabil au ajuns chiaburi. Toţi mi-au zis că-i o prostie să pui la noi grîu, că ne rid şi curcile... Am dat dispoziţie să se pună ce-a pus lumea de totdeauna, adică ceapă, cartofi, porumb, sfeclă, şi au crescut producţiile probabil atît de mari, încît tovarăşii au fost nemulţumiţi şi mi-au spus că am încălcat indicaţiile de partid, că mă iau după voci din străinătate care probabil mint că partidul nu se pricepe la agricultură, şi m-au invitat aici ca să. se stea de vorbă cu mine... probabil şi-au zis că dacă viu la dumneavoastră, o să vă spun altceva decît celor de la etaj, dar pentru mine hotelul e tot hotel, indiferent probabil de etaj.

Achim voi să zîmbească, felul de a povesti al lui Căcălici îl amuza. Cel mai mult îl bine dispuse confuzia în care se afla instructorul agricol care sau făcea pe prostul sau, intr-adevăr, nu ştia unde se află. Căcălici era vesel, faptul că se descătuşase, că-l găsise pe Achim, un cunoscut, şi-i spusese de ce fusese chemat, îi mai atenuase spaima ; dacă şi căpitanul se afla acolo, nu mai era nici o îndoială că era cazat la loc sigur, n-avea de ce să se teamă. înghiţi cu greu prima lingură de zeamă, de hrişcă, apoi a doua, la a treia socoti că fiertura nici nu-i aşa de rea ; în patruzeci şi şapte, dacă ar fi avut aşa ceva, ar fi fost cel mai fericit om din lume, uite cum probabil evoluează oamenii şi gusturile, îşi spuse Spiridon, supărat că se domnise fără să-şi dea seama. încercă şi Achim să mănînce, nu atît pentru el, cît pentru liniştea celuilalt; era adevărat ce zicea lumea despre Spiridon ăsta, era căzut cam din nori, de vreme ce era atît de lipsit de realism şi nu înţelegea unde se află...

— Tovarăşe căpitan, uite, trebuie să fiu cinstit, vă spun un lucru pe care nu l-am spus nimănui, din ruşine şi din, cum să zic, probabil, că aşa e omul, intră într-o afacere, lasă să se înţeleagă că a rupt cu trecutul, dar trecutul nu vrea să rupă cu tine, şi atunci ce te faci ? Că aşa sînt eu,

un încîlcit şi un probabil... Că am intrat în partid printre primii, nu m-am lăsat mult împins de la spate, eram sărac, adică idealul nostru era avuţia, eu de ce să nu tind spre ea ?... Că mai zilele trecute, mama, ştiţi, am luat-o la mine la oraş, prea e bătrînă, săraca, şi mi-am zis că de-aia lumea e făcută aşa, ca tinerii să aibă grijă probabil de bătrîni ; ce crezi, tovarăşe căpitan, toată ziua stătea cu băţul lîngă veceu, să nu tragă copiii apa, de ce să se risipească atîta avuţie ? ! Vorbesc încîlcit, că mai mult am fost pe teren cu agricultura şi nu prea aveam cu cine vorbi, că tocmai vă spuneam de partid, în care am intrat probabil şi am minţit cînd am zis acolo că eu nu cred în Dumnezeu, şi Căcălici se descoperi iute şi îşi făcu o cruce pe furiş, fiindu-i şi acum teamă de cele spuse atunci. M-a urmărit pe toate cîmpurile minciuna asta mare, şi pe unde mă duceam, fie ca primar sau agent agricol sau instructor, că eu numai de agricultură am avut parte, şi eram atît de supărat că minţisem, încît pe mulţi i-am reclamat ca duşmani de clasă din supărarea asta, cînd împricinaţi! erau numai nişte probabil oameni ca şi mine. Cum să nu mă supăr, să intru eu în partid şi să mint ? M-am dus la comună după o lună de zile, eram slab ca un ogar, nu mîncasem mai nimic în zilele alea de cînd mă tot pregăteam să spun adevărul, şi, odată ajuns, am zis, fie ce-o fi. I-am spus secretarului tot ce aveam pe suflet. Am crezut, gata, Spi- ridoane, acum îţi cere carnetul roşu ca sîngele şi s-a zis cu bună-starea, cu plimbatul pe ogoare. Mirarea mea a fost probabil atît de mare, încît secretarul mi-a strîns mîna să mi-o rupă ca o pedeapsă prietenească şi mi-a zis că sînt un om cinstit, că să nu mai cred în viitor în Dumnezeu. M-au propus primar, dar de crezut eu tot am crezut... Ce să fac, daţi-mi un sfat, cum să nu cred ?... Şi pe urmă, auziţi... să mă facă primar, că am minţit ?... Am plecat de acolo cătrănit, tovarăşe căpitan, vi le spun toate astea ca la nevoie să mă ajutaţi, sînteţi de-al nostru, nu-i

aşa, cîţi nu v-am dat eu pe mînă, că fără noi, probabil... Că ieşeam aşa seara pe ogoare şi mă uitam la cer şi mă înfoiam în pipotă şi ziceam, no, acuma, Spiridoane, eşti aşa de mare cit cerul ăsta, în Bularca eşti cel mai mare şi mai tare, şi i-am mulţumit lui Dumnezeu, că fără el nu eram, că, vedeţi, dacă nu m-aş fi dus să spun minciuna aia ţinută în mine, n-ar mai fi fost Spi- ridon primar niciodată. Nu mîncaţi, tovarăşe căpitan, probabil are aşa un gust bun, uite, eu am mîncat-o.

Şi Achim într-adevăr începu să soarbă din zeama neagră cu miros de rînced şi tutun şi, după ce zăbovi cîtva timp ca să-şi aducă aminte de ceva, înţelese de ce mirosea zeama a tutun ; porcul de bucătar mesteca tutun şi, aşa mestecat, îl scuipa în ciorba deţinuţilor. Achim se opri din mîncat. Se întrebă de ce atunci cînd îl văzuse prima dată nu-l chemase la raport sau nu-l obligase să mănînce el din porcăria de care îşi mai şi bă- tea joc...

— Arunc-o, tovarăşe Spiridon, în gaura aia, m-am săturat, zise Achim şi se uită la fostul primar din Bularca cum se ridică ceremonios, cum ia farfuria de aluminiu cu grijă şi cum îi răstoarnă conţinutul în gaura ce ţinea loc de tinetă.

Spiridon zăbovi cam mult lîngă gaură, apoi, în pas alergător, veni la Achim.

— Tovarăşe căpitan, probabil acolo sub apă e ascuns cineva, că vorbeşte, şi Căcălici încercă să-şi ducă din nou mîna la piept, să încrucişeze încrederea în atotputernicia Celui-de-Sus.

Achim se ridică cu greu, tot plumbul topit i se scursese din trup în picioare, abia putea să-şi salte bocancii fără şireturi şi cu un miros ciudat -de transpiraţie acră. Se aplecă deasupra găurii şi observă că jetul de apă se micşorează, apoi dispare cu totul. În acel interval cînd apa încetă să mai curgă Achim auzi o voce parcă de dincolo de pămînt, de fapt din celula alăturată, plină cu apă rece ca gheaţa. Era vocea tînărului care îl maltratase, el îl lovise cu ciocanul de

lemn în osul cotului stîng, cel mai dureros loc din cîte are omul.

19 – Cina cea de taină

— Cum aţi ajuns acolo ? întrebă Achim scurt, ştiind că cel care ţinea apa la canal cu ambele mîini n-are s-o poată face pentru multă vreme, nivelul apei creştea şi oricum lichidul ar fi trecut peste mîinile lui...

— Din cauza dumneavoastră, tovarăşul Cotoban a ajuns un sentimental, tovarăşe căpitan. O ţigară, tovarăşe căpitan, o ţigară, vă rog, dacă se poate aprinsă, ştiţi dumneavoastră cum o putem primi, că dumneavoastră ne-aţi învăţat cum să oprim duşmanul de clasă să comunice la nevoie...

Căcălici nu pricepu nimic, stătea smerit cu pălăria mare în mînă şi privea prostit la ce făcea căpitanul. Din clipa aceea îşi zise că locul în care se afla el era mai mult decît un hotel, era probabil un hotel cu totul şi cu totul aparte.

37

Ofiţerul de servici de la poarta cazărmii luă poziţie de drepţi, tocurile cizmelor se atinseră mai tare ca de obicei, iar mîna zvîrlită la chipiu rămase împietrită sub cozoroc, cu degetele strînse unul lîngă altul. Menirea lui era să nu lase suflet de om să intre fără să-şi arate legitimaţia, dar arătarea omenească ce trecuse născuse în el un gest, uitat de mult şi renăscut acum din pricina uluirii. Maiorul Giurgea era de nerecunoscut. îmbrăcat în uniforma nouă, cu puternic miros de naftalină, cu cizmele de iuft mai strălucitoare ca oglinda, cu toate decoraţiile atîrnate pe ambele părţi ale mantalei, părea o arătare ce impunea respect militar. Ofiţerul asta şi făcuse, prin felul său de a se purta, să-i arate lui Giurgea cinstea cuvenită. Decoraţiile îl orbiseră, ele fuseseră de vină că-şi uitase obligaţia pentru care era în ziua aceea acolo, cu banderola roşie legată de braţul drept, să nu dea voie nimănui să

pătrundă sau să iasă fără bilet de voie. Nu văzuse în viaţa lui atîtea cecoraţii . unele îşi loveau metalul de catarama aurie a centurii, ne mai avînd loc sub revere, altele porneau chiar de sub epoleţi ; cele ce fuseseră prinse acolo scînteiau orbitor în lumina soarelui plăpînd de toamnă. Cîtva timp Giurgea îl privi pe sublocotenentul de serviciu, apoi îi trase cu severitate cravata spre stînga. Numai după ce-l inspectă cu de-amănuntul dădu din cap mulţumit.

— Să ieşi la raport, sublocotenent, spuse el cu asprime. îmbrăcămintea unui ofiţer trebuie să fie exemplu pentru trupă.

în răstimpul cît îl examinase, ofiţerul avusese vreme să-i numere decoraţiile : treizeci şi cinci, cu bentiţele de toate culorile. Iar sus, sus de tot, chiar la ieşirea gulerului mantalei de după ceafă, una te făcea să te cutremuri de admiraţie : *Virtutea militară* clasa întîi. Ce se întîmplase cu maiorul ? Ofiţerul nu mai avu timp să se întrebe şi nici să ceară superiorului permisul de intrare în cazarmă ; fusese informat că a doua zi Giurgea urma să iasă la pensie ! Atunci ce căuta împopoţonat ca la paradă, dînd ordine şi chemînd la raport, el care nu mai avea nici o autoritate ? ! Primul gînd fu să alerge după maior şi să-i ceară legitimaţia, dar picioarele erau parcă prinse de betonul zgrumţuros al porţii, nu se depărtau unul de altul. Cînd îşi reveni era tîrziu, Giurgea se afla în mijlocul curţii, privea la impunătoarele clădiri, cele mai multe noi, deschise la culoare, ca nişte simple blocuri de locuit. Pînă şi o companie aflată la instrucţie, ce se apropia în pas alergător de un obiectiv închipuit, se dezorientă la vederea maiorului ; un soldat căzu de-a buşilea, fără să-şi poată ascunde uluiala în faţa cantităţii de metal strălucitor aflată pe piept. Sergentul îşi duse şi el mîna la chipiu. Giurgea nu-şi mai pierdu timpul cu răspunsul la salut, un sergent putea fi ignorat, nu pentru că n-ar fi meritat o mînă moale ridicată în sus, pentru cu totul alt motiv. Doar o clipă se opri ţintuindu-şi cizma stîngă acoperită la

bombeu de praful stîrnit de soldatul căzut la pămînt şi, în clipa aceea, fără să poată fi urmărit, suflă printre buze aer, să alunge colbul alburiu. Praful, supus şi el aceleiaşi consternări, fu luat de o pală de vînt, semn că se aşezase acolo pe luciul cizmei într-o doară. Era grăbit Giurgea, foarte grăbit, altfel nu s-ar fi uitat la ceasul brăţară şi n-ar fi dat din cap tocmai cînd soldatul de pază de la intrarea sectorului special încerca să-şi deschidă buzele şi să ceară respectuos permisul semnat de general ; în acel corp cu zăbrele la etajele inferioare nu putea intra nimeni fără o hîrtie de o anumită mărime, cu un anumit scris, şi mai ales cu o anumită ştampilă. Soldatul avusese senzaţia că pronunţase cuvîntul de ordine. îl pronunţase sau nu ? Nu-şi mai aducea aminte nici el, cert este că Giurgea, fără să-l salute, trecuse pe lîngă el, iar dacă trecuse însemna că maiorul, ca mai mare în grad, nu putea să nu-i fi arătat petecul de hîrtie. Poate i-l arătase tocmai în momentul cînd îşi pironise privirile curioase şi speriate pe multele decoraţii întinse de la un umăr la celălalt şi coborînd într-un triunghi larg pînă la centura din piele nouă-nouţă.

Numai în faţa grilajului care ascundea în spatele lui celulele deţinuţilor aflaţi sub strictă supraveghere Giurgea fu oprit, ofiţerul încercînd să explice ceva fără să reuşească.

— Deschide imediat, îţi ordon ! tună Giurgea, dar omul apărat de perdeaua de fier nu se lăsă intimidat şi, spre consternarea lui, îl văzu pe maior cum scoate din buzunarul mantalei un pistol. Ofiţerul, crezînd că maiorul a înnebunit, învîrti cheia în sens invers decît ar fi dorit şi uşa, automat, se dădu în lături.

— Să ieşi la raport, înţeles, sublocotenent ?

— înţeles, tovarăşe maior.

Şi sublocotenentul nu mai avu timp să-şi continue fraza, Giurgea îi îndreptă nodul de la cravată cu atîta brutalitate, încît tînărul aproape că se prăvăli peste grilajul abia deschis.

— Păzeşte poarta pe dinafară şi să mă strigi numai în

clipa cînd voi fi căutat de cineva de la centru. Ai merita să fii degradat şi scos din armată, un ofiţer care se pierde în faţa unui pistol şi deschide uşa în loc s-o închidă nu poate fi un militar de nădejde !

Şi Giurgea îl împinse pe sublocotenent în afara spaţiului porţii metalice şi, sigur pe el, învîrti cheia în sensul dorit. Grilajul se derula sub ochii lui pe rulmenţi şi Giurgea, nemaiavînd ce face cu pistolul, se uită la el, apoi îl vîrî în buzunar.

— înţeles, sublocotenent ? Numai dacă mă caută cineva personal de la centru.

Giurgea luă din cotlonul umbros al nişei din stingă cheia de la celula numărul doi. Cine nu ştia destinaţia concretă a încăperii cu numărul doi ? Cu toate astea, de la darea ei în folosinţă Aurel acolo îşi făcuse veacul ; ceva sau cineva întîrzia nepermis de mult executarea unei sentinţe dată de atîta timp. Pe coridor se auzi zgomotul surd al semnalului de alarmă, semn că subofiţerul trezit la realitate şi înspăimîntat de un gînd negru apăsase pe butonul roşu. Semnalul de gravitate maximă era dat, dar maiorului puţin îi păsa de zumzetul discret ce învăluia coridoarele serviciului special. închise uşa pe dinăuntru de două ori. Numai pe urmă înţelese că arhitecţii făcuseră o mare prostie ! O celulă nu trebuia să se zăvorască pe dinăuntru. Nemulţumit, Giurgea îşi aşează chipiul pe marginea patului lui Aurel.

— Din nou dumneata, domnule maior ? ! spuse Aurel, calm. Se simţea incomparabil mai bine, tot mai rar mintea o lua razna constituindu-se cu de la sine putere în tribunal militar. Numai spre dimineaţă chipurile omeneşti cu care avusese de-a face noaptea îi mai împrumutau personalitatea, şi atunci Aurel Rogozea intra în pielea lor şi-i obliga să se poarte cum dorea el.

— Cînd am auzit uşa de la grilaj deschizîndu-se, am crezut că mi-a sosit vremea, domnule maior. Timpul omului pe pămînt este limitat, iar al meu cu atît mai mult. Aşteptam să se deschidă uşa şi chiar mă bucuram că se va termina acest calvar. Foştii colegi s-au purtat cu mine

mai mult decît frumos, i-am rugat să mă lase să fac o baie, la noi în sat oamenii sînt spălaţi după ce mor, aici cine mai poate avea grijă de un mort ? însoţit, m-am primenit şi pe dinafară, pe dinăuntru m-am primenit de mult. Ce faceţi, domnule maior ? întrebă Aurel cînd îl văzu pe maior că îşi scoate mantaua şi o aşează cu grijă pe spătarul unicului scaun, ca apoi să introducă meticulos pe ţeava pistolului un glonte.

îşi aşează arma la îndemînă.

— Te miri că mă vezi aici, sublocotenent, te miri, nu-i aşa ? Şi eu mă mir, cu toate astea eram dator să-mi îndeplinesc menirea pînă la capăt ; iată-mă lingă tine şi n-am să plec pînă cînd lucrurile nu se vor lămuri. losulică mi-a spus că dacă se va în- tîmpla ceva cu el să sun intr-un anumit loc, el mi-a dat numărul de telefon şi am sunat. Uite raportul amănunţit asupra cazului tău, cu date exacte... Şi Giurgea scoase din poalele mantalei un dosar legat cu un fir elastic. Datoria mea de militar, dacă tot am fost purtat prin coclaurile acestor locuri, este să fac ca spusele acestui dosar să iasă la lumină, chiar dacă ele nu vor birui dintr-odată. Te văd că zîmbeşti, mă crezi într-o ureche, poate multele decoraţii să te fi speriat. Te asigur, niciodată n-am fost mai lucid şi mai sănătos ca acum, fiecare decoraţie mi-am cîştigat-o cinstit, de la copi] de trupă pînă la această vîrstă de şaizeci de ani. Da, Aurele, mîine împlinesc şaizeci de ani, ziua ieşirii mele la pensie. Mi-am dat seama că decoraţiile au puterea lor. Pe această putere am scontat şi am avut dreptate, fără ele n-aş fi aici lîngă tine.

— Domnule maior, v-aţi ostenit de pomană, n-are să vină nimeni, cel mult se vor grăbi să vă aresteze pentru încălcarea disciplinei militare, asta are să se întîmple, în clipa asta telefoanele turuie de la un cabinet la altul, se întocmesc planuri cum să fie forţată uşa, cum să pătrundă aici să vă prindă de viu pentru nebunia pe care aţi făcut-o, dumneavoastră cel mai disciplinat dintre disciplinaţi.

Giurgea rîse, un rîs copilăresc. Aurel nu-l văzuse niciodată rîzînd. Se uita la capul maiorului, aşa cum era

întors cu profilul spre el şi încerca să-i numere învîrtecuşurile de la ceafă, cu osebire ar fi vrut să-l vadă pe cel mare de sub creştet în care odată îşi fixase cătarea pistolului. Da, învîrtecuşul era acolo, se vedea bine prin părul între timp rărit.

— Sublocotenent, un militar n-are decît o singură posibilitate de protest în cazul cînd onoarea lui militară este lezată, uite ! şi Giurgea îşi arătă pistolul bine întreţinut, altfel culoarea bromată de pe el n-ar fi fost strălucitoare. N-am avut emoţii în faţa morţii, am întîlnit-o de tînăr în primul război mondial, am avut de nenumărate ori de-a face cu ea şi în cel de-al doilea. Armata a fost viaţa mea şi viaţa aceasta, dacă nu merită să i se respecte adevărul, n-are de ce mai face umbră pămîntului: Acum, că te-am înţeles mai bine, să ştii că orice s-ar întîmpla nu trebuie să porţi pică armatei şi nici hainei militare, şi una şi alta sînt mai presus de viaţa omenească, ele sînt un simbol şi tu ţi-ai făcut datoria aşa cum mi-am făcut-o şi eu în aceasta lume născută greu, ca orice lucru viu, dealtfel. Mi-a trebuit timp să vă înţeleg pe voi, ăştia numiţi peste noapte ca militari. Cred că dacă aş fi fost mai tînăr şi v-aş fi putut muştrului cum se cuvine aveaţi toate şansele să deveniţi militari adevăraţi. Timpul cu durerile lui va muştrului altfel, în încleştările pe viaţă şi pe moarte n-am înţeles decît tîrziu că moartea este, înainte de datorie, durere. Şi cei mai mulţi au intrat în această durere fără să crîcnească. Sînt prea bătrîn să pricep lumea asta, dar lumea există, e clar, ce păcat că nu m-a vrut şi nu m-a dorit !

— Mai ţineţi minte, domnule maior, cînd v-aţi înaintat dosarul să fiţi primit în partid ? Cred că losulică a vrut să-şi bata joc de dumneavoastră, altfel nu pricep cum de v-a propus şi v-a dat recomandare şi cum în şedinţă m-am ridicat şi am strigat că... Şi după tot pustiul de bine pe care vi l-am făcut sînteţi gata să vă daţi viaţa pentru

adevărul meu. '

— Nu pentru al tău, sublocotenent, spuse Giurgea şi zîmbi amar.

— Dar atunci pentru al cui ?

— N-ai să înţelegi, sublocotenent Rogozea, poate încolo, mai tîrziu... da, da, cum să uit atunci cînd m-aţi chemat la şedinţă, venisem cu toate decoraţiile ca acum, dar n-am reuşit să impresionez pe nimeni, v-aţi pus pe rîs, numai losulică n-a rîs, el a înţeles ce solemnitate dădeam momentului. Vorba ta, ce să caut eu în partid, partidul vostru, care v-a dat galoane şi-a uitat să vă muştruluiască ! Am suferit cumplit că nu m-aţi primit, dacă m-aţi fi primit v-aş fi muştruluit şi mai abitir, un partid fără muştruluială, nu-i partid... Lasă-mă, Aurele, să mă întind lîngă tine, sînt mort de oboseală, toată noaptea mi-am lustruit decoraţiile, unele erau coclite, nu toate sînt fabricate din metal bun, în timpul războiului metalul de calitate se bagă în arme, nu în decoraţii...

38

Folosea venise de vreo patru zile, patru zile în care tăcuse. Nu-şi mai continuă povestea cu Piper, se mulţumea să-şi vadă de figurinele tot mai neglijent modelate, nici nu mai cerceta fotografiile, clişeele le lăsase în gaura din perete unde îşi ţinea lucrurile intime, modela după imaginaţie şi era limpede pentru Aurel că mintea nu-i stătea la îndeletnicirea cu care îşi omora cea mai mare parte din timp. Afară burniţa, frunzele pomilor începeau să cadă, se loveau unele de altele ca nişte săbii moi, scoteau un zgomot abia perceptibil şi apoi, despărţite de ram pentru totdeauna, pluteau încet, învinse de anotimp, spre pămîntul devenit, prin moartea lor,

sîngeriu. Prin uşa bordeiului se zărea Brîul Alb, acum vîntul bătea în sens opus, şi Aurel avu senzaţia că zăreşte în depărtare, pe o altă coamă de munte, sălaşul lor. Se putea să fie numai o părere, sălaşul, privit de jos, trebuia să fie pe partea stîngă, or, de aici apărea în partea dreaptă, nu, era pur şi simplu o închipuire. Sălaşul se găsea pe cealaltă coamă a muntelui. Aurel făcu eforturi supraomeneşti să se orienteze, aceşti munţi făceau parte din locurile lui natale, cu toate astea, nu-şi dădea seama unde se află exact şi nici de ce Brîul Alb înconjura întregul munte, şerpuitor în ceaţa mişcătoare şi ea. Nu ştia de ce se gîndeşte la toate aceste lucruri, de ce-l interesa în care parte se află sălaşul, din moment ce urcase în munţi, la cei împotriva cărora luptase... Ideea orientării în locurile străbătute în vremea copilăriei continua să-l fră- mînte, însă, chiar şi atunci cînd Folosea ridică spre lumină ghemotocul de lut, un amestec ciudat de două fiinţe într-o îmbrăţişare sodomică. Sigur, îşi zise el, nu era simplu să te descurci în locuri cu înfăţişarea schimbată ; versante întregi erau defrişate, zmeurişul şi încîlceala tufelor de mure schimbau imaginea de odinioară, păşunile, din lipsă de animale, îşi modificaseră relieful, vetrele de pir dominau întinderile golaşe dintre păduri şi un amestec de arbuşti de făget şi de brazi pitici, fără formă, născuţi ca în urma unui cataclism. Toate astea puteau foarte bine duce la încîlceala din mintea lui. Nu putea fi sălaşul lor... dacă ar fi fost sălaşul lor, în anumite zile l-ar fi putut vedea, aerul la munte e cu mult mai curat, puterea de cuprindere a ochiului n-are stăvili, şi Aurel îşi aduse aminte cum odată, tînăr fiind, se urcase într-o dimineaţă de toamnă cu soare pe cel mai înalt pisc şi avusese senzaţia că vede marea. La început crezuse că-i o închipuire, niciodată nu fusese la mare, din spusele altora marea era o întindere uriaşă de apă, cînd verde, cînd albastră. Dacă aşa se arăta marea altora, marea văzută de el se vălurea la fel în sclipirile de argint. Adusese a doua zi toată suflarea tînără a satului ; cerul era la fel de senin şi soarele lumina din

aceeaşi parte, un caporal de jandarmi venise cu un binoclu rămas de la un neamţ ucis în timpul războiului, dar ceea ce ochiului- liber nu-i era îngăduit să vadă nici ocheanului nu-i fu dat, cu toate lentilele lui. Aurel voia să-şi încredinţeze prietenii că în partea stingă, sub luceafărul de noapte încă neadormit în faptul acelei zile, se vede o corabie.. Rîseseră de el, avea vedenii, îi plăcea să vadă ceea ce alţii nici, măcar nu visau şi, ruşinat, Aurel coborî muntele. A doua zi,, luîndu-şi în traistă puţinele lucruri, se dusese să vadă marea, cu ochii lui, nu se putea ca privirile să-l fi înşelat ; putea zări lupul la stînă prin hăţişul pădurii, şi dacă se întîmpla ca satul, să dorească să iasă pe puţinele pămînturi la arat, el era chemat să vadă dacă pe vîrful îndepărtat al Muntelui înalt nu se adunaseră norii albi ca o căciulă, loc de unde veneau de obicei ploile- lungi şi reci ale primăverii sau burniţele toamnei. N-ajunsese la mare, nici nu reuşise s-o vadă. încă din ziua cînd o luase pe- Lovica de nevastă, se lăudase, ca un mare cunoscător, că vrea să-şi petreacă primul concediu la mare ; dădu chiar amănunte cum arată nisipul şi corăbiile fără pînze şi Lovica, cu gura căscată, îl asculta ţinîndu-şi mîinile împreunate în poala caldă a picioarelor. Nu mai era în stare să se orienteze, obsedat de? acelaşi gînd al înstrăinării îşi zise dacă nu cumva amestecul de locuri să fie în el; poate în suflet să se fi răvăşit totul şi drept pedeapsă să nu mai fie capabil să deosebească sălaşul de un adăpost oarecare de munte. Şi Brîul Alb, cingătoarea inexistentă în vremea de demult, cum se zămislise acolo, de jur-împrejurul muntelui, de nu puteai zări nimic din ce se petrece mai jos ? Parcă avea albeaţă, şi Aurel îşi luă cu două degete genele de sus ale fiecărei pleoape cu intenţia să spele cu perdelele lor vii globurile văduvite de văzul tineresc de altădată, dar, cu toate că irisul era primenit de căldura şi umezeala lor, tot nu putu străpunge cu privirile depărtarea... privirile se opreau în acelaşi punct fix. Se auzi o bătaie bolovănoasă în uşa deschisă, şi cînd Folosea se întoarse, zări capul lui Vasîlie Gogolea; nu era singur,

în spatele lui se înghesuiau cîteva căciuli, şi, cu smerenie, Vasîlie ciocăni cu degetul noduros în scîndura negeluită încă o dată, cu toate că îi văzuse pe cei dinăuntru şi cei dinăuntru pe proaspeţii sosiţi.

— Ce-i, Vasîlie ? întrebă egal Folosea şi îşi acoperi bucata de pămînt modelat cu o cîrpă udă.

Vasîlie îşi luă căciula de pe cap şi, după felul cum era tuns, nedibaci, cu părul scurtat cu o foarfecă de oi, Aurel înţelese cam de cînd se afla tînărul acolo şi iar se întrebă de unde la el această nestinsă sete de a observa totul, doar urcase sus pentru altceva ; meseria, meseria ca o boală, îşi zise sieşi şi zîmbi cînd în bordei cîţiva tineri tîrîră un sac, nu prea greu după felul cum îl mutau dintr-un loc în altul, cu teamă că nu i-au găsit locul potrivit.

— Tărîţe, dom'Folosea, tărîţe, dacă nu vă e cu supărare, poate ne daţi şi nouă o cană de borş, prîslea de Vasîlie a furat cu lonelu ăsta a' lui Pantea, zise lonu Firii din Bularca şi arătă spre un ţăran slab ca o arătare, cu nişte mîini incredibil de mari şi noduroase, cu care omul nu prea ştia ce să facă. O ţîră de borş, că am luat şi două căpăţîni de varză, varza dulce cere borş, mai avem şi un dărab de slănină, nu vă fie cu supărare, că vă dăm şi dumneavoastră din zamă dacă nu vă e scîrbă de mîncarea noastră.

Folosea se duse la sac, îi desfăcu baierele, îşi băgă mîinile în tărîţe, o prefiră printre degetele încă murdare de pămînt şi rămase pe gînduri... Pe chipul lui lonu Firii din Bularca trecu o umbră, parcă intrase soarele în nori şi lumina se stinse pe chipul lui. Fălcile din osoase se făcură şi mai osoase, în timp ce îşi întrerupse zîmbetul umil cu care intrase.

— Adică de ce nu ne dai, dom' Folosea, v-am adus tărîţă bună, de la moară, nu-i din altă parte, tărîţă curată de grîu, că aşa ne-aţi zis să fie, noi tărîţă frumoasă v-am adus, să trăiţi ! şi gura ştirbă a lui Ion se lăţi, arătînd hruba goală a dinţilor, doar în partea stingă un canin răzleţ şi galben, impresionant ca mărime, dădea chipului

privit din partea aceea a feţei ceva de animal pus pe harţă.

— Mă Ioane, spuse Folosea învîrtindu-se în spaţiul podelei înguste de lut, acoperit ca să nu se facă noroi cu cetină de brad, ieri noapte şi eu am fost pînă în preajma morii, tot după tărîţă, vino să vezi cum arată borşul şi cît mai e, vino, nu te codi, dacă ai venit la mine la tîrguială. Folosea deschise cele două lacăte şi îndepărtă semnul ştiut numai de el şi Aurel împotriva hoţilor. Nici nu mai e galben, Ioane, borşul meu era galben, dacă îi puneam şi cîteva coji de pîine neagră, îl scoteam aproape roşu, ştii doar că nu o dată ţi-am dat să bei... Acum, zi tu, dar cinstit, faţă de toţi, ce culoare are...

Ionu Firii îşi vîrî cuşma pe cap şi numai pe urmă se aplecă să privească în interiorul bidonului de aluminiu ; într-adevăr, borş nu mai era decît pe fund, iar cînd Ion luă căniţa din cui şi o umplu ca să-i vadă culoarea, îşi dădu seama de ce Folosea refuzase de la bun început să-i dea borş.

— Ioane, cineva a umblat la borşul meu, a băut sau Dumnezeu ştie ce-a făcut cu el, apoi a băgat fără ruşine apă... Trei furturi deci dintr-odată, unul că a umblat şi a violat lacătele, al doilea că a furat borş, al treilea că a turnat apă, adică a vrut să mă înşele în privinţa cantităţii, ceea ce pentru mine tot furt se cheamă. Bun... dar cum ţi-am zis, alaltăieri am dat şi eu tîrcoale morii ; moara era păzită pînă-n dinţi... Tu crezi că de săteni păzeau moara ? O păzeau de noi şi, după cîte ştiu, cam de doi ani de zile tu zici că eşti de-al nostru... Cum vine asta că tu poţi lua tărîţe şi eu nu pot, eu, care mă pricep de zece ori mai bine ca tine ce trebuie să fac ca să mă strecor la un duşman... Or, dacă eu n-am făcut nimic şi m-am întors cu coada între picioare, înseamnă că n-aveam nici o posibilitate, şi atunci mă întreb tu cum ai luat ?... Adineauri ai spus că s-a dus Vasîlie Gogolea şi cu Ionel, dar, după cîte ştiu, dezlegare să cercetezi partea de jos a muntelui ai avut tu. Deci încă o minciună, şi pentru mine este egală cu un alt furt... Ai venit la mine să-mi faci o bucurie, văd bine, ai adus tărîţe de calitate superioară, aşa ceva n-am mai văzut de mult la

moara noastră de apă, tărîţă mare, făguroasă, ce mai, borş a-ntîia... dar preţul acestei tărîţe, preţul îl vreau, nu cel pe care îl ceri acum de la mine, cel pe care l-ai plătit tu jos... Eu zic că preţul a fost trădarea, Ioane... Şi am mai observat ceva, ceva foarte important, pe tine te apucă gustul trădării toamna, pe vremea semănatului, parcă acolo jos ai avea o avere şi averea te aşteaptă să intri cu tractoarele în ea, cînd ştiut este că n-ai decît o jumătate de pogon de păşune şi o mîrţoagă chioară. Şi Vasîlie, parcă eu nu ştiu de ce tot ciopleşte la jug. Se gîndeşte să plece cu el acasă,

— Eu n-am trădat, dom'Folosea, dacă voiam să trădez, trebuia mai înainte să mă înţeleg cu neamurile din cer, să mă primească ele acolo, că eu nu mai am pe nimeni şi după cele pe care le-am făcut, cei de jos... Eu n-am unde să merg, dom' Folosea, eu nu-s dom'Aurel, care a urgisit cu sutele dintr-ai noştri, pe urmă a umplut satul că şi-o omorit fratele, cînd de fapt noi ştim cine l-o omorît... Dumnealui are pe cine trăda, se vede că nu-i place aici, altfel nu l-aţi ţine ferecat, pe cînd eu...

Folosea îşi scoase brusc pistolul; intuise o mişcare rapidă în spate şi glontele lovi minerul cuţitului gata să fie aruncat şi îl nimeri drept în inima desenată pe el şi de acolo, ricoşînd, se înfipse sub umărul lui Ion... Glontele, de calibru mare, aproape îi smulse umărul din loc. Folosea, calm, mai calm decît fusese înainte, suflă pe ţeava armei scurte, apoi o vîrî la cingătoare, ignorând tocul de piele prins de centură, loc unde pistolul se odihnise pînă atunci... Aurel nu văzu decît aplecarea lui Ion înceată, opinca cu gurguiul gros, ca un deget bătucit, voi să înfrîneze căderea trupului, dar nu reuşi. Aurel mai putu vedea doar în privirile ţăranului o tristeţe adîncă.

— Acolo jos se seamănă, atît mai putu spune Ion şi un fir de tărîţă stîrnit de mîna lui Folosea se aşează cuminte pe ochiul •ce încetase să mai clipească.

— Cum a fost, Vasîlie, cum a fost, Ionele, ori voi, în

afară •că v-aţi prins la minciuna lui, n-aţi făcut nimica, hai, chiar aşa să fie ?...

— Dom’ Folosea, poate scapă, dom’ Folosea, spuse Vasîlie, uitîndu-se la omul întins pe jos.

— Pentru nişte borş, dom’ Folosea ? se amestecă şi Ionel, timid şi neconvins că pentru nişte borş un om putea fi omorît. Că noi eram în apropierea morii şi ne era frică să coborîm, nici n-aveam învoire, ne-am dus aşa, să vedem roata mare cum se zbenguie în apă, n-am văzut-o de mai bine de un an, dom’ Folosea, şi ştiam că dacă ne ducem jos, putem s-o păţim, şi nu ne-am dus...

— Poate scapă, dom’ Folosea, poate scapă, zise Vasîlie, dar ultima mişcare a muşchiului gîtului nu era mişcare de viaţă, era ultima zvîcnire spre moarte şi lonu Firii din Bularca muri •cu firul de tărîţă pe ochiul deschis şi în trecerea iute în altă lume firicelul i se păru imens, cît un pogon, iar cel ce apăsa cor- mana plugului era el, lonu Firii. îi veni să plîngă ţăranului că pogonul era aşa mic şi calul neputincios ; nu mai avu timp, o ceaţă neagră i se lipi de ochi, şi ceaţa îl luă cu el, apoi din ceaţă şi om nu mai rămase nimic... Pe duşumeaua de lut acoperită cu cetină de brad trupul celui ce fusese lonu Firii din Bularca stătea nemişcat, cu irisul de la ochiul drept mărit, ca să poată prinde în lentila lui fărîma de tărîţă la alte dimensiuni decît cele reale.

— Zi, Vasîlie, zi, băiatule, de ce te-ai oprit ? îl îndemnă Folosea, uitîndu-se la copilandrul speriat de vedenia celui ne-* mişcat. Zi dacă ai fost acolo şi mai ales să-mi povesteşti cu cine s-a întîlnit, ca să nu fiu eu obligat să-ţi spun pînă la urmă unde ţi-ai ascuns jugul de paltin. Frumoasă lucrare...

— Cum am zis, dom’ Folosea, stăteam şi ne uitam la roată, zău aşa, ca nişte copii, parcă n-am mai văzut roată de moară ; am văzut, şi Vasîlie se şterse la frunte, povestitul nu-i era curgător, vorbea şi se opintea mereu cu privirile în ochii celui mort şi cel mort parcă-i făcea cu

ochiul din tărîţă şi atunci Vasîlie se pierdea şi nu ştia de cine să asculte, de viu sau de mort.

— Zi, Vasîlie, zi, îl îndemnă Folosea şi, făcîndu-i cu ochiul lui Ionel, acesta trase mortul de pe crengi, îl trase afară.

Numai cuţitul îl luă Folosea, cuţitul cu lamă din pînză de fierăstrău şi cu prăsele de lemn, meşterite frumos ; mai ales inima aceea cu I-ul cioplit stîngaci îi atrase atenţia. Nu trăsese să-l omoare şi nici nu l-ar fi omorît dacă glontele n-ar fi lovit lemnul şi lemnul de corn n-ar fi fost tare ca fierul şi Folosea înţelese de ce lemnul făcuse glontele să ricoşeze.

— Era bun cioplitor, spuse Folosea.

Şi spusele lui erau sincere, şi mai era ceva sincer în el, dar acel ceva nimeni nu-l putea ghici, nici măcar el, o umbră doar îi citi Aurel pe chip, o umbră de amărăciune adăugată probabil la multe altele, conchise tot el, dar nu era sigur că înţelegerea lui era cea adevărată, altfel Folosea nu i-ar fi făcut din uşă semn lui Vasîlie să revină şi să-şi continue povestitul.

— Că aşa a fost, dom’ Folosea, ne uitam la roată şi el ne-a văzut, eu tocmai aruncam cu o piatră în bulboană... lonu a trecut mai departe, ca şi cum noi nici n-am fi fost acolo. Ne-a văzut, nu ne-a văzut, nu-mi pot spune, a trecut ca şi cum nu ne-ar fi văzut şi dus a fost.

— Dus, dus, dar tărîţele cum le-a luat ? Jos la moară era plin de militari, i-am văzut cu ochii mei...

— Erau, dom’ Folosea, da’ nu erau gradaţi, erau soldaţi, poate ei nici nu ştiau cine e lonu Firii din Bularca, am văzut că a stat de vorbă cu ei, că şi acolo jos oamenii sînt nemulţumiţi, ca şi aici sus... Vasîlie se opri, înţelese că mersese prea departe cu comparaţiile lui, josul era josul şi susul era sus şi nu se cădea să...

— Şi a venit şi v-aţi întîlnit voi cu el şi v-a dat tărîţele şi a zis să-mi spuneţi că nu el a fost la moară, ci...

— Aşa ne-a zis, dom’ Folosea, aşa ne-a zis, intră în vorbă Ionel, înfricoşat şi mereu cu ochii pe gaura de sub braţul lui Ion, o gaură cît un pumn.

— Şi de ce crezi tu, Vasîlie, că a voit să arunce cuţitul dacă nu era de vină, ori îţi închipui că eu aş fi tras chiar dacă nu vedeam cuţitul scos de la brîu ?... Păi a vrut să-l arunce, că aseară, la postul numărul cinci, ai noştri s-au trezit cu o companie de soldaţi, de acolo s-a auzit focul de mitralieră ; dacă nu-i zdrobeam pînă la unul, azi era aici un regiment că odată dibuit drumul... nu-i aşa, Ionele ?...

— Aşa-i, dom' Folosea, aşa-i cum ziceţi dumneavoastră...

— Mergeţi şi îngropaţi-l şi tăiaţi-l de la raţii, de rest mă ocup eu...

Folosea se încruntă, ceva nu-i plăcuse, ceva îl nemulţumise ; fără să scoată o vorbă, îi desfăcu lanţul lui Aurel, şi Aurel îl urmă pe tăcute, omul din faţa lui neavînd nevoie de cuvinte. Aşezat pe un pat de crengi, cei doi, Vasîlie şi Ionel, îl ridicară pe lonu Firii din Bularca şi-l duseră spre o costişă. Folosea merse în urma mortului, pe drum se opri şi, scoţînd din buzunarul de la piept un capăt de luminare, îl aprinse şi călători cu el aşa aprins pînă la locul unde cei doi din faţă lăsară mortul la pămînt. Vasîlie dădu un trunchi putred la o parte, apoi nişte vreascuri şi la urmă ridică un chepeng de lemn. Aurel văzu nişte trepte albe săpate în calcarul alb şi coborî după Folosea în adînc, tot mai în adînc. Sub o boltă uriaşă se vedeau o sumedenie de găuri săpate în munte, unele mai purtau urmele pămîntului la capete, pe altele le astupase apa calcaroasă în scurgerea ei domoală şi continuă. îl vîrîră pe lonu Firii din Bularca într-o gaură în perete, apoi Vasîlie, după ce împinse bine opincile în interior, umplu capătul găurii cu pămînt luat de jos, apoi unse marginile cu calcar alb, moale ca o cocă de pîine. Folosea bolmoji cîteva cuvinte în semn de rugăciune şi lipi capătul de luminare pe o ieşitură ; nu-i băgaseră bine un picior şi gurguiul opincii ţinea acum loc de odihnă pentru luminare. Aurel tremură. Nu ştiuse niciodată în copilărie sau tinereţe de o asemenea grotă, şi multele găuri zidite în peretele peşterii îl făcură să înţeleagă că nu puţini au fost cei care şi-au dat duhul pe munte. Mai la fiecare pas se vedeau mucuri de

luminări, iar deasupra unei bolţi mai largi cineva scrisese un nume, şters apoi de o mină nemiloasă ; cuţitul lăsase urme adinei în piatra moale şi numele nu voise să dispară cu totul : Piper Ion. Aurel simţi că se înăbuşe de mirosul umed şi dulceag de putreziciune, cu toate că grota avea şi o altă ieşire, de asta era sigur, altfel luminarea pusă de Folosea nu şi-ar fi îndreptat flăcăruia spre stingă, semn că aerul avea tragere în partea aceea

— Nu mă întrebi de ce-am făcut-o ? se interesă Folosea odată ieşiţi afară, şi Aurel înclină din cap.

Ce era de văzut văzuse, ce se ascundea în spatele întîmplării nu se grăbea să afle.

— Bine, atunci te pun eu în gardă, nu de alta, clar ţi-am citit pe chip dezaprobarea ; n-aş vrea să ne judeci mai aspru decît trebuie, cu toate că, sincer să fiu, puţin îmi pasă ce loc îmi rezervi în judecata ta. Ştiam mai demult că vrea să ne trădeze, om simplu, dar nu chiar aşa de simplu pe cît îţi închipui, toamna, cum ţi-am spus, îi citeam în ochi o ură adîncă, aşa cum- citesc şi în ochii lui Vasîlie şi Ionel... Nu sînt singurii ţărani, singurii însă de care aveam nevoie în acest patrat, unul din multele, dealtfel, dacă te interesează cum sîntem organizaţi... Dintr-un ţăran n-ai să poţi face niciodată un revoluţionar sadea, nici un aventurier, nici un contrarevoluţionar, cum îţi închipui' în această clipă că sînt eu, nu mă simt lezat, cunosc mecanismul gîndirii simpliste venit de jos, îl ştiu foarte bine... Am avut parte de nu puţine dezertări, dezertări al căror mobil n-a fost decît aratul, fugeau noaptea acasă şi arau, într-o noapte voiau să facă totul, să are, să semene şi dacă s-ar fi putut să şi prăşească şi peste o zi, două se întorceau, fără să înţeleagă că se- întorceau pe un loc pustiu ; nu mai găseau pe nimeni, orice dezertare dintr-un patrat punînd în mişcare în zece minute de la constatare întreg efectivul pentru stabilirea lui pe un alt patrat dinainte stabilit. Nu s-a dus după tărîţe, s-a dus să stea de vorbă cu cineva din sat, să afle cum e cu semănatul şi, fără să-şi dea seama, a adus momeala pe urma lui... Poate nici n-aş fi tras, dar, te asigur, dacă nu trăgeam, eram acum în lumea drepţilor, n-am văzut om să arunce cuţitul atît de bine... Mă ura, o ştiu precis, pentru borş, credea că am atentat la ceva ce i se cuvenea numai lui, şi slugărnicia de care dădea dovadă ori

de de cîte ori venea să-mi cerşească o cană nu era altceva decît
modul lui superior de a-şi bate joc de mine pentru o îndeletnicire ce în concepţia lui nu era de nasul meu. M-ar fi ucis fără să crîcnească şi nu s-ar fi dus la primul post să trădeze, le cunosc comportamentul foarte bine, m-ar fi ucis dintr-o necesitate de eliberare personală, pentru un timp, evident, pînă cînd ar fi înţeles că totuşi, aici sus, chiar fără pămînt, libertatea este incomparabil mai mare... Şi simţeau această libertate pînă toamna sau pînă primăvara, atunci îi apuca... Ştiu, în sinea ta mă condamni. E dreptul tău să ne judeci şi mai ales să mă judeci, dar trebuie să mă înţelegi că tu aveai nevoie în primul rînd să trăiesc, pe urmă eu, dacă vrei să intrăm în amănunte. Pînă la un punct, eu mi-am încheiat socotelile, să fiu bine înţeles, pînă la un punct. Mi-am dat seama cu cîtă atenţie te-aî uitat la numele scris în calcar şi apoi şters ; să nu-ţi închipui că am ţinut să faci parte din cortegiul funerar din sentimente de o neîngăduită stimă faţă de omul care a vrut să mă omoare ; i-am aprins luminarea pentru că sînt vieţuitoarea acestui pămînt, i-am citit cu jumătate de glas rugăciunea morţilor pentru că iarăşi mi se pare firesc să îngropi un creştin după datină. Te-am luat cu mine în grotă nu numai să vezi zecile de găuri săpate în munte, ci să-ţi verific spiritul de observaţie. Ţi l-am verificat, eşti mereu cu mintea trează, vicleană, de animal de pradă prins pentru moment în cursă, dar capabil oricînd, scăpat de ea, să ne pricinuiască cel mai mare rău. Nu te uita zîm- bind la mine, zîmbetul nu mă poate convinge că nu este aşa, credinţa este adînc implîntată în subconştient, se vede de la o poştă că eşti prima generaţie de păpucari, deci fără nici un fel de tradiţie, pe dinăuntru şi pe dinafară, tot ţăran ai rămas, cu mult mai îndatorat acestei clase tocmai pentru că te-ai desprins- de ea. Acest subconştient te conduce, nu zîmbetele înşelătoare, nu vorbele pe care le-ai rosti la fel de cinstit împotriva... să zicem, dacă cineva ar fi capabil să-ţi sondeze sfertul de scoarţă în care ai înmagazinat toată nemulţumirea faţă de cei de jos. Dar restul de trei sferturi ? Dovada ? Nu te-a impresionat nici cripta în care a fost vîrît nefericitul de Ion şi nici noutatea peisajului mortuar inedit, în felul lui, să nu-mi spui că nu-i aşa. Te-ai

uitat la acel nume, tot aşa cum în fiece clipă te gîndeşti la Liviu, la afirmaţia făcută de mine că eu l-am împuşcat. S-ar
fi cuvenit să te interesezi, primul lucru asta ar fi făcut un om pregătit în adîncul sufletului să rupă definitiv cu cei de unde a plecat ; nu, n-ai rupt şi nici n-ai de gînd. Ştiai că mai degrabă sau mai tîrziu am să-ţi povestesc, iar dacă, dimpotrivă, aş fi tăcut, ai fi preferat să te chinui cu întrebările pînă în momentul cînd te-ai fi clarificat, şi dacă ai fi trecut definitiv de partea noastră, pot să jur, mi-ai fi pus nu întrebări, mi-ai fi cerut socoteală pentru gestul meu de acum. Eşti rudimentar, unul din acei rudimentari de o mare forţă lăuntrică, numai în asemenea soluri fertile, necultivate înainte, se pot prinde marile credinţe, ca şi marile minciuni. în tine a prins credinţa lumii noi, cu toate balivernele care se spun despre ea. Sînt la curent cu ele... Dacă această credinţă n-ar fi încolţit în tine, ţi-ai fi tras un glonte, nu eşti omul erorilor capitale, eşti incapabil să le suporţi, iar împuşcarea propriului frate ar fi făcut parte din categoria acestor erori. N-ai făcut-o, şi n-ai făcut-o nu din frică – fricos eşti, dar nu din frică – din convingerea că el fiind duşmanul ţării, implicit era duşmanul tău personal, ai tras cu sînge rece, şi degeaba te-ai scremut ulterior, cerşind în propriul trup compasiune, n-ai reuşit s-o capeţi pentru că nu poţi să plîngi pentru ceva ce nu te doare. N-am modelat numai statuete groteşti, uneori cu o anumită iscusinţă artistică ; simt cînd îmi merge mina şi cînd nu, arta îşi are legile ei, se refuză ideilor imediate, altfel n-ai fi rîs cînd i-ai văzut pe cei doi îmbrăţişaţi obscen, atîta doar ai reţinut din mişcarea lutului care mie îmi sugera cu totul altceva. în orice gest văd natura întreagă, gestul este o dumnezeire dacă vrei, ea însăşi naşte creaţia, această dumnezeire, şi dacă ştii puţină religie, aminteşte-ţi cum l-a zămislit Dumnezeu pe Adam ; pămîntul este suma tuturor creaţiilor, şi imboldul care stă în mîna care modelează este de natură divină... Ştiu că îmi pierd vremea, nu arta te interesează pe tine, deşi o clipă am înţeles că nu eşti lipsit de sensibilitate, ţi-arn citit un fior în priviri legat de mişcarea presupusă a celor doi în lutul care-i unea, actul sexual, starea biologică cea mai curată, stare pe care evoluţia, în grija pentru viitorul ei, nu i-a schimbat-o, nu i-

a îmbrăcat-o nici în haine, nici nu i-a dat automat şi nici mii de anticorpi s-o distrugă. Se va ajunge şi aici, te asigur, totul este făcut să se nască şi să piară, şi dacă nu ne vom distruge prin orgoliul nemăsurat al puterii, natura

care ne-a dat viaţă are să ne suprime altfel ; într-o bună zi nu vom mai simţi plăcerea formei unui picior, nici nu ne va mai obseda mişcarea şoldurilor unei femei, iar unghiul ascuns, acoperit tocmai pentru a-l putea descoperi ulterior, ne va lăsa rece şi speţa se va stinge prin lenea simţurilor, natura înţelegînd că pentru a crea ceva superior omului va trebui mai întîi să-l distrugă pe acesta pornind de la propriile lui pasiuni. Ţi-am zis, deci, n-am modelat numai figurine, ţi-am modelat gîndurile, comportamentul ascuns.

Folosea îşi scoase din peretele de lut ultimele creaţii şi le înşirui pe masă ; Aurel rămase trăznit cînd se recunoscu în fiecare bucată de lut, în poziţii în care el nu stătuse niciodată ; era el, nu era nici o îndoială, şi Folosea, din teamă pentru opera lui, se grăbi să prindă lanţul de la mîna lui Aurel de parul de la capătul patului. Numai după aceea se bucură de privirile aiurite ale singurului său spectator, model pînă atunci în ipostazele furate dinlăuntru, smulse din străfundul sufletului său şi date în vileag aproape cu neruşinare.

— ...Uite, de pildă, statueta pe care am intitulat-o El şi Ea.

El deasupra ei, cu pantalonii daţi jos numai pînă la jumătatea fundului, ea cu bocancii în picioare, cu ciorapii groşi pînă sub genunchi, cu fusta trasă pînă la buric ; dar nu mişcarea îl impresiona pe Aurel, ci cu totul altceva, femeia dăltuită în lut şi aflată sub el nu era o femeie oarecare, inventată, picioarele subţiri, uşor strîmbe, felul cum şi—1 ridicase pe unul peste torsul gol al bărbatului îl făcură să îngălbenească, iar cînd se uită la chip, la ochii măriţi de plăcerea aşteptării, la fruntea cu o singură cută transversală, nu mai avu îndoieli, femeia de sub celălalt lut, bărbătesc, în care se condensase toată dorinţa lui nemărturisită, era Lovica. De unde o cunoştea Folosea pe nevasta lui ? se întrebă Aurel. Calm, îşi şterse transpiraţia de pe frunte şi se lăsă pe o parte, ca şi cum ceea ce văzuse pînă atunci ar fi fost suficient.

— Deci reacţionezi la artă, nu mi-aş fi închipuit să te poată emoţiona în asemenea hal jucărioarele mele, spuse Folosea fericit, deci nu ţi-ai pierdut mîna, Iscander

băiatule... da, chiar aşa mi-a zis Piper Vasile cînd m-a găsit la drumul-de-fier, şi Folosea, supărat cine ştie pe cine, îşi strînse dintr-o mişcare figurinele. Cîtva timp rămase încruntat, ca şi cum interesul pentru migăleala artistică nu mai avea nici o importanţă.

Era limpede, amintirile puseseră stăpînire pe el, erau incomparabil mai brutale, zăgazul sub care aparent dormitaseră pînă atunci se fisurase, apoi tăvălugul desăvîrşise ce mai era de de- săvîrşit şi acum Folosea îşi băga cu o grabă vecină cu indiferenţa strădania de luni şi luni într-o traistă, claie peste grămadă, fără să-i pese că nasurile cit un vîrf de chibrit se puteau deteriora şi urechile rupe, mai ales că unele figurine erau proaspăt modelate.

— Pe vremea aceea nu-mi intrase în cap că sînt artist, în- tîmplător am trecut prin cîteva expoziţii ; timp pierdut, dar un timp cu care puteai să-ţi înfrumuseţezi ochii, aşa mi-am zis ca să-mi justific în faţa seriozităţii mele minutele petrecute într-un perimetru al culorii şi formelor ce nu-mi spuneau mare lucru... Eram împreună cîteva sute de mii de oameni, construiam o cale ferată undeva departe spre nord, da, ţin minte acest amănunt, nu l-am uitat şi n-am să-l uit niciodată, unul dintre noi avea o hartă la care ţinea ca la ochii din cap, era un reper al existenţei în lume, şi lumea în care trăiam era atît de departe de cealaltă din care plecasem, încît de fiecare dată cînd măsurăm distanţa pe hîrtie, în palme, înţelegînd din mărimea unei palme zecile de mii de kilometri ce mă despărţeau de ţară, simţeam cum mă trece un fior de spaimă, uneori sălbatic. La drumul oaselor am lucrat mai bine de un an şi jumătate, drum de oseminte omeneşti, sub traverse erau mai multe oase decît pietre de terasa- ment, în mlaştinile îngheţate obiectele tari erau singurele care ajutau drumul acela parcă fără început şi fără sfîrşit, şi atunci un soldat de pază a avut strălucita inspiraţie să îngroape morţii în primul strat de pămînt de sub pătura de gheaţă. Erau duş- mani, inventaţi, aşa cum i-aţi inventat şi voi acolo jos, oameni ca vai de ei, cu familiile răzleţite, avînd singura

mare vină că aparţineau unei naţii socotite ostilă. în primăvara anului următor am asistat la trecerea pe o porţiune de cîţiva kilometri, a primului tren ; spre uimirea noastră, de sub pămîntul înmuiat au început să apară, printre traverse, picioare şi ţeste albe, mîini cu degetele răşchirate, ochi încă plini de expresia trece

rii în moarte ; paznicul nu se gîndise că mlaştinile erau sărate, fund de lac sau de mare cîndva, trupurile îngropate se conservaseră perfect în saramura lutoasă. Nici nu ştii ce bine ţin oasele la tăvăleală, nu se crăpau sub greutatea roţilor şi vagoanelor, aveau un pîrîit aparte, un ţipăt sau geamăt ieşea de sub roţi în loc de tic-tac, apoi gestul mecanicului înnebunit de atîtea oseminte aproape vii, fuga lui peste cîmpuri pînă a căzut sub un plaur lăsîndu-şi afară doar o mînă, singura care nu voise să se scufunde sub nisipurile mişcătoare. Da, la acel drum m-a găsit Piper ; credeam că va rămîne mut de mirare la privelişteа de apocalips, dar, spre surprinderea mea, după ce s-a interesat de ce naţie erau oamenii chinuiţi sub traverse, a ridicat din umeri. Am crezut că nu mă va recunoaşte şi m-am temut că bănuind cine sînt mă va face să plătesc cu vîrf şi îndesat denunţul meu în urma căruia avusese atît de suferit. Nu numai că nu mi-a făcut nici un rău, dar m-a asigurat de un respect constant, incomparabil mai mare decît cel oferit colegilor de suferinţă recrutaţi ca şi mine pentru o meserie despre care atunci nici nu aveam habar cum avea să se numească. Din aproape douăzeci de mii de prizonieri mai rămăseserăm cîteva sute, gata cu toţii să înfruntăm glonţul decât o viaţă ca aceea pe care o dusesem pînă atunci. Am plecat într-o seară şi am mai avut timp să rup dintr-un pom o floare sălbatică, singura care creştea acolo din abundenţă. Am pus-o pe terasamentul acelui drum al oaselor unde muriseră atîţia oameni de aceeaşi limbă cu mine, în acele luni nu numai că nu mi-a părut rău de felul cum procedasem cu Piper Vasile, nu mă mai chinuiau nopţile fără sfîrşit pentru bătăile primite de el din cauza denunţului meu; lumea în care trăiam şi căreia el i se dedicase m-a lecuit, am înţeles

definitiv că din mine n-are să poată ieşi niciodată un revoluţionar de acest tip, de tipul salvatorului meu, deoarece era limpede că dacă hazardul nu-l aducea pe acele meleaguri, aş fi zăcut acum sub o traversă oarecare, obiect de arheologie peste sute de ani, într-o epocă în care absurdul ar fi avut şansele să fie tratat ca o trăsătură a unei omeniri ajunse în pragul demenţei. Dealtfel, de atunci, moartea nu m-a mai impresionat şi n-am şovăit să trag la nevoie, am înţeles că stă în firea omului voinţa de distrugere, că toată evoluţia lui n-a putut înfrîna în el o dominantă

cultivată adine vreme de milioane de ani, aceea de a ucide şi a-şi demonstra supremaţia...

Aurel asculta cu atenţie spusele lui Folosea, se vedea după chip şi mai ales după cum făcea pauze între cuvinte că povestirea era autentică, nepovestită încă şi altora, se reconstituía acolo, pe loc, în acel bordei de pămînt. Mai înţelesese ceva Aurel, că Iscander era nemulţumit, o nemulţumire adîncă, nu una de suprafaţă, cu care omul se poate uşor împăca. Luase iar din traista udă o bucată de lut. Aproape mecanic începu s-o modeleze : masa era una şi aceeaşi, un lemn ascuţit prins între genunchi, şi lutul la rîndu-i înfipt în capătul bifurcat, ca pă- mîntul moale să nu se răsucească. Ionul Firii din Bularca parcă murise de o veşnicie, şi Aurel se întrebă cum de uitase aşa de uşor de moartea lui, Iscander îi povestise orori cu nimic mai puţin grave decît cea comisă de el, indiferent de explicaţiile pe care cîinele lui de pază, cum ajunsese să-i spună în gînd, şi le dăduse.

— Ştiu la ce te gîndeşti, chiar acest gînd nemărturisit aş dori să-l prind în lut, ar însemna că sînt capabil să transform o idee abstractă într-un chip real, chipul tău care tăinuieşte întrebări pentru mine deloc curioase. Adică mă compari cu ăia şi legitimul meu drept de apărare îl aduci la acelaşi numitor comun cu moartea celor nevinovaţi, care nici măcar nu aveau cu ce să se apere. Aşa cum am aflat mai apoi, linia ferată n-a fost dată niciodată în exploatare, era o linie a morţii, făcută doar ca oamenii să poată pieri prin propriul lor efort. Ideea de

patrie există în fiecare om în felul ei, la mine era concretă, avea formă şi viaţă, pentru că eram departe de ea ; cînd eşti departe de locul unde te-ai născut, aruncat la dracu în praznic de soartă, atunci dragostea capătă alte forme, aproape ciudate, patria devine femeie, pentru ea poţi să plîngi, poţi să te • sinucizi sau, cel mai adesea, eşti capabil de orice act s-o salvezi. N-ai cunoscut acest sentiment, poate că nici nu-ţi va fi dat să-l cunoşti.

Aurel se încruntă, sub mîinile lui Iscander din nou lutul lua forme groteşti, felul cum modela cu degetul mare femeia de dedesubtul bărbatului îi dădu de înţeles că Iscander repetă chipul soţiei lui, numai că bărbatul de deasupra era altul.

Folosea rîse cu gura pînă la urechi cînd văzu pe chipul prizonierului apărînd o transpiraţie ciudată, cu un iz de acru...

— Eşti curios, dar nu întrebi, nu-i aşa ? Multe nu întreabă domnul... proaspătul clasă muncitoare, hai, de ce nu întrebi de unde ştiu chipurile astea, doar nu le puteam inventa, văd că te interesează în egală măsură şi unul şi celălalt, cu toate că acum o oră, cînd te-am înfăţişat pe tine cu această femeie, curiozitatea nu era dublată de furia de acum...

— De unde îi ştii ? se interesă Aurel şi se şterse pe frunte, întrebase cu calm, cu un calm atît de dezinteresat, încît Folosea se chestionă dacă nu cumva sudoarea avea o altă sursă, un deranjament stomacal sau o balonare excesivă. Folosea se uită spre dulapul din perete şi scoase de acolo o fotografie, o privi cîtva timp, ridică din umeri ca şi cum ar fi vrut să spună că lui acele figuri nu-i spuneau nimic, apoi i-o întinse lui Aurel. în fotografie era Dobrin cu Lovica, el deasupra ei, pozat din spate, cu pantalonii traşi pînă la genunchi, ea cu rochia ridicată pînă aproape de buric ; de aici surprinsese Iscander gestul cu piciorul ridicat peste tors, un vechi obicei al Lovicăi.

— îi cunoşti ? întrebă Folosea, pregătindu-şi un rîs larg. Dar Aurel îi restitui fotografia şi înclină din cap, nu, cei doi îi erau total necunoscuţi, nu-i văzuse în viaţa lui.

39

— Nu mai plînge, dragul mamei, nu mai plînge, şopti mama lui Dobrin.

Picioarele n-o mai dureau, nu stătea în pat, se ridicase din aşternut de dimineaţă, avusese chiar un vis frumos, uite că visul se adeverise, cel puţin aşa voia să-i spună băiatul ei fără să reuşească. îi întinsese o hîrtie cu mai multe parafe şi semnături, cu litere aurite în fruntea celor cîteva rînduri bătute la maşină, şi cu toate că femeia nu înţelesese mare lucru din ceea ce îi citise el, Dobrin începu să plîngă, deci veselia lui şi visul ei nu se potriviseră, omul la veselie rîde, pe cînd el... îi luă hîrtia din mină şi o puse deoparte şi, cum stătea în genunchi în faţa ei, Amalia îi luă capul în palmele mici şi fine, cu miros de tămîie, şi-i apropie fruntea de rotulele picioarelor subţiri. Multă vreme îi simţi zvîcnirea tîmplelor sub degetele uşor asudate, întrebîndu-se cu ce greşise faţă de Cel-de-Sus pentru atîtea nefericiri ale fiului ei. Nu greşise mai mult decît altele, poate chiar mai puţin, voise doar cu tot dinadinsul ca băiatul ei să fie fericit, şi uite... De cînd îl simţise în pîntece, îi închinase rugăciuni pentru împlinirea vrerilor ei ; îi plăcea să-şi închipuie vrute şi nevrute ; uita să mai închidă ochii cu gîndul la ce-o s-ajungă el, era convinsă că zborul minţii peste timp şi oameni, peste sărăcia lor şi a celor în jurul cărora trăiau are să se înfăptuiască pînă la urmă, negreşit copilul ei are să fie nu numai cel mai frumos bărbat de pe lume, dar şi cel mai deştep:, iar dacă nu va fi frumos şi nici foarte deştept, îl va paşte cel mai mare noroc. Avea variante pentru toate stările în care s-ar fi putut naşte ; şi-l închipuia pînă şi orb, urmînd ca apoi orbul, prin marea lui credinţă, să ajungă cel mai de seamă călugăr clarvăzător în toate cele legate de numele Domnului. Nu ieşise perfect în nici o variantă, ieşise un copil ca oricare altul, poate mai pricăjit şi nu atît de arătos. Atunci îşi închipui că ea era aceea care trebuia să plătească. Făcu totul să nu sufere băiatul cu nimic... Ce

nu sacrificase pentru el ?... Acum înţelegea că vedeniile de atunci nu erau altceva decît visuri de fată tînără şi săracă, doritoare să trăiască altfel prin pruncul ei ; din multele ei preziceri, puţine se împliniseră, dar, cu toate astea credea că nimic nu este pierdut, ce anume nu era pierdut neştiind prea bine nici Amalia. Va ajunge mare, acestea erau cuvintele rostite cel mai adesea, şi, nu o dată, îi spusese gîndul ascuns şi lui, cu teamă ca nu cumva, fiind bărbat în toată firea, s-o socotească neîntreagă la minte. Precizarea statornică îi plăcu nu numai Amaliei, îi plăcu şi lui Dobrin, tot mai mult îşi dorea îndeplinită această dorinţă ; şi plînsul de acum nu era altceva, decît bucuria înfăptuirii ei. Se dezlipi de lîngă genunchii ososî ai mamei şi, cu lacrimile şiroind pe obrajii ţeposi, desfăcu pachetul voluminos. Femeia aproape înlemni de spaimă cînd îşi închipui că are să scoată hainele civile în locul celor militare. Nu se putea ca băiatul să fi fost scos din armată. De teamă îşi încordă picioarele să nu tremure. Numai după ce aţa fu deznodată cu grijă înţelese că acea grijă a băiatului nu putea ascunde o neşansă. într-adevăr, de sub hîrtia ceruită se lăsă vederii un rînd de haine militare dintr-o stofă cu mult mai fină şi abia cînd pipăi materialul pricepu că Dobrin plînge nu de supărare, ci de bucurie. Nu se mai uită la grad, pentru ea loco- tenent-colonel nu însemna cu nimic mai mult decît sublocotenent, nu se pricepea la grade, şi cu atît mai puţin la treptele lor intermediare, pentru ea era suficient că prezicerea şi rugăciunile de fiecare seară se adeveriseră, băiatul ei ajunsese altceva decît fusese pînă atunci, şi după durerea lui însemna că ajunsese destul de mare. Erau două rînduri de haine acolo, unul de iarnă, altul de vară, încălţări la fel, tot două rînduri, cămăşile aveau două grosimi, ca să nu existe nici o încurcătură în privinţa anotimpurilor pentru care au fost făcute, şi Amalia, ca să-l înveselească, luă costumul de vară şi se duse în faţa oglinzii, se măsură cu el în toate felurile, apoi, uitînd de durerile de picioare, începu să se îmbrace în hainele băiatului ; i se potriveau de minune hainele lui, strimte în talie şi largi în umeri, aşa

cum era şi ea. Dobrin, uitînd de lacrimi, se prinse în jocul maică-şi şi, dezbrăcîndu-se grăbit de efectele de sublocotenent, le puse pe cele de locotenent-colonel, hainele de iarnă, nu-şi uită nici cizmele, cu tureatca înaltă, poate prea înaltă pentru picioarele lui scurte. Dobrin îşi legă centura peste veston. Cuprins de o frenezie neobişnuită, aşează vechiul patefon pe masă şi, după ce-i învîrti manivela, lăsă placa să lălăie ; un marş cu multe voci şi în faţa acelor voci Dobrin deveni solemn şi începu să mărşăluiască prin cameră de la stînga la dreapta, apoi invers, şi Amalia, în spatele lui, ţinea pasul, amîn- doi din ce în ce mai serioşi.

— Drepţi ! tună Dobrin, uitînd că femeia din spatele lui era mama lui, şi Amalia, neştiind ce trebuia să facă, stătu răscrăcănată, întrebîndu-se dacă joaca s-a terminat ; da, joaca se terminase.

Dobrin era cu ochii injectaţi, comanda lui suna pentru a doua oară la fel de ameninţătoare ca şi prima dată, dacă nu chiar mai aspră. Văzînd că cel căruia se adresa nu reacţionează, se îndreptă cu furie spre maică-sa, ca şi cum ar fi fost un răcan, şi voi să repete comanda pentru a treia oară.

— Ai strigat frumos, dragu mamei, ai strigat frumos, spuse Amalia speriată ; glasul ei moale şi catifelat îl readuse pe Dobrin la realitate.

După o clipă de uluială începu să rîdă şi să-şi strîngă mama în braţe :

— Mamă, dragă mamă, n-am crezut niciodată în vorbele dumitale, uite că s-au adeverit, dacă direct de la sublocotenent m-au făcut ce m-au făcut, înseamnă că într-o bună zi pot veni acasă general, şi după general... Dobrin se opri, un nod i se puse în gît şi înghiţi cu greu saliva înăsprită la acel gînd uluitor, fulguit pentru o clipă prin mintea aprinsă. Stai, mamă, am uitat, uite şi solda nouă, neapărat să te duci să-ţi cumperi cîteva rochii, chiar în după-masa asta să te duci ; Dobrin îi întinse un plic dezlipit de plin ce era.

în timp ce Amalia număra banii, Dobrin o dezbrăca de hainele militare, nemulţumit interior că maică-sa îşi

permisese să se joace cu nişte simboluri făcute nu pentru femei şi pentru copii, ci pentru bărbaţi în toată firea, chiar netezi' cămaşa la gît, boţită de graba cu care Amalia se îmbrăcase. Rămas numai în napoleonii cenuşii, Dobrin se îmbrăcă cu hainele subţiri, calde încă de la celălalt trup. După ce se dichisi pînă la ultimul amănunt, trecu în faţa oglinzii şi nu rămase mulţumit decît în clipa cînd îşi vîrî între călcîi şi ciorapul kaki un ghemotoc de vată. Aşa părea cu piciorul drept incomparabil mai înalt ; ca să se cumpănească, îşi vîri aceeaşi cantitate de adaos şi la celălalt picior, şi Amalia, cînd îşi luă ochii de la banii număraţi, trebui să-şi ridice privirile în sus ; copilul ei crescuse, nu cu un centimetru, doi, crescuse în ochii ei cu mult mai mult. îl petrecu pînă la poartă, apoi se reîntoarse la geam. Deschizîndu-l, îl privi multă vreme din urmă ; numai cînd Dobrin ajunse la colţ şi de el se apropie în praful drumului o limuzină neagră, cu caroseria ca o carapace de broască-ţestoasă, ghici că băiatul ei are la dispoziţie şi maşină. într-adevăr, Pobeda venise în întîmpinarea locotenent-colonelului, întîrziase cîteva minute deoarece avusese o mică pană de motor ; Dobrin transpiră abundent pînă ce se văzu în faţa cazărmii. O singură dată mai fusese cu maşina mică şi i se făcuse rău, de cîte ori stătea în spate, i se făcea rău, acum tot în spate se aşezase, aşa îi spusese şoferul, care răspundea şi de paza lui personală. Maşina îi stricase buna dispoziţie. Faptul că trebuia să stea în spate îi provoca o nemărturisită spaimă, nu suporta din copilărie clătinările, nici cu leagănul nu se dăduse vreodată, iar în tren vărsa cu regularitate la curbe şi la frînările bruşte. „Nu-i nimic, nimeni nu s-a născut cu maşină, o să mă obişnuiesc, îşi zise Dobrin şi coborî chiar în mijlocul cazărmii, unde o companie de recruţi făcea instrucţie sub directa conducere a lui Pintilie. Cînd îl văzu coborînd din „Pobeda" neagră, Pintilie înlemni, nu fu în stare să-şi ducă mîna la chipiu ; atunci Dobrin îl salută primul, prieteneşte, salută şi compania strigînd încet, ca o mîngîiere :

— Pe loc repaos, băieţi !

Devenise mai bun, de unde pînă atunci cu greu îşi saluta superiorii, acum el saluta primul, spre uluiala subalternilor, care nu ştiuseră de această înaintare rapidă în grad ; abia acum îi vedeau stelele de pe umăr, stelele vorbeau de la sine, n-aveau nevoie de explicaţii. în dreapta cazărmii se lucra la noua construcţie a „obiectelor”, o construcţie în formă de colivie, aşa o voise Dobrin, arhitecţii înţeleseseră planurile lui perfect, clădirea trebuia executată din fier şi beton, cu scări interioare,' cu acoperişul în pantă dublă, cu zece nivele subterane, duşmanii de clasă se înmulţiseră simţitor, deveniseră per-fizi şi cu mijloace simple nu se mai putea ajunge la rezul-tatele dorite... în dreapta clădirii se afla, încorporat perfect, un spital în stilul construcţiei, prevăzut cu două lifturi, unul în faţă, de la nivelul parterului pînă la etajul zece, celălalt în spate, care urca şi cobora la toate înălţimile, inclusiv la etajele din subsol, un lift cu totul special, ale cărui uşi nu se deschideau decît cu ajutorul unui cifru. Construcţia era aproape gata, cea veche în comparaţie cu ce se afla acum în faţa lui era o joacă de copii, şi Dobrin îşi zise că poate ultima vizită a ministrului să fi hotărît înaintarea lui atît de rapidă în grad, nici ministrul nu văzuse în viaţa lui o asemenea clădire. Dobrin se duse la vechiul separeu din clădirea popotei, ar fi dorit din toată inima să-l vadă pe colonelul losulică, acum nu se mai temea că l-ar fi putut deranja, acum ar fi vrut să-l deranjeze, dar în subsol nu era nimeni, vag se mai simţea un miros de hipermanganat dominat de altul de alcool; Dobrin se miră la acest ultim miros şi, ca să se convingă că nu greşea, îşi suflă nasul în batistă, apoi mai inspiră pe nările lărgite şi curăţate aerul încă o dată. Mirosea a alcool. Ieşi din pivniţă şi se îndreptă spre bucătărie ; niciodată nu intrase în marea bucătărie a trupei, acum nu se mai sfia să vadă ce pregătesc bucătarii de mâncare şi nu-i certă cînd în oalele mari, ca nişte cazane de spălat rufe, văzu un şoricel opărit; aproape i se făcu milă de bietul animal cum sălta din cauza bulbucilor de fiertură, iar fiertura nu era orice fiertură, fasole, hrana aflată în

ochii lui la cel mai înalt preţ. îl chemă pe şeful bucătar ; acesta îngheţă nu la vederea şoricelului, la vederea steluţelor strălucitoare, şi chipul lui căpătă o culoare cadaverică. Dobrin, ca să nu-l sperie prea tare, zise doar atît :

— Se mai întîmplă, tovarăşe, pe viitor să fii atent, trupa are nevoie de hrană higienică şi gustoasă, scoateţi ceapa aia vânătă de acolo, spuse el arătînd mortăciunea.

Şi bucătarul se uită cu groază, pînă la urmă ghici că superiorul glumise cu el şi, ca să nu-l oblige să arunce mîncarea, spusese *ceapă* în loc de *şoarece.*

Plecă din nou în curte, apăsat de bunătatea interioară, niciodată nu fusese atît de bun şi atît de eliberat de vechi şi nevindecate ranchiune. Zîmbea duios şi saluta în continuare primul. Ca să-şi dovedească sieşi apogeul acestei bunătăţi, coborî la celula lui Achim, o deschise singur şi, în semn de prietenie, împărţi cu el ţigara, singura pe care o mai avea în pachet. Ceru santinelei să-i aducă un pachet întreg şi fumă în tăcere. în vreme ce Achim, zăcînd pe patul de beton, nici măcar nu-i văzuse steluţele. Dobrin deschise fereastra vopsită pe dinăuntru cu negru, dar nici atunci Achim nu observă noutatea, în schimb văzu el că Achim nu avea cu ce să vadă, ochii i se ascun- seseră cu desăvârşire în dosul unor umflături vinete ; îi dispăruseră sub aceste umflături şi genele şi sprîncenele ; Dobrin se întristă pentru priveliştea de o tristeţe fără seamăn. Numai într-un tîrziu Achim se dumiri cine se afla în camera lui, cu o unghie îşi ridică pleoapa tumefiată şi, ca printr-o sită deasă, îl văzu pe sublocotenent.

— Cum se schimbă lumea, Dobrine, spuse Achim ridicat de pe paiele umede cu miros ascuţit, elevii din celula vecină, elevii lui Cotoban, nu-i trimiseseră capătul de furtun în care vîrîse ţigara aprinsă, sau îl trimiseseră şi apa îl luase cu ea, destul doar că de atunci lichidul i se împrăştia pe sub haine prin gaura rămasă la nivelul pielii... Am o rugăminte, fă-mi rost de un capăt de furtun, unul de grosimea degetului mic, nu mă pot duce la

interogatorii în halul ăsta, o să creadă colegii că-mi bat joc de ei ; Achim, fără jenă, se deschise la pantaloni şi lăsă vederii acel loc despre care era vorba,

Dobrin înţelese, dădu din cap şi, cu o furie reţinută, chemă ofiţerul de serviciu. îi arătă gaura abia vizibilă, şi ofiţerul alergă pe coridor. Dobrin se bucură cînd auzi fuga bezmetică, numără chiar paşii pînă la scara ce ducea la celălalt subsol, rămase mulţumit de numărul lor, însemna că ofiţerul se căznise, nu glumă, argument că noile grade funcţionau mai eficient decît îşi închipuise.

— Ar mai trebui să schimbăm şi metodele astea, ale noastre, spuse Dobrin calm, aproape ca o rugăminte, ca şi cum Achim ar fi fost locotenent-colonel, iar el un amărît de căpitan ; îşi şterse chiar o pleoapă umezită poate de la aburul încăperii şi de la mirosul de amoniac, nici amoniacul nu-l putuse suferi, pentru amoniac fugise de la o fabrică de chimicale unde îl angajase nu fără eforturi Amalia. Au trecut totuşi nişte ani, îşi reluă ideea Dobrin, s-ar cădea să evoluăm cu aceiaşi paşi gigantici cu care a evoluat ţara. Chiar voiam să te întreb, ce crezi că e cazul să lăsăm din vechiul arsenal, ce consideri că a fost mai folositor, mai convingător, asta din proprie experienţă, evident, un om care a trăit o încercare pe pielea lui ştie să aleagă binele de rău. Peste o zi, două, dăm în folosinţă clădirea nouă şi îţi promit că te iau acolo, am să mă ocup personal de tine, tu eşti un om de-al nostru, Achime, cu tine n-avem dreptul să ne purtăm cum ne purtăm cu lumea de rînd, măcar atîta lucru ar trebui să înţelegem în această evoluţie, mai spuse el şi îşi şterse praful imaginar de pe epoleţi, tot mai convins că Achim n-a remarcat încă uriaşa schimbare din viaţa lui.

Achim gemu, îl apăsa cumplit băşica şi nu se putea uşura fără riscul de a se umple de urină pînă la gît, mai ales că mîi- nile abia şi le putea mişca, cu osebire mîna dreaptă, cea mai necesară, cea care fusese cel mai urît maltratată. Se auziră din nou paşii grăbiţi pe coridor,

poate ceva mai puţin rapizi ca în urmă cu cîteva minute. Dobrin înregistră neplăcut lenea din mişcări a ofiţerului şi se căută în buzunar după carnet, numai că, îmbrăcat în grabă, uitase să-şi ia blocnotesul cu el. Nu-i nimic, îşi va aduce aminte şi-l va trece pe ofiţeraşul acesta în dreptul unui anumit semn, semnul însemnînd de fapt gravitatea pedepsei ce trebuia aplicată pentru indisciplină. Tubul, proaspăt tăiat, cu inserţii metalice, se dovedi cam gros, Achim cu greu îl putu introduce în orificiul strîmtat ; Dobrin îl ajută pe căpitan cînd văzu că acesta nu e în stare să se descurce singur. Fostul căpitan se simţea incomparabil mai bine, făcu cei cîţiva paşi pînă la pat fără să se clatine şi refuză ajutorul lui Dobrin cînd, grijuliu, sări de pe scaun, oferindu-i sprijinul. Achim se aşează pe marginea patului de beton şi, încercînd să privească, îşi dilată cu degetele spaţiul dintre pleoape, dar ochiul roşu refuză să se arate. Achim renunţă la încercare.

— Uite, chestia asta simplă, cu cotul, invenţia lui Reme- şan, mi se pare foarte bună... Durerea este atît de violentă, în- cît am leşinat de la prima lovitură, de unde deduc nevoia ca lovitura să fie aplicată la început mai delicat, numai pe urmă cu duritate maximă, spuse Achim, oarecum preţios pentru felul lui de a vorbi. Pe urmă, unghiile... Nu mai zic că după o asemenea durere te încrîncenezi mai rău, nu-ţi vine să mai zici nimic, uite, de exemplu, eu, chiar dacă aveam ce mărturisi, aş fi tăcut, cred că trebuie siluit şi torturat moralul, Do- brine, nu trupul, cu moralul cîştigi incomparabil mai mult... Acum, în clipa asta, aş spune absolut totul, dacă aş şti ceva, pentru gestul tău cu tubul, îţi dai seama că ai făcut o chestie de umanitate nemaipomenită, cred că aşa ar trebui procedat cu cei a căror forţă stă în trup, nu în cap. Trebuie lucrat de la caz la caz, zic eu.

Dobrin mai aprinse o ţigară, o vîrî singur în gura lui Achim. Acesta trase cu nesaţ din fumul acriu-amărui.

— Aţi primit stoc nou de „Naţionale”.

— Am primit, am primit şi un stoc de ţigări recuzită consumabilă, pentru intelectuali, „Camei”, alte prostii, tragi un fum şi nu înţelegi nimic... Achime, Achime, se lamentă Dobrin, puteai semna şi tu declaraţia aia, ce dracu, ai fi scăpat de chinuri şi alte o mie de neplăceri... Ce te costa, nu te costa nimic, dosarul s-ar fi încheiat, porcăriile la care ai fost supus s-ar fi terminat, te-ar fi judecat şi gata, făceai puşcărie şi aveam noi grijă să te mutăm într-un loc mai civilizat, doar noi ne ocupăm de închisori.

Ideea i se păru nemaipomenită lui Dobrin, fără să-şi dea seama, intra într-o altă fază a interogatoriilor, dovada era însăşi încercarea de a-l convinge pe Achim să semneze. După buzele strînse şi lacrimile de sub pleoapele umflate, înţelese că încă un mic efort ar fi fost suficient ca Achim să facă ceea ce nu reuşiseră să-l convingă toate suferinţele fizice. „Ce ciudat, îşi spuse în continuare locotenent-colonelul, cu siguranţă că în calitate de simplu sublocotenent n-aş fi fost în stare nici să vorbesc aşa de frumos, nici să ajung la maturitatea unei noi înţelegeri despre meserie” ; Dobrin se duse la Achim şi-i scutură scrumul de la ţigară, ca acesta să nu-i cadă căpitanului pe bărbie şi să-l ardă. „Ale dracului de grade ce sînt în stare să facă !” conchise Dobrin pentru el şi din nou îi reveni chipul sfînt al maică-şi în faţă. îşi înnodă un mic fir kaki de la uniformă, în dreptul unei butoniere, un semn invizibil care trebuia să-i amintească să cumpere o. cutie mare de rahat, dacă se putea de lă- mîie, delicatesul cel mai iubit de Amalia. Prezicerile ei au să se îndeplinească, îşi zise Dobrin, poate chiar mai repede decît se aşteaptă, sărăcuţa, şi locotenent-colonelul avu revelaţia deş-teptăciunii ; ceva se frînse în creier, o legătură ce nu permisese pînă atunci sîngelui să intre în zona fertilă inteligenţei ; simţi deznodarea vasului aproape fizic, în partea stîngă a scoarţei, aproape de învîrtecuşul părului din creştet. O căldură binefăcătoare îi lumină partea de creier tulbure pînă atunci. Ochii îi deveniră limpezi, mai strălucitori, adîncul lor negru ca nişte •ochiuri de nămol

verzui, şi Dobrin se ciupi de degetul mic de la mina stingă, ca fericirea să nu-i ia minţile. Dacă înainte se gîndise şmechereşte la ideea cu închisoarea şi procesul lui Achim, acum propunerea făcută i se părea mai mult decît firească, Achim îşi făcuse datoria faţă de patrie pînă în momentul trădării, deci trebuiau definitiv despărţite cele două activităţi, prima dîndu-i dreptul la un tratament preferenţial. Rupse nodul de la butonieră, i se păru o copilărie că îşi lua atîtea griji pentru un fleac, prea era sentimental, pe urmă cum avea el să treacă cu vederea, să uite fiinţa căreia îi datora prin previziunile ei aproape totul ?

— Ascultă-mă, tovarăşe Achim, ce dracu, nu-ţi mai îngreuna situaţia inutil, parcă eu nu ştiu că n-ai legături cu ţările străine, ştiu foarte bine, dar dacă cei de la centru zic, sîntem în armată, ordinul se execută, nu se discută. Dacă ar fi după mintea mea, n-aş da atîta importanţă nici legăturii de rudenie indirectă cu Aurel Rogozea ; în privinţa trădării lui lucrurile-s clare, dar este trădarea lui, nu a ta, este trădarea lui şi a soţiei sale, altfel Lo- vica n-ar urca în fiecare zi muntele să-l caute, să dea de el... Crezi că-mi convine în fiecare zi să dizloc din efectiv cîţiva oameni pentru ea ? Nu mi-e uşor, dar o fac pentru că trebuie, nu-i aşa, să-mi onorez gradele, munca asta a mea la care ţin ca la ochii din cap. Ea este toată averea mea, toată dragostea mea, Achime, uite că mă spovedesc ţie, tu n-ai să mă spui nimănui, nici nu te-aş sfătui, dacă cineva mi-ar pune în faţă o femeie, pe cea mai frumoasă femeie din lume, iar alături un dosar, şi aş fi pus să aleg, eu aş alege dosarul, pentru că în hîrtiile lui, în prinderea duşmanului de clasă, văd singura mea iubire, dacă vrei, marea iubire. Aşa că semnează, îţi promit o condamnare cel mult pe zece ani, o să-ţi fac rost de o închisoare mai civilizată, poate o să obţin cu timpul o derogare şi te aduc înapoi pentru munci mai mărunte, supravegheate, evident, şi ele, dar, oricum, cazarma e cazarmă, nu ?...

Achim simţi cum mucul de ţigară sfîrîie în pielea buzei arse, dar n-avu puterea să ia arsura de acolo ; Dobrin se

oferi singur să-l ajute şi fostul căpitan înclină din cap în semn de mulţumire. îl ascultase pe Dobrin cu atenţie, ceva se schimbase

radical în atitudinea sublocotenentului. Nu o dată se gîndise şi el să semneze pomelnicul de învinuiri, atît de departe de adevăr, încît la început aproape că îl umflă rîsul, dar asta numai la început, ulterior citirea acuzaţiilor începu să-l pună pe gîn- duri, ca pînă la urmă să aibă sincere îndoieli în privinţa cinstei sale. Poate nici nu era cinstit, poate, fără să-şi dea seama, încă de pe vremea cînd lucra la ateliere, să fi mocnit dorinţa de parvenire, iar el să o fi urmat ca un orb.

Dobrin avea perfectă dreptate, de unde era el, Achim, atît de convins de nevinovăţia sa, cu ce-o putea demonstra, fie şi numai fiind vorba de Aurel ? De cîte ori nu bătuse palma cu el, cîte secrete nu-i spusese despre viaţa intimă, despre traiul comun ; numai beţiile făcute împreună după misiuni al dracului de grele, cînd erau convinşi că nu mai scapă de glonţul duşmanului, beţii de bucurie că totuşi scăpaseră cu viaţă. Sigur, Dobrin avea perfectă dreptate, un Giurgea ar fi trebuit să fie pensionat pe loc, cu toate prostiile lui, cu toate patriile lui inventate. ce avea patria cu semnătura lui. Achim, făcînd un efort uriaş, îşi deschise un ochi ca o rană şi direct în el scînteiară mai întîi ochii ciudat de străini şi răi ai lui Dobrin, apoi steluţele sclipitoare de pe epoleţi.

— Nu te obosi, tovarăşe Achim, nu fă efort, te rog, m-au făcut locotenent-colonel, asta m-au făcut, nu general, pînă acolo mai e, spuse Dobrin roşind uşor că îl luase gura pe dinainte, dar s-ar putea ca şi acest salt să nu dureze prea mult. Deci gîndeşte-te la ce ţi-am spus, nu ne obliga la măsuri severe, oamenii noştri trebuie să înţeleagă, oamenii noştri ajunşi aici unde ai ajuns tu sînt altfel de duşmani, duşmani iubitori de patrie, dacă vrei, cărora sîntem datori să le acordăm alt statut. Desigur, nu pot să-ţi promit nimic în legătură cu Lovica, cu toate că ştii, încă din vremea aceea... şi Dobrin arătă cu un deget în spate, ca şi cum vremea aceea era încrustată în uşa celulei, încă din vremea aceea aş fi dorit să-mi fie prietenă, ea l-a preferat pe Aurel. Nu-i nici o tragedie. Dar aş vrea să înţelegi că în privinţa ei trebuie să-mi ridic mîinile în sus, n-am ce face. Şi situaţia ei, dacă mă gîndesc bine, ar fi alta dacă ai semna, o parte din vina ta recunoscută ar şterge un sfert din vina ei nerecunoscută încă.

21 – Cina cea de ta’nâ

— Dă-mi hîrtiile, Dobrine, să ştii că şi pînă acum aş fi vrut să semnez dacă nu era Giurgea cu teoriile lui, el ar trebui de urgenţă înlăturat din armată, ar trebui să fie în locul meu, armata n-are decît un singur adevăr şi o singură memorie, aceea a momentului, restul este istorie scrisă de cei care habar n-au ce-i istoria.

— Drepţi ! se auzi vocea piţigăiată a lui losulică.

Dobrin la început crezu că ordinul şi l-a dat singur în calitate de locotenent-colonel, abia după ce îşi miji ochii îl văzu în faţă pe fiul lui Goldştein şi înţelese că visase, rămăsese în biroul colonelului după o noapte de nesomn, noapte în care îl intero- gase pe Achim.

40

Lovica dădu de mîncare la vacă şi viţel ; tăiase de cu seară, din fundul grădinii, un braţ de trifoi, alesese postaţa cea mai deasă, trifoiul crescuse ca o pernă verde, cu mii de cusături în formă de inimă, şi de acolo cosise Lovica hrana grasă pentru Reluţ, aşa-i zicea viţelului, Reluţ. Voia să-l înţarce pe Reluţ, era şi timpul, dealtfel avea nevoie de lapte, alimentele primite de Aurel ca militar încetaseră să mai vină, nici bani nu avea, iar pe Alixandru nu se putea bizui. O ajuta Aii- xandru într-un fel ce-o umplea de ruşine, inventase împreună cu Saveta un joc umilitor, două bucăţi de placaj, legate din două părţi cu sfori, ca una să-i atîrne în faţă şi alta în spate, şi pe cele două placaje un nepot de-al Savetei scrisese cu litere mari : *Uite-aşa păţesc duşmanii de clasă,* adică Alixandru era duşman de clasă şi Saveta purta duşmanul de mînă, şi oamenii nu aşteptau să fie rugaţi, le umpleau desagele cu de toate, ca şi cum le-ar fi făcut mare plăcere că puteau ajuta un duşman. Unul îi băgase în desagă şi cîteva gheme de lînă : „Cota mea, Alixandre, decît să le-o dau lor, mai

bine să-ţi facă Saveta nişte strimfi”. Alixandru, ca un mut, tăcea şi primea. Ruşinea dispăruse din el, din omul mîndru care îşi cosea cioarecii de cîte patru ori dacă nu cădeau bine pe pulpă, nu mai rămăsese aproape nimic ; curat era şi acum ca înainte, poate chiar mai dichisit, Saveta îl spăla şi curăţa, uitase cu desăvîrşire că Dră- ghia fusese împuşcat de oamenii din munte, unde se aflase şi Liviu, se credea oropsită ca şi Alixandru, pentru ea conta moartea în sine, nu cine stătuse cu pistolul în mîinile scheletice, şi în numele morţii colindau amîndoi satele după pomană.

Alixandru se întorsese în sat în dimineaţa aceea, cu placajele umede atîrnate ca de obicei, oamenii ordinii nu se legau de el şi nici de Saveta, vedeau în purtarea lui o căinţă ascunsă, dureroasă şi înscrisele de pe tăblii nu făceau altceva decît să exprime exact o realitate. Numai subordonaţii lui Dobrin nu-i scăpau din ochi, fiecare dar primit din partea sătenilor şi mai apoi a orăşenilor era un semn că darnicul era împotriva noii ordini şi curînd registre întregi fură umplute cu numele miloşilor, în care sublocotenentul vedea virtuali duşmani. Făcuse verificări minuţioase privindu-i pe cei în cauză, alcătui rubrici speciale, cu date personale amănunţite, apoi, într-o noapte, ridică primul grup de miloşi. îi ridică cu familii cu tot şi-i trimise în nişte vagoane de vite în cîmpia deschisă a bărăganului, să se înveţe minte să mai dea de pomană la cei care singuri îşi scriseseră pe faţă şi pe spate că erau împotriva regimului.

Lovica se uita la animalul legat de iesle, vaca rumega cu cumpătare, după acelaşi număr de mestecături, nici una mai grăbită decît cealaltă, şi aproape îi dădură lacrimile cînd se simţi privită de necuvîntătoare îndelung, ca şi cum vaca ar fi priceput durerea femeii. Viţelul nu voia să se atingă de trifoi, se uita la el dintr-o parte. Lovica se sperie, crezînd că viţelul are un ochi cîş. Ochiul cu pricina era la fel ca şi celălalt, dar acesta era obiceiul viţelului să se uite într-o dungă. Lovica respiră uşurată cînd înţelese că Reluţ era sănătos, numai obiceiul lui

prostesc îl făcea să pară altfel. Mirosi cu botul umed verdeaţa crudă, apoi părul i se zbîrli pe spate ca la un cîine pregătit de atac ; speriat, se dădu doi paşi înapoi, pînă aproape de ugerul doldora de lapte. Izbind în ugerul mare, cu vinele

proeminente, îşi alese o ţîţă îndesată şi o prinse cu gingiile din care dinţii îşi arătau vîrfurile albe. Vaca se scutură de durere, voi să lovească cu copita, gîdilitura de la uger o linişti şi cîtva timp încetă să mai mestece, lăsîndu-se mulsă de viţelul nesătul. Lovica se aşează pe marginea ieslei şi privi îndelung la vacă şi viţel ; era bucuroasă că fusese de folos la venirea pe lume a viţelului. Cît de mare crescuse viţelul şi cît de iute, îşi zise Lovica şi, cuprinsă de un gînd tainic, îşi pipăi pîntecul umflat, poate prea puţin faţă de cît ar fi dorit. Era spre luna a cincea şi, în loc să-i crească burta, îi crescuse fundul, la fund n-o mai încăpeau fustele şi nu înţelese de ce la ea trebuia să fie altfel decît la celelalte femei. Ca să i se vadă pîntecul la rotunjimea dorită, îşi băga sub rochie, în dreptul buricului, două mîneci rupte de la o cămaşă veche de-a lui Aurel şi aşa, cu mîinile odihnindu-se deasupra ridicăturii, călca mîndră pe uliţa satului. Sprijinul ei era în ea, în acel pîntece înfoiat copilăreşte, şi nu o dată se trezea vorbind cu pruncul despre vreme şi greutăţi, despre flori şi iarbă şi niciodată despre viitor. într-o zi Alixandru o povăţuise să divorţeze, era mai bine şi pentru ea şi pentru el, pentru Alixandru, că avea să scape de ea, pentru Lovica deoarece se putea întoarce la ale ei, lăsîndu-l pe Aurel în plata Domnului. îl urî pe bătrîn pentru sfat, cu toate că dreptatea era de partea socrului, numai că ea n-avea nevoie de dreptatea lui, ea avea nevoie de bărbat. Cum putea să-şi lase copilul fără tată ? Atîta vreme cît nu ştia nimic de Aurel, însemna că mai putea fi între vii, şi datoria ei de femeie juruită în faţa lui era să meargă alături de el pînă la capăt. Prin deschizătura uşii îl privi pe Alixandru ; nu părea nebun, cum îl credea satul, şi, ca să-şi verifice presupunerea, Lovica trînti uşa de la grajd fără să se ridice de pe iesle ; brusc, Alixandru îşi schimbă înfăţişarea, spatele drept i se curbă, o mînă începu să-i tremure, iar saliva, ca la

comandă, se prelinse prin partea stîngă a colţului gurii. Nu fusese Lovica niciodată la teatru, era unul nu departe de cartierul ei, ce să caute ea la teatru, se zicea că acolo oamenii se joacă de-a viaţa, ce nevoie avea ea de joacă, trăia viaţa, şi asta îi era destul. Numai la circ fusese, o dusese Aurel şi văzuse pe unul boit cu toate culorile, făcîn-

du-se cînd bolnav, cînd nebun, cînd om mare, cînd copil, şi rămăsese mută de mirare că oamenii se puteau minţi în asemenea hal şi mai luau şi bani de la alţii pentru minciunile lor. Dar minciunile îi rămăseseră în minte, nu le uitase, şi Alixandru nu făcuse decît să-i aducă aminte de acel pitic care, de la naştere la moarte, ştia să treacă într-o jumătate de oră prin toate stările, făcînd lumea să rîdă. Alixandru nu voia însă ca lumea să rîdă dc el, el voia mila şi îndurarea lumii, adică simţea lumea pentru înţelegerea de care avea nevoie şi Lovica voi să meargă]a el şi să-i spună că l-a prins cu înşelăciunea, dar pînă la urmă nu se duse. De ce să se ducă ? Bătrînul nu-i cerea de nici unele, nu o aştepta să-i pună de mîncare în blid, ea putea să-şi vadă de ale ei şi el de ale lui, pe deasupra desagile pline aduse dc două ori pe săptămînă o bucurau, nu mai trebuia să cheltuie puţinele economii pe mîncare şi cu altele. De grîul din lădoi Alixandru nu voia să se atingă, îşi avea socotelile lui ; porumb mai avea în coşer şi nici porumbul nu-l măcina de vreme cc pîine, covrigi şi prescuri avea din belşug, încît putea îngrăşa şi porcul cu ele.

într-o seară, Lovica se întorsese tîrziu, umblase pe la mî- năstire, ar fi vrut să aibă o vorbă cu maica Lucreţia, n-o găsise, întunericul se lăsase de mult şi, spre mirarea ei, văzuse la poartă o maşină şi din ea cineva scosese doi saci şi îi cărase în curte. Stătuse pitită în spatele unui gorun pînă ce se terminase descărcatul, nu voise să fie de faţă şi nici să se amestece în tre- bile bătrînului ; prefera să se facă neştiutoare şi aşa se şi făcu pînă ce intră în cămară şi văzu cîteva slănini tăiate la fel, una nu mai mare ca alta, şi două ruzi de salam, iar în lădiţa din cămară se odihnea mai bine de un sac de făină tuciurie, făină pentru pîine

soldăţească ; Lovica nu mai ştiu ce să creadă. îşi închipui că Aurel primeşte raţia în continuare, dar dacă ar fi fost aşa, raţia ar fi primit-o ea, şi pe urmă de ce să primească raţia Aurel, cînd el fugise ? Că nu era pentru bărbatul ei se văzu după cîteva zile, cînd bătrînul nu numai că ascunse alimentele, dar se supără cînd fu întrebat de unde le are ; erau de la oameni, nu era pentru prima dată că venea acasă încărcat de bucate, de ce se găsise să-l întrebe tocmai acum? Poate o fi fost o afacere de-a lui, cine ştie, îşi zise Lovica, şi pentru că maşina nu mai apăruse în zilele următoare, bătrînul se făcu a da uitării întîmplarea. Numai Lovica n-o dădu, prea umbla Alixandru liber prin lume, prea îşi făcea de cap prin sate cu Saveta şi prea nimeni nu le zicea nimic, umblatul lui cu cele două înscrisuri o fi avut înţelesul lui, şi înţelesul acesta Lovicăi îi scăpa. Adică de ce făcea pe nebunul dacă nu era şi de ce se înhăitase cu Saveta, care nu ştiuse toată viaţa decît să cînte şi să bîrfească şi, cum auzise prin sat, să-i prindă pe bărbaţi fără nici o ruşine de locul ascuns ? Satul era sat, putea să vorbească vrute şi nevrute, ea nu credea în balivernele satului. Adică de ce Saveta să se poarte aşa cu bărbaţii, cînd avusese şi ea bărbat ?

Ieşi din grajd. Ziua se scurtase, soarele mai mult ocolea muntele în loc să se ridice peste el, toate opintelile de-a încălzi valea erau de pomană. Cum îşi ascundea razele ieşite după coamă, se lăsa nu numai răcoarea, dar şi umbrele serii. Or, seara, ca o bufniţă, era lumea ei, seara obişnuia să iasă din casă, seara se strecura pînă la mînăstire ca să pună mîna pe maica Lucreţia. Căută în desagile mari, murdărite la fund, scorţoase din pricina pămîntului lutos, întărit ca o pată de clei, cu gînd să găsească ceva de mîncare. Pînă ajunse la prescuri, pîine şi covrigi, dădu de un pachet legat cu aţă, mirosind frumos ; Lovica nu înţelese de ce obrajii încep să-i ardă. Avea o presimţire. Deschise pachetul sub privirea aruncată într-o doară de Alixandru şi descoperi sub învelişul de hîrtie creponată o că- măşuţă de nou-născut, cîteva scutece, un

biberon şi două punguţe din tifon pline cu zahăr, pentru băgat copilului în gură, să tacă şi să doarmă mai bine. Cine i le dăduse bătrînului ? Alixandru tuşi de cîteva ori, ridică din umeri şi, deşi Lovica nu-l întrebase nimic, simţise plutind întrebarea şi răspunsese în felul lui arţăgos, de cînd ea îi refuzase sfatul cu despărţirea... Apoi tot el se îmbună şi, venind pe prispă, se aşează lîngă ea, îi luă o mînă în palmele lui mari şi bătucite şi începu să scîncească cu sughiţuri, un plîns fără lacrimi, amar.

— Io nu-s prost, Lovică, io nu-s prost şi mi-i ruşine de ce fac, dar uite că aşa scap, mă lasă în pace, din ziua cînd am început să colind satele cu Saveta şi cu cele două tăblii de după gît, Dobrin nu mă mai ameninţă, da’ io simt, draga mea, că ceva nu-i în regulă, că de cerşitul ăsta cineva se bucură şi eu nu ştiu cine.

Dacă pînă atunci Lovica crezuse în sănătatea deplină a bă- trînului, acum, după plînsul muieresc, se îndoia că era chiar aşa zdravăn cum crezuse, prea o strîngea de mînă, prea se băgase în ea cu spaime de copil căruia îi e frică de întuneric şi simte nevoia unui trup apropiat. Ce-i putea răspunde omului care numai cu două săptămîni înainte se răstise şi-i ceruse să divorţeze, adică să-şi lepede bărbatul, pe băiatul lui, cum ar fi lepădat de pe ea o haină ce nu-i mai era de trebuinţă ? Nu greşise, bătrînul Alixandru nu era în ale lui, prea trecea de la una la alta, prea era aspru şi prea lăcrima atunci cînd era vorba de spaimele lui şi nu ale altora. Ea avea spaimele ei şi nu plîngea şi nici nu-şi striga durerea, cu toate că numai ea ştia cît de rău şi adînc suferea pentru tot ce se întîmplase cu familia ei. Aflase de la Pintilie; o oprise la colţul străzii, o trăsese după el într-un gang şi-i spusese de arestarea lui Achim. Nu plînsese şi nici nu se zbuciumase, toate erau urmări aproape fireşti pentru ceea ce făcuse Aurel, numai că Aurel dacă fugise avusese motive s-o facă, iar dacă o făcuse din îndemnul altora, atunci însemna că fuga lui avea alt motiv, or, motivul adevărat ea n-avea de unde să-l

ştie. Urcase, nu chiar în fiecare zi, dar urcase, nu trecuseră două zile fără ca paşii să nu încerce umezeala potecilor de munte, şi nu primise nici un semn şi nici o veste, cu toate astea speranţele că Aurel trăieşte nu se stinseseră. Altceva se stinse, credinţa că Aurel fugise din îndemnul altora; nu mai credea că urcase sus cu înţelegerea ascunsă a superiorilor ; lipsise şi altădată săptămîni întregi fără să ştie unde se află şi răbdătoare îl aşteptase şi el venise şi nu-l înşelase niciodată, cu toate că i-ar fi stat în putinţă. Cîţi bărbaţi nu dau ocol casei unei femei cînd femeia e tînără şi cu bărbatul plecat ; chiar colegi de-ai lui zăboveau în cămăruţa lor mai mult decît trebuia, purtîndu-şi ochii doritori cînd la pat, cînd la picioarele ei. Oare ce-or fi găsit la picioare, toţi bărbaţii întorceau capul pe drum după ea, crezuse că are picioare urîte şi buzele prea subţiri ca să pară femeie drăgăstoasă, şi uite că bărbaţii o plăceau.

Aurel nu-i dăduse nici un semn, înainte mai căpăta pe căi ocolite cîte-o vorbă de linişte, acum, în locul liniştii, începeau marile nelinişti, o ştia foarte bine de vreme ce şi Achim fusese arestat. De ce n-o arestau şi pe ea, doar e lucru ştiut că cel mai aproape de bărbat e femeia, bărbatul împarte nu numai aşternutul, bărbatul e trup din trupul ei şi asta nu pentru că se împreună, de împreunat se împreună şi jivinele, bărbatul şi femeia prin iubire au nu numai acelaşi sînge, dar şi aceleaşi gîn- duri, aceleaşi chinuri şi aceleaşi griji ; bărbatul mai spune de-ale lui, şi în meseria aspră Aurel nu o dată se scăpase cu unele vorbe, atîta lucru puteau şti, aveau şi ei neveste, întemeiaseră şi ei familii. Era cu gîndul la Aurel şi în acelaşi timp, dincolo de gîndul bărbatului, în cap o potopiseră alte griji, cele legate de Achim ; cu toate că Achim fusese mai mare în grad, era în felul lui mai neajutorat, şi Lovica îşi trecu cu repeziciune faptele tinereţii prin faţa ochilor închişi şi-l văzu pe Achim aşa cum fusese, mătăhălos ; parcă ieri strigase după ea să vină să-l spele pe cap, nefiind în stare să se limpezească singur. Şi unghiile de la

mina stingă nu şi le putea tăia. Cînd Lovica refuza să i le rotunjească cu foarfecă, Achim şi le scurta cu dinţii, foarfecă în mina lui arătînd ca un ciocan. Avea palmele cît nişte hîrleţe, cu degetele de forma unor cîrnaţi, cu pete cînd roşii, cînd albe, din pricina topiturii de oţel ; nu purta mănuşi de protecţie. Ce făcea acum Achim în puşcărie, în puşcăria aia nouă ? Şi pe urmă ce vină avea el ? Vina de a-i fi soră, cu asta greşise, că avea o soră căsătorită cu unul care fugise. Mare vină, ce să zic, şi Lovica îşi mişcă ceafa, o ţinea de cîtăva vreme un junghi... Dacă Achim ajunsese la plutonierul cu păsări pictate pe burtă, picioare şi braţe, şi l-a luat la întrebări, era rău de tot. Achim nu ţinea la bătaie, nu era ca ea, putea s-o bată de dimineaţa pînă seara, nu scotea o vorbă, pe cînd el... îşi aducea aminte cum urla de scula toată strada cînd mai- că-sa lua cureaua şi îi lăsa lăţimea întipărită pe fundul mare.
Doamne, ce lume... Parcă ieri îl arestaseră pe bătrînul Achim ; lucrase tot la ateliere, era copilă, dar ţinea minte, era în douăzeci şi nouă. După moartea lui, pe Achim îl angajaseră pe salariul bătrînului, ca să nu se facă vîlvă. îşi meritase Achim salariul, de la început îl cîştiga cu vîrf şi îndesat, era harnic, învăţase cît doi şi avea putere cît patru, or, la fabrică aveau nevoie nu numai de minte, ci şi de putere, mai ales la topitorii, şi cazangerie, unde, ca să baţi un nit, îţi trebuia forţă, nu glumă.

Achim cel de odinioară îi era mai drag decît cel de pe urmă, cel de cînd devenise militar, pe ăsta de acum nu-l avea la suflet, şi asta din ziua cînd se ferise s-o vadă, de cînd îi ocolise casa. De ce nu venise ca un frate mai mare, ea aşa ar fi făcut la necaz, prima s-ar fi dus şi l-ar fi întrebat şi l-ar fi ogoit şi i-ar fi dat la nevoie ultimul leu, aşa trebuie să se poarte fraţii între ei. Nu, el nu se purtase aşa. Lui îi fusese frică, din pricina fricii o ocolise, şi nici nu ridicase vreun deget cînd îl spînzuraseră pe Liviu, ce ruşine să spînzuri un om mort ! Lo- vica oftă, nu prea adînc, mînecile prinse sub chiloţi ca să-i mărească

burta o stînjeneau la răsuflat şi Lovica se ruşină ; nu le băgase numai ca să-i fie pîntecul rotund, le băgase să fie la vedere, se temea pentru viaţa ei şi îşi închipuia că avînd burta la gură au s-o lase în pace. Da, acesta era adevărul... şi ce-i cu asta, se răţoi la ea însăşi Lovica, era dreptul şi datoria ei să se apere, mai ales acum, cînd în Alixandru nu avea nici o nădejde, cînd Achim era arestat, iar de Aurel nu ştia nimic. Lăsă mîna lui Alixandru pe prag, mîna era caldă, o încălzise şi mirosea a parfum prost. Numai Saveta îl dăduse cu parfum, ea avea asemenea obiceiuri. Şi simţind în nări mirosul de busuioc, o apucă, greaţa. Auzi, om bătrîn cu un copil mort şi altul ca vai de capul lui, să se dea cu parfum ! Scuipă lîngă ea şi se ridică de pe prag. Bătrînul nu zise nimic, nu protestă şi nici nu se şterse la ochii urduroşi din pricina lacrimilor sărace, uleioase, ca untdelemnul, cleioase aproape de vreme ce pleoapele abia se tîrau peste- ochi. Se duse în bucătăria mare, luă oala de aramă de pe foc şi turnă apă caldă în lighean. O încercă cu mîna, era prea fierbinte,. mai adăugă puţină apă rece din cană, amestecă lichidul pînă îl uniformiza şi se spălă îndelung, mai întîi de la cap pînă la brîu, apoi, schimbînd apa, de la brîu în jos. Asta era obiceiul de mică, să se spele înainte de a merge undeva ; o moştenise pe maică-sa, numai ei îi era frică să n-o calce vreo maşină sau vreun tramvai şi cei de la spital s-o găsească nespălată. Pe ea n-avea cum s-o calce, aici nu se aflau nici tramvaie şi nici maşini, cel mult putea da peste ea o căruţă cu omul de pe capră ameţit de băutură, se înmulţiseră băutorii în ultima vreme, sau totul nu era decît o simplă părere. Obiceiul era obicei, şi obişnuinţa, obişnuinţă, şi ea se supunea acestor reguli învăţate de copilă şi îşi schimbă şi rufăria intimă, cu toate că numai cu o zi înainte o lepădase... îl înjurase pe Alixandru pentru parfum, dar nu se sfii să-şi toarne în palmă cîteva picături dintr-o apă de colonie adusă de Aurel de pe drumurile lui,

franţuzească, cu un miros muced. Poate după miros se întorc bărbaţii, nu după ea, uite, la asta nu se gîndise, şi Lovica se stropi şi sub braţe, să miroasă a curat şi frumos. Acolo îşi încălzise Aurel nu o dată fruntea asudată după clipele de dragoste, tot mai furate şi mai grăbite în ultima vreme, cu somnuri subţiri, străfulgerate de vise sîngeroase şi spaime de moarte, altfel n-ar fi sărit în sus ţipînd şi n-ar fi cerşit ocrotire sub braţele calde şi mîngîietoare. ,,Dormi, Reluţule dragă, dormi, eşti cu Lovica ta acasă, dragule", aşa-i zicea, şi el se potolea şi adormea îndată, strîngînd-o cu o mînă puternică de mijloc, temător să nu o piardă. Voi să-şi pună sutienul roz, tot un dar de la Aurel, pînă la urmă renunţă, sînii i se întăriseră ca nişte pepenaşi ; dacă înainte stăteau ca nişte pere, certaţi unul cu altul, stînd unul într-o parte a pieptului şi altul în alta, acum se rotunjiseră ca nişte pui de lubeniţe, sfîrcurile semănau a vrejuri groase, sucite într-o parte, tocmai bune ca pruncul să le poată prinde uşor, fără multă caznă, şi Lovica îşi zise ce proastă fusese că nu adusese pe lume o companie de copii. Uite cum o schimbase pruncul şi schimbările le vedea singură, erau mai mult decît bătătoare la ochi. Pînă şi o cută de la gît, acolo unde avea lănţişorul de aur, în loc să se adîncească, dispăruse, se mai vedea o urmă stinsă în partea dreaptă, mai mult de la soare decît de la fosta încreţitură, şi ca să se convingă, Lovica îşi întinse cu degetele pielea gîtului şi se dumiri că şi aici pruncul lucrase în folosul ei. Nasturii de la bluză stăteau gata să se rupă în butonierele lărgite de mişcarea arţăgoasă şi uniformă a sinilor la fiecare răsucire a trupului, şi pentru că nasturele de sus, ultimul, n-o mai ajungea, îşi zise că are să-şi pună un fular, să n-o pătrundă frigul. Din nou intenţiile i-o luau înainte, numai că acum se gîndise, ştia că vrea să meargă la mînăstire, avea însă de gînd să meargă altfel, nu ca o cucernică de rînd, răbdătoare şi fără putere, cum făcuse altădată, cînd

maica din dosul ferestruicii din poartă, mieroasă, dar categorică, îi spusese că Lucreţia plecase prin părţi depărtate de ţară. Trebuia reparată bolniţa, şi fără aprobări speciale la biserici nu se mai putea repara nimic, şi maica Lucreţia, fiind mai arătoasă, îşi luase asupra-i sarcina să facă plîngeri şi să cîştige drepturi fireşti pentru repararea mînăstirii. Ştia Lovica cam în ce părţi de ţară umblă maica Lucreţia după aprobări, dar îi fu ruşine să-i spună femeii în negru că minte ca o scroafă.

— Lovica, ia, fată, ăsta cu tine, s-ar putea să ai nevoie, şi unde te tot duci pe-nserat, să nu-ţi baţi joc de bietul bărba- tu-tău, cum zice satul că în fiecare seară îţi iei valea şi numa tu ştii pe unde umbli. Acu femeia fără bărbat îi femeie, eu pricep, şi eu ca bărbat am rămas fără femeie din vina ei, nu a mea, şi tu din vina lui, aşa că eu nu mă amestec, cu toate că unei femei ar trebui să-i fie ruşine...

— Ce-i ăsta, tată-socru' ? întrebă Lovica, uitîndu-se la darul oferit de bătrîn, şi atunci Alixandru, viclean, apăsă pe un buton, din prăselele de lemn sări o lamă de cuţit, lungă şi ascuţită, încît Lovica se sperie în urma reculului simţit în palmă. Ce să fac cu el, tată socrule, doar n-are cine să-mi vrea răul, sînt femeie şi pe deasupra şi făloasă, şi Lovica îşi arătă pîntecul sub rochia umflată cu ajutorul celor două mîneci de la cămaşa lui Aurel.

— Azi slabă pază îi aia, spuse el arătînd cu capul spre burta ţuguiată, poate cine ştie cînd să ai nevoie de o sperietoare pentru unul prea focos... Că sînt şi din ăştia.

Alixandru îi arătă cum să bage lama la loc şi Lovica îşi vîrî cuţitul în buzunarul de sub şurţă, cu toate că răceala şi greutatea lui nu-i făceau plăcere. Parcă se lărgise în şolduri, i se desfăcuseră picioarele din pricina sarcinii, cu toate astea, mersul ii era uşor şi spornic, n-o durea trupul, şi în afară de tutunul lui Alixandru, nimic nu-i făcea greaţă. Dacă ar fi avut în desaga ei o bucată de aur, n-ar fi fost atît de mîndră cum era acum pentru boţul de carne

vie şi pe măsură ce trecea timpul şi nu afla veşti despre Aurel, cu atît mai apropiată se simţea de viitorul copil. Oare cum o să fie cînd începe să dea din picioare ?

Era gata îmbrăcată. Cu toate astea, nu se grăbea să iasă din curte, îşi plimbă privirile din nou la grajd, se duse să vadă viţelul şi, nemulţumită, mai puse un aşternut de paie la vacă şi curăţă balega de pe cărarea de beton, înjurîndu-l în gînd pe Alixandru pentru lipsa lui de hărnicie. Schimbă apa la cîine, cu toate că era seară şi destul de frig, mai aruncă o mînă de boabe la găini, deşi în afara coteţului nu se afla decît cocoşul, ultimul ce se ducea la adăpost. Ce-o apucase ? De unde din- tr-odată o dragoste aşa mare pentru lucruri ce nu erau ale ei ? Nu se ştiuse înainte gospodină, acasă n-avusese niciodată ceea ce are un om la ţară în gospodărie. Prinsese gustul averii, îşi zise, şi, supărată, îşi atîrnă traista pe spate şi, ridicîndu-şi un ciorap, se îndreptă spre uliţă. Porcul guiţă de două ori şi Alixandru îşi făcu cruce cînd auzi poarta scîrţîind în urma ei. Ar fi trebuit tăiată craca roşcovarului de care fusese atîrnat Li- viu. din trunchi, un ciot se afla deasupra porţii ; voiai, nu voiai ciotul te obliga să te uiţi spre el, să-l bagi în seamă ; se uscase, o uscăciune nelalocul ei, numai spre vîrf se roşise şi se scorojise, lăsînd să se vadă în rest carnea albă şi tare a lemnului. Poate n-o tăiase de la început cum trebuie, şi Lovica porni pe sub deal ; pe sub deal îi plăcea să umble, poteca era mai puţin bătută, nu risca să întîlnească curioşi, s-o întrebe unde se duce la un ceas atît de nepotrivit. Nici nu-şi dădu seama cum ajunse la mînăstire, clopotul mic bătea de vecernie şi el o trezi din gînduri şi gîndurile nu erau de linişte. Uite-aşa, fără un motiv anume, era mai supărată ca de obicei, mai pornită pe lume, nimeni nu-i întindea o mînă de ajutor, de toate trebuia să se ocupe singură, ca şi cum pătimirile pentru tot ce se întîmplase i se cuveneau numai ei. Ajunsă la poarta mînăstirii, nu se grăbi să bată

în lemnul de stejar prins în canaturi groase de fier şi pe dinafară şi pe dinăuntru ; aşteptă o bucată bună de vreme, ştia că părintele Ambrozie are să se arate în curînd, îi prinsese obiceiul de a bea un păhărel înainte de fiecare slujbă de seară, ştia şi unde se duce să bea, la o femeie care fierbea singură ţuica de prună, în pivniţă, uitînd, proasta, să închidă ferestruica de la drum, pe unde ieşea un miros ascuţit de borhot. Nu greşise. Părintele, tîrîndu-şi un picior, ieşi pe portiţa dosnică a casei, îşi frecă mîinile înspăimîntat că întîrziase şi, grăbindu-se ca-raghios cu piciorul înţepenit de gută, se apropie de poarta mare. Avea părintele Ambrozie cheia lui de la uşă, o cheie cît toate zilele, şi-o ţinea undeva în dosul unei cărămizi din perete ; Lovica îi urmări fiecare mişcare, cum scoate cheia, cum deschide uşa şi cum se strecoară în interior. Dacă a scos cheia, înseamnă că şi pe dinăuntru, după ce închide poarta, tot în- tr-un asemenea loc o pune la odihnă pînă la următoarea drumeţie spre ţuică, poate ascunzătoarea avea pe partea cealalră o gaură în perete. Şi Lovica, după ce scoase cărămida de afară, înţelese că cheia era acolo sub o piatră pătrată... Deschise poarta ca şi cum ar fi deschis uşa casei ei, fără teamă, maicile erau în biserică, îşi dădu în curînd seama după luminările aprinse. Femeile, aşezate în genunchi, stăteau înghesuite lingă pronaus, ca şi cum le-ar fi fost frică de altarul sfînt. La intrare în bisericuţă ardea o candelă mare şi Lovica se înspăi- mîntă cînd văzu jocul luminii pe picturile care reprezentau intrarea păcătoşilor în iad ; mai fusese acolo, dar niciodată nu zăbovise cu privirile la sacul în care intrau părţi din trupuri de femei, picioare goale, capete de păcătoase, ori numai mij- locuri de fetişcane grăbite să piară din văzul curioşilor după ce cu părţile alea de trup se bucuraseră de plăcerile lumeşti. Uite ce picioare frumoase are aia, îşi zise Lovica fără să piardă din vedere interiorul bisericii ; maica Lucreţia nu era acolo, at fi

văzut-o după spatele drept, era singura tînără dintre cele-lalte şi n-avea obiceiul să primească sfînta rugăciune smerită şi pocăită, ca suratele ei, dimpotrivă, sfida glasul lui Ambrozie, un glas piţigăiat, de om bătrîn, dedat la băutură. Lovica se depărtă de bisericuţă şi pe lingă tîrnaţurile de lemn începu să cerceteze chiliile ; făcuse drumul de pomană, nu se vedea nici urmă de lumină, doar candelele din interior scăpărau firave scînteieri pe pereţii albi. Se auzi o uşă scîrţîind, şi Lovica văzu o umbră cum se desprinde de zid şi coboară pe scara ce ducea în curte. Era maica Lucreţia. încremeni. Abia acum înţelese că intrase în mînăstire nu ca orice cucernică venită să-şi dezlege sufletul în faţa trimişilor Domnului în zilele învoite, intrase altfel, cum ar fi intrat un hoţ, cu toate că dorinţe de hoţie nu avea. Dorinţa ei era alta, şi Cel-de-Sus avea s-o ierte că nu găsise altă cale de a pătrunde în lăcaşul lui. Maica Lucreţia nu se îndreptă spre bisericuţa din mijloc, o luă în partea opusă, pe lîngă tîrnaţuri, strecurîndu-se ca să nu fie zărită de nimeni, şi, prin poarta zidului care despărţea mînăstirea propriu-zisă de bolniţă, intră în grădina alăturată, unde se aflau coteţele pentru păsări, stogurile cu fîn şi şurile de coceni de porumb, hrana de iarnă pentru vite şi un fel de pivniţă zidită din pietre de rîu, unde se adăpostea spălătoria şi vopsitoria de linuri. Lovica se luă după maica Lucreţia, nevoind s-o piardă din ochi, era sigură că prin poarta din dos obişnuieşte să iasă din mînăstire, refuza intrarea şi ieşirea principală de teamă. Ca să nu piardă vreme, Lovica voi s-o strige, nu dorea să urce coclaurile să se convingă în ce parte a muntelui voia maica să se ducă, ştia de acum, o văzuse o dată. N-o strigase pentru că Lucreţia, în loc să iasă prin portiţa dosnică, intră în beciul prin al cărui coş se înălţa un fum subţire cu miros de răşini de brad. Prin uşa întredeschisă un abur dens ieşi din interior, luat repede de vînt, împrăştiat sub pomii deşi

cu coroanele încă nevăduvite de frunze. Ce să facă ? Cel mai bun lucru era să aştepte. Cît trebuia să aştepte şi mai ales de ce să aştepte ? Stătu 0 vreme nehotărîtă şi, văzînd că maica nu apare, coborî două trepte şi privi prin ferestruica din stingă. Nu văzu nimic, aburul dinăuntru era gros, la lumina opaiţului prins de peretele opus al încăperii nu se distingea decît o ceaţă albă. înciudată, urcă treptele şi reveni la locul de unde plecase. Auzi în partea dreaptă a gropniţei o izbitură de fereastră, şi Lovica ocoli zidirea îngropată pe jumătate în pămînt. Se chiori prin fereastra deschisă de-o palmă în spaţiul din interior ; văzu o sobă ca un cuptor plină cu lemne, un cazan de rufe deasupra, iar pe o bancă alăturată, scoţîndu-şi un ciorap subţire, maica Lucreţia. Nu avea nimic pe ea în afară de ciorap, şi după ce îl scoase, îl cercetă la călcîi, unde cîteva ochiuri fugiseră... Maica înciudată udă cu salivă ţesătura, apoi, aruncînd ciorapul pe celelalţe haine, se ridică şi îşi vîrî degetele de la un picior, apoi tot piciorul într-o covată de lemn plină cu apă. Lovica înlemni. N-o interesaseră niciodată în mod deosebit femeile, pentru ea femeile erau simple femei, dar aşa frumuseţe de trup nu-i mai fusese dat să vadă şi scoase un oftat de mirare, amestecat cu unul de pizmă. Maica Lucreţia se răzgîndi, îşi scoase piciorul din apă şi veni la fereastră cu gînd s-o închidă şi rămase la rîndul ei înmărmurită cînd zări chipul omenesc lipit de sticla din afară. Cîteva secunde nici una, nici cealaltă nu putură scoate o vorbă, şi maica fu cea care îşi recăpătă mai repede sîngele rece. Nu trînti fereastra, aşa cum s-ar fi aşteptat Lovica, ci, cu o voce blîndă, o întrebă :

— Ce vrei, femeie, de ce te uiţi prin fereastră ? Nu-i frumos, se adresă ea Lovicăi aşa cum te adresezi unui copil surprins asupra unei necuviinţe.

Şi atunci Lovica se pierdu cu firea şi nu putu spune ce

o adusese acolo şi de ce o pîndise la geam.

— Vino înăuntru, hai, vino, o îndemnă maica şi, pe vîrful picioarelor, după ce închise fereastra, se îndreptă spre uşa cu zăvorul mare şi greu pus pe dinăuntru.

Doamne, ce-o apucase să se bîlbîie în faţa acelei tîrfe ? îşi zise Lovica supărată pe prima ei pornire de slăbiciune şi, cu traista sub braţ, ocoli repede pivniţa şi se înfăţişă la uşa de lîngă care plecase. Uşa era deschisă, şi maica Lucreţia, cu îmbrăcămintea neagră pe deasupra şi cu picioarele goale, o în- tîmpină ca pe o rudă apropiată, trăgînd-o blajin de mînă.

— E frig şi nu prea avem lemne, în pădurile noastre nu mai sîntem stăpîne, zise cu voce joasă şi îşi luă în picioare nişte tîrlici de papură. Treptat, ochii maicii se mijiră, bunătatea din ea se topi şi în locul luminiţelor calme apărură altele zbuciumate de un vînt interior şi în aceeaşi clipă Lovica înţelese că maica a recunoscut-o. Te ştiu, zise maica Lucreţia simplu, te-am văzut pe-aici şi nu mi-a scăpat că de cîteva ori m-ai urmărit.

Se aşează pe bancă şi trase lîngă ea traista învîrstată cu negru şi, după mişcările grăbite din interior, Lovica înţelese că degetele căutau un instrument de apărare. Nu se înşelase. Mina maicii zăbovi încleştată pe ceva şi faţa i se linişti.

— Este adevărat, am mai fost pe-aici şi v-am şi urmărit, dar înainte de a fi ce sînteţi aveţi inimă de femeie ca şi mine şi veţi înţelege. Bărbatul meu a plecat sus şi nu ştiu nimic despre el, e viu ori mort, sînt în luna a cincea, minţi Lovica, şi aş vrea să ştiu dacă tatăl copilului meu trăieşte. Cu cine să vorbesc şi pe cine să întreb ? Nu mi-o lua, măicuţă, în nume de rău că am intrat peste dumneata fără nici un drept, şi dacă ai ştiut că te-am urmărit, înseamnă că ştiu şi unde te duceai şi nu mi-e ruşine şi nici teamă să te întreb dacă n-ai vreo ştire despre Aurel.

Maica Lucreţia scoase mîna din desagă, era inutil s-o

mai ţină acolo, femeia din faţa ei n-o minţea, se vedea după pîn- tecul mare adevărul din vorbe, iar în privinţa urmăririlor...

— în seara cînd m-am dus la sălaş, dacă nu erai dumneata, m-ar fi prins, erau trei, i-am văzut prin acoperiş, luna bătea tocmai într-acolo, nu mă urmăreau atîta pe mine, cît pe

dumneata. Eşti nevasta lui Aurel, oricum, pentru seara aceea îţi mulţumesc, m-ai scăpat fără să vrei şi tot fără să vrei i-ai pus pe urmele mele. Nu m-au recunoscut, de asta sînt sigură, alt/fel ar fi venit ei peste mine aici, cum ai venit dumneata, n-au venit, şi asta e semn că pe dumneata te voiau.

Lovica se îndepărtă de sobă, dogorea drăceşte, prea era cald, simţea cum îi curge transpiraţia pe sub combinezon.

— Numai despre Aurel am vrut să aflu, dacă se cade să mai aştept sau să plec de unde am venit, ca nevastă îi dreptul meu să aflu.

Maica se ridică, un ceas mic aşezat pe laviţă îi spusese că e tîrziu şi, fără jenă, ca între femei şi ca între prietene, maica Lucreţia se dezbrăcă şi intră în troaca mare de lemn. Luă de pe margine săpunul şi începu să dea cu el întîi sub braţe, apoi la gît, pe sub sîni şi la urmă pe genunchii ridicaţi cîte unul în sus, şi numai cînd apa se umplu de clăbuci, Lovica, după mişcarea mîinii, ghici unde se plimbă săpunul frumos mirositor.

— Nu mi-e teamă că ai să te duci să mă spui, îţi cunosc povestea, cine n-o cunoaşte la noi şi în satele din împrejurimi !... Pe viitor să nu mai baţi la poartă, n-au să-ţi deschidă, maica stareţă nu vrea necazuri pe cap, pentru asta de fiecare dată ţi s-a zis că nu sînt aici. Uneori chiar nu eram, de cele mai multe ori însă te-au minţit. Nu prea sînt maică de felul meu, să ştii, am venit aici în patruzeci, bărbatul meu a fost legionar, atunci cu rebeliunea au vrut să pună mîna şi pe mine. Nu m-am lăsat, apoi vremurile s-au schimbat, pentru alţii, nu pentru mine. Nu totdeauna adevărul şi dragostea de ţară învîng, cei ce intră într-o asemenea luptă trebuie să ştie să şi piardă, la nevoie să trăiască cu sferturi de măsură dacă măsurile s-au schimbat. Nu mă speli puţin pe spate ? Te rog, nu te jena, maicile de-aici mă spurcă de fiecare dată cînd vin, ele sînt prea sfinte ca să aibă nevoie ca mine de două băi pe săptămînă, ele sînt îmbăiate numai după ce mor, în rest, o jumătate de lighean de apă, acolo, în chiliile lor, le este

suficient pentru curăţenie. Nu-ţi pune mai multe întrebări, n-are rost, mînăstirea a primit destul ca să fie înţelegăfoare cu mine, cu toate că săracele femei sînt mai mult decît speriate de prezenţa mea. Nişte biete oi rupte de marea turmă, nu vor altceva decît pace şi mîntuire şi fac tot ce pot să nu le aduc necazuri pe cap... în curînd am să mă liniştesc, presimt, am să plec de aici şi o să-mi găsesc o meserie, sau dalcă maica stareţă se duce în lumea drepţilor, am s-o înlocuiesc, sînt cea mai veche aici, şi pe urmă restul de maici sînt analfabete.

Lovica o săpuni îndelung, pielea subţire şi fină îi gîdila palmele mari şi cu bătături. Cînd îşi scoase mîna din apă şi stoarse tifonul cu care o spălase, ca din nebăgare de seamă îi atinse un sîn, era tare ca piatra. Se putuse convinge şi prin fereastră, după felul cum arătau, erau mai mari şi mai ţepeni ca ai ei, cu toate că maica Lucreţia arăta cu mult mai bătrînă, bătea spre treizeci şi cinci, aşa-i ziceau ridurile de sub ochi.

— Ce frumoasă sînteţi, pentru asta m-aţi şi găsit la fereastră, n-am putut să-mi iau ochii.

Maica Lucreţia surise, un surîs obosit.

—> La ce mi-a folosit şi mai ales la ce-mi foloseşte dacă frumuseţea mea nu vede lumina zilei şi nici soarele n-o bate ? Mă iubesc ca o ţărancă oarecare cu unul de sus, aşa am ajuns la sălaş, la voi, or, dragostea grăbită nu e dragoste. Aurel al dumitale trăieşte, atîta ştiu, cu toate că nu e în libertate, n-au încredere în el, dar în curînd, după cîte am aflat, va fi liber, poate o să vă puteţi vedea dacă pînă atunci n-o să se întîmple cine ştie ce. Ia prosopul, uite-l colo în traistă... Nu te sperla, e şi un pistol, nu te-am recunoscut din prima clipă... Şi pe urmă, draga mea, nu uita că soţul dumitale n-a fost un sfînt, şi mai ales n-a fost un om drept, poţi să mă crezi, la o mînăstire multe se află cînd popa Ambrozie bea un pahar mai mult, taina împărtăşaniei nu mai e taină. Ţăranii ţi-au urît bărbatul, şi pe drept cuvînt, unul din Bulanca, moţ venetic, a cerut dezlegare pentru omor, şi omorîtul trebuia să fie bărbatul tău. A scăpat fugind sus, dar linişte

n-are nici acolo, deşi ce se petrece sus n-am de unde să ştiu... Cu cîţiva ani înainte am vrut să rămîn şi eu, dar şeful lor nu vrea dureri de cap, şi pe urmă el cu femeile nu prea are de-a face. Aici la mijloc, şterge-mă bine, rochia lungă şi legătoarea mă taie, uite ce urmă urîtă a lăsat... A plecat de la noi una să se angajeze, lucrează la o fabrică, a învăţat să scrie .şi să citească, a devenit membră de partid...

— Adică e sănătos, aşa aţi auzit, că e sănătos, voi să se convingă Lovica, frecînd cu grijă spatele cu pielea albă ca laptele... Dacă aş fi fost aşa frumoasă... pronunţă Lovica în continuare gîndul de-al doilea, fără voia ei.

— E sănătos, ţi-am zis, dar frumuseţea e trecătoare, pe ea nu poţi întemeia nimic, am vrut eu să întemeiez şi nu mi-a ieşit... Nici pe tinereţe nu poţi clădi, şi ea se duce fără să observi şi nu-ţi dai seama decît în clipa cînd anii au fugit şi înţelegi că nu i-ai folosit cum se cuvine... Mulţumesc, ai mînă uşoară.

— Am lucrat la miezuri, miezurile sînt ca puful, dacă n-ai mînă uşoară, odată le zdrobeşti şi la revedere piesă turnată, trebuie să iei toată treaba de la capăt.

— Ai o mutricică interesantă şi un mers ciudat, cred că-ţi place patul la nebunie, se vede după gura hulpavă, eşti tipul de femeie urîţică, dar după care aleargă bărbaţii, frumuseţea mea intimidează, ştii ce-i aia intimidat ?

— Ştiu chiar mai multe decît vă închipuiţi, se iţi Lovica, nemulţumită că maica Lucreţia o credea aşa de proastă.

— Nu-mi mai spune Lucreţia, e un nume de împrumut şi nici nu-mi place, mă cheamă Hortensia.

— Chiar că e un nume frumos, pe bunica bărbatului meu o chema tot aşa.

— Am douăzeci şi patru de ani, m-am măritat la şaisprezece, credeam că n-am să mai găsesc bărbaţi, nu-i aşa că arăt a patruzeci ?

Lovica îşi muşcă buza subţire de sus, nici prin cap nu-i trecuse că în faţa ei se afla o femeie atît de tînără.

— A treizeci şi cinci arătaţi, atîta v-am dat, atunci la poartă am crezut că aveţi cu mult mai puţin...

— îţi dai seama că la anii dumitale voi fi o epavă ? şi maica Lucreţia se îmbrăcă încet, cu grijă, ştiind sigur că frumuseţea, curburile perfecte ale coapselor şi picioarelor o vor umili pe cealaltă. Mă spăl să fiu curată pentru un nespălat, mai zise ea şi îşi aranjă părul, apoi gulerul alb într-o oglindă prinsă pe perete, o oglindă ciupită de negreală, cu argintul pe dedesubt mincat de aburii vopselelor.

— Am în traistă ceva mîncare, dacă vă este de trebuinţă, eu niciodată nu plec de acasă fără traistă şi totdeauna bag în ea de-ale gurii, nu ştie niciodată omul ce se întîmplă.

— Nu, mulţumesc, Lovico, ce nume frumos ai, zise maica Lucreţia acoperindu-se cu gluga mantăii, astă-seară nu merg sus, am altă întîlnire, dar n-ai să te superi dacă nu-ţi spun cu cine şi te rog să nu mă urmăreşti, ar fi prea periculos pentru amîndouă... Mă bucur că te-am cunoscut, poate o să ne putem ajuta, poate să-ţi fiu de folos cu ceva, deşi mă îndoiesc, niciodată nu m-a lăsat ăla de sus să depăşesc înălţimea sălaşului, aşa că tot atîtea ştiu despre ei ca şi tine... Cu greu am luat legătura cu cei de sus, cei de sus însemnînd pentru mine un singur nume, omul cu care m-am încurcat, nu atît din dorinţa mea, deşi îţi poţi da seama ce greu îi e unei femei fără bărbat... Maica Lucreţia rîse, un rîs uşor, abia gîlgîit. Să nu te superi că-ţi povestesc intimităţi, aici n-am cu cine scoate o vorbă, zile întregi sînt cu adevărat mută, încît mă mir că n-am înnebunit de atîta urît. Vorbesc în pat cu mine însămi, poate nu mă crezi, cu voce tare, şi-mi schimb vocea în funcţie de interlocutor, mi-o pot schimba atît de bine, încît m-am mirat şi eu, şi Lovica rămase fără grai cînd auzi ieşind printre buzele femeii vocea părintelui Ambrozie, gîngăvită şi spartă. Acum du-te, ieşi prin portiţa din spate, îţi deschid eu, spuse maica Lucreţia şi părăsi prima grobniţa şi numai după ce se uită roată îi făcu semn Lovicăi s-o urmeze.

Poarta mică şi veche din zidul de piatră se lăsă deschisă cu uşurinţă, balamalele nu scîrţîiau, iar cheia se învîrti fără zgomot, de unde Lovica deduse că maica pe

acolo obişnuia să iasă. Ajunsă în drum, se miră şi mai mult, deoarece pe partea cealaltă a zidului nu se mai vedea poarta, nişte cărămizi doar, ceva mai rare, parcă desprinse din împrejmuirea veche.

— Să nu mă mai cauţi... dacă aflu ceva în plus, îţi dau de ştire. O să ne întîlnim tot aici la baie, mai stăm de vorbă, îmi place cum m-ai spălat, ai mîinile aspre, ca de bărbat, mai spuse maica Lucreţia şi lăsă uşa să se închidă încet, fără zgomot.

Lovica făcu ciţiva paşi pînă în dreptul nucului bătrîn, cu toporul înfipt adine în carnea lemnoasă, apoi se petrecu ceva cu ea, o apucă un fel de ameţeală şi nu-şi dădu seama dacă îşi pierduse cunoştinţa. Cînd se trezi, se afla în acelaşi loc şi, după frig, îşi zise că s-a întîmplat ceva... Se ridică cu destulă uşurinţă. Traista era lingă ea, nu i-o luase nimeni. Dusă de un gînd, căută înăuntru cuţitul dăruit de Alixandru ; cuţitul era la locul lui. Nu-i fu greu să umble, picioarele parcă n-o ţineau aşa de bine, dar de mers putea să meargă şi în curînd greaţa venită de la stomac şi mirosul greu al respiraţiei îi trecuseră şi păşi grăbită să vadă de ce se umezise aşa. Deodată se opri, neînţelegînd cum sinii doldora cînd plecase de acasă erau acum moi, aproape fleşcăiţi, parcă cineva o storsese vreme îndelungată şi pe lingă lapte scosese din ei şi fibra aţoasă şi tare care le dăduse forma cu care se mîndrise pînă atunci. îşi duse mîinile la pîntece, mînecile de la cămaşa lui Aurel erau la locul lor, numai că burta nu mai era aceeaşi, mîinile nu i se mai puteau odihni pe rotunjeala ei. Lovica, după ce se sperie cumplit, rîse ca de o glumă bună, adică cine putuse să-i ia burta cu care venise şi cine putuse să-i moleşească sînii dacă nu o închipuire bolnavă ?... Călcă mai apăsat şi mai grăbit, pentru prima dată dorea să ajungă mai iute acasă la Alixandru, ca şi cum socrul ei ar fi putut-o ocroti.

41

Aurel nu putuse dormi cîteva nopţi, bucata de lut

modelată de Folosea, apoi fotografia scoasă din lăcaşul peretelui îl întorseseră pe dos, la orice s-ar fi putut aştepta, numai s-o vadă pe Lovica trîntită la pămînt, nu, de ce s-o trîntească Dobrin şi de ce s-o fotografieze Folosea ? Prea erau lucrurile cusute cu aţă albă, şi Aurel se întrebă dacă nu cumva poza era măsluită. Ar fi dorit să-i ceară lui Iscander fotografia. Privită cu atenţie, şi-ar fi dat seama de trucaj. Se ferea să întrebe ; cel mai mic interes, după ce spusese că nu-i cunoaşte pe cei doi, ar fi dat de bănuit. De ce minţise, de ce nu recunoscuse deschis că femeia de sub bărbatul străin era nevasta lui ? Folosea s-ar fi simţit obligat să dea amănunte, poate i-ar fi lămurit originea fotografiei luată pe munte, că era făcută între Brîie, era sigur. Ceva se frînsese în el, ceva adînc de tot, misterul acelei spaime ce-l însoţise pretutindeni, din copilărie pînă atunci, pînă în acea clipă, cînd îl văzuse pe Dobrin cu chipul descompus deasupra Lovicăi, cu pantalonii scoşi pînă la noadă ; i se păru că pantalonii lui Dobrin erau prea sus, şi ei puteau fi o măsluială. într-un moment de răgaz, cînd Folosea se dusese afară, se dezbrăcă grăbit, îşi lăsă pantalonii pînă la locul unde şi-i coborâse celălalt. înţelese că intimitatea de care se temuse fusese posibilă, Lovica putuse să-l înşele, şi dacă ea apucase pe drumul ăsta, nu mai avea nici o scăpare. Aflase după căsătorie că încă din fabrică Dobrin umblase după ea, atunci vestea îl pusese pe rîs, legătura dintre cei doi suna hazliu, ca acum să i se pară altfel, iar dacă i se părea altfel, numai ea putuse să-l înşele. Nu-i mai fu teamă de nimic, căzuse într-o stare de nerecunoscut, dacă cineva ar fi băgat cuţitul în el, n-ar fi curs sînge, şi în această nouă stare nu-şi mai acorda sieşi nici o importanţă. Folosea îl trimisese sub escortă de cîteva ori la spălat; refuzase în prima zi şi mîncarea, îi era silă de toate şi cel mai silă îi era de cei de jos cînd, reluînd amănuntele, se convinse că Folosea habar n-avea cine era femeia modelată în lut.

— Deci nu te laşi surprins de nimic, s-ar părea că absolut totul îţi este indiferent, spuse Folosea după ce-şi luă porţia zilnică de borş. Aurel înregistra fizic

schimbarea lui Iscander după fiecare sorbitură de tărîţă acrită şi se întrebă de unde nevoia omului de a turna în el cu încăpăţînare lichidul cu gust oţetit şi, mai ales, de unde rara plăcere de a bea în fiecare zi cîte un pahar, socotit de Folosea purificator nu atît pentru trup, cît mai ales pentru suflet. Te-au pregătit bine, după părerea superiorilor mei, chiar foarte bine, nici un gest care să-ţi trădeze stările ; mare lucru chiar pentru un individ ca mine, trecut prin zeci de încercări, pe care voi, cei de jos, nici nu le-aţi visat. Mai ieri m-am uitat din observator la Brîul gol al muntelui şi am surprins în oculare făptura pe care ţi-am arătat-o şi căreia i-am dat o formă exagerată în lutul meu, reală în esenţă, şi, pentru că n-am putut trece cu vederea încruntă- tura ta, m-am interesat la cei din Bularca, le-am arătat lutul, orgoliul artistului este nemăsurat; l-am rugat pe Vasîlie Gogo- lea să-mi spună cine era femeia de sub omul cu brăcinarii atârnaţi pe fundul gol şi n-am aşteptat prea mult ca să ghicească în acea făptură chipul soţiei tale. Abia pe urmă i-am băgat sub nas şi fotografia. Vasîlie Gogolea n-a avut nici o îndoială că era nevasta ta. L-a recunoscut şi pe celălalt, cu toate că fotografia îl prinsese doar din spate. Un coleg de unitate cu acelaşi grad. Şi am înţeles că fuga ta n-a fost mistificată, fuga ta a avut un scop precis, altfel ai fi recunoscut direct cine erau cei doi, mi-ai fi spus de ce ai ascuns adevărul despre ei şi de ce n-am simţit pe chipul tău urma durerii tale. Mi-ai zis că soţia îţi este însărcinată, ţi-am citit bucuria în ochi şi liniştea că orice s-ar întîmpla carnea îţi va fi continuată, aceasta este marea dorinţă a bărbaţilor, dorinţă de care eu n-am avut şi, probabil, n-o să am parte. Te-au pregătit bine, nimic de zis, cu toate că la mijloc poate fi şi alt motiv ; nu-ţi iubeşti nevasta, şi asta este posibil, ţi-e indiferent că şi-a ridicat poalele în cap, sau îţi este, în general, totul indiferent ; în acest caz, lucrurile stau cît se poate de rău, eşti tînăr, ai avea multe de făcut, cred că jos nici n-ai fost una din ultimele lichele, aveţi şi din astea, sufleteşte mai poţi fi recuperabil... Ştii că am fost la şef şi mai ştii

că am fost chemat pentru tine. Ce s-a hotărît în privinţa ta n-am să-ţi spun, n-am să-ţi spun încă, mai avem vreme, timpul nu ne împinge din spate, marea zi încă n-a sosit, ea se pregăteşte acolo jos, nu depinde de noi, cu toate că, în mare măsură, este determinată de învingători. învingătorii totdeauna au dreptate. Aş fi vrut să plîngi, să te zbaţi ca un leu în cuşcă, aş fi dorit, la vederea acelei pornografii făcute de mine, să încerci să mă strîngi de gît, n-ai făcut-o şi nici n-ai s-o faci, eşti în cea mai cumplită derută. îmi dau seama că aştepţi moartea şi vreau să te anunţ că din partea noastră vei fi ferit de ea, mai avem nevoie de tine. Văd că discuţia despre colegul tău şi soţia ta nu te interesează, crezi pesemne că aş fi fost capabil de trucuri ; află, băiete, eu trucuri nu fac, cu atît mai puţin fotografice, pentru asta îţi trebuie un laborator special, or, eu aşa ceva... Bine, punct la acest capitol, cînd o să manifeşti interes, am să-ţi povestesc cum am făcut fotografia, pot să-ţi dau amănunte, cred că ai priceput că poza e făcută cu un teleobiectiv puternic, altfel nu s-ar fi distins cu claritate amănunte care s-au petrecut pe Brîul Alb, la mai bine de doi kilometri depărtare de mine.

Aurel continua să stea nemişcat, culcat pe spate, cu cureaua de la pantaloni prinsă anapoda în cataramă. Se grăbise în ex- perinţa făcută, călărind patul, să nu fie surprins de Folosea, şi avusese dreptate să se grăbească, numai la cîteva minute Iscander apăruse în uşă, secondat de Vasîlie Gogolea, care îl privise ca şi cum nu l-ar fi văzut niciodată, cu o curiozitate bolnăvicioasă şi cu o milă ţărănească, batjocoritoare, uşor de dezlegat pe chip.

— Nu vă supăraţi că am recunoscut-o pe doamna Lovica, domnişorule, aşa, nu m-am gîndit de ce trebuie să spun eu cine e, pe urmă, după ce am ghicit şi i-am făcut domnului Folosea mare bucurie, mi-a părut rău pentru dumneata, domnişorule... Că şi pe ofiţerul ăla mic l-am cunoscut după statură, poate pe dumnealui nu chiar aşa iute, că era cu fundul în sus, că eu, prost ce sînt, credeam că de-alde dumneavoastră nici nu faceţi aşa ceva. Nu-l

credeam pe domnul Dobrin în stare, dumnealui, acolo jos, o fost cu mult mai bun, domnişorule, nu te supăra că-ţi zic adevărul, acuma, cînd n-ar trebui peste o durere să viu cu alta şi mai mare. Că atunci după ce ne-a pîrît Căcălici şi ai venit dumneata şi ne-ai luat, domnul Dobrin a doua zi i-o dus mamei un sac de mălai şi o slănină şi două pachete de chibrituri şi ştiu asta că mama mi-o povestit cînd m-am întors, înainte de a fugi aici, şi cel mai tare s-a bucurat de chibrituri, că trebuia să meargă la fierar în fiecare seară să ia un jar ca să aprindă focul, şi fierarul dracului nu dădea jarul decît pe lapte sau pe un culcat. Şi noi de unde să avem lapte, iar de culcat, mama nu era din alea. Şi i-o spus Dobrin mamei că-i pare rău de tot ce s-a întîmplat, că aşa e vremea acum, aspră şi grea, că s-a schimbat istoria şi revoluţia acum îi stăpînă şi s-ar putea ca în revoluţii să mai cadă şi oameni proşti, aşa cum era tata, că doar îl cunoscuse. Mi-a zis tot atunci mama că domnu Dobrin i-a spus că primarul nu era bun de primar, că n-avea spirit revoluţionar, era un căcăcios visător care nu luase din revoluţie decît romantismul, ce dracu o mai fi şi ăla. Se mai înşeală oamenii, domnişorule, se mai înşeală, că eu nu-l credeam pe domnul Dobrin în stare, apăi între prieteni să te cotoieşti cu nevasta omului care-ţi intră în casă... Ürít obicei...

— Du-te, măi Vasîlie, şi lasă-ne, na aici o cană de borş pentru osteneala de a fi venit, dar să ştii că dacă vă prind cum l-am prins pe lonu Firii, vă jupoi pe toţi şi, pe deasupra, şi pe cei de jos, îl sperie Folosea în timp ce deschidea cu cheile prinse la cingătoare cele două lacăte ale bidonului cu borş.

Vasîlie bău de parcă ar fi băut ţuică, se clăti întîi cu lichidul vînăt în gură, îl încălzi printre măsele şi dinţii mari şi rari şi numai după aceea îi dădu drumul pe gît şi gîtul scoase un pocnet ca şi cum prin el ar fi trecut un ou întreg şi cartilajele obligate să se lărgească pocniseră, gata să se rupă. Nici după ce-şi bău cana de acriturâ Vasîlie nu voi să plece, fu nevoie de cîteva îndemnuri grăbite, din partea lui Iscander, ca tînărul să-şi vadă de

ale lui.

— I-am recunoscut din primul moment, spuse încet Aurel după plecarea lui Vasîlie. Te înşeli, o iubesc foarte mult şi purtarea ei m-a uimit, mi-a luat graiul... Am iubit-o ; la început a fost mai mult o joacă, ea a vrut să trăim împreună, ca să înţeleg pînă la urmă că viaţa fără ea nu mai e viaţă... Am încercat cînd eram flăcău să mă leg de una sau două, fără vrerea femeii un bărbat e neputincios dacă nu întrebuinţează forţa, adică pumnul, s-o lase lată şi pe urmă să-i facă felul ; eu la pumn n-am vrut să ajung, dar nici dragoste nu mi-a fost dat să fac. Uhă-te la gît, şi acum mai port semnul acelei unghii ucigătoare, o fată pe care am văzut-o şi mi s-a părut a fi doritoare şi care n-a vrut pînă la urmă... Avea douăzeci de ani. îmbătrînesc repede oamenii la ţară. Adică Lovica a vrut, asta am dorit să spun, se vede şi după picior, cum şi-l ţine, aşa-i place să-şi ţină piciorul cînd face dragoste. Aurel se încruntă, asemenea lucruri nu se povestesc între bărbaţi şi nu înţelegea cum de se pomenise zicînd asemenea vorbe tocmai despre ea. M-a dus atunci, după noaptea aia de dragoste, la frate-său, la Achim Ieronim, comandantul meu, pe atunci meşter la cazangerie, şi l-a minţit spunînd că i-am luat fecioria cu forţa şi el a zis cum de nu îi e ruşine, eram al cincilea bărbat cu care mersese la el zicîndu-i acelaşi lucru. După ce Achim a dat-o de gol, ea a rîs şi am rîs şi eu şi am înţeles că lingă iubăreaţa şi mincinoasa asta o să-mi mănînc zilele. Nu m-a înşelat, de asta pot fi sigur, dar, uite, n-a trecut decît...

— Am făcut fotografia din observator, ei stăteau pe Briul Alb, pe brîu, cum se vede din poză, nu era ceaţă şi am zis : ia să văd dacă pot să scot ceva de la o asemenea distanţă... dacă ştiam că-ţi pricinuiesc rău, ţi-aş fi pregătit răul altfel, ţi l-aş fi servit cu bucăţica. E bine să înţelegi exact de cîtă simpatie şi respect te-ai bucurat între ai tăi, între camarazii de arme, şi Folosea rîse privind din nou bucata de lut pe care avea de gînd s-o ardă şi la timpul cuvenit s-o spoiască cu smalţ, reuşita artistică părîndu-i-se deplină. Sau, poate, înscenarea de care m-ai crezut capabil pe mine să fi fost acolo, între Brîie, făcută de ei,

dar în acest caz nu văd sensul, cum s-a putut preta o femeie, şi încă o femeie însărcinată, la aşa ceva, sau poate la voi, la comunişti, totul este posibil... Chiar că este posibil, spuse Folosea şi, încruntat, ca şi cum ar fi intrat cu gîndurile într-un alt timp, uită cu desăvîrşire de cei doi şi povesti cu totul altceva. Eram dator să-ţi dau cîteva amănunte pe care ştiu că le aşteptai, sînt sigur că dacă nu-l aduceam pe Vasîlie, n-ai fi recunoscut nimic din marea ta dramă familială, tot aşa cum nu ţi-ai manifestat, în tot acest răstimp interesul faţă de Liviu ; o dată nu m-ai întrebat cum l-am cunoscut şi mai ales unde. Cînd am poposit cu Piper într-o gară, la multe sute de kilometri în spatele frontului, l-am găsit pe Liviu Rogozea acolo, după cum arăta, am înţeles că fugise sau căzuse prizonier cu mult înainte. N-am fost prieteni, dealtfel, în afară de o baracă unde puteam juca din cînd în cînd popice, dar de fiecare dată cu alţi parteneri, restul de barăci erau pentru antrenament, în plus cîteva hectare de teren în care găseam absolut toate dificultăţile posibile, ca, în caz de luptă, în spatele frontului, să fim familiarizaţi, să nu fim surprinşi de nimic şi să putem acţiona în deplină siguranţă. La popice l-am întîlnit pe Liviu, o singură partidă am jucat cu el şi mi-a spus să fiu atent, absolut toate discuţiile sînt interceptate. La cîteva zile am văzut doi inşi, amîndoi au fost lichidaţi la liziera unei păduri, vorbiseră ca proştii noaptea în pat, nimeni n-avea de unde să ştie ce vorbiseră, de ajuns că plătiseră cu viaţa o apropiere ce era interzisă. Trăiam, dar de fapt nu vorbeam unul cu altul, n-aveam voie, era întreţinută între noi suspiciunea, se cultiva cu un anumit scop delaţiunea, pentru a fi bănuitori unii faţă de alţii. Cel mai bine era să n-ai încredere în nimeni. N-am schimbat cu Liviu în total mai mult de o sută de cuvinte, cu toate că am stat în acelaşi perimetru vreme de cîţiva ani, atît a durat instruirea noastră, şi trebuie să recunosc că instructorii erau aşi în meseria lor. Şi pe Piper l-am văzut rar, de vorbit cu el n-am mai vorbit ; o singură dată, aşa cum ţi-am spus, îmi era teamă din cauza denunţului meu, dar Piper uitase de el, de cîte ori ne întîlneam, îmi zîmbea binevoitor. Pe Liviu îl recunoşteam de departe, avea un

zîmbet al lui, şi a trebuit să treacă mai bine de un an ca să ghicesc că zîmbetul avea ceva deosebit din pricina unui canin cu vîrful rupt, şi acest canin da chipului un ceva aparte... Mult timp nu i-am mai văzut nici pe Liviu, nici pe Vasile Piper, fuseseră transferaţi în alte centre de instruire. Cu regularitate unii dintre noi eram transferaţi ; mă liniştisem în privinţa lor din acest punct de vedere, cînd, într-o bună zi, l-am zărit din nou, prima dată, pe Piper şi la o lună de zile pe Liviu. Am trecut pe lîngă Piper cum trecusem şi înainte şi am rămas surprins cînd m-a privit cu o curiozitate străină, cu toate că aproape ne încrucişaserăm. Nu se putea să nu-şi fi dat seama cine eram. Am înţeles mirarea lui cînd m-am privit în oglindă, primisem sarcina să nu mă bărbieresc cîteva zile, ca apoi, cu ajutorul unui plasture special, să pot face acelaşi lucru pe care îl făceam în mod obişnuit cu briciul, desigur cu preţul unor dureri atroce, în sfîrşit, asta mi-a fost explicaţia. Piper nu mă recunoscuse din cauza bărbii şi a hainelor nemţeşti, îmbrăcat cu ele pentru familiarizare... La o săptămînă s-a oprit, cu toate că ne era interzis, cum ţi-am spus... mi-a strîns mîna şi m-a întrebat cum mă simt ; în orice caz, mai bine ca la Drumul Oaselor, a adăugat el. Ne-am zărit o dată la antrenamente, apoi la o tragere specială, şi atunci mi s-a întărit îndoiala că Piper nu este Piper cel care venise după mine ; Piper cel de acum trăgea atît de bine, încît am rămas uluit, cu toate că înainte, la o tragere asemănătoare, eram pe departe mai bun decît el. Bănuiala mi s-a confirmat la venirea lui Liviu. El m-a recunoscut de la început, dar tocmai pentru că m-a recunoscut din prima clipă şi mi-a zîmbit m-am mirat, neînţe- legînd de ce zîmbetul de altădată era schimbat. La cîteva săptă- mîni am descifrat taina, îşi pusese o plombă la canin, caninul sting nu se mai dezvelea în felul lui aparte. Nu pot să-mi dau seama nici acum dacă presupunerile mele erau adevărate sau nu, înclin să cred că erau simple presupuneri, lipsa celor doi şi a altora ca ei dintre noi pentru un timp era suficientă, în acele condiţii grele de viaţă, ca să intervină în comportament şi înfăţişare schimbări, numai că ideea mea se întipărise adînc, n-o puteam alunga, cu toate că, pe măsură ce

timpul trecea, şi îi vedeam pe cei doi zilnic, micile şi nesigurele întrebări legate de adevărata lor identitate dispăruseră, numai subconştientul refuza să le alunge. Nu ştiu dacă ţi s-a întîmplat vreodată să intri la idei, la idei privind lucruri fundamentale, nu fleacuri, nu simple bănuieli, legate de un bărbat sau o femeie, ci de existenţa unui om sub alt înveliş ; să vezi acelaşi chip şi tu să ai îndoieli că este el. Eu la asemenea idei intrasem în privinţa lui Piper şi a lui Liviu. Poate că totul ar fi trecut, aş fi uitat, am capacitatea să-mi impun un punct de vedere mai comod, mai ales cînd viaţa numai de îndoielile mele n-avea timp, dar într-o noapte de nesomn mi-am adus aminte de cîteva vorbe adresate mie de Piper, ieşisem de la cantină, cînd am auzit vocea cunoscută a salvatorului meu : „Să ştii că ce ţi-am zis atunci despre Transilvania şi... a fost o prostie, se pare că n-am ştiut ce înseamnă dragostea de patrie, am subordonat-o ataşamentului faţă de idei, pot să-ţi spun că a fost o prostie, ţara e înainte de toate...” Sigur că eu îţi povestesc cu vorbele mele, vorbele lui erau încete şi cuvintele neduse pînă la capăt, parcă era drogat sau o spaimă uriaşă îl copleşea şi nu mai era capabil să se exprime corect, cum o făcuse înainte. Ţinînd cont de spusele lui Liviu, am crezut că poate fi vorba de o provocare, mai ales că nu-i văzusem faţa, a ieşit din cantină cu mult după mine, cu toate că am pîndit cîteva minute după o baracă, făcîndu-mă că-mi leg şireturile la bocanci, nu i-am zărit chipul, nici nu ştiu de ce mă legasem de chip, de ce dorisem atît de mult să-l văd şi să rămîn liniştit în privinţa feţei lui, parcă cineva mă obliga să leg cuvintele auzite de gura celui ce le rostise, şi eu acea gură voiam s-o zăresc. N-am văzut-o şi nici chipul lui Piper nu l-am văzut ; a doua zi a fost transferat, nu l-am mai revăzut decît după cîteva luni, neschimbat şi totuşi, pentru mine, alt om. Ca să-mi treacă timpul liber, am început să modelez ; exista un mic atelier, cu un fel de sculptor în fruntea lui ; sigur, scopul nu era să devenim artişti, era altul, un exerciţiu al memoriei. Ţi se arăta un manechin, vreme de cîteva minute, apoi, peste două săptămîni, eram chemaţi din nou şi ni se aşeza lutul în faţă, un lut de o calitate excepţională, moale ca plastilina,

ţin minte acest lucru deoarece la primul contact cu pămîntul am înţeles că asta-mi lipsise din viaţă, huma neagră şi mîngîierea ei m-a făcut dintr-odată fericit. Desigur, nu eram în stare după un interval de timp atît de mare să modelăm, şi atunci ni se arăta manechinul în cîteva reprize rapide, urmînd ca imediat să încercăm să-i redăm trăsăturile. De la prima încercare am dat rezultate satisfăcătoare, şi moara trierii, şi în acest domeniu, a lucrat fulgerător, din cei selectaţi la început n-am rămas decît vreo patru, eu, încă un român şi doi polonezi... românul asemănător cu cel modelat de mine în compania soţiei tale. O simplă coincidenţă de figuri, dacă ar fi fost acelaşi, l-aş fi reţinut, memoria mea a fost socotită acolo ieşită din comun, şi pe urmă el nu s-a mai întors în ţară. N-am înţeles prea bine de ce aveau nevoie să fim şi instrumente întâmplătoare ale artei, probabil în lipsa unui aparat de fotografiat nu strica să avem capacitatea de a executa cu maximum de acurateţă o figură importantă, şi trebuie să-ţi mărturisesc că ajunsesem la o asemenea tehnică, încît îmi era necesară doar o treime dintr-o figură ca s-o pot roda în întregime, lucru pe care l-am făcut şi aici sus, dacă ai observat, colegul tău apare în fotografie doar dintr-o latură, în schimb eu am modelat chipul din profil, aceasta şi este diferenţa dintre fotografie şi artă, eu i-am înnobilat chipul sugerîndu-i un efort pe care fotografia nu-l evidenţiază. Pe mine mă chema acolo Numărul 354, acesta era codul meu ; la un moment dat îmi şi uitasem numele adevărat, nu eram strigat decît cu acest număr, iar la antrenamente, cînd trebuia să izolăm un duşman, selectat tot din oamenii grupului, ni se spunea doar atît : „Suprimaţi pe 65 sau 424”, şi noi trebuia să ştim cine deţinea acel număr, şi trebuie să recunosc că şi din acest punct de vedere eram nişte maşini perfecte, cu ochiul format pentru a vedea şi prinde victima ca o pasăre de pradă. O singură dată am greşit. Trebuia să-l atac pe Numărul 12, totdeauna cifrele
mici mă dezorientau, de la început îmi îndreptasem atenţia asupra cifrelor mari, ele erau mai greu de reţinut, şi în loc să vîr pumnalul în numărul indicat, l-am pus, cum sunau instrucţiunile, la gîtul românului cu numărul 11. Şi,

pentru prima dată, uitîndu-mă în ochii lui goliţi de expresie, am vrut să înfig cuţitul cu adevărat. în clipa aceea am înţeles că teama de a ucide dispăruse în mine, aş fi putut fără nici o tresărire să omor tot atît de uşor cum aş fi strivit o muscă. Ei bine, Numărul 11a înţeles că eram capabil să fac o greşeală, au mai făcut şi alţii, victimele rămîneau simple victime, iar supravieţuitorii îşi vedeau mai departe de antrenamente, după ce în prealabil ancheta constata că între cei doi nu acţionase decît grija pentru executarea ordinului. „Ai vrut să mă ucizi pentru că modelez mai bine decît tine", asta a găsit tipul să-mi spună la cîteva săptămîni, justifi- cîndu-mi starea de orbire. Gîndindu-mă atent la spusele lui, i-am dat dreptate, avea un plus de expresie cînd modela o femeie, pînă şi chipul i se schimbase, şi am rămas pînă azi cu convingerea că Numărul 11 n-avusese de-a face cu prea multe femei, era incapabil să se manifeste decît platonic, de aici tremurul degetelor şi al buzelor cînd sub buricele degetelor lua naştere strălucit figura unui model în mărime naturală, numai aşa sculpta el. Nu ştiu dacă mi-a intuit gîndurile sau reacţia a fost de moment în întîmplarea petrecută mai apoi, destul doar că într-o altă zi, era iarnă, o iarnă aspră şi viscolită, rolurile noastre au fost inversate, reacţia mea primară se cerea verificată şi cel care trebuia teoretic să moară de data asta eram eu, iar atacatorul, Numărul 11. M-a răsucit cu o forţă de care nu-l ştiam capabil, dar în locul cuţitului, cu o iuţeală de fulger, m-a lovit peste carotidă cu brutalitate şi nu m-am trezit decît peste cîteva-minute, cînd am simţit şiroindu-mi pe obraz ceva cald. Era lîngă mine, urina. „Te rog să modelezi mai prost decît mine, lasă-mi măcar această plăcere, dacă mă elimină din competiţie, mă sinucid, mi-am descoperit vocaţia şi nu te-aş ierta niciodată dacă aş fi împiedicat să mi-o continui", mi-a zis Numărul 11 cu o ură neomenească în priviri.

Aurel se răsuci de pe o parte pe alta, poziţia în care se afla îl incomoda vădit, şi Folosea, fără nici o precauţie, îi deschise cătuşa cu care era fixată mîna dreaptă de parul puternic înfipt în pămînt.

— îţi mulţumesc, Iscander, spuse Aurel simplu.

Şi Folosea se opri brusc din povestit, era pentru prima

dată cînd prizonierul său îi mulţumea pentru ceva, dar nu atît gestul în sine îl mirase, cît tonul cu care Aurel pronunţase puţinele cuvinte : un ton febril, de om bolnav, cu maladia cuibărită adine în el.

— Sper că ai fost generos, continuă Aurel, şi de data asta tonul se schimbase, era altul, durerea fugise, îşi făcuse culcuş în altă parte, şi, scăpat de ea, se transformase în acelaşi interlocutor incolor, bun doar să-şi ciulească urechile şi să-l asculte.

— Ce-i cu tine, ce s-a întîmplat ? întrebă Folosea.

Şi Aurel, dîndu-şi ochii peste- cap, se îngălbeni, apoi, brusc, se albi şi nu-şi reveni decît în clipa cînd tuşi de cîteva ori, ultima dată scoţînd pe gură o dîră aburindă de sînge...

— De la bătăi, spuse Aurel bîlbîindu-se, am simţit din prima zi cînd am fost lovit că între coaste şi pleură 3-a cuibărit un cocoloş de sînge, uite cum arată, aproape smîntînit, şi Aurel zîmbi cînd se uită pe podea şi văzu nodul cald, teşit de pămîn- tul ce ţinea loc de pardoseală.

— M-ai întrebat dacă am fost generos, crede-mă, aş fi dorit să fiu, dar nu dintr-odată, am plăcerile mele, în funcţie de împrejurările în care mă găsesc, şi împrejurările nu mi-au fost niciodată prielnice ; n-aveam de unde să ştiu că generozitatea, există sau nu există, n-o oferi din calcul, or, eu doream să storc de la Numărul 11 ceva mai mult decît îmi arătase, partea din el mai puţin explicată, mai mult ghicită în condiţiile noastre de izolare, cînd n-aveai voie să schimbi o vorbă cu colegul de pat, intuiţia fiind singurul fel de comunicare. Mai tîrziu am putut vorbi cifrat, din priviri, există un morse al pleoapelor, introdus de un inginer pripăşit la noi datorită ingeniozităţilor lui tehnice, şi totdeauna cînd simţea că îl paşte suprimarea, se ducea la comandant să-i raporteze că dispariţia lui ar aduce prejudicii incomensurabile cauzei, datorită unei noi invenţii mintal încheiate ce aştepta doar să fie pusă în aplicare. închipuie-ţi un far, pe mare, care semnalizează unei corăbii aflate într-o zonă periculoasă, tot aşa Numărul 621 semnaliza din pleoape, fiecare literă latină din alfabet avînd un corespondent în mişcarea ochilor. în felul acesta eram şi mai greu de dibuit, translatorii erau români, cunoşteau bine şi limba gazdelor, şi cu toată teama că într-o zi vom fi denunţaţi de cineva, mijlocul de comunicare a luat proporţii, deşi

inginerul, după ce-l descoperise, încerca temeri tot mai mari cînd i se cerea să instruiască pe cîte unul din noi folosind acelaşi procedeu, îţi amintesc de acest inginer deoarece într-o dimineaţă mi-a comunicat că rivalul meu în ale artei, după întîmplarea pe care n-o ştiam decît eu cu el, căzuse într-o apatie totală, nu-l mai interesa nimic sau aproape nimic, numai pămîntul, lutul, ce-i devenise fiinţă apropiată şi confidentă, îl mai sustrăgea de la o fixitate de om cu mintea plecată aiurea. Numărul 11 fusese împuşcat, i se descoperise sub haina nemţească o hartă de lut modelată din memorie, cu o exactitate demnă de invidiat, harta locurilor unde ne aflam. N-am mai putut fi generos, n-am avut cum. durerea însă nu m-a încercat prea tare şi nici n-a fost de lungă durată, simţămintele de o oarecare tristeţe ce m-au însoţit la aflarea veştii s-au stins, trăiam fiecare pentru el, atît cît viaţa noastră se putea numi viaţă, şi sentimentul fraternităţii dispăruse în noi ; am fost educaţi să dispară. într-o pădurice exista un cimitir, toţi ştiau de existenţa lui, dar nimeni nu-l văzuse, n-aveam voie să-l cercetăm, cu toate astea, în timpul unei acţiuni de anvergură, m-am putut strecura spre partea aceea de teren şi, într-adevăr, am văzut sute de morminte, avînd fiecare, în loc de cruce, un simplu lemn şi pe bucata de lemn nu scria nici un nume şi nici un număr. Morţii îşi pierduseră cu desăvîrşire identitatea, şi pentru că n-aveam timp, am rupt o mînă de iarbă şi-am aruncat-o pe o moviliţă ; aceasta a fost toată părerea mea de rău că nu-mi manifestasem generozitatea la timp faţă de omul ce descoperise în humă suprema legătură cu viaţa.

Folosea îşi scoase din bîrlog figurinele de lut, se uită la ele ca la nişte obiecte de o imensă valoare, apoi, rîzînd, îi arătă lui Aurel o plăcintă de pămînt reprezentînd şi ea ceva asemănător unei hărţi, dar pe care scria deasupra un simplu cuvînt încrustat cu pietricele multicolore : *Borş.* Aurel nu înţelese nimic din ceea ce voia să reprezinte acel relief lutos şi mai ales cuvînul fără legătură cu desenul modelat în pămînt ; avu chiar credinţa că Iscander nu era cu mintea întreagă, dar chiar în clipa cînd voise să-şi exprime nedumerirea, Folosea, învelindu-şi cu grijă luturile, spuse pe un ton sticlos :

— Ce înţelegeţi voi, voi sînteţi nişte animale, voi

acţionaţi în numele unei idei devenită instinct, sentimentul profund al apartenenţei sufleteşti scapă ideologiei voastre. Poate ai să mă întrebi de ce-am insistat asupra unor lucruri pe care nici nu ştiu,

cu mintea ta rudimentară, dacă le înţelegi, de ce mi-am pierdut vremea. Am făcut-o nu din nevoia de a mă descătuşa, asemenea nevoi nu mai am, pot înlocui sentimentul cu o emblemă a lui, în schimb, la tine, am zărit tresăriri nemărturisite, existente încă, sufleteşte n-ai fost măcelărit de tot, eu în nici o lume n-aş mai fi bun, iar asta în care trăiesc are ceva fals. N-am înţeles ţelul existenţei noastre aici, pentru mine acest ţel a rămas încă necunoscut. Micile incursiuni, sabotaje şi omoruri sînt paravanul unor maşinaţii de anvergură, şi aceste maşinaţii îmi scapă. Omul care se duce în pămînt fără să lase nimic din memoria lui supravieţuitorilor încetează să mai fie om, în ordinea cosmică am convingerea că şi un animal nu se naşte şi nu moare, nu supravieţuieşte faţă de membrii aceleiaşi specii întîmplător, totul este legiferat de sus, de mişcarea uriaşului univers, şi nu vreau să reintru în plasma lui cu memoria slovei aruncată strîmb în eter. Existenţa noastră peste sute şi milioane de ani nu-şi va căpăta identificarea decît din ideile şi faptele noastre. Materialul în care sădesc această memorie este slab, dar între Vasîlie Gogolea, inexistent ca forţă intelectuală şi incapabil să înţeleagă alte reacţii decît cele legate de arat, şi tine, te-am preferat, cu toate că deosebirea nu este mare. Ea, această deosebire, va fi însă considerabilă, suferinţa dă creierului puterea să-şi dubleze celulele active şi, dintr-un oarecare, se poate naşte un om însemnat. Tu mai ai de suferit, eşti abia la începutul credinţei, pentru că şi suferinţa este pînă la urmă tot o credinţă. Uitasem, trebuia să încep cu altceva, cu ceva incomparabil mai important, cu o veste deloc plăcută pentru tine, dar înainte de a-ţi fi dat această veste, eram dator pe căi dosnice să aflu cine ţi-a fost comandant şi, aflînd, sînt obligat să-ţi acord şi lovitura de graţie. Şeful meu, cum ţi-am spus, n-are încredere în tine, nu te putem ţine la nesfîrşit legat cu acest lanţ aurit, este timpul să-l eliminăm sau să te prindem cu el de gît, şi momentul a sosit. Ca să-ţi dovedeşti adeziunea faţă de noi, va trebui să-ţi suprimi comandantul, cum şi în ce zi, asta e treaba noastră, datoria ta este pînă la ora haş să te gîndeşti dacă eşti în stare sau nu. După comportamentul tău de pînă acum... Ei bine, răspunsul nu poate fi decît unul singur, acordul imediat pentru îndeplinirea ordinului, numai că

eu n-am nevoie de acest acord al tău pe loc, vreau să te chinui puţin, să-i judeci consecinţele, vreau ca hotărîrea să te

23 – Cina cea de taină

doară, memoria pămîntului are nevoie de durerea acestui pămînt, nu de vorbele exprimate patetic în numele lui. Deci Ieroniin Achim, fostul tău maestru, ajuns căpitan, ţi-a fost comandant; din cîte am înţeles, vă apropie nu numai aceeaşi optică asupra lumii, dar sînteţi şi rude, plăcerea şefului la aflarea ultimei n outăţi a fost nemaipomenită, iar hotărîrea ta, în funcţie de acest adevăr ultim, şi mai chinuitor de luat.

42

Alixandru Rogozea se uita pieziş, stătea pe prispă numai în cămaşă şi cioareci, fără să-i pese de vîntul de afară, vînt usturător, de sfîrşit de toamnă. Din cînd în cînd îşi ducea sticla la gură şi sorbea mărunt, nu ca înainte ; Saveta îl învăţase să bea aşa, domneşte, şi tot ea îi făcuse rost de sticla fumurie, plată, încît cu uşurinţă o puteai vîrî într-un buzunar de suman fără ca trecătorul să ghicească ce ţii ascuns acolo. Se uita pieziş la Lovica, pe ea n-o suferea în clipa aceea, împotriva ei îşi îndrepta toate sudalmele tăcute, măcinate mărunt printre sorbiturile la fel de mărunte.

— Fără ruşine ai ajuns să laşi viţelul şi porcul nemîncati, porcul ca porcul, că-i vieţuitoare nesimţitoare, dar viţelul, că doară tu te-ai lăudat că ai ajutat vaca să-l aducă pe lume ! Unde-ai fost, curva dracului, pe unde-ai fost, că dacă ţi-am zis ca om de omenie să te laşi de Aurel, nu te-ai lăsat, dar să-mi faci şi mie şi lui numele de ocară, asta da, că tătă lumea vorbeşte că trei zile n-ai fost acasă, spurcata dracului !...

Lovica stătea în uşa grajdului, pierită, fără să ia aminte la cuvintele socrului, dealtfel aproape nici nu le auzea, erau rostite să nu fie prea auzite, doar cîte o vorbă spusă mai tare era adusă de vînt, şi atunci ea tresărea, scuturată parcă de friguri, ca apoi să reintre în starea de uimire de dinainte. înnebunise bătrînul, înnebunise de-a binelea, cu

Saveta lui cu tot, nu mai aveau ruşine nici unul, nici altul, cu colindul lor mincinos, cerşind din durerea oamenilor pentru durerea lor închipuită. Adică unde să fi lipsit, în fiecare seară fusese acasă, singură, cu zăvorul tras şi la poartă şi la uşa din tîrnaţ, cu ferestrele acoperite, să n-o vadă nimeni din drum, şi, cu toate astea, bătrînul, venit cu un ceas înaintea ei, găsise viţelul mort, cu pîntecul supt; se sugrumase singur smucindu-se spre ugerul vacii, fără să poată ajunge la el ; viţelul era şi acum în grajd, aşa cum îl prinsese moartea, legat cu funia de grumaz, dar funia era largă, ea o lăsase aşa, voise să înţarce vietatea. Porcul nu murise, porcul guiţase cît guiţase, apoi rupsese bîrnele groase cu capul ca un berbec, şi Lovica îl găsise pe Alixandru muncindu-se să-l bage la loc în ocol. Porcul ca porcul, vorba bătrînului, îşi zise Lovica, dar viţelul... îi tăiase trifoi proaspăt doar cu cîteva ore înainte, şi trifoiul, fără să fie călcat de copite, era acum veşted, mucegăit în partea de dedesubt, îl văzuse cu ochii ei. însemna că cineva luase trifoiul cel bun şi-l înlocuise, dar pînă la urmă Lovica dădu din cap, cine să nu fi încăput de trifoi şi de Reluţul ei, acum mort, cu botul încă jilav, întors spre ea. Vaca era slabă, cu burta strînsă spre coapse ca într-o pungă goală, cu ugerul spăimos de mare, şi din ţîţele dolofane şi gălbui laptele se prelingea singur, dospit de nemuls, pe alocuri cu urme de puroi. Doar mulsese vaca, înainte de a pleca la mînăstire o mulsese, dovadă era laptele din tindă, cu coaja prinsă peste el şi pe marginile vasului de lut. Simţi un junghi la mijloc, dar nu-l băgă în seamă, nu-i era acum de mijloc. Se duse şi luă şuştarul de la locul lui şi, grăbită, spălă ugerul bolovănos şi, la atingerea lui, animalul îşi săltă un picior, semn că durerea fusese mare. Ho- tărît, vaca era nemulsă, dovadă curgerea ca de la şipot a laptelui cu miros coclit, dar pe măsură ce ugerul se golea de lapte, vaca se uita tot mai des la viţelul întins lîngă ea, neînţele- gînd ce se petrecuse. Şuştarul se umplu de lapte, niciodată la un muls nu se umplea, cel mult pe jumătate, adică vreo patru litri, restul rămînînd pentru viţel, or, acum dăduse spuma pe de lături, clăbucii albi se mişcau în unduirea laptelui gros. Lovica se duse

după găleata din dosul uşii şi aproape o umplu şi pe aceea. Rămase trăznită. După cantitatea de lapte, era limpede că vaca nu fusese atinsă vreme de cîteva zile, cu toate astea, ea îşi aducea bine aminte că înainte de a pleca... Veni Saveta cu măcelarul ; viţelul era încă moale şi cald, era bun de tăiere, nu murise de boală, ci din neatenţia stăpînului, chiar aşa sunase dojana lui, neatenţie, şi cu cuţitul despicase burta lui Reluţ. Lovica nici nu tresări, nici nu se miră cînd înţelese din spusele măcelarului că viţelul avea stomacul gol, fusese nemîncat de cîteva zile.

— Apăi ar fi putut să-ţi fie ruşine, Alixandre, îl porcăi el pe stăpînul ce stătea nesimţitor pe prispă.

— Adică de ce să-i fie lui şi nu ei, Neculiţă, doar dumneaei o rămas acasă, dacă o vrut să se facă ţărancă, atunci să fi stat şi să vadă de gospodărie, ca noi să ne putem striga durerea, că doar noi...

— Taci, Savetă, din gură, taci, tu, că numai durere nu-i aia pe care o cerşeşti şi o boceşti, totdeauna ţi-o plăcut să umbli brambura, că parcă nu-l ştiu pe săracul Drăghia, că era mereu nemîncat şi tu mereu pe drumuri !...

Lovica duse laptele în tindă, aţîţă focul, vărsă laptele într-o cratiţă mare păstrată anume pentru răcituri de Crăciun şi se întoarse din nou la grajd, unde măcelarul îşi făcea meseria rapid şi cu vădită plăcere.

— Am să-l duc prin grădina din spate, doamnă Lovică, să nu mă vadă lumea ori să mă pîrască cineva, ştii şi dumneata cum e vremea... Acum, cu Aurel fugit, nu mi-e teamă să-ţi spun toate astea, oameni sîntem şi trebe să trăim. Am cumpărat nişte carne mai bătrînă şi slăninoasă pentru cotă, pe asta o ţin s-o duc la nişte clienţi de la oraş, n-au de unde să ştie că viţelul l-am tăiat mort, şi pe urmă orăşenii parcă ştiu ce mortăciuni mănîncă ? Numai că nu înţeleg de ce n-aţi avut grijă de el, ce mai tăuraş ieşea... şi Neculiţă cîntări în mîini cele două greutăţi rotunde ale viţelului atunci scoase de sub picioarele din spate. Astea am să le frig, mie-mi plac, spuse el şi le vîrî direct în buzunarul hainei de pănură, cu toate că sacul mare cu gura larg căscată era în faţa lui.

— Eu l-am hrănit, bade Neculiţă, acum cîteva ore l-am hrănit, uite, trifoiul ăsta era proaspăt, rogu-te să vii cu mine în grădină, rogu-te mult, şi Lovica nu se lăsă pînă nu-l duse pe măcelar în grădină, dar acolo, spre nedumerirea ei, locul tăiat era înverzit, cu toate că se vedea că din acel loc cosise cineva.

— Acuma eşti femeie singură, de ce trebuie să-i dai raportul bătrînului ? zise măcelarul fără s-o mai domnească, socotind
descoperirea suficientă pentru el ca relaţiile lor, intime prin taina comună, să-i dea dreptul la aşa ceva...

— Adică nu mă crezi, bade Neculiţă...

Omul se uită încă o dată la cositură, îşi pierdea vremea, nu era aşa de prost ca să-i dea lui lecţii o orăşancă în privinţa timpului cerut de trifoi să crească din nou, chiar dacă înălţimea trifoiului proaspăt nu era asemănătoare cu a restului grădinii.

— Adică tu drept ce mă iei, zise el şi, grăbit, se întoarse la grajd şi, scoţînd de la cizmă al doilea cuţit, mai scurt şi mai butucănos, se apucă să desprindă pielea, apoi încrengătura oaselor la încheieturi.

Lovica îl urmă încet, încercînd să-şi aducă aminte de tot ce făcuse în ziua aceea ; îşi amintea perfect, pînă şi vorbele maicii Lucreţia îi sunau încă vii în urechi. Ceva se întîmplase, totuşi, leşinul, răul mare de la stomac şi trezirea pe iarba jilavă, toate astea erau semne că se întîmplase un necaz, numai că nu-şi putea închipui că leşinul o putuse ţine mult, dovadă că ajunsese acasă la ceasul cinei, văzuse prin gard cum ai lui Hirean sorbeau laptele cu mămăligă în bucătăria de vară. Simţi din nou durerea la mijloc, o durere ascuţită. Mai avusese asemenea dureri, nu era pentru prima dată, îi povestise chiar Saveta că, înainte de a se mişca pruncul, femeia simte altfel acel început de viaţă dinlăuntru, deci acolo, sub hainele groase, sub mînecile de la cămaşa lui Aurel, i se dădea de veste că marea taină a venirii omului pe pămînt se pregătea... Osul de la genunchiul viţelului pocnise sec, Neculiţă lucra în grabă, cu osîrdie, dar

speriat, nu mai avea răbdare să taie ca un meşter ce era, mai punea şi sudoarea la tăvăleală. Zgomotul de os frînt o luă cu gîndurile de la ale ei. Nu văzuse niciodată un viţel tăiat şi mai ales un viţel crescut de ea, de la fătat şi pînă în ceasul cînd, fără voia ei, se petrecuse ciudata lui moarte, şi se uită mirată la măruntaiele ce atîrnau de grinda grajdului. Neculiţă îşi bătuse cuiele în grindă ca nişte belciuge, să-şi poată uşura munca. De o parte erau inima şi cu cei doi plămîni; Lovica numai spre acea parte se uita. Ar fi vrut să vadă inima bătînd, mişcîndu-se măcar, dar pumnul vînos, plin de sînge, atîrna ca o zdreanţă, şi doar ea ştiuse foarte bine că inima bătuse, nu o dată îşi ţinuse palma sub pîntecul lui Reluţ, să se convingă singură că şi la animal, ca şi la om, inima bate la fel. Simţi un sughiţ dureros în gît, semn că lacrimile, fără voia ei, erau gata să pornească ; era pentru prima dată cînd voia să plîngă din senin. Ei, acum viţelul era viţel, nu om, soarta lui tot asta ar fi fost, să-l taie cineva, cu toate astea... Se ridică de pe pragul uşii. La ce bun să privească cum despică măcelarul, era meseria lui, preţul cuvenit n-avea decît să-l ia Alixandru, deşi după cum se învîrtea Saveta pe acolo, Lovica bănui că tîrgul ea l-a făcut, şi dacă l-a făcut, însemna că în prostia lui socrul ei n-are să-şi dea seama cît i s-ar fi cuvenit cu adevărat pentru mortăciune. Luă în mînă un şomoiog de trifoi şi—1 scoase la lumina felinarului atîrnat de perete ; trifoiul era zbîrcit, semn limpede, dacă avea mintea întreagă, că nu era verzitura tăiată de ea, iar dacă trifoiul era cel cosit de cîteva ceasuri, cum se putuse ofili în asemenea hal ? Cel mai bun lucru era să meargă înapoi la maica Lucreţia, numai ea i-ar fi putut spune cînd anume se întîlniseră, în ce zi şi în ce ceas, numai ea ar fi putut-o linişti sufleteşte sau, dimpotrivă, pune pe gînduri şi mai mult. Cum s-o pună pe gînduri, se întrebă ea şi aproape zîmbi, doar n-o luase nimeni în ceruri fără să ştie şi nimeni n-o adusese din nou pe pămînt în acelaşi loc. „Doamne, m-am prostit”, îşi zise Lovioa şi, fără să mai piardă vremea, se îmbrăcă.

— Curva dracului, uite, numa ce-o vinit, şi iar se duce,

şi dacă-i spune omu că-i stricată, nici nu-i pasă şi nici cuvinte de iertare n-are !

— Adică de ce să-mi cer iertare şi mai ales cui să-i cer ? întrebă Lovica.

Dar Alixandru se răsuci pe noadă, el nu pomenise cuvintele ca să capete răspuns, el le pomenise şi atîta tot.

— Adică de ce să-ţi cer iertare, tată-socru', că te-ai înhăitat cu aia, că umblaţi după cerşit ca şi cum n-ai avea de mîncare şi de băut, oare un tată căruia i s-a întîmplat ce i s-a întîmplat cu copiii aşa trebuie să se poarte ? Te-ai dat la mintea nebunei ăleia ! şi Lovica arătă spre femeie.

Saveta, calmă, asculta ocările ca şi cum ar fi fost adresate alteia, nu ei.

— Mie mi-or omorît copilul, pe mine să nu mă sudui tu, şi nici de Alixandru să nu te legi, că numai un părinte ştie durerea după copiii morţi, întîi să te învredniceşti să-i naşti şi să-i creşti şi apoi, dacă Cel-de-Sus vrea să-l ia la el, atunci să te văz cum şi mai ales cui îţi strigi durerea ! Că tu crezi, doamnă de curvărie, că numai curve sînt pe-acolo de unde ai venit, că noi umblăm după o bucată de pîine, că pentru asta batem satele şi coclaurile, apăi proastă trebe să fii dacă îţi faci aşa gîn- duri, noi umblăm să ne liniştim sufletul şi trupul, că dacă n-ar fi obosite, ne-am agăţa de grindă, aşa să ştii, femeie nesimţitoare ce eşti... Că dacă militarii voştri veneau la vreme, copilul meu n-ar fi fost mort, cremenalul de Liviu şi ăilalţi ca el n-ar fi tras în oameni, nu i-ar ierta Dumnezeu acolo în pămînt unde se află, nici hodină să n-aibă nici ei şi nici viermii ce se înfruptă din ei. Că Liviu o fost ce-o fost, treaba lui, şi al meu o fost ce-o fost, apăi după moarte ce-mi pasă cum or murit, dacă nici unul nu e viu să-l cheme pe celălalt la judecată ?! Ce-i fi vrînd, să ies cu furca şi să dau în Alixandru pentru ce-o fost copilul lui ? Păi Aurel o fost mai bun ? îţi spun eu, spurcata dracului, că n-a fost, el era cel apucat, nu Liviu, care de totdeauna a fost copil de omenie, că doar eu i-am dat să sugă ţîţă, că s-a născut în aceeaşi lună cu Drăghia al meu, şi aveam la lapte de puteam să te înec în el, nu ca tine, că nici ţîţe n-ai, că nici

nu ştiu cu ce-o să-ţi hrăneşti plodul din tine, dacă ai cumva în tine un plod. Că parcă nu ştiu că ţi-ai pus dedesubt cîrpe, acu trei zile dinadins te-am lovit cu cotul, să văd ce-ai acolo, şi cotul n-o atins foalele, cotul o dat de minciuna din tine. Şi tu vii acum să-mi ceri mie socoteală pentru durerea mea şi a lui Alixandru? Că moartea tot moarte se cheamă, ori vine de la glonte comunist ori de la glonte preten, aşa că de ce să n-avem dreptul să ne înfrăţim durerea, că în doi şi durerea e mai uşor de purtat. încă patru sute, Neculiţă, că viţelul a fost de lapte, n-a gustat iarba, şi acum, în postul mare, carnea se caută, nu te mai zgîrci atît, fire-ai al dracului de chiabur, că nu vă mai satură Dumnezeu ! spuse Saveta, aşteptînd ca măcelarul să-i numere în palmă suma cerută.

Lovica nu ştiu cum să-i răspundă, Saveta o luase iute şi gîn- durile i se învălmăşeau în minte. Pînă la urmă îşi zise că femeia avea dreptatea ei. altfel, după ce primise banii, nu s-ar fi aşezat pe un plîns ce aducea a bocet şi bocetul n-ar fi fost sfîşietor, incit se cutremură la nodurile vocii, cu suişuri şi coborîşuri.

— Ce-i, Savetă, iar a murit cineva ? se auzi o întrebare de pe drum, şi Saveta se grăbi să răspundă că n-a murit nimeni, că-şi plînge durerea veche şi are s-o plîngă pînă cînd răsuflarea are să-i îngheţe.

îşi puse în traistă merinde ; o bucată de pîine rumenită, două felioare de slănină, gata tăiate de Saveta şi aşezate în tindă pentru Alixandru... Şi, ca răzbunare, cînd văzu masa întinsă, nu se sfii să-şi ia şi din sticla de ţuică şi, din trei cepe, nu lăsă pe fundul de lemn decît una. Uită sarea şi nu se linişti pînă nu o înjumătăţi pe cea aflată pe masă. Abia după aceea ieşi pe poartă. Glasul Savetei se auzea şi mai distinct, de la depărtare bocetul avea o frumuseţe aparte, venea parcă din ceruri, şi Lovica, cu toată graba, stătu locului s-o asculte, voia să-i audă şi cuvintele. De la Niculae al lui Drăghia, mort de mîna duşmanului, cuvintele se duseră repede la vale, ca şi cum femeia schimbase potecile, luînd-o pe una mai abruptă, şi în locul numelui celui mort Lovica şi—1 auzi pe al ei. De data asta Saveta n-o înjura în cîntec, avea vorbe bune şi calde, adică şi ea,

Lovica, suferea pentru cel dus, ori mort, aşa cum sufereau şi Saveta şi Alixandru. Nodul greu din gît iar se ridică pînă la omuşor şi Lovica trebui să-şi adune puterile ca să-l înghită şi în acelaşi timp să-şi oprească lacrimile. Parcă urcase mai sprintenă cărarea cu cîteva ore înainte, mai iute ajunsese la nucul bătrîn din fosta grădină a lui Alixandru. La primul dus avusese vreme să se uite la toporul lucios înfipt în trunchiul cît o casă, acum trecu repede pe lîngă el, crezu că trece repede, deoarece puterile îi erau pe sfîrşite şi nu înţelegea de unde atîta sfîrşeală. în mers, sînii i se loveau cînd într-o parte a bluzei, cînd în alta, scofîlciţi, nu mai aveau nimic din tăria cu care se mîndrise, aproape îi fu ruşine că nu-şi pusese sutienul, cu toate că era noapte şi nimeni n-avea cum să-i vadă zbaterea de sub bluza înflorată. Chiar, de ce i se înmuiaseră aşa, dintr-odată avuţiile ei iar ajunseseră ca nişte pere... Dacă înţelesese că trifoiul era veşted şi că în grădină peste cositura veche se ivise altă verdeaţă, semn că trecuse un oarecare timp, în privinţa propriei ei schimbări nu mai pricepea nimic. Cine ştie ce s-o fi întîmplat cu Reluţ, în vremea sarcinii multe se pot întîmpla cu o femeie. Şi pe urmă de ce să se tot gîndească, maica Lucreţia are să-i spună singură, ea era cel mai bun martor pentru toate semnele ei de întrebare. Ajunse la locul unde îi fusese rău, găsi piatra lîngă gorun şi iarba pe care se aşezase, cu capul în sus, spre deal, ca sîngele să n-o ameţească. Locul era curat, îl pipăi cu mîna, dorind ca verdele întunecat al ierbii să-i spună ceva, dar locul n-avea nici un răspuns. Cu toate că nu descoperi nimic, nu voi să plece, petecul de pămînt ce-i odihnise trupul o ţintuia locului. Simţi ceva cald şi duios la amintirea acelei odihne, cu toată ameţeala cu care se sculase. Găsise în ea la trezie şi o fericire aparte, ca şi cum cineva i-ar fi dat să bea o zeamă fermecată, menită să-l bucure pe om, şi ea pusese acea fericire pe seama lui Aurel, nu se putea să nu-l găsească pe omul ei, şi mai drag de cînd îi căşunase prin cap să fugă. Se ridică cu tristeţe, ar fi putut sta pe iarbă o veşnicie, nici nu-i simţise umezeala, iar răcoarea strecurată printre fuste o gîdila plăcut. întoarse de cîteva ori capul după ce se depărtă de

gorunul falnic cu coroana lui mare şi largă. Poarta din spatele zidului era închisă, doar auzise cum maica Lucreţia trăsese zăvorul în urma ei, pocnetul îl avea şi acum în urechi, zăvor ţigănesc din fiare bătute cu ciocanul. într-o doară Lovica îşi zise că n-ar fi rău să încerce totuşi, încercarea moarte n-are, şi rămase trăznită cînd auzi scîrţîitul încet al porţii grele deschisă la o simplă apăsare. Mai mult ca sigur Lucreţia plecase la al ei, nu în zadar se spălase cu săpunul frumos mirositor atît de îndelung, femeile cînd se spală pentru un anumit lucru se spală altfel, gîndesc lucrul în fiecare mişcare, trăiesc de două ori întîmplarea, o dată prin pregătirea ei şi altă dată cînd o fac. Lucreţia parcă iubea mai mult pregătirea, ochii ei verzi, unul mai întunecat la culoare decît celălalt, trăiau ceea ce avea să se întîmple mai apoi. Făcuse drumul de pomană. Dacă Lucreţia ieşise, însemna că tot pe acolo avea să se întoarcă, cînd anume, n-avea de unde să ştie. Nici chiar aşa de proastă nu era să aştepte în răcoarea tot mai deasă a nopţii. în grobniţă se vedea lumină, o lumină palidă, nu de lămpaş, de luminare, şi lumina mişcătoare o făcu pe Lovica să intre în curtea unde maica fusese înainte. Ca o hoaţă îşi mici paşii şi călcă pe vîrfuri, cu teamă să nu fie auzită.
N-avea cine s-o audă, maicile erau la cuhnie, se auzea zgomot de vase ce se spălau, şi Lovica, mai puţin temătoare, înainta spre fereastra de unde o văzuse prima dată pe Hortensia. Nu-şi mai lipi obrazul de geam, să nu se dea de gol, cu toate că era convinsă că înăuntru nu se afla nimeni, dar ce văzu... Pe podea, pe nişte miţe de lînă aduse la vopsit, luneca un picior de femeie, şi deasupra, un bărbat. Doamne, şi ce avea bărbatul în mînă i se păru înfiorător. Din grobniţă răzbătu pînă afară fiorul unei dureri adinei. Lovica, smintită de curiozitate, nici nu înţelese că-i place priveliştea şi îşi lipi fruntea transpirată de fereastră, dar în afară de gemete, nu mai auzi şi nu mai văzu nimic, aburise cu propria ei gură ochiul de fereastră şi, ca să nu fie observată, nu voi să-l şteargă. Se retrase de la locul de pîndă şi ieşi în luminişul din afara zidurilor, nu prea departe, la nevoie să poată fi cît mai iute lîngă poartă. Nu dură mult timp aşteptarea. Bărbatul dinlăuntru

ieşi şi luă drumul oilor sure sat. Era mic de statură, spătos şi aşa cum alerga semăna cu Dobrin, dar ce să caute Dobrin la maica Lucreţia ? Lovica numai cind auzi zăvorul tras, se repezi spre intrare şi bătu încet, fără să spună nimic. Poarta se deschise din nou, mai mult ca sigur că maica Lucreţia crezuse că bărbatul ieşit s-a întors cine ştie pentru ce, dar nu tresări prea mult cînd, în locul bărbatului, zări chipul Lovicăi.

— Ce-i, draga mea ? sună vocea Hortensiei, smerită, dar Lovica simţi în timbrul ei o urmă reţinută de durere şi nu se minună cînd observă că femeia îşi duce mîna la pîntece, undeva sub brîul cu care era legată.

— Maică Lucreţie, spune-mi, rogu-te, cînd am fost eu ultima dată la dumneata ?

— Acum cîteva ceasuri, draga mea, sună răspunsul liniştitor, şi Lovica se aplecă să-i sărute mîna, dar maica şi-o retrase şi închise uşa cu violenţă.

Cei de acasă minţeau, Alixandru, Saveta şi chiar măcelarul, toată povestea cu trifoiul şi viţelul mort de foame şi porcul ieşit din coteţ, cu toate că erau adevărate, nu porneau de la lipsa ei de acasă, altfel maica nu i-ar fi spus că fusese la ea cu cîteva ceasuri înainte. Cine era bărbatul ieşit din curtea dosnică a mînăstirii ? Poate să fi fost iubitul ei, dar atunci, se întrebă înmărmurită Lovica, de ce omul o luase spre sat şi nu spre munţi ? Ori maica Lucreţia trăia cu mai mulţi ? Şi ăsta putea fi un adevăr. Dacă ar fi stat mai aproape de poartă, l-ar fi văzut, aşa, nu observase decît o umbră măruntă, care lunecase pe lingă zid şi fugise în jos, pe drumul ce cobora spre pajiştile din vale, unde se odihneau stînele şi de unde oile coborau cu măgari şi cîini la şes pentru iernat. Vestea maicii Lucreţia o înveselise, cele spuse de ea veneau în ajutorul dreptăţii ei, dar numai după cîteva sute de paşi ceva o făcu să se oprească şi se pomeni din nou sub gorunul noduros. Avu o tresărire cînd îşi aminti de greaţa venită prin nas, de acolo îi pornise tot răul ; parcă aerul serii purtase în el miasme de putreziciune şi o găsise tocmai pe ea s-o înconjoare în poalele lui duşmănoase.

„Acum ce-o tot întorc pe toate feţele, îşi zise Lovica, de

ce vreau cu orice preţ să aflu ce nu-i adevărat ?” Adevărul i-l potolise maica şi, ajunsă din nou cu gîndul la ea, revăzu scena cu de-amănuntul ; la fereastră prea se uitase doar spre un anumit loc. Firul se desfăcea din ghem, şi Lovica se pomeni stînd în drum refăcînd întîmplarea din grobniţă. Pielea i se făcu de gîscă, dar nu din pricina scîrbei. Treptat, cele văzute .i se părură de ruşine, de ruşine că avea timp să mestece în cap viaţa altora, cînd a ei era atît de chinuită.

„Păi altfel omul ar muri dacă s-ar gîndi numai la necazuri!” îşi zise Lovica, voind să-şi justifice aţîţarea şi, hotărîtă sâ-şi alunge totul din minte, păşi mai vioaie pe cărăruia de sub poalele muntelui. Ieşise din nou luna, semn că se apropia de miezul nopţii, şi Lovica auzi din depărtări un ţipăt, ca şi cum luna, trecută peste munte, îşi strigase izbînda; brîul dintre păduri fu luminat ca ziua ; nu avu nici o îndoială că zgomotul continuu, ca un scîncet, nu era altceva decît furtuna pornită prin făgaşul Alb. Stînd locului, avu sentimentul că poate urmări exact scurgerea vîntului pînă la cotitura dinspre sud, apoi şuierul încetini şi, odată ajuns dincolo de munte, se pierdu ca un vaier.

„...Cu ce-mi pierd eu vremea”, îşi zise Lovica, neînţelegînd de ce-şi amînă mereu întorsul acasă. Numai gîndul că avea să dea din nou ochii cu Saveta şi Alixandru o făcu să simtă durerea la pîntece. Scoase din traistă sticla de ţuică şi bău un gît, o singură sorbitură nu-i putea face rău fătului, avea nevoie şi el de un scutec cald, pornit din sîngele mamei. Nu mîncase în ziua aceea mai nimic, dimineaţa băuse cu scîrbă o cană de lapte, şi laptele îl băuse mai mult pentru Reluţ... Oboseala din trup şi moleşeala sinilor puteau veni foarte bine de la flămînzeala aproape zilnică ; uite, se făcuse ca un ţîr. îşi aşează sub şezut fusta groasă de lînă, ca răceala lemnului pe care sta să n-o ajungă la piele. Desfăcu traista în care avea merindea. înghiţitura de palincă o poftise parcă la cină, şi ea mîncă cu poftă după ce îşi aşează bucatele pe o ştergură, aşa cum făcea Alixandru înainte de a pleca la drum. Acasă la ea puţin îi păsa cum mănîncă, Aurel venea atît de rar la masă, încît obiceiul mîncatului aşezat, gospodăreşte, dispăruse ; mînca pe apucate, de multe ori în picioare, alteori din mers, numai cînd se nimerea să pice la vreme de prînz, sau de cină, punea masa cu grijă.

Acum o aşezase pe ştergură de cînepă, parcă ar fi venit Aurel, cine ştie de unde. Se strădui să fie cît mai atentă cu felul de a mînca, pînă o pufni rîsul, cine ar fi venit s-o vadă sub lumina tulbure a lunii cum mănîncă ? Ce-ar fi să se ducă pe la fosta ei casă ? gîndi printre îmbucături. Avea uneori obiceiul, de cînd plecase Aurel, să treacă pe strada centrală, unde avea cvartir Aurel ; plătise de pomană, mai mult dormea la cazarmă, şi odată Achim îi spusese că doarme acolo de frică, îi era teamă să doarmă singur în camera luată cu chirie. Camera o păstrase pentru venirile ei, şi cînd sosea la Aurel, era altfel, îl simţea din primul moment, ceva se lumina în el, prindea viaţă, în camera aceea îl zămislise pe Reluţ... Mîncă cu poftă, de mult nu-i mai tihnise mîncarea. Oamenii le dăruiau celor doi bucate bune, dovadă slănina untoasă şi bine rumenită de fum, cu un iz plăcut de paprică şi usturoi, şi pîinea era bună, cu toate că, din cînd în cînd, mai dădea cu dinţii şi de mici cocoloaşe, semn că gospodina care frămîntase coca fusese grăbită sau nu-i arsese de frămîntat. Aruncă firimiturile sub un brad, să fie păsărilor de pomană şi după ce vîrî restul de mîncare în traistă, se puse din nou pe drum ; nu, n-avea de ce să meargă la casa închiriată de Aurel. Proprietă- reasa, după plecarea lor, o dăduse altcuiva, nu era proastă s-o ţină goală. Pe urmă amintirile trăiesc numai atîta vreme cît sînt şi oamenii cu ele, îşi zise Lovica, ori ea, fără Aurel, n-avea acolo amintiri.

De departe auzi în ograda lor veselie. Alixandru rîdea ca un apucat; cu Saveta după el. Se opri pentru o clipă, să nu dea nas în nas cu o femeie care, trecînd pe lîngă poarta lor, îşi făcea cruce, ca şi cum ar fi trecut pe lîngă Necuratul, şi numai pe urmă pătrunse în ogradă. Cei doi erau pe prispă, Saveta numai în bluză, cu laibărul îmblănit deasupra, Alixandru îmbrăcat şi mai subţire. Se vedea de departe că amîndoi erau făcuţi, altfel capetele lor nu s-ar fi apropiat unul de altul cu înverşunare şi nu s-ar fi îndepărtat de parcă cineva i-ar fi tras pe amîndoi în acelaşi timp de ceafă.

— S-a întors stricata, spuse Alixandru.

Şi Saveta îi puse mîna la gură, voind să-l oprească din drăcuit.

43

Căcălici fusese dus şi readus în aceeaşi carceră pentru a patra oară, de fiecare dată mai surprins decît plecase ; acum îl aduseseră pe sus Pintilie şi un caporal. Cu toate astea, Căcălici nu era leşinat, ochii îi umblau în cap vii, zîmbetul strîmb din cauza „storsului” era prezent şi el, şi Achim nu ştiu ce să răspundă în clipa cînd Spiridon spuse cu bucurie şi cu răutate de învingător în acelaşi timp :

— N-am semnat, tovarăşe Achim, paşti pe mama lor !

îl aşezară pe patul de beton, acolo unde pînă atunci stătuse întins Achim. îl urcaseră cu greu, picioarele îi erau inerte, şi Ieronim înţelese că de Căcălici se ocupase Cotoban în persoană, numai el era în stare într-un răgaz atît de scurt să facă dintr-un om neom.

— De ce nu-l rugaţi, tovarăşe căpitan, să semneze, zău că e o prostie, o să moară din prostie, îşi permise să zică Pintilie.

Şi ieşi urmat de caporal, nu înainte de a strecura sub paiele umede o ţigară şi un chibrit; pentru asta şi simţise nevoia să vorbească despre „obiect”, ca să poată distrage atenţia celuilalt caporal, numai ochi şi urechi. După plecarea celor doi, scoase un oftat adînc, parcă ar fi vrut să-şi dea duhul, şi Achim voi să se ducă la uşa de metal, să bată în ea şi să ceară ajutor. Spiridon îi făcu semn că nu moare, răsuflarea adîncă nu era altceva decît nevoia de a-şi recăpăta puterea spre a vorbi ; într-adevăr, la scurt timp se ridică din pat, se duse la gaura din postament, unde se auzea apa curgînd, apoi, cu ajutorul lui Achim, se culcă din nou pe paiele putrede.

— Tovarăşe Achim, nici nu-ţi dai seama ce înseamnă partidul, pe cuvîntul meu, mare forţă !... Aşa mi-am zis în mine, că partidul probabil cere să nu trădez, dacă mă crezi, în cuvintele astea a stat şi stă toată puterea mea, nu m-au putut face să semnez şi probabil nici n-au să mă facă, chiar dacă au să mă pună la zid. Adică de ce să semnez eu, domnule ? ! începu el să se enerveze şi, după primul fum de ţigară tras din jumătatea aprinsă de Achim,

căpătă şi mai multă vlagă şi incomparabil mai mult curaj. Adică de ce să semnez că îmi iau angajamentul probabil să semăn grîu în loc de cartofi, cînd mie Alixandru şi alţii, cei mai buni gospodari, mi-au zis că rîd de noi şi curcile probabil dacă pe locurile astea de deal umbrit semănăm grîu ? ! Cum să semăn eu, care probabil am răspunderi agricole, eu, care n-am arat din plăcere niciodată, dar care ştiu ce înseamnă să asculţi un gospodar adevărat ? Şi ei mă bat întruna ca proştii, întrebîndu-mă probabil de ce ţară străină sînt legat de nu vreau să semnez, şi nu mă cred, dom'le, cînd le spun că eu, în afară de Făgăraş, n-am văzut alt oraş în viaţa mea şi că întreaga activitate mi-am dus-o pe aceste locuri, unde am devenit probabil membru de partid... Ce zici de forţa asta din mine, tovarăşe Achim, adică de ce să semnez, dumneata m-ai îndemna să semnez, aşa cum probabil mi-au cerut ei şi cum o zis la plecare Pintilie ?

Achim stătu pe gînduri, nu mult, atît cit să nu piardă din chiştoc ultimul fum, totdeauna socotise că ultimul fum e şi cel mai bun, şi după ce se uită la mucul cît un sfîrc de deget, cu ajutorul unui pai îndoit îl prinse de mijloc şi i-l dădu lui Căcă- lici, să-şi mai umple şi el o dată plămînul cu fum.

— Nici vorbă, spuse Achim convins de cele ce-i ieşeau pe gură, de ce să semnezi dacă nu crezi, parcă eu am semnat ? se luă el drept exemplu şi se înfoie, uitînd de durerea de la piept, durerea din partea stingă, unde inima, de cîteva zile, începuse să bată alandala.

— Mie mi s-a spus la partid, cînd am fost primit, să nu mint, tovarăşe Achim, atunci de ce să mint ? Cu toate că eu nu zic, probabil, şi ei au dreptate să încerce omul, să vadă dacă poate ascunde în el niscai duşmani, uite, eu duşman nu sînt probabil pot să jur, dar grîu în loc de cartofi nu pun, de ce să rîdă de mine Alixandru şi ăilalţi, că destul au zis că cu aşa gospodari ca mine se duce agricultura de rîpă ? Uite, n-are să se ducă, ţi-o jur, chiar dacă mă lasă fără picioare, chiar dacă va trebui să mor, spuse el patetic după ce o clipă stătu pe gînduri, să vadă dacă nu a mers totuşi prea departe.

Nu, nu mersese, indignarea din el era o dovadă, ca şi mîn- dria că nu cedase presiunilor, amîndouă la un loc erau un argument, şi Căcălici încercă din nou să se ridice din pat fără sprijin şi reuşi, spre mirarea lui Achim, convins că n-are să fie în stare. Din tremurul degetelor şi mai ales din privirile îndreptate sub paiele sub care se afla cealaltă jumătate de ţigară Achim îi înţelese dorinţa ; nu stătu pe gînduri, nici pentru el cele cîteva fumuri nu-i fuseseră suficiente. Ascultă paşii santinelei de pază, un soldat din regimentul lui, care din jenă nici măcar nu trecea prin faţa uşii ; Achim, plin de remuşcări faţă de omul pe care nici nu-l băgase în seamă înainte de a ajunge aici, aprinse cu dibăcie jumătatea de „Naţională” şi, după primul fum, i-o întinse lui Spiridon. Acesta trăgea cu nesaţ din ţigară, ochii i se umeziră de plăcere şi recunoştinţă. Cîtva timp, pe tăcute, se poftiră unul pe celălalt să termine mucul. Pînă la urmă birui Achim, lui fumul în- cepea să-i facă greaţă. Simţi prin celulă un fel de adiere, cu toate că fereastra şi uşa erau închise, apoi o fluturare îi atinse obrazul ; Achim îngălbeni. Nu era pentru prima dată cînd lucruri de neexplicat se petreceau cu el, acesta era unul dintre ele, şi era cu atît mai de temut cu cît era de neînţeles ; îi intrase în cap că la apropierea morţii sufletele văduvite de trup, înainte de a se călători definitiv în cealaltă lume, trec să-şi ia rămas bun de la cel care le scurtase viaţa. Şi, cu toate că Achim nu-şi simţea conştiinţa încărcată, avea toate motivele să se teamă că alături de ceilalţi era amestecat pînă peste cap...

— Tovarăşe Achim, îşi aduse Căcălici aminte de ceva, şi Ieronim îi fu recunoscător fostului primar din Bularca pentru cuvintele spuse, avînd nemaipomenitul dar să-l scoată din fixaţia în care intrase. De unde să ştiu eu, tovarăşe Achim, că sînteţi aici, dacă aş fi ştiut... Că mai acum vreo lună, să tot fie o lună, probabil, stătu el pe gînduri, ca şi cum o zi sau două în plus ar fi însemnat mare lucru, am fost la grădiniţă, ştiţi, aia pentru care dumneavoastră v-aţi dat toată strînsura. Uite, am stat şi m-am gîndit dacă eu aş fi fost în stare să fac aşa ceva, dom’le, pă cuvînt, n-aş fi fost, că lumea şi tovarăşii de la

partid probabil se şi întrebau dacă nu sînteţi nebun, şi Căcălici îşi duse un deget la tîmplă şi—1 răsuci de cîteva ori, să-i arate exact lui Achim cam ce părere aveau tovarăşii de la partid de darul lui. Erau acolo adunaţi toţi copiii rămaşi fără părinţi din diferite pricini, şi unul, de ziceau că-i copil de duşman, crezînd că eu sînt binefăcătorul, a venit să-mi pupe mîna, auzi, tovarăşe Achim... Nu-s decît paisprezece copii, atît au adunat şi la atît au ajuns banii pe care i-aţi dat probabil şi hainele şi bicicleta şi celelalte care v-au aparţinut şi stau şi eu şi mă întreb acum ca prostul dacă dumneata probabil n-ai ştiut că te vor închide şi grijuliu ţi-ai înstrăinat avuţia, ca să nu se piardă sau să pună cine ştie cine mîna pe ea.

Achim nu-şi mai aducea bine aminte de ceea ce făcuse, fusese beat atunci, simţise pe lîngă mîna stingă tot un fel de fluturare ; se făcea că sufletul mort al lui losulică trecuse pe lîngă el şi de teamă se îmbătase şi se dusese la Căcălici, atunci primar şi mai-mare peste Bularca, şi îşi pusese pistolul pe masă şi sub ochii îngroziţi ai lui Spiridon scosese din buzunare teancurile de bani legate cu sfoară, n-avusese încredere în C.E.C., cele cîteva obiecte de aur cumpărate de demult, un inel şi un lanţ rămas de la maică-sa ; ar fi trebuit să i le dea Lovicăi, dar pînă la urmă îşi zise că mai bine să le dea copiilor. Cu pistolul întins spre Spiridon, îl obligase să primească darul pentru o creşă ce trebuia să se facă în Bularca, unde copiii rămaşi orfani să aibă adăpost. Şi uite că Spiridon se ţinuse de cuvînt.

— Trebuiau, tovarăşe Achim, aprobări peste aprobări, pe cuvînt, şi asta era chiar înainte ca eu să fiu probabil numit mai-mare peste agricultură, dar cu toate astea probabil m-am

ţinut de cuvînt. Acum trebuie să vă spun că dacă aş fi ştiut că sînteţi aici, nu m-aş fi omorît aşa cu firea, a dracului şi firea asta, dom’le, cum dinamitează omul şi-l face să fie plin de energie şi gata de acţiune, spuse Spiridon şi, după ce unse jăratecul mucului cu salivă, băgă restul de tutun în gură şi începu să-l mestece cu o plăcere deosebită. Moşu meu aşa îl mesteca, nu mai băga în el hîrtie şi alte prostii, băga numai zeamă de tutun, şi trebuie să-ţi mărturisesc, tovarăşe Achim, că e foarte bun, da’ uite că mă luai probabil cu vorba şi nu v-am spus că înainte de a veni tovarăşul Dobrin după mine, am avut o presimţire şi m-am dus la cămin sau la creşă, cum aţi zis să-i spunem, şi aşa, tam-nisam, am scos şi eu un pachet de bani şi, după ce l-am înregistrat fain frumos, l-am lăsat pe masa tovarăşei Mieluţa, ştiţi, fata aia... Şi uitîndu-mă aşa pe hîrtia donatorilor, am văzut mai multe nume şi l-am văzut şi pe-al tovarăşului colonel, el a donat hipermanganat pentru creşă, cîteva kilograme, aşa scria...

Spiridon mai voi să spună ceva, dar ochii i se umplură de lacrimi şi, cu toate că şi le şterse rapid, lacrimile apărură din nou şi Achim le observă.

— Ce-i, tovarăşe Spiridon, ce s-a întîmplat, doar nu plîngi pentru ce-am făcut ? Dacă vrei să ştii, îmi pare rău că atunci te-am ameninţat, puteai face creşa şi fără pistolul ăla nenorocit, că stau uneori şi mă întreb de ce scoatem aşa de repede pistolul, la orice chestie. Deci, s-a făcut creşa, bun, cînd am să ies de aici, neapărat am să mă duc s-o văd şi eu, dar pentru atîta lucru nu trebuie să plîngi.

— Nu plîng pentru asta, tovarăşe Achim, probabil simt aşa că m-au părăsit puterile şi mai simt că ăştia au să mă cheme din nou şi cred că n-am să mai rezist, ăla cu păsările lui pe piept a băgat o groază de moarte în mine, dacă n-ar fi el, aş rezfista şi cu cartofii şi cu ţara aia cu care zic ei că am legături, dar tare mi-e frică.

Pe coridor se auziră paşi, erau două perechi de paşi, şi Achim fu primul care se ridică în picioare. Voi să spună : „Să fim tari, partidul ne-o cere”, dar fraza i se păru ne la locul ei, de ce avea nevoie de asemenea

întăritoare dinafară dacă ele nu erau pe dinăuntru. Căcălici nu mai putea fi ajutat cu nimic ; se albise ca varul, buzele începură să-i tremure şi, într-o criză de nervi, începu să ţipe ca un apucat că nu semnează. Uşa se deschise şi Pintilie şi caporalul apărură din nou, primul cu o foaie de hîrtie în mînă şi cu un creion chimic atunci udat în gură. Spiridon, după ce se uită la Achim, dădu din cap, luă foaia şi o rupse în faţa celorlalţi şi, colorat la obraji, porni singur pe coridor, grăbit, ca şi cum cineva l-ar fi chemat la o masă aleasă. Pintilie ridică din umeri ; îmbătrînise Pintilie, era amărît şi pentru Căcălici şi pentru hîrtia aruncată bucăţele jos. Plecă urmat de caporal, şi Achim, neavînd ce face, luă hîrtiile şi le puse cap la cap : era un formular tip, conceput de el cu un an înainte ; nici măcar nu se obosiseră să-l schimbe, nici pomeneală să fie vorba acolo de cartofi, acolo era vorba doar de capitalism. Brusc înţelese cît de găunos şi neadevărat era acel text ; acum era prea tîrziu, ar fi putut bate în uşă pînă la miezul nopţii, cei ce-ar fi venit ar fi rîs de el cînd l-ar fi auzit că cere desfiinţarea rîndurilor scrise de propria lui mînă.

„Alé dracului şi amintirile astea !” îşi zise Achim cînd gîn- durile îi fugiră la Lovica, puteau foarte bine să-i fugă în altă parte, la losulică, de pildă, pe care nu-l mai văzuse de atîta timp ; nu, ele voiau să-l ducă la soră-sa, şi acolo îl duseseră, unde voiseră ele. De ce o ocolise de la fuga lui Aurel, de ce se ferise să mai dea ochii cu ea, timp avusese, slavă Domnului, numai de cînd îl dăduseră afară din armată trecuseră cîteva luni, şi atunci ? îşi aminti de cazangerie, de ziua cînd fusese luat de poliţie Tică al lui Maţu, un nituitor de prima mînă ; el, Achim, nu dormise nopţi întregi acasă, stătuse pe scările chesturii, şi nici bătăile, nici găleţile cu apă aruncate peste el în plină iarnă nu-l mişcaseră de acolo pînă cînd nu aflase adevărul despre colegul de trudă. îl eliberaseră pe Tică şi n-avea să uite beţia de pomină făcută la crîşma din dreapta chesturii ; cîntase cu Tică al lui Maţu pînă dimineaţa şi fusese fericit, cu toată pneumonia făcută mai apoi, fericit că putuse ajuta un om. Şi pe soră-sa se ferise s-o ajute. Iar îi veni în minte Giurgea, cu adevărurile lui, cu dorinţa lui

de a spune viitorului totul despre zilele astea, trăite în orăşelul de la poalele muntelui departe de celelalte frămîntări ale vieţii... fire-ar el să fie cu adevărul lui ! De cîte ori îi fugea mintea la maior, în Achim se năştea alt om, trecea grăbit de partea lui Dobrin, în compania lui se simţea mai la adăpost, nu era obligat să-şi pună atîtea întrebări şi să dea mai ales răspunsuri. întrebările ca întrebările, dar răspunsurile îi spărgeau ţeasta; nu prea fuseee tare niciodată la răspunsuri, pentru asta şi făcuse celo cîteva clase primare cu greu ; numai de Casablanca nu putea uita, găsise într-o carte numele şi apoi căutase febril pe hartă şi rămase minunat nu numai de cuvânt, care-i plăcea la nebunie, ci şi de ţara unde era înscris acel nume. De atunci, de fiecare dată cînd se simţea fericit, pronunţa cu voce tare numele oraşului, şi cînd îi trăgea, în vremurile bune, cîte una Floricăi după ceafă, înainte de a o lovi, tot Casablanca zicea. Uite-aşa era şi Giurgea ăsta, ca oraşul visurilor lui din copilărie, mereu îi venea în minte, şi înainte de a rosti ceva, maiorul cu ceafa de taur îi apărea în faţă, şi cînd îl vedea, Achim nu se mai simţea în apele lui. Avea dreptate Giurgea, prea îşi făcuseră de cap în orăşelul ăsta uitat de lume, uite că avea dreptate, îşi zise Achim cu gîndul tot la Lovica, tot la greşeala lui de-a nu-i fi dat vreo veste, de-a nu o fi ajutat în vreun fel. Pe coridor se auziră iar paşi, de data asta era o singură pereche de paşi, deci un singur om se îndrepta spre celula lui. Şi Achim, ştiind că în afară de el nu mai au pe cine duce la interogatoriu, îşi îndreptă haina şi voi s-o închidă la gît, uitînd că haina nu era veston. Uşa nici nu era zăvorită, Pintilie uitase sau nu o închisese dinadins, ca să nu-l jignească pe căpitan, şi Achim se supără din pricina unei asemenea neglijenţe ; ce s-ar fi întîm- plat dacă în locul lui ar fi fost un alt duşman de clasă şi acesta ar fi încercat să pună mina pe o armă şi să fugă ? Era losu- lică Goldştein, fiul lui Samuel. Achim se bucură cînd îl văzu pe colonel că-i face cinstea de a-l vizita. Colonelul nu avea obiceiul să intre în celule decît în două împrejurări, înainte de executarea unei sentinţe ori cînd avea ceva deosebit de comunicat. După cîte îşi amintea Achim, nu

era condamnat, dar, mai ştii, îşi zise el, nemaiavînd timp să-şi termine gîndul.

—’ Nu, Achime, nu te speria, azi s-ar putea nici să nu te interogheze, depinde numai şi numai de tine, spuse el şi scoase din tarţa veche două ţigări, le aprinse pe amîndouă cu acelaşi chibrit, apoi îi întinse o „mărăşească” lui Achim.

Capătul umezit mai mirosea şi acum a hipermanganat, cu toate că ţigările nu erau vinete la margini ; dar ce mai contau acum ţigările, cînd losulică îi spusese deschis că nu venise la el pentru a-şi lua rămas bun, aşa cum îşi închipuise o clipă ?

— Giurgea ce mai face, losulică ? întrebă Achim şi se miră şi el că întrebarea îi ieşise nechemată, nici o clipă nu-i trecuse prin cap să-i pună colonelului o asemenea întrebare. Şi cînd văzu că losulică păleşte, îi păru rău că-i stricase fostului coleg de arme buna dispoziţie.

— înainte de a intra aici, m-am gîndit şi eu la el, ce ciudat, zise losulică şi trase amarnic din ţigara scuturată.

Ochii lui Goldştein erau galbeni, pungile mari de sub ei se măriseră şi mai mult, şi pentru o clipă Achim îşi zise că lui losulică, cînd plînge, lacrimile îi curg sub pleoape, acolo se depozitează, ca la nevoie să le poată întrebuinţa din nou. îi trebui tărie, nu glumă, să nu facă haz de această descoperire.

— I se fac formele pentru a trece în rezervă, i s-a şi comunicat, se mai aşteaptă doar dezlegarea de sus... Acum îmi pare rău pentru el, Achime, stau ca prostul şi mă întreb, după ce l-am înjurat cît mi-a stat în puteri, acum îmi pare rău că nu mai are cine să mă sîcîie, uite-aşa lasă omul sîcîielile în alţii şi el pleacă fără ele. Am actele la mine, nu le-am semnat, cu toate că Dobrin mă întreabă în fiecare zi dacă le-am trimis... Aşa un dosar i-a făcut, dar ce să mai vorbim, Giurgea singur nu a negat nimic şi nici nu-i trece prin cap să nege.

— Ce să nege, tovarăşe colonel, se trezi Achim întrebînd oficial, ce să nege ?... Eu de cîteva ori am vrut să-1... fără să-mi ceară nimeni socoteală, eram în misiune,

în misiune mulţi cad, deci n-aş fi avut de cine să mă tem, dar mă credeţi, tovarăşe colonel, că mă temeam de el, şi nu de el cel viu, de el cel mort, Giurgea şi mort este periculos, eu cred că este cu mult mai periculos decît viu, pentru asta n-am tras şi nici n-aş îndemna pe nimeni s-o facă.

losulică îşi stinse ţigara, o călcă cu piciorul pe podea pînă nu mai rămase nimic din muc, apoi, aducîndu-şi aţninte de ceva, mai scoase două, după ce le numără pe cele rămase în tarţă, şi

le vîrî sub paie, exact în locul unde îi băgase şi Pintilie „Naţionala” şi chibritul.

Nc-ain luat cu Giurgea şi am uitat să-ţi spun pentru ce am venit, doar n-am venit de pomană, ca să ajung aici, am avut nevoie de trei aprobări, eu, care de fapt conduc... Iată ce-i, Achime, am primit de sus, de pe Muntele înalt, o scrisoare pe numele unităţii, dar adresată ţie, de ce ţi-au adresat-o ţie, nu mă mir, asta înseamnă că Aurel a ajuns acolo, că e viu şi sănătos şi a făcut el ceva din moment ce legionarii vor să trateze predarea lor doar cu tine. Scrisoarea am primit-o ieri, cîteva rînduri, se specifică locul de întîlnire şi condiţiile, adică să nu fii înarmat. Şi-au dat seama că lupta nu mai are nici un sens. Eu nu cred în toată povestea asta, Achime, nu cred. Adică vreau să-ţi spun ţie şi numai ţie, ca să mă înţelegi perfect, am credinţa că ăia de sus nu sînt legionari de duzină, sau legionari pur şi simplu, mă înţelegi ? De o lună de zile de cînd te-au arestat am cercetat cît am putut, aşa se întîmplă totdeauna la noi, ai un gînd, o idee, vrei s-o luminezi, în loc să te lase în pace, îţi cer zeci de aprobări. Nu mi-au dat voie să cercetez arhivele secrete, noroc că acolo era un general din promoţia mea, fugar şi el, ca mine, în munţi, el mi-a înlesnit unele cercetări, dar şi el, la un anumit dosar, a pus pumnul pe masă. Ştii ce-nseamnâ asta ?... Legionarii adevăraţi nu se predau, sau dacă o fac, o fac cu de-amănuntul, niciodată în grup, or, acest semn îmi spune ceva, dar mă-ntreb, ce-mi spune ? I-am povestit

şi lui Giurgea, îţi dai seama unde am ajuns dacă m-am simţit obligat să-i mărturisesc şi lui, şi i-am spus tot şi a rămas cu gura căscată la supoziţia mea. Supoziţie, în afară de cîteva date, nefondată, Achime. Grupul de sus încearcă să facă o diversiune de alt ordin, menirea lui este să stîrnească neîncredere în noi, să ne lichideze prin noi înşine, înţelegi ? Ştiu foarte bine ce comportă, dragul meu, această întîlnire, poate exagerez, dar riscuri mari exista, şi cel ce va trebui în ultimă instanţă să le suporte vei fi tu, desigur, în cazul în care accepţi, dar am în acelaşi timp îndoieli că-ţi vor face ceva, cred că vor să pertracteze... Aurel i-a convins ori apropierea iernii să fie argumentul suprem, sau poate un plan al lor necunoscut nouă şi din care am pricepe ceva dacă am sta de vorbă cu ei ? Nu i-am spus lui Dobrin şi sper că pînă în ziua cînd va trebui să pleci să găsesc răgazul să-i explic pe-n- delete ce motive mă determină să-ţi cer acest efort. Ideea ta de îrnpuiat capul cu necesitatea salvării trupei de la pieire, că totdeauna a fost sacrificiul personal, mai ţii minte cit ne-ai trupa e datoare să facă copii şi alte bazaconii din astea ? Se vede treaba că nimic nu-i întîmplător pe lumea asta, că acolo sus cineva înregistrează fiecare vorbă spusă de noi, le selectează pe cele importante şi mai devreme sau mai tîrziu le pune pe tapet. Acum a venit rîndul dorinţei tale, propria ta dorinţă te pune la încercare, Achime ; desigur, stă în căderea ta să refuzi, 'să spui că te împotriveşti, este dreptul tău, mai ales că nu mai faci parte din cadrele armatei, dar în oaz că accepţi, noi sîntem gata să-ţi dăm cu împrumut haine militare şi, evident, nu sîntem chiar aşa de proşti, şi un pistol, ca să te aperi, la nevoie. Ne-am gindit şi la un mic detaşament care să stea ascuns în timpul discuţiilor, dar pînă la urmă am ajuns la concluzia că ar fi repede reperat, ei cunosc munţii mai bine ca noi şi nerespectarea condiţiilor ar pune sub semnul întrebării însăşi loialitatea şi seriozitatea pe care o punem în tratative.

— Şi dumneata ce părere ai, tovarăşe colonel ? întrebă Achim grav, folosind apelativele de rigoare ca şi cum nu din ordinul lui losulică i se luaseră gradele şi haina

militară.

— Eu zic să nu te duci, Achime, ăsta este sfatul meu, şi Achim rămase surprins de această bruscă schimbare din atitudinea comandantului, una spusese la început şi cu totul alta acum. Le-aş da cu tifla pur şi simplu după felul cum s-au comportat cu tine.

— Adică cum s-au comportat, tovarăşe colonel ? şi ochii lui Achim, din luminoşi şi calmi, nişte ochi de vită bună, cum îi spusese nu o dată Florica, se înăspriră, mici lumini străine se cuibăriseră în iris şi priveau spre fiul lui Samuel altfel de cum priviseră pînă atunci. Acum dumneata vrei să mă faci să cred că n-ai ştiut nimic de tot ce mi s-a întîmplat, dacă într-adevăr mi s-a întîmplat ceva ? Adică losulică, trecu Achim brusc la un alt ton, aproape prietenesc, în care solicita şi afecţiunea celuilalt, tu n-ai ştiut că am fost degradat, n-ai ştiut că am fost arestat, n-ai ştiut că m-au bătut ca pe ultimul bandit, n-ai ştiut că am cerut trei audienţe la partid şi drept pedeapsă că am îndrăznit... Să-ţi spun eu ce mi-aţi făcut ? în tot timpul ăsta nu te-am văzut niciodată, n-ai dat un semn de viaţă. Nu, nu, să ştii că nu te judec în nici un fel şi în această nejudecată a mea stă de fapt dreapta mea judecată. Adică tu, care ştiai şi laptele pe care l-<am supt de la mama, m-ai lăsat pe mina ăstora ; ştii cine s-a purtat omeneşte dintre toţi colegii mei pînă acum ? Cotoban şi Giurgea. Toate le-aş fi crezut pe lume, numai asta, nu ! Şi acum, dintr-o dată, te-a apucat amintirea mea cu nevoia trupei ? ! Acum în felul meu îl înţeleg pe Dobrin. Cel puţin el nu umblă cu fofîrlica, el e aşa cum e, prins de spaima puterii şi în acelaşi timp dominat de dorinţa de a o avea, dar tu, tu ce urmăreşti, că doar să nu-mi spui mie că eşti făcut pentru ceea ce faci ? ! Vezi, losulică frate, dacă ne-a venit în acelaşi timp în cap numele lui Giurgea, eu zic ică nu ne-a venit de pomană, armata asta nouă şi secţia asta specială din care am făcut şi eu parte nu se poate rupe de tot ce-a fost şi eu vreau să-ţi spun un lucru şi ţi—1 spun cu răspundere pentru că am avut vreme să mă gîndesc la el, nu tot ce-a fost înainte a fost rău numai pentru că ne-a intrat nouă în cap că numai noi sîntem buni. Şi am mai

înţeles ceva de la Giurgea, dincolo de prostia lui cu adevărul şi alte gogoriţe care nu mă lasă să dorm, că de aia bîjbîim, că ne-am tăiat firele cu trecutul, cu ce-a fost bun în acest trecut, socotim că noi sîntem singurii pe lume capabili să închegăm această lume nouă. Or, losulică, ascultă de la mine, nimic n-o să facem cu lumea asta dacă la naşterea ei nu stă dragostea. Şi-ai mai venit pentru ceva, colonele, şi Achim scoase de sub paie una din ţigări, stătu pe gînduri dacă s-o rupă în două sau nu şi pînă la urmă deveni generos cu sine şi o aprinse întreagă, spre fericirea lui că fusese în stare să nu facă pe economul. Tu mai vrei să verifici ceva, de data asta în calculele tale intrînd şi eu, cu dragostea ta întortocheată faţă de mine, că-ţi sînt în felul tău drag, de asta nu mă îndoiesc, dar dragostea ta este ca dragostea mea, trece pe dincolo de Brîul Alb al muntelui, e ocolitoare, în loc să vină de-a dreptul, ca omul să înţeleagă exact ce are de înţeles. Uiţi că pe tăcute noi l-am trimis pe Aurel acolo, cu toate că nu există nici o aprobare în acest sens. Ştiu, dacă nu i-am fi favorizat fuga, poate acum era în lumea drepţilor, cel puţin aşa ai zis tu, deşi eu n-am crezut nici atunci şi nu cred nici acum că el e duşman. Trimiţîndu-l acolo, am vrut să-l verificăm dacă ne trădează sau nu, ca să nu zic că tu n-aveai nimic de pierdut, şi acum mă trimiţi pe mine, singurul care ştie de această afacere pornită din mintea ta iscoditoare, trebuie să recunosc. Dacă mă lichidează ăia, cercul se închide şi tu rămîi curat ca lacrima, dacă Aurel trăieşte şi a reuşit să-i convingă în vreun fel, chestia se deschide şi meritele sînt ale iniţiatorului ; adică tot ale tale. losulică, te bag în p... mă-ti, mai dă-mi un chibrit, că mi s-a stins ţigara !

losulică nu reacţionă în nici un fel, vorbele îi fugiseră pe lîngă urechi. Cu toate că în privinţa sustragerii de la răspundere faţă de partid era şi el de acord, nu odată... Zîrnbi după ce-i dădu foc ţigării şi nu se sfii să-şi pipăie tocul pistolului şi îngălbeni pentru o clipă cînd înţelese că în legătura de piele nu avea nimic ; dormea cu pistolul sub pernă şi uitase cînd se sculase să şi-l pună la loc.

— Măi Achime, pe cuvînt, pe cuvînt dacă mata n-ai o

gîndire bună, spuse losulică pentru prima dată utilizînd un accent cîntat, cu totul străin în vorbirea lui, dar existent în el, cel obişnuit dominîndu-l pe cel ascuns, altfel în momentele de încordare n-ar fi ieşit necenzurat la suprafaţă, pe cuvînt dacă tu nu ai o gîndire aproape dialectică ! Aşa-i cum spui, aşa-i, şi ce-i cu asta ? Ce crezi că aici sub mîna ăstora o să-ţi fie mai bine, n-o să-ţi fie, măi băiete, ascultă-l pe losulică ! Da’ eu n-am venit ■la tine să tăiem firul în patru, el e gata tăiat, eu am venit la tine să-ţi dau o ş'ansă să scapi cu viaţă, două şanse să scapi, spuse losulică, uitîndu-se speriat spre uşă, şi tu n-ai decît s-o alegi pe a treia, care nu e nici o şansă, şi dacă nu e şansă, ce poate fi, că doar aici ai venit şi tu nu o dată în inspecţie şi ştii foarte bine că cine este încvartiruit în acest loc nu mai are nici o scăpare. Eu nu spun că tu ai sau n-ai dreptate cum gîndeşti, ■fiecare e liber să gîndească ce vrea, eu am venit la tine să-ţi dau o posibilitate să scapi şi să-mi dau şi mie una ; vreau să înţeleg în ce măsură sînt deştept, Achime, ai priceput ? Să zicem că te omoară. Ei şi ? Numai că eu sînt sigur că n-au să te omoare, şi atunci, ajuns înapoi, toate au să se schimbe pentru tine şi s-ar putea să fii tu colonel şi să ajung cu în locul tău. Că tu crezi că tîmpitul ăsta de Giurgea nu mi-a băgat îndoiala în suflet, unul ca ăsta ar fi trebuit înlăturat din prima clipă, nu făcut maior în secţia noastră. Tu n-ai mintea mea, Achime, adică de ce să nu fiu cinstit şi să recunosc că, în ■comparaţie cu mine, tu eşti un mare prost, eu ar trebui să tac şi să n-am îndoieli, să nu mă intereseze ce-s unii şi ce-s alţii, eu ar trebui să-mi văd de carieră, şi dacă mi-aş fi văzut te asigură losulică, băiatul lui Samuel, că pînă acum de mult eram ministru, dar eu vreau altfel să slujesc lumea asta nouă, eu vreau cu adevăr şi cu îndoieli, m-ai priceput, că acolo unde nu există îndoială, nu există adevăr, tu îi zici la adevăr partid, eu numai adevăr, că adevărul e mai presus de toate.

Nu pricepuse Achim mare lucru, dar de înţeles tot înţelesese ceva, şi anume că trebuia să-i dea ascultare colonelului, îl privi pe colonel cum stătea pe marginea

mesei de beton, stătea numai cu o parte de fund, galben la ochi şi cu cearcăne vinete de hipermanganat, şi cînd îi văzu alunecînd spre buza de sus două lacrimi cleioase, îi fu scîrbă de fumul pe care îl trăgea în piept nepăsător, ca un animal, obişnuit din instinct cu lucruri obişnuite. îi citea lui losulică în privirile mioape teama că n-are să accepte invitaţia de a deveni din nou, pentru scurt timp, căpitanul Achim. Ieronim ar fi dat în clipa aceea tot, tot ce omeneşte ar fi fost posibil, să se ascundă pentru o clipă în capul lui losulică, să afle ce fel de gînduri mişunau acolo. Colonelul îşi şterse nasul cu mîneca largă a mantăii, privi dungile uleioase rămase pe stofa kaki, se strîmbă şi, ca să nu le mai vadă, luă un şomoiog de paie şi îşi curăţă mîneca.

— losulică, dă-mi hainele, dar hainele pe care le-am purtat înainte, hainele mele de căpitan, ai înţeles ? Dacă nu mi le aduci pe alea, refuz, poate să vină să mă convingă şi Dumnezeu!

44

' Deci acesta era preţul încrederii, sau al unei părţi din încredere. Pînă la urmă mai puteau să-l supună şi la alte încercări, şi Aurel transpiră abundent cînd îşi aminti că el trebuia să-l omoare. Crezuse la început că Folosea glumise, voise să-l încerce. Doreau refuzul lui răspicat, să afle cu cine au de-a face, şi la ideea că Iscander, în numele şefului, îl supusese unui şantaj moral, se mai linişti. Nu era însă liniştea mult dorită, cu o asemenea linişte nu avea să se mai întâlnească, marea nelinişte se fărîmiţase în altele mai mici, cele mici se răspândiseră în tot corpul, nu-i mai apăsau numai inima şi ceafa, acum pînă şi degetul mic de la piciorul stîng îl apăsa, un deget degerat într-o misiune, zvîcnea şi el în felul lui amorţit ; vasele de sînge reveniseră la viaţă, şi Aurel fu tentat să se

descalţe şi să-şi pipăie carnea moartă, vineţie, descojită şi rece, ea gheaţa. îşi aminti de spusele mai vechi ale lui Folosea, că era suficient să faci un compromis o singură dată, unul care să-ţi lege sufletul pentru totdeauna de trădarea propriei înţelegeri despre lume, şi ireparabilul era gata făcut ; un asemenea compromis făcuse şi el, nu cu cei de sus şi nici cu cei de jos, îl făcuse cu el însuşi, stînd luni de zile într-o muţenie lăuntrică, nevoind să dea curs nici unui îndemn, aşteptînd ca în viaţa lui să se petreacă ceva neobişnuit, ca şi cum viaţa ar fi fost un ghiont venit din spate cu putere şi menit să-l împingă pe el la altă viaţă. La ce fel de viaţă ? Ghiontul venise, i se spusese clar că nu aveau încredere în el, ca şi cum el le-ar fi cerşit încrederea, că trebuia să-l omoare pe fostul lui comandant, pe căpitanul Achim, întîmplător fratele soţiei lui. Crezuse, la aflarea noutăţii, că are să sară în sus, că are să încerce să rupă lanţul aurit cu care era legat la mînă, că într-un moment de conştientă nebunie are să-l sugrume pe Folosea pentru neomenească cerinţă ; nu, nimic din aceste porniri. Rămăsese calm, mai calm decît s-ar fi aşteptat, şi asta nu pentru că intuise în vorbele lui Folosea şantajul ; stătuse calm dintr-o lehamite mai adîncă decît crezuse şi, pînă la urmă, cînd voi să închege în dosul pleoapelor chipul căpitanului, trăsăturile lui ise legară cu greu în dosul retinei obosite şi plictisite de viaţă. De cînd urcase pe Muntele înalt, nu încercase să întreprindă nimic, nici în folosul unora, nici în dauna altora, se gîndise să-şi curme viaţa într-un fel penibil lunecînd în hăul veceului, atîta tot.

Uşa era păzită. Din clipa cînd Folosea îi comunicase vestea, nu-l mai lăsase singur, lanţul nu mai era o garanţie, garanţia stătea la uşă, cu automatul pe umăr, era Va- sîlie Gogolea, preocupat mai mult de arma cu care fusese dotat decît de răspunderea ce se afla în spatele ei. Nu avusese pînă atunci în viaţa lui o asemenea armă şi acum o cerceta minuţios ; fusese instruit cum s-o mînuiască, altfel n-ar fi scos din ea cu uşurinţă cartuşele,

nu le^ar fi pus cu aceeaşi iuţeală la loc. Aurel privi cartuşul strălucitor din mîna lui Vasîlie, plumbul din faţa patronului şi simţi cum inima îi bate mai iute la gîndul că plumbul ar putea pune capăt neliniştii amare din el. încercă să-şi amintească prilejul cînd simţise şi el o bucurie asemănătoare ; bucuria lui Gogolea era tiparul exact al alteia trăite de el mai demult, şi Aurel zîmbi cînd înţelese că omul din faţa uşii repeta, la altă vîrstă, aceeaşi satisfacţie încercată şi de el cînd primise în inventar primul automat. Atingerea rece a metalului nu numai că-i dădu înţelegerea exactă a noii lui forţe, ci şi convingerea că era capabil să o întrebuinţeze. Ochii lui Vasîlie Gogolea deveniră mai mari, brusc se maturizase, nu mai era copilul de acum cîteva zile, cu privirile întrebătoare, sub ochi îi apărură două urme vineţii, şi cutele ce legau colţu-rile gurii de nas, prezente şi înainte, se conturaseră definitiv, ca şi cum arma îi dăduse tînărului şi maturitatea să se slujească de ea. într-adevăr, Vasîlie devenise de nerecunoscut, dincolo de îmbătrînirea prematură căpătase pe chip pecetea profesiei ce putea deveni sîngeroasă ; sclipirile din ochi dispăruseră, ceva opac şi îngheţat luîndu-le locul, iar .buzele, veşnic umede, se uscaseră, căpătînd forma unor dungi alungite, unite ca o teacă de pumnal la capete. Era momentul, un moment bun, n-avea cum să uite celălalt moment, din cealaltă viaţă a lui, cînd, stă- pîn pe puterea de distrugere a instrumentului cu gură de foc, plecase în prima misiune, uitînd de teama din născare pentru viaţa lui firavă, aşteptînd să vadă primul om ucis de el. îl lovise fără să ochească, văzuse doar un tufiş mişcîndu-se şi trăsese cum ar fi tras într-o ciută ce nu se lăsa vederii. Numai cînd, cuprins de un sentiment ciudat, dăduse cu piciorul la o parte tufele de zmeuriş şi văzuse trupul chircit al omului cu degetele unei mîini duse la fruntea unde îl lovise glonţul, înţelesese că pe omul îmbrăcat în haine ţărăneşti îl omorîse el. Gaura din frunte era curată, pieliţa era uşor intrată în interiorul rozaliu, şi Aurel îşi vîrîse degetul mic în orificiu, avînd sentimentul că glonţul, lo- vindu-se de osul frunţii, fusese aruncat în afară. Se înşelase, gaura era adîncă, şi numai cînd înţelese că degetul nu era atît de

mare pentru spărtura rotundă, îl apucă teama şi ruşinea de propriul gest, gestul necuviinţei faţă de moarte. Căutase febril în hainele mortului, îi găsise o hîrtie din care aflase că cel ucis era dintr-o comună nu prea îndepărtată, îl chema Piper Ion. Moartea intrase în firesc, nu-l mai bucura, iar instrumentul ei era o simplă unealtă. Vasîlie Gogolea nu omorîse oameni, era limpede, se vedea după chipul lui fericit, în aşteptarea marelui eveniment pentru care primise automatul, şi Aurel, fluierînd strident, atrase atenţia ţăranului de la uşă, şi acesta, înainte de a-l privi, îşi şi îndreptă ţeava cu gaura neagră spre el.

< — îţi place arma, Vasîlie ? întrebă Aurel.

• Şi trebui să treacă cîteva secunde bune ca Vasîlie să-şi revină din starea de încrîncenare ; numai tîrziu înţelese că Aurel i se adresase lui şi că întrebarea se referea la plăcerea...

— îmi place, domnişorule, da nu mai mult decît plugul, dar rogu-te să nu mă mai fluieri, aşa m-ai fluierat dumneata în noaptea aia la poartă, cînd i-ai luat pe tata şi pe ai mei. Puteam să vă omor, domnişorule, şi mi-ar fi părut rău, că acuma ştiu de ce era tata aşa de fălos cînd şi-o cumpărat prima vacă, se simţea altfel, mai în putere, ieşise din golănimea satului şi intrase în altă stare, acum dumneata pricepi, domnişorule, în ce stare, că doară numai cu oamenii gospodari aţi avut de-a face, leneşii şi neisprăviţii erau lăsaţi în bună pace, apăi, domnişorule... şi Vasîlie tăcu, îşi muşcă buza de jos şi Aurel văzu cum din ruptura pielii uscate o picătură de sînge umezeşte firişoarele blonde abia ieşite din pielea bărbiei.

Aurel tăcu pentru un timp, obosise, obosise şi de atîta vorbit şi de multele îndemnări ale lui Giurgea de a nu se opri ; de fapt, nu mai ştia exact cît povestise cu voce tare şi cît din ceea ce trebuia povestit se consumase în el, tot sub formă de poveste ; nu o dată starea lui de om între viaţă şi moarte îi jucase asemenea renghiuri, credea că îşi aude vocea, dar vocea era ascunsă, se lovea de coşul slăbit al pieptului, încerca să iasă pe gâtlej, dar, odată ajunsă la omuşor, se reîntorcea în interior, neputincioasă

şi umilită. Era suficient să-şi închidă pleoapele ca în spatele lor să vadă în mişcare, ca pe un ecran, firul evenimentelor prin care trecuse. Puterile nu i se sfârşiseră, dimpotrivă, se simţea incomparabil mai bine ca în ajun, starea de însănătoşire era evidentă, poate contribuise la ea şi camera albă, cu draperii la ferestre, cu un tablou înfăţişînd un muncitor lucrînd la cazane, poate chiar portretul lui, n-avea de unde să ştie, desenul nu-şi lăsa vederii decît contururile... Nu-şi amintea cînd îl aduseseră în acest nou lăcaş şi îi era teamă să întrebe, dintr-o convingere intimă că trăia permanent într-o halucinaţie, povestirea fiind o mică parte din tot ce se perinda prin creierul tulburat şi prin faţa ochilor, deschişi din cînd în cînd să se convingă că e viu. Putea să vorbească, îşi mişca buzele, cuvintele aşteptau în spatele lor cuminţi, rînduite logic şi... Giurgea scăpă o înjurătură urîtă cînd văzu că sublocotenentul Rogozea este pus din nou pe un somn adînc.

Se schimbase Giurgea ; din ofiţerul ordonat de altădată nu mai rămăsese vie în el decît o singură dorinţă, aceea de a afla de la Aurel întreaga poveste, de poveste avea nevoie, fiind convins că micul lor orăşel reprezenta o excepţie faţă de rest, şi timpul lucra în defavoarea lui, timpul îi devenise duşman de cînd i se pusese în vedere că trebuia să părăsească unitatea ca simplu civil. La toate se gîndise, numai la cel mai important lucru, nu ; unde să se ducă, el de totdeauna fusese militar, îşi făcuse liceul la militari, îl găsiseră părăsit într-o gară, la vîrsta de patru ani, pe lîngă o trupă militară trăise, n-avea unde să se ducă. Cîtva timp se gîndi la ce cazarmă să-şi ceară transferul pentru pensionare, uitînd cu desăvârşire că cetăţile cenuşii, păzite şi pe dinăuntru şi pe dinafară, nu erau făcute pentru pensionari. Rămăsese trăznit. Fără cazarmă, el nu mai avea patrie, nici rost, viaţa în afara ei se termina la poarta de ieşire. Pielea gâtului i se tăbăcise, se roşise mai jos de urechi, guşa îi atârna sub bărbie din pricina kilogramelor pierdute din clipa cînd intuise că n-are unde să se ducă. N-avea decît o rudă, cea mai îndepărtată şi cea mai apropiată erau contopite într-una şi

aceeaşi instituţie, şi iată că sosise clipa ca instituţia să se debaraseze
de el. Poate tocmai din dorinţa de a uita se legase atît de strîns de aiurelile spuse de Aurel, aiureli la prima vedere lipsite de logică, pe măsură însă ce firele se adînceau în hăul conştiinţei lui, mici sclipiri se ciocneau între ele, dînd naştere la străluciri ce nu puteau să nu fie luate în seamă. Ceea ce socotise luni în şir povestire de om bolnav se dovedea a avea, în adîncul lucrurilor, o împletitură solidă ; un fluviu subteran aduna în calea lui întunecată toate sursele de apă învecinate şi le ducea la vale împreunate, dîndu-le sens.

Giurgea auzi un şuierat ascuţit, buzele lui Aurel se între- deschiseseră, şi, odată cu primul licăr roşu ce se sparse fără zgomot în colţul gurii, auzi şi primul cuvînt.

— Mai ţineţi minte, domnule maior, cînd m-aţi trimis în permisie la Bucureşti ? Dumneavoastră mi-aţi semnat biletul de voie. Ştiu pentru ce mi-aţi dat învoire. învoire mi-aţi dat nu pentru Lovica, nu soarta ei vă interesa, vă interesa ce-am să fac după ce numai cu trei luni înainte îl dusesem pe bătrînul Gogolea la gară şi-l predasem cu ai lui cu tot cu destinaţia, ştiţi şi dumneavoastră cu ce destinaţie... Era pentru prima dată în viaţa mea cînd mă rodea ceva pe dinăuntru, era primul atac al conştiinţei la persoană, cum vă place să spuneţi dumneavoastră, şi din pricina acestui atac nu m-am dus la Bucureşti, şi dumneavoastră ştiaţi înainte de a mă urca în tren că n-am să mă duc. Aflasem de moartea lui Gogolea în acel loc şi m-am dus singur să verific această moarte, mă apăsa ca şi cum de ea aş fi fost vinovat, altfel nu m-aş fi dus. Crezu-sem cîteva zile după ce-l arestasem că misiunea, ca şi răspunderea mea, se terminaseră în acea gară de munte, mai departe trebuiau să răspundă alţii pentru viaţa lui, curînd am înţeles că în suflet mă judecaţi cu asprime, aşa i-am spus atunci, asprime, ca apoi să înţeleg că mă judecaţi cu duşmănie pentru uşurinţa cu care l-am arestat şi pentru subţirimea faptelor cuprinse în acel dosar ce putea condamna un om... M-am îmbrăcat civil la o mătuşă

de-a mea din Deva, acolo mi-am lăsat hainele militare, şi, grăbit, din teamă de a nu pierde nici un minut, am pornit mai departe, şi numai eu ştiu cîte a trebuit să inventez ca să ajung la locul unde murise bătrînul Gogolea. Le-am spus că am venit într-o misiune importantă ; actele dovedeau cine sínt, iar explicaţii prea multe pentru ce doresc să stau printre deţinuţi nu mi s-au cerut. Am stat cu ei şi le-am cunoscut viaţa ; douăzeci de zile am stat, domnule maior, atît cit scria pe biletul de voie semnat de dumneavoastră, şi încă a doua zi după sosire am înţeles că la rîndu-mi eram urmărit şi-am bănuit din prima clipă că mă urmărea conştiinţa dumitale întruchipată într-un sergent, de la o unitate prin care trecusem şi eu, şi pe care întîmplător îl cunoscusem. Nu mi-a spus ce vrea şi nici n-am crezut de cuviinţă să-i spun cine sínt. Ne minţeam ■unul pe altul ştiind foarte bine ce căuta fiecare dintre noi. Atunci am avut primul şoc ; nu mă dusesem printre duşmani, mă ascundeam printre oameni necăjiţi. Trăiam ca simplu deţinut şi mergeam în rînd cu ei la lucru, mîncam la cotul lor, şi-mi era ruşine că trebuia să trag cu urechea. Cred că această ruptură în conştiinţa mea s-a datorat tăcerii cu care mă urmăreaţi, suspiciunii la care mă supuneaţi, pentru că, domnule maior, există şi o asemenea suspiciune care doreşte binele omului. Or, dumneavoastră binele mi l-aţi dorit, nu-i aşa ? Am aflat unde a fost îngropat tatăl lui Vasîlie Gogolea, i-am văzut numele bifat în registrul morţilor şi, drept pedeapsă pentru re- muşcarea mea, am vrut să mă răzbun pe dumneavoastră, tovarăşe maior, pentru că nu-i bine să cloceşti în sufletul omului altceva decît ce i-a fost dat prin menirea lui. într-un război pe viaţă şi pe moarte, nu-i bine să gîndeşti, domnule maior,'aşa credeam eu atunci, că războiul era pe viaţă şi pe moarte, numai că nu era război, şi cred că Folosea avea dreptate, duşmanii nu erau numai sus, duşmanii erau şi în noi. La întoarcere am plecat în misiune, la Brîul Alb ; parcă acum văd Brîul ca o centură cazonă uriaşă, nu ştiu de ce vopsită în alb, ceaţa aceea deasă care s-a abătut asupra noastră imediat ce am ajuns

la liziera pădurii şi în ceaţa pornită din senin şi în vîntul năpraznic din care credeam că nu mai scap mi-a fulgerat prin minte ideea să vă răpun. Trăisem liniştit pînă atunci, îmi îndeplinisem misiunile calm, cu frică, dar calm, calmul pornea din siguranţa pe care mi-o dădea meseria, frica din temeri adînci rămase din copilărie, or, dumneata nu numai că nu mi-ai ajutat frica să dispară, ai ajutat-o să crească, omorînd în mine liniştea de care aveam atîta nevoie. M-am uitat la dumneata din spate, eraţi în primul rînd, aşa cum stă bine unui comandant, la dreapta mea era Dobrin, şi poate că nu mi-aş fi aţîţat pofta de răzbunare dacă n-aş fi citit-o şi în ochii lui. Am încărcat arma; prin lunetă vă adusesem ceafa la cîţiva paşi, alesesem locul, puteţi să vă uitaţi în oglindă, aveţi un vîrtecuş la ceafă, or, eu în vertecuşul acela voiam să lovesc ; vîr- tecuşul era duşmanul meu principal şi m-am simţit eliberat sufleteşte la gîndul că omor un vîrtecuş, nu un om. Şi în clipa cînd am vrut să apăs, v^aţi întors şi mi-aţi spus să rămîn în spate, sînt tînăr, am nevastă, trebuie să depună cineva mărturie la timpul cuvenit pentru istoria nescrisă, şi faptul că m-aţi ales pe mine pentru mărturia viitorului m-a făcut să vă urăsc. Am ştiut însă din clipa aceea că n-am să vă mai pot omorî. Dobrin îmi citise în ochi ruptura de suflet, îl atinseseră vorbele şi pe el, altfel chipul nu i s-ar fi îngălbenit, ca şi cum ar fi avut în familie un mort. V-a acoperit ceaţa, ne-am retras şi, noaptea în pat, lingă Lovica, am plâns, n-am fost în stare să-i fac nimic şi a adormit înjurîndu-mă de mamă ; făcuse atîta drum de pomană pînă în zonă. Mă întrebaţi, poate, de ce vi le spun toate astea, de ce sar dintr-o parte în alta ; aşa e pîrdalnica de conştiinţă, domnule maior, chiar în faţa morţii nu se lasă trasă pe sfoară ; voiam să înţelegeţi ce era în sufletul meu cînd am aflat că trebuia cu mîna mea să-l omor pe Achim... eu, care vo- isem să vă ucid pe dumneavoastră...

Gogolea Vasîlie .asculta atent povestea, de cîteva ori se mirase auzind despre taică-său fapte de care nu-l crezuse în stare, apoi se miră şi se încruntă cînd, mai

departe, „domnişorul” povesti amănunţit cum îl „omorîse” pe bătrîn.

— Acum dumneavoastră de ce-aţi scornit toată povestea asta, adică de ce mă minţiţi pe mine cu lucruri pe care nu le-aţi făcut, domnişorule ? auzi Aurel rostite cu simplitate cuvintele din faţa uşii.

Pentru scurt timp Vasîlie devenise din nou tînărul de la început, puterea armei se topise în el, rămăsese singur doar

cu amintirile, şi Aurel nu înţelese de ce spusele lui, ce trebuiau să-l înfurie pe paznic, îl moleşiseră parcă, îi luaseră vlaga şi marea bucurie că era posesorul unei arme. Arma nici nu mai conta, o aşezase pe genunchi şi se uita la ea cu obidă, un corp străin, un păduche de care nu se putea descotorosi, da, chiar aşa arăta arma după privirile amărîte şi scîrbite...

— Ce-i cu dumneavoastră, domnişorule, ce s-a întîmplat, că dacă v-a trecut prin minte să-mi spuneţi aşa nişte minciuni, ori poate nu-s minciuni, o fi adevărul cel spus de dumneavoastră, numa că atunci minte Tudósé, fratele mai mare, doar şi' pe el l-aţi luat odată cu tata, şi alaltăieri, cînd m-am dus noaptea acasă ca să beau o cană de borş, că zgîrcitul de nea Folosea a zis că ne împuşcă dacă mai bem de la el, Tudósé era în vîrful patului, l-am văzut prin fereastră, şi povestea neamurilor viaţa lui de acolo unde vor să mute Dunărea. Şi povestea lui de la un punct suna altfel, domnişorule... Că chiar îmi părea răU; că v-am tot întrebat înainte dacă l-aţi omorît dumneavoastră, apăi cum să-l omorîţi ? Pe bătrîn l-a răpus tifosul, că Tudósé locuia numai la cîţiva kilometri de tata, dar de aflat tot a aflat şi a fost şi la înmormîntare, că doar era tatăl lui, şi de ce să nu-l lase dacă el o dorit... Domnişorule, dumneata vrei să mori ? întrebă simplu Vasîlie Gogolea cînd văzu tristeţea din ochii lui Aurel. Adică de ce să mori şr mai ales de ce să te omor eu pentru ce n-ai făcut ?... Şi, pe urmă, uite cum fuge timpul, că chiar mă gîndeam în vreme ce mă uitam la arma asta, că odată o să ningă şi odată o să se topească zăpezile, şi dacă a venit Tudósé, el o să are, asta-i sigur, adică aratul de toamnă are să fie făcut, am dus acasă şi jugul, jug frumos de paltin, eu l-am meşterit... Adică la primăvară de ce n-aş semăna eu, că viaţa pentru mine fără pămînt nu-i viaţă... Că Tudósé o spus că şi dumneavoastră aţi fost închis acolo, într-o dimineaţă v-a văzut sub escortă, mergeaţi împreună la aruncat muntele în aer, dumneavoastră înainte, el în spate, numai că nu v-a suflat în ceafă, aşa era de aproape, şi, tot uitîndu-se la vîrtecuşul din părul de la ceafă, i-o venit să rîdă, că mai are omul vîrtecuşuri, unul ori două, 4eu am trei, dar toate în

creştet, dumneavoastră la ceafă, şi Vasîlie îşi scoase căciula, ca Aurel să se convingă de numărul vîrtecuşurilor din

25 – Cina cea de taină

creştet. A vrut să vă bată pe umăr şi să vă zică o vorbă bună, doar eraţi din acelaşi sat, vă cunoştea familia şi el, ca mai mare, chiar o lucrat de cîteva ori la nea Alixandru, tatăl dumneavoastră... Aşa o zis, că îi era milă, dumneavoastră nu eraţi făcut pentru o viaţă amară, v-aţi rupt de sărăcia ţăranului, aţi ajuns domn, şi se vedea de la o poştă că domnia v-a sărăcit, nu mai aveaţi putere pe dinlăuntru... V-a văzut şi la cimitirul comun din dealul ăla de cretă, Tudósé săpa la taluz în apropiere şi s-o cutremurat cînd o înţeles că v-aţi aşezat în genunchi la groapa unde stătea scris după număr că se află tata, că pe cruce avea un număr, şi Tudósé ştia numărul pe dinafară. Cînd i-am spus alaltăieri că sînteţi sus la duşman, a rămas trăsnit Tudósé, nu i-o venit să creadă şi s-a încruntat, iar mie mi-o zis să vin acasă, că lui nu-i place să are, că eu trebuie să duc mai departe strîn-sura, că aşa îi e ţăranului dat, să-şi lucre pămîntul din tată în fiu, că mama nu mai are mult şi trebuie să nască ; eu cred că nesătulul de la fierărie i-a făcut felul pentru un jar de aprins focul. Că nici tata nu era chiar aşa uşă de biserică, domnişorule, acum, că ştiu povestea lui, pot să vă spui, că el de aia a stat pînă la urmă şi o avut grijă de ceilalţi deţinuţi bolnavi, că el, cînd s-o întors din America pe vapor, tot aşa s-au îmbolnăvit unii de tifos şi tata nu, şi tatăl lui Busuioc din Grădinari o murit, şi înainte de-o murit i-o dat tatei banii să-i dea muierii şi tata nu i-o dat, cu banii ăia puţini s-o ajutat să ajungă acasă, da’ faptul că nu i-o dat muierii banii luaţi de la unul ce murea de tifos l-a urmărit pe tata şi numa tîrziu am înţeles de ce-a vîndut el cei patru boi cumpăraţi a doua zi după ce venise, păi i-a vîndut, vă zic eu, că vitele erau luate din banii nevestei lui Busuioc. S-a dus bătrînul să-i dea banii femeii, dar femeia murise, şi tata n-a mai avut cui să-i dea şi a trebuit să poarte cu el moştenirea acelui furt şi din pricina asta nici cu noi nu era bun, ne bătea din te miri ce... Poate şi dumitale, domnişorule, ţi-a părut rău de ceva de vreme ce te-ai dus la mormîntul lui şi-ai îngenuncheat, că oamenii cînd au ceva pe suflet Cel-de- Sus nu-i lasă în voia lor, îi poartă pe drumul cel bun... Io, cu mintea mea puţină, cred că

dumneavoastră vreţi să muriţi, asta cred, şi io zic, domnişorule, că nu-i bine, nu-i bine deloc... Că dumneavoastră nici nu ştiţi că eu tot la două zile plec acasă fără să ştie nimeni, adică eu în munţii mei să nu cunosc cărările, apăi cine să le cunoască atunci ? Poate vă folosesc la ceva, că l-am auzit pe domnul Folosea vorbind cu cineva de nevasta dumneavoastră care urcă în fiece zi la sălaş, apăi eu, dacă vreţi, pot să-i zic vreo poruncă dacă mi-o daţi...

Vasîlie cercetă împrejurimile, se pregătea să spună ceva de seamă, altfel nu şi-ar fi luat automatul de pe genunchi, nu l-ar fi ţinut caraghios în poziţie de tragere, convins că cineva în spatele bordeiului îl ascultase. Nu-l ascultase nimeni, făcuse ocolul fără să dea de cineva, şi atunci Vasîlie intră în bordei şi-l întrebă pe Aurel în şoaptă :

— De ce vreţi să muriţi, domnişorule ? Alaltăieri din cer o căzut cu paraşutele vreo douăzeci de lăzi şi mîncare multă şi aparate de tot felul, eu cred că se pregăteşte ceva, şi sfatul meu, domnişorule, e să fugim şi să-i lăsăm dracului, ori poate dumneavoastră aţi făcut acolo jos ceva atît de rău încît nu vă mai puteţi întoarce ?... Dacă-i aşa... şi Vasîlie, cu teamă, se retrase în faţa intrării, speriat că, într-adevăr, omul legat la mînă putuse face acolo jos ceva deosebit de grav de vreme ce îi era teamă să coboare. Eu pot pune mărturie, domnişorule, dacă vreţi, că aici sus n-aţi făcut nimic rău pentru cei de jos.

Aurel se întoarse cu spatele, Vasîlie îşi pierduse din importanţă, îşi răcise gura de pomană şi aproape îi veni să înjure că în povestire se zugrăvise ca pe un criminal, inventase o groază de amănunte încît începuse singur să creadă în ele repetîndu-le cu lux de amănunte. Vasîlie nu-l crezuse. Din faţa bordeiului se auzi fluierată o doină, apoi cîntată încet, fără vorbe, cu suişuri şi coborîşuri de dor, ăsta era cîntecul lui Vasîlie. Aurel se posomori şi mai rău, ar fi vrut să fredoneze şi el cîntecul, îl ştiuse cu vorbe cu tot, dar cu toate încercările făcute nu şi-l aduse aminte.

— Domnişorule, spune-mi drept, m-ai minţit, ori poate Tudósé, dar Tudósé ce cîştig ar fi avut să mintă, el n-avea nici un cîştig, şi atunci zic eu că de minţit numai dumneavoastră aţi minţit, şi stau şi eu ca prostul şi mă

întreb de ce ? Că poate v-aţi legat de zisele mele, m-am înfierbîntat şi eu, cînd am fugit, mi s-a spus că dumneavoastră l-aţi omorît, apoi Tudose a zis că nu, şi Vasîlie tăcu, i se părea că şi aşa vorbise prea mult despre unul şi acelaşi lucru, nu se mai cădea din bună- cuviinţă să turuie în continuare aceleaşi fapte...

Giurgea înţelese că de data asta bolnavul nu mai poate, ultimele cuvinte îi ieşiseră din gură însoţite din nou de spuma roşie ; exagerase, îşi dădea singur seama, cu toate că medicul intrat peste el îi spusese, după un control sumar, că banditul are şapte vieţi în pieptul de aramă şi are să se facă bine. Medicul plecase. Giurgea adună la un loc faptele auzite în ziua aceea ; fruntea i se încreţise, din nou cîteva amănunte se legau între ele. Maiorul se întrebă de ce apărea atît de des numele acelui Piper şi ce legătură există între aceste nume.

— Apă, apă, şopti Aurel, şi Giurgea luă cana de pe masă şi turnă într-un pahar aflat şi el alături.

Aurel îşi înmuie buzele, apoi bău cîteva înghiţituri, şi Giurgea îşi mărturisi că medicul abia plecat putea avea dreptate în presupunerile lui... Mai bine ar muri, îşi zise maiorul şi, înche- indu-şi nasturele de la veston, luă poziţie de drepţi ; avu certa impresie că în faţa lui apăruse colonelul losulică, şi Giurgea se şterse la fruntea transpirată cînd înţelese că răceala strecurată pe lîngă el nu era altceva decît aerul de afară intrat prin geamul întredeschis deasupra.

45

I «

losulică îi adusese hainele militare. Achim urmărea ne- răbdător să vadă cum se descurcă colonelul cu sforile multe şi înnădite în care Pintilie legase pachetul ; numai Pintilie putuse să-l lege atît de temeinic, tot ce făcea el făcea cu simţire şi serios, ca un om de la ţară, asta era mîndria lui, să spună că de-aia face ce face, că-i de la ţară. Tot el

scrisese cu creion chimic pe hîrtia din sac de ciment : „Hainele lui dom’ căpitan al meu Achim Ieronim”. Achim zîmbi cînd citi înscrisul,
şi losulică nu zîmbi, îl invidie pentru acele cuvinte, lui nimeni nu-i spusese că aparţine cuiva. Nu mai încăpea îndoială, Pin- tilie împachetase hainele pentru un timp anume, nu crezuse că vestonul, pantalonii, mantaua, cizmele şi celelalte mărunţişuri importante, ce fac parte dintr-o uniformă, au să stea multă vreme date uitării ; spera în nevinovăţia lui Achim, altfel nu le-ar fi împachetat cu atîta grijă. Achim îşi trase cu zgomot umezeala din nări, brusc nările i se umeziseră, şi cum n-avea batistă şi nici nu voia să piardă nimic din ritualul despachetatului, preferă să aspire odată cu aerul şi nenorocita de emoţie cuibărită ca un răufăcător într-un asemenea loc.

losulică stătea în genunchi în faţa straielor kaki ; rînduise fiecare obiect în parte pe podeaua de ciment, ca Achim să-l recunoască. Numai după ce căpitanul dădea din cap, întîr- ziind voit gestul, tocmai spre a mări spaima colonelului că s-ar fi putut ca ciorapii să nu fie ai lui, şi atunci ar fi trebuit să-i caute în toată cazarma ciorapii. losulică, cu un oftat de uşurare, îşi lăsa greutatea pe celălalt genunchi şi lua alt obiect în mînă, spre a fi identificat. Se ciorovăiră la galoane ; Achim nu şi le recunoştea, erau galoane străine, pe cele originale i le rupsese chiar Giurgea în faţa regimentului, deci n-aveau cum să fie în pachet galoanele adevărate. Achim îi zise că preferă să-l reîntîlnească pe Cotoban decît să accepte nişte galoane purtate de altul. losulică, sfîrşit, se lăsă pe fund, nu mai suporta tensiunea inutilă, şi voind să se răzbune, îşi scoase ţigările. Achim observă că „Naţionalele” aveau din nou la un capăt culoarea hipermanganatului. Pe măsură ce vedea că i se împuţinează ,Naţionala”, losulică se îngălbenea, înţelegea că, odată terminată ţigara, n-are să-l mai poată momi pe căpitan, pofta de a fuma cînd îl vezi pe altul e de o mie de ori mai mare decît atunci cînd fumezi de unul singur.

— Trage şi tu un fum, Achime, spuse simplu losulică, cu vocea lui blîndă, şi Achim uită pentru ce anume nu voise să

ceară ţigara şi molatec prinse chiştocul între degetele umflate şi sorbi un fum. De ce faci atîta caz pentru nişte galoane, cu ce sînt galoanele de aici mai puţin ale tale ? spuse losulică tărăgănind vorbele, ca şi cum ar fi fost plictisit şi subiectul nu-l inspira.
Sau de la început ai ştiut că n-am să pot face rost de galoanele tale, ai mizat pe acest lucru ca să refuzi misiunea ; de misiune îţi era frică, galoanele nu erau altceva decît pretextul de a refuza să urci pe munte. în fond, eşti liber, tu hotărăşti, lăsă losulică să cadă greutatea răspunderii pe omul ce trebuia să şi-o ia.

Se ridică din poziţia incomodă şi subalternă şi, cu toate că îi era frică, îşi aşează fundul pe masa de piatră. De la această înălţime altfel îl privea pe Achim ; superior, nu din pricina gradului, ci a înălţimii, dar nici această supremaţie nu-l convinse pe Achim să renunţe la ceea ce el. afirmase răspicat ; el dorea echipamentul lui şi numai al lui. Sigur, nu era vorba de galoane în sine, celelalte vîrîte de Pintilie în pachet erau la fel de galoane ca şi primele, cu o deosebire fundamentală, pe galoanele vechi îşi aşezase Florica, în vremurile de altădată, fruntea ei albă şi bombată, pe ele plînsese de bucurie că ajunsese femeie de căpitan. Plecase Florica, dar Achim n-o urîse şi nici n-o certase, el pregătise clipa despărţirii, omeneşte, viaţa îi este dată omului o singură dată. îi scria şi acum, scrisori de dragoste, se vedea după graba cu care Florica îşi furişa gîndurile pe hîrtie, şi cu toate că spunea că celălalt bărbat e de omenie şi cumsecade, Achim înţelegea că fosta lui ne-vastă mai ţine la el. De multe ori îşi zisese că trebuie să curme iubirea deşartă, ce dragoste poate fi aia cînd te culci cu unul şi te gîndeşti la altul, şi Achim înţelese că numai moartea o să-l poată scoate din mintea femeii. Şi pe urmă cu galoanele astea, pe atunci noi şi cu steluţele strălucitoare îi rupsese ciorapii aduşi tocmai în cinstea evenimentului, şi femeia, mîndră de împletitura de nailon, nu mai avusese răbdare să aştepte... „Doamne, cît ne-am iubit”, zise Achim cu o amară nostalgie, şi din nou îşi aspiră udătura din nări, gest molipsitor, altfel losulică n-ar fi făcut

la fel.

— Trăieşti viaţa galoanelor, Achime, aşa-i ? întrebă losulică, înţelegînd că nu mai avea nici o şansă să-l înduplece pe căpitan să accepte compromisul.

— O trăiesc, tovarăşe colonel, o trăiesc, dar vă rog să mă credeţi că o trăiesc ca un vis, parcă nici n-ar fi fost viaţă, viaţa aceea, parcă de totdeauna numai viaţa asta am trăit-o cu adevărat... Numai viaţa care doare e viaţă, tovarăşe colonel...

— Mi-a spus Giurgea că degeaba îţi duc hainele fără galoanele adevărate, n-ai să accepţi, de unde mă-sa a ştiut că ai să recunoşti galoanele, de unde bănuia că ai să procedezi cum ai procedat ? Iţi dau cuvîntul meu de onoare, Achime, era să mă apuce isteria la gîndul că ai să descoperi că galoanele sînt străine, şi cînd am înţeles că ţi-ai dat seama, mi-a venit să te sărut ! Mă crezi, nici eu n-aş fi acceptat, deşi cum să-ţi spun, nu-mi pasă de galoanele astea ale mele, tot galoane sînt, am acasă vreo zece perechi, tocmai ca să nu fiu pus într-o situaţie delicată. De fapt, m-am cam plictisit de galoane, simt că sub greutatea lor capul meu nu mai scapără ca altădată... Ştii cum scăpăra ? Doamne, Doamne !... Mă duc uneori acasă şi, grăbit, mă dezbrac, mă poţi crede sau nu, dar în clipa aceea îmi năvălesc în minte fel de fel de gînduri, care mai de care mai năstruşnice... Poate nu-ţi vine să crezi ; într-o zi am făcut o experienţă, gîndul s-o fac mi-a venit stînd aşezat pe pat, grăbit m-am îmbrăcat în hainele civile, am urcat scările pînă în pod de patruzeci de ori ; ştii de cîte ori le-am urcat îmbrăcat în ţinuta militară ? Pe mine haina asta mă doboară, simt că n-am s-o mai pot purta, îmi sechestrează nu numai gîndurile, îmi reduce iniţiativele la nimic. Atunci, la ce bun galoanele ? Şi nici nu înţeleg această dorinţă a ta de a te îmbrăca neapărat în hainele tale, cine le poate deosebi pe astea de altele proaspăt călcate, să zicem, cu ce-ţi vor ţine mai cald nădragii ăştia purtaţi decît alţii noi ?

Achim rîse, încercarea colonelului de a-l convinge suna în urechile lui palid, losulică intrase pe panta amintirilor, parcă uitase de ce se afla acolo. Apăru Pintilie, tras la faţă,

încruntat, raportă scurt ceva despre deţinutul Căcălici Spiridon.

— Am început să ne măcinăm între noi ca proştii, şi cînd materia începe să-şi omoare propria ei fiinţă... Tu ştii ce-i neantul, caporal ? întrebă losulică.

Şi caporalul Pintilie se uită în tavan, aşteptînd răspunsul de acolo, dar răspunsul nu veni, şi pentru că nu ştia ce să spună, începu să sughiţă ca un copil !

— De ce vă bateţi joc de mine, tovarăşe colonel, ce v-am făcut ? Nu eu mi-am ales această meserie, am fost trimis aici, de unde să ştiu eu ce e porcăria aia de ziserăţi dumneavoastră ?... Că numai pe mine mă trimiteţi noaptea în pădure după maica aia, maica precistii cui a făcut-o, pînă ce într-o zi are să-mi facă felul, că şi în seara asta am văzut-o ieşind din mînăstire după ce înainte a ieşit unul de la ea, şi unul acela, în loc să urce muntele, a intrat în cazarmă, şi semăna cu tovarăşul Dobrin, pe urmă mi-am zis că nu poate fi el, cum să-şi permită tovarăşul Dobrin să aibă de-a face cu o duşmancă, tovarăşe colonel... Atunci, de ciudă, am tăiat muntele şi i-am ieşit muierii în faţă, am ajuns-o lîngă sălaşul lui Rogozea şi acolo s-o întins cu altul, şi asta eu nu mai înţeleg.

— Păi ce-ai văzut tu e tot un fel de neant, Pintilie, un soi de nălucire, asta e neantul, şi neantul ăsta are să te mănînce şi pe tine dacă nu găseşti galoanele vechi ale căpitanului Achim, cele originale, unul are o pată vineţie, ţin minte că atunci cînd i le-a rupt Giurgea, am luat unul cu mîinile umede de hiper- manganat.

Pintilie se codi un timp, apoi tropăi ca şi cînd i-ar fi comandat cineva pe loc repaos, şi, timid, scoase din buzunarul de la piept al vestonului cele două galoane, cu şireturile rupte din care unul era vînăt la un capăt.

— Am vrut, să trăiţi, ca amintire le-am luat, erau în dosarele de sus de la reformaţi, cum îi place să spună tovarăşului Dobrin, or, eu am avut şi am o mare dragoste pentru dumnealui, şi Pintilie îşi şterse mustăţile. M-am săturat de viaţa asta, să trăiţi, tovarăşe colonel...

„Două zile de arest !” voi să comande losulică, dar pînă la urmă se răzgîndi, bătu aerul cu mîna, îi făcu semn

caporalului să plece şi, după ce mai privi o dată galoanele cu steluţele oxidate, i le înmînă căpitanului.

întinerise Achim, ţinea galoanele în mîini cum ar fi ţinut un lucru de preţ, pînă şi privirile i se schimbaseră, deveniseră mai agere, negrul din mijlocul lor se limpezise. Cu un ton poruncitor, ceru apă, săpun şi maşina de bărbierit, nu putea ieşi aşa în lume.

— Dacă ai cumva vreo vînătaie sub barbă, nu ieşi din cazarmă, înţeles, căpitan Achim ? Să nu vadă lumea că aşa şi pe dincolo, cu toate că nu cred, Cotoban nu lasă urme pe faţă, el ştie, băga-l-aş în mă-sa, unde să le lase, şi unde le lasă, doare o viaţă. Nu dai nimănui nici o explicaţie, refuzi să comentezi detenţiunea, ca şi misiunea, mai ai pînă atunci patru zile, căpitane, foloseşte-le cum trebuie, zise dar cînd văzu firul lung şi argintiu, cu inserţii metalice, ţinut de Achim de un capăt, îşi muşcă buzele.

— Ce furtun e ăsta, losulică, eu cred că de la vreo maşină, miroase a motorină, ce dracu, doar n-a vrut Dobrin să-şi bată joc de mine ? ! spuse Achim şi rîse, un rîs gălăgios şi fals.

— De la un avion căzut în timpul războiului, se poate spîn- zura omul cu un asemenea tub. losulică veni lingă căpitan şi pipăi partea de mijloc, să-i vadă rezistenţa.

într-adevăr, furtunul era solid şi practic.

Achim se bărbieri cu atenţie, colonelul îi ţinea ciobul de oglindă, şi tot el îi pregăti o soluţie uşoară de hipermanganat, să nu i se infecteze faţa ; lama era nouă. Nu se vedea pe chipul lui Achim nici o vînătaie, doar ceafa i se înfundase în gît, semăna cu gîtul lui Giurgea, remarcă făcută imediat şi de losulică.

— Măi, al dracului, pînă la urmă porcul ăsta o să ne facă pe toţi să semănăm cu el, zise colonelul în glumă şi îşi masă ceafa îngroşată şi la el.

Arăta bine Achim în haine militare. losulică se învîrti în. jurul lui ; nu-i convenea ridicătura de la pantaloni, unde îşi ţinea Achim tubul de cauciuc, şi atunci, ca să nu se vadă ghemul, i-l ridică pe sub cămaşă pînă la buzunarul din interior al vestonului ; acolo stătea cu mult mai bine. îi perie mantaua,, i-o întinse în partea de jos, să nu se vadă

dungile rămase de la împachetat, şi, plin de admiraţie, losulică înclină din cap.

— Cazangiu, cazangiu, pe cuvîntul meu dacă n-ai fost făcut pentru a fi militar.

Bocancii erau pe alocuri mucegăiţi. losulică scuipă de cîteva ori pe ei, apoi, cu marginea propriei mantăi, îi curăţă de praf ; Achim rîse de atîta grijă părintească...

— îţi doresc noroc, căpitane Achim, spuse colonelul cu vocea tremurîndă şi ieşi primul din celula unde deţinuţii nu zăboveau niciodată mai mult de o săptămînă. Achim fusese o excepţie.

La ofiţerul de serviciu găsi o hîrtie în care erau înscrise cele cinci zile de permisie, adică patru pînă la misiune şi una după ea. Doar aceste zile înscrise pe petecul cenuşiu erau menite să-i dea dreptul să poarte mantaua militară, şi Achim înghiţi în gol. Ce uşor se debarasase în curtea lui Alixandru şi de manta şi de veston, cu cîtă ură le aruncase şi cît de sincer convins îşi ceruse demisia. Uite că venise ziua cînd trebuia să regrete acele porniri, crezuse că gestul va fi socotit firesc în starea de atunci ; nu fusese, dovadă tot ce se întîmplase mai apoi. Se simţea ca în prima zi cînd plecase din cazarmă cu galoanele noi pe umeri, avusese, ca şi acum, sentimentul că toată lumea se uita la el. Care lume ? Pe stradă nu se vedea ţipenie de om, pe trotuarul din partea cazărmii circulaţia era interzisă, iar pe cealaltă nu se zărea urmă de pieton. La poarta numărul doi se vedeau camioane cu prelată verzuie intrînd unul după altul, şi Achim înţelese ce transportau maşinile. Nu, n-avea nici un rost să meargă pe strada Coliviei, aşa stătea scris pe peretele unei case de vizavi, strada Coliviei ; era pentru prima dată că vedea inscripţia albastră, măcinată de rugină la margini. Ştiuse de totdeauna că porţiunea aceea de drum se numea strada Cazărmii, n-avusese cum să observe schimbarea, tot aşa cum nu observase clădirile noi din interiorul acelor ziduri devenite între timp de nerecunoscut... Nu se opri nimeni pe drum să-l întrebe de unde vine şi unde se duce, oamenii rari şi grăbiţi treceau înfofoliţi nu atît de frig, era o lună relativ caldă în acea toamnă, poate păreau zgribuliţi din cu totul alte motive, necunoscute lui. Ridică din umeri şi simţi galoanele cum se

înalţă, dar bucuria că le purta din nou dispăruse, sau era o simplă impresie de moment datorată încercărilor prin care trecuse. îl depăşi un convoi mortuar şi avu impresia că printre puţinii civili vede şi ceafa groasă a lui Giurgea. Era doar o părere, ce să caute maiorul la o înmormîntare civilă, ce avea el cu femeia cu faţa ascunsă în vălul des, ţinută de braţ de doi tineri şi urmată de alţi trei ? Un voal făcut din tifon, aruncat peste o haină ţărănească, cusută cu flori în partea de jos. Achim ridică din nou din umeri, tot mai des la năluciri ridica din umeri, acesta era singurul răspuns pe care putea să-l dea. De fapt, de ce dorise aşa de mult să iasă din beciul întunecos ? Uite, îl apuca sţrănutatul, se dezobişnuise de aerul curat, încăperea neaerisită îi priise mai mult. Se şterse la nas cu dosul mîinii, batistă nu avea, uitase să-şi ceară batista, şi, înciudat, începu s-o caute în buzunarul de la veston ; batista era acolo, era batista cusută de Florica. Văzu inscripţia unei grădiniţe, asta era grădiniţa unde lăsase cu limbă de moarte să i se întrebuinţeze fondurile, economiile de militar, de om plecat în misiune, de om plecat cel mai adesea la moarte, economii nu puţine, nici multe, suficiente ca să poată aduna o duzină de copii sub un acoperiş, copiii pe care şi-i dorise şi pe care nu-i putuse avea. Se întoarse cîţiva paşi ; firma roşie era prinsă de uşa mare a porţii, geamul de la clădire era undeva în spate ; ridicîndu-se pe vîrfurile cizmelor, voi să privească în interior peste perdeluţele de hîrtie. Nu reuşi, perdeluţele acopereau mai bine de jumătate de geam, iar fereastra era şi ea destul de ridicată de la trotuar. Ca să-şi poată satisface curiozitatea, fu nevoit să deschidă uşa de lemn şi să pătrundă în curtea interioară, ca o boltă. în curtea mare şi frumoasă, în afară de cîteva leagăne, de cîteva mingi şi un scăunel, nu se mai vedea decît instalaţia sanitară din fundul grădinii; timpul nu avusese vreme s-o înnegrească, scîndurile erau proaspăt geluite, şi Achim cu greu îşi înfrînă rîsul cînd văzu un băieţel cum iese cu pantalonii lăsaţi pe vine şi cum aleargă ţinîndu-i de bretele spre uşa deschisă a casei. Achim o luă pe urmele puştiului. în partea din spate a imobilului se deschidea un coridoi' larg, pe pereţii căruia erau prinse zeci de desene, majoritatea reprezen- tînd soldaţi şi puşti, ici-colo cîte un

avion în poziţie de picaj. Deasupra unei uşi stăteau scrise pe o banderolă roşie, cu litere albe, cîteva cuvinte, şi Achim le citi ca şi cum n-ar fi fost vorba de el, ci de un străin. „Copiii orfani mulţumesc tovarăşului Achim, părintele lor.” Deci ajunsese părinte. Ar fi vrut să lăcrimeze, viaţa îl răsplătise într-un fel, avea şi el copiii lui, nu fu în stare. O uşă se dădu în lături şi o mu- trişoară se sperie cînd îl văzu în rama ei. Uşa se închise şi la scurt timp apăru educatoarea, o femeie corpolentă, îmbrăcată în alb, speriată de ceea ce probabil îi spusese fetiţa. Achim intră în clasa mare, cu paturile rînduite pe o parte şi cu măsuţele şi scaunele pe alta ; nu auzea explicaţiile femeii, ele îi treceau pe undeva pe lîngă ureche, îl interesau desenele la care lucrau cei cincisprezece copii cu osîrdie. în faţa lor se vedea un canar împăiat, de culoare galbenă, şi puştii se străduiau să-i redea pe hîrtia de desen contururile.

— A trecut într-o zi un tovarăş militar şi ne-a adus canarul, a zis că ar fi tare fericit da,că l-ar desena copiii.

— Cotoban, nu ? întrebă Achim, şi femeia, zîmbind, răspunse afirmativ, tovarăşul Cotoban le adusese canarul. ■Ştiţi în această grupă sînt copii rămaşi orfani de la ultimul atac de pe munţi şi pe care mamele au preferat să-i lase peste zi la noi, să nu le stînjenească la muncă, se simţi datoare educatoarea să explice. în curînd statul ne va aloca fonduri, aşa mi s-a spus, chiar tovarăşul acela cu canarul ne-a promis, iar tovarăşul colonel losulică se ocupă de problemele igienei, ne-a adus pînă acum vată şi hipermanganat.

— Să trăiţi, se auzi glasul copiilor, ridicaţi la un semn ascuns al educatoarei, în clipa cînd Achim se pregătea de plecare.

Era stînjenit, emoţionat, parcă el era unul din micuţii cu feştilele la nas ; nu fu în stare să zică nici bună ziua, şi numai cînd îşi aduse aminte că plecase ca un necivilizat, se întoarse şi strînse puternic în palmă mîna femeii şi cine ştie de ce o sărută pe amîndoi obrajii, ca şi cum şi-ar fi luat de la un prieten apropiat un ultim rămas bun. Se auzi o salvă de automate, probabil în cimitirul din apropiere se îngropa un militar, şi Achim, curios şi cu sufletul liniştit de ceea ce văzuse în grădiniţă, aproape alergă pînă la cimitir. Nu era

vorba de un militar, era îngropat un civil cu onoruri militare, şi cînd se apropie mai mult de groapă, îl văzu pe Giurgea.

— îl îngroapă pe Spiridon, spuse acesta în şoaptă, şi Achim se miră, nu înţelegea ce căutau soldaţii acolo, acum în poziţie relaxată, după ce îşi îndepliniseră misiunea.

Un om în civil, cu capul acoperit de o căciulă miţoasă, ţinea un discurs, Achim se minună de laudele aduse defunctului, de marea lui valoare ca activist de partid, de ajutorul dat ţării în lupta ei pentru industrie şi agricultură. Sicriul era descoperit, Căcălici zîmbea dintre meşele albe în care îi era vîrît capul, şi Achim, care-l văzuse numai cu cîteva zile în urmă, observă vînătaia de la ureche, şi pentru că nu-i putu vedea lungimea, se .apropie şi mai mult. Reveni lîngă Giurgea. Era roşu ca focul, era nervos, n-avea stare şi îşi trecea greutatea trupului, altădată masiv, cînd pe un picior, cînd pe celălalt.

— De ce, căpitane Achim, de ce, cine are nevoie să ştie că Spiridon a fost ceea ce a fost, poate nevasta lui, uite cum îi soarbe cuvintele mincinosului ăluia, locotenentul Oprică, dacă-l ţii minte, el e cel cu cuşma, nici măcar atîta respect nu-i oferă, ca să şi-o dea jos.. Am auzit că ţi-au dat drumul, mă bucur, peste o săptămînă ies la pensie, zise Giurgea şi plecă, nu înainte de a arunca o mînă de pămînt peste sicriul coborît între timp în groapă.

Oficialităţile îşi văzură de drum, soldaţii, în pas alergător, ieşiră din cimitir, şi atunci, peste liniştea şi singurătatea crucilor strîmbe de timp şi de vreme, se auzi plînsul sfîşietor al nevestei lui Căcălici, un bocet straniu, în care femeia îşi rostea propriile ei păreri despre cel ce-i fusese bărbat. Cuvintele nu numai că erau de reproş, femeia îl acuza pe Căcălici că-şi merita pe deplin soarta şi-i mulţumea bunului Dumnezeu că-i îndeplinise rugămintea şi —1 dusese pe bărbat acolo unde ea voise. îl -observă pe Achim, şi, smulgîndu-şi tifonul negru de pe chip, arătă căpitanului o faţă înfuriată, o faţă de ţărancă mîniată peste măsură. Dar cînd înţelese că militarul n-are de gînd s-o lase singură, luă bruşi de pe mormînt şi aruncă cu ei în Achim.

— Fire-aţi ai dracului de golani, că voi l-aţi omorît şi pe

urmă tot voi îl...

Femeia lui Spiridon se îndepărtă, îi era lehamite să mai bocească lîngă un străin încăpăţînat ce nu voia să plece; împărţi cei cîţiva colaci şi blidul de colivă lui Alixandru şi Savetei, atunci intraţi în cimitir. Auziseră şi ei rafala şi, cu toate că aveau <de gînd să meargă în oraşul învecinat, îşi ziseră că ceva dulce pentru stomac n-ar strica, dulcele ţine de căldură. Saveta prima îşi îndreptase paşii spre cimitir. Cînd văzu cimitirul gol, Alixan- dru scuipă într-o parte, cuprins de obida efortului inutil, iar Saveta se puse pe plîns ; alergase ca o disperată de pomană. Numai cînd zări dincolo de buza gropii chipul răvăşit al femeii în doliu, Saveta înţelese că nu totul era pierdut. îşi luă coliva într-un castronaş, nevoile o învăţaseră să poarte cu ea obiectele de trebuinţă pentru felurite prilejuri, castronaşul era special pregătit în traistă pentru colivă. Ea primi toată coliva mirată de dărnicia văduvei. Un asemenea gest nu putea fi lăsat nerăsplătit ; îşi lăsă desaga şi începu să bocească, urmată de Ali- xandru, înveselit de colăceii proaspeţi şi de paharele de vin, trei la număr, atît încăpuse în paharul lui mare din sticlă fumurie în care nevasta lui Căcălici ţinuse vinul. Saveta alese unul din bocetele ei pentru necunoscuţi, un bocet ce nu putea jigni nici mortul, nici pe cea rămasă în viaţă. Dacă ar fi ştiut ceva despre traiul celui băgat în pămînt, ar fi ales altceva, putea plînge şi boci pentru orice necaz al semenului. Necazul femeii de lîngă ea, mirată de vocea dumnezeiască a Savetei, îi era necunoscut, aşa că însoţitoarea lui Alixandru se mulţumea să-l laude pe mort, nu prea tare, să-l critice că n-a avut grijă de femeia rămasă fără sprijin, dar nici critica să nu fie din cale afară de aspră, nu cumva să-l necăjească pe Cel-de-Sus.

— L-au îngropat fără popă, eu numa aseară am aflat că azi îl îngroapă, parcă s-ar fi spînzurat, l-au îngropat ca pe un necredincios, el care era membru de partid şi nu lipsea de la o slujbă !

Atît îi trebui Savetei să afle, cîntecul ei se înălţă pînă la cer. Şi Alixandru, cu vocea lui groasă, făcu melodia şi mai gravă, încît Achim avu impresia că asistă pe viu la ceva deosebit de apropiat; cîntecul era de o tristeţe fără margini.

Nu se putu stăpîni. La început îşi strînse umerii, apoi umerii începură să-i tremure, şi numai cînd femeia lui Căcălici îi dădu una după ceafă, înţelese felul jalnic în care se purta.

— De ce plîngi, omule, că nu ţi-a fost neam şi nici bine nu cred să-ţi fi făcut, cu toate că, Dumnezeu să-l ierte, el rău o făcut oamenilor numai din pricina animalelor, aşa era el, avea înţelegere mai mare pentru o găină decît pentru un om, cu vacile stătea de vorbă ceasuri întregi, iar pentru mine n-o avut vreme niciodată, în douăzeci de ani de căsnicie nu cred să fi schimbat cu mine două vorbe. Şi cînd mă chema în pat pentru treburi lumeşti, îmi făcea semn cu degetul să dau fusta jos, atunci cum să plâng pentru aşa un om ? ! şi femeia hohoti, de data asta sincer, altfel plânsul nu i-ar fi sufocat respiraţia şi nu s-ar fi transformat mai apoi în ceva liniştitor şi duios. Şi tu ce tot cînţi, Alixandre, doar mortul a încercat frînghia de creanga roşcovarului, Doamne, Doamne, cum se încurcă toate în lumea asta...

Deci bărbatul cu părul vîlvoi, cu barba albă de patriarh, omul care cînta alături de Saveta era tatăl lui Aurel şi al lui Liviu. Achim se uită îndelung la omul ajuns de nerecunoscut. De cîtăva vreme timpul parcă lucra altfel, supradimensionase zilele şi săptămânile, o zi făcea cît un an şi o lună cît o viaţă, şi, într-adevăr, o viaţă trecuse de cînd nu-l mai văzuse pe Alixandru. Nici nu l-ar fi recunoscut dacă văduva lui Spiri- don nu i-ar fi pomenit numele. Saveta uitase că se află în cimitir şi că boceşte un mort; bucuroasă de propria ei voce, cînta, de data asta o arie dintr-o operetă. O auzise la difuzor, îi plăcuse şi o introdusese în repertoriul de bază şi o cînta atunci cînd nimerea cu Alixandru în vreo crîşmă. La intrarea în cimitir din nou apăruse lumea, aceeaşi lume abia plecată, şi parcă acum era înmormîntat cu adevărat cineva, îngropăciunea petrecută cu o jumătate de oră înainte fusese doai' o repetiţie. Văduvei lui Căcălici îi păru rău, cînd văzu puhoiul de oameni, că îşi dăduse toată coliva şi covrigii. Şi pentru că nu-i rămăseseră decît lacrimile, le dădu drumul, potolit şi cu bună-cuviinţă. Vocea Savetei îl adusese de acasă şi pe preot; nu pricepea ce se putuse întîmpla în cimitirul păstorit de el. Venise grăbit cu diacul, acesta

strîngîndu-şi din mers brăcinarii, aşa că văzînd lumea adunată, popa se porni pe slujbă, Saveta dîndu-i aminurile.

— Amin’doane, la loc cu verdeaţă...

— La loc cu verdeaţă, se auzeau parcă de pe altă lume cuvintele moi ale preotului.

Şi Achim se trezi făcîndu-şi cruce şi nu-i fu ruşine că în ceasul acela de cumpănă se arătase în faţa hainei militare om slab. Nu-i păsa că Giurgea era în spatele lui şi-l măsura din priviri, n-avea decît să-l măsoare, asta era menirea lui, să-şi piardă timpul cu alţii. Achim voi să-l înjure dar cînd îşi răsuci gîtul, nu văzu în spate pe nimeni ; Giurgea se putea foarte bine nici să nu fi fost, tot mai des cînd era vorba de el, avea năluciri, umbra lui îl urmărea oriunde s-ar fi aflat, sau poate starea lui era de vină, nervii şubrezi de atîtea încercări şi mai ales, întrebările ce-i brăzdau' creierul ca un fier de plug, ele, întrebările, fără răspunsuri. Cinxitirul devenise un spectacol, nu mai era cimitir ci un soi de demonstraţie a durerii şi a veseliei, dovadă era corul behăit al celor prezenţi, deasupra căruia se înălţa limpede vocea popii şi, mai presus de a lui, a Savetei. Sticlele de băutură se treceau din mînă în mînă, în semn de respect pentru marele dispărut. Achim se uită roată, să vadă măcar o figură cunoscută. în afară de Alixandru şi Saveta nu întîlni nici una, doar cîţiva civili cu căciulile trase pe ochi îi atraseră atenţia. Cînd privi mai bine, înţelese că oamenii cu căciuli ce umpleau jumătate din cimitir erau oamenii cazărmii ; uitaseră că sarcina lor era alta, plîngeau mai abitir decît văduva mortului. Achim, ca să n-aibă de-a face cu întrebările lor, preferă să plece, cu toate că din inimă ar fi dorit să mai rămînă. Niciodată nu avusese ca acum sentimentul rudeniei cu tristeţea aceea generală. Spiridon dispăruse din memoria lui, trează era doar mişcarea de oameni născută prin călătoria cuiva drag, şi acel cineva drag putea fi oricine. O clipă Ieronim avu intenţia să urle şi să. înjure adunătura de gură-cască ce-l înmormînta pe el, nu pe Spiridon ; Spiridon murise de mult, putrezise între timp îngroapă de lut, cel proaspăt înmormîntat se afla încă viu, de faţă,, şi acesta era el, Ieronim Achim.

46

Vasîlie Gogolea trecuse de Brîu şi, odată trecut, privi înapoi ; nu mai văzu nimic, coborîse parcă din abur şi se sperie cînd îşi aminti că pînă la acel loc pustiu, văduvit de verdeaţă, văzuse totul, nu se poticnise nici măcar de un ciot, ca dintr-odată, ajuns aici să i se pară că plutise pînă la locul unde se afla pe un nor. Aurel îi dăduse o poruncă, se afla în cele cîteva rînduri scrise pe un petec de hîrtie, hîrtie ruptă dintr-o margine de ziar, şi Vasîlie ar fi vrut să ştie ce veşti îi trimite Aurel soţiei lui ; pînă la urmă se ruşină şi împături rîndurile la loc. Ce ajutor mai e ăla dacă vrei să afli gîndurile de taină ale celui ajutat ? Nu s-ar fi încumetat la acest drum periculos dacă n-ar fi înţeles din minciuna „domnişorului" o aprigă dorinţă de-a muri. Voise să-l aleagă pe el, pe Vasîlie, dar în loc să fie ucigaş, preferase să-I ajute pe cel ce-i năpăstuise pe-ai lui. Nu acesta.era însă gîndul de căpătîi ce-l îndemnase să coboare. Pămîntul, semănăturile de toamnă ce dăduseră colţ, cu toate că sub poala muntelui îşi arătau chipul mai tîrziu. Fusese însă o toamnă lungă, cu soare ; o căldură neobişnuită pentru acel anotimp măturase cu mantia-i fierbinte aşezările din vale, şi Vasîlie dorea să ştie dacă ai lui puseseră cele de cuviinţă în ţărînă, ei erau datori să trăiască şi să împingă mai departe agoniseala neamului lor. Sus, pe făgaşul din mijloc al muntelui, se porni iarăşi vîntul. Tot aşa se auzea zbaterea lui şi de pe cornişă, dar aici era însă mai tînguitor, mai puţin aspru şi palele lui răzleţe, ajunse pînă la el, nu erau aşa de reci şi neprietenoase. Sălaşul lui Alixandru Rogozea se vedea luminat de soare în poiana încă verde ; se zăreau chiar cîteva cupe de albăstrele, pitice şi aprinse la culoare prin iarba pe alocuri pîrlită de vînt şi de răcoare. însă petalele lor îl făcură pe Vasîlie să uite că trebuia să nu se arate vederii. Cu ocheanul lui puternic, Folosea l-ar fi putut repera de sus chiar şi prin ceaţa albă, şi atunci ? Uită repede ce s-ar fi petrecut atunci; o albină dezmorţită de soarele cald încerca anevoie să se ridice spre mijlocul florii, de cu seară căzuse potopită de frig lîngă nectarul nestrîns,

şi în amorţeala ei de vietate nu simţise decît mirosul îmbietor al albăstrelei, mirosul o ţinuse în viaţă, şi acum albina o răsplătea cu căldura filtrată prin aripile de mătase. Vasîlie scoase din buzunar o cutie de chibrituri, vîrî beţele într-un buzunar, apoi luă albina cu floare cu tot, floarea să-i ţină vietăţii de urît în întunecimea de carton. Jos avea să-i dea albinei drumul. Sus n-avea să mai reziste o noapte la frig, îşi zise Vasîlie şi îşi simţi sufletul mulţumit pentru bunătatea lui de a da lumii în plus o albină. Auzi vorbe ; nu-i veni să creadă că se puteau auzi vorbe acolo unde se afla, cu toate astea, cuvintele porneau din sălaş, vîntul le aducea pînă la el, şi, de vreme ce imul vorbea, însemna că neapărat se cuvenea să fie şi al doilea, altfel cum să vorbească omul de unul singur ? Ar fi trebuit să fugă spre pădure, ar fi fost cel mai bun lucru pe care îl avea de făcut. Dar curiozitatea vîrstei lui fu mai mare, nu voi să fugă. Ţinînd într-o mînă cutia în care se aflau albina şi floarea şi în cealaltă cuţitul rămas moştenire de la lonu Firii din Bularca, se apropie tiptil ; se sperie de el însuşi, atît de cu grijă umbla, voi chiar să-şi audă propriii paşi, dar nu fu în stare, şi atunci, ca să-i piară spaima şi urîtul, fluieră în el, fără zgomot. Se dovedea a nu fi un ajutor prea de nădejde, altfel la ce bun această abatere de la porunca pentru care plecase de sus ? Dar Aurel avea pînă la urmă să-l ierte dacă totul urma să se termine cu bine. Şi adică de ce nu s-ar termina cu bine, îşi zise Vasîlie, şi înghiţi în gol ultimul crîmpei de melodie smuls din fluieratul lui fără sunet. Era o voce de femeie, se auzea limpede, cînta ceva, parcă vorbea de un prunc, lui îi cînta şi lui i se spovedea, şi pentru că după un răgaz destul de mare nu auzi şi cealaltă voce, Vasîlie prinse curaj şi ocoli din cîţiva paşi alcătuirea de lemn cunoscută de pe vremea cînd venea cu oile la munte. Teama îi dispăru cu totul, în tîrnaţul cabanei nu era decît o singură femeie, o mai văzuse el pe undeva, cu siguranţă o mai văzuse. O fi vreo aiurită din alea multe care au apărut în ultima vreme în jurul cazărmii, vreo nebună scăpată de la azil şi urcată în munte să-şi piardă urma. Liniştit de această explicaţie, Vasîlie coborî alergînd, pînă în vale mai era drum, nu glumă, cu toate că se vedea turla bisericii şi acoperişurile caselor ; ca

om născut sub poala muntelui ştia că ochiul se înşeală, ceea ce la prima vedere i se părea aproape, era de fapt foarte departe, aerul de munte e altfel şi altfel se vede lumea prin curăţenia lui, la munte totul ţi se pare mai aproape, ca şi durerea, ca şi dragostea. Aşa auzise el odată zicînd pe unul înalt unei fete

de la liceu. îi ştia, îi erau vecini. Chipurile liceenilor se topiseră în amintire, dar cuvintele rostite în seara aceea îi rămăseseră în urechi, i se păreau o adevărată descoperire : auzi, durerea şi dragostea... Ajunse într-un loc de unde se vedeau petecele de semănături ; acolo, între negrul şi cafeniul postăţilor, se întindea fîşia verzuie ; acolo era griul lor de toamnă, singurul grîu de toamnă dealtfel. Vasîlie simţi cum îi tremură mîna în care avea cutia cu albina. Alergă în jos fără nici o luare- aminte şi nu se opri decît la marginea viitorului lan ; grîul dăduse colţ, nu era mai mare firul de un sfert de deget, dar, cu toate astea, avea un miros de grîu copt. Vasîlie, în- chizînd ochii, văzu cuptorul încins şi aluatul strecurat de mai- că-sa sub bolta lui roşcată ; pîinea cea de toate zilele. Deschise cutia ; albina îşi prinse picioruşele încărcate de polen de două petale albastre, şi galbenul pe albastru, în lumina roşietică de amurg, străluci ca un diamant. Prinsă de căldura soarelui, albina se dezmetici, cu picioruşele din faţă îşi mîngîie trompa, îşi desfăcu aripile, voind să le încerce trăinicia, apoi, moale şi fără zgomot, îşi luă zborul, nu înainte de a face două cercuri în jurul capului lui Vasîlie. Băiatul cel mic al lui Gogolea îşi strecură în cutie beţele de chibrit, apoi se aşează în genunchi. Pămîntul era plin de bruşi, multe fire nu-şi arătau capul din cauza ţărînei nefărîmiţate, şi Vasîlie se înfurie pe fratele lui, scăpat de la ocnă, că îşi bătea joc de puţina lor avere. Nu-i nimic, avea să se întoarcă el, Vasîlie, definitiv, ştia de ce are nevoie pămîntul, nu plecase niciodată de lingă el. Luă un bruş în palma lată şi sfărîmă ţarina între degete pină ce o făcu făină, apoi îşi întinse palma şi suflă praful gălbui ca şi cum ar fi vrut să-i dea viaţă. Nu zbură tot colbul, rămăsese din el printre liniile asudate ale palmei, şi Vasîlie se minună cînd văzu noul tipar din căuşul mîinii, linia vieţii scurtă şi a inimii lungă şi

groasă ca un maţ. Numai aceste două linii le putea desluşi, îl învăţase cineva Sus, un ghicitor, ce valoare aveau acele două linii; la început Vasîlie nu crezuse, cum putea el să moară devreme, numai pentru că linia ce trebuia să treacă peste încheietură se oprea cu mult deasupra ei ? O prostie, îşi zisese atunci Vasîlie, dar, pe măsură ce se gîndea la spusele ghicitorului, înţelesese că

minciuna se cuibărise adine, ca o amintire ce nu putea fi dată uitării. îşi mirosi palma, pămîntul avea aromele lui cunoscute. Numai pămîntul lor mirosea aşa ! Odată îl văzuse pe taică-său cum duce la nas pămîntul vecinului ; nu mirosea nici pe departe atît de puternic şi de frumos ca pămîntul lui. îşi şterse palma de fundul pantalonilor şi, fără grabă, şi mai ales cu teama alungată din el, coborî mai la vale ; parcă fusese într-o simplă plimbare, o plimbare lungă de cîteva luni, şi acum se întorcea la ai săi, uitînd de orice grijă. Crezu că s-a lovit cu cotul de o creangă şi haina de pănură s-a agăţat de ceva dar numai cînd simţi o apăsare grea şi o smucitură înţelese că în spatele lui era un om. Nu mai avu timp să scoată cuţitul. Folosea îl răsucise cu tot trupul spre el şi mîinile îi prinseseră încheieturile cu atîta putere, îneît scoase un geamăt. Nu putea ascunde biletul. Dacă Folosea i-l ceruse, însemna că l-a văzut pe Aurel cînd i l-a dat. Vasîlie, posomorit, cu lacrimile în ochi, scoase din şerpar petecul de hîrtie şi i-l întinse.

— Ai merita să fii împuşcat, asta ai merita, nu mai aveţi în voi pic de cinste, spuse Folosea în timp ce despăturea hîrtia.

într-o clipă, Vasîlie se gîndi să fugă, automatul era trecut cu cureaua peste umăr ; alungă acest gînd fiindcă, oricum numai Sus putea să se întoarcă, ori cel mult putea urca pe alţi munţi, în semn de resemnare simţi cum umerii i se pleoştesc, cum mîinile îi devin mai lungi, cum palmele aproape i se lovesc de rotulele genunchilor.

— Ai vrut să fugi, nu-i aşa ? Noroc că ţi-ai dat seama că n-ai unde, prostule, şi pe urmă crezi că un Iscander e atît de tîmpit să nu-şi ia măsuri de precauţie ? şi scoase de sub cureaua din spate a pantalonilor un Nagan uriaş şi-i vîrî ţeava cu mirosuri de uleiuri şi praf de puşcă sub nas. Te duci la nevasta lui şi-i spui prin viu grai ce scrie aici. Adică Achim lero- nim să nu urce sus, că Aurel are ordin să-l puşte : repetă ce ţi-am zis ! comandă Folosea, şi numai a patra oară Vasîlie putu îngîna conţinutul biletului împăturit la loc şi băgat de Folosea în propriul buzunar al scurtei sale de piele. Diseară să fii înapoi, şi să nu-i spui lui Aurel nimic,

ai înţeles ? Ăsta este pre- ţyl pentru care îţi las viaţa, şi Folosea îşi vîrî pistolul la loc, în timp ce Vasîlie se îndepărta de-a-ndaratelea.

— ...Diseară, auzi ? diseară, vii direct la mine şi-mi spui ce-a zis şi ce-ai văzut.

12 Vasîlie îşi şterse nasul, se îndepărtă cîţiva paşi, apoi se opri şi privi la omul butucănos cum urca muntele cu uşurinţă de căprioară. Deodată îi răsări în minte faţa Ionului Firii din Bu- larca, gaura făcută de cartuş sub umăr şi roşul unghiilor cum se. • decolora treptat, ca şi cum în locul sîngelui începuse să curgă prin vine ceară topită ; culoarea ce vopsise chipul lui Ion îl copleşise cel mai mult, îl speriase mai tare decît gaura care-i luase suflarea, cu toate că nu mai văzuse gaură de glonte în;viaţa lui. Vasîlie avu credinţa că şi din trupul său sîngele fuge, în loc intrînd ceva din trupul mort al lui Ion. îl urî pe Folosea, o ură rece, şi ca primă pornire a urii voi să apuce un bolovan şi să arunce cu el în omul ce se oprise locului şi-l privea de la înălţimea potecii ce ducea spre creastă. Lăsă să-i cadă piatra din mînă, Folosea o văzuse şi, în loc să-şi arate pumnul, se puse pe rîs, un rîs cald, aproape părintesc...

... – Du-te, mă Vasîlie, unde te-am trimis şi să nu faci vreo prostie, să nu te întorci, că-i vai de tine... O să vă ardă şi casa şi grajdul şi-o să vă omor şi prăpădita aia de vacă ce-o aveţi în bătătură, mai zise el, şi Vasîlie se minună că Folosea ştia totul despre strînsura lor.

Coborî cu frică întreită să nu fie prins de cei de jos, prinderea lui ar fi însemnat acelaşi lucru ca şi fuga de Folosea ; nu mai putea face decît un singur lucru, să transmită cuvintele scrise în hîrtia lui Aurel, apoi să se întoarcă din nou în pustie- toarea lume de sus.

• .Casa lui Alixandru Rogozea se vedea spre stînga, la nici o jumătate de kilometru după cotul pîrîului spumos ce, trecea pe marginea drumului, şi Vasîlie îşi zise că n-are dreptul să rişte pînă nu se întunecă. Mai bine dă o fugă pînă acasă, îşi zise el şi, ocolind poiana în care se afla, o luă pe partea cealaltă a drumului. Nici într-o jumătate de oră

văzu căciula ţuguiată a acoperişului de paie. Simţi o căldură mare în tot trupul. Se căţără într-un nuc din preajmă şi privi de acolo în curte. Acasă nu era decît mamă-sa, dădea de mîncare la păsări din trocuţă, avea patru găini şi un cocoş, îşi ţinea o mînă pe pîntecul rotund şi abia călca. însemna că tăiase şase găini. Vasîlie se posomori cînd nu văzu printre orătănii porumbaca lui preferată, cu creasta ca dinţii unui fierăstrău, alungită pînă aproape de vîrful ciocului. Nu prea era porumbaca ouătoare, o dezvinovăţi Vasîlie pe mamă-sa cînd o văzu cum calcă de greu, şi numai umezeala de sub bărbie îl făcu să înţeleagă că plînge de dor şi de drag pentru femeia care-l adusese pe lume, pe el, ultimul dintre atîţia copii, pe el, cel mai iubit dintre toţi. Dacă ar fi avut o mînă lungă s-o poată trimite pînă la grădină şi s-o mîngîie pe maică-sa, dar mina lui abia îi ajungea să se ţină de creanga groasă, mîna lui cu linia scurtă a vieţii nu putea să se transforme în altceva şi n-avea cum să mîngîie. îşi şterse lacrimile, la ce bun să plîngă, tot nu-l ajutau cu nimic, şi pe urmă tot mai ades se gîndea că de fapt ultimul nu era el, ultimul abia avea să vină pe lume, şi după cum zicea satul... Frate, un ţigan... Grivei îmbătrînise şi el, şedea în coteţ, cu toate că era soare încă, şi Vasîlie se sperie că dulăul stă legat în lanţul cel gros. Cînd mamă-sa îi aruncă dintr-un buzunar al şorţului un os, cîinele coborî pînă la jumătatea drumului, mirosi osul şi se retrase înapoi la culcuş. „îi bolnav, îşi zise Vasîlie, sau îi e dor după tata". Ăsta era motivul, taică-său nu plecase niciodată pe cîmp sau la munte fără el, şi la crîşmă îl lăsa să-i bată urma, aşteptîndu-l cuminte la intrare, fără să-i facă cuiva vreun rău. Grivei, care spintecase atîţia lupi cu colţii lui puternici, se uita acum la osul ajuns în colbul curţii cu ochii pe jumătate închişi. Un cîine fără stăpîn nu mai e cîine, îşi zise Vasîlie, stă- pîn îi fusese omul mort. Vasîlie înţelese că Grivei n-avea nici o scăpare, el nu era ca alţii gata să se întindă de plăcere pentru orice bucată de mîncare, el fusese ca şi stăpînul său, nu ştia ce-n- seamnă să-ţi îndoi

şira spinării. Amurgul căzu brusc, aruncat din ceruri ca o plasă cenuşie. Vasîlie nu mai văzu decît lampa aprinsă în casă şi feştila fumegînd. Coborî din nuc şi se apropie de gard ; îi fu teamă că Grivei are să-l latre, dar cîinele nici măcar nu-l simţi, şi atunci Vasîlie sări gardul, zicîndu-şi că „fie ce-o fi”, şi, încurajat de liniştea ogrăzii, trecu pîrleazul în dosul grajdului. Grivei nu-l simţi sau nu voi să-l simtă, şi Vasîlie, temător dar şi curios, se îndreptă spre cuşcă. Prinse laba cîinelui în mînă şi o simţi rece, apoi văzu capul cum se bălăngăne într-un fel ciudat, cum ochii tulburi devin treptat de sticlă : şi Grivei îşi alungi gîtul spre el într-un horcăit scurt. Vasîlie încercă să-i închidă ochii sticloşi, dar nu reuşi. Desfăcu lanţul de la gîtul cîinelui şi aşa cald îl luă pe Grivei în braţe. Slăbise. Altădată abia de-l putea ridica, acum se ofilise, numai părul era de el, şi Vasîlie, cu un nod amar în gît, se duse în fundul grădinii, sări gardul şi intră cu cîinele în pădure. Ochi un stejar bătrîn, şi acolo, la rădăcina lui, îi săpă culcuşul de veci cu cuţitul. Aşează cîinele cu capul spre răsărit, trase cu mîinile pămîntul peste prietenul drag al bătrînului, şi ca să nu-l dezgroape vreo sălbăticiune, cără peste pămîntul proaspăt cîţiva bolovani mari de pe malul pîrîului. Se descoperi în faţa pietrelor ; îşi puse cuşma pe cap, mai privi o dată la casa părintească şi se îndreptă spre gospodăria lui Alixandru Rogozea. îi dispăruse teama, la ce bun să se mai teamă, putea trece şi el oricînd în lumea cealaltă cum trecuse Grivei, fără să-şi mărturisească părerile de rău. Nu ştia Vasîlie ce e moartea, şi pentru că nu şi-o putea lega de el, încercă să-şi liniştească durerea zicîndu-şi că un cîine nu-i decît un cîine, că omul are altă menire pe pămînt. Dar, spre surprinderea lui, explicaţia nu-i aduse linişte, dimpotrivă, îi urcă nodul plin de amărăciune de la piept la gît, iar de acolo pînă la ochi durerea nu mai avu decît un pas. Grivei nu era decît un prilej pentru multele lui necazuri adunate zi cu zi, îl plîngea pe el, dar de fapt se plîngea pe sine, neînţelegînd de ce soarta fusese atît de crudă cu ai lui, ei oameni săraci şi ai pămîntului... Prin

albul ochilor lui Grivei se perindară, ca într-o oglindă, chipul mamei, apoi chipul tatălui său. Vasîlie se opri o clipă din plîns, chipul tatălui său ascuns undeva în amintire, îl simţea cald în suflet, dar în faţa ochilor nu voia să se adune cu trăsăturile lui de altădată. Şi numai cînd refăcu drumul lui Grivei în urma căruţei pînă la gară, felul cum îl găsise în spatele gării bătut şi flămînd, numai atunci îi reveni pe deplin în faţa ochilor statura ţeapănă a bătrînului. Vasîlie se bucură de apariţia lui neaşteptată acolo în noaptea ce devenise adîncă. De ce stătea locului, ce aştepta ? De ce simţise nevoia să şi-i perinde prin faţa privirilor pe toţi ai lui ? Pe cîţiva dintre fraţi nici nu-i chemă spre aducere-aminte, nu se simţea prea legat de ei, nici cu prea mulţi fraţi nu-i bine, îşi zise tot el, n-ai timp într-o viaţă de om să ţi-i apropii, pînă te naşti tu, cei mai mari dintre ei sînt bătrîni, şi-au trăit viaţa şi nu mai au nici ei vreme pentru cealaltă generaţie de fraţi abia intrată în lume. îşi închise pleoapele, încercînd să strivească între ele imaginea lui Grivei şi a amintirilor. Reuşi. Cu un oftat se ridică de pe piatra aşezată pe marginea drumului şi nici nu-şi dădu seama cum răspunsese' la salutul unui om aflat în trecere. Numai după o sută de metri înţelese că cineva-l văzuse, altfel nu l-ar fi salutat, şi ca necunoscutului să nu-i treacă prin minte să se întoarcă, Vasîlie o luă la fugă şi nu se opri decît în poiana de deasupra casei lui Ro- gozea. în pridvor ardea un lămpaş. Vasîlie văzu o femeie cum spală în troacă nişte rufe, cum le stoarce şi cum le întinde pe sfoară între cei doi stîlpi de susţinere ai tîmaţului. Uliţa era pustie. Nu se auzeau urme de care şi nici voci omeneşti. în depărtare hăuli urletul unui lup singuratic şi Vasîlie tresări cînd îşi aminti că în aceeaşi noapte trebuia să se întoarcă. în pădure n-avea de ce să-i fie frică, umblase de atîtea ori în pădure singur, încît întunericul adăpostit de arbori îi făcea bine, îl încălzea. Ca să nu mai piardă vremea, deschise uşa porţii şi se apropie de femeia care, cine ştie de ce, luase din nou rufele de pe sfoară, le băgase în troacă şi cu

înverşunare le spăla din nou...

— Doamna Rogozea, întrebă Vasîlie de la cîţiva paşi, ca femeia să nu se sperie de apariţia lui bruscă.

Şi Lovica se întoarse calmă şi la fel de liniştită întrebă cine e acolo.

— Eu, Vasîlie a' lui Gogolea, viu de Sus şi am poruncă de la domnişorul Aurel...

'■ Lovica lăsă rufele în albie, se şterse pe mîini cu şurţa şi se apropie de flăcăul înlemnit la vederea ei. Făptura din faţa lui nu era altcineva decît femeia de la sălaş şi Vasîlie simţi cum îi tremură picioarele. Cu toate astea, la lumina lămpaşului văzu un' chip obişnuit, de om sănătos, şi ca dovadă că era aşa, Lovica îl pofti în tîrnaţ, îi aduse pe masă o plăcintă cu brînză şi una cu varză murată şi Vasîlie mîncă mai mult de frică decît de foame...

— Ce face Aurel ? întrebă ea simplu. Şi, după ce turnă în- tr-o cană lapte, îşi completă întrebarea : Cînd are de gînd să vină acasă ?

*• î •

:— Doamnă Lovica, mie mi-o poruncit să mergeţi la Achim Ieronim, fratele dumneavoastră, şi să-i spuneţi să nu urce muntele la întîlnire, că domnişorul Aurel are ordin să-l puşte, îşi spuse Vasîlie grăbit lecţia învăţată pe de rost şi înghiţi de cî- teya ori în gol că fusese în stare să nu uite porunca lui Folosea. Să mergeţi şi să-i spuneţi, asta a zis, cît despre întors, nu ştiu cînd se întoarce, poate mai devreme sau mai tîrziu, eu cred că mai devreme, nu-i pentru dumnealui muntele şi nici pentru mine, că nu dumnealui l-o omorît pe tata, se pomeni spunînd V.asîlie, ca şi cum Lovica ar fi ştiut sau trebuia să ştie viaţa şi şfîrşitul bătrînului Gogolea.'

— Să-i spui... mai bine să nu-i spui nimic, auzi Vasîlie vo- cea; înceată a femeii şi rămase mirat cînd o văzu îmbrăcîndu-se. Femeia nu-i dădu nici o atenţie, trecu pe lîngă el şi deschise poarta, lăsîndu-l singur la masa din pridvor.

■ – Să-i spui să nu se mai întoarcă, asta să-i spui de la mine, măi auzi Vasîlie din rama porţii, unde Lovica se opri pentru o clipă, şi el încuviinţă din priviri ca şi cum Lovica ar

fi putut sări înregistreze mişcarea pleoapelor în întunecimea de smoală.

Nu voi să lase lămpaşul arzînd. Trase feştila în jos, suflă în ea, aşează sticla cu grijă la loc şi, cuprins de amărăciune, ieşi în, drum. Umbra Lovicăi se pierdu în întunericul dens, doar pietrişul de sub încălţări se mai auzea cînd şi cînd scîrţîind, şi ţipătul unei cucuvale căzute cine ştie cum în coşul de la casa Savetei. Pasărea, în încercările ei de a ieşi afară, se scufunda tot mai adînc ; ţipătul încă sperios se domoli treptat, ca şi cum vietatea era în stare să înţeleagă că sfîrşitul îi era aproape. O luă înapoi pe acelaşi drum ocolitor şi, ajuns din nou în dreptul petecului lor de pămînt semănat cu grîu de toamnă, Vasîlie se opri. De pe drum îşi rupsese dintr-un stejar o creangă noduroasă şi din mers şi-o transformă în măciucă bună de fărîmiţat pămîntul. Nu-şi simţi spinarea umezită de sudoare şi nici leşinul de la genunchi din pricina felului cum stătea aplecat. Lovea mai departe, ca şi cum pentru asta venise, să plesnească pămîntul în moalele capului, el fiind vinovat de toate necazurile de pe lume. Peste lună se aşează un strat gros de nor, şi Vasîlie în zadar încercă cu ochii de viezure să găsească bulgării de pămînt nefărîmiţaţi de truda de mîntuială a fratelui său.. Nu mai dădu de ei. De teamă să nu calce grîul, se lăsă păgubaş şi urcă spre sălaşul lui Rogozea. Nu-şi pusese nici o clipă întrebarea ce-o să se întîmple cu Aurel din cauza biletului găsit la el de Folosea. Lovi cu bîta într-un trunchi golaş şi lemnul uscat aruncă în tăcerea nopţii un sunet de toacă. Cît de mult ar fi dat să fi putut rămîne jos, lîngă ai lui, atîţia cîţi rămăseseră dintre toţi, aproape de maică-sa, cu toate că maică-sa... Oare cîţi ani să aibă ? se întrebă Vasîlie şi, oprit locului, stătu să se gîndească. Nu ştia. De fapt, nu ştia nici cîţi ani avusese taică-său. Nu fusese obişnuit să gîndească dincolo de trebile zilnice, niciodată nu avusese vreme să se uite la cer şi la stele, la menirea omului pe pămînt, socotise cerul o parte din pămînt, partea .ce se cuvenea doar ochiului, şi nu o dată în vremea din urmă se întrebase ce bine ar fi fost dacă cerul ar fi putut fi semănat cu grîu de toamnă, ce avuţie s-ar fi putut strînge de pe el. Avea să se întoarcă la ai lui şi la îndeletnicirile de totdeauna ; mai întîi se va duce direct la cazarmă, să le spună ce şi cum ajunsese el în

munte şi mai ales de ce socotea că ei, cei de jos, erau vinovaţi pentru fuga lui, apoi, dacă au să-l lase în pace, îşi va vedea de casă şi treburi, îşi va găsi o nevastă şi va continua ceea ce învăţase de la ai săi, de la ceilalţi de dinaintea lor. Ce-i păsa lui de domnişor şi de ce o să se întîmple cu el, şi aşa făcuse destul pentru el, îşi pusese viaţa la mezat, odată ce Folosea aflase ce însărcinare primise, şi avea să şi-o mai pună o dată întorcîn- du-se acolo de unde plecase.

47

— În curînd mă veţi putea executa, domnule maior, mă simt incomparabil mai bine, aş putea să mă ţin pe picioare, spuse Aurel şi, ca să-şi dovedească sieşi că nu se lăuda, se ridică cu greu în şezut, apoi, sprijinit de maior, încercă să pună picioarele pe linoleumul vernil.

Simţi că se clatină, n-avea putere, iar pieptul se bomba în partea stîngă din cauza bătăilor puternice ale inimii. Se aşează din nou cu capul pe pernă, bucuros că putuse face acest act de voinţă atît de necesar pînă la celălalt, de a umbla definitiv pe propriile lui picioare. Cred că v-aţi plictisit de mine, domnule maior, nu-i aşa, pe dumneavoastră v-am văzut cel mai des în ultima vreme, iar înainte tot dumneavoastră îmi stăteaţi în preajmă cînd mintea o lua razna şi inventa întîmplări despre care abia îmi mai aduc aminte. Poate şi în lumea cealaltă omul rămîne tot cu frînturi din viaţa lui, or, în viaţa mea s-au topit toate faptele mele, aici adunarea era făcută, mai trebuia să trag linia înainte de ultima cifră. N-am tras-o şi n-am de gînd s-o trag, aş fi tras-o, credeţi-mă, dacă aş fi avut convingerea vinovăţiei mele, dar omul şi în moarte se duce mai uşor cînd ştie că n-are de ce să-şi ceară iertare. Am fost împins spre o asemenea viaţă, domnule maior... în ziua cînd l-am văzut venind pe Folosea în bordei, cu un surîs strîmb pe buze, am înţeles că ceva s-a întîmplat, că Vasîlie sau mă dăduse de gol, sau căzuse în vreo capcană, altfel Folosea nu şi-ar fi aşezat Naganul la îndemînă înainte de a-mi scoate belciugul aurit. M-a condus pînă afară şi m-a aşteptat cu răbdare aproape o jumătate de oră, timp în care

am încercat să-mi umplu creierul cu argumente pentru dovezile lui împotriva mea. Că asemenea dovezi avea, de asta eram sigur.

Giurgea îşi desfăcu gulerul de la cămaşă, gulerul îi era murdar, la fel şi degetele cu care îşi descheiase nasturele de sidef, şi Aurel îşi miji ochii, avea impresia că maiorul nu-l mai ascultă cu_încordarea de la început, că ceva din interesul lui pentru viaţa petrecută sus dispăruse.

— Domnule maior, dacă vă plictisesc, să-mi spuneţi, n-am să uit zilele cînd mă torturaţi să vorbesc, aş fi vorbit şi atunci, mai mult să scap de prezenţa sîcîitoare, dar îmi era imposibil, cu o parte a minţii gîndeam şi observam ce se petrece în jur, cealaltă însă, aflată în dezordine, îmi paraliza nu numai graiul, dar şi dorinţa de a vorbi. N-am să uit, domnule maior, cînd mi-au fost înfipte de medic acele în locul cel mai dureros, ca să vă convingeţi că nu simulez boala, durerea am simţit-o însă, deşi nu puteam în nici un fel să mă mişc. Ochiul treaz, singurul care mă ajuta să observ, vă condamna pe tăcute, nu crezusem vreodată că omul, un om ca mine, devotat cauzei, să fie pus la asemenea cazne ; le-am suportat, înţelegînd ce înseamnă durerea la care eu îi pusesem pe atîţia la încercare. V-am mai spus, sînt sigur că v-am mai spus de ce n-am insistat ca Folosea să-mi mărturisească motivul pentru care l-a împuş-cat pe Liviu, de ce l-a lichidat pe cel ce le fusese comandantul grupului, Piper Vasile, tovarăşul care îi salvase viaţa. N-am insistat deoarece ştiu din proprie experienţă că tot ce nu-i de spus nu se spune, el gîndea şi proceda la fel, pînă la un punct ; am zis pînă la un punct, deoarece eu n-aş fi palavragit niciodată cum a făcut-o el. Ei bine, în ziua cînd l-am rugat pe Vasîlie Gogolea să coboare cu un mesaj legat de venirea lui Achim pe munte, am înţeles că ceva s-a petrecut cu el, ceva adînc, şi nu în sensul în care mă aşteptam ; eram convins că după aflarea tărăşeniei cu Vasîlie are să mă execute pe loc; eu, dacă aş fi fost în locul lui, l-aş fi împuşcat fără nici o părere de rău, el mi-a aşezat petecul de hîrtie în faţă şi, după ce l-a citit cu

_yoce tare, m-a privit îndelung, mai întîi cu răutate, cu dispreţ, apoi cu. o vădită înţelegere. Mi-am dat seama că Vasîlie a fost prins, altfel n-ar fi intrat în posesia biletului, şi-am înţeles că voia., să mă destăinui ; n-am făcut-o, aşteptam verdictul lui şi îmi era indiferent ce verdict avea să dea. Aflase deci că încercasem să-l conving pe Achim să nu urce sus, că nu voiam să-l împuşc, argumente suficiente pentru dovedirea lipsei mele de sinceritate faţă de ei şi noi ştim, din proprie experienţă, cum.se plăteşte... •

— Eram sigur, mi-a zis, că vei încerca să ne înşeli, din primul moment am fost sigur că ai venit cu intenţia de a afla amplasamentul grupului. Ce dovadă mai grăitoare decît acest bilet, spuse Folosea şi îşi luă petecul de hîrtie înainte ca Aurel să poată deschide gura. Altfel te-ai fi comportat, mai uşor ţi-ai fi dat arama pe faţă dacă nu ţi-aş fi spus că eu l-am împuşcat pe Liviu, pe acel Liviu a cărui identitate mi-a dat totdeauna de bănuit. Am simţit în clipa cînd ţi-am amintit de el că am distrus în tine arma capitală a răzbunării, paloarea de pe chip era dovada că rupse- sem ceva în tine, şi rupsesem intenţionat, n-aveai cum să verifici dacă spusele mele erau adevărate sau nu. N-ai să crezi că ţi-am urmărit în noaptea morţii lui Liviu fiecare gest, experienţa şi calmul mi-au fost suficiente ca în spaima în care te aflai să apăs pe trăgaci în acelaşi timp, unind zgomotul celor două cartuşe într-unul singur, făcînd să se audă o singură bubuitură, cînd în realitate au fost două, a mea mai puternică pentru că eu îmi fac singur cartuşele. Prin această mărturisire de început am intenţionat să rup ceva în tine definitiv, să-ţi încerc sufletul, să văd cît e de întinat, dacă în mecanismul creierului tău mai sînt angre- naje capabile să se mişte în folosul unei omenii ce păreai s-o fi pierdut definitiv... Şi mai voiam să aflu ceva, dacă îndoiala vîrîtă cu forţa în tine mai poate salva ceva din cel ce ai fost cîndva, voiam să pricep în ce măsură şcoala voastră, dincolo de ce-aţi învăţat de la alţii, şi-a adăugat propria amprentă. Am înţeles că multe metode vă aparţin, nu pot fi puse pe seama nimănui. Am omorît oameni, nu numai pe front, pe front fiecare omoară fără să-şi dea seama, am omorît de la doi metri, am tras în ceafă, sufletul meu cît de încăpător ar fi pentru interpretarea tragismului altora este definitiv compromis pentru mine, nu în faţa

celor de Jos, loc printre ei nu am şi nu doresc, compromis în faţa conştiinţei mele, ea este singura care îmi dictează destinul. M-am interesat îndeaproape, ştiu despre tine totul, şi ca să fii convins că nu te mint, vreau să-ţi dau un mic amănunt cu care ţi-ai încondeiat biografia, dorind-o cît mai tragică. în prima zi cînd te-ai întîlnit cu Lovica în mansardă, n-ai putut din pricina *foamei* să...

Aurel înlemni, era adevărat, dintr-un exces de zel scrisese în autobiografie incomparabil mai mult decît se cuvenea, trecuse pragul chestionarului civilizat în care datele simple ar fi fost suficiente, adăugase, din zel şi supuşenie, toate amănuntele vieţii particulare, şi faptul că Folosea ştia de întîmplarea amintită însemna că cineva de Jos îi pusese la dispoziţie dosarul. Cineva de jos trăda cauza. Cine ? se întrebă Aurel, amin- tindu-şi de povestea lui Iscander.

Folosea zîmbi, despături din nou petecul de hîrtie pe care Aurel scrisese cele cîteva rînduri, apoi se îndreptă spre canistra cu borş, deschise ambele lacăte, băgă un beţişor în rotundul de aluminiu, să verifice nivelul lichidului, şi cînd se convinse că nu i s-a furat din nepreţuita comoară, avu un moment de satisfacţie.

— lonu Firii din Bularca a fost principalul hoţ, de la moartea lui, nimeni n-a mai dat iama în averea mea. Ţi-ai spart creierii să înţelegi cum de am fost capabil să omor un om pentru o cană de borş şi cum nu te execut pe tine pentru o trădare evidentă. Nu-i aşa că-ţi pui şi ţi-ai pus această întrebare simplă şi la îndemîna oricui ? Borşul n-a fost decît un pretext, iar motivul măsurii mele aspre a fost altul. Simţeam că mă vinde, pe mine personal mă vinde, şi nu mă vinde oricui, nu lui losu- lică sau altora ca el, motive concrete n-am avut niciodată, altfel de motive mă încurajau în această credinţă, cele care se simt dincolo de dovezi, intuiţia mea a lucrat fără greş şi sînt sigur că şi de data asta mecanismul ei inconştient s-a insinuat în trădarea celuilalt, dîndu-mi dezlegare pentru ce-am făcut... Verificarea mea nu s-a terminat, ea continuă încă şi va continua pînă în clipa totalei convingeri. Consideră că nu ţi-am citit biletul trimis lui Achim, că nu ţin cont de el, şi Iscander scoase din buzunar petecul de ziar şi-l aprinse la flacăra

unui chibrit. Nu mai am nici o dovadă a trădării tale, şi vreau să-ţi amintesc că Vasîlie a primit dispoziţii să spună soţiei exact conţinutul mesajului şi, din cîte mi-a relatat, l-a transmis... Dacă Achim se va duce la locul de întîlnire prevenit fiind să nu se ducă, înseamnă că misiunea noastră aici a dat între voi roade neaşteptat de bune.

Aurel deschise ochii, avu impresia că purtase un monolog interior pînă în clipa cînd îl văzu pe Giurgea aşezat pe scaun la marginea patului ; abia atunci înţelese că dialogase cu celălalt, cu Folosea, că prezentul povestirii se contopise cu trecutul nu prea îndepărtat, semn că nimic nu aparţinea trecutului, nici măcar durerea legată de lucrurile povestite. Simţea cum Folosea se strecoară lingă el sub aşternut, cum pătrunde prin pielea vînătă în corpul pe jumătate răcit, cum pune stăpînire pe trupul său, preluîndu-i funcţiile pînă la a le anula cu totul. Aurel îi simţi respiraţia în propria lui respiraţie şi, ca să se verifice, se ciupi cu unghiile pînă la sînge, dar în loc să simtă durerea, auzi în interior un geamăt străin, pielea maltratată îl durea pe celălalt, semn că ajunsese să se contopească cu el.

— Nu te simţi bine ? întrebă Giurgea cînd zări paloarea apărută pe chipul lui Aurel, şi pentru că dorea noutăţi în continuare, insistă ca bolnavul să-şi adune forţele şi să vorbească. Ştii că timpul îmi e măsurat, poate mai măsurat decît al tău, diferenţa între noi nu e mare, scoaterea mea din armată este tot o moarte, acesta este motivul pentru care insist să-ţi duci povestea mai departe ; încep să cred în nevinovăţia ta. Am o menire, sînt purtătorul ei, cu toate că nu sînt unic, mi-am asumat sarcina aflării adevărului şi vreau să rămîn în continuare martorul lui. Pentru tine întîmplările îşi pierd din însemnătate odată povestite, dovadă că nimeni pînă acum cîteva luni nu-ţi dădea mai mult de cîteva zile de trăit, pe măsură ce te-ai despovărat de adevăr, te-ai întremat, am convingerea că în clipa cînd ai să ajungi cu el la sfîrşit, o să poţi umbla ca un Isus Cristos reînviat.

— Cred că Folosea a minţit, că minte în continuare. Scopul minciunilor' este simplu, să mă convingă că putem fi corupţi pentru o ordine străină acesteia pentru care au

luptat şi au murit atîţia dintre noi.

— N-ai înţeles nimic, replică Folosea, împrumutînd vocea lui Aurel, poate domnul maior Giurgea să fie capabil să descifreze ce se ascunde în spatele povestirilor mele, în care adevărul n-a fost trunchiat cu nimic. Mai vreau să-ţi spun că acolo unde am fost instruiţi erau şi cîteva femei. într-o zi s-a dat un ordin curios. Au fost aleşi cîţiva dintre noi, cei care au dat rezultatele cele mai bune, şi am fost martor cum aceşti colegi, pe rînd, au trebuit să se culce cu una dintre ele. N-a fost un viol. Termenul este impropriu, pentru că femeia nu s-a opus, avea ordin &ă rabde, cum ceilalţi aveau ordin să se dezlănţuie, viaţa nu o dată le putea pune în situaţii similare, duşmanii dorind în felul acesta umilitor să le înfrîngă cerbicia, şi a răbdat femeia, cu faţa acoperită, ca să n-o recunoaştem, şi nici ea să nu-i ştie ; a răbdat cu stoicism, fără să scoată o vorbă, numai cîrpa cu care era legată la ochi s-a îmbibat cu lacrimi, lăsînd să se vadă coşmarul trăit în adînc. Am crezut exerciţiul deplasat şi inutil, nu-i vedeam sensul şi mai ales nu înţelegeam de ce toată treaba se cerea făcută în faţa unei numeroase asistenţe. Logica aveam s-o înţeleg mai tîrziu, cînd am aflat pe căi ocolite că femeia al cărui nume nu-l ştiam a rămas însărcinată. Cine era tatăl copilului ? în femeie acest exerciţiu trebuia să nască revoltă şi apoi stăpînire de sine, ca să-şi poată canaliza ura spre un ţel ideologic precis, numai că socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg, femeia a refuzat să fie chiuretată, şi pentru că a refuzat, într-o noapte, a fost adormită fără să-şi dea seama. Multă vreme a avut sentimentul că poartă în ea copilul născut dintr-un exerciţiu de rutină, fără ca şefii ce ne conduceau să înţeleagă că firea omenească nu poate fi în întregime răpusă, această fire rămăsese în femeie treză, puternică şi frumoasă, ea îşi dorea copilul zămislit fără voia ei. Timpul trecea şi pînă la urmă a înţeles ce s-a întîmplat şi, înnebunită de durere şi probabil şi din dorinţa de a se răzbuna, s-a dezbrăcat în pielea goală, era într-o după- masă, ne-am dat seama că s-a petrecut ceva după felul cum a scăzut tensiunea curentului în becurile veşnic aprinse. Am ieşit afară crezînd că pîlpîirea reprezintă un semnal, un indiciu necunoscut nouă, şi am văzut trupul

femeii răstignit pe gardul de sîrmă ghimpată al lagărului, gard prin care trecea curent de înaltă tensiune. Se răstignise exact cum fusese răstignită pe pămîntul gol în ziua cînd primise dispoziţii să se supună acelei încercări dure şi murise în acelaşi chip, moartea ei abia acum sugerînd în chip fatal chinurile prin care trecuse înainte. Sperase în izbăvirea ruşinii dînd naştere unui prunc şi, neputînd, se sacrificase pentru el.

Aurel rîse, rîsul venea de undeva din adînc, trebuise să treacă prin trupul celuilalt, să iasă afară şi, odată ieşit, în urma efortului şi drumului lung, păru dogit, un rîs ce nu mai semăna cu rîsul obişnuit.

— Vezi, domnule maior, cum vrea să înnebunească liniştea din mine ?

Folosea se revoltă că era întrerupt ; deschise uşa bordeiului, apoi se aşează pe pragul de pămînt, contemplînd Brîul Alb de dedesubt. îşi duse ocheanul puternic la ochi şi măsură prin ocularele negre poala muntelui. Convins că obiectivele n-au să-i aducă în faţa privirilor nimic nou, se lăsă păgubaş.

— N-am să uit gardul acela cu curent de înaltă tensiune ; întîmplarea s-a petrecut într-o vară; noaptea florile îşi deschiseseră potirele, albastre, roşii şi galbene, aceste culori dominau verdele de dedesubtul sîrmei ghimpate ; florile numai în porţiunile mereu zumzăitoare ale firelor îşi făcuseră apariţia, poate în lungul firelor să fi fost cald ? Nu-mi dau seama, cert este că am avut senzaţia că sîntem închişi într-un careu al cărui zid era făcut din flori. în după-masa cînd femeia s-a răstignit, florile au murit, mai întîi s-au aplecat într-o parte, lovite de trăznet, apoi s-au chircit, răsucindu-se în jurul tulpinii, apoi, pur şi simplu, s-au făcut scrum, şi asta pe toată porţiunea gardului. Am încercat să-mi explic fenomenul, n-am putut, nici astăzi nu sînt în stare să găsesc motivaţia necesară acestui măcel floral. Atît am înţeles, că plantele nu sînt nesimţitoare faţă de lumea înconjurătoare, faţă de intenţiile oamenilor, am fost convins de acest adevăr cînd am aflat că femeia, cu învoirea comandantului, îşi luase permisiunea să ude zilnic răsadurile ; ea culesese de pe întinderea pajiştilor verzi florile şi le replantase în preajma sîrmelor aducătoare de moarte. Şi florile şi sîrmele îi erau femeii apropiate, poate avea în sinea ei dezlegarea celor două mari taine : a vieţii şi a mor- ţii. Viaţa este întîmplătoare, un accident, în rest ne înconjoară o imensă tăcere, şi femeia în această tăcere a vrut să intre, fără teamă, fără să schiţeze nici cel mai mic gest de supuşenie. Revolta ei m-a uluit, am priceput atunci că există dincolo de noi forţe superioare, unele cuvinte care n-au corespondent imediat reprezintă propriile noastre senzaţii adunate în formule lexicale de nepipăit; norocul nostru, fericirea noastră, doini nostru, patria noastră, patria lăuntrică a individului legată de ceva

drag, cum ar fi nevasta, să zicem, doar nu sînt prost să numi dau seama că te uiţi pi'în mine cum te-ai uita printr-o bucată de sticlă şi în realitate eşti cu gîndul la această patrie feminină pentru care pe front ai trage în duşman şi ai muri... în- tr-o zi va dispărea şi ceaţa care ne separă de rest, şi ea este o senzaţie acută a izolării, o fata morgana a claustrării noastre, toate trebuie să dispară într-o zi dacă vrem, fiecare în felul său, să rămînem în conştiinţa altora.

2 — Cina cea de

Un vînt puternic, stîrnit în mijlocul Brîului, alungă întinderea lăptoasă, şi Folosea din nou îşi duse binoclul la ochi. Zăbovi cu el într-un anumit punct, apoi, curios, se ridică în picioare. Grăbit, scoase cureaua trecută peste grumaz şi îi întinse ocheanul lui Aurel.

La primul contact cu lentilele puternice Aurel rămase copleşit de forţa lor ; aşezarea de jos se adunase la mărime naturală în apropierea Brîului, acolo văzu biserica şi cimitirul, dar Folosea îi atrase atenţia asupra altui punct. Aurel se uită într-acolo. Sălaşul părintesc, aflat în poiana atît de cunoscută, i se arătă privirilor în toată singurătatea, apoi, din spatele lui, apăru o femeie. Era Lovica. Aurel îşi şterse cu o mînă transpiraţia de sub frunte, apoi privi din nou. Lovica dispăruse, înconjura sălaşul cu o luminare aprinsă. Aurel fu cuprins de presimţiri rele.

— Ce-ai face cu un pistol în clipa asta, Aurele ? întrebă Folosea ghicindu-i gîndurile ? Aurel simţi în spatele lui statura muntoasă a lui Iscander, căldura răsuflării în ceafa netunsă, cu cute adînci în pielea tăbăcită de murdărie. M-ai împuşca şi-ai fugi, aşa-i ? Cred că ţi-am intuit exact gîndurile, fugi, îţi dau voie, ia şi harta asta, s-ar putea să-ţi fie de folos, sînt trecute dispozitivele şi depozitele de muniţii, s-ar putea să te salveze, dar dacă te salvează, înseamnă că am dat greş, misiunea noastră n-a fost îndeplinită cum trebuie deoarece, dragul meu, misiunea noastră n-a fost şi nu este una simplă, noi sîntem conştiinţa diversiunii din voi, murind trebuie să vă distrugem

sufleteşte, pentru asta îţi dau drumul.

Folosea se uită la ceas, apoi zîmbi în felul lui din care nu se putea înţelege dacă se bucură de ceva sau îi pare rău.

— De o oră Achim se află la locul cuvenit, că a venit n-am nici o îndoială, vestea mi-a fost transmisă odată cu ştirea că Dobrin, conform planului nostru, se află pe urmele lui. Numai că tu vei întîrzia la întîlnire, timp în care Dobrin îi va face felul lui Achim, ca apoi, cu sentimentul misiunii împlinite, să dispară şi el ştergîndu-se astfel orice posibilitate de a se afla adevărul... O singură îndoială am, în privinţa lui losulică. Dacă n-a înţeles jocul nostru, va trăi în continuare încercînd să-l dezlege. Dacă l-a înţeles, îl va suprima propria conştiinţă, că n-a acţionat sau n-a putut acţiona la vreme ca să-şi salveze prietenii. Cred însă că băiatul lui Samuel Goldştein este singurul care ştie să joace şah şi pînă vei ajunge tu jos îşi va da mat singur. în istorie piesele de şah nu contează. Numai cele care învinq. Se va autodes- fiinţa cu plăcere, va trage cu pistolul în nebunul nefolosit la timp. Iar pe tine, indiferent ce vei povesti acolo jos, nimeni nu te va asculta şi astfel suspiciunea şi ura vor domni între voi pînă cînd veţi fi în stare să recunoaşteţi adevărul. Cînd va fi ziua aceea ? Numai suferind din pricina lui veţi ajunge să-l stimaţi şi veţi scăpa de minciună. Trăieşte acel om între voi, capabil să se ridice deasupra vremii şi să-i dea adevărului sensul lui profund ?

Iscander se puse pe rîs, rîse cu poftă minute în şir, apoi tot minute în şir, fixînd în perete un anumit punct, tăcu. Brusc se grăbi, îi strecură lui Aurel harta împăturită, apoi, cu o cheiţă, îi desfăcu lănţişorul de la mînă. Fără lanţ, Aurel se simţi mai puţin sigur, mai puţin curajos.

— Din punctul meu de vedere eşti liber. Uite, Lovica a coborît de la sălaş, o văd cum aleargă, în timp ce căsuţa de bîrne arde, în cîteva minute nu va mai rămîne nimic din ea, adio întîlnire cu maica Lucreţia ! mai spuse Iscander şi se duse la canistra de aluminiu.

Aurel auzi plescăiturile lichidului în gura cu buzele groase. Nu vedea flăcările sălaşului, Brîul Alb oprea privirile să pătrundă pînă acolo, iar Iscander nu-i dăduse binoclul să se convingă singur de adevărul celor spuse.

Nările prinseră, în tremurai lor, un miros de ars, un ars de lemn uscat şij Uat cu catran, un ars de fîn de munte cu iz aparte, şi Aurel înţelese că Folosea s-ar fi putut să nu-l mintă. Se aşează pe prag, umilit de libertatea dorită atît de mult şi refuzată de propriul trup. Frica de Ia început, frica cu care urcase Muntele, înalt, îl stăpîni din nou şi Aurel simţi frigul intrîndu-i în oase.

48

Lovica se îmbăie, îi rămăsese o bucată de săpun cu miros de scorţişoară, i-l adusese Aurel în dar după o percheziţie la un fost perceptor ; ţinuse cu dinţii de el, acum îi sosise vremea. Apoi se primeni ; nu-şi uită furoul alb de milanez, cu broderie în partea de jos, nici sutienul devenit mare şi inutil de vreme ce nu putea să-i ţină sînii cum îi ţinuse pruncul cuibărit în pîntece. Cu toate astea, nu renunţă la el şi nici nu fu leneşă cu spălatul. Se limpezi îndelung. Acum călcîiele arătau albe, pielea se subţiase, crăpăturile se micşoraseră, nu se mai vedea prin ele albiciunea scamei moarte, pielea era netedă, ca şi cum ar fi fost dată din belşug cu alifie. Pe albul imaculat al veşmintelor de dedesubt Lovica îşi puse rochia neagră ; era singura rochie rămasă de la maică-sa. Toată viaţa umblase maică-sa în negru, după bărbatu-său, parcă lumea nu ştia că nu-l iubise şi fusese nepăsătoare la moartea lui, dragostea şi amintirile veniseră mai apoi, şi Lovica privi rochia neagră cu nostalgie, prin ea o vedea pe femeia ce-i dăduse viaţă, tot aşa cum ar fi trebuit să-i dea şi ea lui Reluţ. în timp ce se îmbrăca^ începu să cînte, mai mult îngînînd melodia. Rochia neagră nu-i venea rău, la burtă era cam largă, maică-sa se lăţise după ce-o născuse. Vreme să strîngă rochia nu avea şi nici cheful s-o ducă la altcineva, se mulţumi să-şi pună un cordon de piele neagră de la o altă îmbrăcăminte şi rămase mulţumită cînd se cercetă în oglindă. Nu se cuvenea să întîrzie, Achim urma să urce pe

munte şi primise poruncă de la băiatul lui Gogolea să-i spună să nu se ducă, dusul sus ar fi însemnat moarte, Aurel trebuia să-l împuşte. Dar de ce trebuia să se ducă Achim şi pentru ce Aurel se pregătea să-l omoare, asta n-avea Importanţă, pe ea o interesa porunca lui Vasîlie Go- golea, atîta tot, şi pentru poruncă se cădea să se grăbească. în şură atîrnau slăninile. Saveta şi Alixandru pîrjoliseră scroafa şi o gospodăriseră cu pricepere, vîntul, sarea şi fumul se prinseseră bine de şunci, dar Lovica nu înţelegea, cu toată foamea simţită în trup, de ce o apuca greaţa cînd se apropia de porcul tăiat. Vag îşi amintea că şi ea luase parte la înjunghiat, în ce fel, nu-şi bătea capul. Cu toate astea, o nemulţumea delăsarea lui Alixandru, oricînd putea veni în şură un cîine să se agaţe cu dinţii de o slănină. Lovica uită grija faţă de avuţia lui Alixandru, preocupată .de înfăţişarea ei. Multă vreme, căută într-un săculeţ ciorapii potriviţi. Pînă la urmă, găsi doi ciorapi desperecheaţi, unul cu dungă şi altul fără, amîndoi de culoare neagră, şi, grăbită, şi-i trase pe picioarele subţiri ca nişte fuse. Alixandru şi Saveta plecaseră cu bocetul prin comune, devenise rentabilă suferinţa ; aduceau acasă mobilă, lămpi şi gaz pentru lămpaşe, droburi de sare pentru oi, primeau tot ce li se dădea, şi Alixandru, ca să nu mai audă pe drumurile pietruite zgomotul şinei de fier, schimbă roţile carului cu altele de cauciuc, luate de la un camion distrus, lăsat în părăsire sub poala muntelui. Acum căruţa lui era de invidiat, ţăranii se uitau la ea’ cu desfătare, îl pizmuiau pe Alixandru pentru „invenţia” lui ; gropile n-o mai săltau pe Saveta pe capra de lemn pînă la durere, fun- dul îi stătea moale şi odihnit pe banca acoperită cu sumanul îmblănit al lui Alixandru şi cîntecul îi era de zece ori mai frumos şi mai simţit de cînd înţelese că ceea ce făceau acum era meserie, nu altceva, şi o meserie se cade îndeplinită ca lumea, să nu-ţi pară nici ţie rău că primeşti şi să nu-i fie ciudă că a fost înşelat nici cel ce dă. Prinsese curaj şi Alixandru, el ţinea notele joase cu glasul grav şi moale, ea, Saveta, era cu suişurile, şi cînd îşi trăgea răsuflarea şi se oprea pentru o clipă din cîntat, cîntecul nu se pierdea, se continua prin vocea lui Alixandru, groasă de parcă venea dintr-o pivniţă, în grajd, în locul vitelor, se afla

adunătura procopselii lor, aveau închise acolo de toate, lăzi cu grîu şi bidoane cu ulei, saci cu zahăr şi cu sare, din beţele de chibrituri adunate umpluseră un lighean. Saveta, în zilele de odihnă, cînd rămîneau acasă, vindea oamenilor ba de unele, ba de altele, la preţuri piperate, şi banii strînşi îi ţinea sub rochia de lînă într-o traistă ; parcă era în luna a noua Saveta din pricina asta.

Lovica închise uşa de la bucătăria de iarnă, unde se spălase, şi ieşi pe poartă. Se opri la roşcovarul unde îl văzuse atîrnat pe Liviu, coaja jupuită se adunase, lăsînd rana albă să se vindece, lingă trunchi se vedeau viitorii muguri. Se bucură pentru creanga pe care multă vreme o urîse. După vreo oră, ajunse în strada Coliviei... se mărise oraşul între timp, se adău- gaseră cartiere noi, unele case aveau etaj, devenise oraş alcătuirea de case, uliţele fuseseră acoperite cu asfalt, altele betonate, iar în jurul cazărmii sîrma ghimpată se înălţa la mai bine de un metru deasupra zidurilor, înalte şi ele. Nici nu observase aceste schimbări, parcă trecuseră ani de zile de cînd le văzuse ultima oară, nimic nu mai era de recunoscut, nu-i vorbă, se schimbase şi ea. Se minună cînd, oprită, privi la clădirile mari şi multe ; cînd lucrase Aurel acolo, abia se zăreau de ziduri, acum zidurile păreau pitice pentru ce se construise în interiorul lor. Şi Lovica, cu mintea şubrezită, îşi zise că marele oraş era înăuntru, afară rămăsese doar ceea ce nu putuse încăpea în interior. O zări un ofiţer, şi omul, după ce o salută trecu grăbit pe partea cealaltă. Lovica nu se socotea civil, puţin îi păsa de plăcuţa aşezată la vedere la marginea cazărmii, pusă ca oamenii să ia aminte şi să se conformeze, ea văzuse, dar nu înţelese, şi nu luă aminte că din postul de observaţie un soldat îi făcea semne să treacă pe partea opusă. De ce să treacă ? Doar era om ca toţi oamenii, ieşise la aer, în plus, Vasîlie al lui Gogolea îi dă- duse poruncă şi ea era grăbită, n-avea timp de soldaţi şi nici de ordinele lor. Cei cîţiva trecători aflaţi vizavi îi făcură semne discrete, apoi o chemară între ei ; Lovica nu luă aminte şi nici n-o deranjară strigătele soldatului postat la colţul gardului, temător şi hotărît totodată în cuvîntul „stai” strigat de cîteva ori. Nici nu voia să audă, strada era făcută pentru trecători. Cineva coborî dintr-o maşină, un ofiţer de

bună seamă, şi Lovica îl recunoscu după pleoapele galbene, după mănuşile albe, – nu o dată fusese losulică în casa lor, cum să nu-l recunoască pe colonel ?

— Lovică ! strigă losulică, nevenindu-i să creadă că arătarea slabă era nevasta lui Aurel ; numai cînd ea rîse, arătîndu-şi buza de sus strivită de albul dinţilor, înţelese că femeia cu ochi ciudaţi era ea. Ce faci, de cînd nu te-am văzut ? întrebă losulică şi privi în jur, întîlnirea cu nevasta lui Aurel nu-i venea la îndemînă, ar fi preferat să nu dea ochii cu ea...

— Mă duc pînă la Achim, n-am ştiut că nu e voie pe aici, răspunse ea indiferentă.

losulică îşi scoase grăbit batista dintr-un buzunar, iar din altul sticluţa cu hipermanganat şi, stropind-o din belşug, o duse la nas, spre mirarea Lovicăi.

— Sînt cam răcit, pentru asta, ştii, eu, cu hipermanganatul, mai spuse losulică. Transmite-i salutări lui Achim, şi colonelul, după ce salută, se întoarse spre poarta mare de unde ieşise, umblînd mai mult de-a-ndaratelea.

Pînă la Achim nu mai era mult, se mutase din nou la gazda unde locuise înainte şi... Nu-i păsă de maşinile kaki, duduind şi strecurîndu-se spre cazarmă ; niciodată nu mai văzuse Lovica atîtea maşini şi stătu locului pînă ce se ascunse în cazarmă ultima. Se făcuse aproape seară, acum înţelese de ce era losulică nelinişti t, trebuiau să vină camioanele şi îi era teamă pentru viaţa ei, pentru asta îi ieşise în întîmpinare.

îl găsi pe Achim în încăperea simplă, cu chiuvetă în perete ; se miră cînd fratele ei îi veni în întîmpinare şi-o luă în braţe, n-o mai luase în braţe de pe vremea cînd o bătuse ultima dată ; acum nu numai că n-o bătea, o ţinea strîns în mîinile mari şi osoase şi-i şoptea la ureche ceva ce nu prea înţelegea.

— Cum o mai duci, Lovică ?

— Cum s-o duc ? O duc şi gata..;

Lovica se încruntă, apoi muşchii feţei se destinseră, ochii îi străluciră, înfrîngînd în dosul pleoapelor cine ştie ce porniri răutăcioase.

Achim se plimbă prin cameră, apoi se duse la fereastră şi voi să aerisească încăperea ; pînă la urmă se răzgîndi, locuinţa dădea spre stradă, pe sub fereastră se vedeau din cînd în cînd trecători, şi de-ar fi fost numai ei, dar tot la zece minute, de după zidul roşu, apărea o figură cu mustaţă, un chip necunoscut, dar ale cărui îndeletniciri nu-i erau străine lui Achim.

— Ţi-e teamă că te fac de ruşine, Achime, nu-i aşa ? Apăi, să ştii că văzîndu-te înţeleg de ce de zece ori mi-a devenit mai drag Alixandru, îţi citesc teama pe faţă, ce ţi-au făcut în lunile astea, Ieronime, că nici ochii nu-ţi mai stau bine în cap ? Am crezut, ca un frate ce-mi eşti, că la necazul ăsta mare ceva are să se destrame în gîndurile tale, din sluga cuibărită în tine ai să faci stăpîn ; m-am înşelat, văd că te fereşti şi de umbra ta, şi ăsta-i semn că ai rămas de partea lor. Adă-ţi aminte cînd eram la şcoală, cînd m-a bătut Lică al zugravului, n-am să uit niciodată, tu erai într-a şaptea primară, da, într-a şaptea erai, ai deschis uşa clasei şi învăţătoarea a rămas trăznită cînd a văzut cum îl tocai pe Lică al zugravului că a îndrăznit să-mi zică o vorbă de ocară. Noi doi am rămas pe lume, eu aşa cum sînt, tu aşa cum eşti, dar decît să fiu nevoită să trăiesc cum vreţi voi, mai bine fără viaţă, Achime, pentru mine viaţa nu mai are rost. De cînd a plecat Aurel, n-ai dat o dată pe la mine, nu mi-ai spus o vorbă, m-ai făcut să înţeleg că ţi-e ruşine că-ţi sînt soră, în sinea ta îl socoţi pe Aurel duşman ; dar dacă el e duşman, tu ce eşti, Achime ?

Achim se duse la policioară, ştia că Lovicăi îi place cafeaua de cicoare, cafea adevărată nu băuse vreodată ca să-i placă, şi puse două linguri în ibricul aflat pe soba încinsă. Lovica zîmbi, n-o mai îmbiase Achim cu cicoare de mult, dacă se gîndea bine, ultima dată îi făcuse cafea după ce-o îngropaseră pe mama lor. Şi Lovica, zdrobită nu atît de durere, cît de mirare că maică-sa lipsea din casă, se uită la spălătorul de vase, acolo unde o găsea cel mai adesea pe femeia ce-i dăduse viaţă.

— Lovică, ştii ce-ar însemna să-mi pierd încrederea în mine acum, tocmai acum să mi-o pierd ? Sînt convins că pot să fac pentru oameni ceva deosebit, că prezenţa mea într-un anumit loc şi la un anumit ceas ar putea să pună capăt vărsării de sînge, or, pentru asta îmi trebuie forţă şi

încredere. N-am avut de unde să ştiu că lucrurile vor evolua aşa, şi lucrurile astea ne-au copleşit, faptele au devenit mai importante decît noi, ele ne dirijează. Să-ţi spun prin ce-am trecut în ultimul timp, sau poate aştepţi de la mine să renunţ la temelia acestei cazărmi, unde mi-am pus tinereţea ? Nu-mi cere aşa ceva, n-am să pot, în sufletul meu am dorit numai bine oamenilor şi numai în clipa cînd faptele noastre s-au abătut şi asupra mea cu toată ura şi prostia am înţeles că am scăpat din mînă ceva important, ceva ce ar fi trebuit să ştim de la început şi n-am ştiut. Dar asta este viaţa mea, Lovică, la ea ţin, în ca cred, fără ea... Dar important este faptul că mă vezi şi te văd. Mi-au dat drumul, pot deveni om. între oameni din nou.

Lovica îşi privi fratele, era bucuros că dăduse cicoarea în foc, asta îl obliga să nu se mai explice. îşi aduse aminte pentru ce venise, să transmită porunca lui Vasîlie Gogolea, dar pri- vindu-l pe Achim, îşi spuse că n-are nici un rost, el era mort de mult, se vedea după ochii vineţii cu cearcăne negre, după mişcările molatice, de fapt fratele ei nu mai era de mult om, era un simplu cadavru care-i făcea ei cafea din cicoare. N-avea sens să-i spună să nu urce muntele, vestea lui Vasîlie Gogolea l-ar fi speriat sau, poate şi mai rău, l-ar fi făcut orgolios, s-ar fi socotit dinainte un erou şi s-ar fi lăfăit în această credinţă. Lovica bătu aerul cu mîna ; ar fi vrut să se ridice şi să plece dar cafeaua cu mirosul de ars o făcu să-şi aducă aminte de ziua de după înmormîntarea maică-şi ; acum se afla în- tr-o zi asemănătoare, cu deosebire doar că Achim încă nu fusese îngropat. Lovicăi ar fi vrut să-i fie milă de Achim, dar mila era moartă şi ea. Lacrimile îi secaseră şi, treptat, intră din nou în starea cu care venise. Rîse ca o apucată cînd înţelese că, nespunîndu-i lui Achim porunca lui Aurel, acesta avea să-l omoare, că glonţul era ea. Nu-i păru rău. N-avea remuşcări, nu le mai avea din clipa cînd descoperise viaţa scoasă din ea cu forţa, atunci înţelesese că nu trebuie lăsată nici viaţa chiar pe mîna oricui. Achim se învîrtea în jurul mesei, voia să-i facă şi un sandviş cu marmeladă ; Lovica îl refuză din priviri, dar nu-l împiedică să întindă marmelada pe pîine, prea îi tremurau mîinile şi ei îi făcea plăcere să vadă acele mîini tremurînd.

— Lovică, dacă mi se întîmplă ceva, am lăsat în acest plic ultimele mele dorinţe, aş vrea ca pensia să rămînă copiilor de la grădiniţă, am fost acolo, nici nu-ţî dai seama ce bine e să se simtă omul legat de ceva trainic, să ştie că în urma lui rămîne ceva. Am vrut să zic că Alixandru nemaiavînd pe nimeni şi tu fiind soţia legitimă a lui Aurel, o să ai un acoperiş şi o bucată de pîine, n-are rost dacă se întîmplă ceva să-ţi las din strînsura mea. Ştiu că n-ar trebui să pun răul înainte, dar în meseria noastră la toate te poţi aştepta.

— Ce meserie, Achime, şi de ce a noastră, ori tu nu-ţi dai seama că nu te mai numeri de mult printre „ai noştri”, că te-au scos pentru cîteva zile să vadă ce faci ? Cînd am venit aici, m-a întrebat cineva după colţ unde mă duc, cu toate că ştia foarte bine că vin la tine, era Remeşan, ăla de i-ai botezat copilul, sau nu mai ţii minte ?

Şi Achim, înroşit la obraz, îşi lăsă privirile în pămînt : ştia foarte bine că el îi botezase copilul lui Remeşan.

. – Mi-a adus de Crăciun o bucată de cozonac făcut de nevastă-sa, ştii că are nevastă de pe undeva din Moldova, face un cozonac a-ntîia ! I se păru ridicol lui Achim să vorbească despre cozonacul făcut de nevasta lui Remeşan, cînd Remeşan numai cu o zi înainte îl omorîse aproape. Lovică, vreau să-ţi spun un secret, simt nevoia să ţi-l spun, poate mărturisindu-mă o să-mi fie mai uşor şi o să mă înţelegi şi tu.

— Ce să-mi spui, Achime, unei nebune te apuci tu să-i spui secrete ?... Eu zic să nu-mi spui nimic, poate de aici de la tine ies pe drum şi, cum sînt într-o ureche, mă apuc şi urlu lumii marile tale secrete, pe care nu dau doi bani !... îţi citesc în ochi fericirea că te-au pus din nou în situaţia de a avea secrete, ai fi în stare de orice, ca şi pe mai departe să le ai. Achime, şi ce bărbat erai tu înainte... Doamne, de ce n-am rămas cu toţii acolo unde am fost, poate acum nu eram atît de goi şi de singuri, Achime. Nimeni la ateliere nu mi-a spus că ai fi un nevolnic şi nici pînă azi n-am înţeles de ce a plecat Florica de la tine... Poate te-ai culcat mai mult cu dosarele şi-ai avut mai mare grijă de duşmani decît de ea, or, o femeie îi femeie, Achime, orice i-ar fi bărbatul,

orice funcţie ar avea, femeia tot vrea de la bărbat ce i-a dat în ziua cînd s-au împreunat pe viaţă şi pe moarte. Tu vrei să-mi spui mie secrete ? încă o dată te întreb, ce să fac eu cu secretele tale ? Ţi-e frică şi ţie de ele, pentru asta vrei să le spui, şi-apoi, Achime, ce încredere mai poţi avea tu în oamenii care au făcut dintr-un om neom, dintr-un bărbat o jivină oarecare, temătoare ca o rîmă pentru viaţa ei ? Unde-i Achim cel pe care l-am ştiut ? Eu am fost o nebună, Achime, cînd am fost fată, dar după ce m-am măritat, nu mi-am înşelat bărbatul cu trupul, cu toate că nu o dată m-am culcat cu el şi în gîndul meu eram cu altul, ce să fac, l-am moştenit pe tata, iubăreţ, Dumnezeu să-l ierte ! Dar cu toată cuminţenia mea; tot nebună am rămas, nu nebună cum crezi tu, că tu aşa crezi. Şi pe Aurel vreau să-l pedepsesc, Achime, nu numai pe tine, pentru asta şi umblu şi fac pe nebuna, ca lumea să vadă şi să audă ce zic şi el să afle şi să fugă aici unde trăiesc şi să-l prindă, asta vreau, şi să sufere. Adică tu mă faci pe mine nebună, tu, care ai rămas o mortăciune, tu puţi dinainte de-a muri, măcar spală-te, dacă te vor găsi oamenii spînzurat ori împuşcat şi te-or îmbăia, să nu-mi fie ruşine că te-au găsit jegos, că ţie niciodată nu ţi-a plăcut să te speli.

— Tu eşti nebună, Lovică, acum îmi dau seama că eşti nebună de-a binelea... Adică cine să mă spînzure şi cine să mă împuşte, adică de ce crezi tu că eu trebuie să mor ?

Lovica trecu pragul casei, îl trecu cu greu şi îi trebui multă forţă să nu întoarcă privirile spre Achim. Achim era fratele ei, unicul ei frate, căruia refuzase să-i spună adevărul. Plînse de obidă pînă în stradă, dar de privit nu-l privi pe Ieronim, cu toate că o strigase de cîteva ori. Simţise Achim că ea dorise să-i spună ceva şi plecase fără să se destăinuie şi intuise în tăcerea ei pedeapsa ; cu asta îl pedepsise, nespunîndu-i.

Lovica se opri la colţ ; îşi scoase batista de sub mîneca bluzei, era un truc învăţat de la Aurel, dar întrebuinţase trucul de pomană. Remeşan nu mai era acolo, lîngă zid se afla numai mustaţa falsă, plină de ceva cleios, şi Lovica rîse cînd înţelese că Remeşan plecase pentru că, suflîndu-şi nasul, îşi pierduse, odată cu mucii, şi mustaţa. Trecu mai departe ; i-ar fi plăcut să dea ochii acum cu Remeşan, să-i

zică vreo două aşa cum ştia ea să le zică şi la nevoie să-i amintească cum plînsese în ziua cînd venise la Achim şi-i ceruse să-l ajute să-şi schimbe serviciul, că n-avea putere în braţe pentru munca de nituitor.

Lovica ştia unde avea de mers, dar înainte de a o lua pe strada pe care mai fusese de două ori, trecu din nou pe lîngă cazarmă, civilizat, prin locul îngăduit. Cine ştie de ce zăbovi îndelung în faţa unui turn de control de unde începea să se des-
făşoare ca o cuvertură de fier plasa de sîrmă ghimpată. Soldatul de caraulă o zări, era altul decît cel de acum două ore, semn că santinelele se schimbau des, îşi zise Lovica cînd auzi vocea gîngavă a soldatului „să plimbe ursu", chiar aşa-i zisese, să „plimbe ursu". Drept răspuns, Lovica se uită la tinerelul din turn uimită, parcă era un alt Aurel la vîrsta începuturilor, poate tot aşa strigase şi Aurel atunci la vreo trecătoare, nemulţumit că zăbovise prea mult cu privirile în locuri neîngăduite. Nu, atunci nu era aşa, îşi zise Lovica, pe atunci nu erau nici turnuri şi nici atîtea caraule. Dar la ce-i mai folosea să-şi aducă aminte cum era atunci, dacă din acel atunci ieşise acest acum şi cum era acum o ştia foarte bine. Cu bună ştiinţă se mai plimbă aproape o oră prin oraş, de la răsărit spre apus. Soarele se îndrepta şi el spre zenit, şi Lovica se simţea bine cu lumina lui caldă. Trecu prin parcul mare cu o statuie înaltă cît toate zilele, fără s-o observe, – nici nu-şi dăduse seama cînd se construise acel parc şi mai ales cînd fusese aşezată statuia roşcată de aramă. Văzu copiii ieşind de la şcoală cu cravate roşii la gît şi-i privi absentă, ca şi cum n-ar fi fost făpturi omeneşti, ci nişte păpuşi din care vii erau doai' cravatele strălucitoare. Lumea începu să se întoarcă după ea, auzi chiar o vorbă de laudă de la un tînăr subofiţer, laudă adresată picioarelor frumoase ; nu luă aminte la nimic, de mult nu-i mai păsa de ele. în locul lor se afla o maşinărie simplă cu ajutorul căreia se deplasa dintr-o parte în alta, atîta tot ; pînă în partea unde avea să se ducă nu mai era mult, îşi dădea
seama după casele joase, case gospodăreşti, aşa cum era şi casa în care locuia Dobrin. Se înşelase în privinţa casei

lui, nu semăna deloc cu cea de odinioară, deasupra vechilor ziduri se ridicase un cat nou şi, odată cu el, se înălţase şi gardul exterior. Lovica zîmbi ; casa lui Dobrin semăna cu cazarma, zidul ce-o înconjura avînd şi el cinci rînduri de sîrmă ghimpată, ţesută meticulos. Sună la poarta mare de metal, era aproape sigură că n-are să-i deschidă nimeni, că nimeni nu putea fi la ora aceea acasă, şi-i fu teamă pentru toată strădania ei şi mai ales pentru planul ce-i înflorise încă înainte de a pleca din casa lui Alîxandru la drum. Spre mirarea ei, la al doilea sunat ceva clincăni în poartă, o uşiţă se dădu în lături şi Lovica văzu un ochi negru, mare şi vioi, şi la cîteva secunde o cheie se învîrti în broască şi uşa grea, scîrţîind, se dădu în lături. Era mama lui Dobrin, o recunoscuse imediat, şi femeia înţelese pe dată cu cine are de-a face. Cînd se uită spre stradă, văzu patru oameni opriţi la umbra pomilor de peste drum şi Lovica se întristă cînd înţelese că Achim, în grija lui pentru cei ce-i dăduseră din nou haina militară, se grăbise să anunţe unde se află. Nu, nu era nebună, niciodată nu fusese atît de limpede la minte ca acum, parcă ar fi avut optsprezece ani, numai pe vremea aceea nu-i pasase de nimeni şi de nimic, cum nu-i păsa nici acum, de ce să-i pese de o bătrînă ?

— Dumneata eşti, ai mai fost o dată la noi, îngînă femeia, şi Lovicăi îi plăcu vocea cîntată ; cuvintele întîrziate se înfrînau singure în gît şi coardele vocale cînd le scăpa din strîn- soare le alunga însoţite de o melodie liniştită.

— Am mai fost o dată cu Aurel, a doua oară am fost singură, recunoscu ea cea de a doua vizită, şi pentru că se dădu de gol, în loc să se înspăimînte, se puse pe rîs, ducîndu-şi o palmă la gură. Nu mă credeţi, nu-i aşa ? cum o să mă credeţi, am şi eu ciudăţeniile mele, cum le are şi băiatul dumneavoastră, numai că ale lui sînt cu mult mai mari, şi Lovica se apropie de uşa celei de a doua camere, zăbrelită, – se vedea după grătarul metalic strîns acum într-un colţ ca burduful unei armonici.

„Doamne, de-ar fi uşa deschisă !” îşi zise ; uşa era deschisă, cheia era o dovadă, şi fără să ceară voie, o deschise şi prima uitătură fu sub pat. Statuia de lut era acolo, i se vedeau picioarele, şi Lovica nu stătu mult pe gînduri ;

prinse lutul de un picior, îl trase afară, sub privirile încruntate ale femeii, şi, după ce statuia se văzu în lumina amurgului, trecu în partea dreaptă, fără să zică nimic. Mama lui Dobrin îşi aruncă privirile cînd la ciudăţenia de pe podea, cînd la femeia subţire de alături, şi-i trebuiră cîteva minute pînă ce ochii ei înţeleseră că modelul acelei alcătuiri cu asemănare de om era femeia din faţa ei, şi obrazul palid deveni şi mai palid. Nu voi însă să-şi arate mirarea, mirarea era acolo în ea, incomparabil mai mare decît în afară, dar şi-o sugruma în lăcaşul de taină, înţelegea că vizita neaşteptată avea un scop aparte, se primejduia viaţa copilului ei. Şi privirile Amaliei se înăspriră şi mai adînc şi nu-i trebui mult să simtă cum se varsă în ea veninul celeilalte femei.

— Pentru asta am venit, doamnă Dobrin. Ştiu că Dobrin m-a iubit, doamnă, şi mă mai iubeşte, o ştiu încă de cînd lucram împreună, dar de spus nu mi-a spus-o niciodată, pînă nu m-am măritat. Nu l-aş fi refuzat, dar eu m-am măritat, şi femeia măritată... Vîrî statuia sub pat, aşa cum fusese înainte, şi după ce privi femeia adînc în ochi, se apropie de ea şi o sărută pe obraji.

— Eu n-am mamă, spuse Lovica şi ieşi grăbită din casă şi din curte.

Cei patru o urmăriră îndeaproape, printre ei era şi Remeşan, avea acum o nouă mustaţă, pe oală, şi Lovicăi îi veni să zîm- bească văzînd că-şi duce două degete la nas ; n-ar fi vrut să-i cadă din nou mustaţa. Nu-i căzu, Remeşan se ştergea grăbit de fundul pantalonilor, în timp ce-şi urma colegii la oarecare distanţă, fiecare cu cîte o umbrelă neagră în mînă, umbrelă pliabilă şi cu cîte un ziar în buzunarul pardesielor de piele, toate de aceeaşi culoare, neagră. Poate că şi Aurel a făcut la fel, şi Lovica, cînd îşi aminti de el, nu tresări ; nu-l mai avea drag pe omul ei cel drag, nu se mai simţea legată de sufletul lui, altfel nu s-ar fi gîndit la el cum te gîndeşti la un străin. Se apropia de cazarmă. Era veselă Lovica. Pe un caldarîm văzu un şotron şi se apucă să sară în pătratele desenate pe negrul asfaltului cu cretă şi, ca să-i fie mai uşor, îşi prinse fusta în faţă cu mîinile şi mai sări o dată pătratele, cu spatele, aşa cum făcuse în copilărie.

Cazarma era aproape, strada Coliviei, acoperită de roşul

amurgului, avea în galbenul zidurilor ceva de jar arzînd. Caraula tînără era la turn, făcea doi paşi înainte şi doi înapoi, n-avea mai mult de nouăsprezece ani şi vîntul de sus îi înroşise obrazul şi vîrful nasului şi Lovica se bucură cînd el o îndemnă să nu stea locului cu aceleaşi cuvinte : „plimbă ursul”. De data asta nu mai avea de gînd să-l plimbe, ursul era chiar ea.

49

Se auzi uşa deschizîndu-se şi în rama ei apăru losulică, Achim şi Dobrin, iar la urmă caporalul Pintilie, ţinînd minerul unui cărucior. Giurgea îşi mişcă nările largi, păroase în interior ; căruciorul împins de Pintilie răspîndea un miros de fasole şi slănină afumată, iar mai jos, pe etajul inferior, abureau cîteva sticle cu vin roşu, Achim plescăi din buze de plăcere.

— Domnule maior, în cinstea dumneavoastră şi a lui Aurel, această cină despre care nimeni nu are ştiinţă ; dacă nu era Achim, pe care l-a pufnit rîsul cînd am trecut pe lîngă compania înarmată aflată la intrare, nimeni nu şi-ar fi dat seama că sîntem noi. Unul chiar şi-a pregătit arma să tragă, apoi înfiguraţi s-au înfăşurat în mantale, i-am îngheţat cu suflul nostru, domnule maior...

Pintilie aşează masa chiar pe cărucior, el împărţi farfuriile de tablă şi tot el, cu polonicul, turnă frăţeşte fasolea aburindă şi slănina bine prăjită. Lui Achim îi puse o jumătate de polonic mai mult, era ca statură de două ori cît ceilalţi, şi îi era şi cel mai drag. De Achim se simţea legat ca de un frate şi nu-i fu ruşine de ceilalţi cînd culese uleiul roşu cu paprică de deasupra oalei şi—1 răspîndi cu grijă peste boabele mari din farfuria lui Ieronim.

— Lăsaţi să rup eu pîinea, tovarăşe colonel, spuse Dobrin.

Şi losulică îl lăsă ; se sfrijise Dobrin, nu-i pria viaţa veşnică, era numai piele şi os, dar pîinea o rupea atent, să nu primească unul o bucată mai mare şi altul una mai mică. De afară se auziră zgomote, cineva îi cerea maiorului Giurgea să iasă, dar mesenii n-avură urechi pentru glasurile autoritare, mîncau şi beau cu încetineală de gospodari

aşezaţi la masă pentru vecie.

— Tovarăşe Dobrin, daţi-ne carnetele înapoi să ne plătim cotizaţiile, nu putem sta aici pînă-i lumea, s-ar putea ca tovarăşul general să se supere şi eu vreau să fiu cu cotizaţia la zi.

Dobrin se codi cîtva timp, apoi descheindu-şi vestonul scoase învelite în ziar carneţelele roşii, dădu fiecăruia cîte unul, numai lui Giurgea nu-i dădu, şi atunci Aurel, cu paharul de vin roşu în mînă, zise :

— Eu i-l dau pe al meu, ce zici, Achime, merită să ne fie tovarăş !

Dobrin, ştergîndu-şi nasul, mai scoase un carnet şi i-l dădu lui Giurgea şi toţi cei de faţă îl semnară. Şi Pintilie, care ţinea în buzunarul de la piept o fotografie de grup, o fotografie mai veche, cu tribunalul militar, decupă chipul maiorului din poză cu ajutorul unui briceag şi cu miez de pîine înmuiat în salivă lipi capul lui Giurgea la locul cuvenit, în spaţiul haşurat cu negru al carnetului. Giurgea cu greu îşi putu ascunde emoţia ; pînă la urmă îşi zise că un militar ca el s-ar umple de ruşine dacă s-ar da în spectacol. Nu găsi cei doi lei ce trebuiau achitaţi pentru cotizaţie. Iosulică scoase el două hîrtioare vinete pe la colţuri de hipermanganat şi mirosind a spirt denaturat.

— Vă mulţumesc, domnule colonel, sînt primii bani împrumutaţi în viaţa mea.

Pintilie desfăcu şi ultima sticlă de vin, vinul gîlgîi în gîturile setoase, numai Dobrin nu putea bea, nasul îi curgea în pahar. Apoi paharul dispăru, şi sublocotenentul fu primul care se topi din încăpere. Calul aflat pe coridor bătea nervos din- tr-o copită în beton şi Pintilie se simţi obligat să adune masa cu părere de rău...

— Dar le sforăiţi, domnule maior, nu glumă ! spuse Aurel şi maiorul se sculă buimăcit şi se uită temător prin încăpere.

— Ce fasole bună am mîncat, sublocotenent.

— Cam puţină slănina, zise Aurel.

— Nu m-a căutat nimeni ? întrebă Giurgea.

— Nu, domnule maior, cu toate că uite, se înserează...

Prin faţa ferestrei minuscule, zăbrelite, se auzeau paşi grei alergînd. Se petrecea ceva afară, ceva neobişnuit, prea mare era forfota.

— Am avut un vis, sublocotenent Rogozea, ca să fiu sincer tot timpul trăiesc între realitate şi imaginaţie. Eu am fost şi am rămas militar ; puneam capul pe pernă să adorm şi adormeam, culcatul face parte din regulament, n-aveam timp de pierdut cu vedenii. Cu toate astea sînt dator să mărturisesc...

— Toţi avem vedenii, domnule maior, eu poate cele mai multe, de copil le-am avut, n-am scăpat nici pînă în ziua de azi de ele. Mai adineauri am mîncat fasole scăzută cu slănină afumată, bine prăjită în untdelemn de bostan...

— Şi eu am fost la masă, sublocotenent Rogozea, ai uitat, numai că masa s-a încheiat exact în clipa cînd uşa de metal de la coridor s-a deschis. Ca un prost, am trecut cu vederea că orice uşă se poate deschide şi pe dinafară, nu numai închide pe dinăuntru. Pe uşa aia a intrat, cine crezi ?

— Cine să intre, domnule maior, poate omul de Ia centru..'; N-are să vină nimeni, să ştiţi. Ca nu cumva să faceţi vreo prostie cu pistolul, în timp ce sforăiaţi i-am scos încărcătorul; gloanţele le-am înghiţit... Puteam să scot praful din ele, asta am vrut să fac la început. M-am opintit, n-am putut. Nici fasolea din vis n-am înghiţit-o cu atîta plăcere, zise Aurel şi-i arătă maiorului încărcătorul gol...

Giurgea se ridică în şezut, privi arcul încărcătorului şi înciudat dădu din cap. Brusc rîse.

în fereastra de afară cineva lovea cu un drug de fier, iar poarta metalică de pe coridor se auzi manevrată-. Paşi grei se apropiară de celulă. Giurgea se aşează pe pat lingă Aurel şi îşi puse mîinile sub ceafa groasă.

— Acum au să mă judece şi pe mine, asta au să facă, zise el încercînd să mai adauge ceva, dar de pe coridor se auzi o voce cunoscută, apoi uşa se deschise ca şi cum el, la intrare, n-ar fi zăvorît-o.

Necunoscutul împins înăuntru, cu traista legată ca o raniţă pe spate, căută spre pat la cei doi oameni întinşi. Aurel continuă rîsul întrerupt al maiorului : în faţa lui se afla Liviu. Liviu cel atîrnat de roşcovarul din faţa porţii, poate mai slab ca celălalt, dar cu aceeaşi ochi şi nas, cu aceleaşi buze uşor întredeschise ce lăsau să se vadă printre ele un canin cu vîrful rupt...

— Sînt eu, Aurel, Liviu... de doi ani sînt pe drumuri, am fugit, m-am ascuns, nimeni nu vrea să creadă că sînt eu,

nici tata. A zis că eu am murit de două ori, mi-a arătat o hîrtie venită de pe front şi craca de care am fost atîrnat... Sînt eu, Aurele, dacă nici tu nu mă recunoşti sînt pierdut, mi-au zis că anume am fost trimis de...

— Nu vrei să mănînci nişte fasole, Liviule ? spuse Aurel şi încercă să se ridice fără să reuşească ; a mai rămas ceva de la masa cu losulică, Dobrin şi Pintilie. Dacă Achim n-ar fi mîn- cat două porţii ar fi rămas mai multă, zise el şi îşi închise pleoapele, aşteptînd să apară din nou căruciorul cu cina ortacilor săi...

— Aurele, sînt eu, Liviu, nu văd aici nici un fel de mîncare, doar încărcătorul acesta gol şi pistolul de pe masa de beton...

Giurgea îşi închise ochii de cîteva ori, apoi cu spaimă îi deschise. Figura omenească din faţa lui se dovedea a fi aievea.

Atunci se ridică de pe pătură şi ca să n-aibă sentimentul că visează călcă pe podeaua de ciment. Podeaua suna sub blachiu- rile noi, metalic. Nu, de data asta nu visa.

— N-am crezut că mai ajung acasă, Aurele. Mi-a spus un ofiţer că losulică s-a îndoit că cel trimis aici, printre voi, aş fi fost eu... Acum se îndoiesc de mine. Giurgea luă dosarul aşezat pe ridicătura de beton, ce ţinea loc de masă, şi scoase de acolo un caiet de matematică. Abia mişcîndu-se îl desfăcu la jumătate şi-i arătă noului intrat scrisul.

— Scrisul meu, domnule maior, mă medita losulică la matematică, dacă nu mă înşel eram într-a patra primară, el la liceu şi într-o vară...

— Las că împart eu fasolea, sublocotenent, spuse maiorul şi luînd în mînă o tavă imaginară o aşează odată cu caietul de aritmetică pe masă, apoi grijuliu începu să taie o felie de pîine...

— Ceapa o zdrobesc eu, se oferi Aurel şi lovi cu pumnul bulgărele roşu cu miros ascuţit...

— Aurel, sînt eu Li viu, fratele tău geamăn...

— Te-am aşteptat să vii să mănînci, a fost aici şi losulică şi Pintilie şi Dobrin, am crezut că vii şi tu şi tu n-ai venit, mă- nîncă cu noi ce-a rămas, mie niciodată nu mi-a fost aşa de foame...

Liviu năucit se uită la cei doi oameni cum se prefăceau că mănîncă de pe masa pustie ; ud de transpiraţie începu să

înghită din mîncarea nevăzută.

— Actele dovedesc că el e Liviu Rogozea cel adevărat, tovarăşe maior, se auzi vocea ofiţerului de lîngă uşă, dar nimeni din încăpere nu luă aminte la spusele locotenentului.

Aurel, Giurgea şi Liviu se înfruptau, albi la faţă ca varul, din cina cea de taină. Primul care se întrerupse din mîncat fu Liviu, apoi Aurel. Numai Giurgea continua să înfulece ca şi cînd nu i-ar fi băgat pe ceilalţi doi în seamă.

— E el, domnule maior, e el, spuse Aurel şi cuprins de un spasm îşi duse mîna la stomac.

La picioarele maiorului căzură cele cinci cartuşe, unul după altul, cu greu, scoţînd la impactul cu betonul un zgomot ciudat. Erau curate, lucioase...

— Gata, băieţi, ajunge, spuse Giurgea şi adunînd cartuşele le puse în încărcător iar încărcătorul îl vîrî în pistol. îşi luă

mantaua grea de atîtea decoraţii şi după ce se încinse cu centura lată, îşi aşează chipiul. îşi pipăi metalele lucioase de pe piept. Mînat de un gînd ascuns desfăcu două petliţe şi le aşeza pe masă. Ieşi apoi pe coridor, cu mîinile la spate, fluierînd.

— Adevărul, domnilor, adevărul, se adresă el soldaţilor de pază aflaţi pe coridor, apoi iar se apucă să fluiere.

în curtea căzărmii începuse să ningă.

EPILOG

Ochise Vasîlie o postaţă de pămînt pe deal deasupra lotului înverzit de grîu ; pămînt bun pentru arat, uşor de desţelenit, fără vetre de pir în iarba numai pe alocuri coaptă pentru iernat. El nu aşteptă primăvara ca să adauge pămîntului din vale cîteva hălci bune, rupte din poiana din deal. Zile la rînd tăie cu toporul tufele de jnepeniş şi nu se lăsă pînă nu dezgropă buturugile de brad din pădurea de altădată, acum putregai scînteietor în lumina serii. Lemnul bun de ars îl puse deoparte pentru foc, putregaiul roşcat îl împrăştie ca pe o mraniţă deasupra verziturii, îngrăşămînt pentru locul ce se cerea răscolit adine cu plugul. Plecase Tudósé de acasă, stătuse doar cîteva luni şi plecase, voind să uite pe unde fusese dus şi, mai ales, să fie uitat de sat ; îşi luase traista în spinare şi pe-aici ţi-e drumul... Nu-i plăcuse niciodată prea mult pămîntul, şi Vasîlie, în timp ce se opintea în jug, îşi zise că poate mai bine ar fi făcut să fi luat şi el calea oraşului ; se spunea că altfel se cîştigă plinea acolo. Asta pînă în clipa cînd văzuse grîul ca peria, cu bulgării pe alocuri nefărîmiţaţi din pricina lenii şi nepriceperii lui Tudósé ; dorinţa de înstrăinare îi pierise şi a doua zi urcase în zori, cu maică-sa şi se puseseră să desţelenească fîşia de poiană ce trebuia în gîndul lui de ţăran să se transforme în ian de porumb. Vasîlie trăgea în partea stingă a jugului, Joiana în partea dreaptă, locul vitei era mai greu, pentru asta era şi animal, să nu-i fie viaţa uşoară, şi Vasîlie, din cînd în cînd, se oprea din opintit şi vaca îi înţelegea şi-i ierta puţina putere. Vasîlie luase partea lui de jug în piept. Aşa se simţea mai în voie, altfel

împingea jugul din lemn de paltin meşterit şi lustruit de el cu atîta dragoste. Acum ţinea el loc de vită şi nu se simţea umilit, munca pământului cere dragoste adîncă, şi cînd iubeşti, nu socoteşti cu ce-ţi plăteşti iubirea. Părţile laterale ale jugului le ţinea cu mina şi, ca vaca să nu-l smucească, îşi trecu frînghia cu care-i legase coarnele peste jug, să-i fie la îndemînă. Uitîndu-se la împletitura de cînepă, Vasîlie simţi că-l podidesc lacrimile. Era aceeaşi frînghie cu care îl bătuse taică-său ultima dată ; fusese chiar cu cîteva zile înainte de a fi ridicat de Aurel şi Căcălici ; stătuse mai mult decît se cuvenea la locul de taină unde bătrînul voise să-şi ascundă agoniseala. Tatăl luase privirile insistente ale copilului drept o batjocură pentru neputinţa de a înfrunta altfel legea ; se răzbunase pe el croindu-l cu împletitura plesnită pe alocuri de soare şi vreme.

Doamne, cum trece timpul şi le şterge pe toate, numai pă- mîntul rămîne cu ale lui şi, ca un stăpîn, îl cheamă pe om la treabă, iar alteori îl pedepseşte, cum îl pedepsea pe el, Vasîlie Gogolea, să asude alături de o altă făptură a lui Dumnezeu, ca şi cum glia voia să-i încerce marea lui dragoste. Din spate se auzi un icnet şi ruda ce pornea de la plugul cu un tăiş se răsuci într-o parte ; Vasîlie nici nu luă aminte, ştia că icnetul era al mamă-şi, pe ea o dureau şalele. Ori pruncul din pîntecul ei să fi fost de vină ? Nu privi şi nici nu luă. aminte la plug, acum se cădea să-şi vadă de treaba lui. Nu peste mult timp ruda se îndreptă, semn că plugul mergea prin brazdă oblu, aşa cum se cuvenea cînd era ţinut bărbăteşte de coarne. Joiana înţelesese şi ea că în urmă cormana stătea strîmb, privise îndelung cu negrul lucitor al unui ochi în ochii lui Vasîlie, dar el nu-i dădu ei de ştire sucind din frînghie să se oprească şi ea nu se opri din călcatul apăsat şi uniform. îl eliberaseră după ce fusese prins. Numai o săptămînă îl ţinuseră într-un beci : Doamne, ce beci, era beton curat, cu lumină electrică şi ferestre zăbrelite şi cu perdeluţe maron ; aşa-i spusese mamă-sa că se numeşte culoarea văzută, atunci cînd, întors acasă, îi povestise cu deamănuntul şi cu veselie ce se petrecuse cu el.

„Nu vedeţi că-i ţăran prost, daţi-i drumul acasă”, zisese

unul mai mare altuia mai mic în funcţie în luna aia friguroasă a anului 1951. Că era prost sau nu, asta n-aveau ei de unde să ştie. De vreme ce ajunsese la pămîntul lui, însemna că nu era prost, că el era mai tare decît ceilalţi, pentru că ceilalţi nu ajunseseră acolo unde crezuseră că le e locul. Dorul lui se împlinise, trăgea la jug, dar trăgea cu drag, de parcă în spatele lui ar fi fost o căruţă plină cu aur. Rămîie acolo unde au fost, îşi zise Vasîlie, gîndindu-se la trecut şi îşi răsuci capul spre vîrful muntelui ; acum Brîul dispăruse ; în locul pădurii de brazi nu se mai vedea decît varul alb, ceţos, parcă era o scară ce ducea pînă la Dumnezeu. Şi Dumnezeu era la locul lui şi se arătă fericit că el, Vasîlie Gogolea, cel mai tînăr dintre ai lui, rămas singur în viaţă cu leneşul de Tudósé şi cu amărîta de maică-sa, era acolo unde îi fusese sorocită ursita, adică la pămînt şi la nevoile lui.

Ajunseseră la capătul poienii ; făcuseră şase brazde şi ar fi fost timpul să se odihnească. Numai la întoarcerea plugului pentru o nouă brazdă văzu chipul femeii pătat, cu ochii măriţi, şi i se păru că zăreşte sub broboada ce-i acoperea fruntea umezeala sudorii ieşite de sub păr şi strecurată hoţeşte în cîrpa întunecată la culoare. Burta îi era lăsată în jos şi o clipă Vasîlie se întrebă cum de căzuse în jos, dimineaţa, cînd plecaseră de acasă, era la locul ei. Pînă la urmă scuipă într-o parte ; nu era treaba lui să aibă grijă de copilul fierarului. Nici maică-sa nu tăgăduise că era al lui Danciu.

Vasîlie se uită la verdele crud al griului de toamnă, la mărimea lui uniformă, şi îşi zise că niciodată n-are să împartă pămîntul lui cu cineva, mai ales cu un frate ivit din sărăcie şi necredinţă. Ar fi putut maică-sa să-i arunce fierarului jarul în ochi, să apuce o bucată de fier şi să-l lovească în moalele capului ; nimic din toate astea nu făcuse femeia ce-i dăduse viaţă, şi doar de la moartea tatălui lui şi a bărbatului ei nu trecuse prea multă vreme. Doamne, cum se scurge timpul, se pomeni Vasîlie zicînd în gînd şi, ca s-o pedepsească pe maică-sa, lăsă trasul la jug mai moale. Din spatele lor iar se auzi icnetul greu al femeii, neputincioasă să ţină cormana în sus, cum se cerea la arat. Nici o clipă nu crezuse Vasîlie că maică-sa rămăsese groasă

cu fierarul ; pe urmă îi aflase obiceiul lui; aşa îşi arăta puterea, iubind femeile rămase văduve de război, ori năpăstuite, şi nu se găsise nimeni să le ia apărarea, iar femeile nu-i purtau pică, fierarul nu era urît. într-o dimineaţă zărise la poarta casei, bătută în grinda de sus, o potcoavă nouă-nouţă ; numai Danciu o putuse face atît de măiestrit, nimeni cale de zece sate, nu era în stare să meşterească potcoave ca el ; potcoava era prinsă într-o caia galbenă, şi cînd Vasîlie se uitase mai cu luare aminte, înţelesese că galbenul din caia era aur. Era bogat fierarul, altfel... Vasîlie, dacă n-ar fi fost cuprins de presimţiri, nu şi-ar fi purtat paşii pe uliţele comunei şi n-ar fi văzut **o** duzină de potcoave, fiecare cu un cui aurit în partea de sus, şi explicaţia numai asta putea fi ; Danciu îşi recunoştea în felul lui copiii născuţi pe de lături, ori pe cale să se nască. Adică şi frăţiorul lui nedorit era de-al lui, îşi zisese Vasîlie atunci, în ziua aceea, cînd descoperise potcoava, şi n-o certase pe maică-sa, el pe maică-sa, care îi dăduse viaţă, n-avea dreptul s-o certe, asta era legea lor, aşa îl învăţase de mic taică-său şi învăţătura îi intrase în minte pentru totdeauna. Dar nici de iubit nu-l putea nimeni obliga s-o iubească. Nu-i vorbă, nu mai duceau lipsă de chibrituri şi de petrol, fierarul le adusese într-o zi şi lemne de foc ; cum făcea, numai el ştia, pesemne se înţelegea cu pădurarul, altfel, cele douăzeci de care încărcate vîrf cu foastăne de stejar şi gorun nu s-ai' fi răspîndit pe uliţele comunei la femeile cu potcoava bătută în cui aurit pe poartă.

— Mă doare, Vasîlie, auzi el.

Se prefăcu surd şi trase mai departe la jug, de data asta cu puteri înzecite, s-o oblige pe femeie să alerge după plug, să plătească ruşinea pe care i-o făcea lui, singurul Gogolea din atîţia bărbaţi... Nu, el nu era prost, degeaba îl făcuse cel care îl eliberase şi-l arătase cu degetul cum ai arăta un stîlp, el era mai tare şi avea pînă la urmă să-i dovedească pe toţi şi asta pentru că împreună cu pămîntul nimeni nu putea fi ca el.

Stătea în cumpănă ; nu ştia ce să semene pe dunga de pă- mînt cu ţărîna grasă ca untul, caldă şi arzîndă. Un asemenea pămînt putea da rod bun şi la orz ; orzul

amestecat cu făină de grîu... Nu, tot porumbul e mai bun, şi în locul griului tot porumb s-ar fi cuvenit să pună, era mai zdravăn la creştere şi ţinea la apa repede ce se pornea la vale după ploile mari. Pe urmă porumbul era hrana săracului ; întinsă într-o lingură de ulei cu ceapă prăjită, mămăliga ţinea de saţ o jumătate de zi, din mălai şi animalele trăiau împărăteşte dacă mai adăugai făinii un braţ bun de iarbă. Griul e prea domnesc, din el numai pită puteai face, or pita nu era pentru oameni săraci, ca ei. Nu-i nimic, la anul o să pună peste tot locul porumb, la primăvară poate mai fură poienii o postaţă de pămînt ; cu cit are şi cu cît va mai lua muntelui, se putea gospodări. Venise ordin ca în comună să nu se facă gospodării colective, arăturile erau puţine, şi de cînd venise legea şi viaţa începuse să semene a viaţă, adică nimeni nu-ţi mai intra în bătătură să-ţi caute pe sub paie sau coteţe, perceptorii se duceau la vale.

Privi din nou spre muntele altădată semeţ, acum ajuns fără cap şi grumaz ; îşi avea şi muntele viaţa lui, plătise darea cuvenită oamenilor pentru tot ce se petrecuse pe creştetul său. îl apucă frica, el care nu era de felul lui un fricos. De sus se auzea bocetul Savetei şi al lui Alixandru, cu toate că de dimineaţă îi văzuse pe amîndoi în bătătură, el cu piciorul olog şi gura strîmbă de băutură, cum zicea lumea, ea aprinzînd focul pentru cuptor ; or, dacă ea se pregătea să coacă pîine, nu putea fi nicicum pe munte. Cu toate astea, bocetul se auzea din ce în ce mai tare ; acuma cutreiera peste văi şi ridicături. Stejarii falnici se clătinau ca şi cum i-ar fi bătut din partea înaltă a muntelui vîntul, deşi nu se simţea pe obraz urmă de adiere.

Joiana se opri, şi Vasîlie, cu toate că ar fi dorit să are mai departe, se opri şi el. Singur nu putea face faţă jugului şi bucata de pămînt dinspre pădure era mai aţoasă... Se şterse la frunte cu dosul mîinii, hoţeşte, să nu fie văzut, să nu creadă cumva martorii că lui, singurul bărbat, îi e greu ; greu îi era, dar asta era treaba lui, şi pe urmă nu atît trasul la jug îl ostenise, cît teama de acel bocet venit de sus şi de niciunde. Dimineaţa, cînd sărise din pat, tot bocetul îl trezise. Se putea ca adevărul să fie în zisele oamenilor ;

muntele de var aruncat în aer îşi strînsese în el bocetul Savetei şi al lui Alixandru, şi acum, puţin cîte puţin, din hrubele uriaşe de sub pămînt ieşea numai el ştia pe unde. Vasîlie îşi făcu o cruce grăbită cu limba în cerul gurii, apoi, cu duioşie, scărpină vita între coarne. Se opinti şi trase din nou, trase din greu ; fierul se înţepenise în vreo rădăcină, nu voia să lase drum tăişului să-şi facă loc. Joiana împinse cu grumazul în jug cît o ţinură puterile ; cu ochii ieşiţi din orbite, Vasîlie făcu un pas, apoi îşi mişcă şi celălalt picior din faţă şi plugul, eliberat din strînsoare, înnegri brazda proaspăt răsturnată... Icnetul ajuns din urmă la urechile lui semăna acum a durere, dar Vasîlie îşi zise că pînă la marginea pogonului nu mai era decît o nimica toată, n-avea rost să se oprească taman acum, cînd greul pornitului fusese înfrînt. De cînd îl auzise pe acel civil zicîndu-i insului aflat la masă să-i dea drumul că-i ţăran prost, ceva se rupsese în el, umilinţa tăcută cu care se născuse şi cu care crescuse se răsucise ca un cuţit. De mult nu-l duruse ceva aşa de tare ca vorbele aruncate de omul zîmbăreţ; prost nu-l făcuse nimeni niciodată, chiar învăţătorul îi spusese lui Gogolea bătrînul că ar fi fost bine să cheltuie ceva bani pentru înşcolarea lui Vasîlie, da, chiar aşa zisese, era în tîrnaţ şi auzise cu urechile lui sfatul dat de învăţător, că era băiat cu ţinere de minte... Uite, asta cu ţinerea de minte îi rămăsese întipărită în cap, ca dintr-odată civilul... „Nu-i nimic, om vedea noi care pe care, se certă mai departe Vasîlie, o să vedem noi pînă la urmă cine-i mai prost şi cine-i mai deştept !” îşi zise şi, ca să-i strivească mîndria, împinse jugul cu toată forţa, încît Joiana, pînă să înţeleagă ce se întîmplă, se văzu cu grumazul liberat din strînsoare. Jugul se ducea înainte, tras de Vasîlie cu o putere uriaşă.

— Tu cu cine vorbeşti, dragul mamei ? se auzi din spate vocea gîfîită a femeii, care abia se mai sprijinea în coarnele plugului.

Şi. Vasîlie din nou nu răspunse, el nu vorbise cu nimeni cu glas tare, maică-sa îi auzise vocea lăuntrică ; însemna că ea avea puterile ei de vreme ce-l înţelesese. Vasîlie zîmbi, cum să nu audă maică-sa ce ascundea în el, ea şi nu alta îl adusese pe lume. Dacă, el nu se socotea prost de ce trebuia

s-o creadă pe ea mai puţin ascuţită la minte ? Bocetul se auzi din nou, de data asta mai puternic, parcă Saveta s-ar fi aflat la cîţiva paşi de ei. Femeia se pomeni certînd-o pe Saveta că nu-şi vede de treabă acum, cînd legea aspră îi lăsase în pace şi oamenii se puteau mişca din pricina multelor dări şi corvezi ridicate peste noapte. Mai mare la primărie era Lionel Spiridon, el le luase oamenilor cotele, aşa zicea el, aşa-i spusese şi lui Vasîlie, şi tot el îl povăţui să nu plece printre străini, că amîndoi erau de-ai pămîntului şi se cuvenea să se ajute unul pe altul. Lionel îi dăduse dezlegare să are postaţa de pămînt, şi Vasîlie, în timp ce trăgea la jug, îşi pipăi înscrisul de la piept semnat de al lui Căcălici, că el, Vasîlie Gogolea, are dreptul, de la stat, să are pămîntul... şi ce-o mai fi scris acolo... Lionel stătea toată ziua pe scaunul primăriei şi nu scotea un cuvînt, primea la el pe cine voia şi nu voia şi cînd nu avea audienţe trimitea paznicul să vină oamenii la el, indiferent cu ce pricini, numai să vie, şi oamenii veneau şi Lionel semna după ce le asculta păsurile de dimineaţa pînă seara. Lionel lui numai bine îi făcuse, nu se cuvenea să rîdă de mintea cam plecată la plimbare şi se certă că gîndise batjocoritor despre omul care-i dăduse zece picioare de pămînt în lăţime şi patru sute de metri în lungime, pămînt ca untul, deloc bolovănos, ca o pîine bună de pus pe masă. Ce ţi-e şi cu bocetul ăsta, îşi zise Vasîlie, Alixandru şi Saveta parcă erau lîngă el, nu acolo Sus, ori acolo Jos, în bătătură la ei. Vasîlie se şterse, la frunte, dacă cei doi bocitori, erau jos, n-aveau cum să cînte sus, şi dacă erau sus, cum se făcea că plînsul Sa- vetei îi spărgea urechile, şi, Doamne, ce plîns... Joiana se opri şi, cu toate că Vasîlie o îndemnă cu vorba bună, vaca o ţinea pe-a ei; nu voia să-şi opintească grumazul de jug, se uita drept înainte. Vasîlie văzu cu ochii lui cum prin înghiţitoare urca spre gură ghemul de verdeaţă păşunat în zori, verdeaţă amestecată cu tărîţe şi zer de la caşul strîns de cu seară. S-o fi speriat vaca de bocetul afurisit al Savetei ? Numai Saveta era de vină, nu-i păsa că el era acolo şi ara, ea cu Alixandru aveau de toate, vindeau la preţ de speculă pînă şi tărîţele, doar şi el cumpărase de la ei pentru borş. Cînd înţelese că nu face nimic cu vorba bună, începu să ridice glasul, dar Joiana îşi văzu mai departe de rumegat. Parcă măcina timpul şi viaţa

ei, atît de calm şi uniform îşi mişca maxilarele cu măselele late ca nişte bucăţi de piatră de moară. Se gîndi să lovească vita cu funia de care era legată, dar alungă gîndul netrebnic, niciodată nu lovise un animal sau o pasăre ; de tăiat tăiase şi găini şi porci, se pricepea, asta era soarta lor, să-l îndestuleze pe om. Dar cîtă vreme pasărea ori altă vieţuitoare ce se mişca prin curte era vie nu ridicase asupra-le nici măcar un pai, niciodată. Cum să lovească în vacă ?

— Las', că-ţi arăt eu, zise el cu voce tare şi trase puternic aer în piept, apoi se propti în picioarele sale muşchiuloase şi îşi înfipse umerii în jug.

Plugul se lăsă tras cu prea mare uşurinţă, şi atunci Vasîlie, cuprins de un gînd, se întoarse şi-o văzu pe maică-sa căzută pe răzor, cu poalele ridicate în cap, aşezată cu spatele între brazdele reavăne, iar lingă picioarele albe ca laptele zări capul negru al unui copil. Vasîlie înlemni de uimire. Maică-sa năştea, acolo... Vietatea ce se străduia să iasă din trupul femeii dădea semne că doreşte lumină, şi Vasîlie, dezlegîndu-se din funie, lăsă jugul pe gîtul Joianei şi se apropie încet, cu sfinţenie, de femeia ce-l adusese şi pe el altădată pe lume. Maică-sa ţipa acum rar, bocetul apropiat se dovedea a fi al ei, buzele şi acum îi erau strînse de dinţi şi numai printr-o parte a gurii răbufnea durerea mare dinlăuntru. Apoi boţul de carne aburindă căzu pe pămînt, şi Vasîlie se uită la maică-sa, neştiind ce să facă.

— Taie-i buricul, Vasîlie, da' înainte leagă-l, uite aici la sin am arniciul de la bluză, şi pe urmă să-l mai legi cu un fir de busuioc, îl am în laibăr, lîngă traistă, să-i poarte copilului noroc şi să-l păzească Cel-de-Sus de necaz.

Vasîlie desfăcu arniciul roşu de la bluza maică-şi, legă aţa la locul cuvenit, apoi prinse maţul lung şi—1 trase pe tăişul ascuţit al fierului de plug. Alergă grăbit la traistă după busuioc şi numai după ce îndeplini şi ultima poruncă luă pruncul în braţe şi se uită la el încruntat.

— E negriu, Vasîlie, ori porţălănos ?...

— Negriu, mamă, şi-i băiat...

Femeia îşi trase ruşinoasă fusta peste genunchi, şi cînd Vasîlie îi arătă pruncul, ea îl înveli grăbită în haina aflată

lîngă ea. Copilul chiţcăi o dată, apoi, ca să rupă în el pieliţa dintre viaţa ce-l legase de maică-sa şi cea de afară, îl bătu cu palma peste fund, şi atunci copilul ţipă încreţindu-se la obraz. Pri- vindu-i lacrimile adunate sub bărbie, Vasîlie înţelese că maică-sa nu plînge numai păcatul de a fi adus pe lume un copil făcut cu un străin, plîngea altceva, şi ce plîngea, Vasîlie nu putu ghici şi nici nu dorea să ghicească...

— Am un frate, mamă, nici nu-i aşa negriu, parcă seamănă cu...

— Gheorghe să-l cheme, Vasîlie, tu ce zici ?

— Gheorghe să-l cheme, mamă, ca pe tata.

Şi Vasîlie luă pruncul din mîinile maică-şi, îl strînse cu haină cu tot în braţe şi se uită la Muntele înalt, cu capul tăiat, la muntele fără frunte, ca un om schilodit şi zise ca pentru el : Gheorghe al durerii.

Joiana se oprise din rumegat, stătea smerită cu ochii ţintă înainte, ca şi cum din capătul pădurii ar fi trebuit să răsară ceva, şi într-adevăr printre crengi îşi făcură loc întîi cîteva raze, apoi soarele se năpusti peste munte, învăluind poiana în păienjenişul lui auriu. Simţind căldura la ceafă, Vasîlie se întoarse spre soare ; era puternic soarele, te bătea la ochi şi ochii nu se putură ţine multă vreme uscaţi. Gheorghe al durerii, intrat în scutecele calde ale soarelui, se opri din plîns, deschise mai întîi un ochi, apoi pe celălalt, ca un om mare trezit dintr-un somn adine, şi privi drept în faţă rotocolul arzînd al astrului vieţii.

SFIRŞIT

Lector : GEORGETA NAIDIN
Tehnoredactor : GH. CHIRU

Bun de tipar : 7.IV.1984. Apărut : 1931.
Format : 16/61X&6. Coli de tipar : 28.

Comanda nr. 30 076
Combinatul poligrafic „Casa
Scîntcil Piaţa Sclntell nr. 1,
Bucureşti, Republica

Socialistă România

I

*

Lei 22